

RUS GÖÇMEN EDEBİYATINDA NESİR

(1920 - 1990)

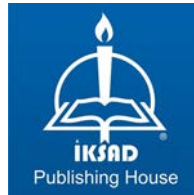

İKSAD
Publishing House

DR. NURAY DÖNMEZ

**RUS GÖÇMEN
EDEBİYATINDA
NESİR
(1920-1990)**

Dr. Nuray DÖNMEZ

Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu danışmanlığında yapılan "Rus Göçmen Edebiyatında Nesir (1920-1990)" konulu doktora tezinden üretilmiştir.

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the
publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of
Economic Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics
rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7875-54-9

Cover Design: İbrahim Kaya

April / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	3
I. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1920-1940'LI YILLAR)	10
Devrim Sonrası ve I. Dünya Savaşı Yıllarında Rus Göçmen Edebiyatı:Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç	10
İvan Alekseyeviç Bunin (1870-1953)	59
Aleksandr İvanoviç Kuprin (1870-1938)	91
İvan Sergeyeviç Şmelyov (1873-1950)	120
Boris Konstantinoviç Zaytsev (1881-1972)	146
Dmitri Sergeyeviç Merejkovski (1865-1941)	169
Arkadi Timofeyeviç Averçenko (1881-1925)	200
Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya (Teffi) (1872-1952)	223
Aleksandr Mihayloviç Glikberg (Saşa Çyornıy) (1880-1932)	253
Vladimir Vladimiroviç Nabokov (1899-1977)	280
Mark Aleksandroviç Aldanov (1886-1957)	309
Mihail Andreyeviç Osorgin (İlyin) (1878-1942)	338

Georgi (Gayto) İvanoviç Gazdanov (1903-1971) 366

II. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1940-1960'LI YILLAR) 392

II. Dünya Savaşı Döneminde ve Sonrasında Rus Göçmen Edebiyatı:

Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç 392

Yuri Grigoryeviç Slepuhin (1926-1998) 414

Boris Nikolayeviç Şiryayev (1889-1959) 442

Boris Andreyeviç Filippov (1905-1991) 459

Leonid Denisoviç Rjevski (1905-1986)..... 482

Nikolay Vladimiroviç Narokov (1887-1969) 511

Sergey Sergeyeviç Maksimov (1916-1967) 530

III. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1960-1990'LI YILLAR) 558

III. Dalga Rus Göçmen Edebiyatı: Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç 558

Aleksandr İsayeviç Soljenitsın (1918-2008)..... 569

Vasili Pavloviç Aksyonov (1932-2009) 589

Vladimir Yemelyanoviç Maksimov (Lev Aleksandroviç Samsonov) (1930-1995)..... 606

Sergey Donatoviç Dovlatov (1941-1990) 623

Saşa (Aleksandr Vsevolodoviç) Sokolov (1943- ...)	643
Yuri Vitalyeviç Mamleyev (1931-2015)	659
Andrey Donatoviç Sinyavski (1925-1997)	669
KAYNAKÇA	689

ÇİZELGE:

Çizelge 1. Mark Aldanov'un Eserleri	325
---	-----

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyıl Rusya tarihinde önemli sosyolojik, kültürel, sanatsal ve ekonomik değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin yaşandığı en önemli dönemlerden biri de Lenin dönemidir. Kendi ideolojik görüşlerini tüm halka kabul ettirmeye çalışan ve Rusya sınırları içerisinde yaşayan herkesi devrime yönelten V.İ. Lenin, baskıcı tutumuyla edebiyat dünyasını da etkiler. Bu nedenle I. Dünya Savaşı sırasında Rusya’da yaşanan Ekim Devrimi’ni ve baskıyı kabullenemeyen yazarlar, yurt dışına göç etmeye başlar. Sonraki yıllarda ise Rusya’nın II. Dünya Savaşı’na katılmasıyla savaş yıllarında ve savaş bitiminde yaşanan, 1940-1960’lı yılları içine alan ikinci göç dalgası gerçekleşir. N. Kruşçev dönemi yönetiminden memnun kalmayan sanatçıların 1960’lı yıllardan itibaren ülkeyi terk edişleri ise üçüncü göç dalgası olarak ifade edilir. Rus Göçmen Edebiyatı, ülkenin maruz kaldığı baskılara dayanamayıp göç eden yazarların eserleriyle oluşmaya başlar. Göç eden yazarlar, yaratıcılıklarını sergiledikleri eserleriyle ve özgürce ifade edebildikleri düşünceleriyle gittikleri ülkelerde yazılı ve sözlü bir edebiyat yaratırlar. Kitabımın amacı, Rusların tüm dünya üzerinde iz bırakan göç hareketlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Rus Göçmen Edebiyatını incelemek ve bu göçün Rus edebiyat eserlerine nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışma, ülkemizde bugüne kadar kapsamlı bir araştırmanın yapılmadığı Rus Göçmen Edebiyatının ve göçmen edebiyatında önem

arz eden tarihsel ve siyasi olayların anlatımı, göçmen yazarların ve eserlerinin tanıtımı açısından önemlidir.

Çalışmam boyunca tecrübelerini benimle paylaşan, bana ışık tutan, her türlü destek ve ilgiyi bana gösteren, sorunlarımın çözümünde yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU'na, eleştiri, yorum ve önerileriyle beni yönlendiren Prof. Dr. Zeynep Bağlan ÖZER, Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM ve Doç. Dr. Sabire ARIK hocalarıma, manevi desteğiyle hep yanımda olan sevgili eşim Umut DÖNMEZ'e ve değerli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde basit şekliyle “mekan değişikliği” olarak betimlenen göç, yaşandığı koşullara ve ortama bağlı olarak çok daha kapsamlı bir kimliğe bürünerek manevi değerlere dokunur. Doğup büyüyen topraklardan, gelenek ve göreneklerden, akraba ve dostlardan kopuşun yaşandığı bir eylem olarak karşımıza çıkar. S. İ. Ojegov’un *Rus Dili Sözlüğü* (Словарь Русского Языка)’nde, göç: “*Vatanından çıkıp başka bir ülkeye politik, ekonomik vb. sebeplerden ötürü zorunlu ya da gönüllü taşınma*”¹ olarak tanımlanır. Zaman ve yer açısından sınırlamaya sahip olan bir süreci ifade eden göç,² başka bir tanıma göre; “*Ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi*”³ dir.

Yapı olarak göç, gönüllü, zorunlu ya da zorlayıcı olabilir. Nicel yapısı itibariyle farklılık gösteren göç, bireysel, grup halinde ya da kitlesel yapılabilir. Göçün ekonomik, siyasal, kültürel, dinsel, etnik ve bireysel gibi farklı sebepleri vardır.⁴ Ülkeler arasındaki siyasal rejim farklılıkları, savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden olayların yol açtığı göçler, siyasal kaynaklı göçlerdir.⁵ Nitekim XX.

¹ Ожегов, С.И. (2005). *Словарь русского языка* (24). Москва: “ОНИКС 21 век”, “Мир и образование”, 887.

² Сёмочкина, Е. И. (2008). *История Российской Эмиграции XX. Век*. Челябинск: Издательство ЮУрГУ, 4.

³ Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20), 293.

⁴ Сёмочкина, (2008), 4.

⁵ Aksoy, (2012), 294.

yy.'da yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, dünyanın bir çok yerinde bu siyasi kaynaklı göçlere neden olmuştur.⁶

Göç, çok eski zamanlardan beri bilinen bir olgu olmasına rağmen, kapitalizm çağının başlamasından ve Batı Avrupa uygarlığının şekillenmesinden sonra yaygınlaşır ve XVI-XVII. yy.'larda, tüm dünyayı saran ve bir araya getiren kapitalizmin oluşumuyla, evrensel bir boyut kazanır. İnsanlar çalışıp daha çok para kazanmak ve daha iyi koşullarda bir yaşam sürmek düşüncesiyle farklı ülkelere göç ederler.⁷

Tarihteki ilk büyük kitlesel göç olayı, IV. yy. ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için batıya doğru hareket eden Hun'ların Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesi sonucunda, buradan kaçan Cermen kavimlerinin yıllar boyunca Avrupa kıtasını istila etmesi olarak kendisini gösteren ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelini attığı kabul edilen Kavimler Göçü'dür.⁸

Dünya sahnesinde tarihin önceki dönemlerine kıyasla özellikle I. Dünya Savaşı, bu döneme kadarki sayıdan çok daha fazla sayıda insanı kaçırmaya ve göç etmeye zorlar. Savaşın bitiminden sonra çok sayıda göçmen ülkesine döner ya da yapı itibariyle etnik veya dini bağlamda kendilerine yakın hissettikleri toplumlara dahil olurlar. Dış merkezinin Rusya olduğu dünya devrim süreci, bu savaşın en etkili

⁶ Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume.9* (2), 1688.

⁷ Сёмочкина, (2008), 5.

⁸ Aksoy, (2012), 293.

sonucu olur. Kendilerini daha sonraları “birinci dalga” şeklinde adlandıran Rus göçmenler, Rus göçünü oluştururlar ve bu göç XX. yy.’ın en önemli olayı sayılır.⁹

XX. yy. Rus edebiyatında göç dalgası olarak ifade edilen üç büyük göç dönemi yaşanır. Bu göçlerden ilki, I. Dünya Savaşı sırasında Rusya’da yaşanan Ekim Devrimi’nin sonucunda ortaya çıkan ve 1920-1940’lı yılları kapsayan birinci göç dalgasıdır. Bu dönemde göç edenler, göçmen edebiyatının temellerini atarlar. Sonraki yıllarda ise Rusya’nın II. Dünya Savaşı’na katılmasıyla savaş yıllarında ve savaş bitiminde yaşanan, 1940-1960’lı yılları içine alan ikinci göç dalgası gerçekleşir. N. Kruşçev dönemi yönetiminden memnun kalmayan sanatçıların 1960-1990’lı yıllarda ülkeyi terk edişleri ise üçüncü göç dalgası olarak ifade edilir.

Rusya’da yaşanan 1917 Ekim Devrimi’nden sonra ülkeyi yaklaşık bir milyon insan terk eder. Diğer eğitilmiş Ruslar gibi yazarlar ve sanatçılar da komünist devrime farklı tepkiler verirler. Birçoğu kendini yeni Rusya’da dışlanmış hisseder ve ülkeden kaçar. Bu yıllarda Rusların ülkeden ülkeye göçü kesintiye uğramadan devam eder. Batıya göç etmek isteyenler ilk etapta İstanbul’a gelirler. İstanbul, Batı’ya göç etmek isteyenler için aktarma yeri olur. İstanbul’un aktarma yeri olarak kullanılmasının en önemli nedeni, Rusya’nın Batı sınırlarının artık Bolşeviklerin elinde olmasıdır. Dolayısıyla bu sınırlardan dış ülkelere çıkış da kolay değildir. Fakat

⁹ Сёмочкина, (2008), 6.

deniz yoluyla Türkiye'ye geçip, buradan da Avrupa'nın istenilen ülkesine gitmek mümkündür. Bu nedenle 1917'de gerçekleştirilen devrim ve devrim sonrası Bolşeviklerin tutumuna bağlı olarak yaşanan göç, İstanbul'u ön plana çıkarır ve İstanbul hakkında çok sayıda yazılı materyalin doğmasına sebebiyet verir.

Göçmen Rusların İstanbul macerası iki farklı şekilde gelişir. Bazı göçmenler İstanbul'u sadece bir geçiş noktası olarak kullanır ve kısa bir süre sonra buradan ayrılırlar. Bazıları ise daha uzun bir süre İstanbul'da yaşayıp sonra farklı ülkelere geçerler. 1920'lerin başı, Rus göçmenlerin İstanbul'da çok yoğun yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde, A. Teffi, A. T. Averçenko ve A. N. Vertinski gibi şair ve yazarlar, İstanbul'da uzun bir süre ikamet ederler.

Göç edenler arasında her sınıftan insan bulmak mümkündür: profesörler, pedagoglar, siyasetçiler, sanayiciler, tüccarlar, gazeteciler, avukatlar, mühendisler, doktorlar, yazarlar, şairler, oyuncular ve ressamlar.¹⁰

Rus göçmenler Türkiye'ye üç büyük dalga halinde gelirler. Bunlardan ilki; çoğunluğunu Rus aristokratların oluşturduğu, 1917 sonrası özellikle 1919'da göç edenlerdir. İkinci dalga; Kızıl Ordu'ya yenilen Beyaz Ordu subaylarının göçüyle gerçekleşir. Üçüncü dalga ise;

¹⁰ Ковалевский, П.Е. (2006). *История и историография России*. Москва: Русский Мир, 18.

Beyaz Ordu dağıldıktan sonra yurttan kalan gönüllülerin kurduğu Gönüllüler Ordusunun göçüdür.¹¹

İstanbul'dan Batı'ya göç edenler, ilk etapta Berlin'e gider. Berlin bu dönemde Rus göçünün edebi merkezi haline gelir. 1920'li yılların ilk yarısında altı yüz binden fazla Rus göçmen Berlin'e gider. Göçmenler, yaşadıkları ülkede kendilerini anlatabilmenin bir yolu olarak edebiyatlarını da oluştururlar. Rus göçmen edebiyatı, sansürden uzak bir ortamda doğar. Bu durum ülkeyi terk eden sanatçıların yaratıcılıklarına yansır ve bu suretle zengin içerikli, gerçek hayattan izler taşıyan eserler ortaya çıkar.

İkinci göç dalgası, birinci ve üçüncü göç dalgalarından farklı olarak, kitlesel bir göç değildir. İkinci dalga göçmen edebiyatını, güçlerini sanatsal yaratıcılığa harcayan ya da daha önce edebiyatla uğraşan Y. G. Slepuhin, B. N. Şiryayev, B. A. Fillipov, L. D. Rjevski, N. V. Narokov ve S. S. Maksimov gibi yazarlar oluşturur.

İkinci göç dalgasıyla göç edenler, göçmen kamplarında yaşar. Bu göçmenlere *Yerinden Edilmiş Kişiler* anlamında kullanılan ve İngilizceden gelen bir kelime olan Di-Pi (Ди-Пи) (Displaced Persons-перемещенные лица) denilmektedir. Bu nedenle ikinci dalga göçmen edebiyatı kamplarda çıkan gazete ve dergilerle oluşmaya başlar. Bu durum, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle değişir.

¹¹ Ar, B. (2006). *İşgal Altındaki İstanbul'da Kentsel ve Mimari Ortam*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 18.

II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve İ. V. Stalin'in 1953 yılında ölümünden sonra bir yönetim değişikliği yaşanır ve N. Kruşçev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri, 1958 yılından itibaren ise Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu Başkanı olur. N. Kruşçev, yönetimde olduğu yıllarda, sanatçıların özgürlüklerine kısıtlamalar getirir. Yeni yönetimle uzlaşamayan ve siyasi baskılara maruz kalanlar yurt dışına göç eder. Sovyet bilim insanlarının ve sanatçıların yurt dışına yaptıkları bu göçe üçüncü göç dalgası denir.

Üçüncü göç dalgasıyla yurt dışına giden bazı yazarlar vatanlarına geri dönerken, bazıları da göç ettikleri ülkelerde hayatlarını devam ettirir. Ülkelerinde kimi zaman sert eleştirilere maruz kalan, kimi zaman ise kahraman olarak karşılanan Rus göçmen yazarlar, zorunlu ya da gönüllü olarak yaptıkları göçlerle, Rus göçmen edebiyatının oluşmasını ve gelişmesini sağlar ve bunu yaparken genel olarak kendi kültürlerini, inançlarını ve geleneklerini koruma çabasında olsalar da göç ettikleri ülkelerin kültürlerinden de etkilenmişlerdir.

Geçmiş yıllarda yaşanan göç dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de edebi yaşam, dergilerde ve yayınevlerinde yoğunlaşır. Dergiler; romanlar, şiirler ve oyunlar yayınlamak dışında, sosyal olguları araştıran araştırmacı ve akademisyenlerin görüşlerini açıkladıkları bir iletişim aracı görevini üstlenmiştir.

Bu kitap 1917 Ekim Devrimi sonrasında, 1920-1990 yılları arasında yaşanan üç büyük göç döneminde Rusya'nın sosyal, ekonomik ve

siyasi durumunun yanı sıra Rus göçmen edebiyatı yazarlarının hangi ülkelere, hangi yıllarda ve hangi koşullarda göç ettiği, hayatları, öne çıkan ve adeta yazarla bütünleşen düz yazı türündeki eserleri, öne çıkan konular ve süreli yayınlar ile sınırlıdır. Ülkemizde akademisyen Sevinç Üçgül'ün 2006 yılında kaleme aldığı ve Rusya'daki I. göç dalgasını incelediği Rus Göçmen Edebiyatı I kitabı dışında konuyla ilgili Türkçe kaynak mevcut değildir. Bu hususta Rus Göçmen Edebiyatı üzerine araştırmalar yapan ve bu alandaki çalışmalarıyla öne çıkan G.Struve, O. N. Mihaylov, V. V. Agenosov, T. P. Buslakova ve A. İ. Smirnova gibi yazarların kitapları incelendikten sonra bu üç göç dalgasında ele alınan yazarlar göç ettikleri tarihlere göre belirlenmiş ve bir sıraya konulmuştur. Beyaz Ordu'nun, I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından Uzak Doğuya yönelen Rus göçü kapsamlı bir göç olmadığı için çalışmamız içerisinde yer almamaktadır.

I. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1920-1940'LI YILLAR)

Devrim Sonrası ve I. Dünya Savaşı Yıllarında Rus Göçmen Edebiyatı: Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç

Rus göçmenler, Berlin, Paris, Prag, Belgrad, Varşova ve Sofya'nın Rus kültür hayatının önemli merkezleri olduğu bir gölge ülke yaratırlar. Göçmenlerde kaybolmuş bir dünyanın kalıntılarını görmek mümkündür. Son mücevherlerini satarak yaşayan Çarın eski danışmanları ve hükümet yetkilileri, yazar olarak çalışan eski toprak sahipleri, fabrika işçisi olarak çalışan batmış iş adamları, geceleri taksi şoförlüğü yapan gündüzleri ise Beyaz Ordu lideri General Denikin'in hatalarıyla ilgili anılarını yazan yenilmiş Beyaz Ordu subayları¹² kendilerini yeni ve zorlu bir hayatın içerisinde bulurlar.

Vatanını terk etmiş olan Rusların yaşamı oldukça zorlaşır. İş ve yer değiştirme konularında çok fazla kısıtlamayla mücadele etmek zorunda kalırlar. Temel sorunları şunlardır:

1. Bir ülkeden başka bir ülkeye taşınırken istenen özel izinler ve taşınma konusunda gerçekleştirilmesi güç formaliteler
2. İkamet belgesi alımındaki zorluklar
3. Yabancılara uygulanan çalışma izni ile ilgili kısıtlamalar

¹² Figes, O. (2009). Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi. (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Kitabevi, 608-609.

4. *Nansen vergisi*¹³ olarak Ruslardan ve Ermenilerden alınan ek vergi
5. Vatandaşlığı olmayan Ruslar'a uygulanan zorunlu askerlik yükümlülüğü.¹⁴

Bu göçle beraber oluşmaya başlayan ve üç dalga şeklinde gerçekleşen Rus göçmen edebiyatında ilk dalga, 1917-1923 yılları arasında gerçekleşmiş olan ve sürgündeki Rus edebiyat çevresi için en yıkıcı ve en büyük önem arz eden dönemdir. Rusya'dan ayrılanlar arasında A. Averçenko, G. Adamoviç, M. Aldanov, L. Andreyev, K. Balmont, A. Bely, İ. Bunin, Z. Gippius, M. Gorki, R. Gul, B. Zaytsev, Vyaç. İvanov, G. İvanov, A. Kuprin, D. Merejkovski, V. Nabokov, M. Osorgin, B. Poplavski, A. Remizov, V. Ropşin, İ. Severyanin, A. Tolstoy, N. Teffi, V.Hodaseviç, M. Tsvetaeva, S. Çyorniy, V. Şklovski, İ. Şmelyov ve daha çok sayıda kişi yer almaktadır.¹⁵

¹³ Adını Norveçli bilim adamı, diplomat, siyasetçi ve Kuzey Kutbu kaşifi olan Fridtjof Nansen'den alır. Nansen, 1921-1922 yıllarında Rusya'daki açlıkla mücadeleye yardım çalışmalarını yönetir. 1922'de şahsi çabalarıyla göçmenlere kimlik belgesi verilmesini sağlar. Bu çalışmaları sonucunda 1922'de Nobel Barış Ödülünü alır. 1921'de Milletler Cemiyeti tarafından Kızılhaç örgütünün teşvikiyle kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliğine getirilen Nansen, 1921-1930 yılları arasında Nansen pasaportu olarak tarihe geçen yöntem ile yüz binlerce göçmenin ülke değişimi yapmalarında ve gittikleri ülkelere yerleşmelerinde yardımcı olmuştur. Nansen vergisi, göçmenlerden alınan bir vergidir. <https://ismailhakkialtuntas.com/2014/08/23/bir-pasaport-dahisi-fridtjof-nansen/>

¹⁴ Ковалевский, (2006), 26.

¹⁵ Акимов, В.М. (1995). *Сто Лет Русской Литературы*. Санкт-Петербург : Лики Росии,112-113.

Ülkeye dönen göçmen yazarlar ise; A. Tolstoy, B. Şklovski, A. Bely, A. Drozdov, İ. Sokolov-Mikitov, D. Svyatopolk -Mirski, A. Kuprin, M. Tsvetaeva, ve eşi S. Ya. Efron'dur.¹⁶

Bazı göçmen yazarların Rusya'ya geri dönmelerinde, vatanlarını tamamen kaybetme korkusunu yoğun bir şekilde hissetmeleri etkili olmuştur. Bu konuda şair ve eleştirmen G. Adamoviç; “*Karanın kaybolduğu bir okyanusun kıyısında durmaktayız*” (Мы стоим на берегу океана, в котором исчез материк)¹⁷ der.

Göçmen yazarlar genellikle Rusya üzerine yazılar yazarlar. *Sürekli yaraya bakarsan iyileşmez* düşüncesini taşımaktadırlar. Zira onlara göre kaybettikleri vatanlarıyla ilgili hatıra böyle kapanmayan bir yaradır.¹⁸ Göçmen kitaplarının çoğu devrim arifesinde ve devrim dönemi yaşanan olayları anlatmaktadır. Örneğin; İ. Bunin'in *Lanetli Günler* (Окаянные дни), Z. Gippius'un *Son Şiir* (Последние стихи), İ. Şmelyov'un *Ölülerin Güneşi* (Солнце мёртвых) ve A. Remizov'un *Karmaşık Rusya* (Взвихренная русь) vb.¹⁹

Rus göçmen yazarların birçoğu için sanatsal yaşam vatanlarından ayrıldıktan sonra yok olmaz, aksine özünde bir olgunluğa erişerek ve ustalık mertebesine ulaşarak yeniden başlar.²⁰ Göçmen yazarların Rusya'da temsilcisi oldukları edebi ve estetik akımlar, gurbette de

¹⁶ АКИМОВ, (1995), 113.

¹⁷ АКИМОВ, (1995), 116.

¹⁸ АКИМОВ, (1995), 115.

¹⁹ АКИМОВ, (1995), 117.

²⁰ АКИМОВ, (1995), 115.

onların edebi ve toplumsal yaşamlarında etkisini göstermeye devam eder. D. Merejkovski, Z. Gippius, K. Balmont, Vyaç. İvanov ve diğerleri simbolist geleneklerini yurt dışında da devam ettirirler. G. İvanov ve G. Adamoviç akmeist kökenlerini hatırlarken, egofütürist İ. Severyanın mesafeli bir duruş sergiler. V. Hodaseviç ve M. Tsvetaeva ise grup dışında yer almayı tercih ederler. 1920-1930'lu yılların edebiyat yaşamının merkezinde realist yazarlar arasında İ. Bunin, B. Zaytsev, İ. Şmelyov ve M. Aldanov vardır. A. Averkenco, N. Teffi ve S. Çyorniy, hiciv okulunu unutmazlar. Yayınevleri, dergiler, gazeteler, edebiyat toplulukları ve edebi merkezlerden oluşan ilerici bir edebiyat alt yapısı oluştururlar.²¹

Rus göçmen yazarların dağıldığı coğrafya oldukça geniştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar göç yuvaları çoğunlukla merkez Avrupa'dır. (Berlin, Prag, Belgrad, Varşova, Sofya ve ağırlıklı olarak Paris), Baltık kıyısında Riga ve Tallin, doğuda ise Harbin ve Şanhay şehirleridir. Rus göçmen edebiyatının en büyük göç merkezleri Paris ve Berlin olur.²²

Paris en başından itibaren Rus göçünün resmi olmayan siyasi başkenti iken, Berlin 1920'lerin sonlarından 1924'lerin başlarına kadar Rus göçünün edebi başkenti olur.²³ Göçün ilk önemli merkezi olan Berlin, Rusya ve Avrupa arasındaki ulusal kesişme yoludur. Birinci Dünya

²¹ АКИМОВ, (1995), 114.

²² АКИМОВ, (1995), 112.

²³ Струве, Г. (1956). *Русская литература в изгнании*. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 32.

Savaşı sonrası ekonomik kriz ve markın çöküşü, şehri, mücevher ve yabancı dövizle gelen Ruslar için nispeten ucuz kılar; harap olmuş orta sınıf banliyölerinde büyük ama ucuz daireler kolaylıkla bulunabilmektedir. 1921’de Sovyet Hükümeti NEP’in bir parçası olarak çıkış vizeleri üzerindeki kontrolü kaldırır. Bu dönemde Almanya, Rusya ile diplomatik ve ticari ilişkileri olan tek büyük Avrupa ülkesi konumundadır. Galip Avrupa hükümetlerinin dayattığı tazminat ve ticari ambargoları nedeniyle hala savaş için ödeme yapan Almanya, Rusya’ya ticaret ortağı ve diplomatik dost olarak bakar. Yarım milyon Rus 1920’lerin başlarında Charlottenburg ve Alman başkentinin güneybatı banliyölerine yerleşir. Berlinliler şehrin ana alışveriş caddesi Kurfürstendamm’a *Nevski Prospekt* adını takarlar. Berlin’in kendi Rus kafeleri, Rus tiyatroları, kitapçıları, kendi Rus kabaresi vardır. Banliyölerde Rus bakkallar, Rus çamaşırhaneler, Rus rehineciler ve Rus antika dükkânları yer alır.²⁴

Rusların gittikleri her ülkede içinde bulunduğu topluma kolayca uyum sağlayabildiğini, sinema oyuncusu ve şarkıcı A. Vertinski, şu sözleriyle ifade eder:

Ruslar her yere kolayca alışabilir. Yabancı ülkelere uyum sağlama konusunda çok başarılıyız, çünkü nereye gidersek gidelim, yalnızca biz Ruslara özgü olanı da yanımızda götürüyoruz. Kendi rengimizi yabancı yaşam tarzlarına öyle bir

²⁴ Figes, (2009), 609.

katıyoruz ki, çoğu zaman sanki biz onlara değil de onlar bize gelmiş gibi görünüyor.²⁵

Göçmen Rusların yoğun olarak Berlin'e gelme sebepleri arasında, o zamanlar Fransa'da olduğu gibi Batı Avrupa'da da Rusya Hükümetinin henüz tanınmamış olmasının ve Rus vatandaşların o bölgelere kabul edilmeyişlerinin de rolü vardır. Rusya'da İç Savaşın sona ermesi, NEP'in uygulanmaya başlaması ve Sovyet Rusya ile Weimar Cumhuriyeti²⁶ arasında dostluk ilişkilerinin kurulması sayesinde Rus vatandaşların Almanya'ya giriş yapması kolay olur.

Berlin'de savaş sonrası yaşanan enflasyon ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan ucuzluk, Berlin'deki yayınevi girişimciliği için elverişli bir atmosfer oluşturur.²⁷ Berlin'de 1921-1923 yıllarında Rusça yayın yapan toplam elli altı yayınevi vardır. Bu sayı rahatlıkla Alman yayınevi sayısını geçmektedir ve Rus gazeteleri tüm dünyada satılmaktadır.²⁸

O yıllarda Berlin'de günlük çıkan *Rul*, *Golos Rossii*, *Dni* ve haftalık çıkan *Vremya*, *Gryaduşçaya Rossiya* gibi göçmen gazetelerinin yanı sıra, Sovyet gazetesi olan *Noviy Mir* ve *Nakanune* (Накануне) gazeteleri de yer alır.

²⁵ Bakar, B. (2012).*Esir Şehrin Misafirleri: Beyaz Ruslar*. (1).İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 199.

²⁶ Almanya İmparatorluğu

²⁷ Струве, (1956), 32.

²⁸ Figes, (2009), 610.

Model olarak Petrograd'daki *Edebiyatçılar Evi* (Дом литераторов)'ne benzeyen *Sanat Evi* (Дом искусств) kurulur. Sanat Evinde göçmen ve Sovyet yazarlar özgürce bir araya gelme imkânı bulurlar. Burada A. Remizov, V. Hodaseviç, V. Şklovski, V. Mayakovski gibi yazarlar eserlerini okurlar. Sanat Evi apolitik olduğunu özellikle vurgular ve Edebiyatçılar Evi ile sürekli bağlantı içerisinde olur. Sanat Evi toplantıları halka açık bir şekilde gerçekleştirilir ve nitekim halktan çok sayıda kişi Sanat Evini ziyaret etme imkânı bulur. Aynı şekilde farklı görüşten yazarların bulunduğu ve 1922'de Berlin'de kurulan *Yazarlar Kulübü* (Клуб писателей) ise *Sanat Evi* toplantılarından farklı olarak gizli bir şekilde yapılır.²⁹

M. Gorki, A. Bely, B. Pasternak, A. Tolstoy ve İ. Ehrenburg gibi yazarlar için Berlin, Rusya ile Batı arasındaki geçiş yeridir. Rusya'dan gelen yazarlar, onların Batılı meslektaşları ve daha önce yerleşmiş Rus göçmen topluluğu için Berlin bir buluşma yeri konumundadır.³⁰

Paris, Prag ve Belgrad'da yaşayan Rus göçmen yazarlardan farklı olarak, o dönemlerde Berlin'de yaşayan yazarlar için *Sovyet yazar* mı yoksa *göçmen yazar* mı demek oldukça zordur. Kısa bir süre önce Rusya'dan gelmiş olan A. Bely, V. Şklovski, V. Hodaseviç, İ. Ehrenburg ve *Nakanune*'de yazılar yazan A. Tolstoy, A. Drozdov ve R. Gul gibi yazarlar, nereye ait olduklarını belirlemede ikileme

²⁹ Струве, (1956), 33.

³⁰ Figes, (2009), 610.

düşerler. Yazarların her birinin kaderi farklı şekilde gelişir ve yolları ayrılır.³¹

A. Bely, Berlin’de *Epopеya* (Эпопея) dergisini kurar ve bu dergide *Blok’la İlgili Hatıralar* (Воспоминания о Блоке) adlı eserini yeniden yayımlar. *Nikolay Latayev’in Suçu* (Преступление Николая Летаева) adlı eseri, Moskova ile ilgili anılarının bir kısmı ve V. Hodaseviç’in *Ağır Lir* (Тяжёлая лира) adlı şiiri ile ilgili yazdığı makalesi, *Sovremennıye Zapiski* (Современные записки)’de yayımlanır. Bu çalışmaları onun göçmen bir yazar olma yolunda olduğunun açık bir göstergesidir. 1923 yılı Ekim ayında Berlin’den Prag’a taşınmayı düşünürken, ani bir kararla Moskova’ya geri döner. M. Gorki ve A. Bely’nin katkıları ile Berlin’de basılan, Rusya için önem arz eden (ancak Sovyet yönetimi tarafından ülkeye sokulmasına izin verilmeyen) *Beseda* (Беседа) dergisinin editörlüğünü yapan V. Hodaseviç, göçmen olarak toplumda kabul görür ve farklı göçmen yayınevlerinde yazılar yazarak ünlü göçmen eleştirmenlerden biri olur. V. Şklovski ise A. Bely gibi Rusya’ya döner. Devrim başlarında Bolşevikleri suçlu bulan ve Beyaz Orduyu savunan İ. Ehrenburg, Moskova’ya döner. Ancak 1921 yılı baharında oradan ayrılarak Paris’e gider. Kısa süre sonra Fransız polisi tarafından sınır dışı edilir. Belçika’ya gider ve orada *Hulio Hurenito’nun Sıradışı Maceraları* (Необычайные похождения Хулио Хуренито) adlı eserini yazar. Ardından Berlin’e yerleşir. Orada E. Lisitski ile *Veşç* (Вещь) dergisini

³¹ Струве, (1956), 34.

yaunımlar ve çalışmalarıyla *Novaya Russkaya Kniga* (Новая русская книга) dergisine katkıda bulunur.³²

Rus Berlin’inde Sovyet ve göçmen kültürü arasında 1920’lerde henüz açık bir bölünme yoktur. Rusya’yı göçmen kültürüyle birleştiren ortak Rus kültürü fikri, 1917’den sonra güçlenmiş ve şehir sol avangardın merkezi olmuştur. Bu tür fikirler genel olarak gn diğer ana merkezlerinde reddedilmişken, Berlin’de kabul görür. Yazarların Moskova ve Berlin arasında serbestçe seyahat etmelerine izin verilir.³³

1920’lerin ortalarında Alman markı sabitlenir, ekonomi toparlanmaya başlar ve Berlin Rus göçmenler için aniden pahalı bir şehir haline gelir. Rus nüfusu, göçmenlerin kıtada çeşitli yerlere dağılması sonucu yarıya düşer.

Kendilerine yeni yaşam merkezleri arayan Rusların yoğun olarak g ettiği ülkelerden biri de Fransa olur. Ekim Devrimi ncesi yıllara bakıldığında Fransa’da 1851’de 9.338, 1856’da 12.164 Rus varken, Rusların sayıları yıldan yıla azalır. Ancak 1891’de 14.357’ye ulaşır. XX. yy.’ın başında Fransa’daki Ruslar 16.061, 1906 yılında 25.605, 1911 yılında ise 35.016 dır. 1921’de resmi istatistiklere göre 31.347, 1926’da 67.218, 1931’de ise en yüksek sayı olan 71.928’e ulaşır.

Fransa’da yaşayan diğer yabancı kolonilerin hemen hemen tamamını işçi kesimi oluştururken, Ruslar, her ne kadar el emeğiyle çalışmak

³² Струве, (1956), 35.

³³ Figes, (2009), 610.

zorunda kalsalar da nüfusun yüksek kültür katmanında yer alırlar. Ruslar tüm Fransa'ya yayılır, ancak ağırlıklı olarak toplandıkları yerler Paris ve çevresi, Lyon ve Nice'dir.³⁴ 1920'lerin sonu geldiğinde Paris, Avrupa'daki Rus göçmen toplumunun başkenti olur.

Bir keşmekeşlik ve yıkım dünyası içinde bulunan göçmenlerin sahip oldukları tek istikrarlı unsur kültürdür. Eski Rusya'dan onlara kalan ve bütün siyasi çatışmalara rağmen göçmenlere ortak bir amaç doğrultusunda hareket etme dürtüsü veren güç, kültür miraslarını korumaktır. Göçmen topluluklarının "Küçük Rusya'sı" onların entelektüel anavatanlarıdır.³⁵ Devrim sonrası ülkelerini terk eden veya terk etmek zorunda olan Rus göçmenler, hep Rusya'ya döneceklerine dair bir umut ve inançla yaşarlar. Rus göçmen toplulukları, kültürel miraslarına sıkı sıkıya bağlı kalırlar. Rus geleneklerini korumayı kendilerine görev edinirler ve kendilerini Sovyet rejimi tarafından sarsılan gerçek Rus yaşam tarzının koruyucuları olarak görürler. Gurbette Rus insanının ulusal çehresini ve kalitesini korumasında en büyük rolü, tüm dünyada değer gören Rus kültürü ve bozulmaması için çaba gösterilen Rus dili oynar. Göçmen Ruslar, anadillerine kimlikleriymiş gibi bağlanırlar. Çocuklarını Rusça eğitim veren okullara göndermeye çalışırlar. Rus okullarında ve gençlik kuruluşlarında Rus dilini ve kültürünü korumaya yönelik özel bir çaba gösterilir.

³⁴ Ковалевский, (2006), 30.

³⁵ Figes, (2009), 620-621.

Rus dilinin bozulmaması için mücadele veren kişilerin başında İ. Bunin, N. Teffi ve A. Kuprin gelmektedir. Daha sonra bu konuya devrim öncesi Rusya’da “dilini sanatı” üzerine dersler veren prens S. Volkonski³⁶ de yazılarında yer vererek değinir. Dilin korunmasında asıl yararlı olan ve bu uğurda hizmet edenler, yurt dışında tüm okullara yayılmış olan Rus eğitimcilerdir.³⁷

Paris’te edebiyatı sosyal yorum ve siyasetle birleştiren edebiyat dergileri ortaya çıkar. Bu dergiler, 1917’den önce Rusya’da yaptıkları gibi okuyucularını belirli düşünce gruplarında toplarlar. Göçün bütün büyük merkezlerinde kalın dergiler mevcuttur ve buna karşılık her dergi de göçmen topluluklarının siyasi görüşlerini temsil eden edebiyat kulüpleri ve kafelerle bağlantılıdır.³⁸ Gonçarova ve eşi M. Larionov, Benois, Bakst ve A. Ekster gibi sanatçılar, 1925’te Berlin’den gelen İ. Stravinski, S. Prokofiev, İ. Bunin, D. Merejkovski, N. Berberova ve eşi V. Hodaseviç gibi sanatçılarla kaynaştıkça, Rus Paris’inin edebi ve sanatsal hayatı kafelerde gelişim gösterir.³⁹ Paris’te 1920-1940’lı yıllarda göçmen dergileri arasında oldukça önemli bir

³⁶ Dekabrist S.G. Volkonski’nin ve M. N. Volkonskaya’nın torunu olan, tiyatro oyuncusu ve Rus yazar olarak tanınan Prens S.M. Volkonski, 1922-1925 yıllarında Berlin ve İtalya’ya gider. 1920’li yılların ortalarından itibaren Paris’te yaşamaya başlar. Avrupa başkentlerindeki farklı eğitim kurumlarında sahne konuşmaları, Rus edebiyat, kültür ve tarihi üzerine dersler verir. Göçmen gazetesi olan *Posledniye Novosti*’de çalışır. 1936-1937 yıllarında A.K. Glazunov’un ölümünün ardından Volkonski, Paris’teki Rus konservatuarının müdürü olur. Yakın dostu Marina Tsvetayeva ile Paris’te şiir geceleri düzenler. 29 Mayıs 1929’da Vanen salonunda gerçekleştirilen gecede *Prova ve Sunum* (Репетиция и представление) adlı öyküsünü okur. <http://www.peoples.ru/art/theatre/critic/volkonski/>

³⁷ Ковалевский, (2006), 33.

³⁸ Figes, (2009), 620-621.

³⁹ Figes, (2009), 612.

yere sahip olan *Sovremenniye Zapiski*, *Çisla* (Числа,1930-1934), *Versti* (Версты) ve *Yevraziya* (Евразия) dergileri ve *Posledniye Novosti* (Последние новости), *Vozrojdeniye* ve *Dni* gazeteleri çıkar.⁴⁰ Oldukça çok satan *Sovremenniye Zapiski* dergisi, XIX. yy.'ın iki saygıdeğer dergisine atıfta bulunan bir isimdir: *Sovremennik* (Современник) ve *Oteçestvenniye Zapiski* (Отечественные записки). Bu dergilerin görevi; Rusya'nın kültür mirasını korumaktır. Bunun anlamı; İ. Bunin, A. Remizov ve Z. Gippius gibi eski kuşak yazarlara bağlı kalmaktır. Rus kültürüne bağlı kalmak, genç yaşta ülkelerini terk etmek zorunda kalan V. Nabokov ve M. Tsvetaeva gibi yeni kuşak yazarları zorlamaktadır.⁴¹

Biçim yenileme konusu eski kuşak ve yeni kuşak arasında fikir ayrılıklarının oluşmasına neden olur. Yeni kuşak yazarlara göre; bir yazarın yaşadığı yeni çevreye uyum sağlayamadan ve Rusya'yı bazı yönleriyle terk etmeden biçimsel olarak gelişebilmesi imkânsızdı. Bu konu V. Nabokov gibi *devrimden çırılçıplak çıkan* yazarlar için bir muammaydı. İ. Bunin gibi eski kuşak yazarlar ise kendileriyle birlikte Batı'ya, yerleşik bir okuyucu kitlesi ve bozmayacakları bir biçim getirirler. Eski kuşak yazarlara Rus geleneklerini sürdürme görevi yüklenir. Onlar üzerinde Rus soylu yuvalarıyla ilgili hikâye ve oyun üretmeleri için çok fazla baskı vardır. Bu baskıdan kurtulmaya

⁴⁰ АКИМОВ, (1995), 114.

⁴¹ FİGES, (2009), 620-621.

çalışanlara da ya çok az değer verilmektedir ya da bu insanlar anlaşılmamaktan mustarip durumdadır.⁴²

Edebiyat gençliği, fark edilmeyen kuşak veya sanatçılar kuşağı olarak adlandırılan yeni kuşak göçmen yazarlar, 1920-1930'lu yıllarda edebiyata girer. Yeni kuşak göçmen yazarlar çok genç, hatta çocuk yaşlarda Rusya'dan göç etmişlerdir. Bazı yazarlar (V. Smolenski 18 yaşında, G. Gazdanov 17 yaşında, M. Karateyev 15 yaşında, A. Veliçkovski 18 yaşında) İç Savaşın korkunç deneyiminden geçmişlerdir. Edebiyat alanında bir üne ve yeterli eğitime sahip olmayan yeni kuşak yazarlar, geçinebilmek için kalifiye işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. *Fark edilmeyen kuşağın* temsilcilerinin payına düşen, trajik kaderleri olmuştur: ağır hastalıklardan kaynaklı zamansız ölümler ve göçmen yaşamını taşıyamama (İ. Knorring, V. Buliç, A. Şteyger), genç yaşta trajik şekilde ölenler (N. Gronski, V. Dikson, B. Novosadov, V. Poplavski), Hitler tarafından vurulanlar (B. Vilde, B. Kats), toplama kamplarında ölenler (R. Bloh, Ye. Gessen, Yu. Mandelştam, N. Felden). Kimi yazarlar da edebiyat uğraşlarından vazgeçmek zorunda kalırlar.(V. Yemelyanov, İ. Boldırev). Bu yazarların sahip oldukları konumlarındaki tek üstünlük, yeni başlayan bir edebiyatçının manevi ve estetik arayışlarındaki özgürlüktür. Yeni kuşak yazarlar yabancı baskın bir kültürün içinde şekillenirken, modern Avrupa edebiyatına kayıtsız kalmamışlardır. Onların eserleri

⁴² Figes, (2009), 627.

cesur bir estetik arayış, yeni bir renk, sanata yeni bir bakış olarak belirtilir.⁴³

Yeni kuşak edebiyatının ilk ortaya çıkışı *kafe dönemi* (кафейный) olarak adlandırılır. Çünkü yaratıcı gençlik Latin ve Monparnas mahallelerindeki kafelerde toplanırlardı ve burada sanatsal görüşleri üzerine tartışmalar yapar, şiirler okuyarak bu şiirleri yorumlardı. Düzenli olarak “Yeşil Lamba” (Зелёная лампа)⁴⁴,’nın düzenlediği gecelere de katılırlardı. 1920-1930’lu yıllar boyunca yeni kuşak yazar birlikleri ortaya çıktı: *Şairler Koğuşu* (Палата поэтов), *Çerez*⁴⁵ (Через), *Göç* (Кочевье) ve diğerleri. Bu bir nevi kendine özgü sanatsal laboratuvarların kuruluş denemeleriydi. En çok öne çıkanlar arasında; *Paris Notası* (Парижская нота) (B. Wojnev, A. Ginger, V. Korvin-Piotrovski, A. Ladinski, Yu. Mandelştam, B. Poplavski, A. Prismanova, Yu. Sofiev, L. Çervinskaya, A. Şteyger) ve *Kavşak* (Перекрёсток) (Yu. Terapiano, V. Smolenski, G. Raevski, İ. Golenişev-Kutuzov, K. Halafov, Ye. Tauber, D. Knut) sayılabilir.⁴⁶

İkinci dönem, Rus göçünün periyodik yayınlarının birleştirildiği merkezlerin oluşturulduğu “jurnalnıy” (журнальный) diye adlandırılan

⁴³ Насрутдинов, Л.Х. (Редактор). (2007). *Литература русского зарубежья*. Казань: Издательство Казанского Государственного Университета, 36.

⁴⁴ Yeşil Lamba (Зелёная лампа), Z.N. Gippius ve D.S. Merejkovski’nin girişimleriyle kurulmuş olan edebi-felsefi bir birliktir.
http://gippius.com/about/terapiano_voskreseniya-u-merezhkovskih-i-zelenaya-lampa.html

⁴⁵ *Çerez*, Rusça dilbilgisinde -i halinde kullanılan ve “-den,-dan, ile, aracılığıyla, sonra” gibi anlamlar taşıyan bir edattır. Lingvo 12. Yukarıda verilen bilgide hangi anlamı taşıdığı bilinmediği için, kelime okunduğu şekilde bırakılmıştır.

⁴⁶ Насрутдинов, (2007), 36.

süreçtir. 1920’li yıllarda yeni kuşak yazarların yayınları zaman zaman *Sovremennyye Zapiski*, *Zvena* (Звена) ve *Volya Rossii* (Воля России)’de yayımlanır. Yeni kuşak edebiyatçıların özel bir yayın organı organize etmeye yönelik girişimlerinden en ünlüsü *Çisla* dergisi olur. Bu dergi N. Otsup’un yazı kurulunca düzenlenir. *Çislovtsı* (Числовцы) olarak adlandırılan bu dergi yanlılarını bir araya getiren dünya görüşü; çağdaş burjuvazi uygarlığının benimsenemeyişi, yaşamın amacını anlama çabası ve ölüm düşüncesi üzerine fikirlerdi. *Çislovtsı* dergisinde yer verilen makalelerde Sovyet yayınlarına eleştirilerde bulunulur. Onlara göre bu yayınlar, resmi ideolojilere bağlı, özgürlükten uzak bir edebiyatın doğmasına neden olmaktadır. Karamsar bir dünya görüşüne sahip olan yeni kuşak edebiyatçılar, makalelerde sıkça yalnızlık ve unutulmuşluk hissi gibi konulara yer verirler. Rusya ile ilgili hatıraların sınırlı oluşu, kaygılı geçen devrim ve savaş yılları, kaybedilmiş gelenekler ve maruz kaldıkları zorlu yaşam koşulları, onları geleneksel göç konularından saptırır.⁴⁷

İ. Bunin, N. Teffi, A. Tolstoy ve Don-Aminado gibi yurt dışında bulunan çok sayıda göçmen yazarın katılımında bulunduğu *Posledniye Novosti* ve *Obşçeye Delo* (Общее дело), öne çıkan göçmen gazeteleri arasında yerini alır. Aynı şekilde bir grup yazar tarafından kurulmuş ve editörlüğünü A. Tolstoy, M. Aldanov, N. Çaykovski ve V. Anri’nin birlikte yaptığı ilk kalın dergi olan *Gryaduşçaya Rossiya* orada yayımlanır. V. Burtsev’in kurduğu ve aynı şekilde editörlüğünü yaptığı *Obşçeye Delo* günlük gazetesi (her ne kadar sonraları birkaç

⁴⁷ Насрутдинов, (2007), 36-37.

kez yenilenip bir ara Rus, bir ara Fransız gazetesi olarak yeniden çıksa da) uzun süre varlığını sürdüremez. *Posledniye Novosti* gazetesi ise tam tersine, göçmen gazeteleri içerisinde en uzun soluklu basılan gazete olur ve göçmen yayınları arasında ilk sırayı alır. *Posledniye Novosti*, siyasi çizgisi oldukça sol yanlı olmasına rağmen, hızlı bir şekilde en fazla okunan gazete olarak sadece Fransa'da değil, Rus göçmenlerin olduğu Avrupa'nın diğer ülkelerinde ve hatta Amerika'da da abone ve okuyucu kitlesi edinir. Gazete, Paris'in Almanlar tarafından kuşatıldığı 1940 yılına kadar varlığını sürdürür. Gazetenin ilk çıktığı yıllarda Fransa'da bir rekabet ortamı yoktur. Paris'te petrol zengini olan A. Gukasov tarafından çıkartılan *Vozrojdeniye* günlük gazetesi ise 1925 yılı yaz aylarından itibaren yayımlanmaya başlar. *Vozrojdeniye*'nin ortaya çıkışı, *Posledniye Novosti* gazetesinin konumuna zarar vermeden, göçmen okuyucu kitlesinin ne kadar fazla olduğunu ve ikinci bir gazeteye ne derece ihtiyaç duyulduğunu göstermiş olur. *Vozrojdeniye* gazetesi daha sağ görüşe yakın ve Beyaz Hareketin eski katılımcılarının görüşlerine de daha yatkındır. *Vozrojdeniye*, yayımlandığı ilk yıl oldukça yüksek bir baskı sayısına ulaşır ve hem Fransa'da hem de Fransa dışında popüler bir gazete olur. Gazeteye yakından katılımı olan yazarlar arasında İ. Bunin, İ. Şmelyov, B. Zaytsev, A. Amfiteatrov, N. Teffi, A. Yoblonovski yer alır.⁴⁸

Paris'te 1920'li yılların sonu 1930'lu yılların başında, edebiyat bölümünde M. Osorgin'in ve bir eleştirmen olarak V. Hodaseviç'in

⁴⁸ Струве, (1956), 30.

yazılarının yer aldığı ve sosyalist devrimci bir gazete olan *Dni* haftalık gazetesi çıkar. Aynı şekilde P. Struve'un yayımladığı *Rossiya* (Россия), *Rossiya i Slovyanstvo* (Россия и славянство) gazeteleri, Paris'te çıkan önemli gazetelerdendir. P. Struve'un editörlüğünü yaptığı *Rossiya* gazetesi 1927-1928 yıllarında basılır. Daha sonra onun yerini, P. Struve'un arkadaşları ve onlarla aynı görüşte olan bir grup insanın editörlüğünü yaptığı *Rossiya i Slavyanstvo* gazetesi alır. Bir dönem günlük, bir dönem haftalık olarak çıkan *Rul*, *Segodnya* (Сегодня), *Za Svobodu* (За свободу) ve daha sonraki dönemde çıkan *Meç* (Меч) gibi Paris gazeteleri, edebi eleştiri bölümlerine geniş olarak yer veren gazetelerdir.⁴⁹

1920'de 138, 1921'de 112 ve 1922'de 109 yeni Rus gazetesi ve 1923 yılı sonuna doğru ise Berlin'de 58 Rus dergi ve gazetesi çıkar. Fransa dışında çıkan günlük gazeteler arasından en çok bilinenler; Berlin'de çıkan *Rul* ve Riga'da çıkan *Segodnya* gazeteleridir. 1920 Kasım ayında çıkmaya başlayan *Rul* gazetesi, 1932 yılına kadar basılmaya devam eder, ancak son dönemlerinde günlük bir gazete gibi düzenli olarak çıkmamaya başlar. Düzenli basımının kesintiye uğramasının temel nedeni; Batı'da *Vozrojdeniye*, doğuda ise *Segodnya* gazetelerinin oluşturduğu rekabet ve Almanya'daki Rus kolonilerinin sayısındaki belirgin düşüştür. Riga'da çıkan *Segodnya* gazetesinin çalışanları göçmenlerden oluşmaktadır. Ayrıca bu gazete Letonya'daki Rus Menşeviklerin bir yayın organıdır. *Segodnya* gazetesi anti-sovyet bir gazetedir ve herhangi bir partiyle bağlantısı

⁴⁹ Струве, (1956), 32.

yoktur. Çalışanları arasında çok sayıda Rus göçmen yazar yer almaktadır.⁵⁰

1918'den 1931'e kadar göçmen bibliyografyasında sadece kayıtlı olan ve periyodik olarak Rusça çıkan yayınların sayısı 1005'i bulur. 1918'den 1968'e kadar ise 1080 roman ve Rus şairlerin binden fazla şiir derlemeleri vs. yayımlanır.⁵¹ Edebi çalışmaların yoğunluğu, zengin bir okuyucu kitlesine hitap ederek karşılığını bulur.

Devrim öncesi Rusya'da her on yetişkinden biri gerçek bir okuyucuydu. Gazete ve dergilere aboneydiler ve kendilerine ait kütüphaneleri vardı. Göçmenlerin de büyük bir bölümü nüfusun kültürlü katmanına aitti. Böylece yurt dışında çok sayıda okuyucu, özellikle de edebiyat okuyucusu oluşur. Rus göçmen edebiyatı; yayınevleri, dergiler, gazeteler, kütüphaneler ve okuma salonları ağıyla çevrilmiş çok sayıda okuyucudan oluşmaktadır. Yurt dışında çocuklar, kadınlar, askerler, Ortodokslar, herhangi bir parti taraftarı olanlar, Menşeviklerden ve sosyalistlerden monarşistlere kadar herkese hitap eden yayınlar mevcuttu.⁵²

Okuyucu kitlesi, göç ülkelerinde karşılaşılan zorluklardan etkilenmeden varlığını sürdürür. Örneğin; Fransa'da göçmenlerin yeni bir topluma uyum sağlama sürecinde yaşadıkları zorluklara bir yenisi

⁵⁰ Струве, (1956), 31.

⁵¹ Акимов, (1995), 115.

⁵² Михайлов, О.Н. (1995). *Литература Русского Зарубежья*. Москва: Просвещение, 12-13.

daha eklenir. 1922’de Sovyetler Birliği’nin kurulmasıyla, göçmenlerin sahip olduğu Rus pasaportları geçerliliğini yitirir. Göçmenlere geçici olarak Nansen Pasaportları verilir.⁵³ 1937 yılı resmi istatistikleri, Paris’te Nansen Pasaportuna sahip 32.915 Rus ve 1.582 Sovyet vatandaşı olduğunu göstermektedir.⁵⁴ Bu pasaportların sahipleri seyahat ettiklerinde uzun süreli beklemelere ve Batı’daki görevliler tarafından düşmanca sorgulamalara katlanmak zorunda kalırlar. Nansen Pasaportları ve yabancı tescil kartlarıyla, Stravinski ve Nabokov gibi toprak sahiplerinin çocukları, Batılı devletler tarafından *ikinci sınıf vatandaş* muamelesi görmeye içerlenirler.⁵⁵

Fransız ve Almanlar Rusları, savaştan zarar görmüş ekonomilerinin barbar parazitleri olarak görürler. Parasız ama genellikle hem Fransızlardan hem de Almanlardan çok daha okumuş olan Ruslar ise, kendilerini bu tür *küçük burjuva* tiplerden çok daha üstün görmektedirler.⁵⁶

1920’lerde Berlin ve Paris dışında, Rus göç merkezlerinden biri de Prag olur. 1919’dan 1928’e kadar bu şehir farklı yollarla buraya ulaşmış olan 35.000 kadar Rus göçmenin yeni yuvasıdır. Kimileri Rusya’nın Baltık kıyısı ve Avrupa kısmından, kimileri İstanbul ve

⁵³ Figes, (2009), 641.

⁵⁴ Ковалевский, (2006), 30.

⁵⁵ Figes, (2009), 641.

⁵⁶ Figes, (2009), 619.

Balkanlar üzerinden, kimileri de Çekoslovak lejyonlarının⁵⁷ ulaşım araçlarıyla Prag'a gelirler. Endüstri alanında gelişmiş ve modern bir ülke olan Çekoslavakya, Rus halkına sempati ile yaklaşır. 1921 yılı Ağustos ayında ülkenin başkanı T. G. Masarik'in sağladığı inisiyatifler doğrultusunda ülke hükümeti Rus göçmenlere yardım etmek amacıyla *Rus Eylemi* (Русская акция) programını uygulamaya koyar. Bu programın amacı; genç Rus göçmenlere eğitim imkânı sunmak ve köylülerin Çekoslovakya'nın tarım sistemine adapte olmasını sağlamaktır.⁵⁸

1920'li yılların ilk yarısında Prag, önemli bir eğitim ve bilim merkezi haline gelir. Öyle ki şehir *Rus Sorbonu* (Русская Сорбонна) adını alır. 1921'de profesör ve öğretmenlerin kurduğu *Rus Eğitim Kurulu* (Русская учебная коллегия) çalışmalarına başlar. Bu heyet sayısı 10.000'i geçmiş olan göçmen gençlerin eğitim süreçlerini düzenler. Prag'da *Rus Tarım Kooperatifî Enstitüsü* (Русский институт сельскохозяйственной кооперации), *Rus Hukuk Enstitüsü* (Русский юридический институт), *Rus Pedagoji Enstitüsü* (Русский педагогический институт), *Rus Ticaret Enstitüsü* (Русский институт коммерческих знаний) ve *Rus Halk Üniversitesi* (Русский

⁵⁷ 1. Eski Romalılarda piyade ve süvarinin oluşturduğu askerî birlik. 2. Fransa'da genellikle yabancılardan kurulu, birkaç takımdan oluşan piyade birliği. www.tdk.gov.tr

⁵⁸ Авраменко, А.П. (2011). *История литературы русского зарубежья (1920-е начало 1990-х гг.)*. Москва: Алма Матер, Академический проект, 53.

народный университет) açılır. Bu kurumların eğitim dilleri Rusça olur.⁵⁹

Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra göçmen edebiyatı, oldukça zorlu bir sürecin de içine girer. Kuşaklararası çatışmaların neden olduğu tartışmalar yaşanır. Kendilerine *genç* diyen yeni kuşak göçmen yazarlar, eski kuşak yazarlara karşı başkaldırıda bulunurlar. Bolşevizm'i gerçek bir güç olarak kabullenmek gerektiğini belirten *smenovehovstvo* (сменовеховство) siyasi hareketini başlatırlar.⁶⁰ *Smenovehovstvo*, Prag'da 1921'de *Smena Veh* (Смена вех) adlı derleme makalelerin yayımlanmasından sonra, göçmen çevresinde ortaya çıkan bir akımdır. Bu derlemede sosyo-politik göçmen yazarlar olan N. Ustryalov, Yu. Klyuçnikov, S. Lukyanov, S. Çahotin, A. Bobrişev-Puşkin ve Yu. Potehin'in makaleleri yer alır. Makalelerin ortak konusu; devrimin sesini duyma ve Rus aydın kesimin siyasi hatalarını itiraf etmesi gerektiğidir. Kısa bir süre sonra, 1921 yılı Ekim ayında, V.Klyuçnikov'un editörlüğünü yaptığı hemen hemen aynı kişilerin katılımıyla, aynı adla haftalık *Smena Veh* (1921-1922) dergisi çıkmaya başlar. Yazarlar, dergideki yazılarında da derlemedeki siyasi fikirlerini yaymaya çalışırlar. *Smenovehovstlar*, Nasyonal-Bolşevik ideolojisinde olduklarını açıkça dile getirir ve Bolşeviklerle silah savaşına girmeden onları içeriden alt etmeyi önerir.⁶¹ Örneğin A. Bobrişev-Puşkin, *Yeni İnanç* (Новая вера) başlıklı makalesinde

⁵⁹ Авраменко, (2011), 54.

⁶⁰ Михайлов, (1995), 13.

⁶¹ Смирнова, А.И. (2003). *Литература русского зарубежья («Первая волна» эмиграции: 1920-1940 годы) Часть I*. Волгоград: Издательство Волгоградского Государственного Университета, 23.

Rusya'nın artık krizden kaçındığını ve durağanlığa ihtiyacı olduğunu söyler: “Artık hasta Rusya'nın ihtiyacı olan huzur ve iyi bir beslenme. Tabii ki bu şimdilik kolay değil ama eğer hiç kimse savaşmazsa ve Rusya'ya engel olmazsa bu ulaşılabılır bir fikir. Önemli olan; daha fazla kan dökülmemesi.”(Теперь больному нужен покой и хорошее питание. Это, конечно, пока нелегко, но достижимо, если никто не ворвется и не помешает. Главное – не надо больше кровопускания.)⁶²

Smenovehovstlar, Rusya'nın yeniden doğacağına, imparatorluk vasfını yeniden elde edeceğine, bunun için ilk adımların atıldığına ve bu sürece engel olmamak gerektiğine inanmaktadırlar. *Smenovehovstlara* göre devrim; kuşaktan kuşağa Rus aydınlarının hayali yaşamının bir timsalidir. Ancak gerçekte bu hayaller kana bürünür ve bu yüzden aydınlar dehşete kapılarak ülkeden uzaklaşırlar. Bu nedenle Rusya ile savaşarak değil de Rusya önünde suçlarını kabul ederek yeni bir başlangıç yapmaları gerekmektedir. Sovyet yönetimi temsilcileri *Smenovehovstların* bu faaliyetlerini takdir eder, *Smenovehovstlar* ise çalışmaların ilk aşamasının tamamlandığını, yenilenmiş Rusya'ya dönmek için *büyük günün arifesinde* olduklarını düşünür ve 1922 yılı başında Berlin'e göç ederler. Burada haftalık gazete *Nakanune* (1922-1925)'yi çıkarmaya başlarlar. *Smenovehovstlar* bu gazetenin

⁶² Смирнова, (2003), 24.

vatanlarına dönmelerinde bir nevi köprü görevi göreceğini düşünürler.⁶³

Nakanune gazetesinin çıkmaya başlamasının ardından Berlin, göçmen topluluğu sağın ve solun, yani Sovyet anavatanla köprü kurmak isteyenlerle o köprüleri yakmak isteyenlerin arasında ikiye bölünür.⁶⁴

Smenovehovstların öne çıkan isimleri arasında A. Tolstoy da yer alır. A. Tolstoy, *Nakanune* gazetesinin yayımlanmasında önemli faaliyetlerde bulunur. Rusya'ya dönmeden önce aldığı kararla ilgili gazetede yazdığı yazı aracılığıyla sevincini şu sözlerle paylaşır: “*Eve dönüyorum, zorlu yaşama. Ancak zafer, içinde hak ve adalet coşkusu taşıyanların olacaktır. Yeni hayatın şafağı zafere beraberce gidecek olan Rusya'nın, halkların ve sınıfların olacaktır.*” (Я возвращаюсь домой на трудную жизнь. Но победа будет за теми, в ком пафос правды и справедливости, - за Россией, за народом и классами, которые пойдут с ней, поверят в зарю новой жизни.)⁶⁵

Bilindiği üzere, dönenlerin çoğu bu şafağın ışığını ancak Stalin hapishanelerinin demir parmaklıkları arasından görebilmiştir. Bu nedenle *Smenovehovstların* faaliyetlerinin göçmenler arasında olumsuz karşılanması şaşırtıcı değildir. Her ne kadar başarısız bir

⁶³ Смирнова, (2003), 24.

⁶⁴ Figes, (2009), 610.

⁶⁵ Смирнова, (2003), 24.

girişim olsa da bu hareket çok sayıda kişinin çılgınlıklarının duyulmasını sağlamış ve dikkat çekmiştir.⁶⁶

Prag'da dağılan, güç birliği yaparak yeniden güçlenen, ancak tekrar yok olan ve yoğun manevi-estetik değişimlere maruz kalan yeni gruplar ortaya çıkar. Lenin'in ölümünden sonra Bolşevik yönetim içerisindeki iktidar mücadelesi şiddetlenirken, göçmen Ruslarla Sovyet Rusya'nın kopması hemen gerçekleşmez.⁶⁷

1923'te Prag'da Rus göçmen arşivinin yer aldığı *Rus Dışişleri Tarih Arşivi* (Русский заграничный исторический архив) kurulur. Arşivde Rusya'da devrim ve Vatan Savaşı yıllarında yaşananlar ve farklı ülkelerdeki Rus göçmenlerin hayatlarıyla ilgili tarihi belgeler toplanarak bir araya getirilir.

1924'te Çekoslovakya'da, Avrupa'daki en büyük kütüphanelerden biri olan *Slav Kütüphanesi* (Славянская библиотека) açılır. *Rus Eylemi*'nin desteğiyle açılan bu kütüphane, Rus kitaplarını bünyesinde barındıran oldukça büyük bir kütüphanedir. Çok sayıda Rus bilim adamı kitaplarını bu kütüphaneye bağışlar.

Çeşsko-Russkaya Yednota (Чешско-русская Еднота) (1919) ve *Rus Ocağı* (Русский очаг) (1924), göçün oldukça ünlü kültür kuruluşları arasında yer alır. *Çeşsko-Russkaya Yednota*, 1919'dan 1928 yılına kadar varlığını sürdürür. Kuruluşunun temel sebebi; Rusların kültürel

⁶⁶ Смирнова, (2003), 24.

⁶⁷ Михайлов, (1995), 13.

anlamda eklerle ve Slavlarla yakınlaşmasını sağlamaktır. Konserler, sergiler, Rus ve ek yazarların katıldığı edebiyat geceleri ve konferanslar dzenlenir. *Rus Ocağı* da Prag'daki Rusların kültür merkezlerinden biri olur. 1925 yılında yapılan toplantıların biri *Rus Kültür Günü* (День русской культуры) komitesinin kuruluşuna ayrılır. Komitenin dzenlediği tüm etkinlikler ulusal bir yayılma gösterir ve özellikle ek aydınlarının ilgisini çeker. Komitede sanat ve edebiyat alanında Çekçe ve Rusça kitaplar yayımlanır.⁶⁸

1927'de Çekoslavakya'yı ziyaret etmiş olan V. Mayakovski'nin anılarında Çekoslavakya şu şekilde anlatılır:

ekoslavakya en demokratik ve siyasi anlamda en zgr ülkelerden biri. Burada yasal bir komünist parti var. Avrupa'daki en güçlü komünist partilerden biri. Komünist gazetesi olan *Rude Pravo* (Руде право)'nun tirajı yaklaşık 15.000. Burada beyazlara da tam bir özgürlük vadedilmiş. Buraya Rus gnn merkezi denmesi boşuna değil. (Чехословакия одна из самых демократических, свободных политических стран. Здесь легальная компартия. Одна из сильнейших в Европе. Коммунистическая газета «Руде право» имеет около 15.000 тиража. Правда здесь полная

⁶⁸ Авраменко, (2011), 55-56.

свобода и белым. Недаром – это центр российской эмиграции.)⁶⁹

Rus göçmenlere *Rus Eylemi* programı kapsamında sağlanan yardım beş yıl boyunca kesintisiz devam eder. Ancak 1926 yılı başlarından itibaren ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı bu yardım azalmaya başlar. Yerli emek piyasasını koruma yasası (1928), işe alımlarda Çekoslovakya vatandaşı olmayı zorunlu kılar. Vatanlarına dönme umudu taşımayan bazı Rus göçmenler vatandaşlık almak isterler. *Rus Eylemi* yaklaşık on yıl daha uygulanmaya devam eder. Ancak Çekoslovakya'nın bölünmesi ile ilgili yapılan Münih Antlaşması'ndan sonra, Rusların çoğu ülkeyi terk eder.⁷⁰

1921 yılı Ağustos ayında, *Smena Veh* ile hemen hemen aynı dönemde, Sofya'da *Doğu'ya Son Verme. Önseziler ve Başarılar. Avrasyacıların İddiası* (Исход к Востоку. Предчувствия и свершения. Утверждение евразийцев) adlı bir makale derlemesi çıkar ve oldukça ilgi görür. Bu derlemede ekonomist P. Savitski, filozof G. Florovski, sanat eleştirmeni P. Suvçinski ve dilbilimci ve etnograf N. Trubetskoy'un yazdığı toplamda on makale ve anonim bir giriş kısmı yer alır.⁷¹

Söz konusu derlemenin yazarları, *Avrasyacılık* (Евразийство) hareketinin başlangıç noktasını oluştururlar. Bu yazarlar Rusya'nın

⁶⁹ Авраменко, (2011), 54.

⁷⁰ Авраменко, (2011), 53.

⁷¹ Смирнова, (2003), 25-26.

doğu ile batı arasındaki yerini anlamaya çalışırlar. Teorilerinin çıkış noktası; göçmen toplumu için Rus devriminin evrensel bir felaket olacağı hissini duyumsamalarıdır. Rusya tarihinin ve Rus kültürünün 1917’de Ekim Devrimiyle sona erdiğini düşünen birçok göçmenden farklı olarak Avrasyacılar, devrimle birlikte Rusya’nın Avrupa kültüründen uzaklaşıp tamamen yeni bir Rus kültürü oluşturmaya başladığını düşünüyorlardı. Aynı zamanda Avrasyacılar *Slavyanofillere*⁷² ve *Smenovehovstlara* mesafeli duruyorlardı. Slavyanofillerden farklı olarak Avrasyacılar halkçı olmadıklarını ve bireyselci olduklarını açıkladılar. *Smenovehovstlar* gibi Avrasyacılar da Rus devriminin doğal bir afet olduğunu kabul ettiler. Avrasyacılar, kiliselere destek oldular. Bu konuyla ilgili olarak vatandaşlara şöyle bir çağrıda bulunurlar: “*Avrasyacılar, Ortodokslardır. Ortodoks kilisesi, onları aydınlatan bir lambadır. Avrasyacılar, vatandaşları kiliseye, onun bağışladıklarına ve sunduğu lütuflara çağırıyor. Manevi gücün yeterli olduğuna ve mücadelenin aydınlığa götüreceğine inanıyorlar.*” (Евразийцы – православные люди. И Православная Церковь есть тот светильник, который им светит; к Ней, к Ее Дарам и Ее Благодати зовут они своих

⁷² XIX. yy.’ın ortalarında Rusya’da iki edebi-felsefî akım ortaya çıkar. Bunlar Batılılar ve Slavyanofillerdir. Batılılar Rusya’nın ileriki yıllarda gelişiminin ancak batı kültürüne ve ideolojisine uyum sağlamakla olabileceğini ileri sürerler. Slavyanofiller ise Rusya’nın geleceğinin Ortodoks geleneklerine dayanması gerektiğini savunurlar. <http://www.ote4estvo.ru/sobytiya-xviii-xix/939-slavyanofily.html>

соотечественников. Верят они, что хватит духовных сил и что боренье ведет к просветленью.)⁷³

İlk derlemenin ardından ikinci derleme kitabı *Yollarda. Avrasyacıların İddiası* (На путях. Утверждение евразийцев-1922), sonrasında ise *Avrasya Yıllığı* (Евразийский временник-1923,1925,1927,1929) adı altında dört kitap yayımlanır ve hareketin onuncu yıl dönümünde *Otuzlu Yıllar* (Тридцатые годы-1931) adlı bir kitap çıkar. Ayrıca 1925'ten 1937 yılına kadar hareketin faaliyet raporlarını bir araya getiren ve içerisinde teorik makalelerin de yer aldığı, bu süre içerisinde toplamda 12 sayıya ulaşan *Avrasya Vakayinamesi* (Евразийская хроника) kendini gösterir. Ancak 1920'li yılların sonunda *Avrasyacılık* hareketi kriz dönemi yaşar. P.M.Bitili ve G.V.Florovski, hareketten ayrılırlar. G.V.Florovski, 1928 yılında *Sovremennıye Zapiski*'nin 34. sayısında yazdığı *Avrasya Cazipliği* (Евразийский соблазн) başlıklı makalesinde başarısız bir geçmişi olan Avrasyacılığın kaderini anlatır.⁷⁴ *Avrasyacılık* hareketi, yaşadığı kriz döneminde yeterli sayıda destekçi bulamadığı ve öncülerinin de topluluktan ayrılmasının hemen ardından sona erer.

Avrasyacılık hareketinin ortaya çıkmasıyla Rus göç merkezleri arasında adını duyuran Sofya'da, bu hareketten bağımsız olarak çeşitli süreli yayınlar da çıkar. Burada yayımlanan göçmen gazeteleri içerisinde öne çıkan *Rus* (Русь) gazetesi olur. Ayrıca Sofya'da *Rusya-*

⁷³ Смирнова, (2003), 25-26.

⁷⁴ Смирнова, (2003), 26.

Bulgaristan Yayınevi (Российско-Болгарское книгоиздательство) kurulur. Beyaz Ordunun bir bölümü de bu şehre yerleşir. Burada harp okulu açılır. Ancak A. Stamboliyski⁷⁵ hükümeti, göçmenlere karşı güvensiz bir tavır sergiler.⁷⁶

Göçmen Rusların yoğun olarak yerleştiği şehirlerden bir diğeri de Belgrad'dır. Rusya'da eğitim almış olan Yugoslav Kralı I. Aleksandr, Ulusal Kurtuluş Hareketindeki⁷⁷ yardımlarından dolayı Rusya'ya derin bir minnet duymaktadır. Yugoslavya Rus göçünün askeri merkezi olur. Burada çok sayıda sivil eğitim kurumları (гражданские учебные заведения) kurulur. *Novoye Vremya* (Новое время) gazetesi burada çıkar. МНТ⁷⁸ tiyatro topluluğunun bir bölümü faaliyetlerini bu ülkede sürdürür. *Sırp Bilimler Akademisi* (Сербская академия наук) bünyesinde *Rus Kütüphanesi* (Русская библиотека) yayınevi açılır ve Belgrad'da şiir topluluğu kurulur. Ayrıca Kral I. Aleksandr, göçmen yazarlara para yardımında bulunur.⁷⁹

1920'li yılların başlarında Balkanlardan Yugoslavya'ya gelen Rus göçmen akımı 40.000 ile 70.000 kişi arasındadır. Rus göçmenlere yardım etme, Yugoslavya'nın iç ve dış politikasının önemli bir parçası haline gelir. Bilim adamı ve Slavist F.F.Fortunatov ve dilbilimci A. Belic başkanlığında Rus göçmenler için Devlet Komitesi kurulur. Bu

⁷⁵ Aleksandr Stamboliyski, 1919-1923 yılları arasında Bulgaristan Başbakanı olarak görev yapmıştır. <http://www.slovar.info/word/?id=59449>

⁷⁶ Михайлов, (1995), 21.

⁷⁷ 1877-1878 yıllarında Türk-Rus Savaşı'nda Balkan halklarının Türk hakimiyetinden ayrılmasında Rusya önemli rol oynamıştır. Авраменко, (2011), 66.

⁷⁸ МХТ: Московский Художественный Театр (Moskova Sanat Tiyatrosu)

⁷⁹ Насрутдинов, (2007), 15.

komite göçmenlere maddi ve manevi destek sağlar. Bunun yanı sıra nüfusun yarısından çoğunun Ortodoks olduğu Yugoslavya, Rus göçmenler için önemli bir manevi kimlik de kazanır. 1921’de Belgrad yakınlarında göçmenler için Rus Ortodoks Kilisesi açılır. Ayrıca Beyaz Ordu’nun bir bölümü de Yugoslavya’ya yerleşir.⁸⁰ Ordu mensupları dışında aydın göçmenler de Yugoslavya’ya yerleşenler arasındadır. Zira Yugoslavların kayıpları iki Balkan savaşında (1912 ve 1913 yıllarında) ve I. Dünya Savaşı’nda o kadar fazladır ki, nitelikli uzman sayısı yetersiz kalmaktadır. Ruslar için de uygun bir iş bulmak ve çocuklara eğitim vermek, bu ülkeye yerleşmelerinde önemli bir motivasyon aracı olur. İstatistiklere göre 1920-1930’lu yıllarda Yugoslavya’da yaşayan Rusların % 75’i orta ve yüksek eğitim seviyesine sahiptir. Ayrıca Yugoslavya’da okuyan gençler için de ülke burs sağlar. Rus göçmenler eğitim kurumlarında dersler verir, yol yapımı ve projelendirme işlerinde görev alırlar. 1920 yılı sonbaharında ilk Rus-Sırp gimnazyumu açılır. Gimnazyum, Rus gimnazyum programını uygular, Rus dili, edebiyatı, tarihi ve coğrafyasının öğretildiği bir gimnazyum olur. Gimnazyumda sonraları Rusya’ya dönmüş olan L. Tolstoy’un torunu N. Tolstoy eğitim görür.⁸¹

Eğitim olanakları yönüyle öne çıkan Belgrad, ayrıca büyük bir yayınevi merkezi haline gelir. 1930’lu yıllarda şehrin önemi oldukça artar. Bunun başlıca nedeni; faşizm tehdidi altında olan Berlin ve Prag

⁸⁰ Авраменко, (2011), 66.

⁸¹ Авраменко, (2011), 67.

gibi diğerk göç merkezlerinin yayınevi faaliyetlerini azaltmasıdır. Sırbistan’da göçmen yazarların öne çıkan eserleri yayımlanır: A. Kuprin ve B. Zaytsev’in hikâyeleri, M. Aldanov’un romanları, Z. Gippius’un *Petersburg Günlüğü* (Петербургский дневник) adlı eseri, K. Balmont’un şiirleri vd. Yugoslavya’da tarihi-kültürel ve edebisanatsal yayınlar yapan yaklaşık 150 Rus gazete ve dergi çıkar. Bunlar arasında öne çıkanlar; ünlü Rus editör M. Suvorin’in oğlunun yayımladığı *Novoye Vremya* gazetesi ve *Russki Arhiv* (Русский архив) dergisidir.

İki savaş arasında Belgrad’da geçen yirmi yıllık süreçte çok sayıda ünlü Rus yazar ülkede bulunmuş, ancak hiçbiri uzun süreliğine ülkeye yerleşmemiştir. *Rus Belgrad’ı* edebiyatı yeni kuşak yazarlar tarafından kurulmuş ve bu yazarlar özellikle şiirde ve epik türlerde kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır. Bunun yanı sıra Rus Belgrad şiir çevresinin doğuşu, şiir derlemelerinin basıldığı *Gamayun* (Гамаюн-1923) adlı şiir topluluğuyla başlamıştır.⁸²

II. Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Rus göçmenler Belgrad’dan Avrupa ve Amerika’ya göç ederler. Bir kısmı ise asimile olur. Yugoslavya’da yaşadıkları yıllarda Ruslar Yugoslav kültürüne büyük katkı sağlar.⁸³

⁸² Авраменко, (2011), 68.

⁸³ Авраменко, (2011), 76.

Rus göç kültür merkezlerinden bir diğeri de Varşova'dır. Burada D. Merejkovski, Z. Gippius, D. Filosofov, B. Savinkov, M. Artsıbaşev, A. Kondratev vd. yazarlar farklı yıllarda yaşayıp edebi faaliyetlerini yürütürler. Her ne kadar Polonya'daki göçmen sayısı Paris, Berlin, Prag gibi göç merkezlerindeki kadar çok olmasa da, ülkenin edebi çevresiyle Rus kültür faaliyetleri aktif şekilde yürütülür. 1919'da Polonya'da 36.000 Rus göçmen yaşamaktaydı. 1925 yılı istatistiklerine göre Polonya'da yaşayan Rus göçmen sayısı 52.500'e yükselir. Devrim öncesi döneme kadar Rusların Polonya ile süre gelen bir bağı vardı ve Ruslar zorlu günlerini komşu ülke Polonya'da geçirmek istemişlerdir.⁸⁴

Polonya'da Ruslar için yaşam ilk zamanlarda oldukça zor geçer. Resmi kurumlar göçmenlere destek olmaz. Rus göçmenlerin statü sorunu bilinçli olarak çözüme kavuşturulmadan askıya alınır. Toplumun bir kısmı Rusları görmezden gelir. Ancak 1919 yılı Ocak ayında Leh yönetimi *Rus Siyasi Komitesi* (Русский политический комитет)'nin açılmasına resmi olarak izin verir. Bu yeni organizasyonun temel amacı, Rus göçmenleri bir araya getirmek ve Polonya'daki göçmenlerin istihdam koşullarıyla ilgili yasal koruma ve yardım sağlamaktır.

Rus göçmen nüfusunun yoğunlaştığı şehirler; Varşova, Vilnius, Rivne, Volhinya ve Lviv olur. Buralarda Rus gazete ve dergileri çıkar, yayınevleri, Rus evleri, Rus okul ve kütüphaneleri, tiyatro salonları

⁸⁴ Авраменко, (2011), 77.

açılır.⁸⁵ Rusların çoğu Lehçe bilmektedir ve bu nedenle yerli halkla iletişimde sorun yaşamazlar. S. Kulakovski, V. Fişer, D. Bohan, Ye. Veber-Hiryakova gibi Polonyalı Ruslar, 1920-1930'lu yıllarda Rus-Leh edebiyat bağlarının gelişiminde önemli rol oynar ve Rus edebiyatıyla ve göçmen yazarların diğer ülkelerdeki edebi faaliyetleri üzerine önemli dergilerde makaleler yazar. Rus edebiyatçılar da Polonya kültürüyle ilgilenir ve Polonya edebiyatından yaptıkları çeviriler sayesinde Rus göçmen okuyucu kitlesini önemli Leh yazarların eserleriyle tanıştırır.⁸⁶

Polonya'da göçmen edebiyat çevresinin şekillenmesinde Rusça basılan periyodik yayınların etkisi büyüktür. 1920 yılı Temmuz ayından itibaren Varşova'da siyasi, edebi ve toplumsal bir gazete olan *Svoboda* (Свобода) gazetesi çıkar ve 1932 yılı Nisan ayına kadar varlığını sürdürür. Gazetenin editörlüğünü yazar M. Artsıbaşev ve eleştirmen D. Filosofov yapar. Gazetenin edebiyat bölümünün editörlüğünü ise Z. Gippius yapar. *Meç* (Меч) ise periyodik olarak yayımlanan ve editörlüğünü D. Filosofov'un yaptığı önemli bir dergidir. Dergi 1934 yılı Mayıs ayında çıkmaya başlar. Derginin yayın kurulunda göçmen şairlerden K. Olenin, A. Hiryakov ve V. Brand yer alır. *Meç* aynı dönemde Paris'te de yayımlanmaya başlar. Oradaki derginin yayın kurulunun başında ise D. Merejkovski vardır. Başlangıçta *Meç* edebi ve sosyo-politik bir yayın organı olarak düşünülür ve amacı sayfalarında tüm Avrupa'daki farklı göçmen

⁸⁵ Авраменко, (2011), 78.

⁸⁶ Авраменко, (2011), 79.

organizasyonlarının temsilcilerini bir araya getirmektir. Ancak zamanla D. Filosofov ve D. Merejkovski arasında çıkan ideolojik fikir ayrılığı nedeniyle dergiler arası iş birliği sona erer ve 1934 yılı sonbaharında *Mec*'in Paris'teki katılımcıları dergiden ayrılırlar.⁸⁷

Diğer Rus göç merkezlerinde olduğu gibi Polonya'da da 1920-1930'lu yıllarda Rus kültür faaliyetlerini gerçekleştiren kadro sürekli değişim gösterir. Z. Gippius ve D. Merejkovski gibi yazarlar için Polonya, Rus göçünde sadece bir geçiş yeri konumundadır. B. Savinkov gibi yazarlar için ise coğrafi konum açısından Rusya'ya yakın olan Polonya, Sovyet yönetimini yıkmak için toplumsal ve siyasi faaliyetlerin aktif olarak yürütülebileceği bir yer olarak oldukça ideal bir göç merkezidir.⁸⁸

Yurt dışında göçmenlerin durumu böyle iken, Rusya'da ise 1920'li yılların ikinci yarısı ve 1930'lu yıllar, sanayileşmede ilerleme, daha çok yıkık, harap köyler için yeni yöntemlerin uygulandığı bir dönem olarak tarihe geçer. Sanayileşme fiyatları oldukça yüksektir. NEP dönemiyle karşılaştırıldığında 1930'lu yılların başında nüfusun yaşam standartları düşüş gösterir. Ağır endüstrinin öncelikli oluşu, ulusal ekonomide orantısızlığa neden olur.⁸⁹

Stalin, sanayide daha fazla büyüme hızı elde etmeye çalışır ve 1929 sonbaharında Beş Yıllık Plan'ın hedef rakamları çarpıcı düzeyde

⁸⁷ Авраменко, (2011), 80.

⁸⁸ Авраменко, (2011), 81.

⁸⁹ www.4pera.ru

yukarıya çekilir. Buna göre 1932'ye kadar yatırımlar üçe, kömür üretimi ikiye ve demir üretimi dörde katlanacaktır. Bunun üzerine Sovyet basını *Beş Yıllık Plan Dört Yılda!* sloganını ortaya atar.⁹⁰

Rusya'da 1920-1930'lu yıllarda sanayi alanındaki gelişimin bir sonucu olarak hızlı bir modernleşme görülür. Şehirlerde ve köylerde kültürel devrim gerçekleşir. Eğitim ve bilim alanında gelişmeler olur. Diğer yandan ülkede demokrasi anlayışının azalması, *halk düşmanları* arayışı ve kitlesel baskılar yaşanır. 1930'lu yıllarda Rusya'da *Stalin sosyalizmi* kurulur. Stalin sosyalizminin özellikleri; lider diktatörlüğü, Sovyet iktidarı parti organlarının değiştirilmesi, siyasi ve ekonomik sorunları çözmeye yönelik idari (yönetimsel) yöntemlere öncelik verilmesidir.⁹¹

Sovyet modernizasyonu sanayiden tarıma, eğitimden bilime, toplumsal alana, günlük yaşama ve insanların hayat tarzlarına kadar, hayatın tüm yönlerine müdahalede bulunur. Göç süresi hızlanır. Şehir nüfusunda gözle görülür bir artış gözlemlenir. Endüstrinin fırlaması sonucu ilk 5 yıllık planda otomobil, traktör, tezgah sanayi,⁹² motor , uçak üretimi gibi yeni yerli sanayi kolları kurulur. Savunma sanayi diğer sanayi kollarını geride bırakacak şekilde hızlı bir şekilde gelişir. 1945 zaferi ve sonrası için kozmik ve nükleer teknoloji alanında

⁹⁰ Figes, O. (2011). *Karanlıkta Fısıldaşanlar*. (1). (Çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 122.

⁹¹ www.4pera.ru

⁹² Makine yapım sanayinin bir kolu

temeller atılır.⁹³ Stalin 1929’da “*Sanayileşme ve sosyalizm yolunda ilerleyerek Rus geriliğimizi geçmişte bırakıyoruz. Bir metal, motor ve traktör ülkesi haline geliyoruz. Sovyet insanını otomobile ve köylüsünü traktöre oturttuğumuz zaman, uygarlıklarıyla mağrur biçimde övünen Batılı Kapitalistler bize yetişmeye çalışsınlar bakalım*”.⁹⁴ der.

Beş Yıllık Plan sadece sanayileşme programı değildir. Aynı zamanda bütün sanatların devlet tarafından yeni toplum kurma kampanyasına çağrıldığı bir kültür devrimidir. Plana göre bir Sovyet yazarın birinci hedefi; işçilerin bilinçliliklerini arttırmak, anlayabilecekleri sosyal içerikli kitaplar yazarak onların sosyalist bir yapı için mücadele etmelerini sağlamaktır.⁹⁵ Bu amaçla 1928’de Stalin’in sanayi için Beş Yıllık Plan’ının edebi kanadı olarak kurulan RAPP⁹⁶, kendisini eski aydın sınıfın karşısında duran ve devrimi savunan bir edebi güç olarak görür. Stalin, 1930’da yayımlanan bültende “*Sovyet edebiyatının bir ve tek görevi, Beş Yıllık Plan’ın tanımlanması ve sınıf mücadelesidir.*” diye ilan eder.⁹⁷

Kimi yazarlar ülke içerisinde yönetimin uyguladığı bu baskı ortamına dayanamaz. Ünlü köylü şair S. Yesenin, 1925 yılında “*ölümde yeni*

⁹³ www.4pera.ru

⁹⁴ Figes, (2011), 148.

⁹⁵ Figes, (2009), 540.

⁹⁶ РАПП: Российская ассоциация пролетарских писателей (в СССР в 1925-1932 гг.) (SSCB’de 1925-1932 yıllarında Rusya Proleter Yazarlar Birliği.) Lingvo 12

⁹⁷ Figes, (2009), 539.

bir şey yok ama yaşamda da yenilik yok”⁹⁸ diye yazıp hayatına son verirken, 1930 yılında ise V. Mayakovski intihar etmeden önce son şiirinde “*kendi şarkımın boğazına bastım*”⁹⁹ diyecektir.

1932 yılında edebiyat grupları ve bağımsız yayınevleri kaldırılarak, yerine tek bir *Sovyet Yazarlar Birliği* (Союз Советских Писателей) kurulur. Resmi standartlara göre yazmak zorunda bırakılan yazar ve şairler, standartlar değiştikçe sakıncalı metinlerini baştan yazmak zorunda kalırlar. A. Ahmatova, B. Pasternak, Yu. Oleşa, İ. Babel ve M. Bulgakov gibi birçok yazar edebi sessizliğe gömülmeği seçer.¹⁰⁰ Başlıca edebiyatçılardan Gumilyov’un idam edilmesi, Babel ve Mandelştam’ın toplama kamplarında öldürülmesi, V. Mayakovski, S. Yesenin ve M. Tsvetayeva’nın¹⁰¹ intihara zorlanması da aydın kesimin göç etmesinde etkin rol oynar.¹⁰²

Stalin, 1924’den 1929’a kadar geçen beş yıl içinde, partideki tüm muhaliflerini suikast, idam veya sürgün gibi yöntemlerle tasfiye yoluna gider. Ekim Devrimi’nin mimarlarından olan Troçki bile

⁹⁸ Riasanovsky, N.V., Steinberg, M. D. (2011). *Rusya Tarihi* (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Kitapevi, 636.

⁹⁹ Riasanovsky, (2011), 636.

¹⁰⁰ Riasanovsky, (2011), 636.

¹⁰¹ Detaylı bilgi için bkz: Troçki, L. (1976). *Edebiyat ve Devrim*. (1). İstanbul: Köz Yayınları, 36.

¹⁰² Pipes, R. (1967). Sovyetler Birliğinde Milliyet Meselesi. *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*, (48), 9.

Stalin'in hışmına uğrar ve 18 Ocak 1929'da Sovyetler Birliği'nden sürülür.¹⁰³

Stalin, sadece parti içindeki muhalifleri değil, tüm halk için özgürlüğün sona erdiği ve baskının hâkim olduğu bir yaşamın mimarı olur. Bu durum Ekim Devrimi sonrası başlayan göç sürecinin devam etmesine yol açar. Berlin, Paris, Prag, Sofya ve Belgrad dışında Ruslar diğer Batı Avrupa ülkelerine de göç ederler.

1930 yılı resmi istatistiklerine göre, Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Rusların sayısı şu şekildedir: 1923-1925 yıllarındaki ekonomik kriz yüzünden Berlin'deki göçmenlerin sayısı yaklaşık 100.000 dir. Avusturya'da 2.958, Belçika'da 7.000, İngiltere ve kolonilerinde 4.000, Danimarka'da 300, İspanya'da 500, Yunanistan'da 1.659, Hollanda'da 300, Macaristan'da 5.045, İtalya'da 2.500, Norveç'te 170, İsveç'te 1.000, İsviçre'de 2.266 ve Türkiye'de ise 1.400. Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Rusların sayısı artınca, Slav ülkelerindeki Rusların sayısında düşüş olur. 1929-1930 yılları istatistiklerine göre Bulgaristan'da 21.330, Yugoslavya'da 29.500, Çekoslovakya'da ise 23.640 Rus yaşar. Devrim sonrası Estonya'da 16.422, Finlandiya'da 14.318, Letonya'da 9.908, Litvanya'da 5.000, Polonya'da 50.000, Romanya'da ise 7.000 Rus yaşar.¹⁰⁴

¹⁰³ Onay, Y. (2008a). *Batı'ya Direnen Devlet Rusya*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları, 182.

¹⁰⁴ Ковалевский, (2006), 31.

Stalin, iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra yeniden topluma yönelir. Lenin, Rusya'daki tüm tarım alanlarını devletleştirmeye kalkmış, ancak 1920 ve 1921'deki büyük kıtlık ve tahribat üzerine uygulamayı ertelemek zorunda kalmıştı. Stalin, işi gerçekleştirmeye kararlıdır. Bu amaçla *Kolektifleştirme* adı verilen bir politikayı uygulamaya koyar. Amacı, köylülerin tüm mallarını devletleştirmek, mahsullerine el koymak, bu mahsulleri ihraç ederek Sovyet sanayisini ve ordusunu güçlendirmek için kaynak oluşturmaktır.¹⁰⁵

Stalin'in Kolektifleştirme politikası 1929 yılında başlatılır. Buna göre topraklar üzerindeki tüm özel mülkiyet kaldırılacak, her köylü belirli bir kotayı devlete vermek zorunda kalacak ve kendi mahsulünü satamayacaktır. Belirlenen kota çok yüksektir ve köylülerin bunu karşılamaları için ellerindeki her şeyi vermeleri gerekmektedir. Kolektifleştirmeye direnenler öldürülür, Sibirya'ya sürgüne gönderilir veya açlığa maruz bırakılır. Hepsi doğrudan öldürülmez ancak Sibirya'nın ya da Büyük Kuzey'in tarıma elverişli olmayan bölgelerinde yapmaya zorlandıkları işler, onlara fazla hayatta kalma şansı bırakmayacaktır.¹⁰⁶

Refah içinde yaşayan köylülere yönelik acımasız bir baskı oluşturan şiddete dayalı kolektifleştirme, ülkenin trajedisi haline gelir. Gıda ürünlerine yönelik zorluklar 1930-1935 yıllarında iktidarı karne sistemini uygulamaya zorlar. Kolektifleştirme köylere verilen

¹⁰⁵ Onay, (2008a), 182.

¹⁰⁶ Onay, (2008a), 182.

ekmeğin kısılmasına, 1932-1935 yılları arasında açlığa ve salgın hastalıklara sebep olur. Bunun sonucunda da 3-6 milyon arası insan yaşamını yitirir.¹⁰⁷

Kolektifleştirme Sovyet tarihinde büyük bir dönüm noktasıdır. Yüzyıllar içinde ortaya çıkmış bir yaşam tarzını yok eder; çünkü Bolşevikler bu yaşamın temelini oluşturan aile çiftliğini, kadim köy komününü, bağımsız köy, köy kilisesi ve kırsal pazarı sosyalist sanayileşmenin önündeki engeller olarak görmektedir. Milyonlarca insan yurtlarından sökülerek Sovyetler Birliğinin dört bir yanına dağıtılır. Kolektif çiftliklerden kaçanlar, kolhoz tahılına aşırı el konulmasından kaynaklanan kıtlık mağdurları, yetim kalan çocuklar, kulaklar¹⁰⁸ ve aileleri, alışık oldukları hayattan kopup zorlu bir hayat yaşamaya mecbur bırakılırlar.¹⁰⁹ Bolşevikler ailelerin çözülmesini hızlandırmaya yönelik çeşitli stratejiler uygularlar. Aşırı kalabalık kentlerdeki konut sıkıntısıyla başa çıkmak için “yoğunlaşma” (uplotnenye) olarak bilinen bir politikayla varlıklı aileleri, dairelerini kent yoksullarıyla paylaşmaya zorlarlar. Bolşevikler bu tür bir uygulamayla, onları temel düşünce ve davranış bakımından birer komünist hale getirebileceklerine inanmaktadırlar.¹¹⁰ Stalin konuyla

¹⁰⁷ www.4pera.ru

¹⁰⁸ “Kulak” terimi köken olarak “yumruk” kelimesinden türetilmiştir. Zengin köylüleri temsil eden bir terimken, 1930’lu yıllarda Stalin’in uygulamaya koyduğu kolektifleştirme döneminde, “yok edilmeye çalışılan bir sınıf” için kullanılmaya başlar. Gerçekte ise oldukça başarılı tarım işçileri ve çiftçilerden oluşan bu sınıfın ortadan kaldırılması, tarım sektöründe onarılması güç hasarlara neden olur. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/3791/kulak>

¹⁰⁹ Figes, (2011), 120.

¹¹⁰ Figes, (2011), 50-51.

ilgili düşüncelerini şöyle ifade eder: “Gerçek bir Bolşevik’in ailesi olmamalıdır ve olamaz; çünkü kendisini tam anlamıyla Parti’ye vermesi gerekir.”¹¹¹ Stalin’in sanayi devriminin ana iş gücü haline gelen bu topluluk kentleri, sanayi şantiyelerini ve Gulag (Ana Kamp İdaresi) adı verilen çalışma kamplarını doldurur. Gulag’da tutukluları zorla çalıştırarak iş güçlerinden faydalanırlar. Bu zoraki gelişim düzenini belirleyen Birinci Beş Yıllık Plan, Stalinist rejimi güçlendiren yeni türden bir *tepeden devrimi* başlatır. Bütün toplumun devlete tabi kılınması adeta ona muhtaç duruma düşürülmesiyle ve planlı ekonominin denetlediği neredeyse her alanda (konut, eğitim, iş ve yiyecek) eski bağlar ve bağılıklar çözülür, ahlak bozulur, yeni Sovyet değerleri ve kimlikler dayatılır.

Köylü aile çiftliğinin ortadan kaldırılışı tepeden bir devrimin başlangıç noktası olur. Bolşevikler, köye, köylüye karşı temel bir güvensizlik içindedirler. 1917’de kırsal kesimde etkili olmadıkları için, topraktaki köylü devrimini mecburen hoşgörüyü karşılamış ve Çarlık rejimini sarsmak için ondan yararlanmışlardı. Ancak uzun vadeli hedeflerinin, köylerdeki küçük mülk sahipliği sistemini bertaraf ederek, yerine köylüleri “kırsal proletarya”ya dönüştürecek büyük ölçekli sistemli kolektif çiftlikleri kurmak olduğunu her zaman açıkça belli etmişlerdir.

Bolşevikler, köylülerin temel gıda ihtiyaçlarını denetim altında tuttukları sürece devrim için bir potansiyel tehdit oluşturdukları

¹¹¹ Figes, (2011), 45.

kanısında'ydılar. İç savaşın gösterdiği gibi, köylüler pazara tahıl srmeyerek Sovyet rejimini çöküşün eşiğine getirebilirdi. 1927-1928 tahıl krizi, Stalinist çevrelerde kulakların grev yapacağı korkusunu diriltir.¹¹² Bunun zerine Stalin gıda ürünlerine el koymayı yeniden yürürlüğe koyar ve politikasını haklı göstermek için bir iç savaş havası yaratır. Ocak 1928'te önemli tahıl üretim bölgelerinden biri olan Sibirya'daki gezisinde, yerel militanlara elde tahıl tuttuklarından kuşku duyulan kulaklara hiç acımamalarını söyler. Rejimin kulak grevini kırmaya çalışmasıyla birlikte yüz binlerce habis kulak tutuklanıp çalışma kamplarına gönderilir ve mal varlıkları tahrip veya gasp edilir, bu suretle aşırı kalabalık hapishaneler çalışma kamplarına dönüşür.¹¹³ Sadece 1930'un ilk iki ayında, Sovyet köylülerin yarısı (100 bini aşkın köyde yaşayan yaklaşık 60 milyon insan) zorla kolektif çiftliklere sokulur. Militanlar köy toplantılarında köylülerin kolhoza katılımını zorunlu hale getirmek için onlar üzerinde yaptırım gücü uygular.¹¹⁴

Kolektifleştirmeye açıkça karşı çıkan köylüler kolektif çiftliğe katılmayı kabul edinceye kadar dövülür, işkenceden geçirilir, tehdit ve taciz edilir. Birçoğu kulak olduğu gerekçesiyle evinden çıkarılıp köyden sürülür. Köylülerin zorla kolektif çiftliklere sokulmasının yanı sıra kiliselere yönelik de şiddetli saldırılar gerçekleşir. Binlerce rahip tutuklanır ve kiliseler yağmalanıp tahrip edilir; milyonlarca dindar vatandaş inançlarını evlerinde gizlice sürdürmek zorunda bırakılır.

¹¹² Figes, (2011), 120.

¹¹³ Figes, (2011), 121.

¹¹⁴ Figes, (2011), 123-124.

Zoraki kolektifleştirmeye karşı çıkan kırsal kesimdeki komünistler ve Sovyet yetkililer partiden atılıp tutuklanır.

Her köylü bir kulak sayılarak mülksüzleştirilir. Bu belirsizlik, kulaklara karşı olan savaşın şiddetini artırır. Leninist ideolojiye göre, kulaklar ücretli ırgat çalıştıran kapitalist çiftçiler iken, bu tanım 1929'dan sonra kulak sayılarak bastırılan köylülerin ancak bir avuç kadarı için geçerli hale gelir. Oysa Lenin döneminde NEP, köylülerin kendi emekleriyle zenginleşmelerini sağlamıştır.¹¹⁵

Güçsüzlüğünün farkına varan köylüler, geleneksel zayıf insan silahını benimseyerek kolektifleştirmeyi sabote etmeye yönelir. Kolektif çiftliklerin eline geçmemesi için kendi hayvanlarını keser. Sovyetler Birliği'ndeki büyükbaş hayvan sayısı 1929-1930'da yüzde 30 oranında iken 1928'den 1933'e kadarki süreçte yarı yarıya düşer.¹¹⁶

Kolektif çiftlikler ekonomik açıdan başarısız olur. Köylülerce kesilmiş atların yerini tutacak traktörler çok az kişide vardır. İlk yıllarda arazilerin büyük bir bölümünde toprağı sürmede insan gücü kullanılır. Kolektif çiftlikler iyi yönetilemez. Çünkü yöneticiler tarımdan anlamayan, sadece partiye bağlı oldukları için seçilmiş kişilerdir. Sözde kulakların, yani kolektifleştirme öncesindeki en çalışkan

¹¹⁵ Figes, (2011), 124-125.

¹¹⁶ Figes, (2011), 131.

köylülerin girişimciliğinin ve enerjisinin yerini tutacak hiçbir şey yoktur.¹¹⁷

1931’de devlet genel kolektifleştirme politikası gereği, yılda toplam 18 milyon ton mahsul alan Ukrayna’dan 7.7 milyon ton tahıl talep edilir. Bu, zaten çok zor hayatta kalan köylüleri neredeyse açlıktan ölecek seviyeye getirir. Bunun üzerine Ukrayna köylüleri Stalin’in birliklerine direnmeye çalışırlar. Ancak bu durum, Stalin’i daha da acımasızlaştırır. 1932 Temmuz’unda tüm Ukrayna için ölüm emri verilir. Daha önceki kotaya ilave olarak, 7.7 milyon ton tahıl daha istenir. Milyonlarca kişi açlıkla ölüme mahkum edilir. 1932’nin sonuna gelindiğinde Moskova’ya yalnızca 4.7 milyon ton tahıl verilebilmiştir. Yeni bir zorla toplama kampanyası ilan edilir. Meteoroloji uzmanları tahılın zarar görmesine neden olan yanlış hava raporları verdikleri için tutuklanır, veterinerler, çiftlik hayvanlarını sabote etmeleri nedeniyle vurulur, tarım uzmanları kulak olmakla suçlanır ve Sibiry’a sürülürler. Kıtık sorunu diplomatik raporlar ve yabancı basın aracılığıyla Batı ülkelerine ulaşır. Viyana başpiskoposluğu altında uluslararası bir komite oluşturulur. Ancak Sovyet hükümeti kıtlık olduğunu inkâr edince, başpiskoposluk hiçbir şey yapamaz. 1933 yılında milyonlarca köylü açlıktan ölürken Sovyet hükümeti, yurtdışına 18 milyon kental buğday ihraç etmeyi sürdürür. Altı milyon erkek, kadın, yaşlı, çocuk ve bebeğin ölümüne neden olan kıtlık, Sovyet topraklarında yeterince tahıl yetişmediği için değil, komünist partinin emelleri öyle gerektirdiği için gerçekleşen bir

¹¹⁷ Figes, (2011), 135.

kıtlıktır. Tamamen “insan eliyle yapılmış bir kıtlık”, bir kitle katliamıdır.¹¹⁸

Kulakların yok edilişi Sovyetler Birliği için bir ekonomik felaket olur. Kolektif çiftlikleri ülkenin en çalışkan köylülerinin çalışma ahlakından ve ustalığından yoksun bırakılmasına ve Sovyet tarım sektörünün gerilemesine yol açar. Stalin’in kulaklara karşı açtığı savaş, devlet ekonomisiyle bağlantılı değildir. Stalin, kulakları potansiyel bir muhalif güç olarak görmektedir. Stalin’e göre kulaklar bireyci köylüler, eski kırsal yaşam tarzının en güçlü liderleri ve destekçileridirler. İşte bu yüzden ortadan kalkmaları gerekmektedir.¹¹⁹ Tüm yaptırımlar sonucu 1929-1932 yılları arasında evlerinden ve köylerinden sürülen kulaklar toplam olarak en az 10 milyona ulaşır.¹²⁰

Tüm bu olumsuzluklara rağmen kısa sürede ülke içerisinde vatanseverlik duygusu canlanmaya başlar. Rus yazar ve eleştirmen A. Sinyavski, vatanseverlik kavramlarının yükselmesinin 1934’te zirveye ulaşmasının rastlantısal olmadığını düşünmektedir. Ona göre, bu tarihte kolektifleştirme tamamlanmış, kırsal kesim kulaklardan temizlenmiş ve köleleştirilmiş, insanlar topraklarından ve geleneksel köylü yaşamlarından yoksun bırakılmıştır. Kaybedilmiş toprakların

¹¹⁸ Onay, (2008a), 183-184.

¹¹⁹ Figes, (2011), 125.

¹²⁰ Figes, (2011), 127.

yerini halkın en büyük, en kudretli, en şanslı olduğunun ilan edildiği, milli ve vatanseverlik hisleriyle oynanan bir oyun almıştır.¹²¹

1936-1938 yılları arasında yapılan duruşmalarda Bolşevik Partinin eski önderlerine suçlamalar yapılmış, kendilerini emperyalist devletlerin ajanları ya da Troçkist olarak ifşa etmeye zorlanmışlardır.¹²² Stalin böylece hem kolektifleştirme uygulaması, hem de Troçki yanlıları olarak gördüğü kişileri hapse atarak *büyük temizlik* olarak toplumda yankı bulan tasfiye hareketini gerçekleştirmiş olur.

Bu başlık altında 1920’li yıllardan 1940’lı yıllara kadar Rusya’da gerçekleşen tarihi, siyasi, kültürel olaylar ve Rus göçüyle bağlantılı olarak farklı ülkelerde gelişim gösteren Rus göçmen edebiyatı incelenmiştir. Lenin’in önderliğinde gerçekleşen Ekim Devrimi’nden ve sonrasında da Stalin’in uyguladığı yönetim politikalarından memnun olmayan halkın bir bölümü, özellikle de aydın kesim, kendilerini zorunlu bir göçün ortasında bulurlar. Rusların göç ettikleri süre boyunca zorunlu veya gönüllü olarak yaşadıkları ülkelerin her biri farklı bir misyon üstlenir. Berlin, göçmenler tarafından açılan çok sayıda yayınevi ile göçün edebi merkezi olurken, Paris, Rus göçünün ağırlıklı olarak siyasi alanına başkentliğini yapar. Paris’te siyasetle harmanlanmış, siyasi görüşlerin yansıtıldığı göçmen edebiyatı dergileri çıkar. Göçmenler, geçmiş yaşamlarında edindikleri statüyü

¹²¹ Onay, Y. (2008b). *Rus Stratejisinin Mimarları*. (1). İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 132.

¹²² www.tarihiolaylar.weebly.com/josef-stalin.html

göçle başlayan yeni yaşamlarında bulamadıkları için, mutsuz ve zorlu bir yaşama alışma evresinden geçmek zorunda kalırlar.

Göç merkezlerinden Çekoslovakya ise göçmenlere düşünce özgürlüğü sunan bir ülke olur. Çekoslovakya yönetimi tarafından oldukça sıcak karşılanan Rus göçmenler, Prag şehrini eğitim ve bilim yuvası haline getirirler. Ayrıca Prag, yeni ve eski kuşak göçmenlerin düşünce farklılıklarının dile getirildiği bir yer halini alır. *Smenovehovstvo* hareketi ile kuşaklar arası oluşan görüş farklılıkları bu hareketi benimseyen yazarların hayatında yansımaları bulur. Savaşın bir an önce sona ermesini isteyen *Smenovehovstlar*, devrimin sesine kulak vermek gerektiğini düşünmektedirler. Rusya zorlu bir tarihsel süreçten geçtiği için, ülkenin gücünü yeniden toplaması ve imparatorluk mertebesine yeniden ulaşabilmesi için, her Rus vatandaşın ülkeye destek olması gerektiği savunulur. Bunun da ancak ülkeyi terk ederek değil, ülke içerisinde kalıp bu zorlu süreci tüm halkla birlikte göğüsleyerek mümkün olacağı savunulur. Bu hareket, Rusya'yı arkalarında bıraktığı düşünülen göçmen yazarlara karşı bir çığlıktır. *Smenovehovstlar* çığlıklarını *Nakanune* gazetesi üzerinden tüm dünyaya duyurmaya çalışırlar. *Smenovehovstvo* hareketi ile aynı dönemde Sofya'da ortaya çıkan *Avrasyacılık* hareketinin temsilcileri, Ekim Devrimi'ni Rusya'nın başına gelen bir felaket olarak nitelendirirler. Avrasyacılar, göçmenlerde Ortodoks inancını canlandırmaya çalışır ve tüm göçmen Rusları kilise çatısı altında toplanmaya davet ederler.

Rus göç merkezleri arasında Yugoslavya ise askeri göç merkezi olarak ön plana çıkar. Burada yaşayan göçmen nüfusunu Beyaz Ordu mensupları ve aydınlar oluşturur. İki Balkan Savaşından bitap şekilde çıkan Yugoslavya için Rus göçmen nüfusu, ülkenin toparlanma sürecini hızlandırır. Belgrad'da ise göçün edebi kolu, yeni kuşak yazarlar tarafından kurulur. Komşu ülke Polonya'daki Rus göçmenler ise ilk dönemlerde kabul görmeseler de ilerleyen süreçte daha rahat yaşam koşullarına sahip olurlar. Göçmen Rusların çoğu Lehçe bildiği için, ülke halkıyla daha hızlı kaynaşma imkânı bulunur.

Rusya içerisinde uygulanan politikalar göçte sürekliliği sağlar. Lenin döneminde 1920-1921 yıllarında uygulamaya konulan NEP, halkı özel sektöre yönlendirir. Uygulandığı dönemde başarılı olan NEP, Lenin'in sağlık sorunları nedeniyle kesintiye uğrar ve devamlılığı sağlanamaz. Stalin'in 1928-1932 yılları arasında uygulamaya başladığı *Beş Yıllık Plan* ise sonraki dönemlerde de SSCB'nin yıkıldığı 1990'lı yılların sonuna kadar on üç kez uygulanır. Lenin'in uygulamasından farklı olarak Stalin, plan çerçevesinde gerçekleştirmek istediği hedef çizgisine ulaşmaya çalışırken halka, özellikle de köylülere yüklenir. Köylüden kısarak elde ettiği kazancı farklı alanlarda özellikle de sanayi ve orduyu güçlendirmek için silah üretimi alanında kullanmaya başlar. Sanayileşme programını uygulamaya koyabilmek için köylülere karşı yaptırımcı politikalar uygular. Kolektifleştirme yöntemiyle köylünün malı devletin malı olur. Özel mülkiyetin ortadan kalkması, devletin köylüye sunduğu kısıtlı bütçe, beraberinde sonu milyonların ölümüne kadar varan kıtlığa, salgın hastalıklara,

intiharlara, sürgüne ve tutuklanmalara neden olur. Kolhozlara girmek istemeyen köylülerin *köy burjuvası* olarak ilan edildiği ülkede, parti diktatörlüğüne boyun eğmeyen milyonlarca insan ölüme mahkûm edilir.

1925'te Stalin tarafından Beş Yıllık Plan'ın edebi kanadı olarak RAPP kurulur. RAPP, yazarların düşünce özgürlüğünü kısıtlar ve Marksist ideolojiyi benimsetmeye çalışır. Bir nevi proletarya edebiyatı oluşturmaya çalışan RAPP temsilcileri yönetim karşıtı olan tüm yazıları yasaklar. Bu da yazarları belirli kalıplara göre yazmak zorunda bırakır ve yazarlarda baskı unsuru oluşturur. Kimi yazarlar bu duruma alışamayıp hayatlarına son verirken, kimileri de edebi sessizliğe gömülerek yeni eserler üretemezler. RAPP'ın kapatılmasından sonra 1932'de onun devamı niteliğinde olan *Sovyet Yazarlar Birliği* kurulur. Sosyalist gerçekçilik düşüncesini ön plana çıkaran bu birliğin, görüş açısından RAPP'den bir farkı yoktur.

Ülke yönetiminin verdiği kararlar doğrultusunda şekillenen Rus edebiyatı bu tür sıkıntılar yaşarken, göçmen edebiyatı ülke içerisinde yaşanan baskının tam tersine özgürlükçü düşünceleri yaşatan bir atmosferin timsali olur. Edebiyat alanında kimi yazarlar asimile olurken, kimileri de ülkenin gelenek ve göreneklerini yaşatmaya devam edip edebi faaliyetlerini arttırarak yollarına devam ederler.

İvan Alekseyeviç Bunin (1870-1953)

Edebi hayatına şiirle başlayıp düzyazıyla devam eden, 1909'da Bilimler Akademisi'ne seçilen, devrim öncesi Rusya'sında ses getiren eserleriyle öne çıkıp devrim sonrası Fransa'ya yerleşen ve 1933'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Rus yazar İvan Alekseyeviç Bunin, Rus ve Dünya edebiyatının önde gelen yazarlarından.

Bunin, eski Rus knyazlarının ülkeyi Tatar akınlarından korumak için yurdun çeşitli bölgelerinden onlarca etnik topluluğun yerleştirildiği bir bölgedendir.¹²³ Geleceğin ünlü yazarı İvan Bunin, Bunin soyuyla ilgili olarak şunları der: *"Bunin soyuna ilişkin pek bir şey bilmiyorum. Yalnızca geçen yüzyılın başlarında A.P.Bunina adlı kadın ozanla A.İ. Bunin'in yasadışı oğlu olan ve Rusya'nın en büyük ozanlarından sayılan V.A. Jukovski'nin herkes tarafından bilindiğini biliyorum.*

¹²³ Bunin, İ.A. (1986). *Arsenyev'in Yaşamı* (Çev.U. Büke). İstanbul: Bilge Yayıncılık, 5.

Soylu ailelerin anlatıldığı bir tarihçede ailemiz üstüne şunlar yazılıdır: XV. yy.'da Polonya'dan knyaz Vasili Vasilyeviç'e sığınan Simeon Bunkovski, bu ailenin kurucusu sayılmaktadır. Rusya'ya yerleşince Bunin adını alan bu kişinin soyundan gelen erkeklerin birçoğu Rusya için canlarını vermişler, savaşmışlar, başarı kazanmışlar, nişanlar almışlar ve eyaletlerde voyvodalık etmişlerdir... ”¹²⁴

İvan Alekseyeviç Bunin, 1860 reformundan yaklaşık on yıl sonra, 23 Ekim 1870'de Voronej'de Aleksey Nikolayeviç Bunin ve Lyudmila Aleksandrovna Bunina'nın çocuğu olarak dünyaya gelir. Ailesindeki yoksulluk onu büyük ölçüde etkiler. Elde avuçta olanların ya satıldığı ya da ipotek edildiği bir ortamda büyür. Bu yoksulluğa yazarın babasının sebep olduğu söylenebilir. Bunin, her şeyi har vurup harman savuran ve sonra “*Altın mutluluk nereye gizlendin?*” diye şarkılar söyleyen babasına ileriki yıllarda kızmaz artık, hatta onu “*Seni geçmiş günahlarınla yargılamıyorum...*” diyerek bağışlar. Ancak kendisinden izler taşıyan *Arsenyev'in Yaşamı* (Жизнь Арсеньева) adlı eserinde, babasının gençliğine ve onun benimsediği vurdumduymaz hayat tarzına duyduğu kıskançlık kendini duyumsatacaktır.¹²⁵

A. N. Bunin ve L.A. Bunina, on üç yaşındaki büyük oğulları Yuli ve on iki yaşındaki oğulları Yevgeni'nin eğitimi için Voronej'de üç yıl yaşarlar. Yuli, dile ve matematiğe yatkındır. Parlak bir eğitim yaşamı

¹²⁴ Bunin, İ.A. (1986), 11.

¹²⁵ Bunin, (1986), 7.

vardır. Yevgeni ise pek başarılı değildir. Erken yaşta gimnazyumu bırakır. O, üstün kabiliyeti olan bir ressamdır, ancak o yıllarda resimle ilgilenmez, güvercin kovalamakla meşguldür. Küçük oğulları için ise anne Lyudmila Aleksandrovna şöyle der: “*Vanya, doğumundan itibaren diğer çocuklardan farklılık göstermiştir. O özel birisidir. Ondaki ruh hiç kimsede yoktur.*” (Ваня с самого рождения отличался от остальных детей, он "особенный" , "ни у кого нет такой души, как у него.)¹²⁶

1874'te Buninler, şehirden köye, Oryol eyaletindeki Butırka çiftliğine yerleşirler. Bunin, köyde annesinden ve avludakilerden bol bol şarkılar ve masallar dinler. Yakın köylere giderek tüm gün kaybolur, köylülerin çocuklarıyla hayvan otlatır. Bunin, ilk şiirini daha sekiz yaşındayken yazar.¹²⁷ İleriki yıllarda bu şiiri üzerine ,“*Mehtaplı bir gecede dağlar arasındaki bir vadide gezen ruhlardan söz eden bir şiirdi... Bu vadiyi sanki dün görmüşüm gibi şimdi tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum...*” diyecektir.¹²⁸

Bunin, on bir yaşında Yeletski gimnazyumuna başlar. Gimnazyumun ilk yıllarında eğitim hayatı başarılı bir şekilde devam eder. Ezber yeteneği çok güçlü olduğu için ilgisini çeken şiiri bir kere okuması aklında tutabilmesi için yeterli olur. Ancak yıldan yıla eğitim hayatı kötüleşir. Üçüncü sınıfa geçemez ve ikinci sınıfı tekrar okumak

¹²⁶ <http://bunin.niv.ru/>

¹²⁷ <http://bunin.niv.ru/>

¹²⁸ Bunin, (1986), 13.

zorunda kalır. Gimnazyumdayken Lermontov'a ve Puşkin'e özenen şiirler yazar.¹²⁹

O yıllarda Bunin çok fazla okur ve şu sözleri sarf eder:: “*Elime ne geçerse okuyordum: Eski yeni dergiler, Lermontov, Jukovski, Schiller, Venevinitov, Turgenyev, Maclea, Shakespeare, Belinski... Sonra Puşkin'e tam hayranlık... Yazarlarla ve onlara ait olan herşeyle yakından ilgileniyordum.*”¹³⁰

Bunin, gimnazyumu bitiremez ve yüksek lisans öğrencisi olan abisi Yuli önderliğinde bağımsız olarak okur. 1889 yılının sonbaharından itibaren *Orlovski Vestnik* (Орловский вестник) gazetesinin yazı kurulunda çalışmaya başlar. Ara sıra vekil yazı işleri müdürlüğü yapar. Kendi kısa öykülerine, şiirlerine, edebi-eleştirel makalelerine, gazetenin *Edebiyat ve Basın* (Литература и печать) bölümünde yer verir. Edebiyatla uğraşırken para sıkıntısı çeker. Babasının ekonomik durumu giderek kötüleşir. Babası 1890 yılında topraklarını ve malikanesini satar ve 1893 yılında Kamenka'ya kız kardeşinin evine yerleşir. Genç şairin parasal yardım bekleyecek kimsesi kalmaz.

Bunin, Varvara Vladimirovna Paşenka ile tanışır. Bunin'in ona olan aşkı zamanla tartışmalarla gölgelenir. Varvara'nın annesi ve babası da kızlarını fakir bir yazara vermek istemezler. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Bunin ve Paşenka çifti 1891 yılında evlenirler. Bunin'in

¹²⁹ <http://bunin.niv.ru/>

¹³⁰ Bunin, (1986), 14.

gençlik yıllarının yansıması olan *Arsenyev'in Yaşamı* romanı içerisinde yer alan *Lika* (Лика), konusunu bu olaydan alacaktır.¹³¹

1892 yılında Bunin ve Paşenka, Yuli'nin vilayette istatistikçi olarak çalıştığı Poltava'ya taşınırlar. Bunin kardeşler *Poltava İl Haberleri* (Полтовские губернские ведомости) yayınevinde çalışmaya başlar. Bu yayınevi 1894 yılından itibaren ilerici aydınların etkisi altındadır. Bunin, bu gazetede kendi eserlerine yer verir. *Kiyevlyanın* (Киевлянин) gazetesiyle iş birliği yapar. Şiirleri ve düzyazıları *Vestnik Yevropı* (Вестник Европы), *Mir Boji* (Мир Божий) ve *Russkoye Bogatstvo* (Русское богатство) gibi dergilerde yer almaya başlar. Bunin, edebiyat eleştirmenlerinin ilgisini çeker. Edebiyat eleştirmeni ve yazar N.K. Mihaylovski, *Köy Krokisi* (Деревенский эскиз) (sonraları başlığı *Tonka* (Тонька) olarak değiştirilir) öyküsünde yazarla ilgili olarak şöyle der: “...ondan büyük bir yazar çıkar” (..из него выйдет большой писатель)¹³²

Tam bir Tolstoy hayranı olan Bunin, 4-8 Ocak 1894 tarihleri arasında bir gün Moskova'ya Tolstoy'u ziyarete gider ve bu görüşmeden oldukça etkilenir. 1894 baharını ve yazını Ukrayna'da geçirir. Ukrayna ile ilgili olarak ise şu sözleri sarf eder: “*O yıllarda Malorossiya (Ukrayna)'ya, köyelerine, bozkırlarına aşık olmuştum. Hemen halkıyla yakınlaşma yolları aradım, onun şarkılarını, ruhunu dinledim.*” (Я в те годы был влюблен в Малороссию, в ее села и

¹³¹ <http://bunin.niv.ru/>

¹³² <http://bunin.niv.ru/>

степи, жадно искал сближения с ее народом, жадно слушал песни, душу его.)¹³³

1895 yılı Bunin'in yaşamında bir dönüm noktası olur. Paşenka, Bunin'i bırakıp arkadaşı Arseni Bibikov'a gider. Bunin, Ocak ayında Poltava'daki işinden ayrılır ve önce Petersburg, sonra da Moskova'da bulunur. Artık edebiyat çevresine girmiştir. 21 Kasım 1895'de düzenlenen edebiyat gecesinde *Dünyanın Bir Ucuna* (На край света) adlı öyküsünü okur ve Petersburg'da takdir görür.¹³⁴

Bunin, 1895 yılında sembolist ve dekadın K. Balmont, F. Sologub ve sembolistlerin lideri V. Ya. Bryusov'la tanışır. Aynı yıl Büyük Moskova otelinde Çehov'la tanışır. 1898 yılı Haziranında Odessa'ya gider. Anna Nikolayevna Tsakni ile evlenir. 1899 yılı Nisan ayı başında Yalta'ya gider, Çehov'la buluşur ve Gorki ile tanışır. Tanışmalarının ileriki yıllarında Gorki, Bunin üzerine oldukça olumlu yorumlar yapar. Bir mektubunda şöyle der: *“Şiirlerinizin, düzyazularınızın benim için bir bayram olduğunu biliniz. Doğru söylüyorsunuz. Sizi seviyorum, gülmeyin lütfen. Eserlerinizi okumayı, onları düşünmeyi, tartışmayı seviyorum. Çetin yaşamımdaki en iyi, en anlamlı şey belki de sizsiniz... Benim için günümüzün en iyi yazarısınız...”*¹³⁵ Bunin ise bu mektuba cevap olarak şu sözleri yazar: *“Sizinle ilişkilerimizde insanların duyduğu unutulmaz sevinçten daha fazlasını duyduk. Sizi kucaklıyor ve öpüyorum. Bende sürekli*

¹³³ <http://bunin.niv.ru/>

¹³⁴ <http://bunin.niv.ru/>

¹³⁵ Bunin, (1986), 10.

*yaşayacak olan dostluk, bağlılık ve şükran duygularıyla öpüyorum. Bu naçizane sözlerin doğruluğuna lütfen inanın.”*¹³⁶

Bunin, 1898 yılının kış aylarını başkentte ve köyde, yaz aylarını ise güneyde ve çoğunlukla yurt dışında geçirmeye başlar. Bu sıralar Gorki, Kuprin, Andreyev gibi yazarların katıldıkları *Sreda* (Среда) adı verilen edebiyat topluluğunun faaliyetlerine katılır. Ancak devrimle birlikte bu topluluk dağılır. 1900 yılında yazarın *Skorpion* (Скорпион) adlı dergide ilk şiir kitabı yayımlanır. Eleştirmenler yazarı dekadanlılıkla suçlayınca, yazar dergiyle ilişkisini kesmek zorunda kalır.¹³⁷

Bunin'in aile hayatı uzun sürmez. 1900 yılı Mart ayı başında Anna ile ayrılırlar. Bunin 11 Eylül 1900'de Berlin, Paris ve İsviçre'ye gider. Alplere tırmanır. Yurt dışından döndükten sonra Yalta'ya gider. Yalta'da Çehov'un evinde bir süre kalır. 1901 yılı başında yazarın şiir derlemesi olan *Yaprak Dökümü* (Листопад) çıkar. 1902'de ayrı ayrı ciltlerde Bunin'in yazı derlemeleri, Gorki'nin yayınevi olan *Znaniye* (Знание) de yayımlanır. Ardından tekrar yolculuklar başlar. Yazar, İstanbul, Fransa, İtalya ve Kafkasya'ya gider.

4 Kasım 1906'da Bunin, Moskova'da Vera Nikolayevna Muromtseva ile tanışır. 10 Nisan 1907'de birlikte doğu ülkelerine (İstanbul, Mısır, Suriye, Filistin) giderler. Bu gezilerden *Kuş Gölgesi* (Тень птицы)

¹³⁶ Bunin, (1986), 10.

¹³⁷ Bunin, (1986), 16.

öyküleri çıkar.¹³⁸ *Kuş Gölgesi* eserinde Boğaziçi’ni görmenin coşkusu, yazar tarafından şu şekilde anlatılır: “(...) Açgözlü bakışlarımı ileri dikiyorum - ve en sonunda yükseltilerin arasından Boğaziçi’nin ağır ağır açılan ağzını ayırt edebiliyorum. Gemi çarşaf gibi suyu usulca kesiyor ve Asya ile Avrupa’nın yaklaştıkça belirginleşen grili yeşilli kayalıklı tepeleri önümüzde sanki küçülüyor” (Bunin,1987: 502).¹³⁹

1910 yılında Bunin’in *Köy* (Деревня) adlı uzun öyküsü çıkar. Bu öykü büyük tartışmalara sebep olmakla birlikte, Bunin’e büyük bir popülerlik kazandırır. Hayatı pek çok yönden köylülerinkini andıran, kibar, küçük bir taşra ailesinden gelen Bunin, her zaman onlara yakın bir hayat sürer. *Köy*’de anlatılan köylüler cahil, hırsız, sahtekâr, tembel ve yozlaşmış olarak resmedilir. Durnova köyünde geçen eserde, kendi hayatının boşluğunu fark etmeye yetecek kadar zekâya sahip bir taverna sahibinin hazin var oluşu anlatılır. Eser, “*Tanrım, nasıl bir yer! Bir hapisane!*” diye biter.¹⁴⁰ Yazar eserini bu şekilde sonlandırarak, Durnova köyünden geçen bir hayatın hapisane hayatından farksız olduğunu vurgulamaktadır. Yazar *Lanetli Günler* (Окаянные дни-1926) adlı günlük şeklinde tuttuğu eserinde *Köy* eserinden bahsedecek ve bu eseri sıra dışı bulduğunu, ancak Rusya’yı bilenler için bu eserin ulaşılabilir, anlaşılabilir bir eser olduğunu belirtecektir.

¹³⁸ <http://bunin.niv.ru/>

¹³⁹ Erinç, E. (2016). Hatırlama Aracı Olarak Su: Rus Göçmen Edebiyatı Metinlerinde Boğaziçi. *İdil*. 5 (19), 29.

¹⁴⁰ Figes, (2009), 319-320.

Köy eseri üzerine yapılan yorumlara Bunin'in değerlendirmesi şu şekilde olur: “İlk yıllarda bir sürü övgüyle birlikte sövgüye de tanık oldum. Bir soylu olduğum için devrime karşı olduğumu yaydılar, sanki Rus edebiyatında tek soylu yazar benmişim gibi geçmişimi başıma kaktılar. Köy yaşamıyla ilgisi olmayan, yalnızca konu bulmak için köye uğrayan ‘züppe bir aydın’ olduğumu söylediler.”¹⁴¹ Çocukluk yıllarından itibaren köy hayatı içerisinde büyüyen ve köylüleri yakından tanıyıp gözlemleyen bir yazar olarak Bunin'in bu tür eleştirilere maruz kalmasındaki temel sebebin, devrim yanlısı kişilerce çıkarılan söylentilerden ibaret olduğunu düşünmekteyiz.

Yazarın edebi çalışmalarına devam ettiği XIX. yy. sonu ve XX. yy. başı, üç devrim ve bir dünya savaşı yaşayan Rusya tarihinde global bir kırılmaya hazırlanma dönemi olur. Kuşkusuz bu olayların her biri yaratıcı entelektüelleri etkiler. Ancak Ekim devrimi manevi anlamda içerisinde entelektüellerin de olduğu birçok Rus insanının kaderini değiştirir. Bunlardan birisi de Bunin'dir. Rusya ve devrim sorunu, keskin bir dille ve karşıt görüşlerle XIX. yy. sonu ve XX. yy. başında Rus edebiyatında ciddi krizlerden biri olarak ortaya çıkar.¹⁴²

Bunin, 1920 yılının Şubat ayında, Odessa'nın Bolşevikler tarafından ikinci kez işgal edilmesinden önce, 1919 yılını geçirdiği Odessa'dan ayrılarak ülkeyi terk eder. Bu zorunlu yolculuk esnasında yazar,

¹⁴¹ Bunin, (1986), 17.

¹⁴² Столбов, В.П., Амелина, М.Г. (2009). Взгляды П. А. Сорокина и И. А. Бунина На Русскую Революцию. *Общество. Среда. Развитие.(Terra Humana)*. (3), 37.

İstanbul'u geçiş yeri olarak kullanır. Bunin'in bir göçmen olarak İstanbul'a vardığı tarih 9 Şubat 1920'dir. Odessa Limanı'ndan ülkesini terk ettiği tarih ise iki gün önce yani 7 Şubat 1920, Odessa'nın Bolşevikler tarafından işgal edildiği gündür.¹⁴³ Bunin de hayatını devam ettirebilmek için ana vatanını terk etmek zorunda kalan çok sayıda sivil ve askerlerin oluşturduğu göçmen vatandaşlardan biri olur.

Bunin, İstanbul, Sofya ve Belgrad üzerinden 1920 yılı baharında Paris'e ulaşır ve oraya yerleşir. Burada Bunin, A. Kuprin, D. Merejkovski, Z. Gippius, K. Balmont, M. Aldanov, A. Tolstoy ve N. Gonçarova gibi göçmen yazarlarla bir araya gelerek edebi faaliyetlerde bulunur.

Sonraki dönemlerinde ise Bunin, daha kalıcı bir yaşam yeri olarak küçük bir şehir olan Grass'ı seçer. Yirmili yılların başlarında, Berlin'deki (ve kısmen Paris'teki) yayın faaliyetlerinin en parlak döneminde, basılan eserlerin büyük bir kısmı yazarların devrim öncesi yazdığı eserlerinin yeniden yayımlanmasıyla sınırlıdır. Yeni öyküler başlangıçta genellikle gazete ve dergilerde yayımlanır. Bunin'de de böyle olur. 1924'e kadar Bunin'in kitapları, devrim öncesi konularla dolu eserlerin yeniden yayımlanmasından ibarettir. Yeni olan sadece

¹⁴³ Erinç, E. (2013). *Göçmen Edebiyatında İstanbul İmgesi*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 67.

birkaç öykü vardır. Bu öyküler Bunin'in *Roza İyerihana* (Роза Иерихана-1924,Berlin) adlı derleme kitabında çıkar.¹⁴⁴

Bunin gibi İstanbul'u geçiş yeri olarak kullananların yanı sıra, orayı yerleşim yeri olarak seçen göçmenler de göçmen yazarlar da mevcuttur. Beyaz Ordu mensupları ve siviller gemilerle İstanbul, Gelibolu ve Çatalca'ya yerleşirler ve 1920-1925 yılları arasında burada ikamet ederler. Bunin, 15 Şubat 1923'te, Belgrad'da Gelibolu gazetesine verdiği röportajda şu açıklamayı yapar: “*Gelibolu, Rusya'nın bu vehamet ve rezaletle dolu yıllarında ortaya çıkan büyük ve kutsal gerçeklerin bir parçasıdır; bu, Rus ulusunun dirilmesinin, Tanrı'nın ve beşeriyetin karşısında günah çıkarmasının ve özrünün kabulü için tek umududur.*”¹⁴⁵

Bunin, ilk göç yıllarında az eser üretir. Ancak *Obşçeye Delo*, *Posledniye Novosti* ve *Rul* gazetelerinde çalışarak göçmenlerin sosyopolitik yaşamlarına katılır. *Russkaya Zemlya* (Русская земля) yayınevinin düzenlediği organizasyonlara katılarak halk toplantılarında konuşmalar yapar.¹⁴⁶Bunin, Paris'te 1924 yılı Şubat ayında Rus göçmenlerin yurt dışında üstlendikleri görevler üzerine yaptığı konuşmasında, Rusya'daki Ekim Devrimi'ni ve yeni yönetimin yaptırımlarını kabullenemediği için kendisi gibi vatanını terk etmek zorunda kalan Rus göçmenlere seslenir:

¹⁴⁴ Струве, (1956), 67.

¹⁴⁵ Rayevski, N. (2009). *Gelibolu Günlüğü (Zorunlu Bir Gurbetin Öyküsü)*. (1). (Çev. A. İbrahimov, N. Bayraktar Erten). İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 3.

¹⁴⁶ Струве, (1956), 67.

Yurttaşlarım,

Bu buluşmamız Rus göçmenin görevi üzerine konuşmaya ayrılmıştır. Biz göçmenler için “emigrer” kelimesinden daha uygun bir kelime olamazdı. Çoğumuz sürgün değil göçmeniz yani; anavatanını gönüllü olarak terk etmiş kişileriz. Misyonumuz anavatanımızı neden terk ettiğimizle bağlantılıdır. Bu nedenler görünüşte farklı ama aslında tek bir şeyde birleşen nedenlerdir. Bizler öyle ya da böyle Rusya’da bir süredir devam eden yaşamı kabul etmedik, bu yaşamla bazı uyumsuzluklar ve mücadeleler vardı ve daha fazla direnmek boşa bir çaba olacaktı. Bu nedenle gurbete gittik. Görev kelimesi oldukça yüce bir kelime gibi geliyor. Ancak biz onu tam anlamıyla hatırlayarak bilinçli bir şekilde kabul ettik. ... Bazılarımız oldukça yorulduğu ve birtakım etkiler altında kaldığı için bu işte hayal kırıklığına uğramış olabilir, gurbette oluşunu faydasız ve hatta utanç verici sayabilir. Amacımız- söylemesi zordur ama -başınızı kaldırın! Misyonumuz ağır ama kaderimizde yer alan yüce bir görevdir.

(Соотечественники.

Наш вечер посвящен беседе о миссии русской эмиграции. Мы эмигранты, – слово «emigrer» к нам подходит как нельзя более. Мы в огромном большинстве своем не изгнанники, а именно эмигранты, то есть люди, добровольно покинувшие родину. Миссия же наша связана с причинами, в силу которых мы покинули ее. Эти причины

на первый взгляд разнообразны, но в сущности сводятся к одному: к тому, что мы так или иначе не приняли жизни, воцарившейся с некоторых пор в России, были в том или ином несогласии, в той или иной борьбе с этой жизнью и, убедившись, что дальнейшее сопротивление наше грозит нам лишь бесплодной, бессмысленной гибелью, ушли на чужбину. Миссия – это звучит возвышенно. Но мы взяли и это слово вполне сознательно, памятуя его точный смысл. ... Некоторые из нас глубоко устали и, быть может, готовы, под разными злостными влияниями, разочароваться в том деле, которому они так или иначе служили, готовы назвать свое пребывание на чужбине никчемным и даже зазорным. Наша цель – твердо сказать: подымите голову! Миссия, именно миссия, тяжкая, но и высокая, возложена судьбой на нас).¹⁴⁷

Bunin, göçmen yıllarında eser üretmenin zor olduğu savını çürütür ve göç yıllarında çok sayıda eser yazar. Bunin'in yurt dışında ürettiği eserler: *Roza İerihona* (Роза Иерихона-1924), *Mitya'nın Aşkı* (Митина любовь-1924), *Güneş Çarpması* (Солнечный удар-1927), *Kornet Yelagin'in İşleri* (Дела Корнета Елагина-1927), *Seçilmiş Şiirler* (Избранные стихи -1929), *Günlerin Başlangıcında* (У истоков дней-1930), *Arsenyev'in Yaşamı* (Жизнь Арсеньева-1930), *Tanrı'nın Ağacı* (Божье дерево-1931), *Tolstoy'un Kurtuluşu* (Освобождение Толстог-1937), *Lika* (Лика-1939), *Karanlık Park*

¹⁴⁷ http://zarubezhje.narod.ru/texts/chss_0076.htm

Yolları (Темные аллеи -1946), *Hatıralar* (Воспоминания-1950), *İlkbaharda İudey'de* (Весной, в Иуде-1954) vd.¹⁴⁸

Yazarın eserlerinin çoğunun devrimle bir bağlantısı yoktur. Örneğin; *Değişim* (Приоброежение-1924) adlı öykü, Bunin'in en sevdiği konulardan biri olan ve “*korkunç, gizemli, tüm dünyada oldukça yüce ve önem arz eden bir şey*” olarak nitelendirdiği *ölüm* üzerinedir.¹⁴⁹ *Cinayet* (Убийца-1930) adlı öyküde ise, insanlardan soyutlanmış olarak orman içinde bir kulübede yaşayan, sürekli öldürülmekten korkan *Zimni* lakaplı orman bekçisi Yermil'in yanlışlıkla çırak Mişa'yı öldürmesi sonucu ceza olarak manastırda ağır hizmetlerde bulunması anlatılır.

Ölüm dışında *aşk* konusu da sürekli olarak yazarın eserlerinde hissedilir. Bunin'in kahramanlarının karakterlerinin tüm özellikleri aşkta ortaya çıkar. *Mitya'nın Aşkı* adlı öykü, on sekiz yaşındaki Katya ile ondan yaşça küçük olan Mitya'nın aşkı ile başlar. Zaman içerisinde Katya'nın Mitya'ya karşı ilgisizliği artar ve buna dayanamayan Mitya bir süreliğine köye gider. Düzenli olarak Katya'ya köyden mektuplar gönderir ve her gün ondan cevap bekleyerek postaneye gider. Eserde kahramanın ruh hali ile doğa olayları paralellik gösterir. Katya'nın ilgisizliği sonucu Mitya için artık bahar sona ermiştir ve hayatında her şeyin ters yüz olduğunu hisseder. Hayranlık duyduğu şeyler onun için artık lüzumsuz ve acı verici olmaya başlar. Her yerde Katya'yı hayal

¹⁴⁸ Даниэлян, Э.С. (2005). *Литература русского зарубежья (1920-1940)*.

Ереван: Издательство Лингва, 34.

¹⁴⁹ Струве, (1956), 67.

eder. Onun için Katya artık ulaşılamaz bir âlemedir. Bir gün Katya'dan ayrılık mektubu alır ve bunun üzerine kendini vurarak intihar eder.

Güneş Çarpması adlı öykü ise vapur yolculuğu esnasında tanışan ve birbirlerine aşık olan teğmen ve adı eserde belirtilmeyen evli bir kadın arasında geçer. Kadın, teğmen ile aralarında geçen yakınlığı güneş çarpmasına bağlar ve indikleri bir kasabada adamı bırakarak vapur yolculuğuna devam eder. O günden sonra teğmen için artık hayat boş ve anlamsız gelmeye başlar. Kapıldığı aşkın ona on yıl yaşlanmış hissi verdiğini söyler.

Kafkasya (Кавказ-1937) öyküsünde, can sıkıntısı içinde Moskova'da keşişler gibi bir yaşam süren bir adam ile evli bir kadın arasında geçen ilişki anlatılır. Kadının asker olan kocası, şerefini korumak pahasına her şeyi yapabileceğini söyler. Kafkasya kıyılarına tatile gitmeye karar veren sevgililerin peşine düşen asker, eşini verdiği adreslerin tümünde arayıp bulamayınca kafasına bir kurşun sıkarak canına kıyar.

Muza (Муза-1938) öyküsü, Moskova'da gündüzleri resim dersi alan, akşamları ise zengin olmasına karşın bohem bir hayat süren ve gençliğinin ilk yıllarını geride bırakmış bir adamın kaldığı otelin kapısını bir gün konservatuar öğrencisi olan Muza Graf'ın çalmasıyla gelişir. Kız aniden odaya girer ve adamın ilginç biri olup onu yakışıklı bulduğu için tanışmaya geldiğini söyler. Aşkları bu şekilde başlar ve bir süre beraber yaşarlar. Yaz ayında köye yerleşirler. Öykü, Muza'nın

bir gün adamın komşusu olan çekingen ve çelimsiz müzisyen Zavistavski'ye kaçmasıyla sonlanır. Eserin adının Muza¹⁵⁰ olmasının sebebi ise, adamın tekdüzeleşen hayatına bir ışık misali Muza'nın girerek hayatını renklendirmesidir.

Üç Ruble (Три рубля-1944) başlıklı öykü, *Muza* öyküsü ile benzerlik gösterir. Bir yaz gecesi Boris Petroviç'in yolculuk sonrası yerleştiği bir otele liseli bir kız gelir. Bu genç kız, liseyi yeni bitirmiş, annesi ve babasını kaybetmiş ve başka kıyafeti olmadığı için de lise üniformasıyla gezen, paraya çok ihtiyacı olan biridir. Hayatında ilk kez bir adama yakınlık duyduğunu söyler. Bu şekilde başlayan ilişkide sevgililer sonbaharı ve kışı Yalta'da beraber geçirirler. Ancak genç kız ilkbaharda hastalanıp ölür. Öykü bu şekilde sonlanır.

Yazarın *Paris'te* (В Париже-1940) öyküsü ise eşi tarafından terkedildiği için yüreğinde sürekli bir acı hisseden emekli General Nikolay Platoniç adlı bir adam ile Paris'te bir lokantada tanıştığı garson Olga Aleksandrovna arasında geçer. Kadın evlidir ve beyaz ordunun eski üyelerinden olan eşi Yugoslavya'da çalışmaktadır. Nikolay'ın hemen hemen her gün restoranı ziyaret etmesi sonucu Olga ve Nikolay birbirlerine alışırlar ve beraber yaşamaya başlarlar. Emekli general bir gün bir metro istasyonunda ölür. Ölmeden önce de tüm mal varlığını Olga'ya bırakır.

¹⁵⁰ İlham perisi

Yazarın eserlerinde *aşk* teması kimi zaman *Güneş Çarpması*'nda olduğu gibi ansızın, kimi zaman *Mitya'nın Aşkı*'nda olduğu gibi uzun bir süreçte açığa çıkar. Bazen de *Karanlık Park Yolları*'nda olduğu gibi aşktan nefrete dönüşür.

Bunun'e göre *aşk* ve *ölüm* karşısında insanları birbirinden ayıran tüm sınıfsal farklılıklar silinir ve insanlar eşitlenir. Örneğin, *Cılız Ot* (Худая трава-1913) öyküsünde Averkiy, yoksul evinin bir köşesinde, *San Fransisko'lu Adam* (Господин из Сан-Франциско -1916)'da ise kahraman, Kapri'de bir otelde ölür. Ölüm ikisi için de korkunçtur. Bir milyonerle bir yoksulun sonlarının aynı olduğu ve bu yüzden eşitlik için savaşıma gerek olmadığı, çünkü ölümden sonra nasılsa tüm insanların eşit olacağı varsayımı sık sık okuyucunun gözünün önüne getirilir.¹⁵¹

Bunun'in eserlerinde kadın karakterler genellikle ön plandadır. Onlar hayatlarını değiştirmek için sürekli bir çaba içerisindedirler ve sonunda bağımsızlığa kavuşurlar (*Mitya'nın Aşkı* ve *Muza*'da olduğu gibi). *Karanlık Park Yolları* hikâyesinde de olduğu gibi yazarın birçok eserinde geçmiş ve bugünkü yaşamın zıtlıkları eserlerin konusunu oluşturur. Ayrıca geçmiş yaşam, kahramanların yaşamında daha mutlu oldukları günler olarak anlatılır. (*Rus* (Русь) ve *Soğuk Sonbahar* (Холодная осень) eserlerinde olduğu gibi). Sanatçının hemen hemen

¹⁵¹ Bunin, (1986), 8.

tüm öykülerinde olaylar Rusya'nın devrim öncesi döneminde gerçekleşir.¹⁵²

Bunin, her ne kadar devrime kayıtsız kalma çabasında olsa da, sonrasında bu konuya geri dönüş yapmamak için o dönem yazdığı bazı hikâyelerinde devrim konusuna da değinir. Devrim konusuna değindiği öyküleri; *Dozorniy Yoldaş* (Товарищ Дозорный) *Kızıl General* (Красный генерал) ve *Sakin Bahar*(Несрочная весна)'dır. Bu öykülerinde devrimi ele alışı, 1926 yılında yazdığı, devrim karmaşasının yansıtıldığı, devrime ve yeni rejime hırslı bir nefretin aşılandığı *Lanetli Günler* öyküsünden oldukça farklıdır. Bu üç öyküsünde devrime, *Lanetli Günler* öyküsünden farklı olarak dikkatli ve ölçülü bir şekilde değinir.¹⁵³

Yazar, Şubat Devrimi'ni çarlığın Rusya'yı sürüklediği bir çıkmazdan kurtuluş olarak görür, ancak Ekim Devrimi'ni olumsuz karşılar. Bunin, devrimi 47 yaşında iken yaşar. Bunin'e göre devrim Rus edebiyatının gelecek yıllarda yaşayacağı büyük yıkıma sebep olacaktır. Bu sürecin başlangıcını Bunin, XIX. yy. sonu XX. yy. başında ortaya çıkan dekadan ve modernist akımla ilişkilendirir ve bu yönde olan yazarların bir devrim kampı içerisine düştüklerini söyler.¹⁵⁴

¹⁵² Даниэлян, (2005), 35.

¹⁵³ Струве, (1956), 68.

¹⁵⁴ Столбов, Амелина, (2009), 39.

Lanetli Günler, yazarın devrime karşı olan ilk tepkisidir. Günlük formatında yazılmış ve konu olarak Z. Gippius'un *Petersburg Gnlg* (Петерпургский дневник) ve A. Remizov'un *Karmaşık Rusya* (Взвихренная русь) eserlerine yakındır.

Yazar, gnlgnde oldukça korkunç günlerden bahseder ve pesimist bir ruh haline bürünür. Ancak bunun yanı sıra aydınlık geçmiş günlere gidiş, onda daha iyi bir geleceğe yönelik umutlar beslemesini sağlar. Bunin'in gnlgnde farklı iki dil görmek mümkündür. Geçmiş günlerden bahsederken uzun, pürüzsüz cümleler kurar, eski Rus leksikolojisini kullanır. Devrimle ilgili olaylardan bahsederken ise cümleler kısa ve üslup kabadır. Bunin gnlgnde sadece 1920'li yılların Rusya'sının durumunu betimlemekle kalmaz, aynı zamanda yaşadığı dönemde olup bitenleri daha önce o konu üzerine yazdıklarıyla karşılaştırır.¹⁵⁵

Lanetli Günler, Bunin'in en acımasız ve trajik eseridir. Bunin'in 1918-1919 yıllarında tuttuğu gnlg eski Rusya'nın ölümünün acımasız bir belgesi, eski değerlerin ve yaşam tarzının yıkılışı ve olup bitenleri anlamaya çalışma girişimidir. 11 Haziran 1919'da gnlgnde ifade ettiği şu hislerin etkisinde kalmıştır: "*Kendimde olarak, ayık ve korkuyla uyanınca anladım ki ben bu hayatta hem fiziksel hem de ruhsal olarak liyorum.*" (Проснувшись как-то

¹⁵⁵ Даниэлян, (2005), 33-34.

особенно ясно, трезво и с ужасом понял, что я просто погибаю от этой жизни и физически и душевно.)¹⁵⁶

Devrimde yerini bulamamış, devrimin dışında kalmış entelektüel kesim, yerini bulamadığı için yıkıcı kalabalık arasında yer almayan, sonuç olarak da hem devrimi anlamayan hem de kabullenmeyen bir insan topluluğunu ortaya çıkartır. Bu durum düşünen entelektüel kesimde, hiçbir şeyi olumlu yöne çevirememenin verdiği bir hissiyatı duyumsatmakla kalmaz, aynı zamanda hayal kırıklığı da yaratır.¹⁵⁷

Öfke, halkın bedduaları, intikam çağrıları, “Buz yürüyüşleri” (ледяные походы)¹⁵⁸ katılımcılarının yüceltilmesi gibi konuların tümü Bunin’in *Rus Göçünün Misyonu* (Миссия русской эмиграции) konuşmasında ve 1918-1920 yıllarında yazmış olduğu *Lanetli Günler* eserinde yansımaları bulur. “Buz yürüyüşleri” ile ilgili olarak Bunin, günlüğünde şu satırlara yer verir: “‘Yaratılanların en kutsalı’ olan ‘insan’, hiç bu kadar utanç verici durumda olmamıştı. Ruslar da utanç verici durumdadır, baktığımız her yerde bu “buz yürüyüşleri” belirmeseydi ne olurdu halimiz!” (‘Святейшее из званий’, звание

¹⁵⁶ Бунин, И.А. (1990). *Окаянные дни*. Москва: Издательство «Советский писатель», 64.

¹⁵⁷ Столбов, Амелина, (2009), 36.

¹⁵⁸ Rusya’da günden güne Kızıl Ordu Birlikleri oluşmaktadır. Bunun üzerine 22-23 Şubat 1918’de Gönüllü Beyaz Ordu mensupları tarafından gerçekleştirilen ünlü “Buz Yürüyüşü” başlar. Öncelikle General Kornilov, daha sonra ise onun ölümü üzerine General Denikin yönetimindeki 3683 kişi Rostov’dan dondurucu soğukta yola çıkarlar. Vatan sevgisi ve başarıya ulaşacaklarına dair duydukları inanç, bu yeterince silahlandırılmış olan askerlerin yegane umut ışığı olur. Yardım beklemeksizin, geri dönüşün mümkün olmadığı bu yürüyüşte ordu, Rus bayrağı ellerinde, bilinmeyen bir gelecek için Kızıl Ordu’ya karşı savaşmak için yola çıkarlar. <http://www.istpravda.ru/research/15023/>

‘человек’, опозорено, как никогда. Опозорен и русский человек - и что бы это было бы, куда бы мы глаза девали, если бы не оказалось «ледяных походов»!)¹⁵⁹

“Buz yürüyüşleri” ni hicivsel bir dille eleştiren yazar, ülke bütünlüğünü bozan her türlü girişime karşı olduğunu bu satırlar üzerinden okuyucuya aktarır.

Bunin için devrim, bir nevi hayat çizgisinin değişimidir. Yazar devrimi, halkın acı çektiği bir oyun olarak görmektedir. Onun için devrim, yakın ve değerli olan her şeyin yıkılışı, çöküşü anlamına gelmektedir. ¹⁶⁰ Bunin’e göre devrim; toplu öldürmeler ve yağmalamalar, insan yaşamını hor görme, gelişmemiş bilinçlerin bilerek uyguladığı alçak demogojiler, özerk yönetim, keyfi verilen rütbelere, yaşam alanlarının tüm normlarının yıkılması, kaba, küçük, alçak insanların zaferi, değerli ve soylu insanların küçük düşürülmesidir. Bunin’i devrimde en fazla dehşete düşüren şey, birilerinin ötekilere her gün uyguladığı kitlesel şiddettir. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik sloganları alaycı bir tabela gibi algılanmaktadır. Çünkü binlerce insan kanla lekelenmiş durumdadır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Бунин, (1990), 46.

¹⁶⁰ Трусова, А. С. (2003). «Вчера ночью выдумал прятать эти заметки...» (О неисследованной проблематике «Окаянных дней» И. А. Бунина. (ред. Л.Ф. Алексеева, В.А. Скрипкина). Малоизвестные страницы и новые концепции истории русской литературы XX. века. Материалы международной научной конференции. Москва: МГОУ, 24.06.2003, 136.

¹⁶¹ Алексеева, Скрипкина, (2003),138.

Bunin, Rusya'yı her zaman güçlü, yüce ve bağımsız olarak görmek istemiştir. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra çevresindeki her şey, onu Rusya'nın sonunun geldiğine inandırır. Bu yıllarda *Lanetli Günler* adlı günlüğünde yer verdiği notlarda *son* (конец) ve *ölüm* (погибель) kelimeleri, Bunin'in sıkça kullandığı kelimeler olur. Örneğin; 21 Mart'ta Almanların saldırısına uğrayarak Moskova'nın düşmesi üzerine şöyle der: “*Ölümümüzün üzerinden yaklaşık üç hafta geçti...*” (Уже почти три недели со дня нашей гибели...) ¹⁶²

“ *...bu lanet olası hayatın sonu, çöküşü...*” (... конец, крах этой проклятой жизни!) ¹⁶³ “*Edebiyatın sonu geldi.*” (Литературе конец.) ¹⁶⁴ Devrim sonrası artık yeni bir Rusya vardır. Eski Rusya geride kalmıştır. Bunin, Moskova için şöyle der: “*Ebediyen sonu gelen eski Moskova!*” (Старая Москва, которой вот-вот конец навеки) ¹⁶⁵

Bunin'in edebi çalışmaları çoğunlukla öykülerden oluşmaktadır. Kendi hayatından da izler bulabileceğimiz *Arsenyev'in Yaşamı*, Bunin'in son dönem sanat yaşamının en önemli eseri olarak kabul edilir. *Arsenyev'in Yaşamı* ile ilgili olarak yazar V. Veydle şöyle der: “*Bu ne bir hatıra, ne bir itiraf, ne de bir otobiyografidir, bu ancak bir övgü, yaşama dair yapılan trajik bir övgü, şarkı söyleyen, hıçkırarak ağlayan bir övgüdür.*” (Это не воспоминания, не автобиография,

¹⁶² Бунин, (1990),18.

¹⁶³ Бунин, (1990), 24.

¹⁶⁴ Бунин, (1990), 17.

¹⁶⁵ Бунин, (1990), 17.

не исповедь, но хвала, трагическая хвала бытию, это поющие и рыдающее славословие)¹⁶⁶

Bunin, kitabını sadece bir otobiyografi olarak algılayanlara karşı çıkar ve şu sözleri kullanır: “*Ben pek çok şeyi, en ağır şeyleri yazmadım. ‘Arsenyev’in Yaşamı’, hayatımın oldukça neşeli günleridir.*” (Я о многом, об очень многом, о самом тяжелом не писал. ‘*Жизнь Арсеньева*’ гораздо праздничней моей жизни.)¹⁶⁷ Roman boyunca başkahraman Aleksey Arsenyev, hemen hemen Rusya’nın yarısını gezerek ve tüm zorlukların üstesinden gelerek hayattaki yerini arar. Düşünen, hayatın anlamı ve çevresindeki trajik yaşamda insanın yalnızlığı üzerine sorularla ilgilenen bir kahramandır ve farklı farklı kızlarda aşkı tadar.

Bunin, göçmen hayatı yaşarken, çocukluğunun ve gençliğinin mutlu zamanlarına dönüş yapıp geçmişe kapılarak teselli bulur. *Arsenyev’in Yaşamı* eseri yazarın bu yıllarda yaşadıklarından esinlenerek ortaya çıkar. Bunin’in bu eseri için daha çok roman denir. *Arsenyev’in Yaşamı*’nın benzersizliğini fark eden Yu. Maltsev, eserin roman sayılıp sayılmaması konusunda şu görüşü ileri sürer: “*Bu kitabı roman olarak adlandırmak bir hata olur. Bunin kendisi de geleneksel anlamda bunun bir roman olmadığını gösterip, dosyadaki el yazmalarında bu “roman” kelimesini tırnak içerisine almıştır.*” (Называть романом эту книгу неверно. Сам Бунин взял в кавычки

¹⁶⁶ Даниэлян, (2005), 36.

¹⁶⁷ Даниэлян, (2005), 36.

это слово «роман», начертанное на папке с рукописью, указав тем самым, что это вовсе не роман в традиционном понимании.)¹⁶⁸

Yu. Maltsev ise eserin türünü betimlerken şöyle yazar: “Arsenyev’in Yaşamı, hayata dair bir anı değildir, hayat algısının yeniden yapılanması ve bu algılama sürecinin yaşanmasıdır. Benimlediğimiz ve yaşadığımız hayat dışında başka bir hayat yoktur, nesne ve özne kopmamacasına tek bir bağlamda birbirine bağlıdır, bu nedenle Arsenyev’in Yaşamını ilk Rusça ‘fenomen roman’ olarak adlandırma cesaretinde bulunuyorum.” (‘Жизнь Арсеньева’– это не воспоминание о жизни, а воссоздание своего восприятия жизни и переживание этого восприятия... Жизнь сама по себе как таковая вне ее апперцепции и переживания не существует, объект и субъект слиты неразрывно в едином контексте, поэтому я и осмеиваюсь назвать ‘Жизнь Арсеньева’ первым русским ‘феноменологическим романом’)¹⁶⁹

V.N.Muromtseva-Bunina, *Bunin’in Hayatı. Anılarla Sohbetler*’deki (Жизнь Бунина. Беседы с памятью) bir anısında şöyle der: “Arsenyev’in Yaşamı, Bunin’in yaşamı değildir, sanatsal anlamda değiştirilmiş, aslen otobiyografik materyallerin kullanıldığı bir romandır.” (‘Жизнь Арсеньева’ не жизнь Бунина, а роман, основанный на автобиографическом материале, художественно

¹⁶⁸ Смирнова, А. И. (2012). *Литература русского зарубежья (1920-1990)*. Москва: Флинта, 38.

¹⁶⁹ Смирнова, (2012), 43.

измененном.)¹⁷⁰ İ. A. Bunin'in sanatı üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar, Bunin'in eserle ilgili řu ifadelerine yer verirler: *"Arsenyev'in yaşadıklarının benim şahsi yaşamım olduğunu dūřünüyorlar. Ancak böyle değil. Ben gerçeğleri yazamam. Bayan kahramanım da hayal ürünüdür. Bayan kahramanımın hayatının içine girmeden önce onun var olduğuna ve ona âşık olduğuma inandım."* (Вот думают, что история Арсеньева-это моя собственная жизнь. А ведь это не так. Не могу я правды писать. Выдумал я и мою героиню. И до того вошел в ее жизнь, что поверил в то, что она существовала, и влюбился в нее.)¹⁷¹

Arsenyev'in Yaşamı toplamda yüz yedi bölüm içeren, çok uzun olmayan beş kitaptan oluşmaktadır. Bu beş kitapta tıpkı L. N. Tolstoy'un *Çocukluk* (Детство), *İlk Gençlik* (Отрочество), *Gençlik* (Юность) üçlemesinde olduğu gibi, kahramanın gelişim evreleri yer alır: Bebeklik, çocukluk (1.kitap), ilk gençlik (2. ve 3.kitap), ergenlik (4.kitap), gençlik (5.kitap). Tolstoy'dan farklı olarak Bunin, kitaplara da kitap içerisindeki bölümlere de bu başlıkları vermemiştir. Beşinci kitap şu sözlerle başlar: *"İlk yolculuğlarımdaki bahar günleri gençlik dönemimdeki yalnızlığımın son günleriydi."* (Те весенние дни моих первых скитаний были последними днями моего юношеского

¹⁷⁰ Даниэлян, (2005), 39.

¹⁷¹ Даниэлян, (2005), 38-39.

иночества.)¹⁷² Bu giriş cümlesiyle yazar, son kitapta gençlik yıllarını anlatacağının mesajını vermiş olur.

Bunin, Rus doğasını tasvir etmede rakipsiz bir ustadır. *Arsenyev'in Yaşamı*'nda da memnuniyetle tüm ayrıntılarıyla Rus peyzajını resmeder. Bunin için doğa her zaman yeryüzündeki hayatın, güzelliğinin bir unsurudur. *Bozkırda* (В степи) adlı şiirinde de “*Dünya her yerde güzelliklerle doludur*” (Мир везде исполнен красоты)¹⁷³ der. Bu düşünce birçok uzun ve kısa öyküsünde de fark edilir. *Arsenyev'in Yaşamı*'nın birçok sayfasında XIX. yy. sonu Rus yaşamının kendine özgülüğü anlatılır.

Arsenyev'in Yaşamı romanında olay örgüsü zayıftır. Bunun başlıca sebebi; konuya birçok şeyin dahil edilmesiyle bağlantılıdır: Doğa tasvirleri, felsefi düşünceler, lirik sapmalar, İncil'den, edebi eserlerden alıntılar vs. Romanın zamanı, doğa olayları üzerinden verilir: günün, ayın veya yılın bir zamanı, takvimden tarihler, köylünün değişim dönemi, otobiyografik kahramanın büyüdüğünü belirten süreçler, gimnazyumda öğrenime başlaması ve bu öğrenim süreci, ilk gençliğe adım attığı dönemler ve sonrasında da gençlik dönemi vs.¹⁷⁴

Yazar, uzun bir ömür sürer ve hayatının son günlerine kadar çalışmaya devam eder. Bunin'in sanatı üzerine gerek vatanında gerekse yurt dışında çok fazla şey yazılmıştır. Rusya'dan ayrılmadan

¹⁷² Даниэлян, (2005), 39.

¹⁷³ Даниэлян, (2005), 36.

¹⁷⁴ Даниэлян, (2005), 41-42.

önce Bunin, oldukça ünlü bir yazardı: iki adet şiir derlemesi, altı ciltte toplanan derleme kitapları, yaptığı çeviriler vardı. İmparatorluk Bilimler Akademisinin fahri akademisyenlerinden biriydi.¹⁷⁵

Bunin'in göçmen hayatındaki en önemli olaylardan biri; 1933 yılında Nobel Edebiyat Ödülüne layık görülmesidir. Bu gururu yaşayan ilk Rus, Bunin olur. Bunin, Stokholm'de ödülü aldıktan sonra şölen esnasında yaptığı konuşmada, bu ödülün önemini vurgular: *“Hepimizi bir araya getiren sağlam şeyler vardır: uygarlığa borçlu olduğumuz düşünce ve vicdan özgürlüğü. Bir yazar için özellikle bu özgürlük gereklidir, bu özgürlük yazar için bir dogma, bir hakikattir.”* (Есть нечто незыблемое, - сказал Бунин, - всех нас объединяющее: свобода мысли и совести, то, чему мы обязаны цивилизацией. Для писателя эта свобода особенно необходима – она для него догмат, аксиома.)¹⁷⁶

Bunin'e Nobel ödülü verildikten sonra Berlin'de on iki cilt şeklinde derlemeleri yayımlanır. Savaş öncesi 1937 yılında ise Tolstoy'la ilgili şahsi anılarının ve düşüncelerinin yer aldığı *Tolstoy'un Kurtuluşu* (Освобождение Толстого) adlı kitabı çıkar.¹⁷⁷ Bunin gerçekliği ararken hayatının bir döneminde kendisini Tolstoy öğretisi içinde bulur. Tolstoy öğretisi XIX. yy.'dan XX. yy.'a geçiş sürecinde oldukça ses getiren ideolojilerden biri olmuştur. Çağın köklü problemlerine değinen Tolstoy'un tüm çelişkileri bu öğretilerde kendini

¹⁷⁵ Даниэлян, (2005), 33.

¹⁷⁶ Струве, (1956), 67.

¹⁷⁷ Струве, (1956), 169-170.

göstermekteydi. Bu problemlere değinen yazarlar da kendilerinde Tolstoy öğretisine başvurma gerekliliği duyuyorlardı. Bunin'i bu öğretiye iten sebeplerin başında yazarın Tolstoy'un sanatına olan hayranlığının yattığı düşünölmektedir. Zira Bunin, çocukluğundan itibaren Tolstoy'u örnek aldığını ve onunla gurur duyduğunu belirtmiştir.¹⁷⁸

Savaş sonrasında Bunin'in iki yeni kitabı daha çıkar: 1938-1945 yılları arasında yazdığı hikâyelerinin yer aldığı ve 1946 yılında çıkan *Karanlık Park Yolları* ile 1950 yılında yayımlanan *Hatıralar* (Воспоминания). Bunların dışında savaş sonrası dergilerde birkaç hikâye ve şiiri basılır.¹⁷⁹

Bazı öykü ve şiirlerinde ağdalı bir dil kullanmasına karşın Bunin'in anlatım dili genelde akıcıdır. Şiir, öykü, uzun öykü ve roman yazar Bunin, hiç kuşkusuz en önemli başarısına öykü dalında ulaşmıştır. Yazar, olağanüstü Rusçası ile konuları kesin çizgilerle belirlenmeyen, ele alınan konu ya da soruna çözüm getirmeyen, okuyucuya düşsel devam için olanak tanıyan, olayı izleme, düşünme ve çözüm bulma fırsatı veren birçok öykü yazmıştır. Çehov gibi Bunin de öykülerinde

¹⁷⁸ Üçgül, S. (2001). *İvan Alekseyeviç Bunin'in "Derevnya" (Köy) ve "Suhodol" (Kurak Vadi) Yapıtlarında Rus Köylüsü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,10-11.

¹⁷⁹ Струве, (1956), 169-170.

kahramanın göze çarpan özelliklerinden çok günlük, olağan, önemsiz olaylara dikkat çekmek ister.¹⁸⁰

Bazı genç kuşak yazarlar, Bunin'e mesafeli durmayı tercih ederler. Bu yazarlar Bunin'in yeni Rus şiirine karşı olan düşmanlığını hissetmiş olan yazarlardır. Yazara karşı olumsuz tavır, göçmen edebiyatı çevrelerindeki eleştirmenler tarafından da hissedilir. Bu eleştirmenler daha çok Sovyet edebiyatına eğilimi olanlardır.¹⁸¹

Bunin'in çalışmaları, göçmen topluluğu ile kaybolan Rusya arasında *kutsal bir bağ* olur. 1933'te yazar Nobel Ödülü'nü kazandığında, Stalin'in Sovyet kültürünü zincirlere bağladığı bir dönemde gelen bu ödül, göçmenler tarafından "Gerçek Rusya'nın" yurtdışında olduğu gerçeğinin kabul edilmesi olarak algılanır. Hatta Gippius, Bunin için "*Rusya'nın sürgündeki başbakanı*"¹⁸² tabirini kullanır.

Bunin Fransa'da yaşadığı süre boyunca yabancı yazarlarla yakın ilişki içerisine girmez, sadece yakın bulduğu insanların çevresinde yer alır. Tüm düşünceleri ve sanatı sadece Rusya ile bağlantılıdır. Eserlerinde hep Rusya ve dünya ile bir bağlantı hissedilir. Bu sadece onun içinde ölen şeylere karşı bir ağlayış değil, derin ve yüce bir şeye yönelik yapılan bir nevi iç konuşmadır. Bunin, Fransızların ve yabancı yazarların ise Rus göçünün trajik durumuna, Rus yazarların kaderine ve sanatına kayıtsız kalmalarına çok üzülür.

¹⁸⁰ Bunin, (1986), 5-6.

¹⁸¹ Струве, (1956), 170.

¹⁸² Figes, (2009), 621-622.

XX. yy. başlarında Rus edebiyatında önemli bir yer edinen modernistlere oldukça olumsuz yaklaşan Bunin, her ne kadar onların yaşıtı olsa da bu akıma özgü olan aşırılıklarda bulunmamış, kendi reklamını yapmaya, manifestolara ve beyanlara eğilim göstermemiştir. Her ne kadar yazar XX. yy.'da 50 yılın üzerinde bir yaşam sürse de sanatsal yönüyle XIX. yy.'ın başarılarını ve buluşlarını da değerlendirmiş ve çağın ihtiyaçları doğrultusunda bu gelenekleri geliştirmiştir. Modern edebiyatta onun yerini tam olarak anlayan M. Tsvetayeva şöyle der : “*Gorki, bir çağdır, Bunin ise bu çağın sonudur.*” (Горкий-эпоха, а Бунин –конец эпохи.)¹⁸³

Bunin'in 1915'te *hiçbir inancım yok* demesine karşın din ögesi, özellikle Fransa'ya yerleştikten sonra ve yaşlılık dönem eserlerinde kendini gösterir. Kiliseler, yazar için bir sığınaktır. Bunda annesinin derin dindarlığının büyük etkisi vardır. Çocukluğunda arkadaş bulamayan yazar, annesinin bu yönünün etkisinde kalmıştır. Ailesinin içinde bulunduğu kötü durumu dua ederek, Tanrı'ya sığınarak hafifletmeye çalışır. Daha sonraları içine düştüğü yalnızlık, vatanından ayrı kalma onu dine iter.¹⁸⁴

Yazar, sanatının son yıllarında en parlak dönemine ulaşır. İleriki yaşlarda ülkesine dönmeyi ve özellikle orada ölmeyi istemesine rağmen, 8 Kasım 1953'te Paris'te vefat eder. Ölmeden önce şahsen tanıdığı Çehov'la ilgili bir kitap üzerinde çalışmaktadır. Ancak kitabı

¹⁸³ Даниэлян, (2005), 37.

¹⁸⁴ Bunin, (1986), 8.

bitiremez. Arkasında dokuz ciltlik eser bırakır. Şiir, öykü, roman, gezi ve inceleme dallarında yazılar yazan Bunin'in eserleri ve topladığı bazı materyaller 1955 yılı sonunda Çehov'un adını taşıyan yayınevinde yayımlanır.¹⁸⁵

Hayatının uzun yıllarını göçmen olarak geçirmiş bir yazar olan Bunin, Rus Göçmen Edebiyatının oluşum evresinde önemli bir yere sahiptir. Aldığı Nobel Ödülü ile adını tüm dünyaya duyuran Bunin, Grass'daki evinde kendisinden sonra Fransa'ya gelen meslektaşlarına kapısını açmış, onlara yabancı bir ülkeye alışma evresinde destek sağlamıştır.

Bunin her ne kadar gönüllü bir göçmen olsa da, aslında vatanında çektiği sıkıntılar onu göçe zorlamıştır. Özgürlüğü elinden alınan bir yazar, kanatsız bir kuş misali hayatını sürdüremez. Bunin de bu nedenle istemediği halde vatanını terk etmek zorunda kalır. Göçmen olarak geçirdiği tüm yıllar boyunca vatanına dönmeyi hayal etse de bunu başaramaz.

Eserleri tüm Avrupa dillerine ve bazı Doğu dillerine çevrilir. 1927-1942 yılları arasında Buninlere komşu olan Galina Kuznetsova, *Grass Günlüğü* (Грасский Дневник) adlı eser ve *Bunin Hatıraları* (Памяти Бунина) başlıklı makalesiyle yazarın göçmen yıllarına ışık tutar. Bunin'in *Güneş Çarpması*, *Sakin Bahar*, *Kafkas*, *Lanetli Günler*, *Karanlık Park Yolları* gibi eserleri sinemaya uyarlanır. M.Gorki'nin şu sözü Bunin'in Rus Edebiyatındaki yerini özetler niteliktedir:

¹⁸⁵ Струве, (1956), 173.

“Bunin’i Rus Edebiyatından çıkarın, Rus Edebiyatı sönükleşir, onun göçmen ruhunun yıldız ışıltısından ve rengârenk parlaklığından mahrum kalır.” (Выньте Бунина из русской литературы, и она потускнеет, лишится радужного блеска и звёздного сияния его одинокой страннической души.)

Aleksandr İvanoviç Kuprin (1870-1938)

A.İ. Kuprin, 26 Ağustos 1870'de Penzen eyaletinin Narovçat köyünde doğar. Babası, oğlunun doğumundan bir yıl sonra ölür. Mütevazı ve asker kökenli bir aileden gelen babasının geçmişi ve Tatar prensi Kulançakovların soyundan olan annesinin ataları, akademisyen P.A. Frolov'un *Kuprin ve Penzen Eyaleti* (Куприн и Пензенский Край) adlı monografik eserinde detaylı olarak anlatılır.¹⁸⁶

Kuprin'in annesi, eşinin ölümünden sonra Moskova'ya taşınır. Geleceğin yazarının çocukluk ve gençlik yılları Moskova'da geçer. Kuprin, 6 yaşındayken öksüzlerin yaşadığı Moskova Razumovsk Yatılı Okulu (Московский Разумовский Пансион)'na verilir. 1880 yılında bu okuldan ayrılır. Aynı yıl Harp Okuluna girer. Burayı bitirdikten sonra askeri eğitimine Aleksandrov Askeri Okulu

¹⁸⁶ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) I.* (2000). Российская Академия Наук Институт Мировой Литературы имени А.М. Горького. ИМПЛИ РАН, Наследие, 588.

(Александровское Военное Училище)'nda devam eder. (1888-1890) Askeri okulda geçen gençlik yıllarını ileride *Kırılma Noktasında* (На переломе) adlı öyküsünde ve *Harp Okulu Öğrencileri* (Юнкера) romanında betimleyecektir. Daha o zamanlar şair ya da roman yazarı olmayı hayal eder.¹⁸⁷

Kuprin'in edebiyat alanındaki ilk denemesi, yayınlanmış şiirleri olur. IşığI gören ilk eseri ise *Son Gala* (Последний дебют-1889) adlı öyküsüdür. 1890 yılında *Yuzov Fabrikası* (Юзовский завод) denemesini ve *Moloh* (Молох), *Issız Orman* (Лесная глушь), *Kurt Adam* (Оборотень), *Olesya* (Олеся) ve *Ket* (Кэт) öykülerini yayınladı. Bu yıllarda Kuprin, Bunin, Çehov ve Gorki ile tanışır. Kuprin, 1890 yılında askeri okulu bitirip teğmen rütbesiyle Podolsk eyaletindeki piyade alayına atanır. Dört yılını geçirdiği subaylık yaşamı, onun gelecekteki eserleri için zengin bir malzeme oluşmasını sağlayacaktır. 1893-1894 yıllarında Petersburg dergisi olan *Russkoye Obşçestvo* (Русское общество)'da *Karanlıkta*¹⁸⁸ (Впотьмах) ve *Aylı Gecede* (Лунной ночью) adlı öyküleri çıkar. Rus ordusunun yaşamı, öykü serisi olan *Konaklama* (Ночлег-1897), *Gece Vardiyası* (Ночная смена-1899) ve *Gezi* (Поход) öykülerinde yer alır.

Yazar, her zaman monoton olan subay yaşamından kurtulmak istemiştir. Askeri okulların sert disiplini onun ruhunda derin izler bırakır. Kuprin, askerlikle bir türlü bağdaşamaz. Ordudan ayrılır.

¹⁸⁷ www.litra.ru

¹⁸⁸ Rusçadan çevirisi “*Karanlıkta*” olan bu eser, 1946'da Hasan Ali Ediz tarafından Türkçeye “*Bahtı Kara Bir Kız*” olarak çevrilmiştir.

Ordudan ayrıldığında elinde ne mesleği ne de parası vardır. Hayatını kazanmak için birçok meslek değiştirir: balıkçılık, amelelik, yazarlık, şairlik ve oyunculuk yapar. Bu meslekler Kuprin'e zengin bir hayat tecrübesi kazandırır. İleriki yıllarda *Düello*, *Çukur* (Яма), *Kiev Tipleri* (Киевские типы), *Olesya*, *Bahtı Kara Bir Kız*, *Hayat Irmağı*, *Unutulmuş Bir Öpücük* gibi ölmez eserleri bu zengin hayat tecrübesinin değerli ürünleri olacaktır.¹⁸⁹

1896 yılında genç Kuprin Kiev gazetesi muhabiri olarak bir endüstri bölgesi olan Novorossiya'ya gider. Yekaterinaslav eyaletinin metalürji ve ray üretim fabrikalarını ve Donbass'ın maden ocaklarını gezer. 1896 yılı Ağustos ayından Ekim ayna kadar Volintsevo'da demir döküm fabrikasında büro işlerinde çalışır. Kuprin'in *Ray Üretim Fabrikası* (Рельсопрокатный завод-1896) ve *Yuzov Fabrikası* (Юзовский завод-1896) denemeleri ile *Kertenkele* (Молох-1896) adlı öyküsü, yazarın bu yıllarda edindiği izlenimlerin ürünleridir. Bu yıllarda endüstri alanında Rusya'da yoğun bir gelişim dönemi başlar. Rusya *Yeni Amerika* (Новая Америка) çehresine bürünür.¹⁹⁰ *Dönemin yeni kahramanları* olan sanayiciler, iş adamları ve mühendisler, XIX. yy. sonunda Rus nesrinde ilgi odağı olurlar. Boborikin ve Vas. Nemiroviç Dançenko, gelen çağın *kültür kahramanları* olarak anılan Rus sanayiciler ve iş adamlarına karşı

¹⁸⁹ Kuprin, A.İ. (1946). *Bahtı Kara Bir Kız* (Çev. Hasan Ali Ediz). İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 6.

¹⁹⁰ XIX. yy. sonu ve XX. yy. başlarında yaygın olarak kullanılan bu tanıma Kuprin de sosyo-politik konulu yazılarında yer vermiştir.

koyuşlarını romanlarına konu edinerek gösterirler. Kuprin de *Kertenkele* adlı eserinde bu konuya değinir.¹⁹¹

Kuprin, 1901 yılı Şubat ayında, Odessa’da *Minyatürler* (Миниатюры) adlı ilk kitabını yazar ve bu kitabını A. P. Çehov’a hediye eder. Kuprin, 1901 yılı yazında Yalta’da yaşarken Çehov’un daveti üzerine Yalta’da, Autka sokağındaki evde *Sirkte* (В цирке) adlı öyküsü üzerinde çalışır.¹⁹² Maslenaya (Масленая) nehri üzerinde bir şehir, sirk kulisleri, kubbe üzerinde uçan İtalyan akrobatlar Antonyo ve Henrietta, Arbuzov’un yaşadığı otel odası ve onun sancılı sayıklamaları... 1902 yılı Ocak ayında bu öykü, *Mir Boji* dergisinde yayımlanır. 22 Ocak 1902’de Çehov, Kuprin’e şöyle der: “*Sevgili Aleksandr İvanoviç, bu vesileyle sizi bilgilendireyim ki Sirkte öykünüzü L. N. Tolstoy okudu ve çok beğendi.*” (Дорогой Александр Иванович, сим извещаю вас, что вашу повесть «В цирке» читал Л. Н. Толстой и она ему очень понравилась.)¹⁹³

1901 yılı sonbaharında Kuprin kaderinde bir dönüm noktası yaşar. Moskova’da *Sreda* topluluğunun üyelerinden olan N.D. Teleşov, L. Andreyev, F. İ. Şalyapin, S. İ. Gusev-Orenburgski ve İ. A. Belousov’la tanışır. Gazeteci ve editör V. S. Miroljubov, Kuprin’e Petersburg’a taşınması ve *Jurnal dlya vseh* (Журнал для всех)

¹⁹¹ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 591-592.

¹⁹² *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 594.

¹⁹³ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 596.

dergisinin edebiyat bölümünü yönetmesi için davette bulunur. 1901’de ise Petersburg’a taşınır ve dergide çalışmaya başlar. Petersburg’a geldikten sonra Bunin onu *Mir Boji* dergisinin editörü A. A. Davidov’a götürür. 1902 yılı Şubat ayında Kuprin, editörün kızı Mariya Karlovna Davidova ile evlenir. Bu evlilikten Lidya adlı kızları olur. Kısa bir süre sonra *Jurnal dlya vseh* dergisinden ayrılır ve *Mir Bojy* dergisinin edebiyat bölümünü yönetmeye başlar. A. İ. Bogdanoviç ve F. D. Batyuşkov ile birlikte derginin eş editörlüğünü yapar. Bu yıllarda yazdığı önemli öyküleri *Bataklık* (Болото-1902), *Korkak* (Трус), *At Hırsızları* (Конокрады-1903), *Huzurlu Hayat* (Мирное житие) ve *Beyaz Barbet Köpeği* (Белый пудель-1904)’dir.¹⁹⁴

Kuprin’in öyküleri Petersburg dergilerinde yer almaya başlar: *Bataklık*, *At Hırsızları*, *Beyaz Barbet Köpeği* vd. 1905 yılında oldukça önemli bir eseri olan *Düello* (Поединок) öyküsü çıkar ve büyük bir başarı elde eder. Yazarın *Düello*’nun farklı bölümlerini okurken yaptığı konuşmalar, başkentin kültürel yaşamının ses getiren olaylarından biri olur. O dönemdeki eserleri oldukça tutulur ve popüler olur: *Sivastopol’daki Olaylar* (События в Севастополе-1905) denemesi, *Karargâh Komutanı Ribnikov* (Штабс-капитан

¹⁹⁴ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 596.

Рыбников-1906), *Hayat Nehri* (Река жизни), *Gambrinus* (Гамбринус-1907) öyküleri.¹⁹⁵

1905 yılı yazında Rus ordusu ve donanmasında büyük çaplı isyan hareketleri başlar. Sivastopol denizcilerinin bu başarısız girişimi 15 Kasım günü Amiral Çuhnin tarafından kanlı bir şekilde bastırılır. Yazar, Karadeniz Filosu'ndaki bu talihsiz trajediyi *Sivastopol'daki Olaylar* adlı denemesinde detaylarıyla anlatır.¹⁹⁶

Kuprin, 1905 Rus Devrimi dönemindeki olaylara ünlü *Gambrinus* öyküsünde yer verir. Bu öyküde yazarın o dönem gördüğü ve gözlemlediği olaylar ile yaşadığı içsel dalgalanmalar yer alır. Öyküdeki Gambrinus meyhanesi, yazarın da pek çok güzel anısının geçtiği Odessa'da gerçekten var olan bir yerdir. Öykünün başkahramanı kemancı Saşka da gerçek hayatta yaşamış biridir. Yazar K. Paustovski, bu kişinin gerçek adının Aron Golştein olduğunu ve 1921 yılı kışında onun cenaze törenine katıldığını söyler. Odessalı Loyengard isimli bir gazeteci, Kuprin'i Gambrinus meyhanesine götürdüğünden ve bir yıl sonra da öykünün yayımlandığından bahseder.¹⁹⁷ Nitekim yazar tanıdığı bu gazeteciden öykünün bir yerinde bahseder. Eserde meyhanenin bulunduğu şehrin adı geçmez. Sadece kalabalık bir liman kenti diye betimlenir. Bu şehir dar, yokuşlu, boğucu sokakları, birahane, taverna, küçük restoran, ucuz

¹⁹⁵ www.litra.ru

¹⁹⁶ Bostancı, E. (2007). *Aleksandr İvanoviç Kuprin Yaşamı ve Eserleri*. Ankara: Yelkovan, 43.

¹⁹⁷ Bostancı, (2007), 47.

aşevleri, Yunan ve Türk kahvehaneleri, şark meyhaneleri, kumar oynatılan batakhaneleriyle, dünyanın en büyük ticari limanlarından birini barındıran bir şehirdir. Bu şehrin öne çıkan mekânlarından olan, adını meşhur bira kralından alan Gambrinus meyhanesi ise, önünde bir tabelası bile olmayan, yer altında köhne ve karanlık bir yerdir. Ancak şehirde yaşayan ve farklı ülke ve şehirlerden gelen balıkçılar, makinistler, işçiler, tayfalar, dalgıçlar, hamallar bu meyhanenin vazgeçilmez müdavimleri arasında yerini alır. Mekânı, ziyaretçileri için cazip bir yer haline getiren ise, çalıştığı mekânla adeta bir bütün olmuş, herkes tarafından sevilen kemancı Saşa'dır. Saşa, müşterilerin samimi davrandığı, şarkılarıyla müşterilerini memnun eden biridir. Gambrinus'un neşesi, Büyük Japon Savaşı'nın patlak vermesinin ardından Saşa'nın askere çağrılmasıyla yok olur. Saşa, Nagazaki'de esir düşmesine rağmen, iki yıl sonra yeniden liman şehrine gelir ve bunu duyan halk onu coşkulu bir şekilde karşılar. Ancak savaştan dolayı şehirde karmaşık günler baş gösterir. Bu günlerin başlamasıyla şehirde bir huzursuzluk hakimdir. Devrim girişiminde bulunanlara karşı sert yaptırımlar uygulanmaya başlanır ve meyhanede herhangi bir marşın çalınması yasaklanır. Bu karmaşa döneminde Saşa, kavgalara maruz kalır ve kolundan sakatlanır. Ancak yaşadığı zorluklara rağmen hayatta kalabilmeyi başarır.

Kuprin, Rus Edebiyatında kendine yol gösterici, öğretmen olarak Tolstoy'u seçer. Tam bir Tolstoy hayranı olan Kuprin, 1905 yılı ilkbaharında Yalta'dan Aziz Nikolay vapuruyla ayrılacak olan

Tolstoy'u görmeye gider. Onu gördüğünde hissettiklerini şu sözlerle ifade eder:

...beni son derece sevindiren, ruhumu aydınlatan bir düşünceye ulaştım: O da bu olağanüstü insanla aynı çağda yaşamış olmamız, onunla birlikte kendimizi de yüksek, değerli bir varlık olarak görmemizdi. Onunla aynı güzel Rusça'da düşündüğümüz ve hissettiğimiz için gurur duyabilirdik. Bize olağanüstü güzellikteki Nataşa'yı, kıvırcık saçlı Vaska Denisov'u, yaşlı at Holstomer'i, köpek Mika'yı, Fru Fru'yu, soğuk ve küstah Dolohov'u, 'yuvarlaklığı' simgeleyen Platon Karatayev'i sunan, baldırındaki siniri çeken Napolyon'u, masonları, askerleri, biraz kan, biraz tütünle sert Kafkas şarabının uyumlu bir biçimde karıştığı bir koku saçan, büyüleyici Yeroşka amcağı ve onunla birlikte Rus Kazaklarını bizim için yeniden canlandıran, gizemli gücüyle bizi ağlatan, güldüren, duygulandıran bu çok yönlü insan, herkesin gönülden sevdiği gerçek bir hükümdardı."¹⁹⁸

Kuprin'in Tolstoy'u Aziz Nikolay vapurunda gördüğü anı anlatışı, 12 Ekim 1908'de Tolstoy onuruna düzenlenen gecede Tenişev salonunda okunur. A.İ.Kuprin'in bu anısı, ilk olarak 1908'de *Tolstoy'u Aziz Nikolay Vapurunda Nasıl Gördüğüme Dair* (О том, как я видел

¹⁹⁸ Kuprin, A.İ. (2004). Tolstoy'u Aziz Nikolay Gemisinde Gördüğüm An (Çev. Altan Aykut). *Littera Edebiyat Yazıları*, (15), 158-159.

Tolstoy'un «sv. Nikolay») başlığıyla *Sovremenniy Mir* (Современный мир) dergisinin on birinci sayfasında yayımlanır.¹⁹⁹

Kuprin'e göre Tolstoy'daki en önemli şey şudur: “*Kör ve sıkıcı olan bizlere toprağın, gökyüzünün, insanların ve hayvanların ne kadar mükemmel olduğunu göstermiştir. Güvensiz ve cimri olan bizlere her insanın iyi kalpli, merhametli, ilginç ve güzel ruhlu olabileceğini söylemiştir.*” (Он показывал нам, слепым и скучным, как прекрасны земля, небо, люди и звери. Он говорил нам, недоверчивым и скупым о том, что каждый человек может быть добрым, сострадательным, интересным и красивым душою.)²⁰⁰

Kuprin, L. N. Tolstoy'un yaşlılığını *Bizim Aklanışımız* (Наше оправдание) adlı makalesinde Yuhanna'nın hayatının son yılları ile karşılaştırır. Kuprin'in hayatında Tolstoy'un *Kazaklar* (Казакы) ve *Savaş ve Barış* (Война и мир) eserlerinin yanı sıra *Anna Karenina* (Анна Каренина), *Diriliş* (Воскресенье), *Hacı Murat* (Хаджи Мурат) ve *Karanlığın Gücü* (Власть тьмы) adlı eserleri de oldukça büyük önem taşımaktadır.²⁰¹

1907'de ilk eşinden ayrılan Kuprin, aynı yıl hemşire Ye. Heynrih ile evlenir ve bu evlilikten Kseniya adlı bir kızları olur. Kuprin'in sanatı, iki devrim arasındaki o yıllarda sıkıntılı bir döneme girer ama yazar

¹⁹⁹ Kuprin, (2004),157.

²⁰⁰ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 598.

²⁰¹ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 598.

bunun üstesinden gelmeyi başarır. *Listrignonlar* (Листричаны-1907-1911) denemesi, *Sulamif* (Суламифь) ve *Kızıl Bilezik* (Гранатовый браслет-1911) öykülerini yazar.²⁰²

Aslında Tolstoy'un öğretilerini kendine model edinmiş olan Kuprin'in sanatının ilk yıllarında, Dostoyevski'nin etkisi görülür. Bu etki *Karanlıkta*, *Aylı Gecede* ve *Delilik* (Безумие) öykülerinde kendini gösterir. Kuprin'in denemelerinin özelliği, okuyucuyla sohbet havasında yazmasıdır. Olayların basit ve detaylı tasvirleri ile keskin çizgiler ışığında belirlenmiş konular, onun öykülerinde açıkça ortaya çıkar. Kuprin, Dostoyevski dışında Çehov ve Uspenski'den de etkilenir.²⁰³

1917 yılı Şubat Devrimi patlak verdiğinde Kuprin, 1911 yılından beri ailesiyle yaşadığı Gatçina'dadır.1914 yılı sonbaharından itibaren evinde yaralıları için bir hastane kurar. Şubat ve Ekim Devrimi, Kuprin'i yeniden sosyo-politik içerikli yazılar yazmaya teşvik eder. 1917 yılı Mart ayından itibaren P.M. Pilski ile birlikte *Svobodnaya Rossiya* (Свободная Россия) gazetesinin "Rengârenk Kitap" (Пестрая книга) adlı sütununda yazılar yazar. Gazete kapatıldıktan sonra yeni yönetim döneminde bağımsız Petrograd gazeteleri olan *Petrogradskoye Eho* (Петроградское эхо), *Molva* (Молва), *Utrennyaya Molva* (Утренняя молва) ve *Era* (Эра)'da aktif şekilde yazılarını yayımlar. Onun gazetelerde yer alan yergili fıkraları

²⁰² www.litra.ru

²⁰³ www.litra.ru

Kuprin'in Rusya'daki olaylara olan tutumunu anlamaya yardımcı olur.²⁰⁴

Şubat ve ardından da Ekim Devrimini Kuprin, dönemin çoğu aydın insanından farklı olarak kabullenir. İlk gönüllüler ordusuna katılır. *Tost* (Тост), *Dargınlık* (Обида) adlı öykülerinde ve *Sivastopol'daki Olaylar* adlı denemesinde, devrim dönemi coşkusunu yansıtır.²⁰⁵

Kuprin, devrimin üzerinde bıraktığı etkiyi şu sözlerle ifade eder:

Mükemmel bir ülkede, bilge ve iyi insanların, oldukça büyük bir kültürün anıtları arasında yaşarsın... ama her şey tam anlamıyla bir şakaya, bir sinema filmine dönüşür. Her şey suskundur, artık rüyanda ağlamayışında, ne Znamenski Meydanı'nı, ne Arbat'ı, ne Povarskaya'yı, ne Moskova'yı, ne de Rusya'yı hayal edemeyişinde, donuk bir keder vardır. (Живешь в прекрасной стране, среди умных и добрых людей, среди памятников величайшей культуры... Но всё точно понарошку, точно разворачивается фильм кинематографа. И вся молчаливая, тупая скорбь в том, что уже не плачешь во сне и не видишь

²⁰⁴ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 615.

²⁰⁵ Руцкий, А.Н. (2010). *К вопросу об историко-литературном контексте «Окаянных дней» И. А. Бунина: Революция и культура в публицистике метрополии 1920-х гг.* Тамбов: Грамота, 182.

в мечте ни Знаменской площади, ни Арбата, ни Поварской, ни Москвы, ни России.)²⁰⁶

Yazar yaşadığı çağın devrim olaylarını kabullenirken, o dönem tüm toplumu saran ruh halini, sıra dışı olayları ve şenlik atmosferini de aktarır. Yazar devrimin kızıl rengini selamlar; kırmızı bayraklar, kırmızı çiçekler, kırmızı kurdeleler, kazanılan zaferin tüm bu sembolleri, özellikle de gelecekteki kardeşliğin sevgi dolu ışığı ve saf sevinciyle birbirini tanımayan insanların el sıkışması, içten gülümsemeleri onu sevindirir.²⁰⁷

Kuprin'in düzyazı sanatı yüzyılın başında Rus edebiyatında kayda değer bir fenomen haline gelir. Hayatın gerçeğini arayan sıradan Rus insanı konusu, ömrü boyunca ona yakın gelen bir konu olmuştur. Sanatını da bu karmaşık psikolojik konu üzerinden şekillendirir. Eserlerinin çoğu dinamik, dramatik ve heyecan doludur. 1918 yılında *Zemlya* (Земля) adlı bir gazete yayımlama önerisinde bulunmak için Lenin'le görüşmeye gider. Bu arada Gorki tarafından kurulmuş olan *Vsemirnaya Literatura* (Всемирная литература) yayınevinde çalışır.²⁰⁸

Kuprin 1920'de Rusya'yı terk eder. N.N.Yudeniç'in geri çekilen ordusuyla birlikte Gatçina'dan 8 ay yaşadığı Finlandiya'ya geçer.

²⁰⁶ Михайлов, (1995), 7.

²⁰⁷ Трафимова, Л.П. (1973). *К вопросу о романтическом характере рассказа А. И. Куприна «Гамбринус».*, Из истории русской и зарубежной литературы XI-XX вв. Кемеровский Государственный Педагогический Институт, 107.

²⁰⁸ www.litra.ru

Oradan da Paris'e taşınır. Yazarın bu dönemde sergilediği sanatı konu açısından birkaç kola ayrılır. Yazar tarihsel konulara ilgi duymaya başlar: *Tek Kollu Kumandan* (Однорукий комендант-1923), *İmparator'un Gölgesi* (Тень императора-1928), *Narovçat'lı Misafir Çar* (Царев гость из Наровчата-1933). Eskiye oranla daha aktif olarak kıssa, efsane ve destan türlerine yönelir: *Kismet* (Кисмет-1923), *Mavi Yıldız* (Синяя звезда -1927), *Dört Dilenci* (Четверо нищих-1929). Eskiden olduğu gibi yeniden Rus doğasıyla ilgilenmeye başlar: *Ormanda Bir Gece* (Ночь в лесу-1931), *Gece Menekşesi* (Ночная фиалка-1933), *Çulluklar* (Вальдшнепы-1933).²⁰⁹

Kuprin'in kişilik özelliklerinden biri, her daim hissettiği yaşam sevgisidir. Bu özelliğini göç yıllarında da yitirmez. Göç döneminde Kuprin'in sanatı, vatanına özlem duyan yorgun Rus göçmenlerin ihtiyaç duyduğu boşluğu doldurma görevini üstlenmiştir. İçinde hüznü hiçbir şey barındırmayan vatani ile ilgili hatıraları, mükemmel gençliği, ilk buluşmalar, Moskova'nın güneşle kaplı uzak ve yakın sokaklarındaki kış sabahları eserlerinde yansımasını bulur. Ancak bunların yanı sıra yazar çevresinde olup bitenlere kayıtsız kalmamış ve gözlemci yönünü göç yıllarında da devam ettirmiştir.²¹⁰

Yazarın Helsinki'de basılan ve önemli Rus gazetelerinden biri olan *Novaya Russkaya Jizn* (Новая русская жизнь)'de yetmişten fazla deneme yazısı yer alır. Paris'e gelişiyle birlikte göçmen gazeteleri

²⁰⁹ Авраменко, (2011), 153.

²¹⁰ Авраменко, (2011), 162.

olan *Obşçeye Dela* (Общее дело), *Russkaya Gazeta* (Русская газета) ve *Russkoye Vremya* (Русское время)'da çalışır. Vatanında olup bitenleri yakından takip eden Kuprin, adeta terk edilmiş Rusya'nın siyasi yaşamını kaleme aldığı makalelerinde yer verir. Çevresinde olup bitenlerin iyi bir gözlemcisidir ve bu gözlemleri birkaç denemesinde ortaya koyar: *Mübarek Güney* (Юг благословенный), *Evim Paris* (Париж домашний), *Guron Burnu* (Мыс Гурон).²¹¹

Kuprin devrim öncesi dönemi sanatında da gördüğümüz gibi (*Zümrüt* (Изумруд-1907), *Beyaz Fino Köpeği* (Белый Пудель-1903) göç sonrası da hayvanlar üzerine hikâyeler yazmaya devam eder: *Altın Horoz* (Золотой петух-1923), *Yu-yu* (Ю-ю-1925), *Ralph* (Ральф-1934). Hayvanlarla ilgili hikâyeleri iyimser bir mizah anlayışıyla anlatılmıştır. Hikâyelerde yazarın dikkatli gözlem gücü sayesinde hayvanlar üzerine şaşırtıcı detaylar yer alır. Yazar hayvanları insanın sadık arkadaşları olarak görmektedir.²¹²

Kuprin'in göçmen olarak yaşadığı yıllar, kabuğuna çekildiği yıllar olarak nitelendirilir. Onun denemeleri hayatında önemli bir yere sahiptir. *Moloh* ve *Düello* hayatında dönüm noktası olan eserlerdir. Kuprin'in Paris yıllarında yazdığı üç eser ise dikkate değer çalışmalardır. Bunlar; *Zaman Çarkı*, *Harp Okulu Öğrencileri* ve *Janeta*'dır.

²¹¹ Авраменко, (2011), 154.

²¹² Авраменко, (2011), 160.

Kuprin gençlik yıllarını *Harp Okulu Öğrencileri* romanına adar ve şöyle der: “*Ben ebediyen kaybettiğimiz geçmişimizin, okullarımızın, harp okulu öğrencilerimizin, hayatımızın, gelenek ve göreneklerimizin en azından kâğıtta kalmasını ve sadece dünyadan değil, insanların hafızasından bile silinmesin istedim. Harp Okulu Öğrencileri” benim Rus gençliğine vasiyetimdir.*” (Я хотел бы, чтобы прошлое, которое ушло навсегда, наши училища, наши юнкеры, наша жизнь, обычаи, традиции остались хотя бы на бумаге и не исчезли не только из мира, но даже из памяти людей.)²¹³

Yazar *Aleksandrov Askeri Okulu*'nda öğrenci olduğu uzak geçmişine bu eseriyle dönüş yapar. Belirli kuralları olan kışla yaşam tarzını, kışlanın kendine özgü yasaları, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, mizahi yönü, kışla şarkıları ve orada yapılan taşkınlıkları, bu eserinde anlatır. Bunun yanı sıra yazar XIX. yy. sonu Moskova ve Rusya'ya özgü olan anılarını da eserine dâhil eder.²¹⁴

Romanda üzerinde durulan konu ise kişiye ancak bir kez sunulan hayatın baharıdır. Özellikle de eserde Kuprin tarzıyla anlatılan aşk hikâyesi esere ayrı bir güzellik katar. Her satır adeta şiir mısralarına dönüşür. Genç delikanlının baloda genç kızla tanışması, hep o kız üzerine hayaller kurması, birlikte paten kaydığı anlar, beraberken her

²¹³ Денисова, Т. Е. (2003). *Формы выражения авторской позиции в романе А. И. Куприна «Юнкера»*. (ред. Л.Ф. Алексеева, В.А. Скрипкина). Малоизвестные страницы и новые концепции истории русской литературы XX. века. Материалы международной научной конференции. Москва: МГОУ, 24.06.2003, 140.

²¹⁴ Алексеева, Скрипкина, (2003), 141.

daim mutlu oluşları ve çevrelerindeki her şeyin onlara ne kadar mükemmel görüldüğü adeta şiirsel bir dille aktarılır. Bu noktada yazarın kahramanı için “*tüm sevinçlerin ve tüm başarısızlıkların kalbine derinlemesine işlediği hayalperest genç*” (мечтательная юноша, глубоко принимающий к сердцу все радости и неудачи)²¹⁵ demesi tesadüfi değildir.

Harp Okulu Öğrencileri romanında Kuprin gençlerin yaşadığı birçok olayı ve askeri okulların katı disiplini farklı bir açıdan değerlendirir. *Harp Okulu Öğrencileri*'nde Moskova'yla ilgili birçok detay yer alır. Bu eserde yazar gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, Aleksandrov Askeri Okulu mezunlarının yaşam biçimlerini açıkça ortaya koyar. Aleksey Aleksandrov'un yaşamı, adeta sonu gelmeyen bir şenlik gibidir: Balolar, troykayla yapılan geziler, Maslenitsa gezmeleri, sevgiliyle buluşmalar vs.²¹⁶ İlk gençlik yıllarına özgü fırtınalar da romanın sayfalarında yer alır. Yazarın düşüncesine göre tam da olması gerektiği gibi kahramanların aşkları gerçek bir mucize şeklinde olmalıdır. Kuprin, gençliğin tensel hazlarını, şüphe ve acılarla gölgelenmemiş coşkusunu, tazeliğini, temizliğini ustalıkla ortaya koymayı başarır ve şunları der: “*Ben hayat öğretmeni olmaya pek uygun değilim. Okuyucularım için yalnızca iyi bir arkadaş ve ilginç bir anlatıcıyım.*” (В учителя жизни я не гожусь. Для моих читателей я просто добрый товарищ и занятный рассказчик.)

²¹⁵ Алексеева, Скрипкина, (2003), 142.

²¹⁶ Авраменко, (2011), 154-156.

Yazar genç bir askeri okul öğrencisinin geleceğe yönelik mutlu bir aile üzerine kurduğu hayaliyle ilgili olarak eserde Aleksandrov'un Zinoçka'ya söylediği şu sözlere yer verir: “*Genç bir teğmen ayda 43 kûsur ruble kazanır. Böyle bir maaşla bir kişi zar zor geçinir. Bir aile kurmaksa oldukça manasız.*”(Подпоручик получает в месяц 43 рубля с копейками... На такое жалование едва едва может прожить один человек, а заводить семью совсем бессмысленно...) ²¹⁷

Kuprin'in *Janeta* adlı eseri ise, Paris'te yaşayan bir Rus profesör ile beş altı yaşlarındaki küçük kız Janeta arasında oluşan dostluğu ve sevgiyi anlatır. Paris'in güneybatı kesiminde, Passy semtinde altı katlı bir binanın çatı katında yaşayan Rus Profesör Simonov, oldukça mütevazı dairesi ve eşyalarıyla bir Ortodoks keşişi sadeliğinde hayat sürer. Yiyecekleri de tekdüzedir. En büyük hobisi, pencere kenarında özenle yetiştirdiği çiçekleridir. Profesör, dalgınlığıyla tüm mahallenin esnafı arasında ün salmıştır. Tüm gün avare avare Paris sokaklarını karış karış dolaşır. Üç farklı evde özel ders vererek geçimini sağlamaktadır. Dürüst ve gururlu biridir. Dalgınlığının yanı sıra geçimsizliğiyle de tanınır. Bütün Rusya'yı gezmiş, yapmadığı iş, değiştirmedeği meslek kalmamıştır. Ondandır her türlü konu, olay hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Profesör Simonov, 1885'te bir süre izafiyet teorisi üzerine çalışır. 1889'da insan beyninin kesintisiz olarak boşluğa titreşimli dalgalar

²¹⁷ Авраменко, (2011), 157.

gönderen bir elektrik bataryası olduğunu ispatlar. 1901’de uzak mesafelere görüntü nakli yapan bir cihaz projesi geliştirir. Gurbette yalnızlığını ara sıra evine uğrayan siyah kedisiyle ve yaşı ilerlemiş, bir zamanlar Petrov Akademisi’ndeleyen öğrencisi olmuş olan ressam arkadaşıyla dindirmeye çalışır.

Bir gün profesör bir örümcek ağını seyrederken, aniden sıkılı vaziyetteki avucunun içinde bir el olduğunu fark eder. Bu, henüz beş-altı yaşlarındaki, Profesörün bacak boyundan biraz daha uzun boylu olan Janeta’dır. Profesör ve Janeta’nın tanışması bu şekilde, örümcek ağı üzerine konuşarak başlar. Yıpranmış kıyafetleri ve yüzündeki lekelerle bu koyu tenli, kırmızı yanaklı kız, bir gazete büfesi sahibi olan annesi ile mütevazı bir hayat sürmektedir. Janeta tüm mahallenin yardımına koşan ve herkes tarafından sevilen bir kızdır. Annesi kızın sadece büfe civarındaki dört sokakta gezmesine izin verdiği için profesör ona “dört sokağın prensesi” lakabını takar. On yıldır yaşadığı Paris’e gelmeden önce ayrıldığı eşi Lidya ve iki kızını bırakarak vatanını terk eden profesör, eşinin para tutkusu yüzünden onunla anlaşamamış, kızları da annelerinin etkisinde kalarak babalarını istememişlerdir. Yaşlı profesör ne baba olmaya doyabilmiş, ne de dede olma duygusu tadabilmiştir. Bu duygularını Janetta ile dindirmek ister. Sürekli Janetta’nın gezdiği sokaklarda onu gözlemler. Fırtınalı bir günde Janetta korkarak profesörün yanına gelir ve korkusunu onun yanında dindirir. Bir gün profesör, belediye çöpçüsü Antuan’ın Janeta’ya çöpte bulduğu oyuncak bir ayıyı verdiğini görür. Profesör Janeta’ya bir oyuncak almak ister, ancak annesinin bunu kabul

etmeyeceğini düşünerek bu konuda Antuan'dan yardım ister. Profesör et yemeden ve mütevazı bir şekilde bir ay boyunca beslenerek elindeki tüm parasını oyuncak almaya ayırabileceğinin hesabını yapar. Tüm parasını adeta canlı gibi görünen, görkemli bir görünüşü olan oyuncak köpeğe yatırır. Antuan, bu oyuncak köpeği sanki çöpten bulmuş gibi Janeta'ya verir. Bu gösterişli oyuncak mahallenin tüm çocuklarının ilgi odağı olur. Sevincini herkesle paylaşan Janetta profesöre oyuncağını gösterdiğinde, Profesör Janeta'nın gözlerindeki mutluluk pırıltılarını görünce çok sevinir. Profesör, sürekli Janeta'yı düşünmeye başlar. Bir şekilde para bularak dolaylı yoldan Janeta'nın eğitimini nasıl üstlenebileceğinin hesabını yapar. Profesör, istenilen arzulara odaklanınca o arzunun gerçekleşeceğine inanmaktadır. Nitekim tam bunları planlarken, ressam arkadaşından evindeki tablonun oldukça değerli olduğunu öğrenir. O tabloyu satarak Janeta'nın eğitim masraflarını karşılayabileceğini düşünür. Ancak gazete büfesinin el değiştirdiğini, mirasa konan annenin büfeyi satarak Janeta'yı da alıp başka bir şehre gittiğini öğrenir. Bu haberle derin bir hüznü boğulan profesör, yeniden kendi yalnızlığına ve sıradan yaşamına dönerek hayatını devam ettirmeye çalışır.²¹⁸

Kuprin'in yurt dışında yazmış olduğu en önemli eserlerinden biri de 1929'da kaleme aldığı *Zaman Çarkı* adlı uzun öyküsüdür. On üç bölümden oluşan bu eserin yedi bölümü, *La Renaissance* adlı bir Fransız gazetesinde 1929 yılının Şubat ayından Mayıs ayına kadar,

²¹⁸ Kuprin, A. İ., (2009). *Janeta. Dört Sokağın Prensesi* (Çev. Ertuğrul Bostancı). Ankara: Yelkovan.

daha sonraları ise *Vozrojdeniye* gazetesinde ayrı ayrı başlıklarla basılır. Eserin temel konusu; Rus olan ancak birkaç yıldır Fransa’da yaşayan, bulunduğu ortama alışamayan bir insanın itirafları üzerinedir. Kuprin, bu eserinde Rusya’dan ayrılıp Paris’e geldiği dönemdeki izlenimlerini değil, bir seyyah olarak yurt dışına seyahat ettiği Marsilya’da Fransız Rivierası’nda bulunduğu dönemde edindiği izlenimlerini anlatır. Yazarın eserleri nostaljik bir tona bürünmez. Eserde tasvir edilen her şey yazarın 1912 yılı yazında trenle Fransa’ya gittiği dönemde içinde bulunduğu sevinçli ve coşkulu ruh halini yansıtır.²¹⁹

A. Kuprin’in *Zaman Çarkı* eseri, 1927’de yazılır. Eserin konusunu Mişa’nın gurbette yaşadığı büyük aşkı oluşturur. Aşk konusu XIX. yy. sonu XX. yy. başında birçok Rus yazarın eserlerinin ortak teması olmuştur. Kuprin, sadece bu eserinde değil *Olesya*, *Sulamif*, *Kızıl Bilezik* ve daha birçok eserinde de bu konuyu işler.

A. Kuprin’in *Zaman Çarkı*, 1916’dan 1928’e kadar olan on iki yıl boyunca görüşmemiş iki eski dostun karşılaştıktan sonra bir restoranda sohbet etmeleriyle başlar. Eserde bu iki dosttan sadece birinin Mihail (Mişa, Mişika)’in konuşmaları yer alır. Diğer kişinin ise eser boyunca hemen hemen hiç konuşması yoktur. 1914’te inşaat mühendisliğini bitiren Mişa, tam o esnada I. Dünya Savaşı nedeniyle orduya çağrılır ve istihkam teğmeni olarak Fransa’ya gider. Savaş

²¹⁹ Авраменко, (2011), 154.

sonrası ise Fransa’da diğer Rus göçmenlerle birlikte çalışmaya başlar. Marsilya’da bir beton fabrikasında atölye şefi olarak çalışır.

Mişa, Mariya ile Marsilya’da bir otel lobisinde ilk tanışma anlarından başlayarak dostuna tüm detaylarıyla bu aşk serüvenini anlatır. İlişkileri bir yıl dört ay sürer. İlişkinin ilk zamanları Mişa’nın düzenli olarak kaldığı otel odasında geçerken, son dönemleri Mariya’nın evinde yaşanır. Mariya hiçbir zaman evliliğe sıcak bakmayan biridir ve geceleri Mişa’nın yanında kalmamayı kendine prensip edinmiştir. Mariya bir sevgiliyle beraber yirmi dört saat geçirmeye karşıdır, ancak ilişkinin ilerleyen dönemlerinde Mariya bu düşüncesinden vazgeçer. İlişkinin çok uzun bir sürecinde Mişa, Mariya’nın adı dışında onunla ilgili hiçbir şey öğrenmez. Hatta soyadını bile bilmemektedir. Sonraları Mariya Duran tüm sırlarıyla Mişa’ya kendini tanıttığında, Mişa’nın gözündeki tılsımlı, gizemli kadın imgesi bir anda yok olur. Mişa zamanla Mariya’nın alışkanlıklarını yadırgamaya, Mariya’yı sıradan bir insan gibi görmeye başlar. Sevgililerin aşklarının başlangıç dönemi, aşklarının doruğa ulaştığı zamanlar ve ilişkinin tekdüzeleştiği son günler, eserde oldukça canlı betimlemelerle anlatılır. Eserde Kuprin’in kadın kahramanı Mariya’ya yüklediği kutsallığı, sıra dışılığı hissedilir. İlişkinin tekdüzeleşmesine ve kaçınılmaz olarak son bulmasına neden olan Mişa olur. Nitekim yaptıklarından da hemen büyük pişmanlık duyar.

Mişa, on iki yıldır görüşmediği dostuna ayrı geçen yıllarını özetlerken sadece bu ilişkiden bahseder, çünkü onun için bu yılların en önemli anları bu aşkı yaşadığı dönemdir.

Eserde yazar ideal aşkın olabilirliğini sorgulamaktadır. Mişa, yalnız kaldığında hatasını anlar, ancak zaman çarkını geri döndürmek imkânsızdır. Eserde Mişa aşkı farklı farklı betimler:

Üreme içgüdüğü yeryüzünde büyüyen ve hareket eden, tek hücrelilerden tut da Napolyon'a ve Jül Sezar'a kadar bütün canlılarda mevcuttur; ama 'aşk' yalnızca insana, yaradılışın bu eşsiz çiçeğine, bu nadide, kusursuz incisine bahşedilmiş gizemli bir armağandır. Ancak bu aşk denilen şeye de ne yazık ki sık rastlanmıyor. Bu en arı, en yüce, en adanmış aşka susayan ama asla bulamayan yetenekli şairler, onu sadece eserlerinde yaşatabiliyorlar. (...)Bazı insanlar büyük fiziksel güçlerle donatılmış olarak yaratılırlar. Başkaları ise öyle güçlü gözlere sahiptirler ki, hiçbir araç kullanmadan, çıplak gözlerle Satürn'ün halkasını bile görürler. Aşk da öyledir. Aşk, gizemine erişilemeyen Tanrı'nın en yüce ve en nadir armağandır.²²⁰

Mişa, ilişkileri esnasında bir gün işten kaytarma girişiminde bulunduğu için (Mariya ise bunun hata olduğunu vurgular) pişman olur. Bunun üzerine Mişa, Rusların alışma disiplinine yönelik şöyle der:

²²⁰ Kuprin, (2016), 43-44.

Ruslara has bu ruh halinin üzerini örten perdeyi çok kaba bir şekilde sıyrırvermiş ve iç karartan yüzünü ortaya çıkarmıştım. Hem de zeki ve çekici bir Avrupalı kadının karşısında! Zira biz sorumluluğa ve verilmiş sözlere aldırmayız; Sorumluluk gerektiren yükümlülüklerimizden sıyrılmak için hiçbir fırsatı kaçırmayız, işten kaytarmaya eğilimliyiz ve en önemlisi de, kötü alışkanlıklarımızı hiçbir gereği olmadan, umursamadan her yere sokmaya kalkarız. Bunu yaparken de yerleşmiş kültürleri, bilimin zaferini, uygarlığın üstünlüğünü küstahça yok sayarız. Ruslara özgü o nihilizmi, anarşiyi, bireyciliği, benmerkezciliği, hastalıklı ateizmi ve ‘ogarki’ adı verilen serbest aşkı, mülklere zorla müdahaleye kadar varan şekilsiz süper insan hayalimizi besleyen kökler de orada değil mi? Rus manevi dünyasının işte bu karanlık yüzü değil mi, ta Yemelko’nun²²¹ zamanından Hlestakov’a²²² kadar düzenbaz Rus nihilizminin böyle muhteşem çiçeklenmesi için bereketli bir toprak yaratan?

Kuprin’in yaşamında İ. Bunin’in özel bir yeri vardır. Bunin ve Kuprin bir araya geldiklerinde Paskalya sabah ibadeti esnasında Katolik kilisesinin veya sirk pistinin nasıl koktuğunu kimin daha iyi betimleyeceği üzerine konuşurlardı.²²³ İvan Bunin, Kuprin üzerine yazdığı *Kuprin’i Yeniden Okurken* (Перечитывая Куприна) başlıklı

²²¹ Yemelyan Pugaçov (1740-1775): II. Katerina dönemindeki büyük köylü ayaklanmasının lideri. (ç.n.) Kuprin, (2016), 52.

²²² İvan Aleksandroviç Hlestakov: Gogol’ün Müfettiş eserinden bir karakter. (ç.n.) Kuprin, (2016), 52.

²²³ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 591.

eleştiri yazısında, Kuprin'in ünlü olduktan sonra ününü ve parasını Gorki, Andreyev, Şalyapın gibi her fırsatta kullanmadığından, sadece özgürlüğe giden yolda bir araç olarak başvurduğundan bahseder. Kuprin'in “*Tesadüfen yazar oldum, uzun süre ne bulursam onu yedim, sonra öykülerle beslenmeye başladım. İşte benim yazarlık geçmişim bundan ibaret.*” (Я писателем стал случайно, долго кормился чем попало, потом стал кормиться рассказышками – вот и вся моя писательская история...) ²²⁴ sözleri üzerine Bunin bazı yorumlarda bulunur. Bunin'e göre Kuprin her ne kadar “*Tesadüfen yazar oldum*” sözünü sıklıkla tekrarlasa da bunun gerçekte böyle olmadığını, *Harp Okulu Öğrencileri* adlı eserindeki otobiyografik itiraflarının bunu çürüttüğünü ifade eder. Alaydan ayrıldıktan sonra geçimini, sadece bir Kiev gazetesinde dergi işlerinde çalışmakla kalmayıp, aynı zamanda öykü yazarak da sağladığını vurgular. Yazın hayatında gösterdiği daimi beceriklilik, onu Kiev gazetelerinden kalın dergilerde yer alan yazılarına taşır. ²²⁵

Kuprin'in Rus Edebiyatındaki yerini, sanatını, eserlerinin içeriklerini ve kişiliğini yakından bilen eleştirmen Pilski, yazar K. İ. Çukovski ve yakın arkadaşı olan edebiyat tarihçisi F. D. Batyuşkov, onunla ilgili çeşitli yorumlarda bulunurlar. Onu uzun süredir ve yakından tanıyan ünlü eleştirmen Pilski, makalesindeki satırlarda Kuprin'in karakterine yönelik şöyle der:

²²⁴ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 577.

²²⁵ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 577.

Kuprin dürüst, açık sözlü, hızlı cevap veren biriydi, içinde her zaman neşeli ve belirgin bir şevk ve açık sözlülük, çevresindekilere karşı samimi bir iyilik hissi vardı... Zaman zaman onun gri mavi gözleri harika bir ışıkla aydınlanırdı, gözlerinde yeteneğin kanatları parlar ve aceleci davranırlardı... Hayatının son yıllarına kadar tam bağımsızlığın, kahramansı bir cesaretin hayalini kurdu... Naif, çalışkan ve oldukça güçlü biriydi. (Куприн был откровенен, прям, быстр на ответы, в нем была радостная и открытая пылкость и бесхитрость, теплая доброта ко всему окружающему... Временами его серо-синие глаза освещались чудесным светом, в них сияли и трепетали крылья таланта... Он до самых последних лет мечтал о совершенной независимости, о героической смелости... Он был наивный, прилежный и жестокий.)²²⁶

1900'lü yılların sonu, 1910'lu yılların başında yazar K. İ. Çukovski ise, Kuprin'in bir betimleme ustası olduğunu şu sözlerle ifade eder: “ *Dahiyane bir gözü vardı. En iyi sayfaları – tablolarıdır. Boşuna düşmanları ona betimleme yazarı demiyorlar. Gördüğü şeyin bir gurme gibi tadına varır. (...)* Ve, itiraf ediyorum, bazen bana öyle geliyor ki o kalbinden çok gözleriyle yaşıyor.” (...У него гениальный глаз. Лучшие его страницы – картины. Недаром его враги говорят, будто он писатель-описатель. Он гурмански смакует

²²⁶ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1, (2000), 481.*

зримое. (...) И, каюсь, иногда мне мерещилось, что глазом он живет больше, чем сердцем.)²²⁷

Kuprin'in arkadaşı ünlü edebiyat tarihçisi F. D. Batyuşkov, *Doğuştan Yetenekli* (Стихийный талант) başlıklı makalesinde, Kuprin ile ilgili şöyle der:

Kuprin'in eserleri üzerine birçok şey yazmak mümkün ve fırçasının hünerini değerlendirmek dışında eserlerinin nasıl yazıldığına yönelik hemen hemen söylenecek hiçbir şey yoktur. (...) O, 'Onu okuyun, bu gerçek sanatı okuyun, bu sanat yorum gerektirmeksizin herkes tarafından anlaşılır' şeklinde bir betimlemenin yeterli olacağı yazarlardan biridir. (О произведениях Куприна можно очень много написать "по поводу" и почти нечего сказать о том, как это написано, кроме оценки мастерства кисти. (...) Он из тех писателей, на которых достаточно указать: читайте его, это подлинное искусство, оно всякому понятно без комментариев.)²²⁸

Kuprin, 1906'da S. A. Vengerov'a yazdığı mektupta, eserlerinin konuları üzerine şöyle yazar: "*Hemen hemen tüm eserlerim benim otobiyografımdır. Bazen dış öyküyü uydurduğum oldu ama kanaviçe (...) benim hayatımın parçalarından ibarettir.*" (Почти все мои

²²⁷ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 587.

²²⁸ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 587.

сочинения-моя автобиография. Я иногда придумывал внешнюю фабулу, но канва (...) вся из кусков моей жизни.)²²⁹

1900'lü yılların ikinci yarısı Kuprin için sanatsal düşüncelerin yoğun olduğu, “Znanevtsev” (Знаньевцев)²³⁰ çevresinden uzaklaştığı, dönemin önem taşıyan sosyal sorunlarına olan ilgisini yitirdiği yıllar olur.

Kuprin'in *Gerçekçi Bir Yazar İçin On Emir* (Десять заповедей для писателя-реалиста) başlıklı makalesi 1905'te *Poyedinok* (Поединок) dergisinde yer alır. Makale şu konulara değinir:

Eğer bir şeyi açık bir şekilde tasvir etmek istiyorsan (...) öncelikle bunu oldukça net bir şekilde tasavvur et: kokusunu, lezzetini, kahramanın durumunu, yüz ifadesini. (...) Tasvirlerinde “doğa tablosu” denen şeyleri öyküde bir çocuğun, bir ihtiyarın, bir askerin, bir ayakkabı tamircisinin gördüğünü hatırla. Onların her biri kendince görür. (...) Başkasının konuşmasını aktarırken, ona özgü olan şeyleri yakala. Nasıl konuştuklarını dinle, öğren. Kahramanı konuşan kişinin sözüyle tasvir et. (...) En önemlisi ise yaşayarak öğren. Sen hayatın muhabirisin. Mezarlığa git, meşaleci ol, kopmuş bir buz parçası

²²⁹ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 587.

²³⁰ Znanevtsev: Okuryazarlık Komitesi'nin kültürel ve eğitsel hedeflerle düzenlediği 1898-1913 yıllarında St. Petersburg'daki kitap yayınlama derneği . Книгоиздательское товарищество в Петербурге в 1898—1913, организованное деятелями Комитета грамотности с культурно-просветительскими целями

üzerinde balıkçılarla fırtınanın heyecanını yaşa, kararlı bir şekilde her tarafa gir çık, gez, bir süreliğine balık ol, kadın ol, becerabiliyorsan doğur, hayatın içine gir, bir süreliğine kendini unut. (Если хочешь что-нибудь изобразить (...) сначала представь себе это совершенно ясно: запах, вкус, положение фигуры, выражение лица. (...)) В описаниях помни, что так называемые “картины природы” в рассказе видит действующее лицо: ребенок, старик, солдат, сапожник. Каждый из них видит по-своему. (...) Передавая чужую речь, схватывай в ней характерное... Изучай, прислушивайся, как говорят. Живописуй образ речью самого говорящего. (...) А главное, работай живя. Ты-репортер жизни. Иди в похоренное бюро, поступи факельщиком, переживи с рыбаками шторм на оторвавшейся льдине, суйся решительно всюду, броди, побывай рыбой, женщиной, роди, если можешь, влезь в самую гущу жизни. Забудь на время себя.)²³¹

Yukarıda kısaca değindiğimiz, ancak orijinal makalede daha kapsamlı olan bu *on emir* üzerinden Kuprin, yazın hayatında uygulamaya koyduğu kendi yazarlık prensiplerini okuyucuları ve meslektaşları ile paylaşır. Böylece yazarlık hayatı boyunca izlediği yol haritasını gözler önüne serer. Bu on emir sadece kendi çağdaşlarına değil, gerçekçi bir yazar olma yolundaki gelecek neslin yazarlarına da ışık tutar.

²³¹ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920-х годов) 1*, (2000), 591.

Paris'te yaşadığı yıllar yazar için yeni eserler üretme bakımından çok verimli geçmez. Sürekli bir maddi sıkıntı ve ülke özlemi, onu Rusya'ya dönme kararı almaya zorlar. 1937 yılı baharında ağır hasta olan Kuprin ülkesine döner. Hayranlarıyla sürekli bir araya gelir. *Memleketim Moskova* (Москва родная) adlı denemesini yayımlar.²³²

Yazar yaşadığı süre boyunca moralini hep yüksek tutmaya çalışır. Yardıma muhtaç durumda ve yakınlarına yük olmayı alçaltıcı bir durum olarak görür. Her zaman yarına inançla ve umutla bakar. Hüzünlenmek yerine hayatta olduğu ve yetenekli insanları görüp onlarla yazarlık meziyetlerini paylaşma imkânı bulabildiği için sevinmeyi tercih eder.²³³ Ağır hasta olan Kuprin'i vatanına eşi getirir ve onun için “*adeta bilinci olmayan bir eşya gibiydi*” (Как вещь, так как он ничего не сознавал.)²³⁴ der. Yazara vatanında karşılama törenleri yapılır. Gazeteciler Kuprin'le röportajlar yapar. Yazarın imzasını almak isteyen çok sayıda hayranı kuyruklar oluşturur. Kuprin ilk olarak Moskova'ya ve ardından da Leningrad'a taşınır. Yeni sanatsal planlarını gerçekleştirmek yazara nasip olmaz. 1938 yılında kanser hastalığından dolayı Leningrad'da vefat eder.²³⁵

²³² www.litra.ru

²³³ Алексеева, Скрипкина, (2003), 147.

²³⁴ Авраменко, (2011), 163.

²³⁵ Авраменко, (2011), 163.

İvan Sergeyeviç Şmelyov (1873-1950)

İvan Sergeyeviç Şmelyov Moskova’da doğar ve büyür. Şmelyov ailesi ataerkil ve oldukça dindar bir ailedir. “*Evde İncil dışında bir kitap görmedim.*”²³⁶ diye anımsar Şmelyov. Ev sahiplerine sadık hizmetçiler de ataerkil ve dindarlardır. Şmelyov’un müteahhit olan babası, oğlu yedi yaşındayken vefat eder. Şmelyov’un çocukluk izlerinde her zaman minnetle andığı babasının özel bir yeri vardır. Annesine ise ileride kaleme alacağı otobiyografik eserlerinde nadiren yer verecektir.²³⁷

İçinde büyüdüğü avlu, Şmelyov’un ilk okulu olur. İleride yazacağı *Vatandaş Ukleykin* (Гражданин Уклекин-1908), *Restorandan Bir Adam* (Человек из ресторана-1911), *Tükenmez Kase* (Неупиваемая

²³⁶ Мышалова, Д. (1995). *Очерки по литературе русского зарубежья*. Новосибирск: РАН ЦЕРИС,31.

²³⁷ Михайлов, (1995), 232.

чаша-1919) ve *Napolyon* (Наполеон-1923) eserleri gelecekte oluşacak olan sanat anlayışının belirleyicileri olacaktır.²³⁸

Çocukluğunu hatırladığında yazar şöyle der: “*Avlumuz benim için ilk hayat okulumdu, en önemli ve en bilge okulum. Burada binlerce etkileyici fikir edindim.*” (Двор наш для меня явился первой школой жизни – самой важной и мудрой. Здесь получили тысячи толчков мысли.)²³⁹

Şmelyov’un evde aldığı eğitim, onda Rusya’ya karşı derin bir sevginin doğmasını sağlar. Önce tiyatro, sonra müzikle ilgilenir. Konservatuarda okuyan ablası, Beethoven’ın veya Anenski’nin parçalarını çaldığında, Şmelyov bu parçaları saatlerce zevkle dinler.

240

Gimnazyum yıllarında edebiyat öğretmeni Fyodor Mihayloviç Tsvetayev, onu istediğini yazma konusunda serbest bıraktığında, Şmelyov doğa üzerine yazılar yazar ve konuyla ilgili şöyle der: “*Şiirsel konulara yönelik mükemmel yazılar yazmak, örneğin ‘Ormanda Bir Sabah’, ‘Rus Kışı’, ‘Puşkin’in Gözüyle Sonbahar’, ‘Balık Tutma’, ‘Ormandaki Fırtına’ büyük bir mutluluktur.*” (Писать классные сочинения на поэтические темы – например, «Утро в лесу», «Русская зима», «Осень по Пушкину», «Рыбная ловля»,

²³⁸ Михайлов, (1995), 235.

²³⁹ Мьяновска, И. (2007). *Литература русского зарубежья и «возвращенная» в образах и с комментариями.* (2). Быдгощ: Из-во Быдгощской Академии, 41.

²⁴⁰ www.liveinternet.ru

«Гроза в лесу» ... – было одно блаженство.)²⁴¹ Yazarın akrabalarından Yu. A. Kutirina, Şmelyov'un dış görünüşüyle ilgili olarak; orta boylu, zayıf, iri gri gözleri olan, yüzünde kimi zaman sevecen bir gülümseme barındıran ama daha sıklıkla hüzünlü ve ciddi görünen birisi olduğunu anlatır. ²⁴² Şmelyov, *Değirmenin Önünde* (У мельницы) adlı ilk öyküsünü 1895 yılında yazar. Aynı yıl evlenen Şmelyov balayına Valaam Manastırı'na gider ve bunun ardından *Valaam Arayışlarında* (В поисках Валаама-1897) adlı kitabını yayımlar. Kırk yıl sonra Şmelyov bu otobiyografik anlatı niteliğindeki eserinin yeni basımını *Eski Valaam* (Старый Валаам, Vladimirova, Çekoslovakya-1936) adıyla çıkaracaktır. ²⁴³

1898 yılında Şmelyov Moskova Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirir. Ardından bir buçuk yıl bir avukatın yanında ve sonrasında ise sekiz yıl Vladimir eyaletinde Maliye Bakanlığı'nda çalışır.²⁴⁴ Memur olarak çalışmak İ. Şmelyov'un tinsel ve sanatsal ihtiyaçlarını tatmin etmez. 1907'de emekliye ayrılır ve Moskova'ya yerleşir. Şmelyov bu şehri çok iyi bilmektedir ve onu içtenlikle, sadık bir şekilde, tutkuyla sever. Şmelyov'a göre Moskova her zaman canlı ve dokunulmamıştır. Bu şehirde yazar kendisini sadece edebi çalışmalara adar.²⁴⁵

²⁴¹ Михайлов, (1995), 237.

²⁴² Мышалова, (1995), 31.

²⁴³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940). (1997). Москва: Росспэн, 455.

²⁴⁴ Мышалова, (1995), 31.

²⁴⁵ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 455.

Detskoye Çteniyе (Детское чтение) *Yunaya Rossiya* (Юная Россия), *Russkaya Mysl* (Русская мысль) ve *Rodnik* (Родник) dergilerinde gençler için öyküler yazar. *Güneşe Doğru* (К солнцу-1907) öyküsünde yazar, sürüsünden ayrı kalan ve tüm bir kışı bir çiftlikte geçirmek zorunda olan yaralı bir turnayı anlatır. Bu yıllarda yazdığı *Değnek* (Палочка-1909), *Temiz Bir Sayfa* (Светлая страница-1910), *Düzensiz Efendi* (Рваный барин-1911) ve diğer öyküleri, konusunu yazarın çocukluk yıllarındaki hatıralarından alır. Bu öyküler yazarın ilginç kişilerle yaptığı görüşmelerin ve yaşanan olayların betimlemesidir. Bu öykülerinde tıpkı *Hakkın Kulları* (Служители правы-1906) adlı uzun öyküsünde olduğu gibi iyimserlik, ılımlı bir mizah, sosyal adaletsizliği açıkça sergileme ve antisemitizmi kınama konuları hakimdir. 1907 yılında Şmelyov memurluk işini tamamen bırakıp kendini edebiyata adamaya karar verir. *Acele Bir İş Üzerine* (По спешному делу), *Vahmistr* (Вахмистр), *Sahtekar* (Жулик), *İvan Kuzmiç* (Иван Кузьмич), *Çöküş* (Распад), *Vatandaş Ukleykin*, *Delikte* (В норе), *Gökyüzü Altında* (Под небом), *Dağların Altında* (Под горами), *O Kıyıda* (На том берегу) eserlerinde *ezilmişler ve aşağılanmışlar* konusunun yanı sıra eski ataerkil yaşam biçiminin dağılması ve yerini yeni yaşam biçiminin alması konusunu işler. Bu yeni yaşam biçimiyle anlatılmak istenen baba ve çocuklar arasındaki kuşak farkından dolayı yaşanan çatışmalardır.²⁴⁶

Devrim öncesi dönemde yazdığı eserler arasında en önemlisi *Restorandan Bir Adam* eseridir. Masalımsı bir üslupla yazılan bu

²⁴⁶ МЯНОВСКА, (2007), 41.

eserde yazar realist kimliğiyle kendini hissettirir. Eserde XIX. yy.’dan beri süregelen *küçük insanın büyük trajedisi* konusu işlenir. Eserin olay örgüsü garson Skorohodov’un özel ve iş yaşamı olmak üzere iki konu üzerinden yürütülür. *Restorandan Bir Adam* eseri Puşkin’in *İstasyon Bekçisi* (Станционный смотритель), Gogol’un *Palto* (Шинель), Dostoyevski’nin *İnsancıklar* (Бедные люди) eserlerindeki geleneği sürdürür. Ayrıca H. Hesse’nin *Tekerleğin Altında* (Под колесом) adlı uzun öyküsü ve H. Manna’nın *Hnus Öğretmen* (Учитель Гнус) romanıyla da konu olarak benzerlik gösterir.²⁴⁷

1910’lu yıllarda *Restorandan Bir Adam* adlı uzun öyküyü yazdıktan sonra Şmelyov, oldukça fazla okunan ve tüm Rusya’da tanınan bir yazar olur. 1912’de Moskova’da üye ve finansal destek sağlayan S. A. Naydenov, İ.A.Bunin ve Yu. A. Bunin kardeşler, B. K. Zaytsev, V. V. Veresayev, N. D. Teleşov, İ. S. Şmelyov vd. olduğu “Knigoizdatelstvo pisateley” (Книгоиздательство писателей) adlı bir yazar yayınevi kurarlar. Şmelyov’un Ekim Devrimine kadar olan süreçteki sanatsal yaşamı, sekiz ciltte topladığı eserleri bu yayınevinden çıkar. 1912-1914 yılları arasında bu yayınevinde, edebiyat alanındaki büyük realist yazar konumunu güçlendiren *Duvar* (Стена), *Korkutucu Sessizlik* (Пугливая тишина), *Kavşaklar* (Росстани), *Üzüm* (Виноград) adlı uzun ve kısa öyküleri basılır.²⁴⁸ Şmelyov, edebiyat topluluğu olan *Sreda*’nın aktif bir üyesi olur ve Gorki ile tanışmasının ardından onun önemli bir yere sahip olduğu demokrat bir yayınevi

²⁴⁷ Мянговска, (2007), 41.

²⁴⁸ Михайлов, (1995), 240.

olan *Znaniye* (Знание) ile ortak çalışmalar yürütür. Bu yayınevi, kendilerini Rus sözlü edebiyatının gerçekçi geleneklerinin mirasçısı olarak hisseden edebiyatçıların bir araya geldiği bir yayınevidir.²⁴⁹

I. Dünya Savaşı ile bağlantılı olaylara İ. Şmelyov, içerisinde *Kanatların Üzerinde* (На крыльях), *Mıntıkada* (На пункте), *At Gücü* (Лошадина сила), *Beklenti* (Ожидание), *Kulübe Altında* (Под избой), *Büyük Yolda* (На большой дороге) vd. deneme yazılarının da yer aldığı öykü derlemesi olan *Çetin Günler* (Суровые дни) eserinde değinir. Bu deneme yazılarında yazar köylünün çektiği sıkıntıları gözler önüne serer. Ayrıca bu öyküler yazarın vatanseverlik yönünü ön plana çıkardığı öykülerdir.²⁵⁰

Yazar devrim hareketini en başından itibaren hisseder. 1917 Şubat Devrimini Şmelyov coşkuyla karşılar, ancak onun ılımlı demokrasisi beklenen kurucu meclis çerçevesinde yıkılır. Bu nedenle Şmelyov, Ekim Devrimini kabul etmez. Oğluna yazdığı bir mektupta devrime yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade eder: “*Derin, sosyal ve siyasi bir yeniden yapılanma yüksek kültür düzeyine sahip ülkelerde bile mümkün değildir, bizim ülkemizde ise hiç mümkün değildir. Kültür yoksunu, karanlık halkımız yeniden yapılanma düşüncesinin yanından bile geçemez.*” (Глубокая социальная и политическая перестройка сразу вообще немислима даже в культурнейших странах, в нашей

²⁴⁹ Бушлакова, Т.П. (2003). *Литература русского зарубежья*. Москва: «Высшая школа», 48.

²⁵⁰ Мянвска, (2007), 41.

же и подавно. Некультурный, темный народ наш не может воспринять идею переустройства даже приблизительно.)²⁵¹

Ekim Devrimini kabul etmeyen Şmelyov'un devrime karşı olan tutumu, sembolik öyküler; *Yüce ve Bulanık* (Панкрат и Мутный), *Bozkır Mucizesi. Hikayeler* (Степное чудо. Сказки), *Neşeli Efendi* (Веселый барин), *Şirin Köylü* (Сладкий мужик) de yansıtılır. 1920'de Kırım'dan ev alan Şmelyov'un oğlu Sergey, o evde dünyaya gelir. Şmelyov Kırım'da yaşadığı süre içerisinde iki öykü yazar. Bu öyküleri, *Tükenmez Kase* (1918-1919) ve *Bu Olmuştu* (Это было, 1919-1922) dur. *Tükenmez Kase* öyküsü, hayatını yeteneğiyle Tanrı'ya hizmet etmeye adanmış genç bir ressam olan İlya Şaronov hakkındadır. Devrime ve savaşa karşı bir tepki niteliğinde olan *Bu Olmuştu* eseri ise A. Amfiteatrov'un²⁵² yaptığı yorumu göre Gogol'un *Bir Delinin Hatura Defteri* (Записка сумасшедшего) ve Çehov'un *Altı Numaralı Koğuş* (Палата № 6)'dan izler taşımaktadır.²⁵³

²⁵¹ Мышалова, (1995), 32.

²⁵² Aleksandr Valentinoviç Amfiteatrov, hem sosyo-politik bir yazar, hem oyun yazarı, hem de edebiyat ve tiyatro eleştirmenidir. Jübile makalesinde İ. S. Şmelyov, Amfiteatrov'un çok yönlü yeteneklerinden ve yazarlık tabiatının genişliğinden bahseder: "O bizim ve tüm dünyanın hem bir roman yazarı, hem sosyo-politik yazar, hem tarihçi, hem oyun yazarı, hem dilbilimci, hem etnograf, hem sanat ve edebiyat tarihçisidir. O ansiklopedik bir yazar, geniş çaplı bir Rus yazardır, dizginlenemez bir Rus yeteneğidir..." (23 Temmuz 1932) « Он и романист, и публицист, и историк, и драматург, и лингвист, и этнограф, и историк искусства и литературы, нашей и мировой,— он энциклопедист-писатель, он русский писатель широкого размаха, большой писатель, неумный русский талант...» (1932. 23 июля) http://hrono.ru/biograf/bio_a/amfiteatrov.php

²⁵³ Мянговска, (2007), 42.

Şmelyov, Rusya'yı terk etmeyi hiç düşünmemiştir, hatta 1920'de Aluşta'da bir ev bile almıştır. Ancak yaşanan bir olay her şeyi alt üst eder. 1920 yılı Ekim ayında Kızıllar Sivastopol şehrine girer. Tüm subaylara Kızıllarda görev alma emri verilir. Bu trajik durumdan Şmelyov'un oğlu Sergey de kurtulamaz. 1920'de Vrangel ordusuyla yurt dışına gitmek istemeyen Gönüllüler Ordusu subayı Sergey Şmelyov, Feodosya'daki hastaneden alınıp mahkeme kararı olmadan kurşuna dizilir. O. Mihaylov bu konuyla ilgili şöyle der: *“Biricik oğlu Sergey'i seviyordu demek çok az şey demek olur. Oğluna bir anne şefkatiyle yaklaşmış, üzerine titremiştir. Subay olan oğlu Rus-Alman savaşında havan silahlı topçu birliklerine gönderildiğinde, babası gün saymaya başladı, sanki bir anne mektubu gibi içten mektuplar yazdı...”* (Сказать, что он любил своего единственного сына Сергея – значить сказать очень мало. Прямо-таки с материнской нежностью относился он к нему, дышал над ним, а когда сын-офицер оказался на германской, в легкомортирном артиллерийском дивизионе, отец считал дни, писал нежные, истинно материнские письма...) ²⁵⁴

Şmelyov, oğlunun ölümünden çok etkilenir. Eşiyle birlikte umutsuzca oğlunun mezarını arar. Şmelyov ve eşi tekrar Moskova'ya yerleşirler. Şmelyov, Bunin ve Zaytsev'in kendisinin de yurt dışına gelmesi için ısrar ettiği söylentisini dile getirmeye başlar. 20 Ekim 1922'de Şmelyov ve eşi Berlin'e gider, iki ay sonra ise oradan Paris'e geçerler.

²⁵⁴ Мышалова, (1995), 32.

Yaz aylarını Buninlerin evinde, Fransa'nın güneyinde yer alan Grass'da geçirirler.

Grass'da Buninlerin yanında yaşadığı dönemde Şmelyov, çok sevdiği A. İ. Kuprin'e yazdığı mektupta, içine düştüğü ruhsal yalnızlığı ve hissettiği derin mutsuzluğu şu sözlerle ifade eder:

Sizi özledim. Mutlu bir yaşam sürdürdüğümü mü düşünüyorsunuz? Artık mutlu olamam. Peki mutlu bir şekilde mi yazıyorum acaba? Bir an için kendinizi unutun (...) Şu an bir karayel esiyor ve içimde bir titreme ve özlem, özlem. Sizi özlediğim konusunda şaka yapmıyorum. Görkemli, yabancı bir ülkede günlerimizi geçiriyoruz. Her şey yabancı. Tanıdık kimse yok, saygı ise çok. (...) Kötüyüm, moralim çok kötü. (Я по Вас толковался. Думаете, весело я живу? Я не могу теперь весело! И пишу я – разве уж так весело? На миг забудешься < ... > . Сейчас какой-то мистраль дует, и во мне дрожь внутри, и тоска, тоска. Я не на шутку по Вас соскучился. Доживаем свои дни в стране роскошной, чужой. Все-чужое. Души-то родной нет, а вежливости много < ... > . Все у меня плохо, на душе-то.)²⁵⁵

Şmelyov, Grass'da yaşadığı dönemde A. Amfiteatrov'un sözleriyle en acımasız eseri olan *Ölülerin Güneşi* (Солнце мертвых) eserini bitirir. Şmelyov'un Rusya'da yaşadığı yıllarda yazdığı eserleri arasında en

²⁵⁵ Михайлов, (1995), 248.

fazla bilinenler *Vatandaş Ukleykin* ve *Restorandan Bir Adam* adlı uzun öyküleridir. Göç yıllarından yazdığı eserler arasında ise Şmelyov'un en çok öne çıkan eseri *Ölülerin Güneşi* olur. 1922 yılı Kasım ayında *Ölülerin Güneşi* eseriyle Şmelyov'un sanatında ve hayatında yeni bir dönem başlar. *Ölülerin Güneşi*, Şmelyov'un devrim sonrası Rusya'sını konu edindiği, göç dönemi çalışmalarının başlangıcı olur. Bir nevi *Rusya için ağlayış* (плач о России) olan bu destan, Vatan Savaşı'nı konu edinir. Eser, yazarın Kırım'da bulunduğu süre zarfında gördüğü, duyduğu, yaşadığı ve kurguladığı birbirinden bağımsız deneme yazılarından oluşmaktadır. Yazar, kitap üzerinden Kırım'daki Bolşevik terörünün neden olduğu zorlu, acı dolu, kabus niteliğindeki ayları gözler önüne serer. Arka planda tüm güzelliğiyle yer alan sakin Kırım doğası, içinde yaşayan tüm canlıları – kuşlar, diğer hayvanlar ve insanlarıyla – acı çekmekte ve ölmektedir. Eserde Şmelyov'un kendi çektiği acılara yönelik ise tek bir söz bile yer almaz.²⁵⁶

Ölülerin Güneşi eseri, sonraki yılların Rus edebiyatında hissedilecek olan Bolşevik terörünün habercisi niteliğindedir. Büyük bir okuyucu kitlesi elde eden ve yazarın Avrupa'da üne kavuşmasını sağlayan bu eser, yirmili yılların ikinci yarısında Almanca, Fransızca, İngilizce, Hollandaca ve Çekçe'ye çevrilir. Bu eser *Rul*, *Segondya*, *Za Svobodu* (За свободу) gazetelerinde ve *SZ (СЗ) RM (PM) Okno* (Окно) *İR* (ИР) dergilerinde çıkar.

²⁵⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 455.

Şmelyov'un 1930 yılı öncesi yazılmış eserlerinin çoğu *Yaşlı Bir Kadın Hakkında. Rusya Hakkında Yeni Hikayeler* (Про одну старуху. Новые рассказы о России-1925), *Aşk Hikayesi* (История любовная-1927), *Askerler* (Солдаты-1930) SZ'de yayımlanır. Şmelyov'un 1920'li yıllarda sanatının temel konusu insanın manevi uçurumunu ve ruhsal yalnızlığını ortaya koymaktır. Eski Rusya'da, Ortodokslukta, kişiliğin tinsel temizliğinde Şmelyov, gelecekte yeniden doğacak ve arınacak olmanın izlerini görür. Vatanını ve hatıralarının ışığını yitirme hissi, Paris'te yayımlanan öykü ve deneme yazıları derlemelerinde *Yaşlı Bir Kadın Hakkında. Rusya Hakkında Yeni Öyküler, Bozkır Mucizesi. Öyküler* (1927), *Aklın Işığı. Rusya Hakkında Yeni Öyküler* (Свет разума. Новые рассказы о России-1928), *Paris'e Giriş. Yurt Dışındaki Rusya Hakkında Öyküler (Belgrad)* (Въезд в Париж. Рассказы о России зарубежной, Белград,1929), *Vatanım. Rusya'mız Hakkında (Belgrad)* (Родное. Про нашу Россию, Белград, 1931) eserlerinde yansımaları bulur.²⁵⁷

Göç esnasında Rusların yaşadığı hayatlar, Şmelyov'un eserlerinin ana temasını oluşturur. *Vatanım. Rusya'mız Hakkında, İki Mektup* (Два письма), *Şarkı* (Песня), *Yaşlı Bir Adamın Öyküsü* (Рассказ бывшего человека) kısa öykülerinde ve *Kuşlar* (Птицы), *Günlerin Gölgeleleri* (Тени дней), *Okyanus* (Океан) ve *Altın Kitap* (Золотая книга) lirik minyatürlerinde göç konusu eski Rusya imgesi, yeni bir şekle bürünerek karşımıza çıkar. Yazarın *Mayıs Sabahı* (Майское утро),

²⁵⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 456.

Hunlar (Гунны) ve *Güç* (Сила) adlı kısa öyküleri ise Vatan Savaşı'nı konu edinir. *Gezinti* (Прогулка) ve *Yeni Yıl* (Новый год) adlı kısa öyküleri ise Sovyet yaşamıyla ilgilidir.²⁵⁸

Yeni öyküleri arasında *Yaşlı Bir Kadın Hakkında* adlı öyküsü diğerlerinden daha fazla ön plana çıkar. Bu öyküde yaşlı kadın kelimesiyle söylenmek istenen, “*Rusya-Vatan-Anne*” (Россия-Родина – Мать)²⁵⁹ dir. Bu yaşlı kadın oğlu tarafından terk edilmiştir ve torunları için mücadele etmektedir.

Şmelyov, Paris'e geldikten bir buçuk yıl sonra *Russkaya Gazeta*, *Vozrojdeniye*, *Russki Kolokol* (Русский колокол) ve *Segondya*'da yazılarını bastırmaya başlar. “Dünyanın merhametsizliği”, göç yaşamı süren Rusların çektiği sıkıntıları gözlemlemekle yetinen Avrupa'nın “suskunluğu”, yazarı öfkelerir.²⁶⁰

Şmelyov, 1924'te göçmen hayatı süren gençler üzerine yazmaya başlar. O zamanlar diaspora²⁶¹ henüz tam olarak şekillenmemiş ve

²⁵⁸ Бушлакова, (2003), 52.

²⁵⁹ Мянoвска, (2007), 42.

²⁶⁰ Бушлакова, (2003), 52-53.

²⁶¹ Yunancadan çevirisi dağılma (Rusçası: рассеяние) anlamına gelen diaspora kelimesi, vatanının dışında yaşayan ya da hiçbir zaman ait olduğu bir devleti bile olmayan halklar için kullanılır. Diaspora, aynı etnik kökenden gelen, birlikteliğin gelişimi ve işlemesi için sosyal kurumlara sahip olan bir gruptur. Başka bir ifadeyle diaspora; farklı ülkelerde halkının kendine özgü özelliklerine sahip çıkan, koruyan, geliştiren, destekleyen etnik birliktir. Farklı ülkelerdeki diaspora temsilcileri, kendi ulusal ve kültürel geleneklerini korumayı amaçlarlar. Bunun için kitlesel bilgi edinebilecekleri ortamlar, kurumlar, kulüpler, tapınaklar ve okullar kurar, halklarının tarihinde yer alan önemli tarihler vb. için birtakım faaliyetlerde bulunurlar. Сёмочкина, (2008), 5.

“gençler” algısı eleştirel tartışmalarda henüz dile getirilmemiştir. Bu noktada Şmelyov, sadece Rus göçünün kuşaklar üzerindeki yerini belirtmekle kalmaz, aynı zamanda “tutkulu gençliğin” dünya görüşünün özelliklerini de betimlemeye çalışmıştır.²⁶²

Şmelyov’un 1931 yılında yazdığı *Nasıl yazar oldum?* (Как я стал писателем?) adlı denemesinde, ilk sanatsal yazılarının nasıl ortaya çıktığını kendisinin de fark etmediğini söyler. Aslında ortaya çıktığı dönemlerde yeni yazar olmadığını, yazarlık ruhunu hep taşıdığını, ancak bir şeyleri yazıya dökemediğini belirtir. Gimnazyumun birinci sınıfında “Roma konuşmacısı” (Римский оратор) rumuzuyla anılmış ve öykü uzmanı olarak ün kazanmış bir öğrencidir. Edebiyata olan ilgisini ve yazar olmaya yönelik hissettiği ilk dürtüleri Şmelyov, 1913 yılı Mayıs ayında yazdığı *Otobiyoğrafi* (Автобиография) adlı eserinde şu sözlerle anlatır:

Okuma-yazma eğitimi aldığım ilk yıllarda fabllar beni oldukça etkilemiştir. Tilki ve üzümle ilgili bir şeyler okurken tilkinin kırmızı dilini çıkarıp nasıl baktığını ve ağzından nasıl tükürükler akıttığını ve gözlerinin alev alev yandığını açık bir şekilde görürsün. Açık, güneşli bir gün hayal edersin. Harflerden ibaret olan şey canlıdır, bir kokusu ve canlı bir biçimi vardır. (В первые годы обучения грамоте сильное впечатление производили на меня басни. Читаешь про Лисицу и виноград, и ясно-ясно видишь, как эта Лисица смотрит,

²⁶² Буслакова, (2003), 53.

выкатив красный язык, и изо рта у ней текут слюни, и горят глаза. И представляешь яркий, солнечный день. То что было заключено в буквах, оживало, имело запах, живую форму.)²⁶³

1920'li yılların ikinci yarısında ve 1930'lu yıllarda Şmelyov'un Rus göçmen edebiyatına en büyük katkısı üç büyük romanı olur. Bunlar; *Bir Aşk Hikayesi* (История любовная-1929), *Moskovalı Dadı* (Няня из Москвы-1936) ve *Gökyüzü Yolları* (Пути небесные, 1937-1948) romanlarıdır. Ayrıca devrim öncesi Rus yaşantısını konu edinen iki ciltte topladığı deneme yazılarından oluşan *Tanrı'nın Yazı* (Лето Господне-1933) ve *İbadet* (Богомолье-1935) eserleri de göç yıllarında yayımlanmıştır.²⁶⁴

Tanrı'nın Yazı'nin ilk alt başlıkları 1927'de sayfa sayfa basılır, eserin ilk bölümü olan *Bayramlar* (Праздники) ise 1933'de Belgrad'ta çıkar. Yazar, *Tanrı'nın Yazı* üzerinde çalıştığı sürede *İbadet* eserini de yazar ve her iki eserin tam baskısı aynı dönemde çıkar. *Tanrı'nın Yazı* eseri ne idil²⁶⁵, ne ütopya, ne de bir efsanedir.²⁶⁶ Şmelyov'un *Tanrı'nın Yazı* ve *İbadet* eserleri bir nevi yazarın çocukluk anılarıdır. Anlatıcı altı yaşında bir çocuktur. *Tanrı'nın Yazı*'nda hayat üç yönlüdür: ev, kilise ve Moskova. Bu eserde büyük Ortodoks bayramları canlandırılır. Bu bayramlar üzerinden eski Moskova

²⁶³ Михайлов, (1995), 236.

²⁶⁴ Мышалова, (1995), 33.

²⁶⁵ Kır yaşamı içinde aşk konusunu işleyen kısa şiir. www.tdk.gov.tr

²⁶⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 457.

yaşantısı bir erkek çocuğun gözüyle anlatılmaktadır.²⁶⁷ Bu eser, bir çocuğun ruhuyla Ortodoksluğun kutsal dünyasının karşılaşmasını anlatan bir eserdir.

İbadet'de *Tanrı'nın Yazı* eserinin kahramanı olan aynı erkek çocuğun gördüğü St. Sergius Trinity Manastırı'na her yıl geleneksel olarak yapılan dini yolculuk anlatılır. İbadet fikri ve kutsal yerlere yapılan bu yolculuklar üzerinden Rusya'nın kaderi ve tarihi yol kavramsallaştırılır.²⁶⁸ Yazarın *İbadet* eserini, o dönemler oldukça ileri bir yaşta olan yazar Vas. İv. Nemiroviç Dañenko, odasından hiç çıkmadan yeniden okur. K. Balmont ise ölümünden dört gün önce, Şmelyov'un bu eserini başucu kitabı İncil'in yanına koyarak okumak istemiştir.²⁶⁹

1932-1933 yıllarında Şmelyov *Moskovalı Dadı* eseri üzerinde çalışır. Adı Darya Stepanovna olan yetmiş beş yaşındaki dadının duygusal ve içten hali eserde ortaya konur. Yaşlı dadının tek yaptığı, inançları doğrultusunda yaşamaktır. Dadı zengin, liberal bir ailede, ailenin biricik kızı Katya'yı eğitmekle görevlidir. Katya'nın babası ünlü bir doktordur. Annesi ise işsizlikten canı sıkılan ve sık sık dedikodu yapan birisidir. Katya, pek akıllı bir kız değildir; kaprisli, dik başlı, kısmen isterik, güzelliği ve eğitimiyle övünen ve meslek olarak oyunculuğu seçmiş biridir. 1917'de Ekim Devrimi'nin yaşandığı

²⁶⁷ Мышалова, (1995), 42.

²⁶⁸ Мышалова, (1995), 43.

²⁶⁹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 456.

dönemde aile Kırım'a taşınmak zorunda kalır. Taşındıktan kısa bir süre sonra anne ve baba vefat eder. Arkalarında ise genç kızlarını ve yaşlı dadıyı bırakırlar. Katya ve dadı, birçok zorlukla mücadele ederek Kırım'dan Bolşeviklerden kaçıp uzun süre Avrupa'da şehir şehir gezer, Hindistan ve Amerika'ya giderler. Katya sinema yıldızı olur, ama mutlu değildir. Genç delikanlı Vasya ile uzun süreli bir ilişki yaşar. Vasya, açık sözlü ve soylu biridir. Aşk hikayesi ve karşılıklı çekilen acılar, tüm olayların merkezi haline gelir. Vasya, ani bir emirle I. Dünya Savaşı'nda Almanlarla savaşmak için orduya çağrılır. Beyaz Orduda savaşır. Sonraki süreçte yarım bıraktığı mühendislik eğitimini tamamlamayı başarır ve Amerika'ya yerleşir. Dadı, genç insanların mutsuz yaşamlarını görüp kahrolur. Yaşlı kadın her şeyi oluruna bırakır ve kendini yavaş yavaş ölüm düşüncesine hazırlar. Nihayet dadı gençlerin kavuşmasına vesile olur ve onları bir araya getirir. Katya, dadısına yazdığı mektubunda yakında evleneceklerinden bahseder.

Şmelyov için göçün vesile olduğu olaylardan birisi, "Rusya'nın dünyaya açılması"dır. *Moskovalı Dadı* eseri Rusya dışında yaşayan Rus insanının bir panoramasıdır. Şmelyov'un kendine özgü bir göç konusu yorumlaması söz konusudur. İlk planda ülkedeki devrim patlamasında Rus aydınının suçu olduğu düşüncesi yer alır.²⁷⁰

Eserde dadı Daryuşka karakteri üzerinden fantastik bir anlatı sürülür. Dadının diğer ülkelerde asıl "günah" olarak gördüğü şey, Tanrı'nın

²⁷⁰ Бушлакова, (2003), 55.

unutulmuş olması, dua edilmemesi ve kiliseye gidilmemesidir. Dadının düşüncesine göre, savurganlık, eşlerin birbirini aldatması, küçük çocukların akıl almaz şekilde öldürülmeleri ve hepsinden önemlisi de “emekçi halka” yardım elinin uzatılmaması, Rusların felaketine neden olan günahlar arasındadır.²⁷¹

Eserde kurtuluşa giden yol “gerçek Ruslar” için açıktır. Kurtuluş yolu tövbe etme, “eski ruha” dönme ve doğruluk yolunda ebediyen verilen mücadelede ve “kutsal yaşam” dan geçmektedir. Ana kahraman “Katiçka”, dadının çabaları sonucu okyanus ötesindeki “cehennem” i aşarak bu kurtuluş yolunda ilk adımı atar.²⁷²

Moskovalı Dadı eserinin ardından yazar *Gökyüzü Yolları* romanı üzerinde çalışır. *Gökyüzü Yolları* eseri dört oyunluk seri (tetraloji) olarak düşünülmüş bir romandır. Yazar eserin ilk cildini 1936 yılında tamamlar ve 1937 yılında yayımlar. İleriki yıllarda esere dönüş yapmadan 1948 yılında birinci ve ikinci cildini yayımlar. İkinci cildin yazım aşaması biraz zorlu geçer. 22 Haziran 1936’da yazarın eşi vefat eder. Bu yüzden ikinci cilt üzerine yazarın çalışmaları kesintiye uğrar. Tamamlanmamış roman niteliği taşıyan bu ikinci cilt Şmelyov’un okuyucusu ve hayranı O.A. Bredius Subbotina ve din filozofu arkadaşı İvan İlyin ile yaptığı yazışmalarda söz konusu olur. 1940 yılı Ağustos ayında Şmelyov’un İvan İlyin ile yazışmaları kesintiye uğrar. O zamandan itibaren O.A. Bredius Subbotina ile yaptığı yazışmalar,

²⁷¹ Бушлакова, (2003), 56.

²⁷² Бушлакова, (2003), 57.

romanın ikinci cildinin hangi aşamalardan geçerek yazıldığına yönelik kaynak teşkil etmektedir.²⁷³

O.A. Bredius Subbotina'ya yazdığı mektubunda yazar şöyle der: “*Bil ki eğer ‘Gökyüzü Yolları’ tamamlanırsa, bu ancak senin aracılığınla gerçekleşebilir. Tüm okuyucularım, özellikle de bayan okuyucularım sana teşekkür etmeleri gerektiğini bilmelidirler. (...) Rus Edebiyat Tarihi bunu kaydetsin.*” (...знай, что если (Пути небесные) будут написаны, это только через тебя – и пусть, все мои читатели и – особенно – читательницы знают, что должны ТЕБЯ благодарить. (...) История Литературы Русской – отметит это.)²⁷⁴ Şmelyov *Gökyüzü Yolları* eserinin ikinci cildi üzerinde 1944-1947 yılları arasında çalışır. Bu, yazarın eşine adadığı son eseridir. Eserin temelinde yatan konu gerçek hayattan alınmıştır. Eser, yazarın eşi O. A. Şmelyova'nın öz dayısı/amcası V.M. Veydengamer'in hayatı ve evliliği üzerine olan olaylarla ilgilidir. *Gökyüzü Yolları* eserinde Şmelyov Rus klasik edebiyatının çözüme ulaşmamış (veya trajik yollarla çözülmüş) sorularına günah işlemekten kaçınıp ruhu yücelterek kurtulma yolunu sunar.²⁷⁵

Şmelyov, bir türlü Avrupa'daki yaşama alışamaz, Avrupa'nın pragmatizmini, rasyonalist düşünce yapısını benimseyemez. Göç

²⁷³ Марченко, Т.В. (2009, 16-19 ноября). *Венок Лауреата Ему Точно Впору*, От Бунина до Пастернака, Русская литература в зарубежном восприятии, Международная научная конференция. Москва: Русский путь, 120.

²⁷⁴ Марченко, (2009, 16-19 ноября), 121.

²⁷⁵ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 457.

yıllarında hep aşırı sağcı görüştedir. Avrupa merkezli eleştirilere ve solcu radikallere karşı olan mesafeli duruşuna rağmen Şmelyov, daha ziyade yurt dışında yaşayan Rusları konu edinir ve Rus göçmenler arasında sevilen yazarlardan biri olur. Filozof İvan İlyin ise Şmelyov üzerine şöyle der: *“Onun betimlediği her şeyde, yükselişinde de düşüşünde de, gücünde de zayıflığında da, şefkatinde de bedduasında da Rus insanı ve Rus halkı vardır.”* (...то, что он живописует, есть русский человек и русский народ – в его подъеме и в его падении, в его силе и слабости, в его умилении и в его окаянстве.)²⁷⁶

Bir taraftan aslında vatan hasreti çeken Şmelyov, 1937 yılı Haziran ayında Ukrayna'nın batısında yer alan Ujgorod şehrine gelir ve Vladimir Manastırı'nda kalır. Orada hem nesir yazarı hem şair hem de oyuncu yönüyle tanınan göçmen Vasili Georgiyeviç Fyodorov ile yaptığı bir sohbet, Rusya'ya duyduğu özlemi ve ülkesinin ruhunda bıraktığı huzuru şöyle anlatır:

Sizin burası iyi. Sessizlik, huzur... Paris'ten buraya ebediyen taşınısam. Benim için Paris her zaman yabancı bir diyar olmuştur. Burada, Vladimir Manastırı'nda ise, sabahları tam pencerenin altında guguk kuşu ötüyor. Hem otlar hem de çiçekler Rusya'dan ayrılmadan önce gördüğüm gibi gerçektir, Rus doğasıdır. (Хорошо здесь у вас. Тишина, покой... Вот бы переехать сюда насовсем из Парижа. Мне ведь Париж

²⁷⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 456.

всегда был чужим. А здесь по утрам, во Владимировой-то обители, под самым окном кукушка кукует. И травы и цветы настоящие, русские, каких я видел еще, «уехав» из России...)²⁷⁷

1941 yılında, Şmelyov 68 yaşındayken çok hastalanır. Olga Subbotina ile görüşme umudu yoktur. 1941 yılı Kasım ayında Olga Subbotina'dan kendisinin yerine *Gökyüzü Yolları* eserini tamamlamasını ister. Şmelyov, Olga Subbotina'nın taslak edebi yazılarını oldukça başarılı bulmuş ve kendi eserlerinde onlardan alıntılara yer vermiştir. 1941 yılı Kasım ayında Olga Subbotina, Şmelyov'un öğrencisi olur. Eser için düşünülen bu yazar değişimi gerçekleşmez ve bu teklif sadece yazışmalarda bir detay olarak kalır.
278

12 Şubat 1945'te Şmelyov, İ. İlyin ile yeniden yazışmaya başlar ve Fransızca yazdığı kartpostalda *Gökyüzü Yolları* romanın ikinci cildini tamamladığını yazar. Aynı yılın Ekim ayında yazar, eserde düzeltmeler yapar ve eseri genişletir.²⁷⁹

İ. İlyin, Şmelyov'un sanatı üzerine şöyle der:

Şmelyov her zaman tüm edebiyat akımlarının, hareketlerinin ve okullarının dışında olmuştur. Kendisi hem bir akım hem de bir

²⁷⁷ Нечаев, В. П. (2011). *В поисках минувшего. Из жизни русского зарубежья. Очерки, беседы, документы*. Москва: «Книжница», «Русский путь», 147.

²⁷⁸ Марченко, (2009, 16-19 ноября), 122.

²⁷⁹ Марченко, (2009, 16-19 ноября), 123.

okuldur. O bir programa göre değil, onu çağırın ve ona yol gösteren sanat görüşünün gece sesine kulak vererek eserler üretir. O ancak gördüğünde, gördükleri ona hükmettiğinde, sanatının gizli mahzenlerinin tutkunluğu ondan çözümler ve sonuçlar istediğinde yazabilir. Sanat yaşamındaki konusunu veya tarzını kendisi seçmez, onlar Şmelyov'u seçer. (Шмелев всегда стоял вне всяких литературных «течений», «направлений» и «школ», -отмечал Ильин. – Он сам – и направление, и школа. Он творит не по программе, а по ночным голосам своего художественного видения, которые зовут его и указывают ему путь. Он может писать только тогда, когда в нем зреет, когда созревшее овладевает им, когда одержимость его творческих тайников требует развязки и разрешения. Не он «выбирает» свой художественный предмет или образы, а они берут его.)²⁸⁰

Şmelyov'un devrim öncesi yıllardaki öykü üslubu göç yıllarında değişir. Rusya'da kahramanlarının konuştuğu dil sokak dilidir. Devrim öncesi yıllarda “*duyduğumu yazıyorum*” (пишу, то что слышу) der. Göç yıllarında ise “*hatırladığım mükemmel şeyleri yazıyorum*” (пишу то прекрасное, что помню)²⁸¹ şeklinde dillendirir.

²⁸⁰ Михайлов, (1995), 229-230.

²⁸¹ Мышалова, (1995), 34.

Şmelyov'un eserlerindeki tüm dil yanlışları halk diline özgü kelimelerden ibarettir. Eserlerindeki sözcükler ve söz öbekleri fonetik ve dilbilgisi açısından tatmin edici, doğal ve hatasızdır. Şmelyov, devrim öncesi Rusya'da köylülerin nasıl konuştuğunu okuyucuya hissettirmeye çalışmıştır. Hayranlık uyandırmak amacıyla eserlerinde nadir kullanılan, göz kamaştırıcı, görülmemiş, tuhaf kelimelere başvurmaz. Dil özellikleri her zaman kahramanın kişiliğiyle bağlantılıdır ve psikolojisiyle uyumludur.²⁸²

Olup bitenlerle ilgili yansız bir gerçeklik hissi uyandırma Şmelyov'un karakteristik özelliklerinden biridir. Şmelyov'un eserlerinde okuyucu kendisini hemen olay silsilesinin içinde buluverir. Hatta kimi zaman daha cümlenin yarısında tahminlerde bulunma, kendi kendini yönlendirme ihtiyacı duyar. Okuyucu sanki yazar yokmuş gibi kahramanlarla ve olaylarla baş başa kalır. Şmelyov'da tipik masalımsı üslup, kullanılan konuşma diline yönelik yapılan tonlamalar dikkat çekicidir. Bu bir nevi edebi dile hakim olmayan bir kişinin sözlü anlatımı gibidir. Öykülerinde geçen inek öylesine mükemmel bir şekilde betimlenmiştir ki okuyucu onun ne kadar canlı, gerçek olduğunu adeta görür, gözünün önünde canlandırır. Ancak ineğin dış görüntüsü pek de etkileyici değildir, inek tüm halkın vicdanının sembolü misali karşımızda durmaktadır.²⁸³

²⁸² Мьшалова, (1995), 35.

²⁸³ Мьшалова, (1995), 36-40.

Sosyal ayrımcılık Şmelyov'un sanatında işlenen konulardan bir diğeridir. Uzun ve kısa öykülerinin kahramanları köylüler, zanaatkarlar, sıradan memurlardır. (örneğin; *Hakkın Kulları*-1906, *Melas* Патока-1911, *Üzüm*-1913 vd.) Geç dönemlerinde Şmelyov eleştirel gerçeklik ilkesinden uzaklaşır ve natüralizme eğilim gösterir. Göç döneminde yazdığı eserlerinde itaatlik düşüncesi ve dini motifler ortaya konulur.²⁸⁴

Şmelyov'un sanatı üzerine yapılan değerlendirmeler birbirinden farklılık gösterir. Kuprin, Şmelyov üzerine şunları yazar: “Günümüzde Şmelyov Rus yazarlar arasında Rus dilinin zenginliğini, gücünü ve özgürlüğünü öğrenebileceğimiz tek ve son yazardır. Şmelyov tüm Ruslar arasında en Rus olanıdır.”(Шмелёв теперь – последний и единственный из русских писателей, у которого еще можно учиться богатству, мощи и свободе русского языка. Шмелёв из всех русских самый распрарусский.)²⁸⁵

Yazar Gleb Struve, Şmelyov'la ilgili şöyle bir eleştiride bulunur: “O her zaman eleştirir, sık sık sinir de eder. Onda kültür eksikliği hissedilir, zevksizdir, ölçüsünü bilmez, pedala basmayı sever, oldukça yarımacıktır.” (Он всегда задевает, но часто и раздражает. В нем чувствуется недостаток культуры, он часто срывается в

²⁸⁴ Большая Советская Энциклопедия 48. Государственное Научное Издательство, 121.

²⁸⁵ Мышалова, (1995), 33.

безвкусицу, у него нет чувства меры, он любит нажимать педаль, он слишком нарочит.)²⁸⁶

Şmelyov, tutkuları olan ve sinirli bir yazar olarak bilinmektedir. Şair G. Adamoviç yazar üzerine “onu sakin bir şekilde okumak zor” (его трудно читать спокойно)²⁸⁷ der.

Şmelyov *Askerler* (Солдаты) adlı eserini tamamlayamaz. Eserin baş kısmı 1930’da *Sovremenniye Zapiski*’de yayımlanır. Savaştan kısa bir süre önce *Russkiye Zapiski* (Русские записки)’nin iki sayısında göç dönemi öyküsü olan ancak tamamlanamayan *Yabancı* (Иностранец) yayımlanır.²⁸⁸

Şmelyov için Çehov, edebiyat hayatı boyunca her zaman ideal bir yazar olmuş ve çocukluk yıllarında Çehov’un üslubu onu oldukça etkilemiştir. Şmelyov, yıllar sonra Çehov’la tesadüfen tanışmasının yazarlık yolunu seçmede etkili olduğunu düşünür. 1934 yılında Çehov’la olan tanışmasını “Çehov’la Nasıl Karşılaştım” (Как я встречался с Чеховым) adlı deneme yazısında aktarır.²⁸⁹

Şmelyov’un son romanı olan *Gökyüzü Yolları* (ilk kitap 1936, ikinci kitap 1946) tamamlanamaz. Olayların Optina Manastırı’nda geçtiği romanın üçüncü kısmını yazar Paris’e 150 km. uzaklıkta olan Bussy-

²⁸⁶ Мышалова, (1995), 34.

²⁸⁷ Струве, (1956), 175.

²⁸⁸ Струве, (1956), 175.

²⁸⁹ Михайлов, (1995), 237.

en-Othe'deki Pokrov Manastırında yazmayı düşünür. Bu Ortodoks manastırına Şmelyov, 24 Haziran 1950'de gelir. Aynı gün kalp krizi geçirerek hayata veda eder.²⁹⁰ Mezarı Sainte-Genevieve-des-Bois mezarlığına gömülür. Ölümünden sonra İ. İlyin'in Michigan arşiv koleksiyonundaki İ. Şmelyov ile olan ve 1927-1950 yıllarını kapsayan mektupları *İki İvan'ın Yazışmaları* (Переписка двух Иванов) adıyla yayımlanır. 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ise O. A. Bredius-Subbotina ile İ. Şmelyov'un yazışmalarında aşk şiirleri Rusya, Ortodoksluk, Rus kültürü ve Rus edebiyatı konularıyla birleşerek *Mektuplarla Roman* (Роман в письмах) adı altında çıkar.²⁹¹

1999-2000 yıllarında yazarın el yazmalarını içeren arşiv Rusya'ya iade edilir. Arşivin büyük bir kısmı Yu. A. Kutirina'nın evinde, Fransa'da korunmuş ve Rusya Kültür Vakfı'na teslim edilmiştir. Hollanda'da O.A. Bredius Subbotina'nın aile arşivinde bulunan materyaller ise Rusya Edebiyat ve Sanat Devlet Arşivi'ne girer. Araştırmacılar, yazarın *Tanrı'nın Yazı, Gökyüzü Yolları* ve *Kulikovo Tarlası* (Куликово поле) eserlerinin Paris'teki el yazmalarına ve Şmelyov'un O.A. Bredius Subbotina ile olan yazışmalarına, 1941-1950 yıllarında yazdığı eserlerin düzeltmelerine ve yazarın bu eserlere yönelik tuttuğu notlara erişirler.²⁹²

²⁹⁰ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 457.

²⁹¹ Мянговска, (2007), 43.

²⁹² Марченко, (2009, 16-19 ноября), 120.

Şmelyov, yaklaşık otuz yıllık (1922-1950) bir göçmen hayatı yaşamış ve göç dönemi yıllarında sanatı *Ölülerin Güneşi* eserinin yıldızıyla parlamıştır. Yazar, eserlerinde Rus doğasını betimlemede ustadır. Halkın her tabakasından insana eserlerinde yer verir. Eserlerinde Puşkin, Gogol ve Dostoyevski gibi ön plana çıkardığı *Ezilmişler ve Aşağılanmışlar* konusunu ve kuşaklar arası yaşanan çatışmayı işler. Sanat yaşamında realist eğilimler gösteren Şmelyov, Rus karakterlerini *Yaşlı Bir Kadın Hakkında* ve *Dadı* gibi eserlerinde gösterir. *Tanrı'nın Yazı* ve *İbadet* romanlarıyla manevi dünyasını ön plana çıkarır. Üçüncü cildini tamamlayamadığı *Gökyüzü Yolları* ise sanatsal ve manevi arayışlarının sonuncusu olur. Eserlerinde Tanrı'nın en zor zamanlarda bile kulunu yalnız bırakmayacağını anlatır. Yazarın yakın arkadaşı din filozofu İ. İlyin'in Şmelyov'un sanatında ve hayatında yeri önemlidir. *Tanrı'nın Yazı*, *İbadet* ve *Valaam Arayışlarında* eserlerinde yazardan otobiyografik izler görülür. Yazar yıllar sonra *Eski Valaam* eseriyle Valaam Manastırı'nın kutsallığının hayatındaki önemini okuyucularına hatırlatmıştır.

Boris Konstantinoviç Zaytsev (1881-1972)

Hem bir nesir yazarı, hem bir anı yazarı, hem de tercüman kimliğiyle tanınan Boris Konstantinoviç Zaytsev, Oryol’da, soylu bir ailede, bir maden mühendisinin oğlu olarak dünyaya gelir. Zaytsev çocukluğunu Kaluga ve Oryol ormanlarının arasında, büyüleyici Oka nehri kıyılarında, Turgenyev, Leskov, Bunin ve L. Andreyev’in de çocukluğunu geçirdiği Orta Rusya’da geçirir. Kuşkusuz böyle bir ortamda büyümesi, onun ileriki sanat yaşamında yeteneklerini sergilemesinde etkili olacaktır.

Yazar, Petersburg Maden Enstitüsü ve Moskova Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde okur. Ancak eğitimini tamamlamadan kendini edebiyata

adamaya karar verir. *Şehirde* (В городе) adlı ilk öykü taslağı 1901’de Moskova gazetesi olan *Kuryer* (Курьер)’de basılır.²⁹³

L. Andreyev, 1902’de Zaytsev’in İ. A. Bunin, M. Gorki, N. D. Teleşov vd. de katıldığı Moskova’daki yeni gerçekçiler topluluğu olan *Sreda* ile tanışmasını sağlar.²⁹⁴ B. Zaytsev’in ilk kitabı olan *Öyküler* (Рассказы), 1906 yılında yayımlanır. Bu çalışmasında yazarın gençliğinde yöneldiği tüm ilgi alanları yer alır. Zaytsev, 1912 yılında arkeolog A. Orenşikov’un kızı olan Vera Alekseyevna Smirnova ile evlenir. 1914 savaşı yazarı Pritikino’daki küçük evindeyken yakalar. (Devrim sonrası bu ev aydın kişilerin barınağı haline gelir. Yu. Bunin ve M. Tsvetayeva’nın kızı bir dönem burada yaşarlar.) Zaytsev, Romanovların yıkılmasını sakın bir şekilde karşılar, ancak devrim ve kızıl terör felaketlerine soğuk bakar. Devrim sonrası ilk yıllarda hayatta kalabilmek için açlık ve soğukla mücadele etmek zorunda kalır. Sanatçı, girişimci ruhuyla birçok çalışmanın öne çıkan temsilcisi olur. Savaş esnasında Bunin’in arşivini kurtarır, Turgenyev’in kütüphanesi için çok fazla şey yapar.²⁹⁵

Öyküler (Рассказы-1909), *Öyküler* (Рассказы-1911), *Dünya Kaygısı* (Земная печаль-1916), *Yolcular* (Путники-1919) derlemeleri, *Knigoizdatelstvo Pisateley* (Книгоиздательство писателей)’de basılır. Özellikle yazarın 1916 yılında yazdığı, 1919 yılında

²⁹³ Мянoвска, (1998), 19.

²⁹⁴ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940. (1997), 170.

²⁹⁵ Даниэлян, (2005), 44.

yaımlanan *Yolcular* ve 1916 yılında yazdığı, 1918 yılında yaımlanan *Mavi Yıldız* (Голубая звезда-1918) adlı uzun öyküleri *gereksiz insan* (лишний человек) konusunu işlediği ve büyük ilgi topladığı öyküleri olur.²⁹⁶

Zaytsev'e göre *Mavi Yıldız* öyküsü *tüm bir şeridin tamamlanması* (завершение целой полосы) ve *geçmişle vedalaşma* (прощание с прошлым) olmaya mukadderdir. *Mavi Yıldız*, yazarın devrim öncesi deneyimlerini sergilemekle kalmaz, aynı zamanda Turgenyev, Çehov ve Dostoyevski'den başlayıp edebi-mitolojik öykülemeler olan *Maskeli Balo* (Маскарад) ve *Düello* (Дуэль)'ya kadar XIX. yy. Rus klasiklerinin sembolik temaları ve eser karakterlerine kadar tüm konuları genelleme yaparak özetler.²⁹⁷

Yazarın göç öncesi döneme ait en iyi eseri *Mavi Yıldız* olarak kabul edilir. Bu öyküde Maşa veya yakınlarının deyişiyile Maşura, Rus edebiyatındaki en iyi Rus karakterlerle ilişkilendirilir. Maşura eşi Anton'u sevmesine rağmen onu bırakarak annesiyle Kırım'a gider. Orada sakin bir hayat sürer. Maşura dünyevi ve uhrevi olan şeyleri kendinde bir araya getirme yeteneğini keşfeder. Bu yönüyle de Zaytsev'in sevdiği kahraman tipine yakınlaşmış olur.²⁹⁸

²⁹⁶ Мянoвска, (1998), 19.

²⁹⁷ Полонский, В. В. (2011). *Между традицией и модернизмом, Русская литература рубежа XIX-XX веков: история, поэтика, контекст*. Москва: ИМЛИ РАН, 431.

²⁹⁸ Даниэлян, (2005), 43-44.

Eserde geçen ideal erkek kahraman ise Aleksey İvanoviç Hristoforov'dur. Yazar onun mavi gözlerini sık sık ön plana çıkarır. Bu erkek kahraman dünyevi olan her şeye karşı sevgi duyar ve yıldızlarla dostça bir bağ kurabilme yeteneğine sahip bir kişidir. Hristoforov küçük bir şehre gider, kütüphanede çalışır, sürekli kendisini doğanın bir parçası gibi hisseder. *Mavi Yıldız* doğru ve yanlış aşkı, doğayı da içine katarak bir insanın çevresiyle olan ilişkisini ve acı çekerek arınmayı konu edinen bir öyküdür. Zaytsev'de insan ve dünya tek bir ekseninde birleşir. Kahramanların ruhunda genelde yorgunluk ve itaatkarlık, tevazu sahibi olma ve dünyanın tüm zorluklarını kabullenme hakimdir. Yazarın çok sevdiği kahraman türü olan küçük insan, fark edilmeyen insan tiplemesi kahramanın sustuğu anlarda ya da dua ederken ortaya çıkar.²⁹⁹

Zaytsev'in ilk edebi denemeleri empresyonizmle bağlantılıdır. Bu, yazarın deyişle coşkulu-sevinçli (*Papaz Kronid* (Священник Кронид), *Efsane* (Миф), *Gençler* (Молодые), *Albay Rozov* (Полковник Розов) öyküleri) ve hüzünlü-melankolik (*Sessiz Şafaklar* (Тихие зори)) bir ruh hali oluşturmak amacıyla anlatıcının duygusal izlenimlerinin yansımaları olan üst düzey lirizm özelliği taşıyan "konusuz öyküler-poemalar"dır. O dönemlerde eleştirmenler yazarın

²⁹⁹ Даниэлян, (2005), 44.

eserlerinde insanın doğayla kaynaşmasında panteist³⁰⁰ motifler ve hayatı neşeyle algılama fark etmişlerdir.³⁰¹

Kısa öykü, uzun öykü ve roman türlerinin yanı sıra Zaytsev, devrim öncesi dönemde Çehov tarzı dram türünde birkaç lirik piyes yazar. Bunlar *Aşk* (Любовь) *Sadakat* (Верность) *Laninlerin Çiftliği* (Усадьба Ланиных) ve *Ariadna* (Ариадна) piyesleridir. Sonraları yazar dram türünün kendisine çok yabancı olduğunu itiraf eder.³⁰²

İlk olarak yazarın yeğeni Yu. Buyneviç'in, ardından yazarın babasının ölümü ve sonraki süreçte B. Zaytsev ve A. Smirnova'nın üvey oğullarının vurularak ölmesi, yazarda Bolşevizme karşı bir düşmanlığın oluşmasına neden olur. Devrim sonrası edindiği izlenimler *Aziz Nikolay Sokağı: Öyküler, 1918-1922* (Улица св. Николая: Рассказы, 1918-1922) adlı kitabın içerisinde yer alan hikayelerde yansımaları bulur.³⁰³

Yazar devrimi kayıtsız şartsız kabul etmez. Yakınlarının ölümü ve tehlikeli hastalığının yüküyle yazar çok zorlu günler geçirir. Devrim sonrası geçen beş yılı (1917-1922) yazar sonraları *trajik yıllar* (годы трагедии) olarak adlandırır. Ancak aynı zamanda Zaytsev aktif olarak

³⁰⁰ Религиозные и философские учения, отождествляющие бога с природой и рассматривающие природу как воплощение божества. (Tanrı'yı doğayla özdeşleştiren ve doğaya Tanrı'nın timsali olarak bakan dini ve felsefî öğretiler.) (Lingvo 12)

³⁰¹ Smirnova, A.İ. (2014). *Rus Göçmen Edebiyatı (Düzyazı) (1920-1940)*, Antoloji. Ankara: Gazi Kitabevi, 193.

³⁰² Smirnova, (2014), 194.

³⁰³ Мянговска, (1998), 19-20.

edebi çalışmalarını sürdürür. S. Osorgin, İ. Novikov, B. Griftsov, P. Muratov ve A. Jivelegov ile birlikte İtalyan kültürünün yayılması ve öğrenilmesi amacı ile *İtalyan Topluluğu* (Итальянское общество – Studio Italiano)’nu kurar. Fakir, yardıma muhtaç edebiyatçılara destek olmak amacıyla kurulan *Yazarlar Kitapçısı* (Книжная лавка писателей)’na yardımda bulunur. *Tüm Rusya Yazarlar Birliği* (Всероссийский союз писателей)’nin Moskova şubesinin temsilcisi seçilir.³⁰⁴

Savaş ve devrim yılları sanatçı için tecrübe yılları olur. 1916 yılı yazında 35 yaşında olan Zaytsev orduya çağrılır. Sıradan bir er olarak savaşa katılmak istemeyen Zaytsev, subay yetiştiren Moskova Aleksandrov Harp Okulu (Московское Александровское Военное Училище)’na girer. Ancak savaşa katılamaz. 1917 yılı yazında akciğer iltihabı rahatsızlığı nedeniyle izin alır. Kısa bir süre sonra da tüm ülkenin talihini değiştiren devrim gerçekleşir. *Subaylar* (Офицеры-1917) adlı anı denemesini, bu dönemde edindiği izlenimlere dayanarak yazar.³⁰⁵

İlk devrim yıllarında Zaytsev’in dünya görüşünde fark edilir bir değişim yaşanır. Zaytsev, dine yönelir. Devrim öncesi kendine has panteizmin yerini katı ve uyumlu (ahenkli) bir Ortodoks kilise anlayışı alır. Yazarın bu tutumu göç dönemi yazdığı tüm eserlerine nüfuz edecek ve Rus Göçmen Edebiyatı’nın dini ve felsefi canlanma

³⁰⁴ Полонский, (2011), 432.

³⁰⁵ Smirnova, (2014), 195.

hareketinde yazarın belirli bir yer edinmesini sağlayacaktır. Yazarın inancına göre devrim, bir günahın bedelidir. Bu günah Rus toplumunun devrim öncesi on yıllık süreçte sergilediği vurdumduymaz tavrın ve suçluluğun sonucunda girdiği günahtır.³⁰⁶

Zaytsev'in ilk devrim yılları edebi çalışmalar anlamında oldukça verimli geçer. Yazarın *Aziz Nikolay Sokağı* adlı öykü derlemesi içerisinde yer alan ve aynı adı taşıyan öykü, kitaptaki en iyi öykü olarak değerlendirilir. *Aziz Nikolay Sokağı* adlı kitap, A. Blok'un *On İki* (Двенадцать) ve A. Remizov'un *Karmaşık Rusya* (Взвихренная русь) adlı eserlerinde daha net bir şekilde betimlenen devrim dönemini anlamada, hem konu olarak hem de biçimsel olarak etkileyici tarihçilik eğilimini öne çıkaran bir eserdir. *Aziz Nikolay Sokağı*, Gogol'un *Neva Caddesi* (Невский проспект) ile karşılaştırılır. Eserde kalabalık, canlı ve dinamik bir şekilde betimlenen Arbat, devrim döneminde okuyucunun gözü önünde değişime uğrar.³⁰⁷

Yazar, çevirmenlik de yapar. G. Flaubert'in *Aziz Antoni'nin Günahı* (Искушение Святого Антония) adlı piyesini ve *Saf Kalp* (Простое сердце) öyküsünü, İngiliz yazar William Beckford'un *Vathek* (Ватек) öyküsünü çevirir. Zaytsev, Dante'nin *Cehennem* (Ад)'inin çevirisi üzerinde yoğun olarak çalışır. Aslında çeviriye devrim öncesi

³⁰⁶ Полонский, (2011), 433.

³⁰⁷ Полонский, (2011), 432.

başlamıştır, ancak çeviri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1961'de Paris'te tamamlanır.³⁰⁸

Sanatçı, devrimin ilk yıllarını Kaluga eyaletinde bir köyde ve Moskova'da geçirir. Bu yıllarda M.A.Osorgin ve N.A.Berdyayev ile birlikte *Yazarlar Kitapçısı*'nda kitap satar.³⁰⁹

1921'de Zaytsev, Moskova Yazarlar grubu ile birlikte “Pomgol - Aç İnsanlara Yardım Sivil Toplum Kuruluşu” (Помгол - общественная организация помощи голодающим) ‘nun üyesi olur. Ardından tutuklanır. Bir süre sonra serbest bırakılır.³¹⁰

1922 yılında tifüse yakalanan Zaytsev, L. Kamenev ve A. Lunaçarski'nin yardımlarıyla tedavi görmek için eşi ve küçük kızıyla birlikte Berlin'e, orada kısa bir süre kaldıktan sonra ise İtalya'ya gider. Birinci Dünya Savaşı'na kadar İtalya'da yaşar. İtalya'da yaklaşık altı ay kalır. Daha sonra Fransa'ya yerleşir.³¹¹ Rus göçmen yazarlarla “Land-Graf” adlı kafede bir araya gelerek edebi içerikli görüşmeler yapar. 1923 yılı Mart ayında “Rus Yazarlar ve Gazeteciler Birliği” (Союз русских писателей и журналистов)'nin başkan yardımcısı seçilir. Berlin gazetesi olan *Dni* ve Prag dergisi olan *Volya Rossii*'de yazılar yazar. 1923 yılı yazında Zaytsev ve ailesi, S. Frank

³⁰⁸ Smirnova, (2014), 194.

³⁰⁹ Струве, (1956), 79.

³¹⁰ Smirnova, (2014), 195.

³¹¹ Струве, (1956), 79.

ve ailesi, Berdyayev, V. Hodaseviç, N. Berberova ve P. Muratov ile birlikte bir tatil köyü olan Prerov-Ostzeedab'ta zaman geçirirler.³¹²

Diğer eski kuşak yazarların da yaptığı gibi Zaytsev göç döneminin ilk yıllarında daha önce yazmış olduğu eserleri yeniden yayımlar. *Petersburg-Berlin* (Петербург-Берлин) notlarıyla birkaç ciltte topladığı bibliyografik eserleri, “Z.İ.Grjebin'in Yayınevi” (Издательство З. И. Гржебина) 'nden çıkar. Sanatçı, devrim yıllarında Rusya'da ve sonrasında yeni yazdığı eserleri de yayımlar. Bu yeni eserlerini bilerek devrimden oldukça uzak konularda yazmıştır. 1904-1911 yılları arasında gezdiği İtalya şehirlerinden edindiği izlenimlerin yansıması olan *İtalya* (Италия, 1923) adlı kitabı çıkar.³¹³ Öykü derlemesi olan *Rafael* (Рафаэль, 1922)'de ve deneme yazılarından oluşan bir kitap olan *İtalya*'da yazar İtalya'nın yeniden doğuşunun sofistike stiline derinlemesine girerek, kanın ve terörün doruk noktasına ulaştığı bir dönemde çevresinden uzaklaşır.³¹⁴ Çevresindeki acı gerçeklerden uzaklaşmak ister ve siyasi gerçeklerden uzak çalışmalarıyla bir nevi kendine kaçış yolu edinir.

9 Eylül 1923'te Zaytsev, İtalyan Slavist E. Lo Gatto'nun daveti üzerine İtalya'ya, Roma'daki “Doğu Avrupa Enstitüsü” (Институт Восточной Европы)'ne ders vermeye gider. 1924 yılı Ocak ayı başlarında yazar, Paris'e gider ve hayatının sonuna kadar orada kalır.

³¹² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 170.

³¹³ Струве, (1956), 79.

³¹⁴ Полонский, (2011), 433.

Edebi-felsefi bir topluluk olan “Yeşil Lamba”nın onur üyesi olur. *SZ* dergisinde yazılar yazar, *PN* (ПН) gazetesinde çalışır. Belgrad’daki Rus Bilim Adamları ve Göçmen Yazarlar Kongresi’ne katılır. 30 Eylül 1928’de Yugoslavya Kralı I. Aleksandr’dan “İkinci Derece Aziz Sava Nişanı” (Орден Святого Саввы Второй Степени)³¹⁵’ni alır.³¹⁶

1925 yılı yazında Zaytsev, Fransa’nın güneyine, Torone manastırı yakınlarında oturan arkadaşı Prof. V. B. Yelyaşeviç’in evine gider. Burada *Aziz Sergi Radonejski* (Преподобный Сергей Радонежский, Paris, 1925) eserini tamamlar. Hagiografi³¹⁷ türünde yazdığı *Tanrı’nın Kulu Aleksey* (Алексей Божий Человек) adlı öyküsü ve A.Blok hakkında yazdığı deneme üzerinde çalışır. Arkadaşının evinden Paris’e dönüş yolunda ilk olarak Buninlerin Grass’daki evine uğrar.³¹⁸

Zaytsev’in bir sonraki romanı ise, Berlin’de başlamış olduğu *Altın Motif* (Золотой узор) ’tir. Farklı türlerde eserler üreten Zaytsev’in en sık yer verdiği edebi tür, otobiyografik eserleridir. *Altın Motif* de bu

³¹⁵ Aziz Sava Nişanı, Sırbistan Krallığı ve onun halefi olan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı’nın 1929’dan itibaren ise Yugoslavya Krallığı’nın kültür, kamu eğitimi, bilim, kamu hizmeti, teoloji ve bunun yanı sıra krala, devlete ve insanlara hizmette bulunulduğu için devlet tarafından verilen bir başarı ödülüdür. <https://o-ili-v.ru/wiki>

³¹⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 171.

³¹⁷ “Hagiografi”(агиография) kutsal insanlar üzerine yazılan yazılarla ilgilendir. Özellikle Hristiyan kiliselerine ilişkin ve sivil liderlerin biyografilerini konu edindir. Kelime Yunanca “aziz”(h)agios) ve “yazma” (graphie) manasına gelen kelimelerden oluşur. Dilimizde ise “azizlerin yaşam öyküsü” şeklinde adlandırılır. (Erdoğan, S. (2009). *Boris Konstantinoviç Zaytsev’in Edebi Kişiliği ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 11.)

³¹⁸ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 171.

türde yazdığı eserlerdendir. “Ben” anlatının kullanıldığı bu eserde, genç bir kadının çocukluk yıllarından başlayarak göç ettiği döneme kadar olan hayat hikayesi, iki bölüme ayrılmış olarak anlatılır. İlk bölüm devrim öncesi dönemi ve hatta savaş öncesi dönemi (Moskova, Rus taşrası, İtalya) anlatırken, ikinci bölüm trajik bir lirizmle doludur. Eserin son bölümü ise devrim ve savaş felaketini özetler niteliktedir.

Yazar, bu eserde dönemin en popüler konusu olan devrim ve savaş döneminde aydınların kaderine değinir. Genç kadın Natalya, yalnızca duyguları doğrultusunda bir hayat sürer. Şarkıcılık yapar, bohem bir hayat sürer, hatta ailesini terk ederek sevgilisiyle yurt dışına gider. Ancak sürekli çevresindeki insanların ve önemli olayların etkisi altında kalarak akrabalarına, vatanına ve Tanrı’ya karşı olan görevini düşünmeye başlar. Tanrı tarafından sınındığı anlar, Natalya’nın oğlunu, babasını, yakın arkadaşını ve ardından da vatanını yitirdiği devrim olayları olur.³¹⁹ Romanın son bölümü Bunin’in *Lanetli Günler* eserine ayrılır. B. Zaytsev’in roman, öykü, piyes, sanatsal biyografi, anı yazısı veya gazete makalesi olsun türe bağlı olmaksızın tüm eserlerinde görülen lirizm, bu eserin de tümünde hakimdir. Eser 1925’te *Sovremennıye Zapiski*’de yayımlanır. Daha sonra ayrı bir basımı 1926’da Prag’da çıkar.³²⁰

³¹⁹ Smirnova, (2014), 196.

³²⁰ Струве, (1956), 79.

Sanatçı, 1925 yılı Ekim ayından itibaren Paris dergisi olan *Perezvoni* (Перезвонь) da editörlük yapar. 1929 yılı Ekim ayından itibaren Rus-Fransız topluluğunun düzenlediği gecelere katılır.³²¹

Yurt dışındayken Zaytsev devrimle ilgili hemen hemen hiçbir şey yazmaz. Eserlerinin konusu Rusya'daki uzak geçmişle ilgili anılar ve Rus göçmenlerin yeni kurduğu hayatlardır. *İlginç Yolculuk* (Странное путешествие-1926) adlı öyküsünde, devrimin getirdiği felaketleri anlamak istemeyen, “döneminin insanı olmayan” (человек не ко времени), *Mavi Yıldız* öyküsünden tanıdığımız Hristoforov'a rastlarız. Dramatik bir anda Hristoforov, öğrencisi Vanya'yı haydutların tabancasına hedef olmaktan kurtarır.

En dramatik öykülerinden biri olan *Avdotya-ölüm* (Авдотья-смерть-1927)'de bayan kahraman korkunç dış görünüşüyle sadece kendisini koruma içgüdüleriyle yaşar. Kaderi oldukça trajiktir. Annesi, vücuduna aldığı darbelerle ölür, oğlu Mişka hayatını kaybeder, kendisi de fırtınalı bir havada kaybolarak ölür.³²²

Yazar, öykülerinden oluşan *İlginç Yolculuk* adlı kitabını annesine adar. Zaytsev'in *Anna* (Анна, Paris,1929) adlı Rusya'da yaşayan genç

³²¹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 171.

³²² Даниэлян, (2005), 45.

bir köylü kadının ölümünü anlatan öyküsü ise, annesinin ölümüne karşı duygusal bir tepkidir.³²³

1927’de yazar hacca gitmeye karar verir. Bu amaçla ilk olarak 1927’de Ortodoks keşişliğinin merkezi olan Athos dağına, 1935’de ise Finlandiya’daki Valaam adasına gider. Bu yolculuklarının meyvesi *Athos* (Афон-1928) ve *Valaam* (Валаам-1936) adlı kitapları olur. Söz konusu kitaplarında anlatıcı *Ortodoks insanı* (православный человек) ve *Rus sanatçısı* (русский художник) olmak üzere iki farklı ruh taşır.³²⁴

Zaytsev, uzun ömrünün ilk kırk yılını Rusya’da, kalan elli yılını ise bir göçmen olarak Fransa’da geçirir. Fransa’da geçirdiği süre içerisinde Fransızca konuşmayı öğrenmez. Yazdığı eserleri üzerine şöyle der: “Benim tarafımdan yazılan her şey Rusya’da ortaya çıktı ve sadece Rusya ile nefes alıyor” (... все написанное... мною выросло из России, лишь Россией и дышит.)³²⁵

Hakim olan hiçbir edebi akıma dayanmadan Zaytsev, yaşam öyküsünün gerçekleri, edebiyat alanındaki duruşu, şahsi tutkuları, estetik ve edebi tercihleriyle kendini, ebediyen birbirine zıt konumda kalacak olan Rus sanat aydınlarının iki başkent kültür çevresinden “*Petersburglular*” (Петербуржцы)’a değil “*Moskovalılar*” (Москвичи)’a ait hisseder. Yazarın devrim öncesi yazdığı eserlerin

³²³ Мянoвска, (1998), 21.

³²⁴ Полонский, (2011), 436.

³²⁵ Мянoвска, (1998), 21.

çoğu “Moskova ruhu” na “Rus topraklarının merkezi” ne nüfuz eder.³²⁶

Zaytsev, Fransa’da aktif olarak çalışmalarına devam eder. *Sovremenniy Zapiski, Vozrojdeniye, Noviy Jurnal* (Новый журнал) ve *Russkaya Mysl* dergilerinin de aralarında bulunduğu çok sayıda göçmen dergisinde çalışır. Yıllarca bu dergilerde edebiyat bölümünün editörlüğünü yapar. “Paris Yazarlar ve Gazeteciler Birliği” (Парижский союз писателей и журналистов)’nin başkanlığını yapar. Paris’teki Aziz Sergey Kilisesi (Свято-Сергиевское Подворье)’nde ve Ortodoks İlahiyat (Teoloji) Enstitüsü (Православный богословский институт)’nde kilise yaşamının şekillenmesinde yardımcı olur. Sonraları Ortodoks İlahiyat Enstitüsü, Ortodoks teolojisinin dünyadaki merkezlerinden biri olacaktır.

Zaytsev’in birçok eseri terk edilen Rusya ile alakalıdır. Yazar kendi ifadesiyle şöyle der: “*devrim başlangıçta trajik, devrim dönemi Rusya’sını, sonraları ise daha net ve huzurlu, eski, artık efsanevi olan çocukluğumun ve gençliğimin Rusya’sını uzaktan gözleme imkanı verdi*” (Революция дала созерцать издали Россию, вначале трагическую, революционную, потом более ясную и покойную – давнюю, теперь – легендарную Россию моего детства и юности.)³²⁷.

³²⁶ Полонский, (2011), 431.

³²⁷ Полонский, (2011), 434.

Zaytsev'in sanat mirasında Paris'e göç eden Rusların yaşamını konu edinen az sayıdaki eserinin özel bir yeri vardır. Bu konuyu işleyen eserler arasında öne çıkanı *Passi'de Bir Ev* (Дом в Пасси-1935)'dir. Kahramanı olmayan bu romanda, Paris'te bir evde yaşayan Rusların hayatları anlatılmaktadır. Eserde aynı statüdeki insan tipleri ve bu insanların kaderleri ortaya konulur.

Rus Paris'inin dünyası bu eserde tasvir edilir. Bu evde arka planda sadece Rusların yaşadığı göç yaşamının sıradan tablosuyla Rus karakterler vardır. Zaytsev, günlük hayatı konu edinen bir yazar değildir, kendi dünyasını kurar ve onun kahramanları şekillendirilmiş bir dünyada yaşarlar. Biz Paris'i sadece Rusların gözüyle görürüz, onlar için Paris yabancı bir diyardır. Romanda öne çıkan karakter, yaşlı rahip O. Melhisedek'tir. Rahip, Rusya'dan tanıdığı yakınlarını ziyaret eder ve Rusya'dan kızının gelmesini bekleyen yaşlı General Vişnevski ile arkadaşlık eder. Ancak Nabokov'un *Maşenka* (Машенка) romanından farklı olarak bu eserde adı yine Maşenka olan bayan kahraman Rusya'dan gelemez ve Rusya'da ölür. Yaşlı rahibin tasviri o kadar gerçektir ki, düşüncelerini ifade etmede yazarın ona ihtiyacı vardır. Rahip, mülteciler için bir barınak yapar (tıpkı Zaytsev'in Rusya'da yaptığı gibi).³²⁸

Passi'de Bir Ev eserinde çok fazla karakter vardır. Masör Dora Lvovna, yaşlı General, Rus şoför Leva, Rus göçünün tüm

³²⁸ Даниэлян, (2005), 45-46.

katmanlarının temsilcileri olan Rus bayanlar... Bu roman yazarın Ruslar ve Fransızlar arasında kayboluş düşüncesinin bir örneğidir.

Yaklaşık yarım yüzyıllık göç hayatı boyunca Zaytsev farklı göçmen yayınevlerinde yüzlerce sosyo-politik konulu yazılar yayımlar. Bunlardan bazıları yazarın *Moskova* (Москва) ve *Uzak* (Далекое-1965) adlı anı kitaplarında toplanır.

Göç yıllarında yazar daha yaratıcı, geçmiş yaşamına kıyasla daha kendinden emin bir duruş sergiler. Eski bulanıklık artık tamamen kaybolur. Sanatının olgunluk döneminde Ortodoksluğun renklerine bürünmüş ve Hıristiyanlık motifleri ağırlık kazanmıştır. Bu tutumu onu Bunin, Kuprin veya A. Tolstoy gibi diğer eski kuşak yazarlardan ayıran bir özellik olur. Din ve kilise, yazarın hayatının ayrılmaz parçaları haline gelir. Zaytsev'in dindarlığı zarif, uzlaştırıcı ve bilge bir tona bürünmüştür.³²⁹

Bunin'den farklı olarak Zaytsev'in göç dönemi yazdığı eserler SSCB'de yayımlanmaz. Zaytsev, sözde vatanseverliğin çekiciliğine kendini kaptırmaz ve Bolşevik karşıtlığı konusunda dirençli bir tutum sergiler.

En başından itibaren Zaytsev'in kendine özgü bir öykü tarzı, nesrinde lirik bir anlatı vardır ve çağımızın Turgenyev'i olarak görülür. Yazar, sanatına natüralist uzun öykülerle başlayıp sonra empresyonist bir

³²⁹ Струве, (1956), 80.

merak yaratmıştır. Ardından lirik ve romantik anlatı öne çıkmış ve geç dönem yazılarda realizme eğilimi görülmüştür. Genellikle Zaytsev'in kahramanları fakirleşmiş sıra dışı insanlardır; asilzadeler, küçük toprak beyleri, emekli subaylar, hayatta yerini bulamamış öğrenciler, başarısız oyuncular. Zaytsev devrimcilerin yaşamını da tasvir eder, ancak bunu eserinde bir kahramana yer vermeden, süslemeden yapar. Rus doğasını tasvir etmede usta olan Zaytsev, kahramanlarının içinde bulunduğu ruh halini anlatmada Rus doğasına büyük görevler yükler. Çağdaş eleştirmenler onun eserlerindeki kahramanlarda bir solgunluk, bir çocuksuluk (A.Blok) fark etmişlerdir. Hatta ona *düşlerin şairi* (поэт сна) (K. Çukovski) derler. Bunun temel sebebi ise hiçbir yazarın eserinde kahramanlar Zaytsev'in kahramanları kadar çok uyumaz.³³⁰

Zaytsev yurt dışında geçirdiği elli yıl boyunca edebiyat alanında aktif bir rol üstlenir. Kısa öykü, uzun öykü, roman, otobiyografik bir tetraloji (*Gleb'in Yolculuğu*), Rus yazarlar Turgenyev, Jukovski ve Çehov'un kurgusal biyografileri gibi farklı türlerde çok sayıda eser üretir.³³¹

Yazar için göç, sanatsal özgürlüğün bir garantisiydi. “*Vatanımdan uzakta yaşarken, onda sevdiğim her şeyle ilgili bir şeyler yazabilirim – kendine özgü birikimiyle Rus yaşamı, Rus ikonları, manastırları, Rusya'nın mükemmel yazarları hakkında yazabilirim.*” (ЖИВЯ ВНЕ

³³⁰ Даниэлян, (2005), 43.

³³¹ Даниэлян, (2005), 45.

Родины, я могу вольно писать о том, что люблю в ней – о своеобразном складе русской жизни... русских святых, монастырях, о замечательных писателях России)³³² der. Zaytsev, hayatının sonuna kadar komünist yönetimle uzlaşa içerisine girmez. Bunin'in Fransa'daki Rus büyükelçisi A. Ye. Bogomolov ile iletişim kurmasından dolayı 1944-1948 yılları arasında Bunin ile Zaytsev'in arası açılır. Ayrıca Bunin'in 1947'de "Rus Yazar ve Gazeteciler Birliği"nden ayrılması da aralarının açılmasında etken olur.³³³

Zaytsev'in son eseri, eşine adadığı *Gleb'in Yolculuğu: Şafak Vakti, Sessizlik, Gençlik, Hayat Ağacı* ("Путешествие Глеба: "Заря-1937", "Тишина-1948", "Юность-1950", "Древо жизни-1953") tetralojisi³³⁴ olur. B. Zaytsev bu eserini, Bunin'in *Arsenyev'in Yaşamı* adlı eserinden esinlenerek yazar. Ancak Zaytsev'in eserinin başkahramanı olan Gleb, Bunin'in eserinin başkahramanı Arsenyev'den hem yaşadıkları çağ olarak hem de yaşam şekli açısından oldukça farklılık gösterir.³³⁵

Gleb'in Yolculuğu, yazarın yurt dışında yazdığı otobiyografik eserlerin sonucusudur. Küçük Gleb'e göre annesi ve babası onu tüm

³³² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 170.

³³³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 170.

³³⁴Тетралогия: Четыре литературных или музыкальных произведения одного автора, объединенные общей идеей, преемственностью сюжета, единством замысла. (Bir yazarın ortak bir fikir, konu devamlılığı ve tek bir düşüncede birleştiği, dört edebi veya müzikal eseri.) (Lingvo12)

³³⁵Мяновска, (1998), 21-22.

kaygı ve mutsuzluklardan korumaktadır. Çocuğun çevresini saran dünyada bir sükunet hakimdir. Kötü geçen sınavına rağmen öğretmeni ona kızmaz. Dünyadaki her şey mükemmeldir, her şey durağandır.

Gleb'in gözüyle Rus köylüleri, avcıları, mühendisleri, Rus yaşamı, en önemlisi de mükemmel Rus peyzajlarını görürüz. Romandan romana (*Şafak Vakti, Sessizlik, Gençlik, Hayat Ağacı*) çocuk, gimnazyum öğrencisi, üniversite öğrencisi, yazar Gleb'in yolculuklarına tanıklık ederiz. *Hayat Ağacı*'nın son sayfalarında ise yazar Valaam'a yapılan yolculuk, Rusya'ya giriş tasvir edilir.³³⁶

Zamanla kurgusal biyografi türüne yönelen Zaytsev, *Turgenyev'in Yaşamı* (Жизнь Тургенева, Paris, 1932), *Jukovski* (Жуковский, Paris, 1951), *Çehov* (Чехов, New York, 1954) biyografik eserlerinin yanı sıra, *G ogol'le Yaşam* (Жизнь с Гоголем, Paris, 1935) ve *Tyutçev – Yaşam ve Kader* (Тютчев – жизнь и судьба, Paris, 1949) adlı denemelerini yazar. Zaytsev'in biyografik eserlerindeki ortak düşünce, yazarların *çifte kader* (двойная судьба) lerini göstermektir.³³⁷

Göç döneminde adeta İncil'in ışığıyla üreten Zaytsev'in sanatında derin manevi değişimler meydana gelir. Bu acı dolu ve gerçek anlamda içten hissedilen Ortodoks başlangıçlı yazarın *Aziz Sergi Radonejski* (1925), *İlginç Yolculuk* (1927), *Tanrı'nın Kulu Aleksey*,

³³⁶ Даниэлян, (2005), 46.

³³⁷ Мянговска, (1998), 21.

Meryem Ana İkonu (Богородица Умиление сердец) *Nikolay Korinfski* (Николай Коринфский), *Athos* (1928) ve *Valaam* (1936) eserleriyle hayata geçer. Bunun yanı sıra Zaytsev'in Sovyet dönemi eserlerinde de bu Ortodoks başlangıcı, Moskova'da yazdığı *Aziz Nikolay Sokağı* (1923)'ndan dört ciltlik otobiyografik eseri *Gleb'in Yolculuğu* (1937-1954)'na kadar hissedilir.³³⁸

Yazar, 1943'te kaleme aldığı *Kendimle İlgili* (О себе) adlı denemesinde, kendi sanat yolunu şu şekilde değerlendirir: “*Erken yazmaya başladım, ancak sanatsal olgunluğa geç ulaştım. Olgun dönemde yazdığım hemen hemen tüm eserlerim, göç döneminde yazılmıştır.*” (Я рано начал писать, но зрелости художнической достиг поздно. Все, что написал более или менее зрелого, написана в эмиграции.)³³⁹

Gerçekten de yazarın eserlerinin üçte ikisi göç yıllarında ortaya çıkar. En başarılı eserleri göç yıllarında yazılır. Ancak devrim öncesi yayımlanan altı öykü derlemesi ve *Uzak Diyar* (Дальний край-1913) adlı romanı “Gümüş Çağ” edebiyatında yazarın yerini sağlamlaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kaleminin üslubunun temel yönlerini de belirler. Bu durum yazarın daha sonraki süreçte tereddütte kaldığı veya sapmalar yaşadığı dönemlerde hayatının sonuna kadar ürettiği yaratıcı yazılarının belirleyicisi olur.³⁴⁰

³³⁸ Михайлов, (1995), 44.

³³⁹ Полонский, (2011), 430.

³⁴⁰ Полонский, (2011), 430.

Zaytsev, Rus yazarlarıyla ilgili kitabını yazdığında Jukovski, Turgenyev ve Çehov'u seçer. Zira o, bu yazarlarla bir kan bağı olduğunu hissetmektedir. Kan bağı düşüncesi, yazarın *abi* olarak gördüğü kişiler için kullandığı bir kelimedir.³⁴¹

Zaytsev, *Passi'deki Ev* eseriyle çağdaşlarının göçmen yaşamındaki sorunlarını okuyucuya yansıtırken, *Altın Motif* eseriyle ise yeni gerçekçi bir yaklaşım sergiler. *Aziz Sergi Radonejski* eserinde gösterdiği gibi, özellikle devrim sonrası yazarın sanatında Hıristiyanlık motifleri güçlenir. Turgenyev ve Çehov'a duyduğu yakınlığı *Turgenyev* ve *Çehov* adlı biyografik deneme yazılarında gösterir. Zaytsev olaylara her zaman olumlu yaklaşır. İyiliğin gücünün her zaman galip geleceğine ve ruhun temizleneceğine dair duyduğu inanç eserlerinde her daim hissedilmektedir.

Zaytsev oldukça uzun ve mükemmel bir hayat sürer. Öldüğünde onun için “*yaşayan Çehov'u tanıyan son insan*” (последний человек, знающий живого Чехова)³⁴² denir. Ancak kitapları Rusya'da 1989'dan sonra basılmaya başlanmıştır.

Öte yandan Zaytsev, Ortodoks biri olarak ilahi adalet görüşünü benimser ve Rusya'nın trajedisinde kendi şahsi sorumluluğunun olduğunu kabul eder. Ortodoks dünya görüşü, göç yıllarında

³⁴¹ Даниэлян, (2005), 46.

³⁴² Даниэлян, (2005), 46.

Zaytsev'in Rus kültürünün manevi temelini yeni bir bakış açısıyla görmesini sağlamıştır.³⁴³

Yazar, 1949 yılı baharında İtalya'ya seyahat eder. *Grani* (Грани), *VRSHD* (ВРСХД), *Mosti* (Мосты) ve *NJ* (НЖ) gazetelerinde çalışır. 2 Şubat 1957'de eşi felç geçirir ve sekiz yıl boyunca Zaytsev, özveriyle eşine bakar. 1971'de *Gümüş Çağın Son Kuğusu* (последний лебедь серебрянного века) olarak betimlenen Zaytsev'in doksanınıcı yıl dönümü kutlaması yapılır.

Zaytsev'in ölümü üzerine yazılan makalede (nekrolog) N. Struve yazarla ilgili olarak şunları kaleme alır:

Zaytsev'in sesi pek yüksek değildi ama netti. Boris Konstantinoviç tüm dünyaya sesini duyuramadı. Ancak Rus insanının ve Rus yazarının özelliklerini kendisinde somutlaştırmış, Rus göçünün sembolü olmuştur, oldukça mütevazı ancak hafife de alınmaması gereken bu görev Boris Konstantinoviç tarafından yerine getirilmiştir. (Голос Зайцева был негромкий, но чистый... Прогреть на весь мир Борис Константинович не мог. Но воплотить в себе русские качества русского человека и писателя, стать символом для русской эмиграции, это более скромное, но не малое

³⁴³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 170.

призвание, было Борисом Константиновичем
выполнено.)³⁴⁴

³⁴⁴ Полонский, (2011), 439.

Dmitri Sergeyeviç Merejkovski (1865-1941)

Dmitri Sergeyeviç Merejkovski, Rus sembolizminin kurucularından ve teorisyenlerinden biridir. Yazar, geçmiş dönem sembolistlerin estetik dünya görüşünü ortaya koyar. Onun için sembolizm, V. Bryusov'da olduğu gibi sadece bir edebiyat okulu veya edebiyat akımı değildir, aynı zamanda bir nevi hayat bağıdır. Merejkovski'nin savunduğu tez olan “*Çağdaş Rus Edebiyatının Çöküşünün Sebepleri ve Yeni Akımları Üzerine*” (О причинах упадка и о новых течениях современной русской литературы), ideolojik-sanatsal bir akım olarak yorumlanan Rus sembolizminin kuramsal manifestosu olmuştur.³⁴⁵

D. S. Merejkovski, 1865'te Petersburg'da doğar. Şair, nesir ve oyun yazarı, din filozofu ve edebiyat eleştirmenidir. Merejkovski, daha

³⁴⁵ Даниэлян, (2005), 13.

gimnazyum yıllarındayken şiirler yazmaya başlar. 1880 yılında Merejkovski'nin babası şiirlerini dinletmek için onu Dostoyevski'ye götürür. Dostoyevski'nin şiirlere yorumu şöyle olur: “Zayıf, kötü, bir şey çıkmaz bunlardan. İyi yazmak için acı çekmeli, acı!” (Слабо, плохо, никуда не годится. Чтобы хорошо писать, - страдать надо, страдать!)³⁴⁶

Bu eleştirel yoruma rağmen Merejkovski, şiir yazma arzusunu yitirmez. Merejkovski'nin ilk şiiri olan *Nergis* (Нарцисс), 1881'de Petersburg'da *Yankı* (Отклик) adlı derlemesinde yayımlanır. Merejkovski, 1884-1888 yılları arasında St. Petersburg Devlet Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesi'nde öğrenim görür. 1888 yılı yazında Gürcistan'ın Borcomi şehrinde Z. Gippius ile tanışır. 8 Ocak 1889'da Z. Gippius ile Tiflis'te evlenir ve onunla birlikte Petersburg'a döner. Z. Gippius, ileride *Dmitri Merejkovski* (Дмитрий Мережковский) adlı anı kitabının önsözüne şöyle yazacaktır: “D. S. Merejkovski ile Tiflis'teki düğün günümüzden itibaren hiç, bir gün bile ayrılmadan 52 yıl yaşadık.” (Мы прожили с Д. С. Мережковским 52 года, не разлучаясь, со дня нашей свадьбы в Тифлисе, ни разу, ни на один день.)³⁴⁷

D. S. Merejkovski'nin ilk dönem eserlerinden fantastik drama türünde olan *Silvio* (Сильвио-1887), İspanyol dram yazarı Calderon'un *Hayat*

³⁴⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940). (1997), 261.

³⁴⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 261.

Bir Rüyadır (Жизнь есть сон) piyesinden bir alıntı niteliğindedir. Akademisyen Y. A. Andruşçenko'nun belirttiği üzere, “genç oyun yazarının ilgisi, dünya kültürünün unutulmuş veya pek bilinmeyen konularını yeni bir bakış açısıyla ele almaya neden olmuştur. Bu, onun oyun yazarlığında kullanacağı öne çıkan özelliklerinden biri olacaktır.” (интерес молодого драматурга вызвали забытые и малоизвестные сюжеты мировой культуры, которые он стремился прочесть по-новому. Это станет одной из ведущих черт его метода драматурга.)³⁴⁸ 1891'de Rus sembolist, *Trud* (Труд) dergisinde *Dram Türü Eserlerimde Kalderon* (Кальдерон в своих драмах) adlı makalesini yayımlar.

Kalderon, modernistler için, modern şiirlerin metinlerarası boyuta ulaştığı eski barok döneminin sembollerinden biridir. Kalderon'a olan ilgi, onun tiyatro oyunlarının sahnelenmesi ve çok sayıda eserinin çevrilmesi ile gösterilmiştir. K. Balmont'un oldukça değerli olan çevirileri, Kalderon'un piyeslerinde yer alan sahne materyallerinin zenginliğiyle doludur.

Merejkovski, Kalderon'un *Hayat Bir Rüyadır* (Жизнь есть сон) piyesiyle ilgili şöyle der: “*Dramda öne sürülen temel masalımsı motif, Kalderon'un ünlü piyesi Hayat Bir Rüyadır'da yer alır. Ancak dış entrikanın bütünlüğü dışında, bu şey İspanyol oyun yazarının*

³⁴⁸ Игнатъева, С. В. (2003). *Интерпретация Барочных Элементов в Фантастической Дrame Д. С. Мережковскогo «Сильвио» (1887)*. (ред. Л.Ф. Алексеева, В.А. Скрипкина). Малоизвестные страницы и новые концепции истории русской литературы XX. века. Материалы международной научной конференции. Москва: МГОУ, 24.06.2003, 44.

eserlerine oldukça yabancıdır ve tamamen ondan bağımsız bir şekilde yazılmıştır.” (Основной сказочный мотив предлагаемой драмы тот же, что в известной пьесе Кальдерона «Жизнь есть сон». Но кроме общности внешней интриги, эта вещь совершенно чужда произведению испанского драматурга и написана вполне назависимо от него.)³⁴⁹

Yazarın *Silvio* adlı eserinin prolog kısmında, Barok Çağı insan imgesi, o dönem insanının dünya görüşünü etkileyen unsurlar, bilginin değeri, bilim insanının kader önündeki acizliği gibi konulara değinilir. *Silvio* adlı dramda, insan yaşamının anlamının farklı şekilde kavranışı ve insanın gerçekle olan ilişkisindeki farklı saptamalar yer alır. Bu saptamalara sahip olanlar, eserin öne çıkan karakterleri olan Bazilio, Klotaldo, Şut, Beatrice ve zaman zaman ortaya çıkan kadın imgesidir.

350

Hayatın gerçek olmayışının ve insanın acizliğinin (Şut) bilincine varma veya doğanın gizemlerini öğrenme çabası (Bazilio) ya da dünyevi zevklere teslim olma arzusu içinde olma (Beatrice), eserde işlenen konular olmuştur. Eserin ana kahramanı, yukarıda adı geçen karakterlerin ruhunu canlandırmaktadır. Dramda yer alan kişiler ana kahramanla ve birbirleriyle diyalog içerisindeyler. *Silvio*, gerçeğin sadece bir rüyadan ibaret olduğunu kavradığında ise, eğlencede ve sefada teselli arar. Akıl hocalarının yaşam şekillerine kendini kaptırır, gerçeği bilimde bulmayı dener. Eserin sonuna doğru kahraman, tıpkı

³⁴⁹ Игнатъева, (2003), 45.

³⁵⁰ Игнатъева, (2003), 47.

diğer kahramanlar gibi sembolik bir imge olarak hayatta ideal olanı bulur.

Rus sembolist, modernist yazarların aşına olduğu dram konusunu kendince yorumlayarak, onu farklı bir içerikle doldurur. Eserde yer alan kişi sayısının değiştirilmesi, yapısal unsurların değişimi, karakterlerin özelliklerinin yeniden vurgulanması, Merejkovski'nin piyesini barok dönemi metinleri arasında özgün şekliyle okunan bir piyes yapar.³⁵¹

1888'de Petersburg'da Merejkovski'nin ilk eseri olan *Şiirler* (Стихотворения, 1883-1887), 1892'de *Semboller 'Şarkılar ve Şiirler'* (Символы «Песни и поэмы»), 1893'te ilk edebi eleştiri kitabı olan ve Rus sembolizminin temellerinin atıldığı *Modern Edebiyatın Yeni Akımları ve Gerilemenin Sebepleri Üzerine* (О причинах упадка и о новых течениях современной литературы) çıkar. 1897'de ise Merejkovski'nin makale derlemesi olan *Ebedi Yoldaşlar: Dünya Edebiyatından Portreler (Marcus Aurelius, Calderon, Cervantes, Flaubert, İbsen, Dostoyevski, Gonçarov, Puşkin vd. üzerine)* (Вечные спутники: Портреты из всемирной литературы (о Марке Аврелии, Кальдероне, Сервантесе, Флобере, Ибсене, Достоевском, Гончарове, Пушкине и др.) уауımlanıр. 1895'te *Sovremenniy Vestnik* (Современный вестник)'de yazarın üçlemesinin ilk bölümü olan *İsa ve Deccal – Dışlanmış Roman* (Христос и Антихрист – роман «Отверженный») (sonraları adı *Tanrıların Ölümi: Yulian Otstupnik*)

³⁵¹ Игнатъева, (2003), 48.

(Смерть богов: Юлиан Отступник) olarak değiştirilir. 1900'de *Mir Boji* dergisinde üçlemenin ikinci bölümü olan *Dirilen Tanrılar: Leonardo da Vinci* (Воскресшие боги: Леонардо да-Винчи), 1904'te ise *Noviy Put* (Новый путь) dergisinde eserin üçüncü bölümü olan ve ayrı bir basımında *Deccal* (Антихрист, Petersburg, 1905) (Her üç bölüm de 1922'de Berlin'de yeniden yayımlanır) olarak adlandırılan *Deccal. Petro ve Aleksey* (Антихрист. Петр и Алексей) yayımlanır. 1900-1902 yılları arasında *Mir İskusstva* (Мир искусства) dergisinde Merejkovski'nin oldukça kapsamlı bir edebi çalışması olan *Tolstoy ve Dostoyevski* (Толстой и Достоевский) (ayrı bir basımı Petersburg'da 1901-1902 yıllarında, Moskova'da ise 1995 yılında basılır) yayımlanır.

Merejkovski'nin dini görüşlerini onun sanatsal eserlerinde görmek mümkündür. Merejkovski ve eği Z. Gippius, Rusya'da yeni dini bir bilinç de yerleştirmeye çalışırlar. Bunun yanı sıra birkaç yıl boyunca periyodik olarak düzenledikleri dini-felsefi toplantılar yapar ve bu toplantılarda, Hıristiyanlık düşüncelerini ve kurallarını kendilerince yorumlarlar. Bu fikirler *Noviy Put* dergisinin sayfalarında yer alır ve bu dergi sayesinde tüm ülkeye yayılırdı. Ancak kısa bir süre sonra hem dergi hem de topluluk, Sinod'un³⁵² kararı üzerine yasaklanır.

Merejkovski, Eshilos, Sofokles, Euripides ve Longus'un, bunun yanı sıra Rönesans döneminin İtalyanca yazılmış öykülerinin çevirisini

³⁵² В России : высший орган, управлявший православной церковью. (Rusya'da Ortodoks kilisesini yöneten yüksek organ. (Lingvo 12)

yapar. 1906'da yazarın iki inceleme çalışması çıkar. Bunlar; *Gogol ve Şeytan* (Гоголь и черт, Moskova) ve gelecekte yaşanacak devrimi anlattığı *Geleceğin Cahili* (Грядущий хам³⁵³, Petersburg)'dir.³⁵⁴

Devrim öncesi dönemde Merejkovski'nin edebi yayın hayatı oldukça zorlu geçer. Bazı kitapları yayımlanmaz, *I. Pavel* (Павел I) adlı piyesine el konur, *I. Aleksandr* (Александр I) romanının el yazmaları yazardan alınır.³⁵⁵

Deccal. Petro ve Aleksey adlı eser, tüm trilojide olduğu gibi mistik bir içeriğe sahiptir. Yazarın hayali, aydınlarla sıradan halk arasında manevi bir birlik kurmaktır. Yazar, aydın ve halk hareketlerinin birbiriyle birleştiğinde kıyamet kehanetlerinin gerçekleşeceğine inanmaktadır. Bu eseri yazar 1903-1904 yıllarında kaleme alır. Eser ilk olarak *Noviy Put*'da yer alır. Ayrı bir basımı 1905'te çıkar. *İsa ve Deccal* (Христос и Антихрис) başlıklı triloji, şu ciltlerden oluşmaktadır:

1. *Tanrıların Ölümü. Yuliyen Otstupnik* (Смерть Богов. Юлиан Отступник, 1893-1894)
2. *Dirilen Tanrılar. Leonardo da Vinci* (Воскресшие Боги. Леонардо да Винчи-1899)

³⁵³ Грядущий хам: В России до 1917 г. пренебрежительное название крестьянина или простолюдина. (Rusya'da 1917'den önce köylülere veya sıradan insanlara yönelik kullanılan aşağılayıcı tabir.) (Lingvo 12)

³⁵⁴ Писатели русского зарубежья, Литературная энциклопедия русского зарубежья (1918-1940), (1997), 261.

³⁵⁵ Даниэлян, (2005), 14.

3. *Deccal. Petro ve Aleksey* (Антихрист. Петр и Алексей-1904)

Bu eser Berlin’de 1922’de yeniden basılır. Batı Avrupa ülkelerinde büyük bir başarı elde eder. 1997’de ise sinemaya uyarlanır. Sanatçı, trilojinin üçüncü cildiyle ilgili çalışmalarına başlamadan önce, tarikat mensuplarının ve eski inananların yaşayış tarzını öğrenmek için Volga kıyılarına, Kerjenevsk ormanlarına ve Semyonov şehrine gider. 1902’de Svetloyar gölünde bulunur. İvan Kupala ormanında, göl kenarında, Rusya’nın çeşitli yerlerinden gelen farklı inançlardan insanlarla sohbet eder. Z. Gippius, o dönem yaptıkları gezileri *Parlak Göl* (Светлое озеро; *Noviy Put*, 1904. No: 1-2) adlı deneme yazısında anlatır. *Deccal. Petro ve Aleksey*’de *Leonardo da Vinci*’nin son bölümlerinde değinilen sorunlar ve konular genişletilir. İki dünya başlangıcı olan İsa ve Deccal’ın mücadelelerinin cisimleştirilmiş hali, tarihte Rusya’daki Petro reformları çağı olur.

Merejkovski, bu üçleme üzerine olan düşüncelerini şöyle ifade eder:

İsa ve Deccal adlı üçlemeye başladığımda, iki gerçeğin var olduğunu, Hristiyanlığın gökyüzü gerçeği, paganlığın ise yeryüzü gerçeği olduğunu ve gelecekte bu iki gerçeğin birleşmesiyle dini gerçeğin tamamlanacağını düşünüyordum. Ancak bitirirken artık biliyorum ki, İsa ile Deccal’ın birleşmesi, günahkar bir yalandır. Gökyüzü ve yeryüzü ile ilgili her iki gerçeğin de Hz. İsa’da bir araya geldiğini biliyordum. (...) Ancak artık gerçeği görmek için bu yalanı sonuna kadar

sürdürmem gerektiğini de biliyorum.” (Когда я начинал трилогию «Христос и Антихрист», мне казалось, что существуют две правды: христианство — правда о небе, и язычество — правда о земле, и в будущем соединении этих двух правд — полнота религиозной истины. Но, кончая, я уже знал, что соединение Христа с Антихристом — кощунственная ложь; я знал, что обе правды — о небе и о земле — уже соединены во Христе Иисусе (...). Но я теперь также знаю, что надо было мне пройти эту ложь до конца, чтобы увидеть истину.)³⁵⁶

Deccal. Petro ve Aleksey adlı trilojinin üçüncü cildi, iki bölümden oluşur. İlk bölümün adı *Deccal*'dır. Bu bölümde Merejkovski, Deli Petro'nun Rusya'ya Avrupa medeniyetini nasıl soktuğunu, Petersburg şehrini kurmasını, bu yeniliklerden hoşlanmayanların Çar aleyhine çıkardıkları dedikoduları, onu *Deccal* sayıp, yapılan işleri birer kıyamet alametleri diye karşıladıklarını anlatmıştır.

I. Petro (Büyük Petro), Rönesans dönemi yaptığı yenilikler sayesinde Rusya'nın Avrupa'nın gerisinde kalmasını önlemiştir. Çar Petro, Rusya'ya gelen Avrupalılar ile yakınlık kurar ve onların kültürleriyle ilgili bilgi edinir. Avrupalı askerlerden topçuluk ve istihkam eğitimi alır. Gemilere hep ilgi duymuştur. 17 yaşındayken yönetimi ablasının ve eniştesinden alarak tahta geçer. Sürekli ticareti geliştirme çabası içerisinde. Donanma ve düzenli bir orduya sahip olmanın önemini

³⁵⁶ <http://ru-wiki.org/wiki/>.

kavrayan Petro, soylu ailelerden seçilen gençleri eğitim almaları için İngiltere, İtalya ve Hollanda'ya gönderir. Denizcilik ve gemicilikle ilgili incelemeler yapmasındaki temel sebep; sıcak denizlere inme planıdır. Avrupa'ya gidip ülkelerdeki maden sistemlerini ve teknolojisini özümsemiş, aynısını ülkesine getirmeye uğraşmıştır. Rus diplomat kılığında tüm Avrupa'yı gezmiştir. Sanayi üretimini arttırmak için yurt dışından eğitimler getirtmiştir. Hırslı, yetenekli ve cömert olmasının yanı sıra, oğluna kıyacak derecede gaddarlığı, acımasızlığı, ürkütücü mizacıyla da tanınan bir çardır.

Deccal. Petro ve Aleksey eserinin konusu ise, Petro ile oğlu Aleksey arasındaki tabiat farkıdır. Aleksey bir budala değildir, ancak onda babasının iradesi, kuvveti yoktur. İkisi de birbirini sever, daha doğrusu sevmeye çalışır; fakat buna imkan olmayacaktır. Aleksey, babasının ağır bir hastalığı esnasında, onun ölmesiyle sevineceğini anlar. Babası, iyileştikten sonra onu bir gün huzuruna çağırır ve ona, ya tabiatını değiştirip devlet işlerine, askerliğe ilgi göstermesini ya da dünyadan soyutlanıp bir manastıra kapanmasını teklif eder: “*Sen, bu halinle, ben öldükten sonra bu devlete baş olamazsın; bütün yaptıklarım yıkılır gider*”³⁵⁷ der. Aleksey manastıra kapanmak istediğini ve bunun için babasından izin beklediğini söyler.

Petro, tamamen iyileştikten sonra Danimarka'ya gider ve oğluna şu mektubu gönderir:

³⁵⁷ Merejkovski, D. (2005). *Deli Petro*. Ankara: Elips Kitap, 5.

Oğlum!

Senden ayrılırken şu bildiğin iş için kararını sormuştum; sen de hastalıklı olduğunu ileri sũrerek saltanatıma mirasçı olmak istemediğini, manastır hayatını tercih ettiğini sũylemiřtin. O zaman sana bu işi ciddiyletme dũřunmeni ve bana kararını bildirmeni tembih ettim. Yedi ay bekledim. Bana bir şey yazmadın. Bunun içindir ki, sana artık emrediyorum: dũřũndũđũn yeter, kararını ver. Ya biri, ya teki. Birinci şıkkı tercih ediyorsan bir hafta bile gecikme, yola ık, yanıma gel; daha devlet işlerine hazırlanabilirsin. Yok ikinci şıkkı beğeniyorsan, hangi manastıra gireceğini ve ne gũn gideceğini bana yaz. Artık senin ne yapacağını bilmeliyim.”³⁵⁸

Aleksey, babasının yanına gideceğini sũyleyerek yola çıkar; fakat Danimarka’ya değil Viyana’ya gider. Ölen karısının hizmetçilerinden Afrossinia da yanındadır. Onunla beraber İmparator Kayser’e sığınır. İmparator, önce onu bir Macar asilzadesi diye Ehrenberg şatosu’na yerleştirir. Bu arada Aleksey’in nerede olduğu haberi alınır. Babası, İmparator’a mektup yazıp oğlunu ister. Bunun zerine İmparator, Aleksey’e Rusya’ya dönmesini, eğer kendi himayesinde kalmak istiyorsa daha uzak bir yere, Napoli’ye gönderileceğini sũyler.

Aleksey, Napoli’ye de Afrossinia ile beraber gider. Babası oraya sarayın adamlarından Tolstoy ile Ruzmiantzef’i gönderir. Bu kişiler Aleksey’i kandırıp Rusya’ya gturmeye mecburdur. Petro’nun oğlunu

³⁵⁸ Merejkovski, (2005), 6.

affettiğini, her şartı kabule razı olduğunu söylese de Aleksey, babasının yanına giderse başına geleceği bildiği için razı olmaz.

Tolstoy ile Ruzmiantzef, bu işi kendilerinin başaramayacaklarını anlayınca işe Afrossinia'yı karıştırırlar. Aleksey bu kıza çok tutkundur. O, Çareviç'e babasının yanına dönmezse kendisinden de ayrılması lazım geleceğini söyler. Şiddetli bir kavganın ardından Aleksey, Rusya'ya dönmeye razı olur. Rusya'ya dönünce öldürüleceğini bilir, fakat sevgilisinden ayrılmak istemez. Babasına yazdığı mektupta, Napoli'den yola çıkmak üzere hazırlandığını söyler. Romanın birinci kısmı olan *Deccal* bu mektupla biter.

Bu esnada Petro, Almanca öğrenmeleri için eğitmenleri Königsberg'e gönderir. Hindistan'a uzanan bir yol ve Avrupa ile Asya'yı birleştirme, Petro'nun eski tasavvurlarındandır.

Katenka, Çar için daima sadık bir kadın, değerli bir yardımcı olur. Katenka, onunla zahmetli işleri, tehlikeleri paylaşır. Muharebelerde alelade bir asker karısı gibi onu takip eder. Prut Muharebesi'nde kadın gibi değil, erkek gibi hareket ederek bütün orduyu kurtarır. Petro ona "Ana" der, yanında o olmazsa kendisini müdafaasız hissedirdi.

Petro, bir gün Tolstoy'dan bir mektup alır. Çareviç gelmek istemiyordur. Ne diye Allah babasının tüm eserlerine kin besleyen ve babasının ölümünü isteyen bir evlat vermiştir ki? Oğlunun, Kayser ve

bütün dünya huzurunda kendisini haydut, müstebit, münkir diye tasvir ettiğini ve ona Deccal dediklerini hatırlar.

Halk, Çar Petro'yu Deccal olarak görmektedir. Köyde bunun üzerine şu konuşmalar geçer:

“Kaçak Kazaklardan Avilka, steplerde görmüş. Birbirine benzeyen üç ihtiyar evine yaklaşmışlar. Avilka sormuş:

- *Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?*
- *Kudüs'ten geliyoruz, Petersburg'a Deccal'ı görmeye gidiyoruz.*
- *Orada Deccal mı var?*

Var. İsmi de Çar Petro Alekseyeviç. O İstanbul'u alacak, Yahudileri toplayacak ve Kudüs'e götürüp hüküm sürecek. Yahudiler onu hakiki Deccal olarak tanıyacaklar. Zira kıyamet onunla kopacak.³⁵⁹

Petro, bir yandan hakkında söylenen dedikoduları kafasına takarken, diğer yandan da oğlu geldiğinde ona nasıl davranması gerektiğini düşünmektedir. Bir zamanlar onu öldürmeyi düşünmüş bir evlat olduğunu bilse de, ona olan hiddeti söner. Birdenbire Tolstoy ve Rumyançev ile Napoli'ye gönderdiği mektuptaki yazdıklarını hatırlar. Mektupta şöyle der: *“Eğer dönersen, seni en büyük muhabbetle karşılayacağım ve hiçbir suretle cezalandırmayacağımı Allah'ın*

³⁵⁹ Merejkovski, (2005), 101.

huzurunda yemin ederim.”³⁶⁰ Oğlunun affi, Çar’ın ve vatanın bütün düşmanlarının affını gerektiriyordu. Bütün bu işsiz, tembel alayı, hırsızlar, ikiyüzlüler Çareviç’e katılacaklar ve artık önüne geçilmez bir küstahlıkla, harekete geçeceklerdir. Bu, imparatorluğun ölümü demektir. Petro:

-Her şeyi yakıp yıkacak, Rusya’yı mahvedecek! diye düşündü. Hayır, affetmektense bu yemini tutmamak daha hayırlısıdır. Demek yine baskınlar, işkenceler, baltalar, darağaçları ve kan olacak?³⁶¹

Oğlunu öldürmek!.. Petro, bunun hayatının en mühim, en korkunç hareketi olacağını hisseder. Terazinin bir kefesinde yaptığı bütün büyük ve iyi şeyler, diğer kefesinde oğlunun başı vardır. Yeminini tutmamış, vaadini bozmuştu; oğlunun katili bir adam için Avrupa, gelecek nesiller ne diyecekti? Her şeyi bilmeden hakkında hüküm vermek güç olurdu. Allah’ın huzurunda, vatanını kurtarmak için bile olsa, bir insanın oğlunun kanını akıtması mümkün müydü? Oğlunun affi demek Rusya’nın mahvolması demektir; oğlunun ölümü demek kendisinin mahvolması demektir. Petro, bir türlü karar veremeyeceğini anlıyordu.

Aleksey, babasının yanına, Petersburg’a döndükten sonra, 3 Şubat 1718’de babası Çar I. Petro’ya ve papaza birtakım itiraflarda bulunur:

³⁶⁰ Merejkovski, (2005), 43.

³⁶¹ Merejkovski, (2005), 44.

Çok lütufkar efendimiz ve babam. Size, İmparatoruma ve babama karşı işlediğim cinayeti kabul ederek, kendi aleyhime ithamnamemi yazdım ve size Napoli'den gönderdim. Bugün de, oğlunuz ve tebaanızdan olmak sıfatıyla, vazifelerimi unutarak Rusya'dan ayrıldığımı ve kendisinden himaye istediğim Kayser'e sığındığımı da beyan ediyorum ve bundan dolayı affedilmemi talep ediyorum.³⁶²

Aleksey'in iyi bir eğitim alıp sağlıklı bir ortamda yetişmesi için gereken her şey yapılmıştır. Ancak o, bütün gayretleri boşa çıkararak askeri ve sivil işler için bir çaba göstermez. Aşağı ve bayağı kişilerle yakın ilişki kurar. Babasına itaat etmediği takdirde onun tüm mirasından mahrum bırakılacaktır. Danimarka seferine giderken Aleksey, Petersburg'da bırakılır. Askerlik eğitimi alabilmesi için Kopenhag'a götürülmesi istenir, ancak o çoktan Petersburg'dan ayrılmıştır. Yanına gayri meşru olarak yaşadığı bir kadını da alarak Kayser'e sığınır. Aleksey'in bu hatasına rağmen babası ona acır ve onu affeder. Onu cezalandırmaz, ancak Rus tahtına veraset hakkını elinden alır. Tahtın varisi olarak, henüz çocuk olmasına rağmen ikinci oğlu Petro'yu ilan eder. Bunun üzerine Aleksey, veraset hakkından vazgeçtiğine, her şeyde babasının iradesini tanıyacağına ve tahtın hakiki varisi olarak kardeşi Çareviç Petro Petroviç'i tanıyacağına yemin eder.

³⁶² Merejkovski, (2005), 57.

kırbaçlarla hayatını kaybeder. Çar, bunu ardından da oğlunun üzerine eğilip uzun süre ağlar.

Merejkovski'nin *Deccal. Petro ve Aleksey* (1895-1905) adlı romanının özelliği, söz konusu eserde, tarihte yer alan gerçek kişi ve olayların yansımalarıyla bağlantılı olan etik, etnografik, kültürel ve tarihi motiflerin bir araya getirilmesidir.³⁶⁴

Tarihi olayları belirli bir dünya görüşüyle aydınlatan eser bu şekilde sonlanır. Çar Petro'nun oğlu Aleksey'i katledişini eserine konu edinen Merejkovski, bu çalışmasıyla Petro döneminin atmosferini edebiyata taşır ve okuyucuları tarihi gerçeklerle baş başa bırakır.

Petro ve Aleksey imgelerinin mukayese edilmeleri, sadece onların birbirine zıt yapılarını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda onların dünyevi benzerliklerini keşfetmemizi de sağlar. Her birinin kendince haklı yönleri ve kendilerine özgü tekdüzelikleri vardır. Filozof Leybnits'in düşüncesine göre; yabancıların gözünde Petro, ilerici bir hükümdar ve doğu ile batıyı birleştirme misyonu üstlenmiş, Rusya'nın geleceğinin onun adıyla bağlantılı olduğu bir Çardır. Halk ise tam tersi Çarın politikalarını anlamamakta ve kabul etmemektedir. Çar hastalanır. Onun için dua etmek gerekmektedir, ancak o lanetlidir,

³⁶⁴ Михайлова, (2010), 321.

düşmandır, yabancıdır. Bu nedenle halk onu hor görür, aşağılar, ondan korkar, hatta nefret eder ve onun ölümünü bekler.³⁶⁵

25 Şubat 1906'da Merejkovski ve Gippius, seyahat etmek için Paris'e gider ve ara sıra Rusya'yı ziyaret ederek 1914 yılına kadar burada yaşarlar. 1907'de Paris'te Merejkovski, Gippius ve D. V. Filosofov tarafından Fransızca yazılan *Çar ve Devrim* (Le Tsar et la Revolution), 1908'de Petersburg'da *Sessiz Girdapta* (В тихом омуте) ve *Bariş Değil Kılıç* (Не мир, но меч), 1909'da ise *M. Yu. Lermontov: Üst-insanlığın Şairi* (М. Ю. Лермонтов: Поэт сверхчеловечества) adlı derlemeleri ve 1910'da ise *Şiir Derlemesi, 1883-1910* (Собрание стихов, 1883-1910, Petersburg) ve makale derlemesi olan *Hasta Rusya* (Больная Россия, Petersburg) çıkar. 1911-1913 yılları arasında Merejkovski'nin 17 ciltten oluşan ilk külliyatı ve ardından da 1914'te devrim öncesi dönemi konu aldığı 24 ciltlik külliyatı basılır. Bunların dışında Merejkovski'nin, göç etmeden önce birkaç kitabı daha çıkar: *Vardı ve Olacak: Günlük, 1910-1914* (Было и будет: Дневник, 1910-1914; (1915), *Rus Şiirinin İki Gizemi: Nekrasov ve Tyutçev* (Две тайны русской поэзии: Некрасов и Тютчев-1915), *Sivil Günlük: 1914-1916* (Невоенный дневник: 1914-1916; 1917). Yazarın, Rusya'nın kaderini anlattığı *Kötülüğün Çarlığı* (Царство зла) başlığı altında ikinci üçlemesi çıkar. İlk kitap *I. Pavel* (Павел I., Petersburg, 1908), ikincisi *I. Aleksandr* (Александр I., 1911-1912'de *Russkaya Misl* dergisinde, ayrı bir basımı Moskova'da 1913, Berlin'de 1925 ve yeniden Moskova'da 1990 yılında çıkar) ve sonuncusu *14 Aralık* (14

³⁶⁵ Михайлова, (2010), 323-324.

декабря, 1918'de Petersburg'da, 1921'de Paris'te) alt başlığıyla yayımlanır.³⁶⁶

1919 yılı Aralık ayı sonunda Merejkovski ve eşi Gippius, D. Filosofov ve V. Zlobin ile öncelikle Minsk ve Varşova'ya, 20 Ekim 1920'de ise Merejkovskilerin evinin olduğu Paris'e göç ederler. Merejkovski, 16 Aralık 1920'de Paris'te “Bolşevizm, Avrupa ve Rusya” (Большевизм, Европа и Россия) konulu ilk dersini verir. Bu derste, Bolşeviklerin “barış, ekmek ve özgürlük” (мир, хлеб и свобода) olarak adlandırdığı üç bölümden oluşan yalanlarının (yazara göre) değerlendirmesini yapar. Merejkovski'ye göre Rusya'da bunların yerine hakim süren unsurlar “savaş, açlık ve kölelik” tir.³⁶⁷

Komünizm üzerine Merejkovski şöyle düşünür: “(...) *ilk olarak yeryüzünde sınırsız, mutlak, insanlık dışı, şeytani kölelik belirdi. Rus komünizmi, oldukça bilinçli ve etkili bir şekilde kötülük, ölüm, yıkım isteği üzerine kurulmuş olan ilk insan toplumdur.*” ((...)впервые на земле явилось рабство безграничное, абсолютное, нечеловеческое, дьявольское. Русский комунизм – первое человеческое общество, основанное на совершенно сознанный и действенной воле к злу, небытию, разрушению.³⁶⁸

³⁶⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940. (1997), 261-262.

³⁶⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 262.

³⁶⁸ Лавров, А. В. (2008). *Д.С. Мережковский в эмиграции: публицистика*. Литература русского зарубежья (1920-1940-е годы) Взгляд из XXI века,

Merejkovski, Sovyet yönetimi ile zıt görüştedir ve Bolşevikler üzerine ise şöyle der:

‘Bolşevikler şundan bundan daha iyidir’ diyorsunuz, biz de diyoruz ki her şey Bolşeviklerden daha iyidir. Onların çöküşü için şunu bunu feda etmeye hazırsınız, biz ise her şeyimizi. Siz onlarla şu ve bu konuda aynı fikirdesiniz, biz ise hiçbir konuda aynı fikirde değiliz. Siz uzlaşmacısınız, biz uzlaşmacı değiliz.” («Лучше большевики, чем то или это», говорите вы, а мы говорим: лучше все, чем большевики. Для их свержения, вы готовы жертвовать тем или этим, а мы – всем. С тем или этим вы у них соглашаетесь; а мы – ни с чем. Вы – мирящиеся; мы непримиримые.)³⁶⁹

Hem Merejkovski hem de Gippius, Paris’e taşındıktan kısa bir süre sonra “*Sovremennıye Zapiski*” de çalışmaya başladılar, ancak dergiye karşı samimi anlamda bir yakınlık hiçbir zaman duymazlar. Çok sayıda SR (эсер) yanlısıyla onları bir araya getiren şey ise, uzun süre önce başlamış olan dostluk ilişkileridir. Özellikle onları Paris dergisine sokan ve devrim öncesi Paris’e geldiklerinde tanıştıkları mason İ. İ. Bunakov – Fundaminski ile yakınlaşırlar. Ancak siyasi ve ideolojik anlamda eski sağ görüşlü SR’cılardan ve *Sovremennıye Zapiski*’de Bunakov, V. V. Rudnev, Berdyayev, Stepun, ve Fedotov’un ifade ettiği, SR’lar için yeni olan düşüncelerden ve bir

Материалы международной научно-практической конференции Санкт-Петербург, 04.10.2007, 9.

³⁶⁹ Лавров, (2008), 10.

zamanlar Merejkovskilere dini ilgi ve eğilimleriyle yakın olan kişilerden ve aynı zamanda yurt dışındaki din filozoflarının yakınlık gösterdiği Ortodoks kiliselerinden, eskiden de olduğu gibi uzak dururlar. Merejkovskiler 1920- 1930’lu yıllar boyunca *Sovremennyye Zapiski*’de çalışmaya devam ederler. Merejkovskiler, P. N. Milyukov’un yönettiği *Posledniye Novosti* ve P. B. Struve’un yönettiği *Vozrojdeniye* adlı iki önemli günlük gazetenin kendi aralarında başlattıkları birbirlerine zıt akımların içine ise hiçbir zaman girmezler.³⁷⁰

Her ne kadar Merejkovskiler siyasi anlamda kendilerini izole etseler de, 1920-1930’lu yıllarda Rus Parisi’nde ve kısmen de onun edebi faaliyetlerinde önemli bir rol oynamışlardır. Çevrelerinde, onlarla aynı görüşte olan hemen hemen hiç kimse yoktur. Ancak Merejkovskiler her zaman yoğun entelektüel bir yaşamın içindedirler. Paris’teki edebiyat gençliği, Merejkovskilerin dini-toplumsal ilgi alanları ve siyasi fikirlerine çok uzak olsalar da, Paris’teki edebiyat gençliği sık sık onlara gelirdi.

Kurgu roman niteliğinde olmayan ve Merejkovski’nin de oldukça değer verdiği, kronolojik olarak göç yıllarında ilk yayımlanan bir diğer eser de *Deccal’ın Çarlığı* (Царство Антихриста; Münih, 1922)’dir. Bu kitap, Merejkovski’nin makalelerinden, Z. N. Gippius’un daha önce *Russkaya Misl*’da yayımlanmış *Petersburg Günlüğü* (Петербургский дневник), D. V. Filosofov’un beraber

³⁷⁰ Струве, (1956), 71.

Rusya'dan kaçırlarını konu alan öyküsü ve V. A. Zlobin'in *Bolşeviklerin Sırrı* (Тайна большевиков) başlıklı makalesinden oluşur. Kitabın temel kısmını, Merejkovski'nin kitabın adıyla aynı başlığı taşıyan makalesi ve *Bolşevizm, Avrupa ve Rusya* (Большевизм, Европа и Россия) adlı alt başlık oluşturur. Kitabın ana konusu Bolşevizm, Avrupa ve Rusya'dır. Kitabın merkezinde Bolşevizm'in ve burjuva Avrupası'nın mahkumiyeti vardır. Merejkovski kendini kimsenin onu dinlemediği, kimsenin onu anlamadığı bir peygamber olarak görmektedir. Ona göre bu kitabı oldukça değerlidir. Ancak kitap birçok dile çevrilmesine rağmen Merejkovski'nin beklediği yankıya ulaşamaz.³⁷¹ *Deccal'ın Çarlığı* dışında eserde Merejkovski'nin iki makalesi daha yer alır. Bunlar, *Haç ve Pentagram* (Крест и Пентаграмма) ve *L. N. Tolstoy ve Bolşevizm* (Л. Н. Толстой и большевизм)'dir. Merejkovski'nin *Not Defteri* (Записная книжка) eseri, *Deccal'ın Çarlığı* eserini de kapsamaktadır. *Not Defteri*, 1919-1920'de Sovyet sonrası yaşamını ve yurt dışına kaçırlı anlatan bir kitaptır.³⁷²

Göç yıllarında Merejkovski, son iki romanı olan *Tanrıların Doğuşu. Girit'teki Tutankhamun* (Рождение богов: Тутанкамон на Крите; *Sovremennıye Zapiski*, 1924, No: 21,22; ayrı bir basımı Prag, 1925) ve *Mesih* (Мессия, *Sovremennıye Zapiski*, 1926-1927, No: 27-32; ayrı bir basımı Paris, 1928)'i yazmıştır. Her iki romandaki temel düşünce, Merejkovski'nin tüm dini-felsefi eserlerinde olduğu gibi,

³⁷¹ Даниэлян, (2005), 17.

³⁷² Струве, (1956), 72.

Hıristiyanlığın kökeni ve kaderi üzerinedir. Merejkovski'nin tüm romanlarında olduğu gibi, bu romanlarında da derin bir bilgi ve kültür birikimi görülür. Ancak bu eserlerinin yapıları, ünlü trilojisindeki kıyasla daha zayıf ve sığdır.³⁷³

Göç yıllarında ortaya çıkan bir diğer kitap da *Üç Gizem. Mısır ve Babil* (Тайна трех. Египет и Вавилон; Prag, 1925)'adlı üçlemesidir. Eser, Merejkovski'nin dini görüşlerine ve kıyamet günü ile ilgili önsezilerine yer verir. Bu eser parça parça *Sovremennıye Zapiski*'de ve Paris'te üç ayda bir çıkan *Okno* (Окно) dergisinde yayımlanır. Üçleme, çağın düşüncelerinden esinlenmekte, ancak bunun yanı sıra geleceğe de uzanmaktadır.³⁷⁴ Bu üçlemede yer alan eserler; *Üç Gizem: Mısır ve Babil, Batının Gizemi: Atlantis-Avrupa* (Тайна Запада: Атлантида – Европа-1930) ve *Bilinmeyen İsa* (Иисус Неизвестный, 1932-1934)'dır. Eserde, eski ve yeni ahitler, havarilerin yaptığı eylemler, Herodot, Platon, Plutarkhos, Dostoyevski, Tolstoy, Rozanov, Lobaçevski, Einstein, Bergson, Schelling, Goethe vd. ile ilgili bilgiler yer alır.³⁷⁵ B. Poplavski, bu üçleme ile ilgili olarak onu “*sürekli devam eden entelektüel bir coşku*” (непрерывный интеллектуальный экстаз) ve “*aralıksız*

³⁷³ Струве, (1956), 72.

³⁷⁴ Струве, (1956), 73.

³⁷⁵ Авраменко, (2011), 211.

süren, kendinden geçiren bir monolog” (сплошной экстатический монолог)³⁷⁶ olarak değerlendirmiştir.

1926’da Merejkovski ve Gippius, Paris’te edebiyat-felsefe topluluğu olan “Yeşil Lamba”yı kurarlar. Bu topluluğun başına ise G. İvanov getirilir. Topluluğun düzenlediği ilk toplantı 5 Şubat 1927’de gerçekleşir. Stenografi kayıtları, Paris dergisi olan *Noviy Korabl* (Новый корабль-1927)’da yayımlanır.

Tarihçilerin kurgusal biyografileri, onun sanatında büyük bir yere sahiptir. Merejkovski, tarihi eserleri için şöyle der: “*Çoğu kişi benim bir tarih romancısı olduğumu düşünüyor. Bu kesinlikle yanlış. Ben, geçmişte geleceği arıyorum. Bugün bana bazen yabancı gelir. Benim anayurdum, geçmişim ve geleceğimdir.*” (Большинство считает, что я исторический романист; и это глубоко неправильно; в прошлом я ищу будущее... Настоящее кажется мне иногда чужбиною. Родина моя – прошлое и будущее.)³⁷⁷

1928 yılı Eylül ayında Merejkovski, Belgrad’taki Yugoslav yönetimi tarafından organize edilen Rus göçmen yazarların ilk kongresine katılır. “Sırp Bilimler Akademisi” (Сербская Академия Наук) bünyesinde *Russkaya Bukva* (Русская буква) adlı dergiyi çıkaran bir yayın komitesi oluşturulur. Bu derginin ilk sayısında Merejkovski’nin

³⁷⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 262.

³⁷⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 263.

Napolyon (bazı bölümleri *Noviy Korabl* dergisinin ikinci sayısında; 1928’de ise *Sovremenniy Zapiski*’nin 34 ve 35. sayılarında çıkar) adlı eseri ortaya çıkar. Merejkovski için Napolyon, “*Güneş Tanrısı Apollon’un son timsali*” (последнее воплощение бога солнца Аполлона)’dir. Merejkovski’ye göre Napolyon’un dünyaya gönderiliş sebebi, insanlara “*belki de yakında dünyanın sonunun geleceğini*” (может быть, скоро конец) söylemek içindir.³⁷⁸

Merejkovski’nin, 1929’da *Napolyon* (Наполеон-Belgrad, 1929; Moskova 1993) adlı eseri basılır. Kitapla ilgili olarak yazarın düşünceleri şöyledir: “*Belki de komünizm cehenneminde bulunmuş olan Ruslar, şu an Napolyon’la ilgili kırk bin kitaptan öğrenemeyecekleri kadar bilgi sahibidir.*” (Может быть, сейчас русские люди, побывавшие в аду коммунизма, знают о Наполеоне то, чего нельзя узнать из сорока тысяч книг.)³⁷⁹

Yazarın Napolyon üzerine yazdığı eserin ikinci cildinde, Napolyon’un biyografisi yer alır. Birinci ciltte ise Napolyon’un kişiliği üzerine bilgiler verilir. Roman, Napolyon imgesinin, L. Tolstoy’un *Savaş ve Barış* romanında yorumlanması ile ilgili tartışmalar üzerine kurulmuştur.³⁸⁰

³⁷⁸ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 262.

³⁷⁹ Струве, (1956), 174.

³⁸⁰ Даниэлян, (2005), 17.

целостный организм души совсем не интересует Мережковского: он художник внешних декораций и нисколько не художник души. Душа героя есть для него мешок, а в который он наваливает, насыпает все, что ему, Мережковскому, в данный момент нужно и удобно. Пусть читатель сам переваривает все, как знает... Замечательно, что читателю никогда не удастся полюбить героев Мережковского – Мережковский не вчувствуется в своих героев (...) не любя, показывает нелюбимое и не вызывает к нелюбимому никакой любви.)³⁸²

Merejkovski'nin göç yıllarında yazdığı dini-felsefi eserleri arasında *Pavel. Augustin* (Павел. Августин, Berlin, 1936); *Francis Assisi* (Франциск Ассизский, Berlin, 1938; Moskova, 1995) ve *Jeanne d'Arc ve Ruhun Üçüncü Krallığı* (Жанна д'Арк и Третье Царство Духа, Berlin, 1938) da bulunur. Tüm bu eserler *İsa'dan Bize Azizlerin Yüzleri* (Лица святых от Иисуса к нам) başlığı altında yayımlanır.

Merejkovski, totaliterliğin her türüsüne karşıdır. Onun ruhsal özgürlük felsefesi, temel olarak yer yüzünde Tanrı'nın krallığıdır ve bu da Merejkovski için Bolşevizmle ya da faşizmle iş birliği yapmayı imkansız kılar. Yazar, iki kötülüğün de yeryüzünden yok olmasını ümit eder. Hitler'in SSCB'ye saldırısından sonra radyo konuşmasında Merejkovski, kendisine güvendiğini ve 1920'de yazdığı üzere

³⁸² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 263.

Bolşevizmin mutlak bir kötülük olduğunu ve Bolşevizme karşı vaftiz yürüyüşünün zorunlu olduğunu ifade eder. Bolşevizm üzerine şöyle der:

Bolşevizm hiçbir zaman tabiatını değiştirmeyecektir, kenarlarını sonsuz sayıda artırsan da, çokgenin hiçbir zaman yuvarlak olamayacağı gibi... Bolşevizmin bu değişimemişinin temel sebebi, hiçbir zaman ulusal olmayışındandır. Her zaman uluslararası bir olay olmuştur. İlk ortaya çıktığı günden itibaren Rusya, her ülkede olduğu gibi, nihai amaca ulaşmada, dünya hakimiyetini ele geçirmede Bolşevizm için bir araç olmuştur ve öyle kalacaktır. (Большевизм никогда не изменит своей природы, как многоугольник никогда не станет кругом, хотя можно увеличить до бесконечности число его сторон... Основная причина этой неизменности большевизма заключается в том, что он никогда не был национальным, это всегда было интернациональное явление; с первого дня его возникновения Россия, подобно любой стране, была и остается для большевизма средством для достижения конечной цели – захвата мирового владычества.)³⁸³

³⁸³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 263.

Yazar, Bolşevikler tarafından sistematik olarak yok edilen manevi başlangıcın, kültürün ve aklın geri döneceğine ve kana bulanana Rusya'nın yeniden doğacağına inanır..³⁸⁴

K. Moçulski, D. Svyatopolk-Mirski, G. Adamoviç, Yu. Terapiano gibi çok sayıda eleştirmen, Merejkovski'nin sanatı üzerine yazılar yazar.³⁸⁵

Merejkovski, II. Dünya Savaşından kısa bir süre önce *Rus Devriminin Sırrı: Sosyal Demonoloji*³⁸⁶ *Deneyimi* (Тайна Русской революции: Опыт социальной демонологии) adlı kitabını yazar. Bu kitabında Rusya ve Avrupa uygarlığının kader birliğinden bahseder. Yazar, Rusya'da komünizmin zaferinin I. Dünya Savaşının devamıyla ortaya çıktığı varsayımını dile getirir. Avrupalı politikacıları Rusya'nın trajedisine müdahalede bulunmadıkları için eleştirir. Bolşevizm'le olan mücadelesinde Rus göçmen edebiyatına büyük umutlar yükler.³⁸⁷

Merejkovski, 9 Aralık 1941'de, Paris'te beyin kanaması geçirerek vefat eder. Merejkovski'nin ölümünden sonra Paris'te, yazarın II. Dünya Savaşından kısa bir süre önce tamamladığı *Reformcular* (Реформаторы) adlı üçlemesi (Luther, 1941; Calvin, 1942; Pascal, 1941) Fransızca basılır. Bu üçlemenin Rusçası ise 1991'de New York'ta çıkar. Ölümünden çok kısa bir süre önce sanatçı, İspanya'nın sırları üzerine yazdığı *İspanyol Mistikler: İsa'nın Aziz Teresa'sı*

³⁸⁴ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 264.

³⁸⁵ Даниэлян, (2005), 18.

³⁸⁶ Şeytan ve cinlerin varlığını araştıran bilim.

³⁸⁷ Авраменко, (2011), 209.

(Испанские мистики: Св. Тереза Иисуса), *Vozrojdeniye*, 1959, No: 92-93; *Haçlı Aziz John* (Св. Иоанн Креста), *Noviy Jurnal*, 1961, No: 64-65; 1962, No: 69; ve *Küçük Teresa* (Маленькая Тереза), Ann Arbor, 1984; ayrı bir basımı Brüksel, 1988) adlı son üçlemesini de tamamlar.³⁸⁸

Merejkovski, insanoğluna Hıristiyanlığın sadece tarihsel bir olay olmadığını, onun ahlaki ve dogmatik öğretilerinin de olduğunu anlatmak istemiş ve Hıristiyanlığı, karanlık bir geceyi aydınlatan yıldızlar gibi görmüştür.³⁸⁹

G. İ. Çulkov, Merejkovski için şöyle der. “*O, modern yazarlarımız arasında tahsilli bir Avrupalının okumaya zaman ayırdığı ve ilgilendiği belki de tek kişidir.*” (Из наших современных писателей, он единственный, пожалуй, которого образованный европеец удосужился прочесть и которым интересуется.)³⁹⁰. Merejkovski’ye oldukça değer veren Georg Brandes ve Thomas Mann gibi çok sayıda batı Avrupalı yazar XIX. yy. Rus edebiyatının ünlü klasik yazarlarından olan Dostoyevski ve Tolstoy’un geliştirdiği dini-felsefi kaygıların sürekliliğini ve gelişimini, onun sanatsal arayışlarında

³⁸⁸ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 263.

³⁸⁹ Iswolsky, H. (1942). Twenty-Five Years of Russian Emigre Literature. *The Russian Review*, 1(2), 67.

³⁹⁰ Лавров, (2008), 8.

bulduklarına inanırlar. 1920’li yıllarda Merejkovski, Nobel ödülüne en yakın aday olarak gösterilen kişi olmuştur.³⁹¹

Merejkovski’yi iyi tanıyan ve onun yeterince öneminin anlaşılmadığını düşünenler, göç dönemi yazdığı kitapları ve yaratıcılığını yansıttığı tüm yazılarında dış görünüme önem vermediğini iyi bilirler. Tüm eserlerinin edebi eserler değil de adeta sesli sohbet havasında olduğunu ve açık bir şekilde düşüncelerini eserlerinde ifade etmeyi başardığı için değerli olduğunu kabul etmek gerekir. Büyük göçmen yazarlar arasında Merejkovski, mesihçiliğe eğilimli olmuş, ısrarla Rus göçünün misyonuna inanmış biridir. Göçmen edebiyatında Bayronların, Mitsenkeviçlerin ortaya çıkacağını hayal etmiş, ancak beklentilerine karşılık bulamamış bir yazar olarak yerini almıştır.³⁹²

³⁹¹ Лавров, (2008), 8.

³⁹² Струве, (1956), 74.

Arkadi Timofeyeviç Averçenko (1881-1925)

Geleceğin *mizah kralı* Arkadi Timofeyeviç Averçenko, 15 Mart 1881'de Sivastopol'da doğar. Doğumundan *Otobiografi* (Автобиография) *Baba* (Отец) gençliğine *Gençlik* (Молодняк) ve gençliğinden *Vapur Sirenleri* (Пароходные гудки), *Yıldırım* (Молния) göçmen yıllarına *Bir Safın Notları* (Записки простодушного) *Benim Eski Kutum* (Моя старая шкатулка) ve hatta ölümüne kadar *Arkadi Averçenko'nun Ölümü* (Смерть Аркадия Аверченка) başlıklı eserlerinden yazarın biyografisi üzerine birçok bilgiyi edinmek mümkündür.

Babası Timofey Petroviç, iflas etmiş Sivastopol'lu bir tüccardır. Annesi Susanna Pavlovna ise küçük çaplı bir tüccar ailesinden gelmektedir. İlk iki yılını Sivastopol gimnazyumunda bitiren, sonrasında ise sağlık durumunun kötüleşmesinden dolayı eğitimine

evde devam eden Averçenko, Rus yazar P. V. Bıkov'a şöyle yazacaktır:

Dokuz yaşında babam beni tam donanımlı bir okula vermeyi denediyse de, gözlerim o kadar zayıf ve öylesine hastaydı ki okula yazılamadım. Bu nedenle evde eğitim almak zorunda kaldım. On yaşından itibaren ayırım yapmaksızın okumaya ve çok okumaya başladım. On üç yaşında kendi romanımı yazmayı denedim ama bitiremedim. Ancak büyük annem bu romanımdan dolayı coşkuya kapıldı. (Девяти лет отец пытался отдать меня в реальное училище, но оказалось, что я был настолько в то время слаб глазами и вообще болезнен, что поступить в училище не мог. Поэтому и пришлось учиться дома. С десяти лет пристрастился к чтению -- много и без разбора. Тринадцати лет пытался написать собственный роман, который так и не кончил. Впрочем, он привел в восторг только мою бабушку.)³⁹³

Bir edebiyatçı ve gazeteci olarak Averçenko, hayatının Harkov dönemine, 1903'te ilk öyküsünü *Yujny Kray* (Южный Край) dergisinde *Hayatımı Nasıl Sigorta Ettirmeliyim* (Как мне пришлось застраховать жизнь) adlı eserini yayınlarak başlar. 1906'da *Ştuk* (Штык) dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapar. 1907'de ise *Meç* (Меч) dergisiyle çalışır. 1907 yılı sonunda Petersburg'a taşınır. Orada M.J. Kornfeld'in *Strekoza* (Стрекоза) adlı mizah dergisinde yazmaya

³⁹³ Очерк жизни и творчества А. Аверченко. <http://www.coolreferat.com>

başlar. Fakat kısa bir süre sonra bu pek karlı olmayan yayınlama işini halkın beğenisine hitap eden bir şekilde dönüştürme kararı alır. Bu kararla *Satirikon* (Сатирикон) dergisi ortaya çıkar. İlk sayısı 1 Nisan 1908’de basılan dergi, yazı işleri müdürü Averçenko’nun enerji ve yeteneği sayesinde ün kazanır. Averçenko, 1913’te ironik *Otobiyografi* (Автобиография-1913) eserinde şöyle der: “İlk adımlarım bizim tarafımızdan kurulan *Satirikon* dergisiyle bağlantılıdır. Derginin başarısı ise yarı yarıya benim başarımdır.” (Первые мои шаги были связаны с основанным нами журналом “Сатирикон”. Успех его был наполовину моим успехом.)³⁹⁴

Nitekim yazarın yaşamı ve sanatı üzerine araştırmalar yapan araştırmacı D. Levitski’nin hesaplamalarına göre, Averçenko’nun her iki dergide toplamda 650’den fazla hikaye, yermeli fıkra ve mizah içerikli edebi eseri basılır. Bunlar arasından en iyileri derlemelerde bir araya gelir. Bu derlemeler yazara tüm Rusya’da ün kazandırır. *Neşeli İstiridyeler* (Весёлые устрицы-1910), *Mizah Öyküleri* (Юмористические рассказы-1910), *Duvardaki Güneş Yansımaları* (Зайчики на стене-1910), *Sudaki Halkalar* (Круги по воде-1912), *İyileşenler İçin Hikâyeler* (Рассказы для выздоравливающих-1912), *Yabani Otlar* (Сорные травы-1914), *Elekteki Mucizeler* (Чудеса в решете-1915), *Büyükler İçin Küçükler Üzerine* (О маленьких для больших-1916), *Altın Kaplama Naplar* (Позолоченные пилюли-

³⁹⁴ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов)*, (2000), 652.

1916), *Altın Mavi* (Синее с золотом-1917) derlemeleri yazarın kaleminden çıkmış önemli çalışmalardır.³⁹⁵

1913'te editörle yaşadığı bir tartışma sonucu Averçenko, yazı kurulundan iki kişi (A.A. Radakovıy ve N.V. Remizovıy) ile birlikte *Satirikon* dergisinden ayrılır ve birlikte yeni bir mizah dergisi olan *Novıy Satirikon* (Новый сатирикон)'u kurarlar. Bu dergi bir nevi eski derginin devamı niteliğindedir. *Novıy Satirikon* oldukça hızlı bir şekilde halkın beğenisini kazanır ve derginin çok sayıda abonesi olur. Bu da iyi oranda ve sabit bir baskı sayısını beraberinde getirir. Devrim öncesi Rusya'nın edebi hayatına damgasını vuran dergilerden biri olan *Novıy Satirikon* (Новый сатирикон)'da Averçenko dışında N. Altman, L. Balkts, İ. Bilibin, A. Benua, M. Dobujinski, D. Mitrohin, A. Yunger gibi yazarlar çalışmıştır. Dergide, O. Dımov, N. Teffi, S. Gorodetski, S. Çyornıy, O. Mandelştam, V. Mayakovski, L. Andreyev, N.Gumilyov, F. Sologub, A. Grin, M. Artsıbaşev, P. P. Potemkin, İ. G. Ehrenburg, İ. E. Babel, S. Ya. Marşak, V. İ. Goryanski, A. S. Buhov, V. V. Knyazyev, ressamlardan A. A. Radahov, A. Yakovlen, A. Kuprin ve A. Tolstoy gibi yazar ve şairlerin eserleri de yayımlanır.³⁹⁶

Averçenko, parlak üslup ve motiflerle hicvini zenginleştirmiştir. Bu zenginleştirmeyi Rusya'nın üç devrim dönemini hicvine yansıtarak başarmıştır. 1910 yılından başlayıp düzenli olarak mizahi öyküleri, tek

³⁹⁵ Очерк жизни и творчества А. Аверченко. <http://www.coolreferat.com>

³⁹⁶ Miapowska, J. (2007). *Литература русского зарубежья в образцах и с комментариями, (Второе издание)*. Wydgoszcz. 121

perdelik piyesleri ve skeçleri yayınlanır ve derlemeleri yeniden basılarak tüm ülkeye dağıtılır. Averçenko adını sadece edebiyatı sevenler, okuyucular değil, çok daha geniş bir kitle bilirdi. Bu, kalabalığın beğenisine göz yumup popüler olma peşinde koşarak değil de gerçek, kendine özgü bir yeteneğin sonucunda gerçekleşir.³⁹⁷ Averçenko'nun ünü sosyal çevresinin sınırlarını aşar. II. Nikolay, onun hikayelerini okumayı çok severdi. Hatta Rus İmparatorunun Averçenko'yu hikayelerini okuması için evine davet ettiği, ancak yazarın birkaç kez ikilemde kaldıktan sonra yönetimden bağımsızlığını korumak adına bu teklifi reddettiğine yönelik belge mevcuttur.

Edebiyat çevresinde ise Averçenko'nun sanatını ve anlatım dilini beğenenlerin yanı sıra ona eleştirilerde bulunanlar da olmuştu. Şair M. A. Kuzmin, *Apollon* (Аполлон) dergisinde yer alan *Rus Edebiyatı Üzerine Notlar* (Заметки о русской беллетристике) adlı çalışmasında yazarla ilgili şu eleştiride bulunur: “*Sayın Averçenko, Amerika bağımlılığına açık bir eğilim göstermiştir. Bu yönüyle de temiz Rusça mizah dili kullanan Sayın Teffi'den tamamen farklıdır.*” (Аверченко проявляет явную склонность к американизму, чем он основательно отличается от г-жи Тэффи, практикующей юмор чисто русский.)³⁹⁸

³⁹⁷ Очерк жизни и творчества А. Аверченко. <http://www.coolreferat.com>

³⁹⁸ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов)*. (2000). Российская Академия Наук. Москва: ИМПЛИ РАН «Наследие», 652.

Averçenko'nun erken dönem eserlerinde akli başında, mantıklı, hayatta deneyim kazanmış, bunların yanı sıra iyi karakterli ve cömert insanın güçlü kahkahası görülür. Averçenko XIX. yy.'ın ikinci yarısında Amerikalı mizahçılardan oldukça etkilenmiş ve bu etkileşimi eserlerine de yansıtmıştır. Örneğin onun 1910'da çıkan *Mark Twain* (Марк Твен-1910) adlı makalesi, Mark Twain'i çok seven Averçenko'nun ona övgüler yağdırdığı bir yazıdır.³⁹⁹ Averçenko'nun kısa öykülerindeki gelenekleriyle kendine yakın hissettiği bir diğer isim O. Henry'dir. Averçenko'nun öykülerinde sürekli farklı isimlerle yer alan kahraman, tıpkı O. Henry'nin karakterlerinde olduğu gibi enerjik, hareketli, şakacı ve iyi kalplidir.⁴⁰⁰ Averçenko'nun Amerika'lı sanatçıları beğenerek onlar üzerine eserler yazmasını veya onların kullandığı edebi dilden etkilenmesini, M. A. Kuzmin'in belirttiğinin aksine temiz Rusçadan uzaklaşma olarak değil de dile çeşitlilik katma olarak değerlendirmekteydi.

Göçmen yazar Teffi ise Averçenko için ileride yazacağı nekrologda şöyle diyecektir: *“Birçok kişi Averçenko'nun Rusların Twain'i olduğunu düşünüyordu. Bazıları vaktiyle onun Çehov'un yolundan gittiğini öngörüyordu. Ancak o ne Twain ne de Çehov. O, kanının son damlasına kadar Rus mizah yazarıdır. (...) Rus edebiyatında yeri özeldir, yegâne Rus mizah yazarı diyebilirim.”* (Многие считали Аверченко русским Твенем. Некоторые в свое время

³⁹⁹ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов)*, (2000), 652.

⁴⁰⁰ *Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов)*, (2000), 653.

предсказывали ему путь Чехова. Но он не Твен и не Чехов. Он русский чистокровный юморист. (...) Место его в русской литературе свое собственное, я бы сказала – единственного русского юмориста.)⁴⁰¹

Averçenko tüm dergilerde takma ad kullandığını özellikle vurgular. Meduza Gorgona, siyasi bir hiciv yazarı, güncel, iğneleyici, yermeli fıkraların yazarıdır. Falstaf, günlük olayları konu alan öyküleri ve salon biblolarını bir araya getiren, öfke duymayan bir mizahçıdır. Ave, *Posta Kutusu* (Почтовой ящик) gazetesinde okuyucuların mektuplarına keskin bir dille cevap veren bir muhabirdir. Uyuşuk hiciv yazarı Foma Opiskin, hassas bir ruhu, sevecen bir kalbi, hastalık derecesinde bir kıskançlığı ve Oktyabrizme karşı dizginleyemediği nefreti olan bir kişidir. Averçenko öykülerinde sıradan gündelik yaşamı, zayıflıkları ve her daim insanların doymak bilmeyen isteklerini yumuşak bir dille yerer. Averçenko'nun kahramanları, yazarlar, hâkimler, polisler, seyyar satıcılar, hizmetçiler, restoran müdavimleri, Petersburglu soylu bayanlardır. Averçenko, hiçbir zaman kendini herkesin maskesini kaldıran ateşli bir hiciv yazarı olarak görmemiştir. Onun temel amacı *gülmek uğruna gülmek* (смех ради смеха), sıradan insanın değerlerine hitap etmek, yaşanmış olaylar üzerinden kastı olmayan şakalar yapmaktır. Fakat bu durum özellikle de Rusya için kolay olmayan 1905-1907 dalgalanma ve

⁴⁰¹ Орловский, В. (2013). *Творчество Аркадия Аверченко в эмиграции*. Дипломная работа. Карлов университет, Праг, 28-29.

savaş yıllarında Rus okuyucu kitlesi ve yönetim tarafından bir türlü anlaşılabilir.

I. Dünya Savaşının başlamasıyla beraber siyaset, Averçenko'nun sanatına ciddi anlamda ve uzun süreliğine girer. O zamanlar *Noviy Satirikon* oldukça sert ve yurtsever bir konumdadır. Ancak sansür sınırlamaları bu dergiyi kapsamaz. Bu nedenle Averçenko, Şubat Devrimini ve Rus Çarının yadsımlarını alkışlarla karşılar. *Yeni Vakarıvis Nestor* (Новый Нестор летописец) adlı öyküsünde ve *Romanovların Evinin İneği* (Корова дома Романовых) adlı yermeli fıkrasında Çar ile alay eder. Ancak Averçenko'nun sevinci diğer özgürlüğe susamış Ruslar gibi uzun sürmez. Averçenko *özgürlük güneşinde daha fazla leke* (на солнце свободы все больше пятен) olduğunu erken fark eder. Yazarın bu sözüyle anlatmak istediği, özgür bir sanatçı olmak isteyenlerin yönetim tarafından her türlü zorluklarla karşı karşıya kalabileceğini göz önünde bulundurmaları gerektiğidir. Sanatçı, o dönemin yönetiminin ülkeyi bir yıkıma götürdüğünü düşünmektedir.

Averçenko'yu iyi tanıyan eleştirmen Pyotr Pilski, sonraki yıllarda onun yeteneğinin değerlendirmesini yapar ve siyasete yaklaşımını şöyle özetler:

Rus okuyucusu ruhsal acı çektiğinde, yorulduğu dakikalarda Averçenko'ya yönelirdi ve savaş yıllarında hastanelerde tüm masalarda onun kitaplarını ve *Noviy Satirikon* tarafından

yayımlanan kitapçıklarını gördüğümü iyi hatırlıyorum. Rus eleştirmeni bazen Averçenko'nun mizahını değersizlikle ve içeriksiz olmakla suçladı. Kendisi de hiçbir zaman siyasi hiciv yazarı olmak istememiştir. Ancak Averçenko bu mizahına ün kazandırma cesaretine sahipti. Bu mizahına özgür ve bağımsız şiirlerinde yer verirken onları bir araç olarak değil hedef olarak gördü. (В час душевной боли, в минуту усталости русский читатель обращался к Аверченке, и я хорошо помню, как во время войны в госпиталях на всех столах я видел его книги и книжечки, изданные «Новым Сатириконом». Русская критика иногда упрекала Аверченко в бесцельности и бессодержательности его смеха. И он сам никогда не хотел слыть политическим сатириком. Но Аверченко имел мужество прославить этот смех, поставить его целью, а не средством, открыто служить его свободной и независимой стихии.)⁴⁰²

Averçenko'nun eserleri sadece siyasi içerikleriyle tanınmaz. Onun çocukların dünyasına da ilgisi çok büyüktür. Çocukların dünyasına yöneldiği anlar kendini bulduğu anlardır. Çocuklara karşı her zaman içten bir sevgi duyar ve bu sevgi onu hiç terk etmez. Averçenko'ya göre ülkede ortaya çıkan oldukça büyük felaket düzeyindeki değişiklikler çocuklara yansır. Onların iç dünyalarını yazar çok iyi bilmekte ve hissetmektedir. Rusya'nın korkunç yıllarının çocukları mutlulukları, hayat konforlarını, iyi ve güzel olan şeyleri

⁴⁰² Очерк жизни и творчества А. Аверченко. <http://www.coolreferat.com>

kaybetmişlerdir. Bunlar bir çocuğun özünü oluşturan şeylerdir. Rusya'nın eski mutlu yaşamı, onlar için uzak ve anlaşılmazdır. *Antik Kazılar* (Античные раскопки) adlı öyküsünde altı yaşındaki Kotya, metal paranın ne demek olduğunu ve iki rubleye pazardan et, patates, lahana ve elma, yumurta vs. almanın nasıl büyük bir mutluluk olduğunu da bilmez.⁴⁰³ Çocuklara yönelik yazdığı eserleri arasında *Afacanlar ve Aylaklar* (Шалуны и ротозеи-1915), *Büyükler için Küçükler Üzerine* (О маленьких для больших-1916) ve *Çocuklar* (Дети-1922) yer alır.⁴⁰⁴

Çocuklar için yazdığı eserlerle huzur bulan yazar şöyle der: *“Çocukları çok seviyorum ve alçak gönüllülük göstermeden diyebilirim ki onlar da beni severler. Çocuğun kalbine giden gerçek yolu bulmak oldukça zordur. Bunun için olağanüstü bir sezgiye, ölçülü olmaya ve daha birçok şeye sahip olmak gerekmektedir.”* (Я очень люблю детишек и без ложной скромности могу сказать, что и они любят меня. Найти настоящий путь к детскому сердцу — очень затруднительно. Для этого нужно обладать недюжинным чутьём, тактом и многим другим.)

Arkadi Averçenko ve devrimin çekirdek kadrosu Şubat Devrimi'ni sevinçle karşılamıştır. Ancak Ekim'e giden süreçte ve sonrasında Lenin'e ve partisine tavır alınır. Derginin sayfalarında Bolşevikleri eleştiren ve hicveden yazıların yanı sıra karikatürler de eksik olmaz.

⁴⁰³ Smirnova, (2014), 409.

⁴⁰⁴ Очерк жизни и творчества А. Аверченко. <http://www.coolreferat.com>

1918'de Averçenko'nun "*Lenin'e Sempati Duyuyor ve Onu Anlıyorum*" (Моя симпатия и сочувствие Ленину) adlı eseri yayımlanır. Bolşevikler devrimi ilerlettikçe Averçenko da taşlamalarının dozunu artırır. Bunun sonucunda, kendi ifadesine göre, yayımladığı bir Troçki karikatürü yüzünden 1918 Ağustos'unda yeni yönetim *Noviy Satirikon* dergisini kapatır. Başta Averçenko olmak üzere bazı çalışanları hakkında tutuklama kararı çıkartılır. Averçenko, Çeka'cılar evinin kapısını çalmadan birkaç gün önce, St. Petersburg'dan bir daha dönmek üzere ayrılır. İlk olarak Moskova'ya, sonrasında ise Teffi ve bir grup oyuncu ile birlikte Kiev'e gider. Kiev'den sonra Harkov'a, Rostov'a, Yekaterina'ya ve Novorossik'e uğrar. 1919 yılı başlarında ise Sivastopol'e gider. Orada Averçenko, şehrin tiyatro yaşamına aktif katılımında bulunur. *Oyuncunun Evi* ve *Göçmen Kuşların Yuvası* kabare tiyatrolarında görev alır. Averçenko'nun kendisinin de bir oyuncu olarak yer aldığı piyesleri orada yazılır ve sahnelenir. Yazar kendi eserlerini okuduğu çok sayıda sanatsal gece düzenler.

Sivastopol'de bulunduğu süre içerisinde Averçenko, *Yug* (Юг), *Yug Rossii* (Юг России), *Priazovski Kray* (Приазовский край) ve *Russkoe Delo* (Русское дело) gazetelerinde çalışır. Birçok eseri özellikle *Yug* gazetesinde basılır. Averçenko, *Yug* ve *Yug Rossii* gazetelerinde yayımlanan en iyi öykülerini iki derlemede toplar. Bunlar *Kirli Güç* (Нечистая сила-1920) ve *Devrimin Sirtına Bir Düzine Bıçak* (Дюжина ножей в спину революции-1921)'dir. Bu derlemelerin yazarı, karşımıza acımasız bir hicivci ve siyasi

eleştirmen olarak çıkar. İlk derlemesi olan *Kirli Güç*'te, yeni Rusya'daki yaşamın tablosunu çizer. Yeni Rusya, Sovyet yönetiminin hâkimiyeti altında kalan bir ülkedir. 1917 Ekim ayından sonra gerçekleşen her şey ona bir kâbus gibi gelir. Derleme öykülerinin çoğu antitez üzerine kurulmuştur. Öykülerinde çar ve Sovyet Rusyası'nın, yeni ve eskinin zıtlığı görülür. Averçenko öykülerinde yeni yönetimi eleştirdiği günlük yaşamdan birtakım örnekler gösterir. Pazarda 1916 ve 1919 yıllarında bir zaman leziz olan ahududu reçelinin, şimdiki ekşimiş ve böcekli halinin fiyatlarının kıyaslamasını yapar.⁴⁰⁵

Sanatçının diğer derlemesi olan *Devrimin Sirtına Bir Düzine Bıçak* ise her biri hiciv dolu olan on iki felyetondan oluşur. Devrim yıllarının acımasız etkilerini anlattığı bu eserde, Petersburg'un savaş öncesi dönemindeki rahatlık ve sıcaklığını duyduğu özlemle dolu olan *Büyük Sinemanın Büyüsü* (Фокус великого кино), terörün ve açlığın tablolarının yer aldığı *Aç Adamla İlgili Bir Şiir* (Поэма о голодном человеке), geleceğin anti ütöpik tahminlerinin bulunduğu *Dönme Dolap* (Чертово колесо), *İşçi Panteley Grimzin'in Hayatından Bazı Kesitler* (Черты из жизни рабочего Пантелея Грымзина), *Çizmelerin Ezdiği Otlar* (Трава, примятая сапогом), *Yeni Rus Masalı* (Новая русская сказка), *Krallar Evlerinde* (Короли у себя дома), *Konak ve Şehirde Bir Daire* (Усадьба и городская квартира), *Ekmek* (Хлебушка), *Rus Kitabının Evrimi* (Эволюция русской книги), *Avrupalarda Bir Rus* (Русский в Европах) ve *Paramparça* (Осколки

⁴⁰⁵ Smirnova, (2014), 408-409.

разбитого вдребезги), derlemeyi oluşturan öykülerdir.⁴⁰⁶ 1920'de Simferepol'de eser kitap haline getirilir. 1921'de ise Paris'te ikinci baskısı yapılır. Kitabın ününün yayılmasına bizzat Lenin, 22 Kasım 1921'de *Pravda*'da yayımladığı eleştiri yazısıyla katkıda bulunur. Bu değerlendirmede Lenin, Averçenko'yu *feci derecede kızgın ve kırgın beyaz muhafız* olarak tanımlamakla birlikte yeteneğini över, bazı hikâyelerinin Sovyetler Birliği'nde yeniden basılması gerektiğini belirtir. Bu yoruma cevap olarak Averçenko, İstanbul'da yazacağı *A.Averçenko'dan Lenin'e Dostça Bir Mektup* (Приятельское письмо Ленину от Аркадия Аверченко)'ta Lenin'e seslenerek *dostane tavsiyelerini* iletacaktır.⁴⁰⁷ Yazar bu çalışmasıyla devrime ve Lenin'e olan bakış açısını alaycı bir üslupla gözler önüne sermektedir.

Averçenko, 1920 yılının Ekiminde Kızıl Ordunun Sivastopol'ü kuşatması üzerine, birçok meslektaşı ve vatandaşıyla birlikte bir gemi ambarında İstanbul'a doğru hareket eder ve bir daha vatanına dönme şansını bulamaz.⁴⁰⁸ Yazar, binlerce Rus göçmenin yolundan giderek İstanbul'a ulaşır. Orada tiyatro faaliyetlerine devam eder. *Göçmen Kuşlar Tiyatrosu* olarak adlandırdığı kendi tiyatro grubunu kurar. *Noviy Satirikon* adlı yayınevini kurar ve *Gazeta Arkadiya Averçenko* (Газета Аркадия Аверченко) gazetesini çıkarır. Kasım 1920'de geldiği İstanbul'da Nisan 1922'ye kadar kalan Averçenko, 1921'de

⁴⁰⁶ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов), (2000), 657.

⁴⁰⁷ Averçenko, A. (2012). *Leninname* (Çev: Mustafa Yılmaz). İstanbul: Kibele Yayınları, 10.

⁴⁰⁸ Kandemir, H. (2011). Küçük İnsan Öyküleri Arkadiy Averçenko ve Mihail Zoşçenko. Konya: Çizgi Kitabevi, 8.

Pera’da *Kültür* adıyla açılan ve İngilizce, Fransızca, Rusça kitapların satıldığı bir yayınevi yayın hayatına Averçenko’nun öykü kitapları ile başlar, ancak bu maddi yönden karlı bir yatırım olmaz. Adı geçen yayınevinden Kırım’daki Rus göçmenlerin hayatını anlattığı *Капнаван Казан* (Кипящий котел-1922) adlı kitabı çıkar. Ayrıca İstanbul’da yayımlanan *Gök Parıltısı* (Зарницы) dergisinde de öyküleri basılır. Bunun dışında Mayıs 1920’de yayın hayatına başlayan *Akşam Haberleri* adlı gazetenin karikatürlerini de Averçenko çizer.⁴⁰⁹ Averçenko’nun İstanbul’da yazdığı öykülerinde gözümüze çarpan karakterler, daha önce aydın ve soylu olan Rus göçmenlerdir. Bu kişiler 1920’li yıllarda hiciv edebiyatında oldukça detaylı olarak eserlere konu olmuştur.⁴¹⁰ Averçenko’nun İstanbul’da kaleme aldığı bir diğer derleme eser de *Çocuklar* (Дети)’dir. Çocuklar üzerine yazdığı öykülerin yer aldığı derlemede yazar, terörün ve tahliye edilmenin ne demek olduğunu bilen, şarapnellerin meydanlarda nasıl gümbürdediğini duyan ve açlığın dışa yansımaları gören yeni nesil çocukların korkunç silüetlerini ortaya koyar. Öykülerin çoğu daha önce Petrograd ve Sivastopol’da yayımlanmıştır.

Arkadi Averçenko yaklaşık iki yıl süren İstanbul günlerini *Bir Safın Notları* (Записки простодушного) adı altında anlatır. On altı başlık altında toplanan öykü-anıların her birinde İstanbul ve İstanbul’daki Rusların genel durumu hakkında bilgi bulmak mümkündür. Yazarın sözü edilen notlarını tam olarak öykü veya anı şeklinde adlandırmak

⁴⁰⁹ Kandemir, (2011), 8-9.

⁴¹⁰ Орловский, (2013), 22.

mümkün değildir. Kurgu ve şema olarak bakıldığında öykü olsalar da özünde Averçenko'nun İstanbul izlenimleri ve yaşadıkları olduğu için anı olarak da adlandırmak mümkündür. Her alt başlıkta İstanbul döneminde yaşadığı bir olayı veya düşüncelerini aktaran Averçenko, İstanbul'u şehir olarak betimlemez, İstanbul'u dar bir çevre içine sıkışmış olan Rusları ve maceralarını harmanlayarak aktarır.⁴¹¹

Yazarın anlatımı her ne kadar mizahi şekilde olsa da, İstanbul'un onda derin ve acı izler bıraktığı hissedilmektedir. Averçenko notlarına nasıl göç ettiğini anlatarak başlar, göçün kaçınılmaz olduğunu ve onu kabullenmesi gerektiğini kedi tarafından kafesinden sürüklenen bir papağanın durumuna, mutlak sonuna benzetmektedir. Göç nedenini ve nasıl göç etmek zorunda kaldığını da mizahi kişiliğini ön plana çıkararak anlatır. 1920'de Sivastopol'de havaların değişmesine bağlı olarak göç ettiğini açıklar. Sonbahar olmasına ve havaların soğumasına rağmen bir generalin kendisine gelerek gitmesi gerektiğini söylediğini not düşen Averçenko, durumu şu şekilde anlatmaktadır:

(...) Sonbahar günlerinde tanıdık bir general geldi ve bana: Buradan ayrılmanız lazım, dedi.

Ne diyorsunuz? Burada oldukça iyiyim, dedim.

Özellikle de sizin kalmanız mümkün değil. Yakında buralar çok sıcak olacak, dayanamazsınız.

Sıcak mı? Ama sonbahar, diye çok şaşırılmışım.

⁴¹¹ Kandemir, H.(2009). *Rus Edebiyatında İstanbul*. (1). Konya: Çizgi Kitabevi, 90.

(...) Size çok sıcak olacağını söylüyorum.

(...)

Beni nereye göndereceksiniz?

İstanbul'a.

Hımm. İtiraf etmem gerekirse ben hep İspanya hayali kurmuştum.

O halde İstanbul'da İspanya hayali kurmaya devam edersiniz.⁴¹²

Averçenko, İstanbul'u ve Beyaz Rusları konu alan birçok öykü kaleme alır. Göç eden Beyaz Ruslar üzerine şöyle der: *“Nezih Rus Cemiyeti, küçük bir pavyonda bulunabilir. Çünkü hizmetçi tatlı bayan, bir kontestir. Kapıcı ise Bestujev Enstitüsü'nün eski profesörüdür. Vestiyerde duran kişiyi albay olarak tahmin etmek yanlış olur, çünkü o bir generaldir.”*⁴¹³

Sanatçı İstanbul'a geldiği aynı grupla 1922 Nisanında önce Sofya, sonra Yugoslavya ve en son olarak da yaşamının sonuna değin devam ettirdiği Prag'a geçer. 17 Haziran 1922'de Prag'a gelir. Bu olay, bir gün sonra Çek basınında Narodni politika gazetesinde şu sözlerle yer alır: *“(...) ünlü mizah yazarı Averçenko geldi... Sofya, Belgrad ve Zagreb'deki söylevleri, büyük bir başarı elde etmiştir. Umarız Prag'da da Çek ve Slav halkları bu sıra dışı mizah yazarını büyük bir sevinçle kabul eder.”* ((...) приехал знаменитый писатель-юморист Аркадий Аверченко... Его выступления в Софии, Белграде и

⁴¹² Kandemir, (2009), 91.

⁴¹³ Bakar, (2012), 201.

Zagrebe сопровождались огромным успехом. Можно надеяться, что и Прага, чешская и словацкая примут с большой радостью этого исключительного юмориста.)⁴¹⁴

Çek halkı, Rus *güldürü kralını* çok iyi tanıyor ve seviyordu. *Ceske Slovo* gazetesi Averçenko için şunları yazar: “*Alışık olduğumuz Rus kitapları arasında daha yıllar öncesinden mizahi farklılığıyla bizi şaşırtmış bir mizah yazarıdır.*” (Юморист, чьи юморески еще много лет назад поразили нас как особенное исключение среди русских книг, к которым мы привыкли.)⁴¹⁵

Arkadi Averçenko'nun son evi olan Çekoslovakya, o ülkede yaşadığı süre boyunca ona göç yıllarında özlediği uygar yaşamı sunar. Prag'da geçen üç yıllık hayatı boyunca Averçenko, şehir merkezinde bulunan *Altın Kaz* (Золотая гусыня) otelinde kalır.⁴¹⁶

Averçenko, Prag'da iken siyasi mücadeleden uzaklaşır. Bu şehirde Averçenko, Çekoslovakya'daki Rus Yazar ve Gazeteciler Birliği'ne girer. Aktif olarak *Prager Presse* ve *Lidove Noviny* gazetelerinde çalışır. Petersburg'da olduğunun aksine Prag'da yazar, oldukça fazla sayıda eser üretir. Avrupa ülkelerindeki Rus süreli yayınlarında çok sayıda eseri basılır. Yeni ve eski öykü derlemeleri birbiri ardına çıkar.

⁴¹⁴ Орловский, (2013), 25.

⁴¹⁵ Орловский, (2013), 25.

⁴¹⁶ Орловский, (2013), 26.

Arkadaşlarından eleştirmen Pyotr Pilski, yazar ile ilgili şöyle der: “Onun gelişiyile tatlı Rus gülüşü Prag’da duyulmaya başladı ve bizi büyüledi. Sadece Rusları değil Çekleri de neşelendirdi, asık, endişeli yüzleri aydınlattı, içinde bulunduğumuz mutsuz yaşamın tüm hüznelerini unutturdu, günlük yaşamdan uzaklaştırdı.” (С его приездом мягкий русский смех зазвучал в Праге и увлек, развеселил не только русских, но и чехов, заставил просветлеть хмурые озабоченные лица, забыть все печали в текущей невеселой жизни, отойти в сторону от повседневщины.)⁴¹⁷

Hayatının son yıllarında yazar, nostaljik bir ruh haline bürünür.

1923’te sanatçı *Metsenat’ın Şakası* (Шутка Мецената-1925) adlı otobiyografik romanını yazar. Bu eser, neşeli Petersburg günlerine duyulan özlemle doludur. Romanda yer alan karakterler Metsenat, Motilek, Kuzya, Telohranitel ve Yablonka, okuyucuya Averçenko’yu ve onun arkadaşlarını hatırlatır. Romanın sonu oldukça hüznüldür. Bu açıdan Averçenko’nun *Korkunç Olan Şeydeki Komik Şey* (Смешное в страшном-1923), *Isırgan Üzerinde Tatil* (Отдых на крапиве-1924) ve *Alaycı Bir Kişinin Öyküleri* (Рассказы циника-1925) adlı derlemelerinin sonuç kısımlarıyla uyumludur.⁴¹⁸

Averçenko’nun eserleri *Biç* (Бич) (Paris), *Za Rubejom* (За рубежом) (Şanghay) dergilerinde, *Russkoye Delo* (Русское дело) (Harbin),

⁴¹⁷ Орловский, (2013), 27.

⁴¹⁸ Smirnova, (2014), 413.

İzdatelstvo Martensona (Издательство Мартенсона) (Şanghai), *Dobro* (Добро) (Varşova), *Plamya* (Пламя) (Prag), *Sever* (Berlin) ve *Arbat* (Berlin) yayınevlerinde, *Veçernyaya Pressa* (İstanbul), *Rul* ve *Segodnya* gazetelerinde yayımlanır.

Güldürü kralı, eserleriyle ilgili şöyle der: *Her zaman kitapların yumuşak, kuş tüyü bir şilte seviyesine kadar azaltılmasına karşıydım. Edebiyat bir yerlere çağırmalı, uyandırmalı, endişelendirmeli, kaygılandırmalı, farklı soruların ve taleplerin doğmasına sebep olmalı.* (Я всегда был против того, чтобы мои книги низводились до степени мягкой перины. Литература должна звать куда-то, будить, тревожить, вызывать разные вопросы и запросы.)⁴¹⁹

Ölümünden kısa bir süre önce Averçenko, basına yaptığı bir açıklamada, aslında içinde hüznü de barındıran bir konuşma yapar: *“Nasıl bir Rus yazarım artık? Şimdilerde çoğunlukla Çekçe, Almanca, Romence, Bulgarca, Sırpça bastırıyorum eserlerimi, geceler düzenliyorum, kendi piyeslerimde sahne alıyorum, tıpkı sürekli turneye çıkan bir oyuncu gibi Avrupa’yı geziyorum.”*(1925) (Какой я теперь русский писатель? Я печатаюсь теперь главным образом по-чешски, по-немецки, по-румынски, по-болгарски, по-сербски, устраиваю вечера, выступаю в собственных пьесах, разъезжаю по Европе, как завзятый гастролер.)⁴²⁰

⁴¹⁹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 11.

⁴²⁰ Орловский, (2013), 28.

Averçenko'nun Amerika'ya seyahat etme planları vardır. Bu seyahat öncesi Amerika'da basılan Rus gazetesi *NRS* (НРС)'ye, *Güçlüler ve Zayıflar* (Сильные и слабые) adlı öyküsünü gönderir. Ancak ölümünden dolayı yazar, Amerika seyahatini gerçekleştiremez.⁴²¹

Arkadi Averçenko, 12 Mart 1925'te vefat eder. Tüm kitapçıların vitrinlerinde onun yas fotoğrafı ve Çekoslovakya'da çıkan kitapları yer alır. Sanatçısı, 14 Mart 1925 Cumartesi günü, Prag Olşan Mezarlığı'nın Ruslar için ayrılan bölümüne defnediler.

Narodni Politika gazetesi yazarla ilgili şöyle yazar: “*Rus edebiyatı, üstün üslubuyla, yaratıcılığıyla ve yeteneğiyle okuyucuyu fetheden büyük bir mizah yazarını kaybetti.*” (Русская литература потеряла крупного писателя-юмориста, выдающегося стилем, изобретательностью, и умением захватывать читателя.)

Prager Presse gazetesi, Averçenko'nun ölümü üzerine gazetede yer verdiği yazısında ondan şöyle bahseder: “*Savaş öncesi yıllarda Rusya'nın en önemli mizah yazarı.*” (самый значительный юморист России предвоенных лет.)⁴²²

Sanatçısıyla vedalaşmaya Prag'da bulunan hemen hemen tüm Rus yazarlar, profesörler, öğrenciler, gazeteci arkadaşları ve Çekoslovakya

⁴²¹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 11.

⁴²² Орловский, (2013), 29.

yetkilileri gelir. Yazarın arşivi 1928’de Paris’e, küçük kız kardeşi Olga’ya gönderilir. Bu arşiv kırk yıl boyunca korunur.⁴²³

Averçenko, kolay iletişim kurulabilen, hoşgörülü ve oldukça dikkatli bir insan olarak tanınır. Yakın arkadaşlarından olan Teffi, onunla ilgili olarak şöyle der: “*Harika bir insan ve mükemmel bir arkadaştır.*” (Он был чудесный человек и прекрасный товарищ)⁴²⁴

Riga gazetesi olan *Segodnya*’nın editörlerinden olan M. İ. Ganfman, yazarın ölümünü haber veren telgrafi aldığı anda düşüncelerini şöyle ifade eder:

Arkadi Timofeyeviç Averçenko adı belki de son on yılın en popüler edebiyat adlarından biriydi. Onu sadece edebiyatseverler, profesyonel okuyucular değil, oldukça geniş bir kitle severdi ve bu kalabalığın zevkine düşkünlüğünden, popülerliğin peşinden koşmaktan değil, aslında gerçek bir yeteneğin sonucunda oldu. (Имя Аркадия Тимофеевича Аверченко было, может быть, одним из самых популярных литературных имен последних десятилетий. Его знали не только любители литературы, не только профессиональные читатели, но и самые широкие круги. И это было результатом не потакания вкусам толпы, не погони за

⁴²³ Орловский, (2013), 29.

⁴²⁴ Орловский, (2013), 28.

популярность, а последствием действительно подлинного таланта.)⁴²⁵

Averçenko'nun Prag'dan yakın arkadaşı olan gazeteci K. Belgovski, yazarın son günlerini anlatan gazete haberini bitirirken, Averçenko'nun sadece Rus okuyucuları için değil, onu çeviri eserleri aracılığıyla tanıyan başka ırktan okuyuculara da yakın bir yazar olduğunu özellikle vurgular:

On altı yıldır A. Averçenko'nun kaleminden çıkan edebi çalışmaları öylesine net, öylesine yetenekli ve öylesine doğru ve önemliydi ki, Averçenko'yu tüm dünyaca tanınan bir mizah yazarı yaptı. (...) Aslında 12 Mart'ta Prag'da sadece büyük bir Rus yazar değil, aynı zamanda hem Ruslara, hem Almanlara, hem Fransızlara ve hem de başarılı öykülerinin yer aldığı kitapları eline alan herkese aynı derecede yakın bir yazar öldü. (Но и то, что вышло из-под пера Аркадия Аверченко за 16 лет его литературной работы, было так ярко, так талантливо и так метко и жизненно, что оно создало Аверченко всемирную славу писателя юмориста. (...) И действительно, 12 Марта в Праге умер не только большой русский писатель, но и писатель, одинаково близкий и русским, и немцам, и чехам, и французам, и всем, кто брал в руки книжку с его талантливymi рассказами.)⁴²⁶

⁴²⁵ Левицкий, Д.А. (1999). *Жизнь и творческий путь Аркадия Аверченко*. Москва: Русский путь, 467.

⁴²⁶ Левицкий, (1999), 467.

Averçenko, XX. yy.'ın önemli yazarlarından biri olmanın yanı sıra *güldürü kralı* unvanına sahip hiciv ve mizah yazılarıyla Rus edebiyatı mirasına katkıda bulunmuştur. *Satirikon* ve *Noviy Satirikon* gibi dönemin iki ünlü dergisinin kuruculuğunu ve editörlüğünü yapmış, eserleriyle derginin daimi yazarlarından olmuştur. Okuyucu üzerinde komik bir etki bırakarak, yazdıklarını adeta canlı bir karikatüre dönüştürebilen ve bunların yanı sıra eserlerinde iğneleyici diyaloglara da yer veren bir hiciv yazardır. Bolşeviklere ve Sovyet yönetimine duyduğu karşıt düşüncelerini, sanatına yansıtmış bir yazardır.

Aziz Nesin, kendisine en beğendiği dünya mizahçılarından sorulduğu, 24 Kasım 1972 tarihli *Milliyet Sanat Dergisi*'nde yayımlanan bir röportajında, Averçenko'nun adını da telaffuz eder ve şöyle der: “*Bir yazarın ancak yurdunda var olabileceğinin yüzlerce örneğinden en güzeli Arkadi Averçenko'dur. Averçenko Rusya'dan ayrıldıktan sonra hiçbir ulusun benimsediği yazar olamadığından hakkı olan yeri alamamıştır.*”⁴²⁷

⁴²⁷ Averçenko, (2012), 10.

Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya (Teffi) (1872-1952)

Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya, 9 Mayıs 1872'de Petersburg'da doğar. Büyük ve varlıklı bir aileden gelir. Mistik şiirler yazan dedeleri Kondrati Lohvitski'nin hatıraları tüm evde konuşulurdu. Dedesi Kondrati Lohvitski, edebiyatı sever ve I. Aleksandr döneminde mistik şiirler yazardı. Babası ise Petersburg'ta ünlü bir avukat, hatip ve profesördü. Çok sayıda bilimsel çalışması vardı. Annesi, köken olarak bir Fransız'dı. Avrupa edebiyatını oldukça iyi bilir ve şiiri çok severdi.⁴²⁸

Lohvitskilerin evi adeta edebiyat kokardı. Çocukların tümünün şiire ilgisi vardı. Gerçek adı Mariya olan, ancak edebiyat dünyasına Mirra ismi ile giriş yapan büyük kız kardeş Mirra Lohvitskaya, oldukça ünlü bir şairdi. Hatta ona *Rus Safo'su* (Русская Сафо) derlerdi. İki yüzyılın

⁴²⁸ МЯНОВСКА, (2007), 139.

eşğinde Mirra Lohvitskaya şiirleriyle oldukça ses getirmiş, parlak ancak kısa bir hayat sürmüştür. N. Teffi'nin diğer iki kız kardeşi Varvara ve Yelena da edebiyat alanında birtakım başarılı girişimlerde bulunmuş kişilerdi.⁴²⁹

Oldukça esprili ve duygusal olan küçük kız kardeş Yelena, ileriki yıllarda Teffi'nin otobiyografik nitelik taşıyan pek çok öyküsüne konu olacaktır. Teffi ve Yelena her zaman bir arada olmuş, beraber büyümüşlerdir. O yıllarla ilgili olarak Teffi “*Her zaman omzumda pembe bir yanak ve yuvarlak gri bir göz görürdüm... Her zaman benim yaptığımı yapardı.*” (Всегда у своего плеча видела я ее круглую розовую щеку и круглый серый глаз... Она всегда делала то же, что я.) der. Yelena da şiirler yazardı. 15 yaşındaki Nadejda ve 13 yaşındaki Yelena, şiire olan yetenekleri konusunda hiç şüphe duymamışlardı. Okuyucunun karşısına çıkma konusunda ise önceliği Mirra'ya vermişlerdi: “*Mirra'ya engel olmama konusunda anlaştık, o ünlü olduğunda ve sonunda öldüğünde, biz eserlerimizi yayımlama hakkına sahip olacağız.*” (Мы уговорились, чтобы не мешать Мирре, и только когда она станет знаменитой и, наконец, умрет, мы будем иметь право печатать свои произведения). Bu gülünç ve çocukça edilen yemin, adeta bir kehanete dönüşür. Mirra Lohvitskaya

⁴²⁹ Трубилова, Е. М. (1993). *Литература русского зарубежья (1920-1940)* (1). Москва: «Наследие», «Наука», 242.

1905'te vefat eder. O zaman "Teffi" takma adıyla eserlerini yayımlayan Nadejda Lohvitskaya'nın ünü yayılmaya başlar.⁴³⁰

Yazarın edebiyat dünyasına ilk girişi, *Bir Rüya Gördüm, Sıra Dışı ve Mükemmel* (Мне снился сон, безумный и прекрасный) başlıklı şiirinin 2 Eylül 1901 tarihli *Sever* (Север) dergisinde yer almasıyla olur. Teffi, hayatı boyunca şiir yazmaya devam etmiştir. İleriki yıllarda şiirleri, üç şiir derlemesi olan *Yedi Ateş* (Семь огней-1919), *Pasiflora* (Пасифлора-1923) ve *Şamram: Doğunun Şarkıları* (Шамрам: Песни Востока-1923) kitaplarında toplanacaktır. Teffi, çoğu kez bu şiirleri şarkıya uyarlamış ve gitar eşliğinde söylemiştir. Devrim öncesi dönemde çok sayıda öykü derlemesinin yanı sıra yazarın komedileri ve skeçleri de sürekli sahnelerde yer alır.⁴³¹

Yazar, 1905 yılında Gorki, Ye. Çirikov, N. Minski, K. Balmont ve O. Dımov gibi edebiyatçıların da içinde bulunduğu renkli kadrosuyla diğer gazetelerden farklılık gösteren ve Petersburg'da basılan *Novaya Jizn*'de yazmaya başlar. Teffi, bu gazetede yayımlanan baskıcı General Trepov üzerine yazdığı *Patronlar ve Patron* (Патроны и патрон) adlı hiciv dolu şiiri ile üne kavuşur. 1900'lü yılların ikinci yarısında yermeli fıkraları ve öyküleri, *Reç* (Речь), *Birjeviye Vedomosti* (Биржевые ведомости) ve *Russkoye Slovo* (Русское слово)'da yer alır. Yermeli fıkralarda sergilediği yeteneğini yazar V. M. Doroşeviç çok başarılı bulur. Vyaçeslav İvanov'un evine gider,

⁴³⁰ Трубилова, (1993), 243.

⁴³¹ Мянговска, (2007), 139.

sonraki dönemlerde akmeistlerin çevresine katılır. Modernist edebiyat çevresi ile olan şahsi ve sanatsal ilişkileri, diğer “satirikoncular”a kıyasla çok daha yüzeyseldir.⁴³²

Teffi’nin hayranları farklı siyasi görüşten ve edebi zevkten olan kişilerdi. Ancak Teffi, her tarzdan insana hitap edebilen bir yazardı. Yazarın adına sıkça Petersburg gazeteleri olan *Birjeviye Vedomosti* ve *Reç*’de, *Zarnitsı*, *Signal* (Сигнал) ve *Krasnyı Smeh* (Красный смех) dergilerinde rastlanırdı. Teffi, o dönemde ağırlıklı olarak hiciv şiirleri yazar ve bu şiirler ilk devrim döneminde oldukça popüler bir tarzı.

1908’de mizah dergisi olan *Strekoza*’nın adı değişir ve *Satirikon* olur. Bu dergi, yetenekli hiciv yazarlarından oluşan, ilk dönemlerde sansürün yakın ilgisine maruz kalmamış ve sansür sorunu çekmemiş bir dergidir. Bu dergide eserleri sürekli yayımlanan yazarlar arasında Teffi, Averçenko ve Saşa Çyornıy vardır.⁴³³

Teffi’nin şiirlerinin büyük bir kısmı, düz yazı alanındaki çalışmalarını kadar ün kazanmaz. Bu konu üzerine, kendisi de bir mizah yazarı olan Teffi şöyle der: “*Şiirleri seviyorum ve kendim de şiirler yazıyorum ama şairi mizahçı doyurur.*” (Я люблю стихи и сама пишу их, но... юмористика кормит поэтессу.)⁴³⁴

⁴³² Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 658.

⁴³³ Трубилова, (1993), 247.

⁴³⁴ Трубилова, (1993), 244.

1910'da sanatçının şiir kitabı olan *Yedi Ateş* (Семь огней) çıkar. Bu kitap Bryusov'un iğneleyici eleştirilerine maruz kalır: “*Heine'dan Blok'a, Leconte de Lisle'den Balmont'a kadar tüm şairler Sayın Teffi'nin üsluplarını, betimlemelerini ve tekniklerini kullanır. Sayın Teffi yedi taşı yedi ateş olarak niteliyor. Heyhat, Sayın Teffi'nin kolyesi sahte taşlardan yapılmıştır.*” (У всех поэтов, от Гейна до Блока, от Леконта де Лиля до Бальмонта, позаимствованы г-жой Тэффи образы, эпитеты и приемы... «Семью огнями» называет г-жа Тэффи семь камней... Увы, ожерелье г-жи Тэффи – из камней поддельных).

Teffi, 1911'de yazdığı *Otobiyografi* (Автобиография) adlı eserinde sanatsal eserler üretmeye başladığı ilk dönemde Çehov'a olan ilgisini şöyle betimler: “*Basılan eserlerimden ilki, Çehov'un etkisi altında kalarak yazılmıştır.*” (Первое из моих напечатанных произведений было написано под влиянием Чехова).⁴³⁵

N. Teffi, yermeli fıkralarını yazmaya yazın hayatının erken döneminde başlar. Bu tarz, Teffi'nin içinde bulunduğu yüzyılın başında oldukça popüler bir türdü. Yermeli fıkralar dışında Teffi kısa mizahi öyküler ve tek perdelik piyesler de yazar. Bunlardan biri de yazarın takma adının ortaya çıkışıyla alakalıdır. Yazar, edebiyat alanında kullandığı Teffi takma adının, *Takma Ad* (Псевдоним) adlı öyküsünde geçen, adı Stepan olan ancak evdekilerin Steffi olarak

⁴³⁵ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 658-659.

adlandırdıkları ahmak bir karakterden geldiğini söyler. Teffi, ahmak insanların her daim mutlu olduklarını düşünür. Steffi adını Teffi olarak kısaltır ve bu takma adı ilk olarak tek perdelik piyesi olan *Kadın Sorunu* (Женский вопрос)’nda kullanır.

İki ciltte toplanan mizahi öykülerinin ardından Teffi’nin *Ve Böyle Oldu* (И стало так-1912), *Athı Karınca* (Карусель-1913), *Sekiz Minyatür* (Восемь миниатюр-1913), *Ateşsiz Duman* (Дым без огня-1914), *Minyatürler ve Monologlar* (Миниатюры и монологи-1915) adlı kitapları yayımlanır. Teffi, *Satirikon* dergisinin ilk sayısından, *Noviy Satirikon* olarak 1913’te adının değiştiği ve 1918’te kapandığı tarihe kadar dergide sürekli eserleri yayımlanan yazarlardan biri olur. Devrim öncesi dönemde sanatçı, *Cezalı Vahşi Hayvan* (Наказанный зверь-1914) ve *Şeytanın Cazibesi* (Шарманка сатаны-1916) piyeslerini de yazar.⁴³⁶

Çoğu liberal aydınlar gibi Teffi de Şubat Devrimi’ni coşkuyla karşılar. Ancak kısa süre sonra ilk başlarda hissettiği o coşku yerini hayal kırıklığına bırakır. Ekim ayı geldiğinde aydın kişilerin çoğu kısa süre önce “özgürlüğün kızıl güneşi” şarkısını söylerken, bir süre sonra kızıl güneşin yerini kanlı güneşin aldığını fark ederler: “*Ulusların tarihinde sarhoş günler olur. O günleri katlanıp yaşamak gerek, ancak her zaman o günleri yaşamak imkansızdır.*” (Бывают пьяные дни в

⁴³⁶ МЯНОВСКА, (2007), 140.

истории народов. Их надо пережить, но жить в них всегда невозможно.)⁴³⁷

Teffi, devrim dönemini anlatan bir anısını şu sözlerle paylaşır:

Devrimin en yoğun yaşandığı dönemdi. Yarı canlı insanlarla tıka basa dolu bir vagonda gecenin bir yarısı gidiyordum. Birbirlerinin üzerine oturmuş, ceset gibi sallanarak dikiliyor ve birbirlerinin üzerine yatıyorlardı. Rüyalarında bağıyor ve yüksek sesle ağlıyorlardı. Açık ağzını ve gözlerinin akını yaklaştırarak korkunç görünümlü yaşlı bir adam omzuma yağılarak beni sıkıştırıyordu. İçerisi havasızdı ve kötü kokuyordu. Kalbim güm güm atıyor ve duracak gibi oluyordu. ‘Sanırım ölüyorum’ diye düşündüm. Gözlerimi kapatacağım. Ruhumu alıp başka yerlere götüreceğim... Nereye mi? Hiç beklenmeyen, mükemmel kelimeler kendiliğinden dökülmek için acele ediyor, ahenkle çınılıyordu:

Şatoda eğlenceli bir balo vardı,
Müzisyenler şarkı söylüyorlardı...

Balmont

(Это было в разгар революции. Я ехала ночью в вагоне, битком набитом полуживыми людьми. Они сидели друг на друге, стояли, качаясь как трупы, и лежали вповалку на полу. Они кричали и громко плакали во сне. Меня давил,

⁴³⁷ Трубилова, (1993), 248.

наваливаясь мне на плечо, страшный старик, с открытым ртом и подкаченными белками глаз. Было душно и смрадно, и сердце мое колотилось и останавливалось. ‘А ведь я, кажется, умираю,’ – думала я. Закрою глаза. Уведу свою душу... Куда? И вот наплыли слова, сами, совсем нежданные, совсем невозможные, зазвенели напевно:

В замке был веселый бал,
Музыканты пели...

Бальмонт!)⁴³⁸

Ekim Devrimi’nden sonra Rusya’da yaşanan baskı ve karmaşa ortamına dayanamayan Teffi, pek çok aydın gibi ne yapacağını bilemeden, önce ülkenin güneyine gider. *Anılar*’ında yazdıklarından öğrendiğimize göre, 1919 sonbaharında Novorossiysk’den İstanbul’a giden gemiye biner. İstanbul’un Teffi’yi çok etkilediği, *İstanbul ve Güneş* (Стамбул и солнце-1921) adlı eserinden bellidir.⁴³⁹

İstanbul’u sadece gezmek değil, yaşamak gerektiğine inanan Teffi şöyle der:

Konstantinopol’ü önünden geçip giderek ve elde Baedeker⁴⁴⁰ rehberiyle üstünkörü gezmek olmaz. İçinde zamanı yaşayarak,

⁴³⁸ Трубилова, (1993), 254-255.

⁴³⁹ Öksüz, G. (2017). *Teffi Mizahın Kraliçesi (Hayatı, Sanatı, Öyküleriyle)*. İstanbul: Çeviribilim, 68-69.

⁴⁴⁰ Seyyah ve turistler için farklı ülkelerin rehberini hazırlayan kişi (K. Baedeker 1801-1859) ve onun adıyla anılan seyahat rehberi. (eserin 78. Sayfası)

onunla birlikte canlanarak gezin ve Baedeker’e göre yapılması gerekli sayılan ay ışığında Boğaz, gün batımında Eyüp, Ayasofya, Mavi Cami, Çinili Cami, Kız Kulesi, Aleksandr Makedonski’nin lahitinin bulunduğu müze gibi şeyleri unutun, Konstantinopol’le aynı hayatı yaşamaya, eğri sokaklarında dolaşmaya ve yavaş yavaş sadece gezmenin değil hissetmenin de gerektiği gerçek İstanbul’a aşık olmaya başlayın.⁴⁴¹

Teffi’nin göç yolculuğunun başlangıcı, kızıl Moskova’dan beyaz güneye giden yolu, deniz yoluyla Novorossiysk’e ve İstanbul’a gidişi, *Anılar* (Воспоминания-1928) adlı eserinde anlatılır. Konu bakımından bu eser Bunin’in *Lanetli Günler*, Şmelyov’un *Ölülerin Güneşi*, Bulgakov’un *Beyaz Muhafız* (Белая гвардия) ve A. K. Gertsık’ın *Bodrum Denemeleri* (Подвалные очерки) adlı eserleriyle benzerlik gösterir.⁴⁴²

1919 yılında Teffi, bir daha hiçbir zaman dönmek üzere vatanını terk eder. Hiçbir zaman kelimesi için Teffi, “*hiçbir zaman’ kelimesini hiç sevmem. Eğer ki bana, mesela, hiçbir zaman başın ağrımayacak deselerdi, ondan da galiba korkardım. (Teffi’nin “Anılar” eserinden, 1928.)*” (ужасно не люблю слова «никогда». Если бы мне сказали, что у меня, например, никогда не будет болеть голова, я б и то, наверное, испугалась. – Из «Воспоминаний» Тэффи, 1928) der.

⁴⁴¹ Kandemir, (2009), 78-79.

⁴⁴² Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 661.

Teffi'nin devrim öncesi edebiyat alanındaki ünü çok büyüktür. İ. Odoyevtseva o günleri, “*Ona kelimenin tam anlamıyla herkes hayrandı*” (Ею восхищались буквально все) sözleriyle ifade eder.⁴⁴³ Çar II. Nikolay, Teffi'nin öykülerini okuduğunda günlüğüne bir not düşer ve 300 yıllık Romanov hanedanlığına adanmış olan yıldönümü derleme kitabında, edebiyatçılar arasından sadece Teffi'yi görmek istemiş ve “*Teffi! Sadece onu. Onun dışında hiç kimseye gerek yok. Sadece Teffi'yi!*” (Тэффи! Только ее. Никого, кроме нее, не надо. Одну Тэффи!)⁴⁴⁴ demiştir.

1920'de Şanghay'da “Mizah yazarlarının kütüphanesi” (Библиотека юмористов) serisinde, Teffi'nin devrim öncesi dönemde yazdığı, göç döneminde ise yeni baskısının yapıldığı *Doğu* (Восток) adlı öykü derlemesi çıkar. 1920'li yılların ikinci yarısında ve 1930'lu yılların sonuna kadar, Rus göçmenler onun dört kitabıyla tanışır. *Kara İris* (Черный ирис) Stockholm'de, *İstanbul ve Güneş* ve *Dünya Hazinesi* (Сокровище земли) Berlin'de, *Durgun Küçük Koy* (Тихая заводь) ise Paris'te yayımlanır. Teffi'nin devrim öncesine ait kitapları arasında yeni baskısı çıkan son eseri *Ölü Vahşi Hayvan* (Неживой зверь) olur. O zamanlar, 1916'da eser ilk olarak yayımlandığında, yazar okuyucularını şaşırtır. Okuyucular bekledikleri mizahı bu derlemede bulamazlar. Zira burada çocuklar üzerine yazılan öyküler ağırlıktadır. Ayrıca *Kasaba* (Городок, Paris, 1927), *Kitap Haziran* (Книга Июнь, Belgrad, 1931), *Şefkat Üzerine* (О нежности, Paris,

⁴⁴³ Трубилова, (1993), 241.

⁴⁴⁴ Трубилова, (1993), 242.

1938) ve *Yer Kuşığı* (Земная радуга, New York, 1952) adlı kitaplarda da çocuklar için yazılmış öykülere rastlamak mümkündür.⁴⁴⁵

Göç dönemi mizahi eserlerinde Teffi, göçmen Rusların Rusya'ya duydukları özlemi ve onların içinde bulunduğu sonu gelmeyen dramı okuyucuya aktarır. Bu konu ilk olarak, 27 Nisan 1920'de *Posledniye Novosti* gazetesinin ilk sayısında yayımlanan *Ne Yapmalı?* (Que Faire?) adlı öyküde karşımıza çıkar.

Teffi'nin arkadaşı olan Don Aminado lakaplı ünlü mizah yazarı Aminad Şpolyanski'nin belirttiğine göre sanatçı, Paris'te Madlen kilisesi yakınlarında kaldığı bir otel odasında ilk edebiyat salonunu açar ve ünlü *Que Faire?* öyküsü burada dinlediği bir hikayeden doğar.⁴⁴⁶ Öykünün adında geçen kelimeler, göçmen bir Rus generale aittir. Öyküde, bu generalin yaşadığı zorluklar anlatılır. Paris'in merkez meydanına çıkıp dikkatlice etrafı seyreden general, iki kaşının arasını kaşır ve şöyle der: “*Tüm bunlar elbette güzel beyler! Hatta her şey çok güzel. Peki ya que faire? Faire que?*” (Все это, конечно, хорошо, господа! Очень даже все хорошо. А вот... ке фер? Фер-то-ке?)⁴⁴⁷ Geçmiş hayatından korkmuş, parası ve işi olmayan general ne yapacağını bilemez durumdadır. Teffi, bu öykü üzerinden göçmenlerin yaşadığı sıkıntıları ve yeni yaşama adapte olma süreçlerini mizahi bir dille okuyucuya aktarır.

⁴⁴⁵ Трубилова, (1993), 252.

⁴⁴⁶ Öksüz, (2017), 69.

⁴⁴⁷ Авраменко, (2011), 110.

Birçok göçmen yazar gibi Nadejda Teffi de, göç güzergahında ülkesini terk edene kadar yaşadıklarını *Anılar* adlı eserinde anlatır. Teffi'nin bir nevi göç günlüğü tuttuğu bu eserinde, göçün alınan kararlarla uygulamaya konulan bir hareket değil, kaçınılmaz bir süreç olduğu görülür. Moskova'da başlayan eser, İstanbul yolculuğu ile son bulur. Nadejda Teffi *Anılar*'ını 1931 yılında kaleme almıştır. 1919 yılında göç eden yazar, aradaki süre içerisinde anavatanından ayrılışını sorgulama fırsatı bulur.⁴⁴⁸

Teffi, *Anılar* adlı eserini şu dokunaklı sözlerle bitirir: “*Vapur titriyor, siyah bir duman yayıyordu. İçlerinde soğuğu hissedene kadar koskocaman açılmış gözlerle bakıyorum. (...) Yasağımı çiğnedim ve geriye dönüp baktım. ... Tutuldum, donup kaldım. Ebediyen vatan toprağımın benden nasıl sessiz sessiz uzaklaştığını gözlerimin önüne getiriyorum.*” (Дрожит пароход, стелет черный дым. Глазами широко, до холода в них, раскрытыми смотрю. (...) Нарушила свой запрет и оглянулась. ... застыла, остолбенела навеки и веки видеть буду, как тихо, тихо уходит от меня моя земля.)⁴⁴⁹

Teffi'nin *Anılar* kitabı üzerine çağdaş göçmen eleştirmenlerden birinin kaleme aldığı eleştiri yazısında şunlar yazılıdır: “*Akıllı ve ilginç bir bayan birinden kaçıyor, kaçtığı insan pek tavsiye edilmez. Kutsal gerçek, hükümetlerle olan ilişkiler için de doğrudur. Zira hükümetlerin ihtiyacı olan ahmak değil akıllı ve ilginç kadınlardır.*”

⁴⁴⁸ Erinç, (2013), 73.

⁴⁴⁹ *Литература русского зарубежья, Антология, 1931-1935, том третий.* (1997). Москва: АО «Книга и бизнес», 470.

(Когда умная и интересная женщина от кого-нибудь бежит, то это очень нехорошо рекомендует того, от кого она бежит. Святая истина эта справедлива и по отношению правительств. Ведь и государству нужны не дуры, а умные и интересные женщины.)⁴⁵⁰

Teffi, göç döneminde yayımladığı ilk kitabına *Durgun Küçük Koy* adını verir. 1921 yılında okuyucularla buluşan bu kitap, göç döneminde yayımlanmasına rağmen öykülerin büyük bir çoğunluğu göç öncesinde yazılanlardan oluşmaktadır. Ertesi sene Stockholm’de *Böyle Yaşadık* (Так жили-1922) yayımlanır. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere öykülerin konusu savaştan, devrimden ve göçten önce yaşananlardır. *Böyle Yaşadık* ile aynı tarihlerde yazarın bir diğer öykü kitabı olan *Kara İris* (Черный ирис-1922) yayımlanır. Bu eserdeki öykülerin çoğu, toplumun çeşitli kesimlerindeki kadın tiplerine üzerine yoğunlaşmıştır. Bu öykülerde, sırf bir güzellik mağazasında çalışmaları için kendilerini gerçek birer Fransız zanneden kadınlar *Tezgahtar Kız* (Продавщица), farklı görünerek toplumda yer edinmeye çalışan uç noktadaki kadınlar *Şeytani Kadın* (Демоническая женщина), başkalarının kabalığından utanan ince ruhlu kadınlar, (*Başkasının Derdi* (Чужая беда)) ve bunun gibi komik, çirkin, şaşırtıcı, zavallı pek çok kadın tipi bir arada bulunur. Aynı kitapta yer alan *Günlükler Hakkında* (О дневниках), *Telgraflar* (Телеграммы) ve *Mektuplar* (Письма) gibi öyküler ise insan

⁴⁵⁰ Трубилова, (1993), 241.

ruhunun komik ve çirkin yönlerini göstererek okuyucuyu hem güldürür, hem de iğneli sözleriyle şaşırtır.⁴⁵¹

Teffi 1920'lerin sonlarında yayımladığı ve okuyucuların en çok ilgi gösterdiği gazete yayınlarından derlediği en iyi öykülerini 1931 yılında *Kitap Haziran* (Книга Июнь) adı altında toplar. Yazar, zorlu göçmen yaşamında dile getirilemeyen ancak insana acı ve korku veren sırların kitabına “Haziran” adını verir. Kitapla aynı adı taşıyan öyküde olay, Rusların 23 Haziran – 7 Temmuz tarihleri arasında kutladığı ve yaz gündönümünü temsil eden “İvan Kupala” bayramı arifesinde geçer. Halk inancına göre kötü ruhların harekete geçtiği 23 Haziran gecesinde uyumamak gerekir. Teffi'nin bir yaz bayramıyla ilgili bu öyküsü göçmenler arasında geçmişe olan özlem duygusunu uyandırır. Yazar ve eleştirmen Nikolay Roşçin (Fyodorov), Teffi'nin bu kitabını “şimdiye kadar yayımlananların en iyisi” olarak nitelendirir.⁴⁵²

Kitap Haziran'da yer alan *Yaşantımız* (Наш быт) öyküsü ise, yaşlı annesini Rusya'da bırakarak yurt dışına göç etmek zorunda kalan Arosov'un hayatını anlatır. Arosov, çok sevdiği annesi için göç yaşamı boyunca her an kaygılanır. Fabrikada çalışıp hamallık, gece bekçiliği yaparak, fırınlarda simit pişirip koroda şarkı söyleyerek zar zor geçimini sağlamaya çalışır. Kazandığı tüm parayı ise annesine yollar. Annesinin oğlunun ne kadar az para kazandığını anlamaması için, yolladığı her mektupta şunları yazar: “*Bu seferlik bu kadar az*

⁴⁵¹ Öksüz, (2017), 70.

⁴⁵² Öksüz, (2017), 73.

yolladığım için beni affet ama burada bizim gruptan bir gencin mutlaka çok şık giyinmesi gerekiyordu ve bunun için çok para gitti. Gelecek ay masrafları kısımaya çalışacağım."⁴⁵³

Arosov, şoförlük yaptığı esnada kendisiyle aynı otelde kalan Katya'ya aşık olur. Ancak Arosov, aşkına rağmen Katya ile evlenmeyi düşünmez. Çünkü Arosov sadece annesi için yaşamaktadır. Onu bulunduğu ülkeye getirebilmek için para biriktirmeye çalışır. Otelin çatı katında, harabe bir odada yaşam mücadelesi vermeye çalışır. Oysa annesine, kendisi dışında iki kişinin daha olduğu komünal bir evde yaşadığını yazmıştır. Arosov'un başına gelen sayısız aksiliklerin dışında en büyük felaket ise işsiz kalması olur. Uzun süre iş arar. Yakında annesi yanına gelecektir. Sonunda ise parasızlıktan ve iş peşinde koşmaktan zayıf düşer.

Yaşlı Arosova ise Rusya'da, kendisi dışında altı kişiyle daha paylaştığı komünal bir dairede yaşamaktadır. Rusya koşullarına göre zengin sayılmaktadır Arosova. Oğlunun gönderdiği parayla rahat bir hayat sürer. Paranın yanı sıra oğlu ona yurt dışından gıda malzemeleri de göndermektedir. Arosova, tüm eşyalarını satıp oğlunun yanına gitmek için yola koyulur, ancak oğlu onu garda karşılamaz. Bir süre uğraştıktan sonra oğlunun adresini kendisi bulan kadın, Arosov'un bir tanıdığından onun bir gün önce trafik kazasında öldüğünü öğrenir. Ancak yaşlı kadın oğlunun cesedini gördüğünde onun oğlu olduğuna

⁴⁵³ Öksüz, (2017), 203-204.

inanmaz. Çünkü gözleri önünde cansız yatan bu beden, oğluna kıyasla oldukça yaşlı ve kır saçlıdır.

1936'da Berlin'de Teffi'nin *Cadı* (Ведьма) adlı eseri çıkar. Teffi'ye göre *Cadı*, onun en başarılı eseridir. Bu kitapta eski Slav Tanrıları, onların halk ruhu, kuşaktan kuşağa aktardıkları efsaneler, batıl inançlar, gelenek ve göreneklerle nasıl yaşadıkları anlatılır. Bu kitap, Bunin, Kuprin ve Merejkovski tarafından da çok beğenilmiş, yazarlar özellikle Teffi'nin kullandığı halk diline hayran kaldıklarını belirtmişlerdir. Ana dilin şiireselliğinden uzak geçen on altı yıl boyunca Teffi, dildeki ustalığından hiçbir şey kaybetmemiştir.⁴⁵⁴ Bu konuyla ilgili olarak 1920'li yıllarda, göçmen yaşamında Rus dilinin taşıyıcıları üzerine yapılan öfkeli bir polemik akıllara gelmektedir. *Veretenış* (Веретеньш) dergisinin yaptığı ankete cevap veren Teffi, o dönemler şöyle yazmıştır:

(...) Buradaki gençlik her geçen gün köklerini kaybediyor, dili unutuyor (kelimeleri, onların vurgularını, ritmini, harmonisini, dilin yapısını); günümüz Yunanlılarının asıl eski Yunancayı öğrenmeleri gibi göçmen gençliği de yakında Rusçayı öğrenmeye başlayacak. Şimdilik göçmen Rusya daha yeni, çirkin, fakir bir dil konuşmaktadır. Ancak ışığın doğudan geleceğini ruhen hissediyorum.” ((...) Здешняя молодежь с каждым днем теряет корни, забывает язык (слова, их ударения, ритм, гармонию, тело языка); как современные

⁴⁵⁴ Öksüz, (2017), 257.

греки изучают настоящий древний греческий язык, так эмигрантская молодежь начнет скоро изучать русский язык; пока что говорит эмигрантская Россия уже на новом, уродливом и убогом... Но душой чувствую я, что свет придет с востока).⁴⁵⁵

Teffi'nin bu sözleri göçmen çevresinde olumsuz eleştirilere yol açar. A. Volkonski, Teffi'ye cevap niteliğinde yazdığı *Koruyucular Üzerine* (Об охранителях) başlıklı makalesinde, “*Neden Bayan Teffi Rusya'dakileri güçlü, buradakileri ise güçsüz görüyor?*” (Почему г-жа Тэффи признает силу тех, кто в России, а здешних считает бессильными?)⁴⁵⁶ şeklinde sorar.

1920-1940 yılları arasında Teffi'nin 19 adet öykü kitabı yayımlanır. Yazarın roman tarzındaki tek kitabı ise 1931 yılında kaleme aldığı *Macera Romanı* (Авантюрный роман) dır. Bu dönemde Teffi bir yandan dergi ve gazetelerde yazarken, bir yandan da kültürel faaliyetlerde ve yardım organizasyonlarında görev alır. 1936 yılında Paris'te Rus tiyatrosu açılır. Elbette Teffi'nin piyesleri ve skeçleri repertuvarın ayrılmaz birer parçası olurlar. Dram türü, yazarın her zaman ilgisini çeker. Diğer edebi türlerdeki başarısına ve hatta yazmış olduğu tiyatro oyunlarının Paris'ten Şanghay'a kadar tüm Rus göçmen

⁴⁵⁵ Трубилова, (1993), 258.

⁴⁵⁶ Трубилова, (1993), 258.

merkezlerinde sahnelenmesine rağmen dram alanında tatmin edecek kadar eser veremez.⁴⁵⁷

Göç dönemindeki en iyi öyküleri Ruslar için yazılmış olup, seçtiği konular Ruslar ve Rusya hakkındadır. Her ne kadar göç dönemi öyküleri hüznün motifleriyle dolu olsa da eleştirmen ve şair Mihail Tsetlin'in bu konuda belirttiği gibi: "*Göz kamaştırıcı parlak bir ışığa benzeyen mizah, bir eserde hüznle doyurulmalı, tıpkı nemli bir havadaki ışınlar gibi hüznün içinde kırılmalıdır. Teffi'nin eserlerinde de her ne şekilde olursa olsun içinde 'gözyaşı' olmayan bir mizaha rastlayamazsınız.*"⁴⁵⁸

Yazar kimi öykülerinin içine Rus bayramlarını serpiştirir. Bayram günlerindeki adetlerden, geleneklerden söz eder. Örneğin; *Geyik* (Олень), *Serf Ruhü* (Крепостная душа), *Kavanozdaki Küçük Cin* (Чертик в баночке), *Teslis Bayramı* (Троицын день), *Valya* (Валя) gibi öyküler ya bayram arifesinde geçer ya da bayramlarla ilgili hazırlıklardan söz eder.⁴⁵⁹

Paris'te Teffi'nin *Kasaba* eseri ortaya çıkar. Don Aminado'nun değişimiyle bu eser, göçmen destanının yeni baştan yazılabileceği gerçek bir vakayinamedir. Henüz bu eserin ilk taşları yerine konurken, 1922'de Teffi, son Rus pasaportunu alır. Üç yıldır göçmen yaşamı süren Teffi, birçoğunu gibi vatanına dönme umuduyla

⁴⁵⁷ Öksüz, (2017), 74.

⁴⁵⁸ Öksüz, (2017), 80.

⁴⁵⁹ Öksüz, (2017), 86-87.

beklemektedir.⁴⁶⁰ Boris Zaytsev, *N. A. Teffi. Kasaba.* (Н. А. Тэффи. Городок) başlıklı makalesinde, Teffi'nin neşeden ziyade hüznü yazdığını, aslında sadece geçmişten gelen ününü taşıdığını ve mizah çizgisinden saptığını anlatır. Zaytsev'e göre Teffi, hayatta kötü ve çirkin olanı, önemsiz detayları görmektedir ve kendisi bu hayatta nefes almakta zorlanmaktadır.⁴⁶¹

M. Tsetlin, *N. A. Teffi. Anılar* (Н. А. Тэффи. Воспоминания) başlıklı makalesinde Teffi'nin anılarının geçmiş ve geri döndürülmesi imkansız hayata dair söylenen son sözler olduğunu ve anılarında kahkahayla acının iç içe olduğunu ifade eder: “*Küçük, komik Lunaçarski, vurulmuş birinin üzerinden çıkarıldığı belli olan, sırtında delik bulunan kürküyle korkunç görünmektedir. Yakınlarını I. Dünya Savaşı'nda kaybeden beyazlar öç alma hırsıyla doludur ve onlar da korkunç görünmektedirler. Novorossiysk'teki darağacı ve alnından vurulmuş subay oldukça korkunç görünmektedir.*” (Ужасен маленький, смешной “Луначарский”, у которого сзади шуба продырявлена, - очевидно, снята с расстрелянного. (...) Страшны и те белые, которые потеряли близких в гражданской войне и мстят за них. Страшны виселица в Новороссийске, офицер с простреленным лбом.)⁴⁶²

⁴⁶⁰ Трубилова, (1993), 249.

⁴⁶¹ Литература русского зарубежья, Антология, 1931-1935, том третий, (1997), 509.

⁴⁶² Литература русского зарубежья, Антология, 1931-1935, том третий, (1997), 469.

Yazar, devrim öncesi dönemde kaleme aldığı eserlerinde yer verdiği yaşlı ve çocuk imgelerini devrim sonrası da korur ve çocukluğu insan yaşamındaki özel bir dönem olarak betimler: Çocuklukta çevredeki dünyayla koparılamayacak bir bağ vardır. İzlenimler keskin olur. İnsanlarla olan ilişkilerde şeffaf bir açıklık vardır. Mucizelere inanç vardır. M. O. Tsetlin, “*halk masalları dışında Teffi'nin bu alanda Rus edebiyatında rakibi olmadığını*” (кроме народных сказок, у Тэффи нет в этой области соперников в русской литературе) itiraf eder.⁴⁶³

Göç yıllarında Teffi'nin, *Posledniye Zapiski*, *Vozrojdeniye*, *Rul* gazetelerinde, *Gryaduşçaya Rossiya*, *Sovremenniye Zapiski* ve *Zveno* dergilerinde eserleri basılır. Teffi'nin sanatı, komik olanla trajik olanı bir araya getirme ustalığıyla farklılık gösterir. Ancak öykü derlemeleri olan *Vaşak* (Рысь) ve *Kasaba*'da, Teffi'nin kederli sesini duyarız. Yazar, vatanını çok özlemektedir. Ona göre göçmen yaşamı, *ölümden sonraki yaşam* (загробная жизнь), *uçurumun üzerinde geçen bir yaşam* (жизнь над бездной)'dır. Teffi'nin son kitapları olan: *Aşk Üzerine Her Şey* (Paris, 1946) ve *Yer Kuşağı*'nda ise aşk teması ön plana çıkar.⁴⁶⁴

Teffi, kelimelerin ve detayların şiirsel yoğunluğuna, zarafetine ve çok anlamlılığına düzyazıda da hakimdir. Kuşkusuz bu şiir sanatının temeli Çehov okulundan gelmektedir. Ancak bunun yanı sıra bu şiir

⁴⁶³ Бушлакова, (2003), 84.

⁴⁶⁴ Мянговска, (2007), 141.

sanatı F. K. Sologub, İ. F. Annenski'nin ve akmeist şairlerin şiir ve kısa hikayedeki sanatsal tecrübesini de biriktirmiştir.⁴⁶⁵

Teffi'nin öykülerinin çoğu psikolojik içerikli öykülerdir. Örneğin; *Hammadde* (Сырье) ve *Geçmişe Özlem* (Ностальгия) öykülerinde göçmenlerin evsizliği ve düzensiz yaşamları ön plana çıkan konular olur.⁴⁶⁶ Teffi, *Hammadde* adlı eserinde ruh halini şu sözlerle betimler: “*Ve gökyüzünde dört bir yandan kargalar uçuşuyordu. O kadar çoklardı ki. Alçalıyor, yükseliyor, yeniden alçalıyor, çığlık atıyor ve bağırarak bir araya toplanıyorlardı. Kavgaya etmiyorlardı. Neler oluyordu orada? Herkesin canına tak etmişti.*” (И летят по небу черные вороны со всех четырех сторон. Много их, много. Опустятся, подымутся, снова опустятся, кричат, скликают. И не дерутся. Чего тут – на всех хватит!)⁴⁶⁷

İlk olarak 1920’de *Posledniye Novosti* dergisinde yer alan *Geçmişe Özlem* adlı öyküde ise, Rus göçmenlerin göç ettikleri ülke ile Rusya’yı kıyaslamasına tanık oluruz. Bolşeviklerin öldürmesinden korkup vatanlarını terk eden Ruslar, göç edip gittikleri ülkede ruhsal ölümü yaşarlar. Sürekli akıllarında ülkelerinde neler olup bittiğini öğrenme düşüncesi vardır ve bu düşünce onların tek ilgi odağı olur. Göçmenler, Rusya’daki ormanları, yemyeşil Rus otlarını hatırlar ve yabancı ülkenin ormanlarıyla kıyaslarlar: “*Elbette, burada da otlar var. Hatta*

⁴⁶⁵ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 660.

⁴⁶⁶ Авраменко, (2011), 110.

⁴⁶⁷ Трубилова, (1993), 250.

çok da iyi otlar. Ama bu onların otu (l'herbe), bizim otumuz, böceğimiz değil. Ve onların ağaçları belki de en iyi ağaçlar; ama bize yabancılar, Rusçadan anlamıyorlar."⁴⁶⁸

Öyküde Moskova'dan getirilmiş yaşlı bir dadının Fransız aşçı ile yaptığı konuşmada, Moskovalı dadının Fransa'da en çok garipsediği şeyin ayin çanının duyulmayışı olduğunu öğreniriz. Dadiya göre çan olmadan sabah ayinine yetişmek oldukça zordur. Ayrıca sokaklardaki köpek sayısı Rusya'ya oranla Fransa'da daha azdır. Dadi, Fransa'da Nisan ayında satılan çileğin zamansız olduğunu, Rusya'da ise bu ayda kar altından çıkmış frenk üzümünün yendiğini söyler. Dadi sohbet esnasında ormanlar, tarlalar, rahibeler, salamura mantarlar, kara hamamböcekleri, iyi mahsul elde etmek için yapılan yağmur dualarından Fransız aşçıya uzun uzun bahsederek, ülkesine duyduğu özlemini hüznün içerisinde dile getirir.

Teffi, insanların onu bir mizahçı olarak görmeleri ve sürekli şaka yapma beklentisi içinde olmalarından hoşlanmaz: *"Fıkralar, anlatılırken komiktir. Onları yaşarken ise trajiktir."* (Анекдоты смешны, когда их рассказывают. А когда их переживают, это трагедия.)⁴⁶⁹ der.

Teffi'nin en sevdiği yazar, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'ydi. Bu nedenle tüm yaşamı boyunca Dostoyevski'nin portresi ev eşyaları

⁴⁶⁸ Öksüz, (2017), 211.

⁴⁶⁹ Трубилова, (1993), 250.

arasında değişmez bir detay olarak kalır. Teffi'nin kaleminden çıkan sayfalara yakından bakıldığında, bu iki Rus yazarın yakınlığı anlaşılmaktadır.⁴⁷⁰

Geleceğe yönelik hayaller, geçmişten anılar ve günün gerçeklerinden kaçıp kendini bir oyuna kaptırma, Teffi'nin öykülerinin karakteristik motifleridir. Teffi, eserlerini ürettiği dönemleri, onları yazma evrelerini şu sözlerle anlatır:

Nasıl yazdığımı mı soruyorsunuz? Bu zor olayı size anlatmaya çalışayım. Aslında masaya oturduğumda öyküm tümüyle ilk harfinden son harfine kadar hazırdır. Bana göre bir fikir ya da bir cümle net değilse, kalemi elime alamam. Kısacası, eserlerimin en yoğun ve gergin süreci, ben masaya oturana kadarki süreçte geçer. Bu bir oyundur, bir sevinçtir. Sonra iş başlar. Sıkıcı. Çok tembelimdir ve yazım da iğrençtir. Dağımtır. Harflere, hecelere, kelimelere yol veririm. Bazen yeniden okumaya başlarım, ancak ne olduğunu kendim de anlamam. Üstelik kalemlle devamlı çeşit çeşit yüz ifadeleri çizerim. Biraz düşüncelere dalar hemen çizime başlarım, işten koparım, işe dönmek ise zor gelir... (Вы спрашиваете, как я пишу? Постараюсь рассказать вам эту тяжелую историю. Собственно говоря, когда я сажусь за стол, рассказ мой готов весь целиком от первой до последней буквы. Если хоть одна мысль, одна фраза не ясна для меня, я не могу

⁴⁷⁰ Трубилова, (1993), 250.

взяться за перо. Словом, самый яркий и напряженный процесс творчества проходит до того, как я села за стол. Это – игра. Это – радость. Потом начинается работа. Скучная. Я очень ленива и почерк у меня отвратительный. Рассеянна. Пропускаю буквы, слоги, слова. Иногда начну перечитывать, и сама не пойму в чем дело. Вдобавок все время рисую пером всякие физиономии. Чуть задумаюсь, сейчас начну рисовать, и оторваться, вернуться к работе трудно...)⁴⁷¹

Teffi, Buçinskaya soyadını aldığı ilk evliliğinde mutlu olmaz. Bu evlilikten Valeriya ve Yelena adında iki kızı olur. Çocuklar, katı bir Katolik eğitimi alarak, Teffi'den uzak büyürler. Babaları Polonyalıdır. Teffi, ileriki yıllarda artık büyümüş olan Valeriya'ya bir mektubunda şöyle yazacaktır: *“Sen iyi bir kızsın. Her şey için sana teşekkür ederim. Bana karşı hiçbir yükümlülüğün yok. Çünkü ben kötü bir anneydim. Aslında iyi bir anneyim, ancak koşullar beni o evden kovdu. O evde kalsaydım ölürdüm.”* (Ты хорошая дочь. Благодарю тебя за все. Ведь у тебя нет по отношению ко мне никаких обязательства, п.ч. я была мать плохая. По существу хорошая, но обстоятельства выгнали меня из дома, где, оставаясь, я бы погибла.)⁴⁷²

⁴⁷¹ Трубилова, (1993), 253-254.

⁴⁷² Трубилова, (1993), 256.

Paris'te kader Teffi ile Pavel Andreyeviç Tikston'u bir araya getirir. Hayatlarının sonuna kadar bir arada yaşarlar. Evlenmezler. Artık genç değillerdir. Her ikisi de arkalarında ailelerini bırakıp gelmiştir. Teffi, Tikston'un nadir bulunan bir insan olduğunu söyler. Yazar, özel yaşamının perdelerini kimseye açmaz, hiçbir zaman özel yaşamı üzerine de eserler yazmaz.⁴⁷³

Bir dönem Teffi'nin parfümü moda olur. Pahalı çikolatalara Teffi adı verilir. Bir gün yazar ona hediye edilen, adını taşıyan bir kutu çikolatayı yemiş ve o günden itibaren kendi ününe yeterince doyduğunu söyleyip durmuştur.⁴⁷⁴

Vatanından ayrılmış 15 yıl geçmiş olan Teffi, artık genç değildir. Hastalıklar başlamıştır. Şiddetli ağrılarıyla baş edebilmek için eserler üretmeye devam eder. Çok çalışır. Güldürmekten uzaklaşmadan göçmenlerin yaşamını betimler. Ancak kelimeleri, Sovyet eleştirmenlerin beklediğinin aksine alay içermez. Kelimelerinde soydaşlarının küçük düşürüldüğü durumun yarattığı gizli bir acı vardır. Rus Parisi'nin sevilen kadını olması tesadüfi değildir.⁴⁷⁵

Savaş başlayıp Fransa Alman ordusu tarafından kuşatıldığında, Teffi'nin hemen hemen tüm arkadaşları Paris'i terk eder. Teffi'nin sağlık durumu, yerinden kıpırdamasına izin vermez. Kızlarıyla bağlantısı kopar. (Valeriya Polonya'da çalışmaktadır. Yelena ise

⁴⁷³ Трубилова, (1993), 256.

⁴⁷⁴ Трубилова, (1993), 242.

⁴⁷⁵ Трубилова, (1993), 257.

tiyatro oyuncusudur ve Varşova’da kalmıştır.) Teffi ismi uzun süreliğine gazete ve dergi sayfalarından kaybolur, tekrar ortaya çıkması ise 1943 yılında ölümünün ardından yazılan anı yazısında olur. M. Tsetlin bu yazıda şöyle der:

Nadejda Aleksandrovna Teffi’nin işgalci yönetimlerle işbirliği yapmadığını biliyorduk. Bu da açlık ve soğuk içinde yaşadığı anlamına geliyordu. Özgür Rus basını artık yoktu... Üstelik Nadejda Aleksandrovna’nın sağlığı, savaş öncesinden beri çekmeye başladığı ağır hastalığından sonra (ciltteki sinirlerin iltihaplanması) eski haline gelemiyordu.... (Мы знали, что Надежда Александровна Тэффи не сотрудничала с оккупационными властями и, значит, жила в голоде и холоде. Русской независимой прессы больше не существовало... Между тем, здоровье Надежды Александровны не восстановилось после тяжелой болезни (воспаление нервов кожи), которой она страдала еще до войны...).⁴⁷⁶

Yazının devamında eleştirmen, Teffi’nin sanatı üzerine övgülerde bulunur ve Teffi’nin sözleri, deneme yazıları ve yermeli fıkraları unutulana kadar, dönemin oldukça esprili kadınlarından biri olarak yaşamaya devam edeceğinden emin olduğunu belirten ifadeler kullanır.

⁴⁷⁶ Трубилова, (1993), 258.

Teffi'nin içinde yaşattığı inatçı hayat sevgisi, bu hastalığa uzun süre dayanmasını sağlar. Ancak artık ilaçları olmaksızın dışarıya çıkamamaktadır. Tikston'un ölümünün ardından yalnızlık çeker. Hayatına renk katan ziyaretçileri zaman zaman uğrayan büyük kızı ve bir akrabasının torununun oğluyla ilgilenerek geçirdiği saatler olur. Yaşadığı evler hiç konforlu değildir. Sık sık taşınmak zorunda kalır. Bazen tanıdıklarının yanında kalır. Kiraladığı evlerin ev sahipleri de her zaman hoşgörülü insanlar olmaz. Fakirlik çekmeye başlar. Tüm parasını tedaviye harcar. Artık çok yaşlıdır. “Çalışmıyorum. Nedense hiç çalışmıyorum. Belki de artık 60 yaşında olduğum içindir.” (Я не работаю. Почему-то совсем не могу. Может быть, от того, что мне уже 60 лет)⁴⁷⁷ diyerek kendiyi alay eder 75 yaşındaki Teffi kızına yazdığı mektupta. Ayrıca Rusya'ya duyduğu özlem de onu çok üzmektedir. Vatanına dönmesi için Konstantin Simonov onu ikna etmeye çalışır, ancak Teffi istemez.

Teffi, başka bir göçmen yazar olan Mark Aldanov'la mektuplaşmaktadır. 25 Ekim 1948 tarihli mektubunda Mark Aldanov, Teffi'ye şunları hatırlatır: “Hatırlıyor musunuz, siz ve İvan Alekseyeviç ile Morskoy toplantısında yemek yemiştik. Siz bana hayatınızın en güzel zamanının göçün ilk dönemi olduğunu söylemişsiniz... O zaman sözlerinize şaşırmıştım. Zira devrim öncesi tüm Rusya sizi gerçekten “ellerinin üzerinde taşıyordu”. (Помните, когда мы с Вами и Иваном Алексеевичем обедали в Морском собрании. Вы мне сказали, что лучшее время Вашей жизни – это

⁴⁷⁷ Трубилова, (1993), 259.

первый период эмиграции... Я тогда был поражен Вашими словами: ведь до революции Вас действительно «носила на руках» вся Россия...)»⁴⁷⁸

1952'de New York'taki Çehov Yayınevi'nde Teffi'nin son kitabı olan *Yer Kuşağı* çıkar. Yazar, kitabın içeriği üzerine çalışmakta çok zorlanır. Eserde, yazarın bir kısmı aceleyle kaleme alınmış, son yıllarında yayımlanan çalışmalarından oluşan öyküler yer alır. Kitapta öne çıkan öykü *Ve Zaman Yoktu* (И времени не стало) olur. Bu çalışma, yazarın kat ettiği yola dünya gözüyle son kez bakışı niteliğindedir. Burada yeniden Teffi'nin öyküleri için tanıdık olan düş, fantezi ve masalsı yaşam motifleri karşımıza çıkar. Morfinin (Teffi bu duruma oldukça alıştı. Şiddetli ağrılarını dindirebilmek için sık sık morfine başvururdu.) etkisi altında kalan öykü kahramanlarının çılgınca, şaşırtıcı ve dengesiz konuşmaları eserde yer alır.⁴⁷⁹

Göçmen yaşamından ve yalnız sürdürdüğü tek düze hayattan tamamıyla sıkılmış olan yazar, hastalığının da neden olduğu ruhsal çöküntü karşısında yaşadığı günleri şöyle anlatır:

Bütün göstergelere, yaşıma ve tedavi edilmeyen hastalığıma bakarsanız çok yakında mutlaka ölmem gerekir. Ama ben zaten hiçbir zaman hayatta yapmam gerekeni yapmadım ki. Ve işte yaşıyorum. Ama doğrusunu söylemek gerekirse bıktım... Bütün

⁴⁷⁸ Трубилова, (1993), 241.

⁴⁷⁹ Трубилова, (1993), 260.

yaşıtlarım ölüyor. Ben ise hala yaşıyorum. Sanki bir dış doktorunun muayenehanesinde oturur gibiyim. Doktor, sırası geleni çağırıyor ama belli ki sırayı karıştırıyor. Ben ise bir şey söylemeye çekiniyorum, yorgun ve öfkeli bir şekilde oturuyorum.⁴⁸⁰

Teffi'nin belgesel niteliğinde kısa öyküye benzeyen, detaylarla dolu, portrelere yer veren Sologub, Balmont, Kuprin, Averçenko, Merejkovski, Fondaminski, Z. Gippius, A. Tolstoy, B. Panteleymonov ve G. Rasputin'le ilgili yazdığı anıları mevcuttur.⁴⁸¹

Teffi, 6 Ekim 1952'de vefat eder. Rus kilisesinde cenaze töreni yapılır. Sainte-Geneviève-des-Bois mezarlığına gömülür. Oldukça açık ve güneşli bir gündür. Teffi, siyah ipek elbisesiyle tabutun içinde yatmaktadır. Yazarın yakın arkadaşlarından V. Vereşçagin, Teffi'nin son günlerini anlattığı makalesinde, onun ölmeden önce söylediği bazı sözleri hatırlar: “*Çehov okuluna aitim. İdealim ise Maupassant'dır. Petersburg'u severim, Gumilyov'u çok sevdim, hem iyi bir şair, hem de iyi bir insandı. Yine de sanatımın en başarılı dönemi Rusya'daydı.*” (Принадлежу я к чеховской школе, а своим идеалом считаю Мопассана. Люблю я Петербург, любила очень Гумилева,

⁴⁸⁰ Öksüz, (2017), 76.

⁴⁸¹ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 661.

хороший был и поэт, и человек. Лучший период моего творчества был все же в России.)⁴⁸²

Rus Parisi'nin yeteneğine hayran kaldığı Teffi, övgü konusunda cimri olan İ.Bunin'in şu sözleriyle karşılaşmıştır: “(...) *siz oldukça sıra dışısınız (...) hayatım boyunca hiç sizin gibi birine rastlamadım.*” (... Вы совершенно необыкновенная ... никогда за всю жизнь не встречал подобной Вам.)⁴⁸³

New York arşivinde yazarın ağırlıklı olarak Paris dönemine ait aile albümü yer alır. Devrim öncesi döneme ait fotoğraflar ise ilk sayfadan başlar. Genç, zarif ve mükemmel yüzler, adeta başka bir zamandan, başka bir dünyadanmış gibidir. Altındaki imzada ise “*N. A. Teffi'nin kız kardeşleri: Varvara Aleksandrovna Popova, Lidiya Aleksandrovna Kojina*” (сестры Н. А.Тэффи: Варвара Александровна Попова, Лидия Александровна Кожина)⁴⁸⁴ yazmaktadır.

⁴⁸² Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 261.

⁴⁸³ Авраменко, (2011), 108.

⁴⁸⁴ Трубилова, (1993), 243.

Aleksandr Mihayloviç Glikberg (Saşa Çyornıy) (1880-1932)

Aleksandr Mihayloviç Glikberg (Saşa Çyornıy), XX. yy. Rus Edebiyatının oldukça önemli hiciv şairi ve mizah yazarlarından. Glikberg, 1 (13) Ekim 1880'de varlıklı bir eczacı ailenin çocuğu olarak Odessa'da dünyaya gelir. Toplam beş kardeşirler. Bunlardan ikisi kız, üçü erkektir. Saşa, erkek çocuklar arasında ortancadır. Babası işi gereği sıkça yolculuklara çıkardı. Bu nedenle çocukları babalarını hemen hemen hiç görmez ve ondan korkarlardı. Hasta olan annesi ise isterik bir kadındı. Çocuklar annelerine kızardı, çünkü ailenin reisi eve döndüğünde, anne onlardan şikayetçi olur ve baba hiç sorgulamaksızın çocukları cezalandırırdı. Dokuz yaşına kadar Saşa, evde eğitim alır. Gimnazyuma ise Yahudiler için ayrılan yüzdelik kontenjan dilimi yüzünden giremez. Babası oğlunu bir meslek okuluna vermek ister, ancak daha sonra kararından vazgeçer ve tüm oğullarını vaftiz eder. 1890'da Saşa "Jitomir İkinci Gimnazyumu" (Житомирская Вторая гимназия)'na girer. Ailedeki durum daha da

zor olmaya başlar. Anne sevgisi görmeden büyümüş olan Saşa, yaşamakta olduğu taşra ortamından nefret eder. On beş yaşında iken abisinin ardından evden bir daha dönmemesine kaçar ve Petersburg’a gider. Orada eğitimine devam etmeyi dener. Ancak yaklaşık bir yıl matematik dersinden aldığı düşük notu sebebiyle gimnazyuma kabul edilmez. Bundan sonra ebeveynleri de onu tamamen evlatlıktan reddeder. Buna rağmen Çyorniy yalnız kalmaz. Merhametli insanlar ona yardım eder, barınacağı bir yer, kıyafet ve yiyecek verirler. Geleceğin yazarının hayatının yaklaşık bir yılı böyle geçer.⁴⁸⁵

Petersburg’da K. Roşe adında biri Glikberg’i eğitmek için yanına alır. Bu kişi “Köylü Kurumları” (Крестьянские присутствия)⁴⁸⁶,nın Jitomir’deki başkanıdır. K. Roşe, Glikberg’e şiir yazma eğitimi verir. Glikberg, Jitomir’e taşınır. Roşe’nin yanında iken Jitomir Gimnazyumu’nun altıncı sınıfına girer. Ancak kısa bir süre sonra tekrar gimnazyumdan atılır. Bunun sebebi, gimnazyum müdürüyle

⁴⁸⁵ Иванов, А.С. (1994). Саша Черный, Библиография. Париж: Institut D’etudes Slaves 9 rue Michelet, Bibliotheque Russe de L’institut D’etudes Slaves, Tome XCVIII, 7-8.

⁴⁸⁶Кöylü Kurumları: Köylülerin işlerini yürüttüğü kurum: 1861 yılındaki köylü reformunu uygulamaya koymak ve geliştirmek, ayrıca köylü özerk kurumların faaliyetlerini kontrol etmek için geliştirilmiş yerli yönetimin kurul organları. (Присутствия по крестьянским делам: коллегиальные органы местного управления, образованные для реализации и развития крестьянской реформы 1861 года, а также для контроля за деятельностью органов крестьянского самоуправления.)

http://w.histrf.ru/articles/article/show/prisutstviia_po_kriestianskim_dielam

tartışmasıdır. A. Glikberg, 1900 yılında yapılan çağrı üzerine askerliğe gider.⁴⁸⁷

Askeri görevini, Galitsk alayının beşinci bölümünde yapar. İki yıllık hizmetinin sonunda A. Glikberg, Novoselitsk gümrüğünde işe girer. Yazarın ilk edebi denemeleri de o dönemlere denk gelmektedir. 3 Haziran 1904'te Glikberg'in ilk yayınlanan eseri, Jitomir gazetesi olan *Volinski Vestnik* (ВОЛЫНСКИЙ ВЕСТНИК)'deki tefrikasıdır. Bu dergide “kendi kendine” (сам-по-себе) takma adını kullanır. Kısa bir süre sonra Varşova Demir Yolları'nda çalışmaya başlar. Çalıştığı esnada M. İ. Vasilyeva ile tanışır ve onunla evlenir. Vasilyeva, Çyornıy'ın sanatında ve hayatında büyük bir rol oynar, yazarın kendini geliştirmesine yardımcı olur. 1905 yılının yaz tatilini çiftler İtalya'da geçirir. Tatilden döndükten sonra Glikberg, işini bırakır ve edebi çalışmalarıyla daha yoğun meşgul olmaya başlar. Başkent'in hiciv dergisi olan *Zritel* (ЗРИТЕЛЬ)'deki ilk şiiri, 1905 yılı Kasım'ında yayımlanır. Bu şiir sayesinde şair, hızlı bir başarı elde eder. Edebiyat alanında yeni duyulan Saşa Çyornıy ismi bu şekilde ortaya çıkar. Saşa Çyornıy takma adını ilk olarak, hükümet karşıtı bir yergi olan *Saçma* (Чепуха) adlı eserinde kullanır. Bu takma ad kendi içinde bir iki yönlülük taşımaktadır. Saşa ismi güvenilir, sıradan ve çocuksu bir addir. Bu yönden bakıldığında Türkçede “siyah” anlamına gelen

⁴⁸⁷ Иванов, (1994), 9.

“çyornıy” sıfatıyla bir zıtlık oluşturmaktadır. “Siyah” sıfatı yazarın karakterinin karamsar yönünü yansıtmaktadır.⁴⁸⁸

S. Çyornıy, hiciv dergilerinde ve edebiyat yıllıklarında aktif olarak çalışmaya başlar. 1905-1906’da Çyornıy, eserlerini hiciv dergileri olan *Almanah* (Альманах), *Jurnal* (Журнал), *Molot* (Молот), *Maski* (Маски), *Leşi* (Леший)’de yayımlar. 1906 yılı Mayıs ayından itibaren S. Çyornıy, edebi faaliyetlerine uzun süreliğine ara verir. Bunun sebebi Almanya’ya gidişidir. Çyornıy, tutuklanmamak için 1906’da eşi ile birlikte Heidelberg şehrine gider. Orada yaklaşık bir yıl yaşar. Bu sürede F. Stepun, Ye. Şmidt gibi ünlü Alman ve Rus filozoflarla, yazar ve bilim adamlarıyla tanışır. Heidelberg Üniversitesi’nde bir yıl ders alır. Aynı zamanda şiirleri üzerinde de çalışır. Yazar, aynı yıl ilk şiir derlemesi olan *Farklı Motifler* (Разные мотивы)’i çıkarır. Ancak bu derleme onun yeteneğinin geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmaz.⁴⁸⁹ Bu, şiirlerindeki ve düz yazısındaki taşra deneyimlerini içeren bir eserdir. Eserde yazarın son hiciv şiirlerinden birkaçı da yer almaktadır.

1907 yılı sonunda şair Çyornıy, Rusya’ya döner. Rusya’ya döndüğünde artık nitelikli ve kendini geliştirmiş bir şairdir. Başlangıçta ona, şiirlerine yaptığı tüm katkı girişimleri sonuçsuz kalmış gibi gelir. Zira o dönemde artık ülke içerisinde hicve olan talep azalmıştır.

⁴⁸⁸ Иванов, (1994), 10.

⁴⁸⁹ Мянговска, (2007), 157.

1908 yılı başında S. Çyornıy, yeniden ortaya çıkan *Zritel* dergisinin çalışanlarından biri olur. Aynı zamanda *Strekoza* (Стрекоза) adlı dergide de eserlerini yayımlar ve bu dergi kısa bir süre sonra yeni tip *Satirikon* dergisi olur. Özellikle çağın Rus mizah ve hiciv dergisi olan *Satirikon* sayesinde S. Çyornıy'ın adı duyulmaya başlanır. S. Çyornıy'ın ironik üslubu birçok açıdan *Satirikon*'un çehresini tanımlar niteliktedir. Dergide yeteneğini ortaya koyma, kendini ifade etme ve arayışlarını belirlemede, yazara tam anlamıyla bir özgürlük tanınır.⁴⁹⁰

A. İ. Kuprin, “*Satirikon*'un en büyük hizmeti, S. Çyornıy'ın editörlük ailesine katılımıdır. Yetenekli ancak henüz çekingen olan yeni yazar, burada birkaç haftada hem büyük bir dinleyici kitlesi edinir, hem de sanatında büyük bir yol kat eder ve halkın minnet dolu saygısını kazanır.” (Величайшей заслугой “Сатирикона” было привлечение Саши Черного в редакционную семью, где талантливый, но еще застенчивый новичок... приобрел в несколько недель и громадную аудиторию, и широкий размах в творчестве, и благодарное признание публики...) ⁴⁹¹ şeklinde yazar.

S. Çyornıy'ın *Satirikon*'da yayınlamış olduğu nesirlerindeki etütler, *Yazın İnsanlar* (Люди летом), *İlk Tanışma* (Первое знакомство), *Cesur Kadın* (Храбрая женщина), *Mirtsl* (Мирцьль) adlı kısa

⁴⁹⁰ Иванов, (1994), 10.

⁴⁹¹ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 662.

öykülerinde devamını bulur. Bu öykülerinde yazar gerçekçi psikolojik nesir alanında kendini dener.⁴⁹²

Satirikon'un yanı sıra bu yıllarda S. Çyornıy'ın resimli dergi *Solntse Rossii* (Солнце России)'de, bunun dışında kalın bir dergi olan *Sovremenniy Mir* (Современный мир)'de ve başkentin diğer gazete ve dergilerinde de eserleri yayımlanır. Taşra gazeteleri *Odesskiye Novosti* (Одесские новости), *Russkaya Molva* (Русская молва) ve *Kiyevskaya Mysl* (Киевская мысль)'da eserleri yer alır. Ayrıca *Çipovnik* (Чиповник) adlı edebiyat yıllığında da yazarın eserlerine rastlanır.

S. Çyornıy'ın yeteneği, 16 Ağustos 1909 tarihli *Reç* (Речь) gazetesinde yer alan *Modern Gençler* (Современные ювеналы) başlıklı makalede K. Çukovski tarafından fark edilir. Ancak gerçek anlamda adının edebiyat çevresinde duyulması, 1910'da *Hicivler* (Сатиры) adlı eserinin yayımlanmasının ardından olur. Yazar, ilk kitabı olan *Hicivler*'i 1910 yılında tamamlar. Eser, konu ve biçim bakımından yenilikçi bir kitaptır ve kendinden önceki mevcut şiir yasalarına meydan okur. Sıradan hale gelen korkunç olaylar, Rus aydınının yaşamı ve ruhundaki can sıkıntıları ve anlaşmazlıklar, Çyornıy'ın şiirinin konusu olur.⁴⁹³

⁴⁹² Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 664.

⁴⁹³ Иванов, (1994), 11.

Edebiyat çevresinde yazara karşı olan yaklaşımlar birbirinden farklılık gösterir. Kimileri tarafından edebiyat dünyasında kabul edilmese de, yeni taze bir edebiyat gücü olarak düşünenlerden saygı gördüğü bir gerçektir. S. Çyornıy'ın ünü giderek büyür. Hatta S. Çyornıy'ı taklit eden edebiyat düzenbazları bile ortaya çıkar. Bu kişiler onun adına eserler yayımlar. Edebiyat dünyasında şair kendi kabuğuna çekilir ve her şeyden uzak durur. Halka açık konuşmalarda yer almaz, sanatçıların halktan ve reklamlardan bağımsız olduğunu göstermek ister.

S. Çyornıy kış aylarını Petersburg'da geçirir. Sıcak günlerin bastırması ile yola koyulur. 1909 yılı yazını Estonya'daki Baltık Denizi kıyılarında ve Başkurdistan'da at üzerinde geçirir. 1910 yılı baharında, Zaozerye Novgorod Eyaleti'ndeki bir köyde bulunur. Aynı yılın yazında ise Almanya ve İtalya'ya seyahat eder.

1911 yılı baharında ise Rusya'nın güneyine (Kiev ve Kırım) yolculuk yapar. Aynı yılın yaz aylarında ise Orlovşina'daki Mtsensk ilçesi Krivtsovo köyünde tatil yapar. Birçok kez Finlandiya'ya gider. S. Çyornıy'ın güzergah coğrafyası sanatıyla bağlantılıdır. Rusya'nın yanı sıra yabancı topraklarla ilgili bilgi edinme, yazarın sanatsal anlamda gelişimini de sağlar. Yaptığı geziler, Petersburg konuları çevresinde kilitli kalmasını engellemiştir. 1911 yılı Nisan ayında S. Çyornıy, *Satirikon* ile olan bağlarını koparır. *Hicivler ve Lirizm* (Сатиры и лиризм-1911) kitabı aynı yılın sonbaharında çıkar. Yazarın *Satirikon*'da geçirdiği yıllar, onun hayatının hiciv döneminin bir özeti

şeklinde. Çyornıy, çocuklar için şiirler yazmaya başlar ve kendini çevirilerde dener. Almancadan çeviriler yapar. 1910'lu yılların başında, S. Çyornıy, çok sevdiği H. Heine'nin ve L. Fulda'nın eserlerinin çevirisini yapar. *Jar Ptitsa* (Жар птица) adlı çocuk edebiyat yıllığına katılır ve düz yazıya yönelir. Düzyazı alanında oldukça önem taşıyan eseri ise *İlk Tanışma* (Первое знакомство)'dır. Rus köyüyle ilgili olan bu öykü, bir vatandaşın gözünden Rus köyünü ve sıradan halk yaşamını anlatır.⁴⁹⁴

1912 yılı ortalarında S. Çyornıy'ın sanatsal arayış dönemi başlar. Bu dönemde ruhsal açıdan karmaşa yaşar, edebiyat dünyasından kendini izole edilmiş hisseder. Manevi destek için dönemin çağdaşlarının tavsiyelerine ihtiyaç duyar. Yazar olarak görüşlerini oldukça değerli bulduğu İ. Bunin, M. Gorki ve A. Kuprin ile görüşmenin yollarını arar. İtalya'daki Capri Adasına gider ve orada Gorki ile tanışır. Onunla geleceğe yönelik planlarını paylaşır. Orada ressam V. D. Falilyeev ile arkadaşlık kurar. İtalya'dan sanatsal yüzünü değiştirme konusundaki kararlılıkla geri döner. Falilyeev ile birlikte S. Çyornıy *Mavi Kitap* (Голубая книжка) adlı bir edebiyat yıllığı kurmaya yönelik çalışmalara başlar. Bunun ardından ise *Tak Tak* (Тукъ тукъ) ve *Yaşayan Alfabe* (Живая азбука) kitapları çıkar. 1912 yılı sonunda ünlü S. Çyornıy takma adını daha özlü ve sert bir takma ad olan A. Çyornıy ile değiştirir.⁴⁹⁵

⁴⁹⁴ ИВАНОВ, (1994), 11.

⁴⁹⁵ ИВАНОВ, (1994), 12.

1914'te Çyornıy sanatsal ve manevi bir krizin eşiğine gelir. Almanya ile savaşın başlaması, A. Çyornıy'ın hayatını olumsuz etkiler. *Nuh* (Ной) şiiri Çyornıy'ın sanatının ve dünya görüşünün içinde bulunduğu bu buhranı yansıtır. Savaşın ilk günlerinden itibaren gönüllü olarak orduda hizmet eden Çyornıy, Varşova ve Lomza'da savaşa katılır. Cephede edindiği izlenimler sayesinde şiir serileri olan *Savaş* (Война), *Litvanya'da* (На Литве) ve *Yabancı Güneş* (Чужое солнце)'i yazar. 1916 yılı başlarında Pskov'a sevk edildiğinde zorlu yaşamı biraz daha kolaylaştır. Nitekim Pskov bölge hastanesindeki revirde görev alır.⁴⁹⁶

1917 yılı Şubat Devrimi, A. M. Glikberg ve eşini Pskov'da yakalar. Petrograd'dan gelmiş olan Kuzey cephesi askeri komiseri⁴⁹⁷ V. B. Stankeviç, ona levazım sınıfı bölüm şefi olarak çalışmasını teklif eder. 1917 yılı Mart ayında Kuzey Cephesi Askeri Delege Kurulu (Совет солдатских депутатов Северного фронта)'nda komiser yardımcısı olur. A. Glikberg o zamanlar Pskov'da hizmet etmektedir. Petrograd'da ordudaki görevini tamamladıktan sonra yeniden Pskov'a geri döner.⁴⁹⁸ Eşi Mariya İvanovna Glikberg Vasilyeva, ileriki yıllarda o dönemle ilgili şunları hatırlayacaktır:

İlk dönemler Saşa daha önce hiç kamu işinde çalışmadığı için ne yapacağını şaşırды, ancak kısa bir süre sonra kendini toplardı ve

⁴⁹⁶ Мянoвска, (2007), 158.

⁴⁹⁷ Askeri Komiser: SSCB'de ve günümüz Rusya'sında levazım sınıfını yöneten kişi. Военный комиссар: В СССР и современной России : лицо, возглавляющее военный комиссариат. (Lingvo 12)

⁴⁹⁸ Иванов, (1994), 12.

işine öyle alıştı ki, Stankeviç olmadığı zamanlarda levazım sınıfının başına geçti. Temmuz ayında Stankeviç merkeze çağrılınca, Saşa tamamen onun yerini aldı. Bu görevde bulunduğu kısa sürede, asker vekilleri konsey üyelerinin karşı devrimci olarak gösterdiği Guçkov'u kurtarmak zorunda kaldı. İyi ki eşim bu görevde uzun süre kalmadı: birileri onu Petersburg'a, Tavriçesk sarayına çağırdı (...) Özellikle devrim dönemi Petersburg'un ve Tavriçesk sarayının gergin atmosferi, bizi korkuttu. Tabii ki gördüğümüz şeyler ilginç ve tekrarı olmayan şeylerdi ve düşünüyorum da eğer o ay orada geçirmeseydik, tüm bu ortamları göremez, Kerenski, Kollontay, Zinoviyev vd. ni duyamazdık, deneyimlerimizde belirgin bir boşluk olurdu. Saşa hiçbir zaman kimin ne için onu oraya çağırdığını öğrenemedi, o dönemler hüküm süren karmaşadan yararlanarak hızlıca pılı pırtımızı topladık ve sakin Pskov'umuza geri döndük. Orada her ikimiz de Şehir Federasyonu'nda çalışmaya başladık. (В первое время Саша растерялся, так как никогда раньше не занимался общественными делами, но скоро взял себя в руки и настолько освоился с делом, что во время отсутствия Станкевича возглавлял Комиссариат. Когда в июле Станкевич был вызван в Ставку, он окончательно занял его место. Во время его краткого пребывания на этом посту ему пришлось спасти Гучкова, которого члены Совета солдатских депутатов привели к нему как контрреволюционера. К счастью, муж недолго оставался на этом посту: кто-то вызвал его в Петербург в

Таврический дворец (...) нервная атмосфера революционного Петербурга и Таврического дворца, в частности, привела нас в трепет. Конечно, зрелище было интересное, неповторимое и, думается мне, если б мы не прожили этот месяц там, не видели всей этой обстановки, не слышали Керенского, Коллонтай, Зиновьева и др., в наших переживаниях был бы значительный пробел. Саша не мог никогда узнать, кто и зачем его вызвал и, воспользовавшись царившим в то время хаосом, мы быстро сложили свои пожитки и вернулись в наш тихий Псков, где стали оба работать в Союзе городов.)⁴⁹⁹.

1918 yılı sonbaharında Glikbergler, Turmont istasyonu yakınlarındaki Budreviçya malikanesine taşınırlar. Büyük harap ev, içerisinde bolca balık barındıran gölün kıyısında yer almaktadır. Hayvanların bulunduğu avluda tavuklar, kazlar, ördekler, inekler ve atlar gezinmektedir. Saşa Çyornıy sık sık balık tutarak, su taşıyıp odun keserek zamanını geçirir. Edebi çalışmalar yapmak içinden gelmez. Orada yaşadığı dönem ve sonrasında ise daha çok 1918 yılı Aralık ayında gittikleri Vilnius'ta Çyornıy, kendisini tam anlamıyla bir göçmen gibi hisseder.⁵⁰⁰

Saşa Çyornıy için Ekim Devrimi, anlaşılması zor bir karmaşa ortamı olarak kalır. Birkaç yıl sonra şair Çyornıy bu olaya 1923'te yazdığı

⁴⁹⁹ Спиридонова, Л. А. (1993). *Литература русского зарубежья (1920-1940)*. Москва: Наследие, Наука, 267.

⁵⁰⁰ Спиридонова, (1993), 268.

Sokaktaki Bir Adamın Sesi (Голос обывателя) adlı şiiri ile cevap verecektir:

Devrim çok iyi bir şeydir,

Neden olmasın ki?

Ancak ilk yetmiş yıl

Yaşadığın hayat değil, aralıksız çektiğin bir acıdır.

(Революция – очень хорошая штука, -

Почему бы и нет?

Но первые семьдесят лет –

Не жизнь, а сплошная мука.)⁵⁰¹

Ekim Devrimi’ni kabul etmeyen Çyornıy, yeni yönetimle iş birliği içinde olmak istemez. 1918 yılı Ağustos’unda gönüllü göçmenlerle birlikte yola çıkar ve Aralık ayına kadar Litvanya’nın başkenti Vilnius’a ulaşır. Vilnius’ta yaşadığı sürede *Rus Pompei’si* (Русская помпея) adlı şiir serisini yazar. *Rus Pompei’si* adlı eserinde Çyornıy, onun için geri dönüş yolunun artık olmadığını itiraf eder. Bu süreçte “büyüleyici bir alkol” (волшебный алкоголь) olarak adlandırdığı kahkaha, onun korkunç gerçeklerden kurtuluşu olur.⁵⁰²

Çyornıy’ın göç yıllarındaki ilk şehri Berlin olur. Gidiş gününü anımsar ve şöyle der:

⁵⁰¹ Спиридонова, (1993), 267.

⁵⁰² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 433.

Soğuk bir Mart günü, şafak vakti, at arabasıyla şehirden ayrıliyorduk. Gençlerin oluşturduğu bir insan kalabalığı ellerinde çiçeklerle etrafımı sardılar: gözyaşları, öpüşmeler. Ben de gözyaşlarımı saklayamadım. Artık ne şehir, ne de onu çevreleyen tepeler görünüyordu, benim ise kulaklarımda sürekli gençlerin hoş sesleri vardı, kulaklarımda çınlayan en son şey ise “affet” sözüydü. Bana göre gerçek hayatım o an son bulmuştu. (Мы уезжали из города на телегах, с обозом, в холодный мартовский день на рассвете. Толпа молодежи с цветами окружала меня: слезы, поцелуи... Я тоже не могла скрыть своих слез. Уже не видно было ни города, ни окружающих его холмов, а мне все слышались милые молодые голоса, звучало в ушах последнее «прости». Я считаю, что моя настоящая жизнь закончилась в этот момент.)⁵⁰³

1920 yılı Mart ayında Berlin’e gelen yazarın sanatında yeni bir dönem başlar. Berlin’de geçirdiği ilk gününde A.Çyornıy *Russkaya Gazeta*’nın yazı kurulu üyelerinin yanına gider. Onu oldukça içten karşılarlar. Göç döneminde artık A. Çyornıy veya A. M. Çyornıy takma adını kullanmaya başlar. Almanya’da 1920 yılı Mart ayından 1923 yılı Temmuz ayına kadar iki yıldan fazla bir süre geçirir. Berlin ilk başlarda onu pek de iyi karşılamaz. Zira o dönem Berlin’de “Kapp Darbesi” (Капповский путч)⁵⁰⁴ yeni yaşanmıştır ve ülkeye gelen tüm

⁵⁰³ Спиридонова, (1993), 270.

⁵⁰⁴ KAPP darbesi, Almanya Devrimi sırasında yaşanmış, gazeteci Wolfgang Kapp ve General Walther von Lüttwitz önderliğinde gerçekleştirilen bir darbedir. Alman Devrimi’ni bastırmayı ve milliyetçi hareketi devam ettirmeyi amaçlayan ve ilk

yabancılar sıkı bir kontrolden geçmektedirler. Yazarın bagajında *Çocuk Adası* (Детский остров-1921) eserinin el yazmalarını gören polisler, ilk etapta yazara “propaganda edebiyatı” (агитационная литература) diyerek sert bir çıkış yapsalar da, onun ünlü bir yazar olduğunu öğrendikten sonra, bu el yazmalarının çocuklar için yazılmış olduğuna inanırlar. Soruşturma sonrası Glikberglere Berlin’de süresiz oturma hakkı tanınır.⁵⁰⁵

Berlin’deki yaşam hızlı bir şekilde yoluna girer. V. B. Stankeviç, İ. V. Gessen, Nabokov ve ailesi, Boris Girgoryev gibi sevdiği tanıdıkları orada yaşamaktadır. Çyornıy, Vilnius’taki öğrencilerinin ailelerini bulur ve şunları hatırlar:

Yabancı bir şehirde olmamıza rağmen onların uğraşları sayesinde daha ilk günlerden kendimizi bize dostça davranan insanların arasında bulduk. Bize mükemmel bir daire buldular, o zamanlar oldukça güç olan gıda ihtiyaçlarımızı düzene koydular, bana iyi kazanç getirecek özel dersler, sonra da Nabokov aracılığıyla, kızının okuduğu yerde açılmış olan Rus gimnazyumunda dersler buldum. (Благодаря их заботам мы с первых же дней очутились, хотя в чужом городе, но среди дружески расположенных к нам людей. Они нашли нам прекрасную квартиру, наладили наше пропитание, что в то

başlarda başarılı olan bu darbe girişimi, işçilerin genel grev ilan etmesi üzerine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kapp-darbesi-377>

⁵⁰⁵ Спиридонова, (1993), 270.

время еще было довольно трудно, нашли мне хорошо оплачиваемые частные уроки, а потом через Набокова я получила уроки в открывшейся русской гимназии, где училась его дочь.)⁵⁰⁶

S. Çyornıy'ın hayatının ikinci yarısı oldukça sıra dışı geçer. Rusya'dan ayrıldıktan sonra savaş yıllarına tanıklık etmiş olan yazar, zor zamanlar yaşayıp göçebe bir hayat sürerek, çocuklarda sakinleşmeyi arar ve çocuk yazarı olur. Yetişkinlerin dünyasından küçüklüklerin dünyasına geçiş, yazar için ilk zamanlarda beklenmedik bir değişimdir. Çocuklara adadığı şiirlerinde Çyornıy, kolayca ve hemen kendine özgü bir tona bürünür. *Çocuk Adası* adlı eseri, S. Çyornıy'ın çocuklar için yazmış olduğu en iyi kitaplarından. Bu şiir kitabı şairin toplumda hüküm süren savaş ve devrimden saklanma eğilimini gösterir. Kitaptaki birçok şiir, çocuk okuyucular tarafından klasik ve sevilen şiirler haline gelir. *Çocuk Adası*'nda, çocukların canlı canlı seslerini, kaygıdan uzak neşeli gülüşlerini duymak mümkündür.⁵⁰⁷ *Çocuk Adası* adlı şiir kitabına yapılan yorumların birinde, Çyornıy'ın çocuk dünyasına sığınışı şöyle anlatılır: “*Saşa Çyornıy bir süreliğine çocuk adasına saklandı ve kendisi de saf, temiz bir çocuk oldu ve henüz yetişkinlerin acılarını çekemeyecek bir halde.*” (Саша Черный спрятался на время на детский остров, и сам стал ребенком,

⁵⁰⁶ Спиридонова, (1993), 271.

⁵⁰⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 433.

который и прост и ясен и не умеет еще болеть взрослыми болями.)⁵⁰⁸

Şairin eşi ev ve gimnazyumlarda çocuklara sürekli özel ders verdiği için, çevresinde her daim çocuklar olmuştur. Göç döneminde bu özel dersler, aile için temel geçim kaynağı haline gelir. Yazar, Petersburg'da da çocuklarla oynamayı severdi. K. İ. Çukovski, Krestovsk adasında yazarın tüm gününü çocuklarla kayık gezintileri yaparak geçirdiğini anımsar. Kendisini pek de yetişkinlerin dünyasına ait hissetmeyen Çyornıy, çocukların hissettiklerini çok iyi anlamış, onların ruh hallerine de tercüman olmuştur.⁵⁰⁹

Berlin'de yaşadığı süre içerisinde *Russkaya Gazeta* ve *Rul* gazetelerinde ve bunun yanı sıra *Spolohi* (Сполохи) ve *Volya Rossii* dergilerinde, *Grani* yayınevinde görev yapar. O dönem *Çocuk Adası*'nı ve şiir serisi olan *Yabancı Güneş*'i yayımlar. 1920 yılı sonunda *Slovo* (Слово) adlı yayınevinde *Çocuk Adası* adlı eseri basılır. Yeniden yayınlanan ve yeniden üzerinde çalışılan iki ciltlik *Hicivler* ve *Hicivler ve Lirizm* eserleri tekrar yayımlanır. Basım esnasında yazarın kederli lirizmi olan *Susuzluk*'un üçüncü cildi çıkar. Bu eserde yer alan şiirler, iç savaş ve göç yolculuğu esnasında yazdığı şiirleridir. *Yaşayan Alfabe* ve *İlk Tanışma* eserleri burada yeniden yayımlanır. Çıkacağı duyurulan, basıma hazırlanan ancak basılmayan eserleri ise; *Hatırla!* (Вспомни!), *Robinson'un Dönüşü*

⁵⁰⁸ Спиридонова, (1993), 269.

⁵⁰⁹ Спиридонова, (1993), 270.

(Возвращение Робинзона) ve *İncil Masalları* (Библейские сказки)'dır. Böylece, S. Çyornıy'ın Berlin'de geçirdiği üç yıl, hayatında kitap yazımı açısından geçirdiği en verimli dönem olur. Yazar, editörlük faaliyetlerinde de bulunur. Yaklaşık bir yıl *Jar Ptitsa* dergisinin editörlüğünü yapar. Bu dergi, XX. yy. Rus göçündeki en görkemli periyodik yayınlardan biridir. Dergide İ. Bunin, A. Kuprin, Don Aminado'nun eserleri yer almaktadır. Bunun dışında Jukovski, Turgenyev ve Çehov'un çocuk okumalarında ve *Gökkuşağı* (Радуга) antolojisinde kurucu ve kitap editörlüğü yapar.⁵¹⁰

1920'li yıllarda yeniden yayınlanan eserlerinin yanı sıra Berlin'de *İncil Masalları* (Библейские сказки) ve *Profesör Patraşkin'in Rüyası* (Сон профессора Патрашкина) adlı nesir derlemeleri çıkar. Bunun dışında 1923'te *Susuzluk* (Жажда) adlı kitabı yayımlanır. Bu kitap savaş ve göçe giden yol üzerine şiirler içermektedir.⁵¹¹

Çyornıy, şöyle der: “*Her dürüst insan göçe son vermelidir. İki çıkış yolu kaldı: ya alnına mermiyi yersin ya da Batı'nın yaşamını kabullenip o yaşam içerisinde kaybolursun.*” (Всякий честный человек должен покончить с эмиграцией. Осталось два выхода – пуля в лоб или признать жизнь Запада, раствориться в ней.)⁵¹²

⁵¹⁰ Иванов, (1994), 13.

⁵¹¹ Буслакова, (2003), 84-85.

⁵¹² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 433.

Berlin'deki göçmenlerin çoğu Bolşevik yönetiminin kısa bir süre sonra devrileceğine ve Rusya'nın burjuva cumhuriyeti olarak yeniden doğacağına inanmaktaydı. Elbette bu inanç onların kendi aralarında tartışıp, zıt topluluklarda yer alarak birbirlerini incitmelerine engel olamadı. A. Çyornıy, her zaman olduğu gibi tarafsız bir tutum sergiler. Ancak *Nakanune* grubuna karşı duyduğu olumsuz düşünceleri sergilemekten de kaçınmaz.⁵¹³

1923 yılı ortalarına doğru Berlin'de ardı ardına Rus yayınevleri kapanmaya başlar. Enflasyon artar. Saşa yeniden bir kavşak noktasında yer alır. Yazar L. Andreyev'in dul eşi ve çocukları ile birlikte Roma'ya gider ve orada sanatsal faaliyetlerde bulunmaya çalışır.⁵¹⁴

1924 yılı Mart'ında Glikbergler nihayet Paris vizesini almayı başarır. Roma'daki Doğu Enstitüsü Kütüphanesi'ne Rus klasiklerinden oluşan tüm kütüphanelerini satarak o parayla yolculuk biletlerini alır. A. Kuprin sonraki yıllarda şöyle diyecektir:

Aleksandr Mihayloviç Glikberg'in Berlin'den Paris'e nasıl geldiğini hatırlıyorum. (...) Petersburg'da onu gördüğümde parlak, siyah, asi saçlarıyla tam anlamıyla esmer bir adamdı. Şimdi ise karşımda ak saçlara bezenmiş tam bir Saşa Bely⁵¹⁵ durmakta. Mütevazı bir gülümsemeyle söylediği o zamanki

⁵¹³ Спиридонова, (1993), 271.

⁵¹⁴ Иванов, (1994), 13.

⁵¹⁵ Bely: Beyaz

sözlerini hatırlıyorum: ‘Nasıl bir Saşa Çyornıy’ım⁵¹⁶ artık? İster istemez artık kendime Saşa değil de Aleksandr Çyornıy demem gerekiyor. (Я помню, как Александр Михайлович Гликберг приехал из Берлина в Париж. (...) В Петербурге я видел его настоящим брюнетом с блестящими черными, непослушными волосами, а теперь передо мной стоял настоящий Саша Белый, весь украшенный серебряной сединой. Я помню его тогдашние слова, сказанные с покорной улыбкой: «Какой же я теперь Саша Черный? Придется себя называть поневоле уже не Сашей, а Александром Черным.»)⁵¹⁷

Paris’e taşındıktan sonra Çyornıy’ın sanatında düz yazı hakim olur. *Ebedi Şehir* (Вечный город)’de yaptığı gezilerden edindiği izlenimler, şiir serisi olan *Roma Defterinden* (Из римской тетради, Berlin, 1924, *Zlatotsvet* (Златоцвет), No:1)’de yansımaları bulur. Bu şiir serisi eski dönemlerin ve kaygısız mizahın nefesiyle beslenmiş olan eserlerdir. *Roma Gravürleri* (Римские офорты) adlı serisinde ise manzara resimleri, günlük olayları yansıtan mizah içerikli eserler ve lirik minyatürler bir araya getirilmiştir.⁵¹⁸

Çyornıy, Paris’te *Posledniye Novosti* gazetesinde çalışır. *Vozrojdeniye, İllyustrirovannaya Rossiya* (Иллюстрированная

⁵¹⁶ Çyornıy: Siyah

⁵¹⁷ Спиридонова, (1993), 276.

⁵¹⁸ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 433.

Rossiya), *Perezvonu* ve *Satirikon* (Сатирикон) dergilerinde eserleri yayımlanır. Edebiyat geceleri ve konserlerinde konuşmalar yapar. 1920’li yılların ikinci yarısı ve 1930’lu yılların başında ise, yazarın çocuk öykülerinden oluşan beş adet derlemesi çıkar. Bu derlemeleri; *Denizci Sincap* (Белка – мореплательница), *Foks Köpeği Mikki’nin Günlüğü* (Дневник фокса Микки), *Kedi Sanatoryumu* (Кошачья санатория), *Gümüş Noel Ağacı* (Серебряная елка) ve *Al Kitap* (Румяная книжка)’dır. 1930’da ise *Harika Yaz* (Чудесное лето) adlı uzun öyküsü yayımlanır. Aleksandr Çyornıy, göçmen çocuklara Rus kültürünü anlatmaya çaba göstererek *Rus Toprağı* (Русская земля-1928) adlı edebiyat yıllığında yer alır. O yılda *Delikanlı Lomonosov* (Ломоносов отрок) adlı şiiri yayımlanır.⁵¹⁹

1925’ten sonra Paris’te yazarın sanatının son evresi başlar. O yıllarda ürettiği eserlerinin çoğu “yabancı bir hayattan” uzaklaşmak için yapılan umutsuz deneme girişimleridir. Ancak bu yabancı hayattan hiçbir zaman kurtulamaz. Uzakta, özlenen memleket imgesi A. Çyornıy’ın şiirlerinde ve düz yazılarında her daim yer alan konular olur.⁵²⁰

A. Çyornıy *İllyustrirovannaya Rossiya* ve *Posledniye Novosti*’de, nadiren de *Vozrojdeniye*’de çalışmaya başlar. Ressam Malyavin’in stüdyosunda edebiyat geceleri düzenler. A. Kuprin ile Fransa ve Belçika’yı gezer. Bu ülkelerdeki Rus halkının önüne çıkıp konuşmalar

⁵¹⁹ Буслакова, (2003), 85.

⁵²⁰ Спиридонова, (1993), 276.

yapar. O dönemler yazdığı *Gece Yarısı Mezarlık Korkunç Derecede Ürkütücü* (Безумно жутко в полночь на погосте) adlı şiiri, oldukça büyük başarı elde eder. *İllyustrirovannaya Rossiya*'nın jübile sayısında basılan bu şiir, yabancı diyarlarda geçen ellinci yıla adanır. Şiir tam anlamıyla yazarın dünya görüşünü yansıtan bir içeriğe sahiptir.⁵²¹

Aleksandr Çyornıy'ın sanatında, göçmen yaşamını tasvir ettiği 1925-1932 yılları arası, önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde göçmen yaşamını anlattığı eserleri şunlardır: *Paris Yaşamı* (Парижское житие), *Bayram Öncesi* (Предпраздничное), *Paris Manileri* (Парижские частушки), *İvan Petroviç* (Иван Петрович), *Köpek Kuaförü* (Собачий парикмахер). Yazar bu eserlerinde tekdüze göçmen yaşamından, herkesin sabredemeyeceği ahlaki yoksunluk ve aşağılanmalardan bahseder.⁵²² *Kime Göç Yaşamı Güzel* (Кому в эмиграции жить хорошо) adlı eserinde bu konuya değinir. Yazar eserde gerçeği arayan üç Rus gazeteciyi, dünyadaki yegâne mutlu kişi olan küçük Mişutka'yı bulana kadar hüznü olaylar dinlemeye mahkum eder. Yazarın hayatının sonuna doğru çocuk yaşamı konusu onu mutlu etmemeye başlar. Göçmen çocuklar artık ana dilini unutmuş birer küçük Fransız ya da İngiliz olmuşlardır.⁵²³

⁵²¹ Спиридонова, (1993), 277.

⁵²² Спиридонова, (1993), 279.

⁵²³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 434.

Yazar, her yıl Puşkin anısına yapılan “Rus Kültürü İçin” (Для русской культуры) kutlamasına ve “Engelli Günü” (День инвалида) adlı hayırsever kurumuna katılır. Yetişmekte olan nesle edebiyat yıllıkları kurmak için çabalar. Bu çabaları *Genç Rusya* (Молодая Россия-1927) ve *Rus Toprağı* eserlerinde meyvesini verir.⁵²⁴

Çyornıy’ın göç yıllarında yazdığı eserler arasında *Gayriciddi Öyküler* (Несерьезные рассказы-1928) ve *Asker Masalları* (Paris, 1933) adlı derlemeleri de yer alır. *Gayri Ciddi Öyküler*’de yakın geçmişi canlı tutan esprili öyküler, yazarın sevgiyle andığı Petersburg, Moskova ve taşra yaşamı ve göç yaşamının oldukça net sahneleri yer alır. *Gayriciddi Öyküler* kitabında esprili ve mizahi konuların yanı sıra La Faver’de yaşayan küçük Rus kolonilerinin yaşamı da anlatılmaktadır.

Geç dönem eserleri arasında yer alan *Asker Masalları*,1928 yılından itibaren parça parça *Posledniye Novosti* gazetesinde yayımlanır. 1933’te ise ayrı bir basımı çıkar. Bu masallar oldukça esprili, eğlenceli ve sivri konularıyla, içlerinde barındırdıkları hafif gülümsemeye, gri göç yaşamını kahkahayla aydınlatmaya yardımcı olurlar. Malzeme olarak savaş dönemi anılarının kullanıldığı eserde, asker kışlasının gerçek yaşamı ve I. Dünya Savaşı’ndaki revirlerin durumu açıkça betimlenir. Aslında Çyornıy, Rus askerinin renkli kişiliğine çok daha önceleri girmiştir. 1900-1902 yılları arasında orduda hizmet ettiği günleri hatırlayarak şunları der:

⁵²⁴ Иванов, (1994), 14.

Eğitim grubunda bana askerlere okuma yazma öğretme görevi verilmişti ve bunu iki yıl boyunca büyük bir memnuniyetle yaptım. Boş zamanlarımda ise sıklıkla onların kendilerine özđü, bazen de safça görünen hikayelerini dinlerdim. Onların çoğu öyle unutulmazdı ki, yaklaşık 25 yıl sonra onları kullandım. (Мне было поручено обучать грамоте солдат в учебной команде, что я и делал с большим удовольствием целые два года. А в свободное время слушал их рассказы, часто своеобразные, а иногда и будто наивные, многие из них запомнились так, что я их использовал почти через 25 лет.)⁵²⁵

S.Çyornıy'ın en pozitif ve neşeli kitaplarından biri olan *Asker Masalları*, yetişkinler için oldukça fantastik bir hikaye ve fikra niteliğindedir. Eser, orijinal, zengin içerikli ve karmaşık bir dil yapısıyla bilinmektedir. Yıllar içerisinde yazarın ana dil hissi azalmamış, donuklaşmamış, tam tersi halk kùltürünün ulusal kaynaklarına olan özlemi artmış ve güçlenmiştir.⁵²⁶

Aleksandr Çyornıy'ın masal kahramanları, Rus halk masallarından tanığımız cesur asker figürüdür. Bu cesur asker suda batmaz ve

⁵²⁵ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 434.

⁵²⁶ Иванов, (1994), 8.

ateşte yanmaz. Oldukça becerikli ve gözü karadır. Tüm kötü ruhlarla kolayca baş edebilir ve her tür düşmanın üstesinden gelebilir.⁵²⁷

A. Kuprin, Çyornıy'ın askerleri konu alan masalları için şunları yazmıştır: “*Edebi sanatta çok sayıda zorlukların yanı sıra iki adet daha oldukça zor imtihan vardır: çocuklarla ilgili öyküler yazmak ve askerlerle ilgili masallar yazmak. (...) A. M. Çyornıy, bu zorlu sınavı gerçek meziyetleriyle vermiştir.*” (В литературном искусстве среди множества трудностей есть два наитруднейших испытания: написать рассказ о детях, написать сказку о солдатах и для солдата. (...) А. М. Черный прошел через этот строгий экзамен с истинным достоинством.)⁵²⁸

Çağdaşları ona Rus Heine'i ve *Satirikon* şairlerinin kralı der. *Satirikon*'un editörlerinden olan M. G. Kornfeld, Saşa Çyornıy için “*Tanrı'nın rahmetini kazanmış bir hicivci*” (Сатирик Божьей милостью)⁵²⁹ tabirini kullanır. Bu sözler Paris'te, Rus göçmenlerin on beş yılın ardından devrim öncesi haftalık olarak çıkmaya başlamış olan *Satirikon* dergisini yeniden canlandırma çabası içinde oldukları bir dönemde yazılmıştır.⁵³⁰

Breton'da ressam Sorin'in ailesinin yazlığında geçirilen 1925 yılı yazı, lirik bir öykü olan *Harika Yaz*'ın konusunu oluşturur. A.

⁵²⁷ Спиридонова, (1993), 281.

⁵²⁸ Спиридонова, (1993), 282.

⁵²⁹ Спиридонова, (1993), 264.

⁵³⁰ Спиридонова, (1993), 264.

Çyornıy, bu öykünün ana fikrini anlatırken şöyle der: “... *henüz çok küçük olan göçmen çocuğu şehirdeki o yaşadığı hücreden /kafesten çekip çıkarmak ve çocukluğunun solup gittiği göçmen günlerinden onu kurtarmak isterdim...*” (... захотелось вырвать эмигрантского мальчика, совсем еще детеныша, из городской квартирной клетки, освободить его от эмигрантских будней, среди которых всякое детство гаснет...) ⁵³¹

1928’de A. Çyornıy’ın *Posledniye Novosti* gazetesinde ve süreli göçmen dergilerinde yer alan öykülerinden bazıları; *Moskova Olayı* (Московский случай), *Kule Altındaki Düğün* (Свадьба под каланчой), *En Korkunç Şey* (Самое страшное), *Taze Şarap Öyküsünden Parçalar* (Отрывки из повести ‘Молодое вино’)’dir. Bu öykülerinde vatanından uzaktaki hayat canlandırılmaktadır. Göç yaşamıyla ilgili öyküleri ise; *Sivrisinek Gücü* (Комариные мощи), *Provence* ⁵³² *Sayfaları* (Провансальские страницы), *Bouillabaisse* ⁵³³ (Буйабес), *Tam Düzen* (Полная выкладка), *Afrika Eşyaları* (Африканские вещи)’dir. Üçüncü olarak da yazarın oldukça sıcak yaklaştığı, çocuk dünyasını anlattığı öyküleri yer alır. Örneğin; *Elmalar* (Яблоки), *Sessiz Kız* (Тихая девочка), *Kamış Devleti* (Камышовое государство), *İlya Muromets* (Илья Муромец). ⁵³⁴

⁵³¹ Спиридонова, (1993), 277.

⁵³² Eski Fransa’nın bir vilayeti.

⁵³³ Bir tür Fransız yemeği.

⁵³⁴ Спиридонова, (1993), 280.

Berlin, Paris, Nice ve Kabasson'da, kısacası her yerde yazar kendini evsiz barksız, Avrupa yaşamına gizlice kulak misafiri oluvermiş ve sanki avare dolaşan yalnız bir yabancıymış gibi hisseder. Yazar Çyornıy, arkadaşlarından birine şu itirafta bulunmuştur: “*Her geçen gün vatanımızdan daha da uzağa gidiyoruz, yanımıza aldığımız her imge giderek daha da bulanıklaşıyor. Yaşam ve zaman onları süpürüyor ve yakında tamamen silip süpürecek. Ruhsal ölüm fiziksel ölümden daha da korkunç.*” (Все дальше и дальше с каждым днем мы уходим от родины, все туманнее образы, унесенные с собой, - жизнь и время стирают их и скоро совсем сотрут. Духовная смерть страшнее физической.)⁵³⁵

Yazarın göç yolculuğu esnasında yazdıklarının hepsinin temelinde onu Rus kökleri besler. Yazarın göçmen yıllarındaki lirizminin *Bir Anlığına Unutmak Gerek ve Yeniden Evdesin* На миг забыть – и вновь ты дома)⁵³⁶ şiirinin başlığında olduğu gibi nostaljik bir yapısı vardır.

Sanatçının düzenli olarak tüm yaz aylarını geçirdiği ve çok sevdiği yer Fransa'nın güneyindeki La Faver kasabasıdır. Çünkü buraya Rus göçmen kolonileri yerleşmiştir. *Foks Köpeği Mikki'nin Günlüğü* adlı eserinden kazandığı para ile burada bir ev inşa eder. Şairin yabancı bir ülkedeki sakin ve mutlu günleri de orada geçer.⁵³⁷

⁵³⁵ Спиридонова, (1993), 283.

⁵³⁶ Иванов, (1994), 8.

⁵³⁷ Иванов, (1994), 14.

Aleksandr Çyornıy, Mariya İvanovna ve sadık köpekleri Mikki, 1929-1932 yıllarını La Faver'de geçirirler. Çevrelerinde güneşin kavurduğu tepeler uzayıp gitmekte ve bodur ağaçlar büyümektedir. Çyornıy, bir gün La Faver kasabasının sakinleri ile birlikte bir yangın söndürür. Yazar bu yangının ardından ansızın kalp krizi geçirerek 5 Ağustos 1932'de vefat eder. Yazarı son yolculuğuna Rus kolonileri ve sıradan Fransız halkı, çiftçiler ve onların çocukları uğurlar. Çyornıy, küçük bir mezarlık olan Lavanda'ya gömülür. Son yıllarda S. Çyornıy'ın bıraktığı edebi miras, bibliyograflar, yayımcılar ve araştırmacıların ilgisini çeker.⁵³⁸

Ölümünden sonra 1933'te S. Çyornıy'ın iki kitabı *Asker Masalları* ve *Denizci Sincap* ortaya çıkar. Çyornıy, yirmiden fazla askeri masal yazar ve bu masallar yazar öldükten sonra 1933'te ayrı bir kitap olarak ortaya konur. Masalların başarısı, kullanılan dilin aktarılmasındandır. Masallarda anlatılan tüm olaylar sıradan bir asker olan anlatıcının yaşam tecrübesi ve kişiliğinin prizmasından geçirilmiştir. Söz konusu çalışmalarının yayımlanmasının ardından yazar uzun bir süre unutulur. Ancak 1960'da S. Çyornıy'ın şiirleri yeniden ortaya çıkar ve şiirleri SSCB'de *Şairin Kütüphanesi* (Библиотека поэта)'nde yeniden yayımlanır. Böylece S. Çyornıy, Rus edebiyat tarihinde layık olduğu yeri almış olur.⁵³⁹

⁵³⁸ Русская Литература Рубежа Веков (1890-е начало 1920 – е годов), (2000), 666.

⁵³⁹ Иванов, (1994), 15.

Vladimir Vladimiroviç Nabokov (1899-1977)

Nabokov nesir yazarı, şair, oyun yazarı, edebiyat eleştirmeni ve tercüman kimlikleriyle bilinir. 1919'da Rusya'dan kaçan, St. Petersburg'lu, oldukça kültürlü ve liberal aristokrat bir ailenin, Vladimir Dmitriyeviç Nabokov ve Yelena İvanovna Rukavişnikova'nın en büyük erkek çocuğu olarak 1899'da dünyaya gelir. Büyükbabası Dmitri Nabokov, II. Aleksandr döneminde Adalet Bakanı olarak çalışmıştır. Yazarın babası V. D. Nabokov ise tanınmış bir liberal avukat ve 1906'daki İlk Duma'da Kadet (Anayasal Demokrat) Parti'sinin etkili bir üyesiydi. Geçici hükümette idari işler başkanlığı, yani bir tür kabine yönetici sekreterliği yapmış ve kurucu meclisin seçim sistemini formüle etmekte etkin bir rol üstlenmiştir.⁵⁴⁰ Bolşeviklerin gücü ele geçirmeleri Nabokovların Rusya'yı terk ederek, önce Londra daha sonra da yazarın babasının bir Rus

⁵⁴⁰ Figes, (2009), 628.

monarşist tarafından 1922’de katledileceği Berlin’e yerleşmelerine neden olur. Nabokov Avrupa’da bir Rus yazar olarak kariyeri boyunca kendisini göçmen toplumunda ünlü babasından ayrı tutmak için düz yazıda *Sirin*⁵⁴¹, şiirlerinde ise *Vasili Şişkov* takma adını kullanacaktır.⁵⁴²

Nabokov’un babası bir halk adamı, avukat ve sosyo-politik konuları ele alan bir yazar olduğu için, küçük Vladimir evde mükemmel bir eğitim alır. İngilizce konuşmayı ve yazmayı Rusçadan önce öğrenir. Sonraki yıllarında hakim olduğu bu iki dil, yazarın oldukça işine yarayacak ve yazar, göç yıllarında İngilizce eserler kaleme alacaktır. Cambridge Üniversitesi’nde Fransız Edebiyatı ve entomolojiyi öğrenir.⁵⁴³

Nabokov, Tenişevski İlkokulu’nda okur. Okulun dergisi olan *Yunaya Misl* (Юная мысль)’da şiirler yazar. Derginin yayın kuruluna girer. 1916 yılı Temmuz ayında *Vestnik Yevropı* (Вестник Европы) dergisinde *Ay Fırtınası* (Лунная гроза) adlı şiiri yayımlanır. 1917’de *Kış Gecesi* (Зимняя ночь) adlı şiiri *Russkaya Misl* dergisinin üçüncü ve dördüncü sayılarında yer alır. 1918’de sınıf arkadaşı A. Balaşov ile

⁵⁴¹ Rus mitolojisinde efsanevi bir cennet kuşunun adı.

⁵⁴² Figes, (2009), 629.

⁵⁴³ Даниэлян, (2005), 109.

birlikte edebiyat yıllığı olan *İki Yol: Şiirler (Petrograd)* (Два пути: Петроград)'ı yayımlar.⁵⁴⁴

Nabokov ailesi güçlü bir şekilde İngiliz hayranıdır. Onun esin kaynağı olan Puşkin ise romanlarındaki pek çok kahraman şairin kılık değiştirmiş halleridir. Nabokov kendini Puşkin'in varisi olarak görür. O kadar ki, on sekiz yaşındayken Kırım'da mülteci bir yaşam sürdürdüğünde, bundan yüzyıl önce sürgüne gönderilen Puşkin'in adımlarını izleyip onun imajından ilham almıştır. Yayımlanan ilk şiir koleksiyonu *Gökkubbe Yolu* (Горний путь-1923)'un baş sayfasında Puşkin'in şiiri *Anon* (Анон)'dan bir epigraf vardır.⁵⁴⁵

Kırım'da öncelikle Gaspra, ardından da Yalta'da bulunduktan sonra 1918 yılının 8 Eylül, 15 Eylül ve 13 Ekim tarihlerinde *Yaltinski Golos* (Ялтинский голос) gazetesinde Nabokov'un şiirleri basılır. 1919'da yazar, ailesiyle birlikte Sivastopol'den kalkan *Umut* (Надежда) adlı bir Yunan gemisiyle Rusya'yı terk eder. 1917'den beri Rus göçmenleri misafir eden İstanbul, 1919'daki Denikin kafilesi ile artık sayıları binlerle ifade edilen mültecilere ev sahipliği yapar. Bu kafiye ile birlikte gelenler arasında, babasının siyasi göçmen statüsünde ülkeden ailesi ile göç eden yazar Nabokov da bulunmaktaydı. Nabokov, iki ayını Yunanistan'da geçirdikten sonra 1919 yılı yazında Londra'ya geçer. 1919 yılı sonbaharında Cambridge Üniversitesi Trinity Koleji'ne girer. Burada Rus ve Fransız edebiyatını öğrenir.

⁵⁴⁴ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 276.

⁵⁴⁵ Figes, (2009), 629-630.

1922’de Nabokov ve ailesi Berlin’e taşınır. Babası Vladimir Dmitriyeviç Nabokov, Rus teröristler tarafından Berlin’de öldürülür.

Nesir yazarı Nabokov, öyküler yazmaya başlar. Öykülerin kahramanları genellikle göçmen Ruslardır. Bu göçmen Ruslar çoğu zaman diğer uluslardan insanların anlamadıkları kişiler olur. Öyküleri, gerçek yaşamdan olayları betimler, kahramanları genelde Ruslara özgü psikolojileri nedeniyle trajikomik durumlara düşerler. Eleştirmenler, yazarın Sirin’in köklerinden koparılmış ve gurbet yaşamına alışmak zorunda bırakılmış Rusların ruh hallerini ve hislerini çok güzel yansıttığını düşünmektedir. Ancak Nabokov’un mirasının asıl iskeletini romanları oluşturmaktadır. Dokuz adet Rusça, yedi adet İngilizce yazılmış romanı vardır.⁵⁴⁶

1923’te Cambridge Üniversitesi’ni üstün başarıyla bitiren yazar Berlin’e taşınır. 1925’te Vera Yevseyevna Slonim ile evlenir. 1934’te oğulları Dimitri doğar. Berlin’de ve sonraları 1937’de taşınacakları Paris’te de olacağı gibi, İngilizce ve Fransızca dersleri, tenis dersleri vererek ve çeviri yaparak geçimini sağlar. 1933-1939 yılları arasında yazar Z. Şahovskaya’ya yazdığı mektuplarında, bir türlü üstesinden gelemediği yoksulluktan sıkça bahsedecektir. 1921-1931 yılları arasında, V. Sirin takma adı altında Berlin gazetesi olan *Rul*’da şiirler, denemeler ve eleştiri yazıları yazar. 1923’te Berlin’de *Gökkubbe Yolu* ve *Ekşi Üzüm* (Гроздь) adlı iki şiir kitabı yayımlanır. 1926’da *Slovo* (Слово) yayınevinde ilk romanı olan *Maşenka* (Машенька-1926)

⁵⁴⁶ Даниэлян, (2005), 113.

(romanın Almancası ilk olarak 1928’de, İngilizcesi ise 1970’de M. Glenni’nin çevirisi ve yazarın İngilizce önsözüyle yayımlanır), *V. Sirin* takma adıyla çıkar. On yılda şu romanları yayımlanır: *Rua, Dam, Vale* (Король, дама, валет-1928) (Berlin, ilk Almanca çevirisi de aynı yıl, 1928’de; yazarın ve Dmitri Nabokov’un beraber yaptığı İngilizce çevirisi ise 1968’de yayımlanır), *Lujin Savunması* (Защита Лужина 1929-1930) (*Sovremennıye Zapiski*, No: 41-42; ayrı bir basımı Berlin, 1930; Fransızca, İsveççe ve İngilizce’ye çevrilir, yazarın Rusça önsözünün de yer aldığı Rusça’ya yeniden çevirisi Paris’te 1967’de yapılır), *Çorb’un Dönüşü. Öyküler ve Şiirler* (Возвращение Чорба. Рассказы и стихи-1930) (Berlin, şiirler olmaksızın Ann Arbor’da 1976’da tekrar yayımlanır), *Ajan* (Соглядатай-1930) (*Sovremennıye Zapiski*, No: 44; aynı adı taşıyan öykü derlemesi Paris, 1938; yazarın İngilizce önsözünün de yer aldığı, yazar ve Dimitri Nabokov’un beraber yaptığı İngilizce çevirisi 1965), *Kahramanca Bir Davranış* (Подвиг,1931-1932) (*Sovremennıye Zapiski*, No: 45-48; ayrı bir basımı Paris, 1932; yazarın İngilizce önsözüyle, yazarın ve Dimitri Nabokov’un yaptığı İngilizce çevirisi 1971), *Karanlıkta Kahkaha* (Камера обскура, 1932-1933) (*Sovremennıye Zapiski*, No: 49-52; Paris ve Berlin’de ayrı basımları 1933; İngilizce çevirisi 1936; daha sonraları Fransızca, Çekce ve İsveççeye çevrilmiştir), *Umutsuzluk* (Отчаяние-1934) (*Sovremennıye Zapiski*,No: 54-56; ayrı bir basımı Berlin, 1936; İngilizce çevirisi 1937; birtakım değişikliklerin yapıldığı ve yazarın önsözünün de yer aldığı ikinci kez İngilizce çevirisi 1966), *İnfaza Çağrı* (Приглашение на казнь,1935-1936) (*Sovremennıye Zapiski*, No: 58-60; ayrı bir

basımı Paris, 1938; yazarın önsözünün de yer aldığı, yazar ve Dimitri Nabokov tarafından yapılan İngilizce çevirisi 1959), *Yetenek* (Дар, 1937-1938) (*Sovremennyye Zapiski* (Çernişevski ile ilgili olan dördüncü bölüm olmaksızın), No: 63-67; ayrı bir tam basımı New York, 1952; yazarın önsözüyle İngilizce çevirisi 1963; Rusça tekrar basımı Ann Arbor, 1975). 1938’de yazar, İngilizce ilk romanı olan *Sebastian Knight’in Gerçek Yaşamı* (The real life of Sebastian Knight) romanını tamamlar. Sanatçının bu romanı 1941’de Amerika’ya, Norfolk’a taşındıktan sonra yayımlanacaktır.⁵⁴⁷

Nabokov’un Berlin’de yaptığı çeviriler arasında şunları saymak mümkündür: Romain Rolland’ın *Nikolka Persik* (Николка Персик-1922) adlı eseri, Rupert Brooke, Pierre de Ronsard, Ronnie O’Sullivan, Paul Verlaine, Jules Supervielle, Alfred Tennyson, William Butler Yeats, George Gordon Byron, John Keats, Charles Baudelaire, William Shakespeare, Alfred de Musset, Arthur Rimbaud ve Johann Wolfgang von Goethe’nin şiirleri. Bu şiirler, *Rul* gazetesinde, *Grani* ve *Rodnik* (Родник) yıllıklarında ve *Gökkubbe Yolu* adlı derlemede yer alır. Bunların dışında Lewis Carrol’un İngilizce orijinal adı *Alice in Wonderland* (Alis Harikalar Diyarında) (Berlin, 1923) romanının Rusçaya çevirisini *Anya Harikalar Diyarında* (Аня в стране чудес) olarak yapar. Yazar ayrıca 1941’de arkadaşı V. Hodaseviç’in birkaç şiirini, Ed. Wilson’la birlikte Puşkin’in *Mozart ve Salieri* (Моцарт и Сальери) eserini, 1944’te

⁵⁴⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 276.

Puşkin, Lermontov, Tyutçev'in şiirlerini, 1958'de Dmitri Nabokov'la birlikte Lermontov'un *Zamanımızın Bir Kahramanı* (Герой нашего времени) eserini İngilizceye çevirecektir.

Nabokov'un, İ. V. Odoyevtseva'nın *İsolde* (Изольда) adlı romanına yönelik olarak 30 Ekim 1929 tarihli *Rul* gazetesinde yayımlanan eleştiri yazısının ardından, İ. V. Odoyevtseva'nın eşi olan G. İvanov'la aralarında yıllarca sürecek olan bir düşmanlık başlar. *Çisla*'da Nabokov'un kitaplarına yönelik G. İvanov'un hakaret dolu eleştiri yazısı yer alır. Nabokov, *Ağız Ağıza* (Уста к устам) adlı öyküsünde editör G. Adamoviç ve G. İvanov'la ilgili alaycı sözlere yer verir.⁵⁴⁸

Sovremennıye Zapiski'nin son sayısı olan 70. sayısında, 1940'da yazarın tamamlanmayan romanı *Tek Hükümdar* (Solus Rex) basılır. Berlin'de Nabokov oyun yazarı, *Gezginler* (Скитальцы) (edebiyat yıllığı olan *Grani*'de, 1923'te, ikinci kitapta yer alır) *SSCB'li Bir Adam* (Человек из СССР) (Yu. Ofrosimov tarafından Berlin'de bir gösterisi oynanır, ilk perdesi ise *Rul* gazetesinde 1927'de, birinci sayısında yer alır, Dmitri Nabokov'un İngilizce çevirisi ile piyesin tamamı *The Man from the USSR* adlı derlemede New York'ta 1984'te yayımlanır) ve *Olay* (Событие) (1938'de *Ruskiye*

⁵⁴⁸ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 277.

Zapiski'nin 4. sayısında; Paris ve Prag'ta 1938'de, Varşova, Belgrad ve New York'ta ise 1941'de) adlı piyeslerin yazarı olarak öne çıkar.⁵⁴⁹

1940'dan itibaren Nabokov İngilizce yazmaya başlar. Eserleri, Rus ve Amerikan edebiyatı tarihine aittir. Son otobiyografik romanı olan *Diğer Kıyılar*'ı iki dilde yazar. O, “ (...) Amerika'nın dağlarında kuzey Rusya'nın havasını soluma hakkını elde ettiğini” ((...)) выговорил себе право в горах Америки вздохнуть по северной России) düşünür.⁵⁵⁰ 1940 yılı Mart ayında Nabokov ve ailesi faşist işgalinden kaçmak için Fransa'nın liman şehri olan Saint- Nazaire'den vapurla göç ederek Amerika'ya gelir.

Nabokov'un New York'a gidişini, Tolstoy'un kızı ve aynı zamanda Tolstoy Vakfı'nın başkanı olan ve Amerika'daki Rus göçmenlerin çıkarlarını koruma işine girişen Aleksandra Tolstaya ayarlar. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Hitler'in Avrupa'sından tanınmış göçmen akınına neden olur. Einstein, Thomas Mann, Huxley, Auden, Stravinski, Bartok ve Chagall, hepsi de Amerika'da kendilerine yeni bir yuva kurmuşlardır. New York, Rus göçmenlerle kaynamaktadır. Amerika'daki Rus edebiyat başkentinin günlük Rusça gazetesi *Novoe Russkoe Slovo* yarım milyon ulusal okuyucuya sahiptir. Nabokovlar Batı yakası 87. Caddede, Central Park yakınında küçük bir daireye yerleşirler. Yazar olarak Nabokov, ABD'deki göçmenler tarafından pek tanınmaz. 1952'de tamamlanan ancak 1955'e kadar

⁵⁴⁹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 277.

⁵⁵⁰ Даниэлян, (2005), 118.

yayımlanmayan Lolita'nın başarısına kadar yazarak geçinmeye çalışır. *Pnin*'deki (1957) kahraman gibi o da Stanford, Wellesley ve Cornell gibi birkaç farklı üniversitede geçici dersler vererek geçinmek zorunda kalır.⁵⁵¹

Vladimir Nabokov, 1940'da Amerika'daki akademik kariyerine başlamadan önce, kendi ifadesine göre Rus edebiyatı hakkında yüz adet, yaklaşık iki bin sayfalık ders metni hazırlama sıkıntısına girer. Ders materyalleri ile ilgili şöyle der: “*Bu metinler, Wellesley ve Cornell'de geçirdiğim yirmi akademik yıl boyunca mutlu olmamı sağladı.*”⁵⁵² Nabokov'un söz konusu metinleri, 1940 yılı Mayıs ayında Amerika'ya ulaşır. Bu notları Stanford Üniversitesi yaz okulunda Rus Edebiyatı dersleri verdiği ilk öğretmenlik deneyimi sırasında yazar.

1941-1948 yılları arasında Rus Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak Amerika'nın Massachusetts eyaletinde yer alan Wellesley Koleji'nde çalışır. 1945'de Amerika vatandaşlığını alır. 1948-1958 yılları arasında New York'taki Cornell Üniversitesi'nde profesör olarak çalışır. 1951-1952 yıllarında Harvard Üniversitesi'nde ders verir. Kelebeklerin yeni türlerini keşfetmiş bir entomolojist olarak ünlenir. Amerika'da yaşadığı yıllarda *Damgalı Gayri Meşru Çocuklar* (Под знаком незаконнорожденных-1947), *Bend Sinister* (New York, 1947) ve *Dokuz Öykü* (Nine stories) (New York, 1947) adlı romanları,

⁵⁵¹ Figes, (2009), 635.

⁵⁵² Nabokov, V. (2013). Rus Edebiyatı Dersleri (Çev. Yiğit Yavuz, Fatih Özgüven, Ayşe Nihal Akbulut). İstanbul: İletişim Yayıncılık, 11.

öyküleri ve anıları Amerikan dergilerinde yayımlanır. Yazarın otobiyografik eseri olan *Kesin Kanıt* (Conclusive Evidence) (New York, 1951), aynı yıl Londra’da *Konuş, Hafıza* (Speak, memory) adıyla, 1954’te ise yazarın Rusçaya çevirisi ve yaptığı birtakım değişikliklerle *Diğer Kıyılar* (Другие берега) adıyla New York’ta yayımlanır. 1952’de Rusça *Şiirler. 1929-1951* (Paris) (Стихи, 1929-1951, Париж) adlı derlemesi çıkar. Yazarın bu derlemesi, eklenen bir takım notlar ve Vera Nabokova’nın önsözüyle ancak 1979’da, Ann Arbor’da yayımlanacaktır.⁵⁵³

Nabokov, bir nesir yazarı olmasının yanı sıra edebiyata şiirleriyle giriş yapan bir şairdir. Şair Nabokov sıkça rüya motifini eserlerinde kullanır. Bazen bu görülmüş bir rüyanın görüntüsü, bazen de başka bir şairin rüyasına giren bir şiir olur. Rüya konusu, hatıra ve uçuş konularını da kapsar. Onun eserlerinde kelebekler, melekler, yatak ve hatta Petersburg bile uçar. Şiirlerinde dramatik öğeler yoktur. Ancak Petersburg’un mimari yapısı ya da Rusya’nın doğası aracılığıyla aktarılmak istenen Rusya’ya duyulan özlem vardır. Nabokov, hayatının sonuna kadar şiir yazmaya devam eder. Ancak şiirler geç dönem sanatının merkezinde yer almaz.⁵⁵⁴

Ünlü Rus Göçmen Edebiyatı araştırmacısı G. Struve, şair Nabokov’un farklı Rus şairler örneğin; Mayakovski, Hodaseviç, Pasternak, Blok, Bunin, Balmont, Gumilyov gibi şairlerden etkilendiğini öne sürer.

⁵⁵³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 277.

⁵⁵⁴ Даниэлян, (2005), 112.

Genç Nabokov, popüler olan hiçbir akıma tamah etmez. Çağdaşları, onun lirizminin geleneksel oluşundan övgü ile bahsederler.⁵⁵⁵

1955'te Paris'te yazarın *Lolita* adlı romanı İngilizce yayımlanır. 1958-1961 yılları arasında söz konusu eser Paris'te birkaç kez tekrar yayımlanır. Amerika'da ilk olarak 1958'de, yazarın Rusça çevirisiyle birlikte ise ilk olarak 1967'de yayımlanır. Savaş öncesini konu alan öykülerin bir derlemesi olan *Fialta'da İlkbahar ve Diğer Öyküler* (Весна в Фиальте и другие рассказы), New York'ta 1956'da yayımlanır. 1957'de *Pnin* (New York) eseri, G. Garabtarlo'nun çevirisi ve Vera Nabokova'nın katılımlarıyla Ann Arbor'da 1983'te Rusçaya çevrilecektir. 1958'de on üç öyküden oluşan bir derleme olan *Nabokov's Dozen* (Bir Düzine Nabokov) ve 1959'da *Poems* (Şiirler) adlı eseri New York'ta yayımlanır. *Lolita* romanının ulaştığı başarı sayesinde Nabokov öğretmenlik mesleğini bırakır. İngiliz yazar ve oyuncu Pyotr Ustinov'un tavsiyeleri üzerine 1960'da İsviçre'deki Montreux şehrine taşınır. Cenevre'de ise kız kardeşi Yelena Vladimirovna yaşamaktadır. Oğlu Dmitri ise opera sanatçısı olmuştur ve İtalya'da hayatını sürdürmektedir. İsviçre'de geçen dönemde Nabokov *İgorev'in Alayı* (Слова о полку Игореве) adlı eserin İngilizce çevirisini yapar, 1961'de rejisör St. Kubrik tarafından beyaz perdeye aktarılan *Lolita*'nın film senaryosunu hazırlar.⁵⁵⁶ Nabokov'un *Solgun Ateş* (Pale Fire-1962, New York) adlı romanı, Vera Nabokova tarafından 1983'te *Бледный огонь* olarak Rusçaya çevrilir. *Şiirler*

⁵⁵⁵ Даниэлян, (2005), 113.

⁵⁵⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 277.

(Poems-1962, New York), Puşkin'in *Yevgeni Onegin* (Евгений Онегин) adlı eserinin İngilizceye çevirisi (1964, New York; birtakım düzeltmelerle ilk olarak 1975'te, daha sonra ise 1981'de yeniden yayımlanır) de İsviçre'de geçen yıllarda yaptığı çalışmaları arasındadır. Bunların yanı sıra; 1965'te *Hapishane Mektupları Üzerine Notları* (Примечания к тюремным письмам В. Д. Набокова) (*Vozduşniye Puti* (Воздушные пути) edebiyat yıllığı, New York, No: 4); 1966'da İngilizce öykü derlemesi olan *Nabokov'un Dörtlüsü* (Nabokov's quartet); 1969'da erotik bir roman olan *Ada ya da Arzu: Bir Aile Olayı* (Ada or Ardor: A family chronicle) (1970'de İngiliz yayınevi olan *Pingvin* (ПИНГВИН)'de Vivian Darkbloom'un notlarıyla yeniden yayımlanır. Eserin Rusça çevirisi Kiyev ve Kişinev'de 1995'de yayımlanır); 1971'de *Şiirler ve Problemler* (Poems and Problems); 1972'de *Saydam Şeyler* (Transparent Things) (Rusça çevirisi *Novaya Yunost* (Новая Юность)'da 1996, No: 18'de); 1973'te *Bir Rus Güzeli ve Diğer Öyküler* (A Russian beauty and other stories); makale, mektup ve röportajların derlemesi olan *Güçlü Fikirler* (Strong opinions); 1974'te *Soytarılara Bak* (Look at the harlequins!) romanı, 1976'da *Bir Gün Batımının Detayları ve Diğer Öyküler* (Details of a sunset and other stories) yayımlanır.⁵⁵⁷

Nabokov'un göç döneminde maruz kaldığı yaşam koşulları, yazarın Rusya'yı bir düş, bir efsane, gerçekleşememiş bir anı gibi algılamasına neden olur. Genç yazar, Rusya'dan ayrılırken yanına en

⁵⁵⁷ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940), (1997), 278.

değerli şeyi, ülkesinde geçen çocukluk anılarını alır. O günden itibaren de eserlerinde Rusya her daim yer alır.⁵⁵⁸ Nabokov, eserlerinde Rusya'yı özellikle konu edinir. 1927'de *Diğer Kıyılar* (Другие берега) kitabında yer alan makalelerinin birinde Rusya üzerine şöyle der: “ (...) Bizler, kıyılardan taşmış Rusya'nın dalgalarıyız, tüm dünyaya yayıldık (...). Bir gün kör Klio'ya bu özgürlüğü tatmamıza ve göç döneminde vatanımıza olan derin duygumuzu anlama ve büyütmemize izin verdiği için teşekkür edeceğiz.” ((...) мы волны России, вышедшей из берегов, мы разлились по всему миру (...). Когда-нибудь мы будем благодарны слепой Клио за то, что она позволила нам вкушать эту свободу и в эмиграции понять и развить глубокое чувство к родной стране.)

Nabokov'un romanındaki olayların çıkış noktası, doğup büyüdüğü evdeki çocuk dünyası, çocukların sığınacakları güvenli bir yerin, etraftaki herkesin tanıdık olduğu ve geleceğin tatsız sürprizlerle dolu olmadığı bir dünyadır. Çocukların dünyasında yaşanan olaylarda kişinin sanatsal yaratıcılığına müdahale ve kişinin özgür iradesini kısıtlayacak hiçbir şey yoktur. Kahraman farklı sebeplerle doğup büyüdüğü evi terk eder, ancak geri dönemez. Çünkü evi artık yerinde değildir. Nabokov'un kahramanı, yaşadığı göçmen dünya içerisinde adeta çevresinden soyutlanmış bir yabancıya dönüşür. Doğup

⁵⁵⁸ Вегнерска, Б. (2003). *Россия в прозе писателей первой волны эмиграции* (Б. Зайцев, И. Шмелев, В. Набоков). Русское зарубежье – духовный и культурный феномен, Материалы международной научной конференции. Москва: Университет Натальи Нестеревой, Часть 1, 75.

büyüdüğü evin sıcak atmosferinden tamamen farklı olarak kahraman oldukça soğuk karakterli, olup bitenlere karşı duyarsız, gerçek olaylara karşı yabancı ve bu olayları algılamakta güçlük çekmektedir.⁵⁵⁹

Nabokov her zaman, yazılarının Rusya ya da göçmenler hakkında olmadığını iddia eder. Ancak sürgün hepsinin ana konusu olur. Devrim, çocukluğunun manzarasını uzaklaştırmadan uzun zaman önce o özlemin acısını ve zevklerini keşfeder. Nabokov'un özleminin doruğunda St. Petersburg yakınlarında, Vyra'da bulunan aile mülkü vardır. O ev, içinde çocukluk anılarını barındırmaktadır. Yazar, *Konuş, Hafıza*'da özlemin ilk sancılarını beş yaşında hissettiğini öne sürer: *Avrupa seyahatindeyken yastığıma işaret parmağımla Vyra'daki evimize giden araba yolunu çizirdim.*⁵⁶⁰

Nabokov için Rusya, ailesinin taşra evinde geçirdiği yazlar, bisiklet sürmek, çatlayan karın sesi, kelebek yakalamak, ormanda mantar toplamaktır. İnsanın çocukluğunun geçtiği yerlerden koparılması demek geçmişinin bir hayal içinde kaybolmasını seyretmek demektir.⁵⁶¹

⁵⁵⁹ Пехал, З. (2003). *Феномен эмигранта в романе Владимира Набокова и прием просвечивания мира «родного дома» и мира «чужбины»*. Русское зарубежье – духовный и культурный феномен, Материалы международной научной конференции. Москва: Университет Натальи Нестеревой, Часть 1, 100.

⁵⁶⁰ Figes, (2009), 630.

⁵⁶¹ Figes, (2009), 607.

Nabokov'un bazı eserlerinin konularına değinecek olursak; bunlardan biri Rus roman özelliklerini eserin tümünde hissedebileceğimiz yazarın ilk eseri olan *Maşenka*'dır. Yazarın *Maşenka* adlı eseri, içeriğiyle bağlantılı olarak Puşkin'den bir epigrafla başlar:

“ *Geçmiş gönül serüvenlerini hatırlamışken, hatırlamışken geçmiş bir aşkı.* ”Puşkin.⁵⁶²

Pansiyonda işçi, garson, figüran gibi çeşitli işlerde çalışan eserin başkahramanı Lev Gleboviç Ganin, matematikçi Aleksey İvanoviç Alfyorov, yaşlı pansiyon sahibi Lydia Nikolayevna Dorn, yaşlı şair Anton Sergeyeviç Podtyagin, iri göğüslü ve ela gözlü Klara ve iki balet olan Kolin ile Gornotsetov kalmaktadır. Pansiyon oldukça pis ve konfordan uzak bir yerdir. Banliyö hattına yakın olduğu için tüm pansiyon sakinleri trenlerin her geçişinde binanın sallandığını hissederler. Pansiyonda yaşayanlar, koridorun her iki yanında, kapılarına siyah kocaman numaralar yapıştırılmış olan odalarda kalırlar. Odalara verilen numaralar, takvimden koparılmış Nisan 1923'ün ilk altı günüdür. Pansiyon sahibi Lydia Nikolayevna, kendisine miras kalan tek tük eşyaları pansiyonun odalarına birbirleriyle alakasız olarak yerleştirir: “*Birbirlerinden ayrılınca hemen soluklaşan mobilyalar, kemikleri oraya buraya dağılmış bir iskeletin uygunsuz ve mahzun görünümüne büründüler.*”⁵⁶³

⁵⁶² Nabokov, V. (1996). *Maşenka* (Çev. Esra Birkan). (2). İstanbul: Tels Yayıncılık, 10.

⁵⁶³ Nabokov, (1996), 20.

Göçmen sakinler, Berlin’de zorlu ekonomik koşullar altında hayatlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler. Zaman zaman bir araya geldiklerinde, göçmen yaşamının ruh hallerinde ne gibi değişimlere neden olduğu ve sonu belirsiz bekleyiş üzerine konuşurlar. Eserin başkahramanı Ganin, sevmediği bir kadın olan Lyudmila ile bir ilişki yaşamaktadır. Yabancı bir şehirde boş zamanlarını onunla buluşarak geçirir. Ganin için Berlin’de yaşam artık canına tak etmiştir. Sevgilisi Lyudmila’yı ve diğer her şeyi geride bırakıp birkaç gün içerisinde şehri terk etmeyi planlamaktadır. Kahramanın hayatında duyduğu en büyük eksiklik, hiçbir şeye karşı tam bir tutku hissedemeyişidir. Her ne kadar o her daim tutku bulma arayışına girse de, bunu başaramaz. Ganin, kendini geçindirecek kadar para kazandığında, parası tükenene kadar bir süre çalışmaz.

Bir gün, Ganin ve Alforyov arasında Rusya ve göç üzerine geçen konuşmada, Bolşevik karşıtı olan Alforyov, Rusya’nın içinde bulunduğu durumu şöyle özetler: *“Rusya’nın işi bitik. ‘Aziz’ Rus köylümüzün çöplükten farkı yok. Beklenildiği üzere defterimiz sonsuza kadar dürüldü. Artık hepimizin bunu dürüstçe kabullenme zamanıdır.”*⁵⁶⁴

Şair Podtyagin ise Klara ile yaptığı sohbet esnasında Rusya’nın vazgeçilmezliğinin önemini belirtir: *“Rusya’yı sevmeliyiz. Biz*

⁵⁶⁴ Nabokov, (1996), 40.

göçmenlerin sevgisi olmasa, Rusya'nın işi bitik demektir. Zira oradaki insanların hiç biri sevmiyor orayı."⁵⁶⁵

Ganin'in hayatı, Alfyorov'un Berlin'e gelecek olan karısının fotoğrafını ona göstermesiyle farklı bir renge bürünür. Alfyorov'un eşi, Ganin'in Rusya'daki ilk aşkı Maşenka'dır. Maşenka'yla 16 yaşındayken tanışan Ganin, onun fotoğrafını gördüğünde 9 yıl öncesine gider ve kendini 9 yaş gençleşmiş hisseder. Ganin, Alfyorov'dan daha büyük bir heyecanla Berlin'den ayrılacağı cumartesi günü Rusya'dan gelecek olan Maşenka'yı beklemeye başlar. Onunla farklı ülkelere gitme planları kurar. Bu arada hayatına yeni bir yön veren Ganin, hemen sevgilisinden ayrılır. Bu ayrılık sonrası Ganin, kendini oldukça özgür hisseder. Eskiden çevresine duysız, kendi halinde bir insanken, şimdilerde daha neşeli, daha sıcakkanlı bir insan haline gelir.

Ganin, Rusya'da devrim ve I. Dünya Savaşı yıllarında hiçbir siyasi aktivitede bulunmamıştır. Ancak Berlin'de bir partizan takımı kurup, Petrograd'da ayaklanmada bulunmak istemektedir. Bu eserin büyük bir bölümü, Ganin'in ardında bıraktığı vatani ve ilk aşkıyla ilgili hatıralarla doludur. Geçmişte kalan ilk aşkının yeniden canlanmasındaki etken, eşi Alferova'nın bir fotoğrafında ilk aşkı olan Maşenka'yı fark etmesi olur. Bu fotoğrafı gördükten sonraki birkaç gününü Ganin, geçmiş ve gelecek yaşamını düşünerek geçirir. Tren garında Alferova yerine Maşenka'yı karşılamak, onunla yeni bir

⁵⁶⁵ Nabokov, (1996), 73

hayata başlamak istemektedir. Bu karmaşık hisler onun fakir ve yabancı dış dünyadan uzaklaşmasını sağlar, soyutlanmış, gözlerden uzak ve eylemsiz yaşamındaki boşluğu doldurur. Maşenka, onun Rusya ile ilgili kurduğu hayallere engel olur. Yolunu gözlediği Maşenka'nın gelişiyle mantık çerçevesinde Rusya'ya dönmek doğru olacaktır.⁵⁶⁶

Kahraman, Maşenka'yı düşündükçe Rusya'yı hatırlar. Onun için *Maşenka* demek, ardında bıraktığı Rusya'daki anıları, geçmişin hayat bulması demektir. Maşenka'yla Rus doğasını hep iç içe, bir bütün halinde hatırlar. Maşenka ile ilk görüşmesinin ne zaman olduğunu hatırlayamasa da, belleğinden asla silinmeyecek olan, onun gülüşü, yumuşak yüz hatları, esmer yüzü ve iri dalgalı saçlarıdır.

Ganin, Maşenka'lı günlerin hayaline kendini öylesine kaptırır ki, şimdiki zamanın can sıkıcılığını, olumsuz yaşam koşullarını unuttur ve kendisini derin özlem duyduğu Rusya'da yaşıyormuş gibi hisseder. Geçmiş yaşamını düşünmek onu oldukça rahatlatır. Ganin aslında onun gerçek adı değildir. Berlin'e gelmeden yaklaşık üç yıl önce partizan ayrımında Polonya'dayken, Petersburg'a kaçıp bir isyan başlatacağı düşünülmüştür. Ganin'in iki pasaportu vardır, biri Rus pasaportu, diğeri ise sahte olan Polonya pasaportudur. Tutuklanma korkusu yüzünden Ganin, sahte pasaportuyla Berlin'e kaçar.

⁵⁶⁶ Даниэлян, (2005), 114.

Ganin'in yakın komşusu şair Podtyagin, uzun süredir Paris'e gitmek istemektedir, ancak pasaport işlemlerini bir türlü halledemez. Ganin bir gün bu konuda komşusuna yardım etmek ister ve beraber pasaport işlemlerini hallederler. Ancak aynı gün Podtyagin, vize işlemlerini halledemeden pasaportunu kaybeder. Yaşlı adam bu olay üzerine ağır hastalanır ve yataktan çıkamaz hale gelir. Artık ölümünün Berlin'de olacağına emindir ve Paris hayallerine veda eder.

Cuma akşamı düzenlenen bir eğlence esnasında Maşenka'nın eşi Alfyorov çok içer ve sarhoş olur. Bu nedenle ertesi gün eşini karşılamak için istasyona gidemez. Ganin de dört gündür hayallerinde yaşadığı Maşenka'ya olan aşkını ilk itiraf ettiği anı, Maşenka'nın ona olan sevgisini, ondan üst üste aldığı aşk mektuplarını, ilk yakınlaşmalarını, zamanla ondan sıkıldığını hissederek şehir farkının da araya girmesiyle ondan ayrılışını anımsadığı Berlin'de dördüncü günün sonunda, Maşenka'yı garda karşılamaktan vazgeçer. Yaşadığı pansiyonu, ölmek üzere olan şair Podtyagin'i ve pansiyonun diğer sakinlerini yakın geçmişine, anıları arasına katarak, planladığı gibi Cumartesi günü Güneybatı Almanya'ya gidecek olan bir trene biner. Vizesiz sınırı nasıl geçeceği düşüncesini bir kenara bırakıp sınırın ardında Fransa'yı düşünerek yoluna devam eder.

Ganin'de, Nabokov'un eserlerindeki birçok karakterde görülen özellikler görülür. Egoizm, diğer insanların hislerini dikkate almama, anılara boğulup içinde bulunduğu hayata uyum sağlayamama gibi. Belirsiz bir son da Nabokov'un romanlarının özelliklerinden biridir.

Nabokov'un *Maşenka* eserini eleştirmenler, yazarın eserleri arasında en Rus olanı olarak değerlendirirler. Eserde ölü, hayali, adeta başka dünyaya aitmiş gibi görünen Berlin'deki göçmen yaşamının aksine, geçmiş Rus yaşamının duygu yüklü, canlı, uyumlu, aşk dünyası ve aile saadeti açıkça görülür.⁵⁶⁷

Vladimir Nabokov, 9 Ocak 1970'de *Maşenka* ya yazdığı önsözde şöyle der:

Maşenka benim ilk romanımdı. Evlendikten hemen sonra, 1925 baharında Berlin'de çalışmaya başladım bu roman üzerinde. 1926 yılının başlarında bitti ve göçmenlerin oluşturduğu bir yayınevi tarafından basıldı. (Slovo; Berlin, 1926). Başladıktan birkaç yıl sonra Almanca'ya çevrildi. (Ullstein; Berlin. Bu basımı ben hiç okumadım). Bunun dışında 45 yıl gibi uzunca bir süre kitabı hiç çeviren olmadı.⁵⁶⁸

Yazara ün getiren *Lolita*'nın konusu ise, kırk yaşında olan bir adamın on iki yaşındaki bir peri kızına sevgisi, daha doğrusu şehvetin sevgiye dönüşmesidir. Bazı Amerikalı eleştirmenler evlilikte ihanet konusunun bir edebiyat teması olarak gözden düştüğünü ve artık

⁵⁶⁷ Вегнерска, (2003), 76.

⁵⁶⁸ Nabokov, (1996), 11-12.

okuyucuda bir iz bırakmadığını ve bu nedenle Nabokov'un yeni dramatik konu arayışlarına girdiğini belirtmişlerdir.⁵⁶⁹

Romanın ilk bölümünün sonunda arınmaya yönelik ilk ipuçlarını görürüz. Annesinin ölümünün ardından Lolita'nın dünyada Humbert dışında kimsesi kalmaz. Humbert Lolita'nın hem üvey babası, hem velisi, hem onu ayartan kişi hem de sevgilisi olur. Otelde iki bitişik oda ayırırlar ancak Lolita gecenin bir yarısı kendi isteğiyle hıçkırıklar içinde Humbert'in yanına gelir. Gidecek başka kimsesi yoktur.⁵⁷⁰

Nabokov, *Lolita*'nın Rusçası üzerinde 6 ay çalışır. *Lolita* Amerika'da hiçbir zaman yasaklanmaz. Paris yayınevindeki ilk nüshaları, Amerikan gümrüğünde muhafaza edilir ve okunur. Orada çalışan bir okuyucu *Lolita*'nın yasal edebiyat içerisinde yer aldığını kabul eder ve eseri belirli adreslere gönderir. Bu, Amerika'daki yayınevlerinin ilgisini çeker ve Nabokov eseri bastırır. 1958'de Putnam'daki basımın elde ettiği başarı, tüm beklentilerin üzerinde olur. Ancak eserin Paris'te 1955'te *Olimpiya Press* (Олимпия Прессе)'de çıkan ilk İngilizce basımı yasaklanır.⁵⁷¹ *Lolita* Londra'da Vaydenfeld ve

⁵⁶⁹ Берберова, Н. (1997). Набоков и его «Лолита». В.В. Набоков, *Личность и творчество Владимира Набокова в оценке русских и зарубежных мыслителей и исследователей*. Санкт-Петербург: Издательство Русский христианский гуманитарный институт, 292.

⁵⁷⁰ Берберова, (1997), 295.

⁵⁷¹ Набоков, В.В. (1997). *Постскриптум к русскому изданию романа «Лолита»*. Личность и творчество Владимира Набокова в оценке русских и зарубежных мыслителей и исследователей. Санкт-Петербург: Издательство: Русский христианский гуманитарный институт, 91.

Nikolson'un yayınevinde 1959'da basılır. Aynı dönemde Gallimar da Paris'te eserin Fransızca baskısını hazırlar.⁵⁷²

Lolita birçok dile çevrilir ve eserin ayrı ayrı baskıları Arap ülkeleri, Arjantin, Brezilya, Almanya, Hollanda, Yunanistan, Danimarka, İsrail, Hindistan, İtalya, Çin, Meksika, Norveç, Türkiye, Uruguay, Finlandiya, Fransa, İsveç ve Japonya'da çıkar. Avustralya eserin satışına oldukça geç izin verir. İspanya ve Güney Afrika Cumhuriyetlerinde ise eser çok uzun süre yasaklı eser olarak kalır.⁵⁷³

Lolita'nın doğuşunu sağlayan ilk kıvılcımları ise şöyle anlatır yazar:

Lolita'nın ilk, küçük sancısı 1939 sonları ya da 1940 başlarında Paris'te, amansız bir göğüs nevrozisi kriziyle yatağa düştüğüm sıralarda geldi, geçti içimden."⁵⁷⁴

Karım ve ben her yaz kelebek avlamaya gideriz. Topladığımız örnekler, Harvard'ın Karşılaştırmalı Zooloji Müzesi ya da Cornell Üniversitesi koleksiyonu gibi bilimsel kurumlarda durur. Bu kelebeklerin altına iğnelenmiş yer etiketleri ileride gizemli yaşam öykülerine meraklı kimi yirmi birinci yüzyıl araştırmacılarının ağzına çalınmış birer parmak bal olacak. Lolita'yı geceler boyu ya da havanın kapalı olduğu günlerde harıl harıl yazarak bitirmem de, Telluri'de-Colorado, Afton –

⁵⁷² Набоков, (1997), 92.

⁵⁷³ Набоков, (1997), 92.

⁵⁷⁴ Nabokov, V. (2013). *Lolita* (Çev. Fatih Özgüven). 15. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 357.

Wyoming, Portal-Arizona, ve Askland – Oregon gibi yol üstü duraklarımızda oldu. Elimdekini el yazısıyla temize çekmem 1954 baharında sona erdi.⁵⁷⁵

John Ray, *Lolita* romanı için yazdığı önsözde, düşüncelerini şöyle ifade eder:

Klinik bir vaka olarak *Lolita*, hiç kuşku yok ki psikiyatri çevrelerinde bir klasik niteliği kazanacak. Sanat eseri olarak ise ayıbını örterek kendini aşmasına yarayacak nitelikleri var. Bizim için bilimsel önemi ve edebi değerinden çok daha anlamlı olan ise kitabın aklı başında okuyucular üzerinde yaratması gereken ahlaki etkidir. Çünkü bu oldukça anlamlı kişisel olayın gerisinde genel bir ders yatmaktadır. Başboş çocuklar, bencil analar, soluk soluğa manyaklar – bunlar sadece benzersiz bir hikâyede karşımıza çıkan canlı tipler olarak kalmamakta, tehlikeli gelişmeler, var olan kötülükler konusunda birer uyarı niteliği taşımaktadırlar. *Lolita* hepimizi, ana babaları, toplumun iyiliği için uğraşanları, eğitimcileri daha büyük bir şevk ve daha aydınlık kafalarla daha güvenli bir dünyaya daha sağlıklı kuşaklar yetiştirmeye yöneltmelidir.⁵⁷⁶

Nabokov 12 Kasım 1956'da *Lolita* eseri için yazdığı son sözde bir eseri yazma aşaması ile ilgili şunları söyler: “*Doğrusu, ben bir kitap*

⁵⁷⁵ Nabokov, (2013), 359.

⁵⁷⁶ Nabokov, (2013), 8.

üzerinde çalışmaya başladığımda, o kitaptan bir an önce kurtulmaktan başka amacı olmayan yazarlardan olmak durumundayım. Biliyorum, böylesi kulağa yaptıği numarayı açıklamak için ikinci bir numaraya başvuran sihirbazın sözleri gibi geliyor.”⁵⁷⁷

Nabokov, bu eserine yazdığı son sözde direk olarak eserlerini neden yazdığını söylemez. Daha sonraları ise tıpkı Cervantes, Shakespeare, Puşkin, Schiller, Baudelaire ve Blok gibi zevk için yazdığını itiraf edecektir.⁵⁷⁸

Lolita üzerine yapılan yorumlardan bazıları şunlardır:

Yaşadığım yüzyılda ortaya çıkan yegane klasik eser. (Единственное классическое произведение, вышедшее на моем веку.)

Sembolik bir kitap. (Символическая книга.)

Birçok anlamda son yıllarda İngilizce yazılan en mükemmel ve tabii ki de en orijinal roman. (Во многих смыслах самый замечательный и, конечно, самый оригинальный роман, написанный по-английски за последние годы.)

Güçlü bir kitap. Huzursuz edici. (Сильная книга. Беспокойная книга.)

⁵⁷⁷ Nabokov, (2013), 357.

⁵⁷⁸ Берберова, (1997), 288.

*Lolita bir cinsiyet romanı değil bir aşk romanı. Bu da kitabı modern romanlar arasında farklı kılıyor. («Лолита» - не о поле, но о любви. Это делает книгу исключением среди современных романов.)*⁵⁷⁹

Nabokov'un *Zafer* adlı eserinde ise kahraman Martin Edelweiss, Cambridge Üniversitesinde okuyan ve Kırım'dan gelen bir Rus göçmendir. Rusya'ya dönmeyi hayal etmektedir. Hayalleri Berlin seyahatiyle şekillenmiş, ancak Rus sınırını geçmek için ormana girince bir daha geri dönmemiştir. Nabokov'un İngilizce yazılmış ilk romanlarından *Sebastian Knight'in Gerçek Yaşamı*'nda ise sürgün teması bölünmüş kimlik olarak karşımıza çıkar. Kahraman Sebastian, bir biyografinin konusudur. Biyografi görünürde Sebastian'ın erkek kardeşi tarafından yazılmaktadır, ancak zamanla yazanın Sebastian olduğu ortaya çıkar.⁵⁸⁰

İnfaza Çağrı eserinde ise parçalanmış bir dünya sezeriz. Yazarın daha önce yazdıkları arasındaki tüm dehşet içeren şeyler ve dağınık görüntüler kesişmektedir. Okuyucu için gizli hiçbir köşe kalmamıştır. Nabokov, geçmişte kullandığı tüm tekniklere hakimdir ve psikolojik açıdan kahramanın çevresini saran cehennemle ilintili yeni teknikler oluşturur.⁵⁸¹

Maşenka, Lolita, Sebastian Night'in Gerçek Yaşamı, Zafer, İnfaza Çarşı ve daha birçok eserin yaratıcısı olan Nabokov, uzun yıllar

⁵⁷⁹ Берберова, (1997), 304.

⁵⁸⁰ Figes, (2009), 632.

⁵⁸¹ Берберова, (1997), 304.

Amerika'da kalır. 1964 yılında verdiği röportajlarda şöyle der: *Amerika artık benim evim, ben Amerikalı bir yazarım.* ABD hakkındaki bazı sert betimlemelerine rağmen (en çok da *Lolita*'da) bu duygu karşılıklı gibidir. Nabokov gerçek Amerikalıyı oynamaktan hoşlanır. Eski Dünya'daki mirasını devrim yüzünden kaybedince servetini Yeni Dünya'da çok çalışarak kazanır. *Lolita*'nın ünlenmesi bir Amerikalı olarak yazarın başarısının rozeti olur ve yazar bunu büyük bir gururla taşır. Nabokov Amerika'nın eleştirilmesine katlanamaz. 1945'te ABD vatandaşı olurken verdiği yemine hayatı boyunca sadık kalır. Sovyetler Birliği'ne sempati duyan liberallerden iğrenir. Sovyet Rusya ile ilgili herhangi bir şey yapmayı reddeder, hatta İkinci Dünya Savaşı'nın zirvesinde, Batı ile ittifak halinde olduğu dönemde bile düşüncesi değişmez.⁵⁸²

Nabokov komünist rejimin *gerçek edebiyatın* gelişimini engellediğini öne sürer. Edebiyata sosyal içerik ve fikir olarak bakan XIX. yy. gerçekçi geleneğine, Sovyet yaklaşımının selefi olarak gördüğü edebi geleneğe eşit derecede düşmandır. 1958 yılının çok satanlar listesinde *Lolita*'yla başa baş giden Pasternak'ın *Dr. Jivago* ve Soljenitsın'ın *Gulag Takımadaları* eserlerini bu temellere dayanarak eleştirir. Ayrıca siyasi inkarlarına rağmen Rus geleneğine derin bir bağlılık duyar. Ana dilinde yeni bir roman yazmak için her zaman heyecan duyar.⁵⁸³

⁵⁸² Figes, (2009), 636.

⁵⁸³ Figes, (2009), 638.

Nabokov, akciğer hastalığından 7 Temmuz 1977'de İsviçre'nin Vevey şehrinde yaşamını yitirir. Bunin, 1930'da Nabokov'la ilgili olarak şu sözleri sarfeder: “*Sanatın yeni biçimleriyle Rus edebiyatında ortaya çıkmaya cesaret eden ilk kişidir, bunun için ona minnettar olmak gerek.*” (первый, кто осмелился выступить в русской литературе с новыми формами искусства, за что надо быть благодарным ему)⁵⁸⁴ Berberova, yazarın *Lujin Savunması* adlı romanının yayımlanmasının ardından şöyle demiştir: “*Devrimin ve sürgünüün küllerinden büyük bir Rus yazar doğdu. Varoluşumuz yeni bir anlam kazandı. Benim bütün neslim aklandı. Kurtarılmıştık*”.⁵⁸⁵

Ye. Zamyatin ise Nabokov'un göçmen edebiyatı için en önemli kazanım olduğunu söyler. Nabokov'u edebiyat çevresinde Marcel Proust, Kafka, Jean Giraudoux ve Louis-Ferdinand Céline gibi yazarlarla kıyaslamışlardır. Tüm göçmen yayınevleri Nabokov üzerine yazılan yazılara ve onun çalışmalarına yer vermiştir.

Nabokov, kendisini Rus edebiyatının gümüş çağı yani modernizm döneminde şekillenmiş bir sanatçı olarak görmektedir. Hiçbir edebiyat topluluğuna ya da edebiyat okuluna üye değildir, ancak Guggenheim ve Amerika Akademi Vakfı'nın sanat ve edebiyat ödüllerine layık görülür.

⁵⁸⁴ Писатели русского зарубежья, Литературная энциклопедия русского зарубежья (1918-1940), (1997), 278.

⁵⁸⁵ Figes, (2009), 628.

Nabokov'u 1940'a kadar Rus yazar, ABD'ye taşındıktan ve İngilizce yazmaya başladıktan sonra ise Amerikalı yazar olarak görürler. Ancak İngiliz yazar Anthony Burgess, Nabokov'un İngilizcesinde olması gerekenden fazla kural ve yapaylık olduğunu, doğallık olmadığını söyler.⁵⁸⁶

D. Varholinska, Puşkin motiflerinin Nabokov'un nesrindeki yerini ve rolünü vurgular. Buna Puşkin'in *Yevgeni Onegin* eserinin Nabokov tarafından yapılan İngilizce çevirisini örnek olarak vermek mümkündür. Nabokov'un sanatında Rus edebiyatının, XIX. yy. klasik yazarlarının ve Rus kültürünün etkisi büyüktür. Yurt dışında Rus kültürünü koruma sorunu Nabokov'un *Pnin*, *Lujin Savunması* ve hatta Amerikan romanı olan *Lolita*'ya bile nüfuz etmiştir. Amerikan romanı sayılan *Ada* (Остров-1969), L.Tolstoy'un *Anna Karenina* (Анна Каренина) eserinden bir alıntı ile başlar: “*Tüm mutsuz aileler birbirine benzer, buna karşın tüm mutlu aileler kendince mutludur.*” (Все несчастные семьи похожи одна на другую, зато все счастливые – счастливы по своему.)⁵⁸⁷

Batılı edebiyatçılar Nabokov'un adeta iki farklı dünyada yaşadığını düşünmektedirler. İlki sanatında yansıttığı dünya, ikincisi ise içinde yaşadığı gerçek dünyadır. Batılı eleştirmenlerin ifadelerine göre Nabokov, kendini Rusya'ya ve batı Avrupa yaşamına yabancılaşmış bir Rus göçmen olarak hissetmektedir. Yazar okuyucularına

⁵⁸⁶ Писатели русского зарубежья, Литературная энциклопедия русского зарубежья (1918-1940), (1997), 279.

⁵⁸⁷ Вегнерска, (2003), 77.

yaşadıkları dönemin yönetimini reddedip manevi aidiyetlerine önem vermelerini tavsiye etmektedir.⁵⁸⁸ Nabokov, Ekim Devrimi döneminde ailesiyle birlikte büyük sıkıntılara maruz kalıp vatanını terk etmeye zorlanmış, karısı Vera'nın Yahudi kökenli oluşu nedeniyle gerek Sovyet Rusya'sında gerekse Berlin'de yaşadığı yıllarda dışlanmış ve bununla bağlantılı olarak ekonomik sıkıntılar yaşamış bir yazardır. Ancak bu gelişmelere rağmen yazar, göç yıllarında SSCB ve tüm dünyada olup biten siyasi gelişmelere kayıtsız kalır. Eserlerinde de siyasi konulara yer vermeyen Nabokov, bu yönüyle herkes tarafından apolitik bir yazar olarak bilinir.

⁵⁸⁸ Мянoвска, (2007), 60.

Mark Aleksandroviç Aldanov (1886-1957)

M. A. Aldanov'un edebiyat çevresinde takma adı Landau (Ландау)'dur. 1886'da Kiev'de doğar. Mark Aldanov, nesir yazarı, gazeteci, deneme yazarı ve kimyager kimlikleriyle bilinir. İlmî kariyeri edebiyat, tarih, felsefe ve sosyo-politik yaşamın sorunlarına ilgi duymasıyla başlar. Sanatçı, birinci kuşak göçmen yazarlar arasında sayılmaz. Ancak o, ikinci kuşak göçmen yazarlar arasına da girmez.

Mark Aldanov, büyük bir sanayicinin oğludur. 1910'da Kiev Üniversitesi Hukuk ve Fizik-Matematik Fakültesi'ni bitirir. Kimya bölümünde okur. 1910'da Fransa'ya gider. 1914'te ise Petrograd'a döner. Kimya fabrikasında çalışır. 1915'te ilk edebiyat çalışması olan *Tolstoy ve Roland* (Толстой и Роланд-1915) kitabının birinci cildi Petrograd'ta yayımlanır. Bu, yazarın devrim öncesi yayımlanmış olan tek eseridir. *Tolstoy ve Roland* adlı eser, yazarın estetik ve ahlaki-

felsefi açıdan görüşlerinin bir yansımasıdır. Sanatçı, Ekim Devrimi'ni kabul etmez. Ekim Devrimi'ne olan olumsuz yaklaşımını, 1918'de Petrograd'ta yayımlanan *Armageddon* (Армагеддон-1918) adlı sosyo-politik konulu derlemesinde yansıtır.⁵⁸⁹ *Armageddon, Lenin* (Ленин-1919) ve *İki Devrim* (Две революции-1920), yazarın savaş ve devrim üzerine olan felsefi yayınlarıdır.⁵⁹⁰

Aldanov, Bolşevik karşıtı olan “Rusya'nın Yeniden Doğuş Birliği” (Союз Возрождения России)'nin üyelerindedir. 1918 yılı sonbaharında topluluk heyetinin sekreteri olarak birçok Avrupa ülkesinin başkentlerine seyahat eder. 1919 yılı baharında, devrim öncesi var olan farklı parti mensuplarının yer aldığı bir heyetle Odessa üzerinden Fransa'ya gider. Fransa'da öncelikle Marsel'de, daha sonra ise Paris'te yaşar. Fransa'ya gittikten kısa bir süre sonra, Lenin üzerine Fransızca bir kitabı çıkar. Bu kitap diğer Avrupa dillerine de çevrilir.

1920'de kısa süre önce varlığını sürdürmeye başlamış olan *Gryaduşçaya Rossiya* dergisinin editörlerinden biri olur. Derginin ilk sayısında *Ateş ve Duman (Alıntılar)* (Огонь и дым (Отрывки)) başlığı altında yazarın siyasi-tarihi konulu kısa notları ve görüşleri yayımlanır. *Gryaduşçaya Rossiya* dergisinin kapanmasının ardından Aldanov, *Sovremennıye Zapiski*'de çalışmaya başlar. Aldanov, söz

⁵⁸⁹ Мухачев, Ю. В. (Редактор). (2006). *Литературное зарубежье России*. Москва: Парад, 77.

⁵⁹⁰ Насрутдинов, Л.Х. (Редактор). (2007). *Литература русского зарубежья*. Казань: Издательство Казанского Государственного Университета, 29-30.

konusu derginin yazı kuruluna yakın bir insan olduğu için, dergide hemen hemen tüm romanlarından kesitler, bunun yanı sıra çok sayıda deneme yazısı, edebi-eleştirel makaleler ve eleştiri yazıları yayımlanır.

Mark Aldanov, “Fransa’daki Rus Yazar ve Bilim Adamlarına Yardım Komitesi” (Комитет помощи русским писателям и ученым во Франции)’nin sekreterliğini yapar. 1922’den itibaren Berlin’de yaşamaya başlar. 1923-1924’te *Dni* (Berlin, 1922-1928) gazetesinin pazar ekinin editörlüğünü yapar. *Jar-Ptitca* (Жар- Птица; Berlin,1921-1923) dergisinde çalışır. 1924’te Fransa’ya döner. Paris’te ve Nice’de yaşar. *Posledniye Novosti* (Paris, 1920-1940), *Russkiye Zapiski* (Paris, 1937-1939), *Segodnya* (Riga,1919-1940) gazetelerinde ve *Sovremenniy Zapiski* (Paris, 1924-1939)’nin yanı sıra, *İllyustrirovannaya Rossiya* (Paris, 1924-1939) dergilerinde makaleler, deneme yazıları ve eleştiri yazıları yazar. 1925’ten itibaren *Dni* (Berlin, Paris, 1922-1928) gazetesinin edebiyat bölümünü, 1920’den itibaren ise *Vozrojdeniye* (1925-1940) gazetesinin edebiyat ve eleştiri bölümünü yönetir. *P. N. Milyukov. Yetmişinci Yılı Onuruyla Alakalı Materyallerin Derlemesi* (П. Н. Милуков. Сборник материалов по чествованию его семидесятилетия; Paris, 1930) kitabının ortak editörlüğünü yapar. 1924’te Napolyon üzerine çekilen Fransız filminin danışmanlığı görevini üstlenir. İki film senaryosu yazar. Paris’te kurulmuş olan “Rus Yazar ve Gazeteciler Birliği”nin üyelerindendir. 1937’de Paris ve Prag’daki Rus Drama Toplulukları, yazarın drama türünde yazılmış eseri olan *Brunhilda’nın Yolu* (Линия Брунгильды)’nu sahneye aktarırlar. Yazar, 1940’da Amerika’ya

giderek New York'ta yaşamaya başlar. Aldanov, M. O. Tsetlin ile *Noviy Jurnal*'ı kurar. Bu derginin ilk dört sayısında editörlük yapar. Sonrasında ise bu dergide sürekli edebi çalışmaları yer alır. 1947'de Fransa'nın Nice şehrine yerleşir. Artık en ünlü Rus göçmen nesir yazarlarından biri olmuştur. Kitapları yirmi dört dile çevrilir. 1933'ten itibaren her yıl Nobel Edebiyat Ödülü adayı olur. Amerika'da verilen *Ayın Kitabı* (Книга месяца) ödülünü kazanır. Aynı zamanda Britanya Kitap Topluluğu ödülleri de almaya hak kazanır. II. Yekaterina'dan başlayıp Lenin'e kadar uzanan iki yüz yıllık bir dünya tarihini kapsayan on altı roman ve uzun öykülerden oluşan tarihsel döngü serisini de kaleme alır. Tüm eserlerinin ortak konusu, savaş ve devrimdir. Bu eserlerini ancak göç yıllarında yayımlama imkanı bulur. Kitapları arasında tarihi romanları; *Dokuzuncu Thermidor* (Девятое Термидора; Berlin, 1923), *Şeytan Köprüsü* (Чертов мост; Berlin, 1925), *Suikast* (Заговор; Berlin, 1927), *Anahtar* (Ключ; Berlin, 1930), *Firar* (Бегство; Berlin, 1932), *Sığınak* (Пещера; Birinci cilt Berlin, 1934. İkinci cilt Berlin, 1936), *Sonun Başlangıcı* (Начало конца; Paris, 1939), *Kökenler* (Истоки; Paris, 1950), *İntihar* (Самоубийство; New York, 1958), *İstediğin Gibi Yaşa* (Живи как хочешь; New York, 1952)'dir. Felsefi uzun öyküleri ise: *Onuncu Senfoni* ve *Vodkalı Paç*'tır.⁵⁹¹

Siyasi ve felsefi deneme yazılarından oluşan derlemeleri ise, *Çağdaşlar* (Современники; Berlin, 1928, eklemelerle birlikte ikinci basımı Berlin, 1932), *Portreler* (Портреты; Birinci cilt Berlin, 1931;

⁵⁹¹ Мухачев, (2006), 78.

ikinci cilt Paris, 1936), *Dünya, İnsanlar* (Земля, люди; Berlin, 1932), *Pavel Stroganov'un Gençliği ve Diğer Karakter Özellikleri* (Юность Павла Строганова и другие характеристики; Belgrad, 1934)'dir. *Ulm Gecesi, Vaka Felsefesi* (Ульмская ночь. Философия случая; New York, 1953) adlı eseri, tarihi- felsefi diyaloglardan oluşur.⁵⁹²

35 yaşındayken tarih yazarı olan Aldanov, göçmen olarak geçirdiği ilk altı yılda dört tarihi roman, ardından on roman daha yazar. Elbette eserlerinin tümü aynı uzunlukta değildir. Bazı eserlerine uzun öykü de denebilir. Eserleri geçmiş ve günümüz üzerine kendi aralarında bir şekilde bağlantısı olan karmaşık, kolay çözümlenemeyen motiflerle doludur.⁵⁹³

1921'de *Sovremenniy Zapiski*'de ilk sanatsal eseri sayılan *Aziz Yelena, Küçük Ada* (Святая Елена, маленький остров; Berlin'de 1923'te ayrı bir basımı yapılır)'u yayımlar. *Aziz Yelena, Küçük Ada*, yazarı üne kavuşturan ve onun yurt dışında yayımlanan ilk eseridir. Yazar, eserinde Napolyon'un büyük Fransız sürgününde geçirdiği son günleri anlatır. Yazarın bu kişiye hitabı tesadüfi değildir. Profesör A. Çernişev, bunda Lev Tolstoy'un etkisi olduğunu fark eder ve şöyle der:

Belki de onu sanatsal eserlere iten şey; Napolyon'un *Savaş ve Barış* eserindeki yorumla bağdaşmayışıdır. İlk öyküsü olan *Aziz*

⁵⁹² Мухачев, (2006), 79.

⁵⁹³ Струве, (1956), 87.

Yelena, Küçük Ada'daki Napolyon, Tolstoy'un Napolyon'una hiç benzememektedir. Bu bilge ve hüznü insan, ömrünün son günlerini yaşamaktadır. O, kendi gezilerinin tarihini yazdırmaya, dikte ettirmeye başlamıştır. Ancak kısa bir süre sonra gezilerinin tarihini diğerlerinin ondan daha iyi ve daha verimli bir şekilde yazacaklarını anlar. (Возможно, его подтолкнуло к художественному творчеству несогласие с трактовкой Наполеона в «Войне и мире». В его первой повести «Святая Елена, маленький остров» Наполеон совсем не похож на Наполеона Толстого: это мудрый печальный человек на склоне дней. Он начинает диктовать историю своих походов, но вскоре понимает, что другие напишут ее лучше и выгоднее для него, сам он слишком ярко видел роль случая во всех предпринятых им делах.)⁵⁹⁴

Aldanov'un daha sonraki eserlerinde geliştirerek sunacağı birçok özelliğini *Aziz Yelena, Küçük Ada* öyküsünde görmek mümkündür. Tarihin öngörülemezliği ile ilgili olarak yazarın düşüncelerini oldukça geniş bir bağlamda yansıtan devrimin anlamsızlığı, basmakalıplığı ve acımasızlığı ile ilgili fikirler, buna örnek olarak verilebilir. Aldanov'un bu acı çıkarımları Napolyon'un kendi yaşamıyla ilgili fikir yürütmemizi sağlar:

⁵⁹⁴ Смирнова, А. И. (Редактор). (2004). *Литература русского зарубежья («Первая волна» эмиграции: 1920-1940 годы), Часть II*. Волгоград: Министерство Образования Российской Федерации, Волгоградский Государственный Университет, 55.

İlerisi o kadar uzaktı ki, o zamanlar hiç kimse hiçbir vakit bakmadı. Siz peki anlar mısınız nasıl bir şeydir politikada ileriye bakmak? Geçmişle ilgili salaklar konuşur, akıllı insanlar bugünü konuşurlar, gelecekte ise deliler söz ederler. Cesur bir insan alışıldığı üzere geleceği ihmal eder. (Так далеко вперед, как я в ту пору, никто никогда не заглядывал. А понимаете ли вы, что такое значит в политике заглядывать вперед? О прошлом говорят дураки, умные люди разговаривают о настоящем, о будущем толкуют сумашедшие... Смелый человек обыкновенно перенебрегает будущим.)⁵⁹⁵

Aldanov'un gerçekleştirdiği tarihi geziler, *Aziz Yelena*, *Küçük Ada* öyküsünde yer alan ve yazarın sanatında önemli olan iki sembolle tamamlanmakta ve zenginleştirilmektedir. İlki, Peygamber Yekkesias'tın kitabıdır. Kitabın temelinde yatan leytmotiv, “*her şeyin küçük günlük telaşlardan*” (все-суета сует) ibaret olduğudur. İkinci sembol ise, Paris Meryem Ana Başkilisesi'ndeki illüzyonlardan biri olan “*küçük şeytan*” (мелкий бес)'dir. Şeytan, insan kalabalığına, aşağıya, diliyle uzanır. Bu imge özellikle ölen imparatorun anısına ortaya çıkmaktadır:

O, bu Orta Çağ başkilisesini iyi biliyordu. Onun terk edilmiş, harap, kirli oluşunu, devrim yıllarında nasıl olduğunu hatırladı. İçeride ayak takımı eğleniyordu. Karanlık, yüz yıllık duvarlar dökülmekteydi. Yukarıdaki heykeller zarar görmüş ve kırılmıştı.

⁵⁹⁵ Смирнова, (2004), 55.

Çatının sağ kulesinin tepesinde ise kambur burnu, çelimsiz elleri, feral dudaklarından dışarıya çıkmış diliyle şeytan figürü görüldü. Neden orada bir şeytan vardı? Ya da orada değil miydi acaba? (Он хорошо знал этот страшный средневековый собор. Помнил его запущенным, опустошенным, грязным, каким он был в революционные годы: внутри веселилась чернь, темные вековые стены осыпались, статуи наверху были повреждены и разбиты. На крыше у подножья правой башни виднелась одна такая фигура, - дьявол с горбатым носом, с хилыми руками, с высунутым над звериной губой языком... Зачем там был дьявол? Или он был не там?...) ⁵⁹⁶

Şeytan imgesi, Aldanov'un sanatında oldukça sık kullandığı bir sembol haline gelmiştir. Bu imge, bir amacı ve sağlam bir temeli olmayan, tarihin karmaşıklığı önünde insanın güçsüzlüğünün sembolüdür. Aldanov'un tarihsel kurgu alanındaki ilk eseri olan *Aziz Yelena, Küçük Ada*, daha sonraları yazarın *Düşünür* (Мыслитель) adlı dört ciltlik (tetraloji) eserinin sonuç bölümüne eklenir. ⁵⁹⁷

Aldanov tarihi olaylar ile ilgili görüşlerini, *Düşünür*'de yer alan ve yaşlı bir filozof olan ve çıkar gözetmeyen Pier Lamor aracılığıyla anlatır. Lamor, özellikle insan doğasının değişmezliği ve toplumsal yeniden yapılanmaların boşuna oluşluğuyla ilgili yazara yakın olan

⁵⁹⁶ Смирнова, (2004), 56.

⁵⁹⁷ Смирнова, (2004), 56.

fikirlerini dile getirmektedir. Büyük Fransız Devrimi ile ilgili muhakemeleri Rus Devrimi'ne taşır:

Her şey aynı; aynı eski rejim, sadece daha kaba, daha çıplak ve daha çirkin. Eski yöneticileri de yakından gördüm ve onların değerini biliyorum. Sefil bir şekilde yaşadık ama yine de şu an yaşadığımız gibi böylesine iğrenç bir şekilde yaşamadık. Aslında hayat, devrim öncesi çok daha aydınlıktı. Devrimden daha soluk ve daha sefil hiçbir şey yok. Hiçbir şey ruhu böylesine daraltmıyor, hiçbir şey zihni böylesine saptırmıyor. (И так во всем: тот же старый режим, только гораздо грубее, обнаженнее, безобразнее... Я видал прежних правителей вблизи и знаю им цену. Мы жили худо, но все же не так гнусно, как живем теперь. На самом деле жизнь была, в общем, гораздо ярче до революции. Нет ничего бледнее и беднее, чем революция. Ничто так не суживает душу, ничто так не извращает разум...) ⁵⁹⁸

Eseri oluşturan diğer romanlar; *Dokuzuncu Thermidor*, *Şeytan Köprüsü* ve *Suikast*'dir. Bu romanların her biri aynı tarihi çağı anlatarak kendi içinde bir bütünlük oluşturur. Yazar bu eserler üzerinde altı yıldan fazla çalışır. Bu dört eserdeki olaylar, Fransız Devrimi ile Napolyon Savaşları'nı ve 1793'ten 1821'e kadar Avrupa ve Rusya tarihinin oldukça dramatik olaylarını kapsar. *Dokuzuncu Thermidor*'da Aldanov, Napolyon Çağı'nın geleceğinde yaşanacak

⁵⁹⁸ Смирнова, (2004), 57.

kanlı olayların oluşum sürecini gözlemler. *Dokuzuncu Thermidor* romanının temelinde, II. Yekaterina'nın ölümü ve Suvorov'un Alplerden geçişi vardır. *Suikast* romanında ise, I. Pavel'in ölümü anlatılmaktadır. Eserdeki Aziz Yelena olayı ise tüm döngüyü tamamlar. Yazar, Napolyon Dönemi ve Rusya ile Fransa tarihinin en büyük olaylarını bir araya getirir, ancak 1812 Vatan Savaşı'nı bu olayların dışında tutar.⁵⁹⁹

İlk üç romanındaki karakterlerden biri olan Ştaal soyadlı genç Rus, tetralojinin bağlayıcı halkası olur. Yazar bilerek eserinde sıradan bir adamı seçer. Bazen Aldanov, büyük önem taşıyan tarihi olayları Ştaal'ın bakış açısıyla verir. *Dokuzuncu Thermidor*'da Ştaal, Robespierre'nin düşüşüyle bağlantılı tüm olayların şahididir. *Suikast*'de ise Ştaal'ın I. Pavel cinayetine adı karışmıştır. Bu genç, romanlarda genellikle maceracı kahraman olarak ortaya çıkar. Bu maceracı kahramanda sağlam, ahlaki bir öz yoktur ve her rolü oynayabilir. Onun aracılığıyla yaşadığı çağ yansıtılır. Olayların başlangıcında Ştaal, farklı farklı maskeler denemektedir: Kah aşık ya da şımarık, kah kararlı ve anavatanını seven genç bir delikanlıyı canlandırır.⁶⁰⁰

Tetralojideki eserler, okuyucuya Tolstoy'un *Savaş ve Barış* romanıyla doluymuş gibi tarihi bir tablo sunarlar. Aldanov'un eserinde Tolstoy'un roman içeriğindekiyle aynı dönemi anlatması tesadüfi

⁵⁹⁹ Смирнова, (2004), 56.

⁶⁰⁰ Смирнова, (2004), 56-57.

değildir. Bir tarih romancısı olarak Aldanov'un kendine öğretmen olarak seçtiği kişi, kuşkusuz Tolstoy'dur. Aldanov'a göre Tolstoy, dünya edebiyatının doruk noktasındadır. Aldanov, tarihi bir roman üzerine kaleme aldığı eleştiri yazısında “*tıpkı her Rus şairin Puşkin'in şiirinin melodisini özümsemiği gibi, her tarih romancısının da Tolstoy'un sanat yöntemini özümsemiği gerektiğini*” (каждый исторический романист должен усвоить художественные приемы Толстого точно так же, как каждый русский поэт должен усвоить музыку пушкинского стиха)⁶⁰¹ vurgular.

Tetralojiden sonra, kurgusal olmayan eserlerini saymazsak, Aldanov bir piyes, bir kısa öykü ve tetralojiyle bir şekilde bağlantısı olan yedi roman yayımlamıştır. Bu romanlardan üçü aslında roman olarak kabul edilemez. Bu üç romandan biri *Onuncu Senfoni* (Десятая симфония-1931)'dir. Eserde arka fonda kısmen 1815 Viyana Kongresi yer almaktadır.⁶⁰² Aldanov *Onuncu Senfoni*'yi felsefi öykü olarak adlandırır. Diğer iki kısa eseri olan *Vodkahlı Panç* (Пуншевая водка) ve *Savaşçı Mezarı* (Могила воина)'na ise *masal* (сказка) alt başlığını koyup birincisini *Beş Mutluluk Üzerine Bir Masal* (Сказка о всех пяти счастьях), ikincisini ise *Bilgelik Üzerine Bir Masal* (Сказка о мудрости) olarak adlandırır. Kendi içlerinde bir şekilde tek bir düşüncede birleşen tüm bu eserlere savaştan sonra yazılıp yayımlanmış olan *Kökenler, Ölüm Üzerine Bir Öykü* (Повесть о смерти) ve *İstedığın Gibi Yaşa* adlı üç romanı da eklenir. Aldanov'un

⁶⁰¹ Струве, (1956), 88-89.

⁶⁰² Струве, (1956), 88.

bu on dört romanının ortak konusu, “zamanların heyecan verici bağı” (волнующая связь времен)’dir. Eserler 1762’den (*Vodkalı Pañç*) 1948’e (*İstediğın Gibi Yaşa*) kadar olan tarihsel süreci kapsar.⁶⁰³

Yazar, büyük romanı *Kökenler*’de ise Rus felaketine nelerin sebep olduğunu araştırmıştır. İncelenen tüm eserlerinde bu romanın adının da birçok anlam içerdiği görülmektedir. Yazar XX. yy. Rus devriminin kökenlerini XIX. yy.’da aramaktadır. Eserin kapsadığı süre 1874’te başlar ve 7 yıldan fazla devam eder. Aldanov, modern devrimlerle ilgili birçok bilgiyle donatılmış ve devrim baskısını kendi kaderinde hissetmiş, 1917 Ekim Devrimi’nin sonuçlarını görmüş ve birçok insanı ve Rusya’yı krize ve felakete sürükleyen şeyleri deneyimlemiştir. *Kökenler* eserinde de bu gerçeği trajik tonlara boyamaktadır.⁶⁰⁴

Kökenler eserinde, olup biten olaylarla ilgili yazarın fikirlerine oldukça yakın felsefi değerlendirmelerde bulunan bir kahraman yer almaktadır. Bu kişi, Petersburg Üniversitesi Profesörü Pavel Vasilyeviç Muravyev’dir. Muravyev, Rusya için devrim yolunun ne kadar ağır olduğunu çok iyi anlamaktadır:

Tüm Rusya sadece devrim hakkında konuşuyor ve sadece devrimi düşünüyormuş gibi yapıyor. Gerçekten devrimle ilgilenenler neyi devrim diye adlandırdıklarının farkındalar mı

⁶⁰³ Струве, (1956), 182.

⁶⁰⁴ Смирнова, (2004), 60.

acaba? Devrim, kör ya da suçlu otoritenin, insanları bu korkunç riske, bu kan akıntılarının gidişatına bırakabileceği son yöntemdir. Şimdi bizde işler böyle mi oluyor? Vicdanımın sesine göre düşünüyorum, henüz böyle değil.... (Вся Россия говорит только о революции и делает вид, будто только о революции и думает. Те же, кто по-настоящему занимаются революционной работой, едва ли ясно понимают, к чему зовут. Революция – это самое последнее средство, которое можно пускать в ход лишь тогда, когда слепая или преступная власть сама толкает людей на этот страшный риск, на эти потоки крови. Так ли обстоит дело сейчас у нас? По совести думаю: не так, пока не так....)⁶⁰⁵

Ölüm Üzerine Bir Öykü'de ise olayın bir kısmı Rusya'da, bir kısmı ise Avrupa'da geçmektedir. Eserde 1847-1850 yılları anlatılır. Eserin başkahramanı ise Balzak'tır. Dönemi anlatan diğer iki roman ise *Sonun Başlangıcı* (Начало конца) ve *İstediyin Gibi Yaşa*'dır. *Sonun Başlangıcı*'nda İkinci Dünya Savaşı arifesinde içinde bulunulan dünya anlatılır. *İstediyin Gibi Yaşa*'da ise savaş sonrası dönem tasvir edilir. Tetralojiyi yazmasıyla birlikte Aldanov'a tarihi roman türünün yenileyicisi denir.⁶⁰⁶

Aldanov'un ikinci en büyük eser dizisi, Rus Devrimi'ne ve onun sonuçlarına adanmış olan *Anahtar*, *Firar* ve *Sığınak* adlı üçlemidir.

⁶⁰⁵ Смирнова, (2004), 62.

⁶⁰⁶ Струве, (1956), 183.

Bu üçleme, yazarın on iki yıllık çalışmasının ürünüdür ve eserleri arasında en önemlisidir. A. Çernişev'in yazdığı gibi; “*Kendi türünde en kapsamlı tablodur. Batıdan Rus Devrimi'ne, tarih öncesine, birçok kişinin zorunlu kaçışına, yabancı bir ülkede saklanmanın ve sığınak bulma çabalarının boşuna oluşluğuna bir bakıştır.*” (Это единственное в своем роде широкое полотно, взгляд с Запада на русскую революцию, на ее предысторию, на вынужденное бегство многих, на тщетность попыток найти пещеру-убежище, спрятаться от чужбины-кручины.)⁶⁰⁷

Aldanov'un diğer birçok eserinde olduğu gibi üçlemesinde de birkaç olay örgüsü iç içedir. Üçlemedeki farklı kahramanların kaderleri ve XX. yy.'ın ilk çeyreğindeki trajik olaylar, tek bir sanatsal ve felsefi fikirle bağlantılıdır. Yazar bu olayların anlamını ve akıbetini okuyucuya kavratmaya çalışır.⁶⁰⁸

Anahtar eserinde mutlu, zengin, kaygısız Kremenetski ailesi anlatılmaktadır. Ailenin reisi, bir avukat olan, özgürlük yanlısı Simyon İsidoroviç'tir. Bu kişi, birçok Rus liberallerle ortak kaderi paylaşarak, yabancı diyarlarda vefat eder. Arkasında ise kendisine her zaman sadık olan eşini ve kızı Musya'yı bırakır. Musya, Paris'te kalır. Diğer Rus devrim dönemi çocukları gibi o da umut ettiği, beklediği mutluluğu bulamaz. Eserde, bankacı Fişer'in ölümü de anlatılmaktadır. Bu olaya katılanlar Rus kaderinden kaçamazlar.

⁶⁰⁷ Смирнова, (2004), 57.

⁶⁰⁸ Смирнова, (2004), 56-57.

Örneğin; araştırmacı Nikolay Yatsenko, devrim terörünü, binlerce suçsuz kurbanının kaderini paylaşmak zorunda kalmıştır. Ancak onun tutukluluk durumu, Aldanov'da her zaman olduğu gibi sembolik ve yenileyici bir karakter taşımaktadır. Siyasi yönetimle adeta savaş ilan etmiş olan Dekabristlerin ve diğer devrimcilerin de tutulduğu Petropavlovsk kalesinde Şubat Devrimi'nden dolayı tutuklanmış olan Nikolay Yatsenko, mahkeme kararını beklemektedir. Otokratik ceza sistemine dahil olan o yer ise onun mezarı olur.⁶⁰⁹

Eserde yer alan kimyager Braun'un ağzından Aldanov, trajik Rus tarihi üzerine pek çok düşüncesini ortaya koyar. Eserin adının *Anahtar* olması semboliktir. Bu isimden üç anlam çıkarılabilir. İlki bu anahtar, Fişer'in dairesinin kaybettiği anahtarı, ikincisi Braun'un felsefi kitabının adı ve üçüncüsü de Rusya'da tüm olup bitenleri sona erdirecek anahtarı bulma çabası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu trilojinin sayfalarında Aldanov'un *düşünür* (мыслитель) tiplmesi ortaya çıkmaktadır. O, eskiden de olduğu gibi insanlarla alay etmektedir.

İnsanlık tarihinin dörtte üçünde gaddarlık, kalın kafalılık ve kabalık tarihi olduğunu göreceksiniz. Bu anlamda Bolşevikler çok fazla yeni bir şey göstermemişlerdir. Bolşevikler belki kanlarıyla boğulacaklar ama ruhsal yapılarına uygun olan pislige boğulmalılar. Ancak hileci kumarbaz şeytan, onların tarihsel olaylarına hükmetmektedir. Her şeyden kötü olan ise

⁶⁰⁹ Смирнова, (2004), 58.

düşmanlarının bile bunun farkında olmayışıdır. (Вы увидите, что история человечества на три четверти есть история зверства, тупости и хамства. В этом смысле большевики пока показали не слишком много нового... «...» Большевики, быть может, потонут в крови, но, по их духовному стилю, им следовало бы захлебнуться грязью. Не дьявол, а мелкий бес, бесенок шулер, царит над их историческим делом, и хуже всего то, что даже враги их этого не видят.)⁶¹⁰

Ayrıca *Anahtar* eserinde mahkeme binasında çıkan yangının, Rusya'nın ölümünü sembolize ettiği de düşünülmektedir: “*Evet, hayatımız burada geçti... Belki de herkesin sonu gelmiştir. Ne de olsa yanan Rusya.*” diye düşünmüştür *Nikolay Petroviç*. (...) *Bari çocuklarımız bizden daha mutlu olsalar.*” (Да, здесь прошла наша жизнь... Может быть, и всему конец... Ведь это Россия горит! – подумал Николай Петрович. «...» Пусть же хоть дети наши будут счастливее, чем мы были!...) ⁶¹¹

Fırar'da ise, yeni kader insanları Rusya'ya arkalarını dönüp bakamadıklarında, Fin körfezindeki selde “halk düşmanları” ile mavnalar arasında geçen konuşma şöyledir: “-“*Rusya nerede?*” diye dalgın bir şekilde sorar yeni istihbaratçı. “-*İşte orada.*” diye gösterir yaşlı adam. *Ancak orada sisten hiçbir şey görülmemektedir. Gökyüzü rengini değiştirmiştir.*” (- Где Россия? – рассеянно спросил новый

⁶¹⁰ Смирнова, (2004), 59.

⁶¹¹ Смирнова, (2004), 59.

разведчик. – Вон там, - показал старший. Но там ничего не было видно: стоял туман. Небо меняло цвет.)⁶¹²

Aldanov'un büyük roman serisi tamamlandıktan sonra felsefi diyaloglar şeklinde yazılmış olan *Ulm Gecesi* adlı romanı basılır. Aldanov, tüm göçmen yazarlar arasında Rus olmayan okuyucular tarafından en fazla okunan yazar olur ve bu sayede büyük başarı elde eder.⁶¹³

Aldanov'un sosyo-politik içerikli eserleri, çok sayıda tarihsel olayın paralellik gösterdiği ve bu olayların güçlü, kanıtlanmış temellere oturtulduğu çalışmalardır. Bu yönleriyle onun eserleri, aynı türden olan eserlerden farklılık gösterir. Örneğin *Rus Halkı Üzerine* (О русском народе) başlıklı makalesi, idealleştirme değil, yazarın Rusya'nın geçmişini anlamayı ve tarihsel bakış açısını yansıtmayı amaçlamasıyla bir nevi Rus ulusal karakterinin savunması niteliğindedir.⁶¹⁴

Aldanov'un eserlerinin hemen hemen tümü tarihi belgelere dayanmaktadır. Onlardan en kapsamlı olanı, yaklaşık iki yüz yıllık bir dönemi içermektedir. Aldanov'un sanatını daha kolay anlayabilmek için Ç. Nikolas Li, bir tablo oluşturmuştur. Bu tabloda yazarın roman

⁶¹² Смирнова, (2004), 59.

⁶¹³ Струве, (1956), 184.

⁶¹⁴ Руцкий, (2010), 181.

ve uzun öykülerinin yayınlandığı dönemlere ve onların kapsadığı yıllara yer verilmiştir.⁶¹⁵

Çizelge 1. Mark Aldanov'un eserleri

Başlık	Olayları Kapsayan Yıllar	Yayınlandığı Yıllar
<i>Vodkali Panç</i> (Пуншевая водка)	1762	1940
<i>Dokuzuncu Thermidor</i> (Девятое термидора)	1792-1794	1923
<i>Şeytanın Köprüsü</i> (Чертов мост)	1796-1799	1925
<i>Suikast</i> (Заговор)	1800-1801	1927
<i>Onuncu Senfoni</i> (Десятая симфония)	1815-1854	1931
<i>Aziz Yelena, Küçük Ada</i> (Святая Елена, маленький остров)	1821	1923
<i>Savaşçı Mezarı</i> (Могила воина)	1822-1824	1940
<i>Ölüm Üzerine Bir Öykü</i> (Повесть о смерти)	1847-1850	1969
<i>Kökenler</i> (Истоки)	1874-1881	1950
<i>İntihar</i> (Самоубийство)	1903-1924	1958
<i>Anahtar</i> (Ключ)	1916-1917	1930
<i>Firar</i> (Бегство)	1918	1932
<i>Sığınak</i> (Пещера)	1919-1920	1934-1936
<i>Sonun Başlangıcı</i> (Начало конца)	1937	1938
<i>İstedğin Gibi Yaşa</i> (Живи как хочешь)	1947-1948	1952
<i>Sayıklama</i> (Бред)	1953	-

⁶¹⁵ Смирнова, (2004), 54.

Her kitap birbirinden ayrı olsa da, aslında birbirlerini tamamlayan bir bütünlük içindedir ve adeta birbiriyle bağlantılı, tekrarlanan konuların karmaşık bir zincirini oluştururlar.⁶¹⁶

Tarih konusunda derin bir bilgi sahibi olan Aldanov, eserleriyle ilgili görüşlerini belirttiğinde genellikle erkek kahramanlar üzerine değerlendirmeler yapar. Eserlerinde olaylar durağandır. Ona göre; eski dünyanın yok olması ve yeni dünyanın ortaya çıkması bir gelişme sayılmaz. Yazar, insan doğasının kırılğanlığını ve zamanın akışını okuyucuya hissettirir.⁶¹⁷

Aldanov, uzun öykü, öykü ve deneme yazısı gibi diğer türlerin de ustasıdır. V. Hodaseviç, M. Slonim, V. Yanovski gibi eleştirmenler, Aldanov'u edebiyat yazarlığından ziyade sosyo-politik konuları işleyen bir yazar olarak daha güçlü bulmaktadırlar. Bunu söylerken özellikle yazarın iki kitapta topladığı *Çağdaşlar* (Современники-1928) ve *Portreler* (Портреты-1931) adlı tarihi denemelerini vurgulamışlardır. Bu denemeler sadece Aldanov'un tarihe olan ilgisinin sonuçları değildir. Hayatının üçte birini kütüphanede geçiren Aldanov'un en büyük hobisi, Thomas Mann, Andre Gide, Andre Maurois, Herbert George Wells, Maurice Maeterlinck, Ernest Hemingway gibi tanınan çağdaşlarıyla yaptığı görüşmeleri bir araya getirmektir. Rus dekabristler, Speranski, Stalin, Hitler, Clemenceau, Pilsudski, Lloyd George, Churchill, Gandi ile ilgili yazdığı çok sayıda

⁶¹⁶ Смирнова, (2004), 54.

⁶¹⁷ Iswolsky, H. *Twenty-Five Years of Russian Emigre Literature*. The Russian Review. (2), 68.

deneme yazısı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Aldanov, sadece XX. yy. Rus Göçmen Edebiyatı'nın değil, aynı zamanda Rus Edebiyatı'nın da altın fonu içerisine girmeyi başarmış bir sanatçıdır.⁶¹⁸

Hayatının uzun bir dönemini göçmen olarak geçiren Mark Aldanov, *Göçmen Edebiyatının Durumu* (О положении эмигрантской литературы) başlıklı makalesinde, dönemin Göçmen Edebiyatının maruz kaldığı zorluklar karşısındaki vaziyetini özetler: “*Göçmen edebiyatı ölmüyor elbette ancak oldukça acı çekiyor. Her şeyden önce ve her şeyden çok yoksulluk yüzünden acı çekiyor.*” (Не гибнет, конечно, но тяжело страдает эмигрантская литература. Она прежде всего и больше всего страдает от бедности.)⁶¹⁹

Aldanov, diğer milletlerden olan yazarların göç ettikten sonra sanatsal yaratıcılıklarının sona erebileceğini düşünmektedir. Oysa Ruslar için durum tam tersi olmuştur. Kendisini üne kavuşturan başarılı eserlerini göç yıllarında yaratmış bir yazar olarak Aldanov, göç eden Rus yazar ve şairlerin, yurt dışında sanatsal yaratıcılıklarının üst düzeye ulaştığını söyler. Çünkü onlar yurt dışında Rusya'da bulamadıkları özgürlüğü bulurlar:

Eğer herhangi bir Fransız veya İngiliz yazar uzun süreliğine vatanını terk etseydi ve onunla olan bağlantısını kaybetseydi, kuşkusuz bu onun sanatına oldukça ağır bir şekilde yansırı.

⁶¹⁸ Смирнова, (2004), 63.

⁶¹⁹ *Литература русского зарубежья-Антология 4.* (1998). Москва: ЗАО «Книга и бизнес», 482.

Birçok şey kaybederdi ve muhtemelen hiçbir şey de kazanamazdı. Biz ise farklı bir durumdayız. Bizim için büyük bir eksinin yanı sıra büyük bir artı da var. Biz özgürlüğümüzü kazandık. Sovyet Edebiyatının en büyük, en tutkulu hayranları bile onun özgür olduğunu iddia edemezler. Biz ne istersek, nasıl istersek ve ne ile ilgili olmasını istersek onunla ilgili yazıyoruz. Ben ortamın manevi baskısının önemini göz ardı etmiyorum. Bu tabii ki göç yaşamında da var tıpkı her yerde, her durakta, dünyanın her yerinde olduğu gibi. Ancak gayri ciddi veya vicdansız biri böyle bir baskı türünü günümüz Rusya'sıyla karşılaştırabilir. ((Если бы какой-либо французский или английский писатель на очень долгое время покинул родину, потеряв с ней связь, то это, без сомнения, тяжело отразилось бы на его творчестве: он очень многое потерял бы и не выиграл бы решительно ничего. Мы в ином положении. Для нас, кроме огромного минуса, есть еще более огромный плюс: мы выиграли – свободу. Самые восторженные поклонники советской литературы не станут все-таки серьезно утверждать, что она свободна. Мы же пишем, что хотим, как хотим и о чем хотим. Я не отрицаю значения морального давления среды, - оно есть в эмиграции, как есть везде, в любой обстановке, во всем мире. Но только несерьезный или недобросовестный человек может сравнить этот вид давления с тем, какой существует в сов. России.)⁶²⁰

⁶²⁰ Литература русского зарубежья-Антология 4, (1998), 483.

Devrim karşıtı görüşleriyle tanınan ve devrimi hiçbir zaman kabullenmeyen Aldanov, her ne kadar göç yaşamının zorluklarını göz önünde bulundursa da, esas olarak yurt dışında olmaktan ve Bolşevik Rusyası sınırlarının dışında yaşamaktan memnun olduğunu şu sözlerle ifade eder:

(...) Toplumsal bir zulüm hiçbir şekilde yok, tıpkı sansürün ve yaptırımların olmadığı gibi. Bizim toprağımızdan kopuşumuz üzerine çok fazla konuşan insanlar şunu düşünmeli ki, bu kopuş her hâlükârda bir dereceye kadar telafi edilebilir. Her durumda birçoğumuz göçün tüm ağırlığına, manevi ve maddi tüm zorluklarına rağmen şikâyet etmedik, etmiyoruz ve muhtemelen Bolşevik Rusyası'ndan ayrıldığımız için bu durumdan sonuna kadar da şikâyetçi olmayacağız. Göç büyük bir kötülük, ama kölelik daha da büyük bir kötülük. (Социального же гнета нет никакого, как нет цензуры и санкций. Люди, очень много говорящие о нашей «оторванности от родной почвы», должны были бы подумать и о том, что эту оторванность все-таки до известной степени компенсирует. Во всяком случае, многие из нас, несмотря на всю тяжесть, все моральные и материальные невзгоды эмиграции, не сожалели, не сожалеют и, вероятно, так до конца и не будут сожалеть, что уехали из большевистской России. Эмиграция – большое зло, но рабство – зло еще гораздо худшее.)⁶²¹

⁶²¹ Литература русского зарубежья-Антология 4, (1998), 483.

Aldanov, göçmen bir yazar olarak, Paris’te Rus Göçmen Edebiyatı’nın temellerinin atıldığı dönemlere tanıklık eder. Yurt dışında kurulan ve Rusça yayın yapan gazete ve dergilerin sayısından bahsederken, onların varlıklarını sürdürebilmelerinin göçmen okuyuculara bağlı olduğunu söyler:

İnsanlar yurt dışında Rusya’da ve tüm dünyada olduğu gibi yazar oldular. Kimseye hiçbir söz verilmedi, verilemezdi de. Göçün başkenti olan Paris’te özel bir girişimle gazeteler, dergiler ve yayınevleri kuruldu. Bu bizim gözlerimizin önünde oldu. 1925’te gerçekleştirilen sayımlara göre, yurt dışında üç yüz altmış dört adet Rus dilinde yayın yapan periyodik yayın bulunmaktadır. Şu an ne kadarı kaldı bilmiyorum. (Muhtemelen daha azdır ama yine de çok az değildir.) Tüm bu dergi ve gazeteler birçok bakımdan örneğin; *Times*’dan ya da *Russkiye Vedomosti*’den geride kalmışlardır. Ancak eğer onlar bir şekilde varlıklarını sürdürebilirlerse ve öyle ya da böyle işlerini icra edebilirlerse, bu esasen Sayın Gazdanov’un şu an kültür seviyelerini çok yüksek bulmadığı göçmen okurlar sayesinde olur.⁶²² (Gazdanov en iyi Avrupa yayınları okuyucularının aydın kesimden olduğunu mu düşünüyor acaba?) Daha önce avukat ya da doktor olan birinin fiziki gücüyle çalışmaya başlamasıyla kültürsüz bir insan olacağını düşünmüyorum. Yetenekli bir yazar ya da bilim adamı olup da büyük bir irade gücüyle bir

⁶²² Mark Aldanov, burada G. Gazdanov’un 1936’da *Sovremennıye Zapiski*’nin altmışıncı sayısında yer alan “*Genç Göçmen Edebiyatı Üzerine*” (О молодой эмигрантской литературе) başlıklı makalesine gönderme yapmaktadır.

известны. Оставаться культурным читателем неизмеримо легче.)⁶²³

Eserlerinde dönemin atmosferini ve olayların genel özelliklerini aktarma eğilimde olan yazar, devrimin ahlaki ve felsefi özü ile onun insanlık tarihi ve insan kaderindeki rolleri üzerine araştırmalar yapar. Makalelerinden birinde Aldanov “devrim ve kültür” sorununu anlamaya yardımcı olabilecek önemli bir bilgi paylaşımında bulunur: “*Genellikle sanatçılar ve filozoflar devrimleri uzaktan severler. Daha sonraları bu savlarını geliştirirler: “Devrim hemen hemen her zaman kısmen bilinçli olarak, kısmen de tarihi, kültürel ve ahlaki değerlerin kendiliğinden yıkılmasıyla korkunç ve iğrenç süreçlere eşlik eder...”*” (Художникам и философам революции обыкновенно нравятся издали. Далее он развивает этот тезис: «Революция почти всегда сопровождается таким страшным и отвратительным процессом частью сознательного, частью стихийного разрушения исторических, культурных и моральных ценностей...»)⁶²⁴

Aldanov, Ekim Devrimi'nin birçok tarihi felakete sebep olan tesadüfler zincirinden başka bir şey olmadığını düşünmektedir: “*Eğer bana Ekim Devrimi'nin başlıca sosyolojik özelliği nedir diye sorsalardı, tereddüt etmeden şöyle cevap verirdim: Ekim Devrimi, özellikle de devrimin liderleri tarafından vadedilen tüm felsefi-tarihi öğretilerle ve “tarihin yasalarıyla” çatışmaktan ibarettir.*” (Если бы

⁶²³ Литература русского зарубежья-Антология 4, (1998), 485.

⁶²⁴ Руцкий, (2010), 181.

меня спросили, какова главная социологическая особенность октябрьского переворота, то я без колебания ответил бы: она заключается в том, что он противоречит всем «законам истории», а так же всем философско-историческим учениям, в особенности же тому, которое проповедовалось его вождями.)⁶²⁵

Aldanov'un pesimist bir bakış açısına sahip olduğu tartışma götürmezdir. Bu bağlamda 1931'de tarihi ve felsefi görüşlerine göçmen dergisi olan *Çislo* (Число)'nun sayfalarında yer vermiştir:

Devrim diye adlandırılan şeyin kendi kazanımlarıyla, kendi meziyetleriyle aslında bir saç teli üzerinde olduğunu düşünüyorum. Vahşilik, barbarlık ve kültürsüzlük dünyada üstün gelebilir. Bu sık sık benim kitaplarımda sezilmektedir. Muhtemelen bu sebeple bana şüpheci diyorlar. Ancak bu kelime hiçbir şey ifade etmiyor. (Я думаю, что так называемая цивилизация, с ее огромными частными достижениями, с ее относительными частными достоинствами, в сущности, висит на волоске. Вполне возможно, что дикость, варварство и хамство в мире восторжествуют. Эта мысль часто сквозит в моих книгах, и, вероятно, оттого меня часто называли скептиком. Но слово это ничего не значит.)⁶²⁶

⁶²⁵ Смирнова, (2004), 53.

⁶²⁶ Смирнова, (2004), 62.

Yazar, devrim ve İç Savaş'la doruk noktasına ulaşan Rusya'daki siyasi ve sosyal krizin sebepleri arasında köylünün çalışma saatlerinin gösterilmesine şu şekilde tepki verir:

“Tembel mi? Tembel bir halk nasıl oldu da dünyanın en büyük hükümetini kurabildi? ... Yılın büyük bir kısmı köylü güneşin doğuşundan batışına kadar yani günde on altı saat bir eşek gibi çalışır.” (Лень? Как же ленивый народ мог создать самое большое государство мира? ... В течение большей части года русский мужик работает как вол от зари до заката солнца, то есть до 16 часов в сутки.)⁶²⁷

M. Aldanov, Rus halkının tarihsel geçmişinin analizini yaparken, bir taraftan onun sanat alanındaki sıra dışı üstün kabiliyetini ve duyarlılığını belirtirken, diğer yandan da onun siyasi alandaki toyluğunu ve sonuç olarak da o veya bu siyasi provokatörlerin ve maceracıların güçlü etkilerine maruz kaldıklarını söyler. Bu, Bunin'in *Lanetli Günler* eserinde *sallantıda olma* (шаткость) dediği milli karakter özelliğidir. Halka bu tarz bir bakış açısıyla yaklaşan Aldanov, şu çıkarımda bulunur: *“ Rus tarihinde yatan acımasızlığın asıl suçlusu halk değil, onun yöneticileridir.”* (Большая часть вины за жестокость в русской истории ложится не на народ, а именно на его правителей.)⁶²⁸

⁶²⁷ Руцкий, (2010), 181.

⁶²⁸ Руцкий, (2010), 181.

Sanatçı her ne kadar ağırlıklı olarak tarih ve edebiyat alanında eserler üretse de, kimyaya olan aşkını hiçbir zaman yitirmez. 1937-1951 yılları arasında kimya üzerine iki monografi yayımlamıştır. Eser kahramanlarının birçoğu da kimyagerdir. Aldanov, bilimsel araştırmacılık ve analitik yeteneğin yazarların çalışmalarındaki önemine dair fikirlerini hiçbir zaman dile getirmemiştir. Aldanov’u çok iyi tanıyan müzisyen L. L. Sabaneyev, anılarında “*Aldanov’un sanatının temel özelliğinin düşünce ya da hislerinin herkesçe bilinen bilimselliği*” (основная черта всего творчества М. Алданова – это «известная научность мыслей и даже чувств») olduğunu belirtmiştir. Özellikle de göç koşulları, yazarın hayatını bilime değil edebiyata adanmasında etkili olmuştur.⁶²⁹

Yazar, yetmişinci yaş gününü kutladıktan hemen sonra hayata veda eder. Nice’deki Kokad mezarlığına gömülür. Profesör A. A. Çernişev, Aldanov’la ilgili olarak şöyle der:

Aldanov her şeyden önce bir deneme yazarıdır. Onda, ilk planda, olayları aktarmada gösterdiği hassasiyet, analitik yaklaşımlar, geniş bir bilgi sahibi olma söz konusudur. Özellikle onun sanatsal yöntemindeki bu yönler, ona tıpkı Bunin, Kuprin, Şmelyov, Zaytsev, Merejkovski’ye dediğimiz gibi, Rus Göçmen Edebiyatı’nın en büyük yazarlarından biri denmesini sağlar. (Алданов прежде всего очеркист. У него на первом плане точность в воспроизведении событий, аналитический

⁶²⁹ Смирнова, (2004), 63.

подход, широкая эрудиция. Именно эти аспекты его художественного метода позволяют говорить о нем как об одном из крупнейших писателей русского зарубежья наряду с Буниным, Куприным, Шмелевым, Зайцевым, Мережковским.)⁶³⁰

⁶³⁰ Руцкий, (2010), 181.

Mihail Andreyeviç Osorgin (İlyin) (1878-1942)

Mihail Andreyeviç Osorgin, 1878'de Rusya'nın Perm şehrinde doğar. Gerçek soyadı İlyin'dir. Köklü, soylu, demokrat bir aileden gelmektedir. Yazarın babası avukattır ve fakirleşmiş bir toprak beyidir. Kölelik haklarının değiştirilmesi ile ilgili reformların hazırlanmasında ve uygulanmasında aktif rol almıştır. Yazarın annesi birkaç dil bilmektedir. Kimi zaman annesinin yaptığı çeviriler eyalet gazetesinde basılmıştır. Yazarın ilk öyküsü olan *Baba* (Отец), M. Permyak takma adıyla Petersburg dergisi olan *Jurnal Dlya Vsex* (Журнал для всех)'de, henüz yazar on yedi yaşını doldurmamışken ve gimnazyumda okurken yayımlanır. Osorgin, 1902'de Moskova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirir, ancak genç avukat edebiyattan

kopmaz. Rus halkçılığının ideolojik liderleri olan V. Korolenko ve N. Zlatovratski gibi yazarlarla tanışır.⁶³¹

1904'te, 1901-1923 yılları arasında Rusya'da aktivitelerine devam eder ve devrimci sosyalistlerin partisi olan SR Partisinin (ПСР) üyelerinden olur. 1905'te terörist olduğu gerekçesiyle tutuklanır. Altı ay hapisanede yatar. Üniversite eğitimini tamamlayabilmek için muhabir olarak yarı zamanlı çalışır. Devrim öncesine kadar bir gazeteci olarak oldukça ünlenmiş biridir. Yıllarca *Russkiye Vedomosti* (Русские ведомости) gazetesinin muhabirliğini yapar. Gazeteciliği, hayatının sonraki yıllarında da bırakmayacaktır. *Vestnik Yevropiy* (Вестник Европы), *Russkiye Vedomosti* ve diğer Rus gazete ve dergileri için yayınlar hazırlar.⁶³²

Osorgin, İtalya'ya göç eder. 1906-1916 yılları arasında İtalya'da yaşar. *Modern İtalya Denemeleri* (Очерки современной Италии, Moskova,1913) adlı kitabını yazar. Yarı yasal yollarla 1916'da Rusya'ya döner ve Ekim Devrimini karşılar. 1917'de hararetle savunduğu demokratik özgürlükler (kelime, düşünce ve basın özgürlüğü) ona gerçek bir zafer gibi gelir. Pozitif planlarla dolu olan Osorgin, politikadan uzaklaşıp, geçici hükümetin İtalya büyükelçisi olma göreviyle ilgili teklifi reddederek gazetecilik faaliyetlerine yoğunlaşır, özellikle istediği *Vlast Naroda* (Власть народа)

⁶³¹ Агеносов, В. В. (1998). *Литература Русского Зарубежья*, Москва: Терра Спорт, 135.

⁶³² Мухачев, Ю. В., (Редактор). (2006). *Литературное зарубежье России*. Москва:Парад, 423.

gazetesinin edebiyat-sanat bölümünün ve onun edebiyat eki olan *Ponedelnik* (Понедельник) gazetesinin editörlüğünü yapar.⁶³³

Osorgin, devrimin güçlü yanlarının yanı sıra hatalarını da söylemekten çekinmeyen, genel anlamda özgürlüğü ve bunun yanı sıra basın özgürlüğünü de kısıtlayan Bolşevikleri aşırı derecede eleştiren muhalif gazetelerde yazılarını bastırır. Bir gazeteci olarak Bolşeviklere karşı savaşı. O zamanlar henüz tüm özgür gazeteler kapatılmamıştır. 1911-1912’de Osorgin savaş muhabiri olarak Balkanlara iki kez yolculuk gerçekleştirir.⁶³⁴

1918’de B. K. Zaytsev, V. F. Hodaseviç ve N. N. Minayev ile birlikte *Yazarlar Kitapçısı* (Moskova, 1918-1921)’nı kurar. Tüm Rusya Yazarlar Birliği (Всероссийский союз писателей)’nin Moskova şubesi ve Tüm Rusya Gazeteciler Birliği (Всероссийский союз журналистов, 1918)’nin kurucularından biridir. Tüm Rusya Gazeteciler Birliği’nin başkanıyla arkadaş olur ve kendisi de sonraları bu birliğin başkanlığını yapacaktır.⁶³⁵

V. N. Yanovski o dönemle ilgili şunları hatırlar: “*Aldanov gibi Osorgin de kamu kuruluşlarından para veya gıda yardımı almadığını vurgulamayı severdi. Posledniye Novosti için bir haftada iki makale yazmak zorunda kalmıştır.*” (Так же, как Алданов, Осоргин любил

⁶³³ Российская Академия Наук. (1993). *Литература Русского Зарубежья (1920-1940)*, Москва: Наследие, Наука, 287.

⁶³⁴ Агеносов, (1998), 135.

⁶³⁵ Смирнова, (2004), 67.

подчеркнуть, что никогда не получал субсидий и подачек от общественных организаций. Ему приходилось писать два подвала⁶³⁶ в неделю для «Последней новости».)⁶³⁷

Geleceğin yazarının hayatındaki çetin günler, kendini ilk olarak ‘*Ölüm Gemisi*’ (Корабль смерти) olarak adlandırdığı hapisanede beş gün tutuklu kaldığı 1919 yılında yaşanır. Tutuklanan yazar hapisanede kurşuna dizileceği günü beklemektedir. Yazarlar Birliğinin ve Rusya’nın eski Litvanya Büyükelçisi olan Yu. Baltruşaytis’in müdahaleleri sayesinde şans eseri ölüm cezasından kurtulur.

B. Zaytsev, N. Berdyayev, Ye. Kuskova, S. Prokopoviç, N. Kişkin ve diğer aydınlarla beraber, Gorki’nin öncülüğünde kurulan ve devlet dışı bir kurum olarak faaliyet gösteren “Tüm Rusya Aç İnsanlara Yardım Komitesi” (Всероссийский комитет помощи голодающим, 1921)’ne katılır. Bu arada *Pomoşç* (Помощь, 1921) adlı bültenin editörlüğünü yapar.

1921’de ise Moskova İtalyan Stüdyosunun üyelerinden olan, İtalyanca’nın erbabı Osorgin, K. Gotstsi’nin *Prenses Turandot* (Принцеса Турандот) adlı masalını çevirir. Bu masal Yevgeni

⁶³⁶ Статья, занимающая нижнюю часть газетной страницы.(Gazete sayfasının alt kısmında yer alan makale.) Lingvo 12

⁶³⁷ Смирнова, (2004), 67.

Bahtangov tarafından tiyatronun kartviziti haline gelmiş olan bir oyun olarak sahnelenir.⁶³⁸

Osorgin, 1921’de tutuklanır. Tutuklanma sebebi ise, büyük şehirlerde yaşamayı yasak olduğu halde Moskova’da hayatına devam etmesidir. Kazan’a sürgün edilir. Hastalandığı için 1921-1922 yılı kışını Kazan’da geçirir. 1922’de rejimle uyumsuzluğu oldukça belli olan filozof, edebiyatçı, bilim ve kültür adamı, profesör, öğrenci, ekonomist ve gazetecilerle birlikte Sovyet Rusya’dan sınır dışı edilir. Ülkeyi terk etmediği takdirde tekrar ölüm cezasına çarptırılma tehdidi alır. Finlandiya üzerinden önce Almanya’ya, ardından İtalya’ya gider. İtalya’da bulunduğu on yıllık süre içerisinde İtalya üzerine bilgileriyle tanınan bir uzman haline gelir ve İtalyan kültürü ile ilgili haberlerin takipçisi olur. Osorgin’in kültürün yıkıcıları üzerine yazmış olduğu makaleleri, edebiyat ve resim alanındaki İtalyan fütüristlerle ilgilidir ve *Modern İtalya Denemeleri* (Очерки современной Италии) adlı çalışması oldukça ün kazanır.⁶³⁹

Mihail Andreyeviç Osorgin, 1923’te Fransa’ya gider ve Paris’te yaşamaya başlar. *Dni* (Дни, 1923’de çalışmaya başlar, 1925-1928 yıllarında ise ara vererek tekrar çalışmaya devam eder.) gazetesinin edebiyat bölümü editörlüğünü yapar. Skeçler, kısa öyküler, edebi-eleştirel çalışmalar, denemeler, makaleler ve anılarını yayımladığı *Posledniye Novosti* gazetesinde çalışır. Edebi çalışmalara yönelimi

⁶³⁸ Российская Академия Наук, (1993), 288.

⁶³⁹ Smirnova, (2014), 301.

1920’li yılların ortalarında başlar. *Sivtsev Vrajek* (Сивцев Вражек, Paris, 1928) adlı romanını, *Kız Kardeşimle İlgili Bir Öykü* (Повесть о сестре, Paris, 1931)’ü, derleme öyküler olan *Mutlu Olduğum Yerde* (Там, где был счастлив, Paris, 1928), *Göldeki Mucize* (Чудо на озере, Paris, 1931), *Eski Öyküler. Bir Kızın Öyküsü* (Старинные рассказы. Повесть о некой девице, Tallinn, 1938); *Tarihin Tanığı* (Свидетель истории, Tallinn, 1932), *Sonlar Üzerine Bir Kitap* (Книга о концах, Tallinn, 1935), *Özgür Duvarcı* (Вольный каменщик-1937) romanları; lirik denemesi olan *Yeşil Dünyanın Olayları* (Происшествия зеленого мира, Sofya, 1938) ve *Zamanlar* (Времена, Paris, 1955) adlı anı kitabı takip eder. Rus Göçmen Edebiyatının en popüler yazarlarından biri olur.⁶⁴⁰

Osorgin, Mason localarının siyasileşmesine karşı gelir. 1932’de Fransa’daki “Yüce Doğu” (Великий Восток)’dan bağımsız olarak kendi locası olan “Kuzeyli Kardeşler” (Северные братья)’i kurar. 1938’de “Kuzey Yıldızı” (Северная звезда) locasının eğitmeni olur. Rus göçmen masonluğunu birleştirmeye çalışır. 1928-1934 yılları arasında, *Posledniye Novosti* gazetesinde yayımlanan eski öyküler serisinde bahsettiği eski Rus yayınlarının koleksiyonunu yapar. 1940’da eşi T. A. Bakunina- Osorgina ile kuşatma altındaki Paris’ten kaçır. Fransa’nın güneyindeki Chabris şehrinde yaşarlar. *Novoye Russkoye Slovo* (Новое русское слово)’da çalışır. *Fransa’dan Mektuplar* (Письма из Франции) ve *Önemsiz Bir şey Üzerine Mektuplar* (Письма о незначительном) adlı köşe başlıkları altında,

⁶⁴⁰ Мухачев, (2006), 423.

Avrupa'nın savaş yıllarını anlatan yazışmalara yer verir. XX. yy. ortalarında dünyada süregelen olayların gelişimi üzerine pesimist bakış açısını yansıttığı *Fransa'nın Issız Bir Yerinde* (В тихом местечке Франции, Paris,1946) ve *Beyaz Kutu Hakkında* (По поводу белой коробочки) adlı kitaplarını yazar.⁶⁴¹

Osorgin'in yurt dışında çıkmış olan ilk çalışması, aslında daha Moskova'dayken yazmış olduğu ve Rusya'dan sınır dışı edilmeden önce basılmış olan kitabıdır. Bu deneme kitabı, Moskova'daki ilk devrim yıllarını anlatan *Küçük Evden* (Из маленького домика, Riga,1921)'dir.⁶⁴² Tam anlamıyla bir edebiyatçı olduğu zamanlar ise göç yıllarıdır. Çok güçlü bir kitapseverdir ve eski Rusça kitapların erbabıdır. Savaş öncesi yıllarda Paris yakınlarındaki bir köye yerleşir ve burada modern kent uygarlığına karşı ve doğaya geri dönüş için bir kamp yürütür. *Posledniye Novosti*'de bu konu üzerine yayımladığı yermeli fıkraları, Osorgin'in son kitabı olan *Yeşil Dünyanın Olayları*'nin ortaya çıkmasını sağlar.⁶⁴³

Yurt dışında bulunduğu süre içerisinde Osorgin en az on kitap çıkarır, öldükten sonra ise iki kitabı daha basılır. Ancak bunların çoğu edebi çalışma kategorisine girmez. Örneğin; *Mutlu Olduğum Yerde* (Там, где был счастлив-1928) çalışması Rusya ve İtalya'daki devrim öncesi hayatını anlatan anılardan oluşan bir eserdir. Onun dışında

⁶⁴¹ Мухачев, (2006), 424.

⁶⁴² Струве, (1956), 90.

⁶⁴³ Струве, (1956), 185.

İnsanın Eşyaları (Вещи человека-1929) adlı eseri ise anne ve babasıyla ilgili anılardır.⁶⁴⁴

Yazarın roman sayılan eserleri; *Sivtsev Vrajek, Tarihin Tanığı, Sonlar Üzerine Bir Kitap* ve *Özgür Duvarcı*'dır.

Sivtsev Vrajek romanı Osorgin'in edebiyat kariyerine bir roman yazarı olarak başladığı ilk eseridir. Beklenmedik bir başarı elde eder ve Osorgin'e hem ün hem de para kazandırır. Amerika'da çok ünlenen eserin İngilizce çevirisi "Ayın En İyi Romanı" ödülünü alır. Kitabın ana fikri, Rusya'daki devrim ve onun trajik kaderiyle alakalıdır. Nitekim yazar tanıklık ettiği bu konuya 1917 Ekim ayında yayımlanan *Zamanlar* adlı kitabında da değinir. O zamanlar yani 1917 Ekiminde, ünlü bir besteci ve viyolonselde birlikte yaşlı bir piyanistin evine misafirliğe davet edilir. Boş bir dairede sadece piyano vardır. Onun dışındaki tüm eşyalara ise yeni yönetim tarafından el konulmuştur. Yakında piyanoyu da alacaklardır ve piyanist onunla vedalaşmak için evinde bir konser düzenler. Osorgin, sabah saatlerinde soğuktan titreyen besteci ile birlikte yürüdüğü ve viyolonseline sarıldığı zamanları hatırlar:

Ben de elimde bir hazine, dökmek istemediğim dolu bir kase taşıyordum. Romanın konusunun belirlenmesinde ise tabii ki yoldaşıma da bir rol verilecekti. Ancak üç yıl sonra Kazan'a sürgüne gönderildiğimde eserin ilk satırları yazıldı. Yabancı bir

⁶⁴⁴ Струве, (1956), 185.

şehirde memleketimin ünlü sokaklarından birinin adını koydum ilk büyük romanıma: Sivtsek Vrajek. (Я тоже нес домой сокровище, полную чашу, которую не хотел расплескать, - идею романа, в котором какая-то роль будет отведена и моему спутнику. Но только спустя три года в казанской ссылке были написаны его первые строки. В чужом городе я окрестил свой первый большой роман именем одной из замечательных улиц города родного: «Сивцев Вражек».)⁶⁴⁵

Orijinal dilinde iki kere yayımlanan eser, Avrupa ve Slav dillerine de çevrilir. Romanın ilk bölümü SZ (1926 No: 27, 1927 No:33, 1928 No:34)'de yayımlanır. Osorgin, her şeye rağmen Rusya'da gerçekleşen felakete yansız bakmak ister, bu nedenle onun devrim olaylarını anlama girişimi her şeyden önce Rus Moskova aydınlarıyla ilintilidir. Roman, Z. Gippius'un alaycı değerlendirmelerinden, romanı "ham" (сырой) bulan ve romanda Tolstoy geleneğine eğilim olduğunu belirten B. Zaytsev'in hoşgörülü eleştirilerine kadar ("SZ" 1928 No:6) birçok eleştiriye maruz kalır. Romanın ilk bölümü I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş esnasında Moskovalıların hayatını anlatırken, ikinci bölüm ise Ekim Devrimi yıllarını anlatır. Osorgin, aydın ve subay temsilcilerinin duygu ve düşünce biçimlerini yeniden oluşturmak ister. Romanın her bir bölümü, birbirinden bağımsız öyküler şeklindedir. İçerisinde çok fazla karakter barındıran roman ve onun konu-kompozisyon bütünlüğü, eserin başkarakteri olan Tanyuşa sayesinde sağlanır. Yazar, Rusya'nın yeniden doğacağına ve onun

⁶⁴⁵ Smirnova, (2014), 302.

geleceğine, onun bitmek tükenmek bilmeyen gücüne olan inancını, Tanyuşa imgesi üzerinde toplamıştır.⁶⁴⁶

Sivtsev Vrajek romanı Kazan'da 1921-1922 yılı kışında yazılmaya başlanmıştır. Ancak devrimi konu edinen ve henüz adı olmayan romanın ilk taslaklarını Osorgin daha önce yazmıştır. Sonradan *Sivtsev Vrajek* romanına dahil edilmiş olan *Maymun Şehri* (Обезьяний городок) başlığı ise 1918'de yazılmıştır. Osorgin yurt dışına sürgün edildiğinde ise yanına başlamış olduğu romanın el yazmalarını alamamıştır. Sonraları metni aklından yazmak zorunda kalır. 1924 yılı başlarında çalışmasını yeniler. Romanın Rusya'da ilk çıkışı ise 1989'da olur.

Romanın adı oldukça anlamlıdır. Moskova'daki Arbat Caddesi yakınlarındaki Sivtsev Vrajek'te Moskovalı aydınların elit kesimi oturmaktadır. Eser ilk etapta okuyucuya adeta Rus aydınlarının devrim ve iç savaş yıllarında çektiği sıkıntıları anlatan bir dramayı yansıtacakmış gibi gelir. *Sivtsev Vrajek* eseri iki kısımdan oluşur. İlk kısımda I. Dünya Savaşı dönemi ve devrim başlarında Sivtsev Vrajek sokağındaki bir profesörün köşkündeki hayatı ve onunla bağlantılı herkesin hayatı anlatılmaktadır. İlk kısım 1914 yılı baharıyla başlar ve 1918 yılı baharıyla sona erer. İkinci kısım ise 1919-1920 yılı kışının sonuna kadar devam eder ve bahar beklentisi içinde son bulur.

⁶⁴⁶ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 298.

Anlatılan dönem sadece Rusya'yı değil aynı zamanda Avrupa'yı ve tüm dünyayı da sarsan büyük kriz dönemidir. Roman kahramanlarının kaderlerini korkunç tarihi olaylar belirlemektedir. Kahramanlar, I. Dünya Savaşı ve İç Savaş cephelerinde şehit olurlar. Yıkım esnasında soğuk ve açlıkla mücadele ederler. Onları sebepsiz, sorgulamadan ve hiçbir gerekçe göstermeksizin Lubyanka mahzenlerinde kurşuna dizerler. Tarihsel dönemin seyri konunun özünde yatmaktadır. Yazar sürekli kahramanlarının hayatlarındaki olayları tarihsel dönemle ilişkilendirmektedir. Yazarın dikkatinin merkezinde olan Rusya'nın tarihi trajedisi, çok dilli bir ulusun, Rus halkının, canavarlığın ve münzeviliğin, işkence edenin ve işkence çekenin trajedisidir.⁶⁴⁷

Ulusun ve insanlığın manevi değerlerinin koruyucuları olan aydın kahramanlara ve halkın temsilcisi olan yaşlı bir asker ve köylü Grigori gibi kişilerin kaderlerine de eserde yer verilir. Romanın olumlu kahramanları yaşadıkları hayatın, 1920'li yıllardaki I. Dünya Savaşı, Ekim Devrimi ve İç Savaş döneminde kendilerinin, yakınlarının ve manevi değerlerin savunucusu olurlar. İnsanın alışık olduğu sıradan hayat, absürt, korkunç ve ters yüz olmuş bir duruma gelmiştir. Osorgin, bu dünyayı tasvir ederken grotesk ve fantastik öğelere, sembollere, kişileştirmelere ve antitezlere başvurur. Eserde İncil kinayelerine, beklenmeyen mukayeselere ve benzetmelere de yer verilir.⁶⁴⁸

⁶⁴⁷ Smirnova, (2014), 302-303.

⁶⁴⁸ Smirnova, (2014), 303-304.

Ekim günlerinin gelmesiyle beraber hayatın düzeni tamamen yıkılır. Kar yerine gökyüzünde vızır vızır kurşunlar, başıboş mermiler uçuşur. İnsanlar arasındaki günlük iletişim kesintiye uğrar. Kardeş kardeşe ateş eder. Kurşun korkusu tüm dünyayı ele geçirir. Bunu yansıtabilmek için Osorgin soyut kavramları kişileştirir: “*Yanan ve kurşunlanmış evlerden hoşnutluk koşarcasına çekip gitti ve muhtaçlık korkudan kaçtı.*” (Из горевших и обстрелянных домов выбегало довольство и в ужасе шарахалась нужда.)⁶⁴⁹

Osorgin eserlerinde gerçekçi betimlemelere yer verir. Örneğin; trende giden yaralıların tasviri oldukça gerçekçi bir şekilde verilir: “*Birilerinin sırtında, tam kürek kemiğinin altında bir delik vardı. Meme altının arasından çıkmıştı. Öksürüyorsa yaşıyor demektir.*” (У кого дырочка в спине, пониже лопатки, - насквозь, под соском вышло. Кашляет – значит жив.)⁶⁵⁰

O günlerde ölümlere “ceset” (жмурика) denilmektedir. Eserde aynı adı taşıyan bölümde Osorgin, akademisyen ve filozof Astafyev’in tüm gece tifodan ölen ya da vurularak ölenleri gömüşünü tasvir eder. Oldukça dikkatli bir gözlemci olan yazar, romanında sadece Ekim Devrimi sonrası sahneleri değil, aynı zamanda dönemin normal yaşamını da tasvir eder. *Moskova 1919* (Москва 1919) başlıklı bölümde ekonomik olan sobaları ve tayınları tasvir eder. Donmuş bir patatesin nasıl haşlanacağını, kandil için nasıl fitil yapılacağını detaylı

⁶⁴⁹ Smirnova, (2014), 305.

⁶⁵⁰ Smirnova, (2014), 306.

bir biçimde açıklar. *Sivtsev Vrajek* romanında yansıtılan dünya, olağan yasaların dışında ters yüz olmuştur. “*Tıpkı soğuk, açlık, tifo gibi ateş etmeler de hayatın günlük bir parçası haline gelir ve bu düşünce sadece geceleri endişelendirir.*” (Как голод, как холод, как тиф – расстрелы стали явлением быта и тревожила мысль только ночью...) ⁶⁵¹

Ölülerin yerini canlılar alır. Osorgin, Moskova’yı ölmüş bir şehir olarak adlandırır. Ölü yerin merkezi Kremlin olur ve onun destekçisi de kanların akıp gittiği Lubyanka’dır. Kremlin ile bağlantılı olan herkes bir tür ölü sayılmaktadır. Kremlin’in ve Lubyanka’nın hakim olduğu bir dünyada, sadece insanlar arasındaki normal ilişkiler yıkılmakla kalmaz, aynı zamanda zaman ve mekan da değişime uğrar. 1918-1919 yılı kışı romanda oldukça uzun geçer. Acımasız ve uzun kış *Moskova 1919* başlığında betimlenir. Bu başlıkta romanda temel olan şey çatışmadır, ölümün ve yaşamın birbirine karşı duruşudur. Kremlin’i tasvir ederken en önemli motif soğuktur. Soğuk ve ölü bir Kremlin, yaşayan, canlı Arbat’ın karşısında durmaktadır. Dışli duvarlarla çevrili Kremlin durmakta, ölü olan Büyük İvan, tüm ölüler gibi soğuk bir şekilde oradan yükselerek top, çan kulesi ve avlularda gezinmektedir. Moskova Kremlin’i her zaman soğuk olmuştur. Yalnızca kilise sabah ibadetinin gerçekleştiği Paskalya arifesinde

⁶⁵¹ Smirnova, (2014), 306.

ısrınırdı. Ancak artık ne paskalya vardır ne de kilise ibadetleri. Arbat ise her daim canlıdır.⁶⁵²

1919 yılının atmosferi şöyle betimlenir: “*O yıl hayat ağırdı, insan insanı sevmiyordu, kadınlar doğurmayı bıraktı, beş yaşındaki çocuklar yetişkin sayıldılar ve yetişkin oldular. O yıl güzellik gitti, bilgelik geldi. O zamandan beri Rus insanından daha bilgisi yok.*” (Была тяжела в тот год жизнь, и не любил человек человека. Женщины перестали рожать, дети-пятилетки считались и были взрослыми. В тот год ушла красота и пришла мудрость. Нет с тех пор мудрее русского человека.)⁶⁵³

Arbat ve Sivtsev Vrajek, ölümün karşısında durmaktadır. Sivtsek Vrajek’teki profesörün evinde, her zaman zor durumda olan bir insana yardım edecek birileri olur. Ev hanımı ve evin koruyucusu olan Tanyuşa, savaşın ve devrimin ağır günlerinde büyük annesini kaybeder. Eserde sıradan, iyi kalpli bir bayan olarak tasvir edilir. Dede ise tüm dünyaca ünlü bir bilim adamıdır. Kendi yazmış olduğu eserlerin bir kopyasını, sevdiği torununa fayda sağlar düşüncesiyle verir. Profesöre ve Tanyuşa’ya tüm gücüyle yardım eden Vasya olur. O, zor zamanlarda onların da kendisini bırakmayacağını iyi bilir. Astafyev, yaşamın ve hapisneden kaçmanın hayalini kurarak, profesörün evinde kendisini kabul edip saklayacaklarından emindir. Profesörün evi romanda anahtar imgedir. Gece saatlerinde bile ışığın

⁶⁵² Smirnova, (2014), 306-307.

⁶⁵³ Smirnova, (2014), 306.

açık olduğu evin pencerelerini, kırımızı perdeleri, piyano ve guguk kuşlu saati tasvir ederken, Osorgin konforu, sıcaklığı ve durağanlık hissini de yansıtır. Evi koruyanlar, içinde yaşayan ve birbirine sıkı sıkıya bağlı insanlar olur. “*Bizim evimiz sıcaktır der evde toplanan kişiler ve konforludur da, eskisinden daha da konforlu.*” (Тепло у нас, - говорят те, кто постоянно собираются в особняке, - и уютно, еще уютнее прежнего.)⁶⁵⁴

Sivtsev Vrajek romanı bahar mevsimi ve Tanyuşa'nın doğumuyla balkona gelen kırlangıçların tasviriyle başlar. Sert ve sonu gelmemecesine uzun olan 1919 kışına inat sıcak bir ev tasvir edilir. Bunun yanı sıra dedenin yaş günü kutlanır. Sivtsev Vrajek'teki sıcaklık, bahar ve yaşam motifleriyle bağlantılı olan evin tasviri, romandaki öykülemenin çerçevesini oluşturmaktadır. Hayat, ölüm ve karmaşanın gücünü yenmiştir. Roman 87 kısa başlıktan oluşur. “*Sivtsev Vrajek*” in içeriği, dönemin bazı çağdaş yazarları tarafından suçlamalara maruz kalır. Z. Gippius kitap üzerine şöyle der: “... *bu kitabı okumak yasak, o tıpkı parmaklarının arasından akıp giden bir kum gibi.*” (... книгу эту читать нельзя... Она как песок сквозь пальцы просыпается.)⁶⁵⁵ Osorgin'in eserinin türü için ise araştırmacılar, Tolstoy'un *Savaş ve Barış* eseri odaklı destan türünde

⁶⁵⁴ Smirnova, (2014), 307-308.

⁶⁵⁵ Smirnova, (2014), 308.

bir roman olduğunu söyler. B. Zaytsev de bu eseri “*Devrim kuşağının destanı*” (Эпопея революционной полосы)⁶⁵⁶ diye adlandırır.

Birinci Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi arifesinde Moskova tarihini anlatan roman sadece Rus okuyucular arasında değil, yurt dışında özellikle Amerika’da da başarı elde eder. Bu durum yazara ilham kaynağı olur. Gelecek yıllarda yeni romanlar yazmaya teşvik eder. Roman, 1930’da Amerika’da “Ауın kitabı” (книга месяца) ödülünü alır.

Sivtsev Vrajek’de yazarın Rusya’nın yeniden doğuşuna olan inancı, bayan ana kahraman imgesi üzerinden somutlaştırılır. *Sivtsev Varajek* eserini çok sayıda yeni eser takip eder. Bu yeni eserlerde (kısa öykü, deneme yazıları ve skeçlerden oluşan *Mutlu Olduğum Yerde* (Там, где был счастлив-1928) ve *Kız Kardeşimle İlgili Bir Öykü* (Повесть о сестре) de lirik yön ön plana çıkar.⁶⁵⁷

1928’de M. A. Osorgin’in *Mutlu Olduğum Yerde* adlı kitap serisi ortaya çıkar. Bu, otobiyografik belgeler üzerine kurulmuş bir eserdir ve iki bölümden oluşur. İlk bölüm İtalya, ikinci bölüm ise Rusya üzerinedir. G. Adamoviç, kitabın ilk bölümünü “düz yazı tarzında şiir” (стихотворение в прозе) olarak adlandırmıştır. Z. Şahovskaya ise bu kitapla ilgili olarak, tıpkı İtalyanca deneme yazılarında olduğu gibi “*lirik empresyonizm tarzında*” (в стиле лирического

⁶⁵⁶ Smirnova, (2014), 309.

⁶⁵⁷ Буслакова, (2003), 64.

импрессионизма) yazıldığını söyler. “*Gençliğimin en iyi yıllarını İtalya’da geçirdim. O yılların tadı hafızamda kaldı, tıpkı birini severek öpen birinin öperken aldığı tat gibi, dar bir zarfın sararmış satırlarındaki parfüm kokusu gibi.*” (Лучшие годы юности я прожил в Италии. Вкус их остался в памяти, как вкус поцелуя у того, кто целовал- любя, как аромат духов на пожелтевших строчках в узком конверте.)⁶⁵⁸ diye hatırlar Osorgin. Yazar İtalya ile ilgili olarak “*Öz olmasa da vatanımdı.*” (Это была родина, хоть и не кровная.)⁶⁵⁹ der. Yazar kitabında mutlu olduğu, zorlu yıllardan sonra yaşam sevincini yeniden hissetmeyi umduğu İtalya’ya geri dönüşünü anlatır. İtalya’nın tasvir edildiği satırlarda lirizm hakimdir. Deniz, balıkçılar, güzel genç kızlar ve bilge yaşlı bayanlar, Floransa tarihi manastırındaki Ave Maria, eski hallerini korumaktadır. Ancak bunun yanı sıra değişen çok fazla şey de vardır. Gençler faşizm marşını tıpkı bir çocuk şarkısı söyler gibi kötü ve komik bir şekilde söylemektedirler. Bir devrim ve İç Savaş yaşamış, zorlu yaşam koşullarına maruz kalmış Rus insanı için Osorgin şöyle der: “*Roma, tarihsel yüceliğiyle öylesine dokunaklı, öylesine içtendir ki. Biz ise geleceğe öylesine derinlemesine baktık ki ve onda öyle vahşi bir hayvan gördük ki, artık dokunaklı oluşuna inanmıyoruz ve tarihini gülünç buluyoruz.*” (Рим такой ласковый, такой простосердечный в своем историческом величии. А мы так глубоко загулянули в

⁶⁵⁸ Смирнова, (2004), 83.

⁶⁵⁹ Смирнова, (2004), 83.

будущее и увидали в нем такого зверя, что ласке уже не верим и над историей смеемся.)⁶⁶⁰

Mutlu Olduğum Yerde kitabının ikinci bölümünde Rusya ile bağlantılı lirik öyküler yer almaktadır. Lirizm mizahi kısa öykülerinde de (örneğin; *Vaska* (Васька), *Küçük Doktor* (Маленький доктор), *Kirpikler* (Ресницы)) vardır. İkinci bölümün en önemli konusu ise; Rus doğasıdır. Rus doğasının gücü ve güzelliği, tasvirler aracılığıyla öyküde yerini bulur.⁶⁶¹

Osorgin, Rusya'dan sınır dışı edildiğinde, hatta göçmen olarak yaşadığı günlerde bile Rusya ile bağlantısının olması ve Rusya'ya dönme umudunu hep taşımıştır. Onsuz bir hayat düşünemezdi. Ancak zamanla umudu da kalmaz.

Nitekim *Kız Kardeşim Üzerine Bir Öykü* (Повесть о сестре; SZ, 1930, No:42-43, ayrı bir basımı Paris, 1931) *Sivtsev Vrajek* eserinin tam tersi dönüşü olmayan geçmiş dünya, yitirilmiş Rusya ile doludur. Eser, Osorgin'in kendi ailesinden esinlenerek yazılmıştır. Eserin birçok yerinde lirizm ve öznelik kendini gösterir.⁶⁶²

Tarihin Tanığı romanı ise 1905-1906 yıllarında teröristlerin eylemlerini konu edinmiştir. Bu romanın bayan kahramanı ve diğer

⁶⁶⁰ Смирнова, (2004), 84.

⁶⁶¹ Смирнова, (2004), 84.

⁶⁶² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 298.

bazı karakterler gerçek hayattaki kişilerden esinlenerek eserde yer almaktadır. Öykünün merkezinde Aptekar adasındaki patlama ve devrimcilerin Moskova kadın hapishanesinden firarı da dahil olmak üzere gerçek olaylar yer alır. Ancak romanda tarihin tanığı denilen Yakov adlı kişi uydurma bir karakterdir. Bu karakter tüm Rusya'yı gezip dolaşan ve evi olmayan bir Ortodoks rahibidir. Her şeye meraklı biridir ve merak duyduğu her şeyi not alır.⁶⁶³

Tarihin Tanığı romanı pek çok dile *Teröristler* (Терористы) adıyla çevrilmiştir. Eserdeki olaylar 1905-1906 yıllarında Maksimalist SR'ların faaliyetleriyle bağlantılıdır. *Tarihin Tanığı* eserinin konusu, ilk Rus Devrimi döneminde Danıştay'daki patlama girişimi, Stolpin'in yazlığındaki patlama ve ceza evinden on iki kadın mahkumun kaçmasıyla bağlantılıdır. "*Tarihin Tanığı*"nda yer altını çok iyi bilen yazar, Olenya ve Nataşa Kalımova adlı monarşi nefretiyle savaştan, devrim terörünün şövalyeleri olan kişileri bir araya getirir. Kitap, Olenya'nın kahramanca ölümü ve Nataşa'nın zorunlu göçüyle son bulur. Göçebe rahip Yakov Kampinski, Rus yaşamını kaleme alan tarihin tanığıdır. Yakov, devrim olaylarına katılmaktan kaçınır. Ancak hayat onu sürekli aynı girdabın içine sokar. Savaş esnasında sansürcü olarak cepheye gider, 1919'da hapishaneye düşer ve en sonunda da ormanda, kutsal yerlere gitmek için çıktığı yolculukta tek başına ölür.⁶⁶⁴

⁶⁶³ Струве, (1956), 185.

⁶⁶⁴ Смирнова, (2004), 85.

Özgür Duvarcı'da ise olay göçmen yaşamı içerisinde geçmektedir. Romanın kahramanı sıradan bir göçmen, eski bir taşralı posta memurudur. Soyadı da öz Rusça olan "Tityohin" (Тетехин)'dir. Bu kişi Paris'de Fransız Mason Locasına katılır. Osorgin'in ilk eserlerinden farklı olarak roman alaylı ve karmaşık bir üslupta yazılmıştır. Dolayısıyla eserde yazarın ironik bir üslupla sürekli müdahalesi hissedilmektedir. Bir yandan Zamyatin'in ve Sovyet neorealitlerinin etkisi, diğer taraftan da XVIII. yy.'daki taklit girişimciliği eserde ortaya çıkmaktadır.⁶⁶⁵

Osorgin, özgür duvarcıların girişken, ufku geniş, maneviyatı temiz kişiler olması gerektiğini düşünmektedir. "*Özgür Duvarcı*", alışlagelmiş bir Osorgin kitabıdır. Yazar, kahramanlarla birlikte öykünün içine karışır. Onların düşüncelerini ve davranışlarını yorumlar, onlarla ve okuyucularla konuşur ve tartışır. Osorgin, kahramanlarını betimlerken bilinç akımı ve iç monologlardan faydalanmaz, ancak rüyaları, hayalleri ve görüntüleri gerçekçi kılar.⁶⁶⁶

Özgür Duvarcı adlı uzun öykü Osorgin'in son edebi eseridir. *Özgür Duvarcı* öyküsünün başkahramanı Yegor Yegoroviç Tetehin'dir. Yegor, Kazanlı bir posta memuru, bir göçmendir. Yegor, özgür mason kardeşliğinin üyelerinden biri olur. Yazar bu öykü üzerinden masonluğun ruhen "küçük insan" (маленький человек)'ı nasıl

⁶⁶⁵ Струве, (1956), 185-186.

⁶⁶⁶ Агеносов, (1998), 146-147.

zenginleştirdiğini göstermek ister.⁶⁶⁷ Masonlar kendilerine *özgür duvarcı* demektedirler. Kimileri Lenin ve Troçki tarafından yönetilen Yahudi masonluğu üzerine saçmalıklarda bulunurken, kimileri de masonların faşist ve görevlerinin Rus proleteryasını yok etmekten ibaret olduğuna yönelik yalanlar söyler. Rusya’da masonluğun ilk ortaya çıkışı ise VIII. yy.’da olur. N. Novikov, A. Sumarokov, İ. Lopuhin, N. Karamzin, A. Griboyedov, A. Puşkin, İ. Turgenyev, P. Nilus gibi yazarlar; P. Pestel, K. Rıleyev, S. Muravyev-Apostol gibi dekabristler; tarihçi V. Klyuçevski; ressam İ. Bilibin; mucit P. Yabloçkov; A. Suvorov ve M. Kutuzov gibi komutanlar, bilinen en ünlü masonlardır. Mason localarına Çar ailesinin üyelerinden de girenler olmuştur; I. Pavel, II. Nikolay büyük prensler Nikolay Nikolayeviç, Pyotr Nikolayeviç ve Georgi Mihayloviç; Rus aristokrat grubundan kont Musin-Puşkin, kont A.A.İgnatov , Meclis üyeleri, geçici hükümet bakanları da yer alır. Birbirinden oldukça farklı siyasi görüşlere sahip olan bu kişileri bir araya getiren şey; kendi kendilerini yetiştirme ya da kendi deyişleriyle manevi bir tapınak inşa etme fikridir.⁶⁶⁸

Osorgin, büyük loca birliği olan Venti Settembre locasına 1914’te katılır. Rusya’nın devrim öncesi siyasi masonluğuyla hiçbir bağlantısı yoktur. 6 Mayıs 1925’te Rus locası olan “Severnaya Zvezda” (Северная Звезда)’ya girer, 1930’lu yılların başında bu locada karşı görüşler hat safhaya varır, Osorgin mason localarının açık

⁶⁶⁷ Смирнова, (2004), 85.

⁶⁶⁸ Агеносов, (1998), 144.

politikalarına karşı çıkar ve 17 Kasım 1932’de Fransız masonlarından bağımsız olarak kendi “Severnaya Bratya” (Северная Братья) locasını kurar. 1938’de bu locanın yöneticisi olur. Ancak savaş onun Rus göçmen masonlarını bir araya getirmeye yönelik reform hareketini gerçekleştirmesine engel olur.⁶⁶⁹

1930’ların sonu, 1940’ların başında, M. Osorgin ölmeden kısa bir süre önce bitirdiği *Zamanlar* adlı kitabı üzerinde çalışır. Araştırmacılar bu kitabı yazarın en değerli kitabı olarak görmektedirler. *Zamanlar* eserinde yazarın iç dünyası anlatılmaktadır. Bu nedenle bu roman otobiyografik roman özelliği taşımaktadır. Yazarın kendisi de esere “otobiyografik anlatı” (автобиографическое повествование) alt başlığını koyar ve onu bir roman olarak tanımlar:

Belki de tarihi olaylar çerçevesine kurgular yerleştirerek hata yapıyorum. Her hâlükârda şunu söylemeliyim ki bu romanda sadece tek bir kişi portre sayılır, geriye kalan herkes tıpkı olaylar gibi, birbirine karışmış boylarla ve ayrı ayrı özellikleriyle ilk Rus devrimi ile bağlantılı gerçek olayları ve gerçek kahramanları hatırlatabilir.” (Возможно, что я делаю ошибку, укладывая вымысел в рамки исторических фактов. Во всяком случае, я должен сказать, что в этом романе только одно действующее лицо может считаться портретом; все остальные лица, как и события, писаны смешанными

⁶⁶⁹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 299.

красками и лишь случайно, в отдельных чертах, могут напоминать действительных героев и действительные события, связанные с первой русской революцией.)⁶⁷⁰

Osorgin'in öyküleriyle ilgili olarak K. V. Moçulski şöyle yazmıştır: “*Sadeliğini Turgenyev ve Aksakov'dan öğrenmiştir. Sadece edebi anlamda değil kan bağıyla da onlarla bir bağlantısı vardır.*” (Он своей простоте учился у Тургенева и Аксакова. Он связан с ними не только литературно, но и кровно.)⁶⁷¹

Osorgin'in öykülerindeki bilgece sadelik, yazarın okuyucuyla samimi konuşma yeteneği ve yazdıklarında yalan barındırmaması, okuyucuyu etkiler. İstatiksel verilere göre 1932'de Osorgin, Turgenyev Kütüphanesi'nin en çok okunan yazarlarından biri olur.⁶⁷²

Osorgin'in tüm sanatına iki düşünce nüfus eder: doğaya karşı olan tutkulu sevgisi ve ülkesine olan yoğun ilgisi. Doğaya karşı duyduğu sevgi, *PN*'de “sokaktaki adam” (обыватель) imzasıyla çıkan denemelerinin temelinde ve lirik denemelerden oluşan *Yeşil Dünyanın Olayları* (Происшествия зеленого мира, Sofya, 1938) adlı kitabında yer alır. Bu kitap, birçok natüralist yazarın eserinden derin dramatik etkisiyle farklılık gösteren, yabancı bir ülkede yazarın doğaya olan

⁶⁷⁰ Смирнова, (2004), 86.

⁶⁷¹ Струве, (1956), 185.

⁶⁷² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 298.

hayranlığından kendi bahçesini yetiştiren tuhaf bir adama dönüşünü gösterir.

Bir değeri olan ve sadece sahibi için büyük anlamlar taşıyan eski eşyaların dünyası Osorgin'e ilginç gelen konular arasındadır. Eşyaların dünyası, sahip olunan semboller, Osorgin için özel bir anlama sahiptir. Osorgin, oldukça zengin bir Rusça yayın koleksiyonu oluşturmuştur. Bu birikimlerini okuyucuyla buluşturması, *PN*'nin sayfalarında yer alan *Yaşlı Bir Kitap Kurdunun Notları* (Записки старого книгоеда, Ekim, 1928-Ocak 1934) öykü serisi aracılığıyla olur.⁶⁷³

Hatıraları üzerine olan çalışmasını yazar, savaştan çok kısa bir süre önce *Çocukluk* (Детство, RZ (P3), 1938, No:6,7) ve *Gençlik* (Юность, RZ, 1938, No:10) başlıkları altında yayımlamayı başarır. Söz konusu eserde yer alan konular tam anlamıyla yazarın hatıraları değildir, gerçek olaylara yönelik detaylar, dönemin çağdaşlarının portreleri de yer alır.⁶⁷⁴

Dış görünüşü tipik bir entelektüele benzeyen ve asi yapısıyla bilinen Osorgin, çocukluğunda gimnazyumda onu cezalandırmış olan öğretmenini düelloya çağırmıştır. 1900'lü yıllarda otokrasi despotluğuna karşı yürütülen isyana katılır. Üç kez (1905, 1919 ve

⁶⁷³ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 299.

⁶⁷⁴ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 300.

1921 yıllarında) şans eseri ölüm cezasından kurtulur. Dördüncü kez, 1942’de ise faşist kamplarından onu ancak ölüm kurtarır. Osorgin’e göre özgürlük “*hayattan trilyon kat daha değerli*” (в триллион раз ценнее жизни)⁶⁷⁵ dir.

Rus ormanlarını her zaman çok sevmiş olan yazar, Kama kıyılarında büyüdüğü için her zaman gurur duymuş ve bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir: “*Nehir annenin ve orman babanın oğluydum ve öyle de kaldım ve ondan artık asla kopamam ve kopmayı istemiyorum da.*” (Я был и остался сыном матери-реки и отца-леса и отречься от них уже никогда не смогу и не хочу.)⁶⁷⁶ Orman manzarası ve Kama, yazarın birçok eserinde yer alır. Hatta Kama’nın Volga’ya değil de Volga’nın Kama’ya döküldüğünü iddia edenlerdendir.

Osorgin, göç yıllarında tam anlamıyla özgürlüğünü koruyabilen nadir kişilerden biri olur. Her tür kamu kuruluşunun veya şahsi bağışçıların para yardımlarını veya genel anlamda yardımlarını reddeder. Vatanında olduğu gibi, meslektaşlarının kaderlerine kayıtsız kalmaz. Sansasyonel romanı *Sivtsev Vrajek* için kazandığı çok miktarda parayı tek bir şartla ihtiyaç sahibi yazarlara verir. Bu şart ise, onların da imkanları olduğunda zor durumdakilere yardım etmesidir. “Yeni Yazarlar” (Новые писатели) grubunu kurar ve kendi editörlüğü altında orada İvan Boldirev (Şkott)’un *Erkek Çocuklar ve Kız Çocuklar* (Мальчики и девочки) adlı romanı ile Vasili Yanovski’nin

⁶⁷⁵ Агеносов, (1998), 134.

⁶⁷⁶ Агеносов, (1998), 135.

Tekerlek (Колесо) adlı uzun öyküsünü yayımlar. Ayrıca Gayto Gazdanov'un, Leonid Andreyev'in oğlu Vadim Andreyev'in, B. Temiryazev'in (Yuri Annenkov), Vladimir (Bronislav) Sosinski'nin eserlerini de yayımlar.⁶⁷⁷

Diğer taraftan alaycı ve ironik bir yapısı olmasına karşın Osorgin, Rusçayı kötü kullanan meslektaşlarıyla asla alay etmez. Devrim ideallerine sadık kaldığını, Şubat ve Ekim Devrimi'nin tek bir devrim olduğunu ve bu devrimlerin gerekli olduğunu vurgular: “*Tam anlamıyla sosyal bir darbe kaçınılmaz ve gerekliydi ve o ancak acımasız ve kanlı koşullarda gerçekleşebilirdi. Bunu biliyorum ve kaçınılmaz olarak kabul ediyorum, tıpkı kaderi kabul ettikleri gibi.*” (Был неизбежен и и был нужен полный социальный переворот, и совершиться он мог только в жестоких и кровавых формах. Я это знаю, и я принимаю это фатально, как принимают судьбу.)⁶⁷⁸

Zorla sınır dışı edilmiş olan Osorgin, her fırsatta gönüllü olarak asla vatanından ayrılmayı düşünmediğini söyleyip durmuştur. 1937'ye kadar Sovyet pasaportunun süresini uzatmış ve M. Gorki'ye vatanında eserlerini bastırmayı hayal ettiğini yazmıştır. Rus edebiyatının sürdürülebilirliğinin ancak yurt dışındaki koluyla mümkün olabileceğini görmüş pek çok göçmen eleştirmene rağmen Osorgin,

⁶⁷⁷ Агеносов, (1998), 136.

⁶⁷⁸ Агеносов, (1998), 137.

diasporanın ve metropoliten ülkelerin tek bir edebi seyir izlediğini söylemiştir.⁶⁷⁹

Sovyet gazetelerini büyük bir ilgiyle okuyan Osorgin, SSCB üzerine şunları söyler: “*Sovyetler Birliğimizin parlak bir döneme, maddi ve manevi zenginliğe doğru gidişini gördüğümde mutlu oluyorum. Tüm dünyada böyle başka bir ülke yok, bundan şüphe edilemez... SSCB, büyük fırsatların yegane ülkesidir.*” (Я радуюсь, когда вижу, что жизнь нашего Союза идет к расцвету, к материальному и духовному богатству. Во всем мире нет другой такой страны, в этом не может быть сомнения... СССР- единственная страна великих возможностей.)⁶⁸⁰

Yazar, çoğu eserini göç yıllarında yaratsa da tüm çalışmalarının temelinde Rusya'nın olduğunu şu sözlerle ifade eder: “*Kitaplarımın hemen hemen tamamı göç döneminde ve yurt dışına sürgün edildiğimde yazılmıştır, ancak bu kitapların ilham kaynağını bana tek veren şey Rus yaşamı olmuştur ve o bana hiç tükenmez gibi gelmiştir. Rusya dışındayken hiçbir zaman kendimi evimde hissetmedim.*” (Почти все мои книги написаны в эмиграции и заграничной ссылке, но жизненный материал для этих книг давала только русская жизнь – и он казался мне неистощимым... Вне России никогда не ощущал себя дома.)⁶⁸¹

⁶⁷⁹ Агеносов, (1998), 137.

⁶⁸⁰ Агеносов, (1998), 137.

⁶⁸¹ Агеносов, (1998), 139.

Osorgin, 1942’de Fransa’nın Almanlar tarafından kuşatılmasından sonra Chambray şehrinde vefat eder. Ölümünden sonra yazarın eşi T. A. Bakunina-Osorgina, 1966’da Osorgin’in arşivini “RGALİ: Rus Devleti Edebiyat Ve Sanat Arşivi” (РГАЛИ: Российский государственный архив литературы и искусства)’ne verir.⁶⁸²

M. A. Osorgin’in kitaplarının Rusya’da geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması, ancak yazar O. G. Lasunski tarafından *Yaşlı Bir Kitap Kurdunun Notları*’nın ve ardından da *Zamanlar* (bu kitap içerisine *Sivtsev Vrajek* ve *Tarihin Tanığı* romanları da eklenir) kitabının 1989’da yayıma hazırlanmasıyla olur. 1999’da O. Yu. Andreyeva’nın önsözüyle, Osorgin’in iki ciltte toplanan derlemeleri çıkar, ancak birçok eseri yurt dışındaki yayınevlerinde kalır.⁶⁸³

⁶⁸² Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 300.

⁶⁸³ Смирнова, (2004), 66.

Georgi (Gayto) İvanoviç Gazdanov (1903-1971)

Gayto (Georgi İvanoviç) Gazdanov, Rus göçmen yazarlar arasında genç kuşağa ait bir yazardır. Bu kuşağın temsilcileri arasında V. Nabokov, N. Berberova, B. Poplavski, V. Yanovski, Yu. Felzen, S. Şarşun, İ. Bodırev gibi isimleri saymak mümkündür. Bu yazarların sanatsal anlamda gelişim gösterdikleri dönem, 1920’li yılların ikinci yarısına denk gelmektedir. Birinci kuşaktan meslektaşları olan İ. Bunin, B. Zaytsev, İ. Şmelyov’dan farklı olarak genç göçmen yazarlar, Avrupa modernizminin aydınlanma döneminde edebiyata giriş yapar. Rus klasiklerinin geleneklerinden gördükleri desteğin yanı sıra bu yazarlar Batı Avrupalı uzmanların (M. Proust, F. Kafka, J. Joyce, A. Gide vb.) sanatsal deneyimlerini de edinmişlerdir.⁶⁸⁴ Göç yıllarında yazmaya başlamış olan Gazdanov, göçmen eleştirmenler

⁶⁸⁴ Авраменко, (2011), 252.

tarafından değerlendirilen ve göçmen yayınevleri tarafından kabul gören yetenekli bir yazar olarak Rus göçmen çevresinde yer edinir.

Gazdanov, 1903'te Osetyalı bir ailenin çocuğu olarak Petersburg'ta doğar. Babasının adı İvan Sergeyeviç (Bapp) Gazdanov, annesinin adı Vera Nikolayevna Abatsiyeva'dır. Osetyalı araştırmacıların çalışmalarında Gazdanov'la ilgili şu değerlendirmeler yer alır:

Gazdanov'un kişiliği iki özel geçerli durum sebebiyle oldukça trajiktir. İlk olarak ulusal topraklara sahip olamadığı için (doğduğu andan itibaren Osetyalı kökenlerini kaybetmiştir, her ne kadar Rusya'da 16 yıl, Fransa'da 52 yıl yaşasa da ne Rus ne de Fransız olmuştur) trajik bir yapıdadır. İkinci olarak eğitime ve bilgeliğine rağmen sağlam bir ideolojik temeli, ideolojik desteği yoktur. (Газданов – личность глубоко трагическая в силу двух особых объективно сложившихся обстоятельств, а именно: во первых, в силу того, что не имел национальной почвы (с рождения потерял осетинские корни, но и ни русским, не французом не стал, несмотря на проживание в России 16 лет, во Франции – 52); во вторых, в силу того, что не имел прочной идеологической базы, идейной опоры, несмотря на начитанность и эрудицию.)⁶⁸⁵

⁶⁸⁵ Иезуитова, Л. А., Титаренко, С. Д., (Редакторы). (2008) *Литература русского зарубежья (1920-1940-е годы) Взгляд из XXI века*. Материалы Международной научно – практической конференции 4 – 6 октября 2007 года. Санкт- Петербург, 221.

Babası Bappi Gazdanov'un işi gereği Gazdanov, ailesiyle beraber Petersburg, Sibiryaya, Belarus, Ukrayna, Tver ve Smolenks'te yaşar. Gazdanov'un annesi oğlunu okuma ve edebiyat aşkıyla eğitmiştir. Çocukluk yıllarında Kafkasya'ya gider, ancak Osetçe öğrenemez. Nitekim Gazdanov Osetçe üzerine şöyle der: “*Her ne kadar ebeveynlerim mükemmel bilseler de, ben ne yazık ki Osetçe bilmiyorum. Paris Üniversitesi'nde okudum ama Rusça benim hep ana dilim olarak kaldı.*” (Осетинского языка я, к сожалению, не знаю, хотя его прекрасно знали мои родители... Учился я в Парижском университете, но русский язык остался для меня родным.)⁶⁸⁶ İleride uzun yıllar Paris'te yaşayacak olan Gazdanov, Fransızca'yı iyi öğrenecek, ancak yine de çoğunlukla eserlerini Rusça yazmaya devam edecektir. Gazdanov, henüz sekiz yaşındayken babasını kaybeder. İki kız kardeşinin ölümüne de tanık olur. Bu trajik olaylar geleceğin yazarında kuşkusuz derin izler bırakacaktır.⁶⁸⁷

Gazdanov'un Rus edebi dili oldukça iyidir. Annesinin yönlendirmesi ve evlerindeki zengin kütüphane sayesinde henüz on üç yaşındayken okumaya yönelir. Babasının zengin kütüphanesi çocuk yaşta onun Avrupalı yazar ve filozoflarla tanışmasını sağlamıştır. David Hume, Ludwig Andreas Feuerbach, Friedrich Nietzsche, Baruch Spinoza, Immanuel Kant ve Arthur Schopenhauer gibi filozofların eserleriyle tanışır. *Kler'de Bir Akşam* (Вечер у Клэр) adlı eserde yazara çok yakın bir kişilik olarak karşımıza çıkan başkahraman, çocukluğuyla

⁶⁸⁶ Smirnova, (2014), 499.

⁶⁸⁷ Даниэлян, (2005), 103.

ilgili şunları hatırlar: “Hume’un ‘İnsan beyni üzerine bilimsel çalışması’'nı on üç yaşımdayken inceledim ve gönüllü olarak kitaplığımızda bulduğum felsefe tarihine geçiş yaptım. Bu okuma bende daima her şeye karşı eleştirel bir yaklaşım alışkanlığı aşıladı.” (Тринадцати лет я изучал «трактат о человеческом разуме» Юма и добровольно прошел историю философии, которую нашел в нашем книжном шкафу. Это чтение навсегда вселило в меня привычку критического отношения ко всему...) Geleceğin yazarı için edebiyat hep birinci sırada yer alır. Gimnazyumda okurken Rus klasiklerinin çoğunu, Puşkin, Lermontov, Gogol, Tolstoy, Dostoyevski, Shakespeare, Cervantes, Byron, Dickens ve Voltaire’i okumuştur.⁶⁸⁸

Gazdanov, 1919 yazında Harkov Gimnazyumu’nu bitirmeden Vrangeli Gönüllüler Ordusuna katılır. Bunun sebebini daha sonraları kendisi zayıf olana yardım etme isteğinin hakim olması şeklinde açıklayacaktır. 1920 yılı Kasım ayında Vrangeli ordusu ile birlikte göç eder. Gelibolu’daki askeri kampta yer alır. Bu kamp en korkunç kamplardan biridir. Gazdanov bu kamptan kurtularak İstanbul’a kaçar. Eğitimini Bulgaristan’da tamamlar. 1923’te gimnazyumu bitirip Paris’e taşınır. Orada çok zorlu bir hayata maruz kalır.⁶⁸⁹ Beş yıl boyunca limanda hamallık, bulaşıkçılık, Rusça ve Fransızca özel öğretmenlik yapar. Hayata dair bu deneyimleri, geleceğin yazarının sanatında günlük yaşama ve macera konularına yer veren eserler

⁶⁸⁸ Smirnova, (2014), 499.

⁶⁸⁹ Даниэлян, (2005), 103.

üretmesini sağlayacaktır. Genellikle ne evi ne de parası vardır. Geceleri taksi şoförlüğü yapar, gündüzleri ise Sorbonne Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesinde okur. Edebiyat tarihi, sosyoloji ve ekonomi üzerine eğitim alır. Paris’te “Zvena” (Звена) ve “Genç Yazar ve Şairler Birliği” (Союз молодых писателей и поэтов)'nin toplantılarına katılır. Edebiyat topluluğu olan “Koçeve” (Кочевье)’ye girer. Orada topluluğun yöneticisi olan Mark Slonim ile yakın ilişki içerisine girer. “Koçeve” topluluğundayken Rozanov, A. Remizov, İ. Bunin ve V. Mayakovski üzerine bildiriler sunar. G. Gazdanov, 1920’li yılların sonunda yazmaya başlar. Şiirlerini yayımlayarak edebiyata klasik giriş yapan yazarlardan (örneğin; Nabokov) farklı olarak Gazdanov, bir nesir yazarı olarak eserlerini yayımlamaya başlar. Gazdanov’un ilk eseri, *Geleceğin Oteli* (Гостиница грядущего) adlı öyküsüdür. Bu öykü, Paris dergisi olan *Svoimi Putyami* (Своими путями)’de 1926’da yayımlanır. Sonraları ise Gazdanov’un tüm eserleri düzenli olarak Rus gazete ve dergilerinde yer alacaktır.⁶⁹⁰

1927’den itibaren *Volya Rossii*, *Sovremennyye Zapiski*, *Russkiye Zapiski*, *Vstreçhi* (Встречи), *Çisla* (Числа), *Opiti* ve *Noviy Jurnal* dergilerinin yanı sıra *Mosti* ve *Orion* (Орион) edebiyat yıllıklarıyla çalışmaya başlar. Ona ün getiren romanı ise *Kler’de Bir Akşam* olur. Bu roman eleştirilenlerce olumlu karşılanır. Yazar eserini M. Gorki’ye gönderir ve ondan da eser üzerine oldukça olumlu yorumlar alır.⁶⁹¹

⁶⁹⁰ Даниэлян, (2005), 104.

⁶⁹¹ Мухачев, (2006), 194.

Gazdanov'un toplamda dokuz romanı yayımlanır: *Bir Yolculuk Hikayesi* (История одного путешествия) (*Sovremenniy Zapiski*. 1935. No: 58-59; ayrı bir basımı Paris, 1938), *Gece Yolu* (Ночная дорога) (*Sovremenniy Zapiski*. 1939. No: 69; 1940. No:70; ayrı bir basımı New York, 1952), *Uçuş* (Полет) (*Russkiye Zapiski*.1939. No: 18-21; romanın 4. ve 5. bölümleri yayımlanmamıştır ve Harvard Üniversitesi arşivinde korunmaktadır). Savaşın sonra *Aleksandr Volf'un Hayaleti* (Призрак Александра Вольфа) (*Noviy Jurnal*. 1947. No: 16-17; 1948. No: 18; İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca dillerine çevrilmiştir), *Buda'nın Dönüşü* (Возвращение Будды) (*Noviy Jurnal*.1949. No:22; 1950. No: 23), *Hacılar* (Пилигримы) (*Noviy Jurnal*.1953. No: 33-35; 1954. No: 36), *Uyanış* (Пробуждение) (*Noviy Jurnal*.1965. No: 78-81; 1966. No: 82), *Evelina ve Onun Arkadaşları* (Эвелина и ее друзья) (*Noviy Jurnal*. 1969. No: 94-97; 1970. No: 98-101; 1971. No: 102-105), *Darbe* (Переворот) (tamamlanmamıştır, ölümünden sonra basılır.*Noviy Jurnal*.1972. No: 107-109), deneme yazısı olan *Genç Göçmen Edebiyatı Üzerine* (О молодой эмигрантской литературе) (*Sovremenniy Zapiski*. 1936, No: 60). 1953-1971 yılları arasında *Svoboda* (Свобода) adlı radyo istasyonunda çalışır. 1959-1967 yılları arasında Paris'te aynı radyo istasyonunun muhabirliğini yapar. 1967-1971 yılları arasında radyonun Rusça redaksiyon işlerini yönetir. Paris'teki "Rus Yazar ve Gazeteciler Birliği"'nin üyelerindedir. 1936'da Fayne Dmitriyevna Lamzak ile evlenir. Eşi ile 1942'den itibaren çok sayıda direniş eylemlerine katılır. Sovyet savaş esirleri tarafından kurulmuş olan partizan takımının bir mensubudur. Eşi

ajanlık yapar, kendisi ise yeraltı bilgi bültenini yayınlar. Bununla ilgili belgesel bir kitap olan *Je m'engage a defendre* (Paris, 1946. Rusçası *Fransız Toprağında* (На французской земле) olan eserin orijinali Harvard Üniversitesi'nde bulunmaktadır.⁶⁹²

Sanatçı, Nabokov ve Berberova'dan farklı olarak hiç şiir yazmamıştır. Eleştirmenler Gazdanov'da Marcel Proust'un etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Gazdanov ve Proust arasındaki ortak nokta ise *Kler'de Bir Akşam*'ı *hafızanın derinliklerine yolculuk* (путешествие в глубь памяти) olarak adlandırmalarıdır. Cümle yapılarında da bazı benzerlikler vardır. Yazarla yapılan bir röportajda Gazdanov, Marcel Proust'u eserin yazıldığı yıllarda tanımadığını belirtir.⁶⁹³

Gazdanov'un romanlarında heterojen öğeler yer alır. Psikolojik roman öğeleri, polisiye roman öğeleriyle iç içedir. Romanlarda genellikle zengin, güzel, soylu ve çekici bir yabancı bayanın olduğu ve bu bayanın da bir şekilde Rus göçmenle karşı karşıya geldiği fark edilir. Genellikle eserlerinde uzun ve sıklıkla da pek başarılı olmayan felsefi fikirler öne çıkar. Gazdanov'un *Bir Yolculuk Hikayesi* adlı romanı “o anlatı” ile anlatılmışken, sonraki romanlarının bazılarında örneğin; *Yeni Yollar* (Новые дороги), *Aleksandr Volf'un Hayaleti* ve *Buda'nın Dönüşü* (bu eserleri savaş sonrası yayımlanmıştır)'nde Gazdanov tekrar “ben anlatı” ya dönüş yapar. Oldukça zengin içeriklere sahip olan bu eserlerin kahramanları yalnız bir hayat yaşamışlardır. Her ne

⁶⁹² Мухачев, (2006), 195.

⁶⁹³ Струве, (1956), 197.

kadar romanlarındaki kişiler gerçek hayattan kişiler olsa da bu kişiler fazla ilginç değildir. Gazdanov'un sorunu romanlarındaki karakterlerin ilginç olmayışıdır.⁶⁹⁴

Yazarın ilk dönem eserlerinde yeni, klasik olmayan sanatsal biçimler oluşturma eğilimi görülür. Onun ilk öyküleri, (*Geleceğin Oteli, Üç Başarısızlık Üzerine Bir Öykü* (Повесть о трёх неудачах), *Sekizinci Zirve Topluluğu* (Общество восьмерки пик) ve *Yoldaş Brak* (Товарищ Брак), konu bakımından çocukluk yıllarının anıları ve İç Savaşta edindiği deneyimlerin yorumlanması üzerinedir. Gazdanov'un ilk eserlerinde B. Pilnyak ve İ. Babel'in eserleriyle ortak birçok nokta görülür. Söz konusu eserlerde İ. Babel'in eserlerinden biçimsel ve durumsal alıntılar yer alır. Örneğin *Üç Başarısızlık Üzerine Bir Öykü*'de İ. Babel'de de görüldüğü gibi kadın imgesi yer alır: “*Düzgün hatları olan bir bayanla karşılaşmam matematiğin, olumlu ve olumsuz değerler biliminin, kadın göğsünün biçiminin, tavizlerin kör açılarının, nefretin ve öldürmenin keskin köşelerinin ilk dersiydi.*” (Моя встреча с женщиной прямых линий была первым уроком ежедневной математики, науки о положительных и отрицательных величинах, о форме женской груди, о тупых углах компромиссов, об острых углах ненависти и убийства.)⁶⁹⁵

Üretkenliği ve ses getiren çalışmalarıyla göçmen edebiyat çevresinde yer edinmeye başlayan Gazdanov'un 1929 yılı Ocak ayında *Kler'de*

⁶⁹⁴ Струве, (1956), 198.

⁶⁹⁵ Авраменко, (2011), 254.

Bir Akşam romanı çıkar ve sanatçı bunun ardından üne kavuşur. Roman “ben anlatı” ile anlatılmıştır ve özgür bir anlatı tarzı vardır. Romanın merkezinde ise genç kahraman imgesiyle okuyucunun karşısına Nikolay Sosedov çıkar. Nikolay Sosedov, İç Savaş günlerinde on altı yaşını doldurmuş bir delikanlıdır ve birden kendini Rusya’daki olayların girdabının içine düşmüş bulur. Romanda devrim öncesi Rus yaşamı, devrim ve göç yılları daha ziyade resmedilmektedir. Eserde kahramanın tutumu, dünya görüşü ve onun karakter özellikleri verilir. Kahramanın imgesi ideal olandan oldukça uzaktır. Olup bitenlere karşı oldukça yavaş bir tepki gösterir. İnsanlarla bir arada olmayı başaramaz. Çocukluk yıllarında bile çocuklarla arkadaşlık kuramamış biridir. Ancak Nikolay, çok güçlü bir çocuk hafızasına sahiptir. Henüz küçükken çevresindeki yetişkin insanların konuşmalarını anlayabilmekteydi.

Kler’de Bir Akşam eseri 1920’li yıllarda yazılmıştır. Roman, kahramanımız ve onun sevdiği Kler’in karmaşık ilişkilerinin anlatımı ve gece saatlerinde Paris’in tasviriyle başlar. Kler bir Fransız’dır, ancak kahramanlar birbirlerini yıllardır Rusya’da karşılaştıkları günden beri tanımaktadırlar. Nikolay bu kızı gençliğinde sevmiştir ve yıllar geçmesine rağmen bu duygusu hiç değişmez. Kler’in karakteri ile ilgili güvenilir yargılarda bulunmak güçtür, çünkü eserde nadiren ortaya çıkan bir karakterdir. Kahramanın hatıraları bize XX. yy. başlarında Rus yaşamının özelliklerini resmeder. Özellikle de Nikolay’ın babası ile olan hatıralarında bunu görmek mümkündür. Babası, ailesini ve çocuklarını çok seven biridir. Ona doğuştan bir

Evimi, ailemi çok seviyordum ama sık sık sanki şehrimizde yürüyor, yaşadığım binaların önünden geçiyor, kesinlikle önünden geçiyor ama yoluma devam etmem gerektiği için binaya giremiyordum. Bu rüyayı çok sık görüyordum.” (Жизнь моя казалась мне чужой. Я очень любил свой дом, свою семью, но мне часто снился сон, будто я иду по нашему городу и прохожу мимо здания, в котором живу, и непременно прохожу мимо, а зайти туда не могу, так как мне нужно двигаться дальше... Я видел тот сон очень часто.)⁶⁹⁶

Kler ile Nikolay’ın tanışması ise Kislovodsk’ta gerçekleşir. Kler’in ailesi Nikolay’ı görür. Tanışma Kler’in ailesi aracılığıyla olur. O, her zaman Kler’i *“karın ve fırtınanın ortasında yaşayan, hayattaki en büyük sarsıntıların sessiz gümbürtüsü”* (как живая, сквозь снег и метель, и безмолвный грохот величайших потрясений в жизни)⁶⁹⁷ olarak tasvir eder. Kler’in kelime anlamı ise “ışık” (свет) demektir.

Nikolay’ın cepheye gitme kararı, akrabaları arasında tepkilere yol açar. Onlar genç adamı bu düşüncesinden vazgeçirmek isterler. Ancak Nikolay savaşın nasıl bir şey olduğunu kendisi anlama düşüncesi içindedir. Romanda kendi isteğiyle savaşın tam ortasında kendini bulmuş Petersburg’lu temiz bir çocuk görürüz. Savaş Nikolay’ı kötü bir insan yapmaz, Onu acımasız bir katile dönüştürmez. Aslında Nikolay’ın ordudaki yılları ona gerçek hayatı çok da iyi bilmediğini gösterir. Nikolay, sıradan insanlarla konuşmayı becerebilen bir insan

⁶⁹⁶ Smirnova, (2014), 502-503.

⁶⁹⁷ Smirnova, (2014), 501.

değildir. Subaylar arasında farklı kişilikler hatta aralarında hırsızlar ve arkadaşlarını mahkemeye taşıyabilecek insanlar olabileceğini uzun süre idrak edemez. Eserde Canköy ve Sivastopol çatışmalarındaki tahliye sahnelerini anlatan sayfalarda, olaylar gerçeğe tamamen uygun şekilde verilmektedir.

Kler'de Bir Akşam'da öykünün kahramanı için Kler imgesi, kaybettiği vatani, gençliği ve ilk aşkıyla bağlantılıdır. Kahramanın bilincinde ilk aşkı ve geçmişin masalımsı cennetiyle, çocukluğu, ilk gençliği, Rusya'da yaşadığı süre içerisinde karşılaştığı insanlarla ilgili hatıralar birleşmektedir. Kler evlenince, bu evlilik kahramanın Kler'den ayrı kalmasını da beraberinde getirir. Bu evlilikle iki bölümden oluşan romanın ilk bölümü biter. İlk bölümün sonunda Kler'in evlendiği adama karşı duyduğu hisleri Nikolay'a karşı hiçbir zaman hissetmediğinden bahsedilir.⁶⁹⁸ Kler ise Nikolay'ın üzüntülerinin ne kadar güçlü ve ne kadar derin olduğunu anlayabilecek durumda değildir. Kitabın ikinci bölümü, Nikolay'ın ruhunda izler bırakan onlarla yakınlaşmadan uzaktan sevmekten hoşlandığı, ancak hep söyleyemediği bir şeyleri olan insanların ve Kler'le yeniden buluşmanın beklentisi ve bunun aklında sürekli yer edişinin anlatımıyla geçer. Bu buluşma ise ancak on yıl sonra gerçekleşir. Buna uygun olarak eserde *Yevgeni Onegin* (Евгений Онегин)'den bir epigraf yer alır: “*Tüm hayatım seninle ilelebet buluşmanın kefaletiydi.*” (Вся жизнь моя была залогом свиданья верного с

⁶⁹⁸ Smirnova, (2014), 501.

тобой)⁶⁹⁹ Sevdiği insandan ayrılmadan önceki bir kış akşamı yaşanan son buluşmada, Kler'in hayalinin gerçeğe dönüşebileceği o akşam, hayatındaki en değerli an olur. Kahramanların nihayet yaklaştıkları o gece, on yılı kapsayan anıların akıp gitmesini sağlar. On yıl önce Rusya'da kahramanların ilk buluşması gerçekleşmiştir, ancak bundan kısa bir süre sonra Kler'in bir başkasıyla evlenmesi üzerine Nikolay Beyaz Orduya katılır, ordunun yenilgisinden sonra İstanbul'a göç eder, daha sonra da kendini Paris'te bulur. Burada yıllar sonra tekrar ilk aşkına rastlar. Geceleyin yatakta sürekli tetikte olan Kler'i gözlemleyen başkahramanımız, onun gimnazyumdaki hayallerinin gerçekleşmediğini ve ona beklediği mutluluğu getirmediğini anlar.⁷⁰⁰ On yıl boyunca Kler'e sahip olma düşüncesi kahramanımıza, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal gibi gelmiştir. Romanın sonunda, Rusya'yı terk etmiş olan kahraman, denizde alacakaranlıkta, giderek gözden kaybolan şehirden uzaklaşmaktadır ve tek düşüncesi Kler ile gelecekte bir gün karşılaşma hayalidir.⁷⁰¹

Eserin birçok bölümü yazarın hayatından izler taşır. Bu da esere otobiyografik bir özellik katar. İlk olarak kahramanın ilk çocukluk ve sonrasında gimnazyum yılları ve Kafkasya'da geçirilen tatil, Kler'le tanıştığı an ve buluşmaları, sonrasında da Rusya'dan ayrılma sahnesinin yer aldığı ve kahramanın savaşta geçen yılları anlatılır.⁷⁰²

⁶⁹⁹ Авраменко, (2011), 256.

⁷⁰⁰ Авраменко, (2011), 256-257.

⁷⁰¹ Авраменко, (2011), 257.

⁷⁰² Авраменко, (2011), 258.

Kler'de Bir Akşam, Rus Göçmen Edebiyatında İç Savaşla ilgili en iyi roman olarak değerlendirilir. Yazar, kahramanlarını imgeleri üzerinden ve farklı olaylar aracılığıyla dönemin tüm sorunlarını canlandırabilmiş, ölüm, aşk, yaşam, tarih gibi karmaşık soruları çözebilmiştir. Gazdanov, aynı zamanda “devrim yıllarında Rus çocukların kaderi nasıldır” sorusunu da çözüme kavuşturmaya çalışır. Bu sorun A. Gaydar'ın *Okul* (Школа) adlı eserinden N. Ostrovski'nin *Ve Çeliğe Su Verildi* (Как закалялась сталь) eserine kadar Sovyet Edebiyatında oldukça dikkat çekmiştir.

Kler'de Bir Akşam romanı göçmen eleştirmenler ve Sovyet Edebiyatında oldukça olumlu geri dönüşler alır. Eseri Moskova'da yayımlamak isteyen Gorki'nin yorumu herkes tarafından duyulur. Ancak eser Moskova'da yayımlanamaz. Gorki'nin esere yönelik yorumu şu şekildedir: “*Galiba ne kadar yetenekli olduğunuzu kendiniz de hissediyorsunuz. Bunu sadece 'Kler'de Bir Akşam' eseri ve aynı şekilde öyküleriniz için söylemiyorum. Daha sade olun, bu sizin için daha kolay olacak, daha özgür ve daha güçlü olun.*” (Вы, разумеется, сами чувствуете, что Вы весьма талантливы... я выношу это не только из «Вечера у Клэра», но также из рассказов Ваших... Будьте проще, Вам будет легче, будьте свободней и сильнее...) ⁷⁰³ Romanın başarısından sonra Gazdanov *Sovremennyye Zapiski*'nin çalışanlarından biri olur. ⁷⁰⁴

⁷⁰³ Даниэлян, (2005), 106.

⁷⁰⁴ Даниэлян, (2005), 106.

Kler'de Bir Akşam'daki Rus ve Fransızlar arasındaki kültürelarası ilişkilerin yansımaları Gazdanov'u yazar yapan etmenlerdir. Bu eserdeki Kler, Rus Tatyana Paškova'nın prototipidir. Gazdanov, açık renk saçlarından ötürü Kler olarak adlandırdıkları Tatyana'ya Harkov'dayken aşık olur. Kendisi Rusya'dan ayrılırken Tatyana Rusya'da kalmıştır.⁷⁰⁵

Yazarın 1930'da *Çisla* dergisinin birinci sayısında yer alan *Su Hapishanesi* (Водяная тюрьма) eserindeki anlatıcı kahraman, çevresindeki her şeyi diğerlerinin gördüğünden farklı görmektedir. Oda, batan bir geminin kamarasını hatırlatmakta, pencere ise bir lomboza⁷⁰⁶ benzemektedir, diğer eşyalar ise işe yaramaz ve bulanık görünmektedir, adeta çoktan suya batmış gibidir. Yağmurun gürültüsü, uzaklarda bir denizin melodik dalga sesi gibi duyulmaktadır. Kahraman kendini sıra dışı bir şekilde eli kolu bağlı, sıkışmış hissetmektedir. Her girişimi boşa çıkar ve çabaları amacına ulaşamaz. Yaptığı her hareket akıl almazdır.⁷⁰⁷

Bir Yolculuk Hikayesi adlı romanın kahramanları ise, Paris'te yaşayan göçmen Ruslardır. Aşk, mutluluk, karşılaşmalar, kayıplar, hayattan zevk alma temalarını işleyen bir eserdir. Gazdanov yabancı diyarda bir insanın ideal hayatını resmeder. Hem böyle bir ortamda yaşamayı başarıp, hem de kişilik özelliklerini koruyabilmenin mümkün

⁷⁰⁵ Иезуитова, Титаренко, (2008), 223.

⁷⁰⁶ Lomboz, kamaralarla alt güverteleri aydınlatma veya havalandırma için açılmış yuvarlak kapaklı pencereler.

⁷⁰⁷ Буслакова, (2003), 216.

olabildiğini göstermek ister. Yazarın kendisi de bilindiği üzere bir göçmendir. Romanın kahramanı Nikolay, bir İngiliz olan Virjinya ile evlidir. Evliliğinden memnundur, bir kızları vardır. Ancak geriye kalan Nikolay'ın çevresindeki tüm Ruslar, hatta erkek kardeşi Volodya bile pek de mutlu değildir. Hiç kimse hayatta hak ettiği yeri bulamamıştır. Volodya kardeşinden uzaklaşır, sonrasında ne olacağını bilememektedir. Bu roman göçmen edebiyatında mutlu bir Rus göçmen imgesinin olduğu tek eserdir.⁷⁰⁸

Gazdanov, romanlarının yanı sıra makaleleriyle de göçmen çevresinde beğenilen bir yazardır. 1936'da *Sovremennıye Zapiski*'nin altmışıncı sayısına *Genç Göçmen Edebiyatı Üzerine* başlıklı bir makale yazar. Gazdanov'un makalesinde dile getirdiği düşünceler, genç göçmen nesil tarafından olumlu karşılanır. Gazdanov söz konusu makalesinde, Rus Göçmen Edebiyatı'nın en başından itibaren elverişsiz koşullarda gerçekleştiğini ve göçmen okuyucu sayısının çok az olduğunu belirtir.

Göçmen yazar Mark Aldanov, *Göçmen Edebiyatının Durumu* (О положении эмигрантской литературы) başlıklı makalesinde Gazdanov'un *Genç Göçmen Edebiyatı Üzerine* adlı makalesine şu yorumda bulunur:

Şunu söylemek mümkündür ki; yurt dışındaki Rus okuyucularının kültür kitlesiyle ilgili bize sabit bir fikir yüklediler. Bunların gerçekte hiçbir alakası yoktur. Gerçekle

⁷⁰⁸ Даниэлян, (2005), 107.

hiçbir şekilde uyuşmazlar. Bunların kanıtlandığını varsaysak bile oldukça tartışılacak olan bir durum şudur ki; on altı yıl önce yurt dışına gelmiş insanların çoğu entelektüel kesimden insanlardı ve bu yıllar içerisinde yurt dışındaki bu insanların hayatları, çoğunlukla da fiziki gücün gerekliliği kuşkusuz kültürel bir düşüşü de beraberinde getirmiştir. Belki de eski avukatlar, savcılar, doktorlar, mühendisler, gazeteciler vs. işçi olduklarında ya da taksi şoförlüğü yaptıklarında kendilerine uygun olan ve daha önce ait oldukları kültür katmanıyla bağlarını korumuşlardır. Tam tersi onlar kendi psikolojilerine, taleplerine ve görüşlerine uygun olarak şu an ait oldukları sınıfa daha fazla yaklaşmışlardır ve onları bugünkü kültür seviyelerinden ayıran tek şey ise dil farklılığıdır. Onların kayboluşuyla ne yazık ki dönüşü olmayan bir şekilde yurt dışındaki Rus Göçmen Edebiyatının içinde bulunduğu trajik durum kısmen açığa çıkmıştır. (Можно сказать, что нам навязывали обязательное представление о культурной массе русских читателей за границей, ни в малейшей степени не похожее на вещи реальные... Если даже считать доказанным то – весьма спорное – положение, что большинство людей, выехавших шестнадцать лет тому назад за границу, принадлежало к интеллигенции, то за эти годы заграничная жизнь этих людей, в частности, необходимость чаще всего физического труда, произвела их несомненное культурное снижение. Наверное, то, что бывшие адвокаты, прокуроры, доктора, инженеры, журналисты и т.д., став рабочими или

шоферами такси, сохранили связь с тем соответствующим культурным слоем, к которому они раньше принадлежали. Наоборот, они по всей психологии, «запросам» и взглядам приблизились почти вплотную к тому классу, к которому нынче принадлежат и от которого их, в смысле их теперешнего культурного уровня, отделяет только разница языка. Их исчезновением – к сожалению, безвозвратным – частично объясняется то трагическое положение русской литературы за границей, в котором она находится.)⁷⁰⁹

Aldanov, bu makale aracılığıyla göçmenlerin maruz kaldığı sıkıntıları edebiyat çevresine hatırlatmış olur.

Gazdanov, yabancı bir ülkede yaşamaktan artık yorulmuştur. Annesinden ayrı olduğu için acı çekmektedir. Annesi Vladikafkas'ta Pedagoji Enstitüsü'nde öğretmenlik yapmaktadır. Annesiyle sık sık mektuplaşan yazar, 1936'da annesinin ağır hasta olduğunu öğrenir. Yazarda vatanına dönme isteği baskın gelmeye başlar ve bu konuda Gorki'den yardım ister. Gorki yardım edeceğine dair ona söz verir, ancak yazarın annesi 1939'da vefat eder.⁷¹⁰ Aynı yıl yazarın on iki bölümden oluşan *Gece Yolu* adlı romanı çıkar. Eserlerinde hayatın çok iyi tanıdığı taraflarına değinen Gazdanov, *Gece Yolu* adlı oldukça gerçekçi ve psikolojik açıdan derin romanında, zorunlu koşullardan

⁷⁰⁹ Литература русского зарубежья-Антология 4, (1998), 484-485.

⁷¹⁰ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 116.

dolayı Paris'in derinliklerinde kaybolmuş Rus göçmenlerin tanıklık ettiği hayatı anlatır.⁷¹¹

Romanda asıl konu, anlatıcı kahramanın Paris yaşamını detaylı olarak betimlemesidir. Eser, göçmen bir taksicinin gözünden Paris'in gece yaşamının tasviridir. Rus taksici birçok farklı insan görür. Bunlar her ortamda kendileri gibi olan insanlardır. Her zaman dürüsttüler. Kahraman her gün sabahın erken saatlerinde evine döner, uğursuz ve fantastik Paris gecelerinde yaşayan bu insanları hatırlar. *Gece Yolu*'nda yazar insanların ruhlarının derinliklerine inip onları anlamaya ve hayattaki yerlerini bulmaya çalışır. Bu roman ayrı ayrı bölümlerden ve anılardan oluşmaktadır. Anlatılan olaylar çevrede yaşanan hayatın adeta sınırlı bir tablosunu çizer. Bazı insanların hayatlarını değiştirmek istemeyişleri ve bu nedenle tekdüze bir hayat sürmeleri, yazarı oldukça şaşırtır. Örneğin birkaç milyon tutarındaki bir kafenin sahibi olan bayan, her gece bir kasanın başında oturur. Eserin kahramanlarından biri olan Nikolay insanların hayallerinin olmayışına, sadece geçinebilmek için para kazanma isteklerinin oluşuna çok şaşıır. Taksici çok sayıda sıra dışı insanla tanışır. Bu şahıslar arasında alkolik ve filozof, Platon lakaplı öğretmen, hayat yolunda sahip olduğu her şeyi kaybetmiş, ancak nadir görülen zekasını ve üslubunu koruyabilmiş ve yarı yoksul hayatına rağmen hiç yitirmediği gururuyla yaşlı kadın Janna Raldi, göçmen Fedorçenko ve onun eşi, daha önce hayat kadını olarak çalışmış olan Suzanna ve el sanatlarıyla uğraşan güzeller güzeli Alisa yer alır. Eserde yaşanan

⁷¹¹ Smirnova, (2014), 508.

olaylar, eserin kahramanını yaşlı Janna Raldi ile bir araya getirir. Raldi oldukça karmaşık, renkli bir hayat sürmüştür. Geçmiş yaşamında zengindir ve sevgilileri arasında bir dük olan Orleanski bile vardır. Onunla yine bir dük olan Nerbatov da evlenmek istemiştir. Raldi, oldukça sıra dışı bir zekaya sahiptir.⁷¹² Ancak Raldi'nin hayatı sonu gelmeyen hatalar ve hor görülmelerden oluşmaktadır. Altmış yaşındayken hayatını gece avcılık yaparak kazanmak zorunda kalır ve zavallı Raldi fakir odasında tek başına ölür. Eserde anlatıcı kahramanın ölüm anlarında tesadüfen bu kişilerin yanında olması son derece ilginçtir.

Romanda sürekli okuyucunun karşısına çıkmayan şahıslar da mevcuttur. Örneğin; kafenin müdavimleri, taksinin müşterileri veya başkahraman gibi taksi şoförlüğü yapan kişiler. Kahraman, Paris'in gece saatlerinde *“kendisini bir yolcu ve sıra dışı bir felaketin içine düşmüş gibi hissettiğini”* (чувствовал себя путешественником, попавшим в чуждую ему стихию.)⁷¹³ söyler.

Birçok eleştirmen *Gece Yolu* adlı eserin Gazdanov'un sanatındaki en iyi roman olduğunu var saymaktadır. Bunun yanı sıra bazı eleştirmenler Gazdanov'un bu romanı çıktıktan sonra onu hayatın iğrençliklerini göstermek ve insanları aşağılamakla suçlarlar. Ancak yazar bu eleştirileri dikkate almaz ve insanın hiçliğini göstermek gibi bir çabası olmadığını dile getirir. Aslında Gazdanov böyle bir eser

⁷¹² Даниэлян, (2005), 107.

⁷¹³ Smirnova, (2014), 506.

ortaya koyarak okuyucunun hayatın farklı yönünü de görmesini istemiştir.⁷¹⁴

Gazdanov, ülkede yaşanan siyasi sorunlardan nasibini alır. II. Dünya Savaşına katılır. Direniş saflarında partizan takımında yer alır. Kendi oturduğu dairede Yahudileri saklar. Savaştan sonra ise Fransa'daki partizan savaşı ile ilgili kitabını çıkarır. Ayrıca çok sayıda öykü ve roman da yayımlar. Örneğin; *Aleksandr Volf'un Hayaleti* (1947-1948) adlı öykünün kahramanları, hep geçmişte yaşayan ve normal yaşamın ritmine bir türlü ayak uyduramayan insanlardır. Öyküde kahraman tüm hayatı boyunca işlediği cinayet yüzünden acı çekmektedir. Yıllar sonra ölmemiş olan kurbanıyla karşılaşır ve onu bu kez gerçekten öldürür. Eserdeki bu durum, kaderden kaçılmayacağını bir göstergesidir.⁷¹⁵

Aleksandr Volf'un Hayaleti, insanın kaderin karşısındaki acizliğini ve Gazdanov'un her eserinde görülen yapıcı ıstırapı üzerinedir. Romanın kahramanları Rus göçmenlerdir. Eserin merkezinde üç şahıs yer alır. Bunlar anlatıcı kahraman, Aleksandr Volf ve her ikisinin de aşık olduğu Yelena Nikolayevna'dır. Gazdanov'un eserlerinde her zaman yer verdiği ölüm konusu, bu eserde genişçe ve birbiri ardına gelen açıklamalarla yer almaktadır.

⁷¹⁴ Даниэлян, (2005), 108.

⁷¹⁵ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 116.

Gazdanov'un savaş sonrası yazdığı öykülerden biri de *Salomeya'nın Kaderi* (Судьба Саломеи-1959)'dir. Arkadaşlarının Salomeya olarak adlandırdıkları inatçı ve asi bir kadın, savaş sonrası Floransa'ya gider. Orada tüm hayatını değiştirir. Onu ölümden kurtaran bir ayakkabıcının eşi olur ve eşiine mesleğinde yardım eder. Okuyucunun önünde yazar tarafından psikolojik yönü oldukça özenle tasvir edilmiş olağanüstü bir kadın karakter bulunur. Bu kadın muammalı bir karakterdir. Anlatıcı kahraman, Salomeya'nın onu seven Andrey'in hayatından kaybolması gerçeğini açıklamaya çalışır. Salomeya geğmişini hor görür ve Fransa'ya dönmeyi kabul etmez. Öyküden Salomeya'nın kendini feda eden yapıda bir insan olduğunu anlarız. Bu nedenle hayatını borçlu olduğu insanla birleştirir.⁷¹⁶ Andrey ise Salomeya'ya sadık ve ona körü körüne aşık biri olarak onu hep sever ve Salomeya'nın öldüğü haberini aldıktan sonra onun mezarını bir türlü bulamaz. Andrey, hayatının geri kalanında hep geğmişte yaşamaya devam eder. Öyküde Gazdanov'un baş konuları olan ölüm, özgürlük ve yaratıcılık temaları kendini gösterir.⁷¹⁷

Yazarın bir diğer çalışması *Dilenci* (Нищий-1962) adlı öykü ise, bir insanın dramatik hayat hikayesini anlatır. Eserde, geğmişte oldukça varlıklı, babasından kalma bir şirketi olan, eşi ve çocukları ile konforlu bir hayat sürerken bir gün geğmiş yaşamından sıyrılarak özgürlüğü ve adı belli olmayan berduş bir insanın kaderini yaşamaya karar veren Gustave Verde'nin hayat hikayesi anlatılır: “*Bir adı bile*

⁷¹⁶ Smirnova, (2014), 509.

⁷¹⁷ Smirnova, (2014), 510.

yoktu, çünkü onun soyadında binlerce insan vardı, böylece bu soyadı neredeyse anonim oldu.” (У него даже не было имени, потому что людей с его фамилией были тысячи и тысячи, так что она становилась почти анонимной...) ⁷¹⁸

Eserin adı, yoksullaşan ve ona başka bir berduştan kalma, gece uyumak için kullandığı bir kutuyla yetinen, başkahraman imgesiyle bağlantılıdır. Öykü üzerine ilk incelemeler yapan kişilerden biri olan N. Ya. Gorbov, Gazdanov’un not defterinde resmettiği kişilerle bu berduşu karşılaştırır. Söz konusu aslında yoksullaşan Rus göçmenlerdir. Bu insanlar Fransız Gustave Verde imgesine oldukça yakın tiplerdir: “ *Gustave Verde’nin zenginlikten vazgeçmesinin sebebi, zenginliğe duyduğu nefretten ötürü değil, yeryüzünde neden kendisinin ve diğer insanların var olduğunun manasını bulamadığı içindir.*” (Густав Верде покинул богатство не оттого, что у него была ненависть к богатству, а потому что он не мог найти смысла появления своего на свет и смысла существования других людей.)

Gazdanov’un *Uyanış* eserinde ise kahraman orta halli bir Fransız’dır. Mesleği muhasebeciliktir. Yazar bu eserde küçük insan konusuna yönelir, onun kendine özgülüğünü, benzersizliğini, ince ve hassas ruh halini açığa çıkarır. ⁷¹⁹ Bu eserde yazar, insanın iyi bir başlangıç yapmasının ve hayatta iyi sonlar olabileceğinin mümkün olduğuna

⁷¹⁸ Smirnova, (2014), 510.

⁷¹⁹ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 116.

dair olan inancını gösterir. Gazdanov'a göre insanın özü çevresine bakarak anlaşılır. Nitekim kendi de bunu tam olarak anlamaz, çünkü insanın özünün ortaya çıkması için onu tetikleyecek sıra dışı durumlara maruz kalmak gerekmektedir.

Yazarın bir başka öyküsü olan *Budda'nın Dönüşü*'ndeki kahramanlar ise birden zenginleşir ve bu zenginlik onlara hiç huzur getirmez. *Evelina ve Onun Arkadaşları*, *Uyanış* ve *Darbe* öyküleri de yazarın savaş sonrası kaleme aldığı öykülerdir. Eleştirmenler Gazdanov'un nesrini 'sık sık dalgın' olarak nitelendirirler, yani düşünce ve lirizmle dolu eserler olduğunu söylerler. Bu eserlerde gerçek olanla hayali olan hep birbirine karışmaktadır.

Gazdanov'un tüm biyografilerinde Osorgin'in daveti üzerine mason locasına girmesine vurgu yapılmaktadır. Yazarın hayatındaki bu dönüşü, Masonluğa duyduğu sempati hayatının son yıllarında ortaya çıkmıştır. Gazdanov, Sovyet Rusya'nın bir hayranı değildir. Rusya'da hükmeden totaliter yönetimi görmüştür. Ancak Rusça ve Rus halkı ile ilgili hiçbir zaman olumsuz değerlendirmelerde bulunmamıştır.⁷²⁰

Gazdanov geç dönem eserlerinde, Fransız gerçeklerini konu edinir ve Fransız kahramanlar kullanarak Rusça romanlar yazar. *Hacılar* ve özellikle de *Uyanış* eserleri, dini inancı güçlü kahramanlara yer vererek bu değer sistemiyle yazılmıştır. Bu değer sistemi sadece batı için değil, Rus dünyası için de oldukça kısıtlıdır. Fransız yaşamı Rus

⁷²⁰ Даниэлян, (2005), 108.

değer sisteminden geçirilerek aktarılır. Avrupa tarzı değil de Rus anlayışına uygun bir edebiyat yaratmaya çalışan Gazdanov, ana dilinin yanı sıra Rus değer sisteminden birçok şeyi de koruyarak, Fransız yaşamını Rusça yazabileceğini düşünmüştür.⁷²¹ Rus göçmen yazarlardan B. K. Zaytsev ise Gazdanov'un yazın diline yönelik şöyle bir yorumda bulunur: “*Yetenekli bir yazar, ancak iyi Rusça yazan bir yabancıymış gibi ilginç bir izlenim bırakıyor.*” (Писатель даровитый, но впечатление странное производил: иностранец, хорошо пишущий на русском языке...) ⁷²²

Gazdanov'un zamanla düz yazı stili değişir. Düz yazısında görülen romantik etkiler ve göze çarpan zıtlıklar daha az görülmeye başlanır. Lirik unsurlar ise artar. Gazdanov'un tanımına göre, kendi türünde sanatsal (estetik) diyebileceğimiz *Evelina ve Onun Arkadaşları* adlı son romanında anlatıcı, yazarın sanatının özünü anlamaya yönelik kısa bir tanım verir: “*Roman, hislerin hareket etmesidir.*” (Роман – это движение чувств.) Bu tezini açıklarken Gazdanov'un anlatıcısı, konunun ikinci sırada olduğunu, yazarın ön yargılı düşüncelerinin gereksizliğini ve eserin nasıl gelişeceğini bilmenin imkansız olduğunu söylemek ister. ⁷²³

Avrupalı aristokratlardan Paris'in sıradan insanlarına kadar zengin insan tipleri ve hayatın fizyolojik detaylarının çeşitliliği, Gazdanov'un sanatında yer bulur. Gazdanov, başta A. P. Çehov ve İ. A. Bunin

⁷²¹ Иезуитова, Титаренко, (2008), 223.

⁷²² Иезуитова, Титаренко, (2008), 221.

⁷²³ Авраменко, (2011), 255.

olmak üzere, Rus klasiklerinin geleneklerini devam ettirmiştir. Bu klasiklere gerçekliğe özgü, yabancı, ironik bir bakış açısı getirmiştir. Yazar hayatın sıra dışılığını ve ölümün nefesinin sürekli ensesinde olduğunu hisseder ve tüm bunlar onun düz yazı sanatına kendine özgü bir ifade gücü katar. Eserleri okuyuculara hayatın her anının değerini bilmek gerektiği mesajını verir.⁷²⁴

Akciğer kanseri olan Gazdanov, 5 Aralık 1971'de Münih'te hayatını kaybeder. Paris yakınlarındaki Sainte- Genevieve de Bois mezarlığına gömülür. Gazdanov'un kitapları ancak 1988'den itibaren ülkesine ulaşabilmiştir.

⁷²⁴ Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья 1918-1940, (1997), 117.

II. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1940-1960'LI YILLAR)

II. Dünya Savaşı Döneminde ve Sonrasında Rus Göçmen Edebiyatı: Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç

İkinci göç dalgası, birinci ve üçüncü göç dalgalarından farklı olarak kitlesel bir göç değildir. Birinci göç dalgasından farklı olarak ikinci göç dalgası ideolojik, sosyal ve kültürel anlamda bir bütünlük göstermez. Ancak yine de göçmenlerin kendi çizdikleri bir yol, ağırlıklı olarak göç ettikleri merkezleri olur. Ekim Devriminin neden olduğu *beyaz dalga* (белая волна) olarak bilinen ilk dalga, özgür batı Avrupa ülkelerine göçle yaşanır. Üçüncü göç dalgası komünist bir ülkeden özgür Batıya geçişle gerçekleşmiş bir göçtür. İkinci göç dalgası ise komünist bir diktatörün elinden Nazi diktatörünün eline düşerek gerçekleşir.⁷²⁵

II. Dünya Savaşı, gerek Avrupalılar gerekse Ruslar için trajik bir dönem olur. Bu dönem tüm ülkeleri yörüngesinden eder, coğrafi haritalar karışır, insanlar bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalır.

Hitler ordusunun Sovyetler Birliğine saldırması ve Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın büyük bölümünün Almanlar tarafından ele geçirilmesi, oralarda yaşayan insanları trajik bir duruma düşürür.

⁷²⁵ Синкевич, В. (2012). Вторая волна русской эмиграции. *Новый Журнал*. №267.

Yahudiler için bu idam cezası demektir. Diğerleri için ise Almanya’da zorla çalıştırılma anlamına gelmektedir. Alman ordusu geri çekilirken, Alman işgali altındaki göçmen dalgası da onlara eklenir.⁷²⁶

II. Dünya Savaşı nedeniyle Rus göçmen akımına neden olanlar; birinci göç dalgasında vatanından ayrılarak 1940’a kadar Baltık devletlerinde yaşayan vatandaşlar, Rus Kurtuluş Ordusu’nun askerleri, Almanya’nın kuşatılmış bölgelerinde ucuz iş gücü olarak çalıştırılan gençler ve Sovyet totaliter rejimiyle mücadele yoluna giren kişilerdir. Sıra dışı bir kadere mahkûm edilen bu insanlar, ömürleri boyunca zorla vatanlarına gönderilmekten korkmuş, bu nedenle de olabildiğince vatanlarından uzağa gitmek için çabalamışlardır. Nitekim son sığındıkları yer de Amerika olacaktır.⁷²⁷

Almanya’da Rusları tehdit eden üç tehlike vardı. İlki, Nazi yönetimi ve onun insanları kullanarak hayvan gibi çalıştırmayı da kapsayan uyguladığı metotlardı. İkincisi, Amerika ve İngiliz hava kuvvetlerinin bombalanmasıydı. Bu hava akınları sonucunda ne kadar mülteci, savaş esiri ve yabancı uyruklu işçi öldüğünü kimse bilmemektedir. Üçüncü tehlike ise, Sovyet yönetiminin savaş esnasında Almanya, Avusturya

⁷²⁶ Синкевич, (2012), №267.

⁷²⁷ Букарева, Н.Ю. (2004). *Проблематика и поэтика военной прозы Л.Д. Ржевского (Суражевского)*. Ярославль: Ярославский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского.
<http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

ve diğ er batı ÷lkelerine giden tüm Sovyet vatandaşlarının zorla iade talebinin ortaya çıkmasıydı.⁷²⁸

İkinci veya savaş sonrası göç olarak adlandırılan dönem, 1942’de Hitler Almanya’sındaki Rus savaş esirlerinin veya mültecilerin yaşadığı kamplarla başlar. Stalin, kamplardaki savaş esirlerinin gıda ihtiyaçlarını karşılaması için İsveç Uluslararası Kızılhaç Komitesi (Международный Комитет Красного Креста) ile sözleşme imzalamayı kabul etmez. Bu nedenle Rus esirler arasında yetersiz beslenmeden ölenlerin sayısı trajik boyutlara ulaşır. Kızıl Ordu Yüksek Başkomutanlığı (Ставка Главного Командования Красной Армии), 16 Ağustos 1941 tarihli 270 sayılı kararında, savaş esirlerinin vatanından kaçan hainler ile eşit düzeyde olduğunu söyler.⁷²⁹

Sovyet vatandaşlarının büyük bir kısmı, Almanya’daki DP olarak adlandırılan toplama kamplarına düşerler. Bu kamplardaki yaşam zor olmakla kalmaz, ayrıca günlük ihtiyaçları karşılamada oldukça yetersiz, sivil ve yasal anlamda da tehlikeli ve güvensizdir. Tutuklular arasında yazar ve şairler de bulunur. Bu nedenle yeni göç edebiyatının ilk dönemi sözlü kamp gazeteleri ve hektograf⁷³⁰ yayınlarıyla ilişkilendirilir. Bu durum, II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle değişir. Almanya’da Rus göçmen edebiyatının yeni merkezleri ortaya çıkmaya başlar. Münih’te ve Frankfurt’ta, *Posyov* (Посев), *Grani*, *Yav i Bil*

⁷²⁸ Синкевич, (2012), №267.

⁷²⁹ Синкевич, (2012), №267.

⁷³⁰ Hektograf: El yazısıyla ya da daktiloyla yazılmış metinlerin kopyalanarak çoğaltılmasını sağlayan kopyalama aleti. OJEGOV, s.127

(Явь и быль), *Literaturny Sovremennik* (Литературный современник), *Mostı ve Golos Naroda* (Голос народа) gibi ikinci dalga göçmen yazarların sanatsal eserlerini yayımladıkları dergiler çıkar.⁷³¹

Yurtsuz kişiler kimliğiyle bilinen II. dalga Rus Göçmen Edebiyatını oluşturan sanatçılar, güçlerini sanatsal yaratıcılığa harcayan ya da daha önce edebiyatla uğraşan yazarlardır. Ancak yeni göçmen yazarlar arasında Sovyet yazarı olarak ünlü olan çok az sayıda insan vardır. Bu insanlar göçmen edebiyatında hemen yer edinir ve eski göçmenler tarafından güler yüzle karşılanırlar. Nesir alanında öne çıkan bazı isimler olur. Örneğin, göçmen eleştirmenler tarafından heyecanla karşılanan *Denis Buşuyev* (Денис Бушуев) romanının yazarı S. S. Maksimov, *Grani* dergisinin redaktörü ve ilginç savaş romanı *İki Yıldız Arasında* (Между двух звезд)'nın yazarı olan L. D. Rjevski, *Gerçekdışı Değerler* (Мнимые величины) romanıyla dikkatleri üzerine çeken N. V. Narokov, Çehov Yayınevinin redaktörlüğünü yapan B. A. Filippov, birinci Rus göçmen yazarların Rus edebiyatına ve Rus kültürüne katkılarını vurgulayan ve onlara övgü dolu yorumlar yapan, *Sönmeyen Kandil* öyküsünün yaratıcısı B. N. Şiryayev ve II. Dünya Savaşını konu alan dörtlemesiyle göçmen çevresinde

⁷³¹ Насрутдинова, Л. Х. (2007). *Литература русского зарубежья*. Казань: Казанский Государственный Университет.

kendinden söz ettiren Yu. G. Slepuhin, ikinci dalga Rus göçmen edebiyatının temelini oluştururlar.⁷³²

İkinci göçmen dalgası yazarlarının çoğu XX. yy. başlarında Rusya'da doğmuştur. Genç yaşta Ekim Devrimi ve iç savaşa maruz kalmışlardır. Bunlar, güçlü ideolojik baskının olduğu koşullarda, Sovyet yönetiminin oluşum aşamasında şekillenmiş insanlardır. Ancak bunun yanı sıra ailelerinden getirdikleri Hıristiyanlığın ahlaki tutumlarını da taşımış ve korumuşlardır.⁷³³

İkinci Dünya Savaşına katılmak zorunda kalan göçmen yazarlar, SSCB'yi eserlerinde yansıtır. II. Dünya Savaşı'nın eşiğinde, savaş yıllarında ve savaş sonrası ilk günlerde, anayurtlarındaki yaşamı konu alan öyküleriyle edebiyata zenginlik katarlar. Kitap kahramanları, Sovyet yaşamında yerini bulamamış, baskıcı rejimin şiddetini kabullenememiş olan aydınlardan, kolhoz işlerinde hayal kırıklığına uğramış köylülerden ve farklı yıllarda baskı görmüş Rusya vatandaşlarından oluşur. Totaliterlik, totaliter bir devlette insan yaşamı, kamplar ve 1930'lu yılların hapisane gerçekleri ve farklı algılayış biçimleriyle II. Dünya Savaşı gibi küresel ve güncel sosyotarihi konular, ikinci göç dalgası yazarlarının temel konuları olur. Bu ani savaşa girişte göçmen yazarlar ülke yönetiminin halk önündeki tarihi suçunu görmeye eğilimli olurlar. Yönetimi ve şahsen de Stalin'i savaşa hazır olmayan SSCB için sert bir dille yargırlar. V.

⁷³² Струве, (1956), 258-259.

⁷³³ Бабичева, М. Е. (2005). *Писатели второй волны русской эмиграции*. Москва: Пашков дом, 9.

Alekseyev, G. Andreyev, G. Klimov ve diğerk bazı yeni göçmenler eserlerinde Sovyet askerlerinin Vatan Savaşının ilk günlerindeki durumunu betimlerler. Kötü bir askeri forma, yiyecek kıtlığı, yaşamak için uygun olmayan barakalar, kamplarda ve toplama merkezlerinde gerektiğı kadar silahın olmayışından bahsedilir. Özellikle acemi erlerin büyük bir kısmının savaşa yeteri kadar hazır olmayışı ve bir kısmının da savaş için uygun olmayışı eserlerde ele alınır.⁷³⁴

İkinci dalga göçmen nesrinde savaşın en başında Rus köylüsünün belirli bir kısmının Alman kuşatmasına sadık kaldıklarını gösteren sahneler ve olaylar defalarca tekrarlanır. Yazarlara göre, yerli köylü için kolhoz sistemi, yabancı boyunduruğı altında kalmaktan daha büyük bir köleleştirmedir. Kanunlardan ve mal varlıklarından yoksun olduğu için ümitsizliğe kapılan köylüler, özel toprak mülkiyetinin kendilerine iade edilmesi koşuluyla Alman yönetimini kabul etmeye hazırdır. İlk işgal günleri V. Alekseyev, G. Andreyev ve L. Rjevski'nin eserlerinde yer alır. Sovyet edebiyatı için oldukça sıra dışı olan, Alman yönetimi altındaki Rus köylüsünün yaşam tablosu, B. Şiryayev'in öykülerinde de anlatılır. Tula yakınlarındaki Maslovka ve Stavropol'da köylüler, öncü Alman bölüklerini sakin ve korkusuzca karşılarlar. Yıllarca yoksulluk çekmiş ve kanuni haklarından yoksun kalmış köylüler, yeni düzenin onları normal bir yaşama döndürmede yardımcı olacağını ummaktadırlar.⁷³⁵

⁷³⁴ Бабичева, (2005), 15.

⁷³⁵ Бабичева, (2005), 17.

Savaşın başlamasıyla göçmen Rusya'nın edebiyat yaşamı bir süreliğine durağanlık yaşar. Savaşın ilan edilmesinin ardından *Posledniye Novosti* (o dönemler günlük çıkan tek gazeteydi, *Vozrojdeniye* ise 1936'dan itibaren haftalık olarak çıkmaya başladı.) Perşembe günleri gazeteye renk katan edebiyat sayfasına yer vermeyi keser. Savaşın yaşandığı dönem koşullarında edebiyat eskisi gibi değildir. Zira çok sayıda yazar Fransız ordusuna katılmıştır. Göçmen edebiyatı için asıl ölümcül hüküm 1940 yılı başında Almanların Fransızları yenerek Paris'in işgal altında kalmasıyla verilir. Paris'teki *Russki Patriot* ve *Russkiye Novosti* adlı her iki Rus gazetesinin de basımı durdurur. O dönem kalın dergiler artık çıkmaz olur. *Sovremenniye Zapiski*'nin son sayısı 1940'ın başında çıkar. *Russkiye Zapiski* ise savaşın başlamasıyla yayımlanmaz. *Sovremenniye Zapiski*'nin yazı kurulunun yarısı Paris'i terk etmekle kalmayıp Amerika'ya göç ederler.⁷³⁶

Frankfurt'ta *Grani*, Paris'te *Vozrojdeniye*, New York'ta *Opıtı* ve Münih'te *Literaturniy Sovremennik* dergilerinin yayını durdurulur. Savaşın doğurduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle gazete ve dergiler kapanırken, yayınevleri baskı yapamaz hale gelir. Akademisyen Yekaterina Domogatskaya'nın savaş dönemindeki Rus Paris'ini anlattığı makalesinde belirttiği gibi, çok zor şartlar altında geçen dört yıldan sonra 24 Ağustos 1944'de sona eren savaş, yayın hayatında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Böylece yazarlar için önce ABD'de, yayın yapma olanağı doğar. Bir süre sonra, Fransa'da savaş

⁷³⁶ Струве, (1956), 253.

sırasında pasif kalan yayın hayatı yavaş yavaş canlanır. Ancak Fransız hükümeti uluslararası konumundan dolayı Paris'teki 'Beyaz' göçmen yayınlarına olumsuz bakmaya başlar.⁷³⁷

Bu gelişmelerin aksine 1942'de New York'da M. O. Tsetlin tarafından üç ayda bir *Noviy Jurnal* dergisi çıkmaya başlar. Dergi ilk başta kapak kısmında redaktörünü belirtmeden çıkar, fiili redaktör olarak M. O. Tsetlin yer alır. Bir süre sonra M. A. Aldanov ve *Sovremennyye Zapiski*'nin çalışanlarının katılımıyla derginin resmi redaktörleri M. O. Tsetlin ve Amerika'da uzun süre yaşayan, Harvard Üniversitesi'nde Rus tarihi dersi veren M. M. Karpoviç olur. *Noviy Jurnal* ile hemen hemen aynı anda New York'ta aylık çıkan edebi-sanatsal bir dergi olan *Novoselye* (Новоселье) yayın hayatına başlar. Derginin redaktörlüğünü şair Sofya Pregel yapar. *Noviy Jurnal*'dan farklı olarak *Novoselye* dergisi tam anlamıyla siyasi bir dergi olmasa da, temelde Sovyet karşıtı bir dergidir. Derginin sayfalarında savaş döneminin ve savaş sonrası ilk yılların havasını hissetmek mümkündür.⁷³⁸

Gönüllü veya zorunlu olarak evine dönen kişi sayısını tam olarak tespit etmek zordur. Lyudmila Obolenskaya, *Di-Pi'nin Geçmişi* (О динийском прошлом) adlı makalesinde toplam sayıyı 218.000 olarak belirtmiştir. Bu bilgiyi ise Tatyana Ulyankina'nın *Vahşi Bir*

⁷³⁷ Öksüz, (2017), 75.

⁷³⁸ Струве, (1956), 255.

Tarihi Dönem (Дикая историческая полоса) adlı kitabından öğrenmiştir.⁷³⁹

Aynı makalede Obolenskaya, Nikolay Tolstoy'un *Yalta'nın Kurbanları* (Жертвы Ялты) adlı kitabında ise bu insan sayısının 300 bin olarak verildiğini söyler ve ardından Tolstoy'un vatanına dönen insanların kaderini anlattığı satırları alıntılar ve şu bilgilere yer verir:

%20'si ya ölüm cezasına ya da 25 yıl kamp cezasına çarptırıldı; %15-%20'si 5 yıldan 10 yıla kadar kamp cezasına çarptırıldı, %10'u en az altı yıllığına Sibirya'ya sürgün edildi; %15'i Donbass, Kuzbass ve memleketlerine dönme hakkı olmaksızın savaştan harap olmuş diğer bölgelere çalışmaya gönderildi ve ancak %15-%20'si evine dönebildi. (20% получили либо смертные приговоры, либо 25 лет лагерей; 15%-20% получили от 5-ти до10-ти лет лагерей; 10% высланы в Сибирь сроком не менее шести лет; 15% отправлены на работы в Донбасс, Кузбасс и другие разоренные войной районы без права возвращения в родные места, и лишь 15%-20% смогли вернуться к себе).⁷⁴⁰

Araştırmacı Mark Vayman ise *Di-Pi: Avrupa'nın Yerinden Edilmiş Kişileri* (Ди-пи: перемещенные лица Европы) kitabında Almanya'da ilk etapta 5 milyondan fazla Sovyet savaş esiri var iken,

⁷³⁹ Синкевич, (2012), №267.

⁷⁴⁰ Синкевич, (2012), №267.

1944 yılı baharında 1.053.000 insanın kaldığını, bu düşüşün sebeplerinin ise açlıktan ve hastalıktan ölenler, kamptan kaçanlar ve Alman ordularına kaydolanlar olduğunu vurgular.⁷⁴¹

Yurt dışında bunlar yaşanırken SSCB’de ise 1 Şubat 1943’de Alman kuvvetleri teslim olmak zorunda bırakılır ve kısa süre içinde bütün Kafkasya Almanlardan temizlenir. Savaş öncesinde izlediği sert politikalar nedeniyle kendi halkı tarafından bile sevilmeyen bir lider olan Stalin, savaştan sonra ülkesinde bir kahraman haline dönüşür.⁷⁴² Alman saldırılarını durdurabilmek amacıyla hemen Batılı ülkelerle ittifaka giren Stalin, Batı’nın güvenini sağlamak amacıyla, Mayıs 1943’de Komintern’i⁷⁴³ dağıtır.

Savaşın bitimi edebiyatla ilgilenen çok sayıda ünlü Rus göçmen için trajik sonuçlar doğurur. Prag’da, Çek yönetiminin işgalci Sovyet yönetimi ile işbirliği yapmasıyla, zamanında batıya kaçamayan çok sayıda kişiyi yakalayıp tutuklarlar ve Çekoslovakya’dan sınır dışı ederler. Tutuklanıp SSCB’ye götürülenler arasında Avrasya Hareketinin lideri P. N. Savitski, Prag’daki Rus tarih arşivinin yöneticileri olan S. P. Postnikov ve P. S. Bobrovski de yer alır. Çekoslovakya’da eğitim kurumlarında ders veren göçmenlere ise

⁷⁴¹ Синкевич, (2012), №267.

⁷⁴² Опау, (2008а), 190.

⁷⁴³ Коминтерн: Международная революционная пролетарская организация, объединявшая коммунистические партии различных стран (в период 1919 - 1943 гг.) (Farklı ülkelerin komünist partilerini bir araya getiren uluslararası devrim proleter organizasyonu. (1919-1943 yılları arasında) Lingvo 12

dokunulmaz. Yugoslavya ve Bulgaristan'daki çok sayıda göçmen de tutuklanıp Rusya'ya götürülür.⁷⁴⁴

Yeni göçün ilk merkezi Münih'te çok sayıda Rus göçmen kuruluşu yer almaktadır: Ulusal İşçi Birliği (Национально-Трудовой Союз; НТС), SSCB'li Siyasi Göçmenlerin Merkez Birliği (Центральное Объединение Политических Эмигрантов из СССР; ЦОПЭ). Yeni göçmen yazarların eserleri süreli yayınlarda yer almaya başlar, ancak sayıları ilk göç dalgasında olduğu kadar çok değildir. Ulusal İşçi Birliği, 1946'da edebiyat, sanat, bilim ve toplumsal – siyasi düşünce dergisi olan *Grani*'yi yayımlamaya başlar. Derginin ilk üç sayısı Almanya'da Menhegof'taki Di-Pi kampında çıkar. Derginin yazarları, II. ve III. Dalga göçmen yazarlarıydı. Ancak 1960'ların ortalarına kadar I. Dalga göçmen yazarları da aktif olarak dergide eserlerini yayımlar.⁷⁴⁵

1951'de Münih'te ikinci dalga yayın organlarından biri olan *Edebiyat Çağdaşı. Edebiyat ve Eleştiri Dergisi* (Литературный современник. Журнал литературы и критики-1951-1952 No: 1-4)'nin *Ölenlerin Sesi* (Голос погибших) adlı özel bölümünde Sovyet Edebiyatına (B. Pilnyak, A. Voronski, O. Mandelştam, İ. Babel, B. Pasternak, Yu. Oleşa) geniş yer verilir. Dergide oldukça keskin yorumların yer aldığı bir eleştiri bölümü de vardır. Bu bölümde yeni göçmen yazarların Sovyet Edebiyatı (V. Zavalışin'in *Yesenin ve Mayakovski* (Есенин и

⁷⁴⁴ Струве, (1956), 256.

⁷⁴⁵ Смирнова, (2012), 381.

Маяковский), O. Anstey'in *Pasternak'la İlgili Düşünceler* (Мысли о Пастернаке), L. Rjevski'nin *Anna Ahmatova (analiz denemesi)* (Анна Ахматова, опыт анализа) makaleleri yer alır.⁷⁴⁶

SSCB ise 1953'te büyük liderin ölümüyle sarsılmaktadır. Stalin'in 1928'de Parti önderliğini ele geçirmesinden sonra yarattığı sistemin değilse bile terör döneminin sona erdiği 1953'teki ölümüne kadar süren çeyrek yüzyıl içinde, tahminlere göre yaklaşık 25 milyon insan Sovyet rejimine susturulur ve sessiz ve uyumlu bir toplum, Stalin döneminin kalıcı sonuçlarından biri olur.

İ. V. Stalin'in 1953 yılında ölümünden sonra bir yönetim değişikliği yaşanır. Stalin'in ölümüyle Komünist Parti Merkez Komitesi Sekreteri olan Malenkov, 6 Mart 1953'te SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı (Başbakan) olur. Stalin'e kıyasla daha yumuşak bir siyaset yürütmüş ve halkın yaşam standartlarını iyileştirme girişiminde bulunmuştur. Bunun için tarım ve tüketim mallarının önemini vurgular. Tüketim mallarının fiyatları düşer. Kolhoz vergilerini düşürüp çiftçilerin borçlarının iptal edilmesini yürürlüğe koyar. Parti işleri bir lider tarafından değil, Parti Merkez Komitesi tarafından yürütülür. Genel af çıkartılarak siyasi suçlular dışında beş yıldan daha az tüm cezalar affedilir. Dünyada ilk atom enerji santrali SSCB'de Malenkov döneminde hizmete girer. Malenkov, parti yapısında Bakanlar Kurulunda yapılan değişimler sonucu konumundan olur. 7 Eylül 1953'te Nikita Sergeyeviç Kruşçev Merkez Komitesi Birinci Sekreteri

⁷⁴⁶ Смирнова, (2012), 381

olduğunda, Malenkov Bakanlar Kurulu başkanı olarak kalır. 1955'te görevinden alınır.⁷⁴⁷

Nisan 1956'da 58. Maddeyle tutuklananların cezaları iptal edilir. Sisteme bağlı kamplarda 1945'teki düzeye göre 1 milyon daha fazla, 2.561.351 mahkûm bulunmaktaydı. İşgücü özellikle serbest işçileri çalıştırmanın çok maliyetli, hatta imkânsız olduğu soğuk ve ücra bölgelerde değerli metalleri çıkarmada son derece önemli olan GULAG, Sovyetlerin savaş sonrası atılımlarını simgeler bir hal almıştır.⁷⁴⁸

Siyasi anlamda 1956'da gerçekleştirilen XX. Kongre'nin ardından Merkez Komitesi Birinci Sekreteri olarak iktidarda Malenkov'un yerini alan Kruşçev, hükümet başkanlığına kadar yükselmeyi başarmıştır.⁷⁴⁹

Kruşçev başta Sibiryaya toprakları olmak üzere birçok bölgenin steplerinde geniş ekili alan elde etme amacı ile *ham toprak* politikasını uygulamaya koyar. Yaklaşık 5 yıl süresince (1954-1958) ham topraklara yatırılan para 1955 yılı başlarında 676 milyon rubleden 1959 başlarına kadar 8,7 milyar rubleye yükselir. Ocak 1959'da 20.980.000 hektarlık bir araziyi içine alan 425 yeni hububat

⁷⁴⁷ Kaşoğlu, A. (2017). "Gücü Elinde Tutamayan Lider"., *Liderlerin Sovyeti: Devrimden Perestroykaya*. Ayla Kaşoğlu. (Editör). İstanbul: Çeviribilim, 123-149.

⁷⁴⁸ Kaşoğlu, A. (2015). *Kamp Gerçeğinden Edebiyata: İlk Çember, İvan Denisoviç'in Bir Günü, Gulag Takımadaları*. V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Mersin Üniversitesi, 404-406.

⁷⁴⁹ Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü. (1961). *Hruşçov Hakimiyeti Altında Sovyetler Birliğinin İç Siyaset Gelişmesi*. Münih: 7. Yıl, Sayı: 23/24, s. 13.

sovhozları ortaya çıkar. Ham topraklar üzerinde yapılan 6 yıllık denemenin 1956 ve 1958 olmak üzere ancak iki yılı başarılı olur.⁷⁵⁰ Ham toprağın zemininde erozyonla bağlantılı olarak gerçekleşen çevresel felaket, ülkede yüksek düzeylere varan gıda krizinin ortaya çıkmasına neden olur. 1963 yılı sonbaharında ansızın bakkallardan ve marketlerden ekmek ve un yok olur. O yıl Sovyetler Birliği tarihinde ilk defa yurt dışından ekmek ithal edilir.⁷⁵¹

1950-1960'larda yönetimde olan Kruşçev, *buzun çözülmesi* (Оттепель) adıyla anılan önemli bir tarihi dönemin yaşanmasına öncü olmuştur. *Buzun çözülmesi* dönemiyle, edebiyat ve kültür tarihinde yenilikler görülür. On yıl içerisinde edebiyatta yeni türler yerini alır. Örneğin; köylü yaşamını konu alan eserler (деревенская проза), Stalin karşıtı edebiyat (антисталинская литература), savaş nesri (лейтенантская проза), gençlik nesri (молодежная проза) ve varyete şiir (эстрадная поэзия) türleri ortaya çıkar. Edebiyat ve şiirin birbiriyle iç içe geçmesi, yazarların eserlerinde toplumun ruh halini yansıtmaya çalışmaları, değişen tarihi gerçeklerin farkına varma, *buzun çözülmesi* dönemi edebiyatının temel özelliğidir. Bu dönem vatandaşlık, liberalizm ve ahlaki fikirlerin tırmanış dönemi olarak anılır.⁷⁵²

O dönemlerde yurt dışında edebi faaliyetlerin sürdüğü Münih'te ise 1958'den itibaren *Mostu* (1958-1970) dergisi çıkmaya başlar. Bu dergi,

⁷⁵⁰ Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü, (1961), 21-22.

⁷⁵¹ Kaşoğlu, (2017), 205.

⁷⁵² Kaşoğlu, (2017), 184-185.

II. Dalga Rus göçü temsilcilerinin sanatsal güçlerini bir araya getirmek için tasarlanmış bir yayın organıdır. Tıpkı *Literaturniy Sovremennik*'de olduğu gibi *Mosti* dergisi de Sovyet Edebiyatına oldukça önem vermiştir. Yazı kurulu manifestosunda derginin adına yönelik şu ifade yer alır: “*Bizim kıyımız ve o kıyı arasında, anavatan ve Batı arasında, bugün ve yarın arasında köprüler gereklidir.*” (Мосты нужны – между нашим и тем берегом, между родиной и Западом, между сегодняшним и завтрашним днем.)⁷⁵³

II. Dünya Savaş dönemi göçmenlerinin çoğu, Amerika’da New York, Chicago, Los Angeles ve San Francisco’ya göç ederler. Buralarda komünist vatanlarından olabildiğince uzaklarda kendilerini güvende hissederler. Özellikle de New York, Rus Göçmen Edebiyatını dönemleştirmeye çalışan, 1940 sonrası Rus diasporası, tarihinin *Okyanus ötesine gidiş* (исход за океан)’ini en önemli olay olarak adlandırır:

En önemli gerçek, ‘Amerika’nın keşfi’, dahası ‘Avrupa parametresini’ terk edebilmiş herkesin taşındığı ve o günden beri yurt dışında Rus kültürünün kalesi olmuş ‘Noviy Jurnal’ ve Sofya Pregel’in çocuğu olan hareketli, endişeli, arayış içinde olan ‘Novoselye’ nin basıldığı yeni bir edebi merkez olarak New York’un keşfidir. (Главнейший факт – «открытие Америки», точнее – Нью-Йорка, как нового литературного центра, куда перебирались все те, кто мог покинуть

⁷⁵³ Смирнова, (2012), 381-382.

«параметр Европу», и где возникли «Новый журнал», ставший с тех пор новой цитаделью русской культуры за рубежом, и живое, беспокойное, ищущее «Новоселье», детище Софии Прегель.)⁷⁵⁴

Savaş yıllarında Almanya'dan Amerika'ya edebi göç akışı da başlar. İkinci göç dalgasının edebi mirası birinci göç dalgasında olduğu kadar zengin, çeşitli ve geniş olmaz. Belgesel, sosyo-politik içerikli B. Şiryayev'in *Sönmeyen Kandil* ve *İtalya'daki Yurtsuzlar. Kukla Satıcısının Notları* (Ди-Пи в Италии. Записки продавца кукол) eserleri, G. Andreyev (Homyakov)'in *Solovetski Adaları* (Соловецкие острова) ve *Havan Topu ERLeri* (Минометчики) ve diğer öykü kitapları dönemin öne çıkan eserleri olur. Göçle bağlantılı olarak *Novoye Russkoye Slovo* gazetesiyle *Noviy Jurnal*, *Novoselye* ve *Sovremennyye Zapiski* dergilerinin önemi artar.⁷⁵⁵

Noviy Jurnal'ın tıpkı *Sovremennyye Zapiski* gibi Rus göçünün büyük edebiyat dergilerinden biri olması tesadüfi değildir. Dergi içerisinde *Edebiyat ve Sanat* (Литература и искусство), *Anılar ve Belgeler* (Воспоминания и документы), *Politika ve Kültür* (Политика и культура) gibi bölümler vardır.⁷⁵⁶ Savaş sonrası göçmen yazarların çoğu *Noviy Jurnal*'da savaş anılarını, Stalin terörünü ya da SSCB'de geçen günlerini kaleme alırlar. R. Gul, *buzun çözülmesi* dönemiyle

⁷⁵⁴ Смирнова, (2012), 382.

⁷⁵⁵ Матвеева, Ю. В. (2017). *Русская литература зарубежья: Три волны эмиграции XX. Века*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 29.

⁷⁵⁶ Смирнова, (2012), 383.

ilgili şunları hatırlar: “SSCB’li yazar ve okuyucuların ayrı ayrı sesleri bize kadar ulaşmaya başladı” (до нас стали доходить отдельные голоса писателей и читателей из Советского Союза)⁷⁵⁷ 1958’de dergide B. Pasternak’ın *Doktor Jivago* (Доктор Живаго) romanından bir bölüm, Lidiya Çukovskaya’nın *Sofya Petrovna* (Софья Петровна) adlı uzun öyküsü, V. Şalamov’un *Kolima Öyküleri* (Колымские рассказы) ve S. Saninyan’ın toplama kamplarını konu edinen öyküleri yayımlanır.⁷⁵⁸

Çehov adını taşıyan Amerikan yayınevini faaliyetleri, ikinci dalga göçmen edebiyatı için büyük önem taşımaktadır. Söz konusu yayınevinde dört yıl içerisinde yüz yirmi dokuz yazarın yüz yetmiş sekiz kitabı ve yedi antoloji kitabı basılır.⁷⁵⁹

Savaş sonrası göç, Batılı okuyucuların II. Dünya Savaşı öncesi SSCB’deki hayat, Sovyet orduları, işgal altındaki Almanya’da bulunan Sovyet kesiminin durumuyla ilgili bilinmeyen bilgilere ulaşmasını sağlar. Bu bilgileri içeren ikinci dalga göçmen edebiyatı batı toplumunun ilgisini çeker. Çok sayıda eser farklı dillere çevrilerek sadece göçmen basınında değil aynı zamanda Batı ülkelerinin yayın organlarında da yankı uyandırır. G. Klimov’un *Berlin Kremli* (Берлинский Кремль) ve S. Solovyov’un *Ve Tanrılar Sustuğunda* (И когда боги молчат), 1950’lerin ortalarında çok sayıda ülkenin okuyucuları tarafından oldukça başarılı bulunmuş, birçok kez

⁷⁵⁷ Смирнова, (2012), 384.

⁷⁵⁸ Смирнова, (2012), 384.

⁷⁵⁹ Матвеева, (2017), 29.

İngilizce, Almanca, Fransızca, Sırpça, İsveççe, Norveççe ve hatta Çince basılmıştır. Sadece Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da değil, Hindistan, Myanmar ve Çin'de de yayımlanmıştır.⁷⁶⁰

Rus göçü ve Rus göçmen edebiyatı için savaş sonrası dönemde vuku bulan önemli olaylardan biri, Ekim Devrimi ve İç Savaşın ortaya çıkması sonucu Rusya'yı terk eden ve siyasi göçe maruz kalan eski göçmenlerle, II. Dünya Savaşı esnasında veya savaşın bitiminden kısa süre sonra gönüllü veya zorunlu, ağırlıklı olarak Almanlarla beraber vatanlarını terk eden yeni göçmenlerin buluşmasıdır.⁷⁶¹

Birinci ve ikinci göç dalgasının buluşma noktası Paris olur. Paris'te bir araya gelen birinci ve ikinci göç dalgasının temsilcileri arasındaki yabancılaşma açıkça hissedilir. Yeni göçmen edebiyatçıların hemen hemen hepsinin omuzlarında ülkelerinde maruz kaldıkları baskı vardır: tutuklamalar, hapsilere, kamplara atılmalar ve sürgün edilme gibi.

Paris'te edebi ve siyasi bir dergi olan *Vozrojdeniye* (1949-1974) çıkar. Liberal tutucu yönelimli bir ideolojiye sahip olan dergi, bu görüşünü Paris'te 1925'ten 1940 yılına kadar basılmış olan, aynı adı taşıyan gazetesinde de sürdürür. Dergide şu sloganlara rastlamak mümkündür: *Rusya'nın Yüceliği ve Özgürlüğü* (Величие и свобода России), *Kültürün Değeri* (Ценность культуры), *İnsanın Üstünlüğü ve Hakları*

⁷⁶⁰ Бабичева, (2005), 11.

⁷⁶¹ Струве, (1956), 256.

(Достоинство и права человека). *Vozrojdeniye* sayfalarında iki göç dalgası bir araya gelir. İ. Bunin, A. Remizov, B. Zaytsev, İ. Şmelyov, D. Merejkovski, Z. Gippius, N. Teffi, Yu. Odarçenko, Ye. Yakonovski, İ. Lukaş, A. Rennikov, V. Smolenski, Yu. İvask, Ye. Gagarin, Z. Şahovskaya ve L. Çervinski'nin çalışmaları bu dergide yayımlanır.⁷⁶²

Rusya'nın Almanya'ya karşı kazandığı zaferin ardından Fransa'daki Rus göçmenler arasında *Sovyet yurttaşlığı* (Советский патриотизм) dalgası baş gösterir. Çok sayıda göçmen Sovyet Rusya'sının ulusal bir yeniden doğuş yoluna girdiğine inanır. Hatta Rusya'ya dönüp vatanları uğruna çalışmayı düşünürler. Kimileri Fransız vatandaşı olmuş, pasaportlarını Sovyet vatandaşlığına dönüştürmek ve vatanlarına geri dönmek istemeseler bile, bu düşünceyi yaymaktan vazgeçmezler. Paris'te iki Sovyet yanlısı gazete çıkar. Bunlar *Sovetstki Patriot* (Советский патриот) ve *Russkiye Novosti* (Русские новости) gazeteleridir.⁷⁶³ 1947 yılından itibaren ise Paris'te *Russkaya Misl* gazetesi haftada iki kez çıkmaya başlar. Bu gazete V. A. Lazarevski tarafından kurulur. Redaktörlüğünü ise V. F. Zeeler, S. A. Vodovoy ve V. V. Polyanski birlikte yaparlar.⁷⁶⁴

Demir perde uzun süre bu göçmen yazarları SSCB'den ayırmış, ancak aynı zamanda onlar için bir kurtuluş olmanın yanı sıra büyük bir bahtsızlık da yaşatmıştır. Vatandan ayrı olmak kişinin şahsen güvende

⁷⁶² Смирнова, (2012), 382.

⁷⁶³ Струве, (1956), 255.

⁷⁶⁴ Струве, (1956), 256.

olmasını sağlarken, potansiyel Rus okuyucu kitesinden mahrum bırakmıştır.⁷⁶⁵

II. Dalga Rus göçmen yazarların kaderi başlangıçta birbirine benzese de, sonraları farklı şekilde gelişim gösterir. Savaş sonrası ilk dönemler tüm yazarlar Avrupa'da, çoğunlukla da Almanya'da yoksulluk çekerler. Ancak 1950'li yılların başlarında yasal olarak tüm dünyaya yayılırlar. Başarılı olanların çoğu Amerika'ya göç eder ve orada güzel bir kariyer sahibi olurlar. Rus edebiyatı alanında fahri doktor olan Profesör Leonid Rjevskiy, hayatının sonuna kadar Amerika'daki birkaç üniversitede ders verir. Aynı şekilde Profesör Nikolay Ulyanov da yıllarca Amerika'daki üniversitelerde hocalık yapar. Emekliye ayrıldıktan sonra da hayatının sonuna kadar bilimsel çalışmalarını sürdürür. Boris Filippov, başarılı bir editör ve Rus kültürünü yayan kişi olarak ünlenir. Vasili Alekseyev, Nikolay Narokov ve Tatyana Fesenko, Amerika'daki edebi-sanatsal kariyerlerini ve hayatlarını başarılı bir şekilde yürütürler. Hayatının sonuna kadar Avrupa'da yaşayanlar arasında Boris Şiryayev (İtalya) ve İrina Saburova (Almanya) da yer alır. Ancak tüm göçmenlerin kaderi böyle mutlu geçmez. Örneğin; Vladimir Yurasov, popülerliğini yitirir ve 1999'da yakınları tarafından terk edilmiş ve edebiyat topluluğu tarafından unutulmuş olarak Amerika'nın ücra bir köşesinde hayatını kaybeder. Benzer kaderi Gennadiya Andreyeva da yaşar. Mihail Solovyov, tedavisi olmayan bir hastalığa yakalanarak hayatını kaybeder. Sergey Maksimov ise Amerika'daki yaşama alışamaz ve genç yaşta

⁷⁶⁵ Бабичева, (2005), 10.

alkolizmden dolayı yaşama veda eder. Göçmen yazarların çoğunun hayatı vatanlarından uzakta, yabancı ülkelerde son bulur.⁷⁶⁶

İkinci dalga Rus göçmen yazarları bir dizi edebi-eleştirel faaliyetlerde de bulunurlar. Kendi çevrelerine uzun süre kapalı olan yazarlar, ister istemez birbirlerinin ilk eleştirmenleri olurlar. Her yazar defalarca başka bir yazarın eserlerine yönelik cevaplarıyla süreli yayınlarda yer alır. Çoğu yazar Rus klasikleri üzerine yapılan araştırmaların takipçisi olur. Rus klasikleri, onlar için yazarlık mesleğinin temel kitabı niteliği taşır ve onların kendi yerli edebiyatlarıyla bağlantılarını koruyan bir sestir. Kimi yazarlar da Modern Edebiyata veya Sovyet Edebiyatına ilgi duyarlar. Özellikle L. Rjevski, N. Ulyanov ve B. Filippov'un geniş çaplı edebi-eleştirel faaliyetlerinden övgü ile söz edilir.⁷⁶⁷

İkinci dalga göçmen yazarların eserlerinin Rus edebiyatına entegre oluşu, teknik sebepler nedeniyle de zor olmuştur. Kitapları düşük tirajlı, kalitesiz kağıt üzerine basılmış, çok sayıda eser sadece göçmen süreli yayınlarda yer alabilmiştir. Savaş sonrası göçmenlerinin düzensiz yaşamı, kitapların bir araya gelmesine engel olmuştur. Bu nedenle çok sayıda eser hem okuyucu, hem de araştırmacı ve yayıncılar için zor ulaştırılabilir bir hal almıştır. Bu da ikinci dalga göçmen edebiyatının vatanında geç tanınmasının sebeplerinden biridir.⁷⁶⁸

⁷⁶⁶ Бабичева, (2005), 26.

⁷⁶⁷ Бабичева, (2005), 27.

⁷⁶⁸ Бабичева, (2005), 12.

Rus okuyucusunun savaş sonrası göçmen edebiyatı ile tanışması ancak 1980’li yılların sonunda başlar. Başlangıçta oldukça ünlü şairlerin eserleri yayımlanır. İvan Yelagin, Dmitri Klenovski, Nikolay Morşen ve İgor Çinnov’la ilgili makaleler, hatta ders kitaplarında başlıklar yer alır. Yerli okuyucuya giden yolu Leonid Rjevski, Nikolay Narokov, Boris Filippov, Boris Şiryayev, Vladimir Yurasov ve diğeri bazı ikinci dalga Rus göçmen nesir yazarları bulmayı başarırlar. Rus göçmen nesrinin bu bölümüyle tanışan yerli okuyucu B. Şiryayev’in *Sönmeyen Kandil* eserini okumaya başlar. Bu eser bölüm bölüm 1989’da süreli yayınlarda yer alır ve 1990’lı yıllar boyunca kitap farklı yayınevleri tarafından yayımlanır. Hemen hemen Şiryayev’in kitabıyla aynı dönemde, 1990’ların başında Rusya’da N. Narokov’un *Gerçekdışı Değerler ve Yapabilirim* (Mory) romanları yayımlanır.⁷⁶⁹

⁷⁶⁹ Бабичева, (2005), 12.

Yuri Grigoryeviç Slepuhin (1926-1998)

Yuri Grigoryeviç Slepuhin, Rostov bölgesindeki Şahtı şehrinde, 1 Ağustos 1926'da doğar. XX. yy. ikinci yarısı Rus yazarlarından biridir. 1963'ten 1992'ye kadar SSCB Yazarlar Birliği (Союз писателей СССР) ve St. Petersburg Yazarlar Birliği (Союз писателей Санкт-Петербурга)'nin üyelerindedir. Otuz yılı aşkın bir süre “St. Petersburg'daki Bilim Adamları Edebiyat Topluluğu Kurulu (Литературное объединение дома ученых в Санкт-Петербурге)’nu yönetir.⁷⁷⁰

Babası Grigori Panteleymonoviç Slepuhin (Koçetkov (1901-1962), I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Mesleği ise ziraatçılıktır. II. Dünya Savaşı başlamadan önce Kuzey Kafkasya'nın baş tarım uzmanlarından biriydi. Annesi Valentina İvanovna Slepuhina

⁷⁷⁰ <http://www.yslepukhin.ru/>

(Koçetkova (1907-1980) ise soylu bir Ukrayna ve Polonyalı aileden gelmektedir. Hayatını ailesine ve çocuklarına adanmış biridir. Babanın işi gereği aile sık sık taşınmak zorunda kalır. Rostov, Pyatigorsk ve Stavropol şehirlerinde yaşarlar. Y. G. Slepuhin'in annesinin anlattıklarına göre, geleceğin yazarı henüz dört yaşındayken okumayı öğrenmiş ve o zamandan itibaren de hayatı boyunca okumuştur. Yazar Slepuhin, Homeros'un *Odessa* (Одесса) adlı eserini ve Jukovski'nin baladlarını oldukça severdi. James Fenimore Cooper, Thomas Mayne Reid ve Walter Scott'un eserlerini büyük bir ilgiyle okumuştur. On iki yaşından itibaren Rus klasiklerini okumaya başlamıştır.⁷⁷¹

II. Dünya Savaşı esnasında, 1942 yazında Stavropol Almanlar tarafından kuşatılır. Buna tanıklık eden Slepuhin, ileriki yıllarda *Öğle Vaktinde Karanlık* eseriyle dönemin Sovyet edebiyatında görülen ideolojik basmakalıp sözlerin dışına çıkacak ve olayları tüm çıplaklığıyla ortaya koyacaktır.⁷⁷²

1942 Kasım ayında ise Koçetkov ailesi zorunlu işlerde çalıştırılmak üzere Almanya'ya sürülür. Almanya'ya sürüldükleri için Yuri Slepuhin orta öğrenimini tamamlayamaz. Sonraları kendi kendini yetiştirir. Rusça dışında İngilizce ve İspanyolca dillerini çok iyi bilir. Latin, Alman, Fransız, Leh ve Ukrayna dillerinde ise akıcı bir şekilde okumalar yapar. Ansiklopedik eğitim almış biridir. Sadece beşeri

⁷⁷¹ Слепухина, Н. А. (2014). *Юрий Слепухин. Писатель и реэмигрант. Судьба и творчество. Люди и судьбы русского зарубежья*. Выпуск:2. Москва: Институт всеобщей истории РАН.

⁷⁷² Слепухина, (2014).

bilimlere değil, aynı zamanda teknik konulara da hakimdir. II. Dünya Savaşı esnasında gerek Sovyet gerekse yabancı marka silah türlerinin tümünü öğrenir. Almanya'nın Essen şehrindeki Scharnhorst kampında bulunur. 1944 yılı Mayıs ayından 1945 yılı Mart ayına kadar bir malikanede ırgatlık yapar. Askeri müttefik kuvvetler tarafından 1945 yılı Mart ayı başlarında İngilizler tarafından SSCB'ye gönderilmek üzere ailesiyle Belçika'ya götürülür. Her ne kadar teyzesi, dayısı ve teyzesinin eşi cezaya çarptırılıp tutuklansa da, Koçetkov ailesi beyaz göçmenlerin yani I. Dalga göçmenlerin yardımıyla Sovyet kamplarından kurtulur. Sonraları gelecek dönemde Koçetkov soyadını Slepuhin olarak değiştirirler. Slepuhin soyadı, babasının annesinin kızlık soyadıdır.⁷⁷³

1945 yılından 1947 yılına kadar Yu. G. Slepuhin Brüksel'de yaşar. Brüksel'de yaşadığı süre içerisinde farklı ufak çaplı bürolarda memur olarak çalışır. Belçika'da Slepuhin, Ulusal İşçi Birliği (Национально-трудовой Союз) (НТС)'nin üyelerinden olur. 1947'de ailesi ile birlikte *yerinden edilmiş kişi* sıfatıyla Arjantin'e gider. Buenos Aires'te on yıl yaşar. Bu süre zarfında farklı işler yapar. İnşaatta çalışır, oto tamirciliği yapar, montajcı, elektrikçi ve hediyeelik eşya tasarımcısı olarak hizmet eder. Siyasi ve toplumsal olaylarla yakından ilgilenir. Göçmen gazete ve dergilerinde çalışır. Ulusal İşçi Birliği'nin Güney Amerika şubesinin yönetim kadrosunda yer alır. 1955'te Ulusal İşçi Birliği'nden ayrılır. 1956'da Buenos Aires'in Sovyet elçiliğine ülkesine dönmesi için gerekli belgeler gelir. 1957'de

⁷⁷³ <http://www.yslepukhin.ru/>

Arjantin'den SSCB'deki Voronej şehrine geri gönderilir. 1958'de Leningrad bölgesindeki Lomonosov şehrine taşınır. 1964 yılından itibaren Leningrad bölgesindeki Vsevolojk şehrinde yaşar.⁷⁷⁴

Vatanına döndükten sonra Slepukhin kendini tamamen edebiyata adar. İlk çalışması, sanatsal ve sosyo-politik konulu bir deneme yazısı olan *Altın Kaplaması Olmayan Gümüş Cumhuriyet* (Серебряная республика без позолоты)'dir. Bu deneme yazısı, Voronej dergisi olan *Podyom* (Подъем)'da sonraları ise Leningrad dergisi olan *Neva* (Нева)'da yayımlanır. Kısaltılmış şekli ise *Coanna Alarika* adlı eserinde *Herkese Anlat* (Расскажи всем) başlığı altında yer alır.⁷⁷⁵

Yuri Slepukhin ünlü dörtleme eseriyle edebiyat dünyasında tanınmayı başarır. Bu dörtlemenin ilki *Kavşak* (Перекресток) adlı eseridir. Eser, II. Dünya Savaşı'nı anlatır. Eserin geçtiği dönem ise savaş öncesi son aylardır. Kahramanları ise 1941 yılı kuşağından, diplomalarını yeni almış onuncu sınıf öğrencileridir. Ahlaki temizlik, dostluk ve birbirlerine karşı hissettikleri görevlerin sorumlulukları, başkahramanların karakterlerinin öne çıkan özellikleridir. İlk aşk hissi de etkileyici bir dille eserde verilmiştir. Roman, 1962, 1964, 1966, 1988 ve 2005 yıllarında *Seçme* kitabının birinci cildinde yayımlanır.

Romanda olay örgüsü, 1936 yılı sonbaharında başlar. Tüm dörtlemede karşımıza çıkacak olan Tatyana Nikolayeva, Ukrayna'daki Ensk

⁷⁷⁴ <http://www.yslepukhin.ru/>

⁷⁷⁵ <http://www.yslepukhin.ru/>

şehrine gelir. Tanya, öksüz biridir. Moskova'nın önde gelen yöneticilerinden olan babası, trajik bir kaza nedeniyle hayatını kaybeder. Annesi ise babasından önce vefat etmiştir. Tanya'yı tank birliklerinde binbaşı olarak çalışan amcası Aleksandr Semyonoviç Nikolayev büyütür. Bekar olan amcası işi gereği sık sık iş gezilerinde olduğu için, Tanya ile "komutan anne" (мать-командирша) olarak adlandırdıkları komşusu ilgilenir. Tanya Ensk şehrinde ortaokula başladığında, onun yakın sınıf arkadaşları Sergey Dejnev, Lyudmila Zemtseva ve Volodya Gluşko, romandaki diğer karakterler arasında yer alır.

Sergey Dejnev, babası aileyi terk ettiği için abisi Nikolay'ın kontrolü altında büyümüş, fakir bir ailenin kendi halinde bir çocuğudur. Sergey sınıfta kaldığı için diğer arkadaşlarından iki yaş büyüktür. Dokuzuncu sınıfa başladığında fizik dersine çok çalışır. Hayali mühendis olmaktadır. Tüm gününü, neşeli ve oldukça girişken bir yapıdaki, eserin ilerleyen sayfalarında Tanya Nikolayeva'nın hayatında önemli bir rol oynayacak olan Jora Popandopulo'nun yönettiği enerji laboratuvarında geçirir. Tanya ve Sergey'in ilk karşılaşması laboratuvarında olur. Tanışma esnasında aralarında ufak bir tartışma çıkar.

Tanya'nın lisedeki sınıf arkadaşlarından biri de çok sevdiği Lyudmila Zemtseva'dır. Lyuda, Tanya'yı yönetmeye, onun coşkulu, yaramaz ve uzlaşmaz doğasını dizginlemeye çalışır. Lyudmila'nın da normal bir aile yapısı yoktur. Annesi fizik-matematik bilimleri alanında bir

Akademisyendir, hayatını bilime adanmıştır ve kızının eğitimine zaman ayırmaz. Lyudmila neredeyse tamamen kendi haline bırakılmış bir kızdır. Oldukça bağımsız bir hayat sürer. Bu da ona yaşlılarından daha olgun bir hava katar.

Volodya Gluşko ise romantik yapılı, uzaya gitmenin ve kahramanca davranışlar sergilemenin hayalini kuran bir gençtir. Tarihe ve sanata ilgisi olan, çok okuyan biridir. Diğer arkadaşlarından farklı olarak mutlu bir aileye sahiptir. Babası muhasebeci, annesi ise ev hanımıdır. Kendilerine ait bir evleri vardır. Ek olarak burada çiftçilik de yaparlar. Volodya mal varlıklarından rahatsız olur, hatta bundan neredeyse utanç duyar, ancak zamanla buna alışır.

Üstün yetenekli bir genç olan Saşa Lihtenfeld ve İra Lisiçenko da Tanya'nın sınıf arkadaşları arasındaydılar. Tanya ve Lyuda, sık sık Lisiçenko ailesinin evine gider, kendi evlerinde bulamadıkları konforu ve refahı bu evde bulurlar. Ailenin reisi olan Pyotr Gordeyeviç, formenlik yapan zeki ve ciddi yapılı bir insandır. Gençler bu evde bir araya geldiklerinde, geleceklerinden konuşur, meslekleri üzerine tartışırlardı. Konuşmalarında, Batı ve Doğuda çoktan başlamış olan savaş konusu da her daim yer alırdı. 1939 yılı Eylül ayında Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla II. Dünya Savaşı başlamıştır.

Kitapta karşımıza ilk olarak komsomol yöneticisi olan ve gelecekte Ensk'teki yeraltı gençliğinin yöneticiliğini yapacak olan Leşa Krivoşin çıkar. Krivoşin, savaşta İngiltere ve Fransa'nın suçlu

olduğunu açıklayarak sınıf içerisinde farkındalık çalışmaları yürütürdü.

Tanya ve Sergey birbirlerinden hoşlanırlar ve aralarında ilk aşk hissi doğar. Tanya, Sergey'in annesiyle tanışır, ancak annesi onu şımarık bir kız olarak görür ve Sergey'e yakıştıramaz. Sergey'in abisi Nikolay da annesiyle aynı görüştedir. Bu yorumlar üzerine Sergey, ailesine karşı yabancılaşmaya başlar.

Sinemada *Eğer Yarın Savaş Olursa* (Если завтра война) filmi gösterime girer. Gençlerde, vatandaşlık dürtüsü canlanır. Tanya, Almanya'da yer altı çalışmalarında görev almanın hayalini kurar. Sergey'in Tanya ve Lyudmila arasında geçen konuşmanın bir kesitini duyup yanlış anlaması, Tanya ve Sergey'in bir süreliğine ayrılmalarına sebep olur. Finlandiya'da savaş başlamıştır. Nikolay Dejnev, gönüllüler ordusuna katılarak cepheye gider ve kısa bir süre sonra da şehit düşer. Savaşın ne kadar insanlık dışı olduğunu ilk anlayan Sergey'dir. Sergey, ailesinin başında kalarak yazın elektrikçi olarak çalışır ve çok yetenekli bir işçi olur. Tanya'nın amcası Saşa da cephededir. Tanya ve Lyuda yazın farklı yerlere tatile giderler.

1940 yılı sonbaharıdır. Tanya ve Sergey yeniden görüşmeye başlarlar. Birbirlerini gerçekten çok sevdiklerini anlarlar. Sergey, Tanya'nın amcası Saşa ile tanışır. Saşa, Sergey'in güvenilecek ve karakter sahibi bir insan olduğunu düşünür. Lyuda'yı sınıfın komsomol yöneticisi yaparlar. Tanya öncü müfrezeyi kendi üzerine alır. Gençlerin tüm

meselelerinde gerçek bir eğitici, taktik verme konusunda yardımcılık ve danışmanlık yapan edebiyat öğretmeni Sergey Mitrofanoviç, gençlere çok güvenir.

1940 yılı Ekim ayı, devlet çalışma rezervlerinin oluşturulduğu ve savunma sanayinin yükselişe geçtiği bir yıl olur. Almanlar İngiltere'deki Coventry şehrini bombalar. Faşistlerin Yahudilere karşı işlediği vahşetlerle ilgili ilk bilgiler ortaya çıkar.

SSCB, Almanya ile saldırmazlık paktı imzalar. Tanya faşist karşıtı duvar gazeteleri çıkarır, faşizmi en korkunç siyasi sistem olarak nitelendiren öncü toplantılar düzenler. Komsomol Bölge komitesi eğitmeni Şilabin bunu öğrenir ve Tanya'yı bu ayrıştırıcı işle İngiliz-Amerikan emperyalistlerle iş birliği yapmakla suçlar. Leşa Krivoşein onu korumaya çalışır, ancak Tanya'yı bu konuda uyarır ve öncü çalışmalar yapmasını yasaklar. Tanya ilk zamanlar bu konuya çok üzülse de görüşlerine sadık kalır ve bağımsız, uzlaşmaz yapısını ortaya koymaya devam eder.

Almanlar İngiltere'ye saldırır. Okullarda ders olarak savaş eğitimi verilir. Almanya Yugoslavya'ya saldırır. Dezhnev ailesi akrabası olan Tula şehrine gider. Tanya Sergey'in annesi ile konuşmak için yeni bir girişimde bulunur. Tüm hayatı boyunca yalnızca Sergey'i sevdiğini söyler, ancak Sergey'in annesi buna inanmaz. Sergey Ensk'de kalır. Almanlar SSCB sınırına askeri kuvvetlerini getirirler. Okulda - son sınavlar 21 Haziran 1941'de yapılır. Gençler gelecekteki orta yaş

dönemi yaşamlarının hayallerini kurar ve enstitüye girmek için Leningrad'a gitmeyi planlarlar. Tanya ve Sergey evlilik planları yapar ve tüm gece şehirde gezerler. Aşklarını konuştukları esnada Alman birlikleri SSCB istilasına başlama sinyali beklemektedirler. II. Dünya Savaşı başlar. Sergey cepheye gitmek üzere gönüllüler ordusuna yazılır. 20 yaşında olan Sergey, sınıf arkadaşlarından daha büyüktür. Onu, hazırlık kursuna yönlendirirler. Ensk şehri bombalanmaya başlamıştır. Tanya ve Lyuda, Hava Savunma Savaşı (Противо-воздушная оборона) sisteminde görev alır ve çatılarda nöbet tutarlar. Volodya Gluşko da gönüllüler ordusuna yazılmak ister, ancak yaşı tutmaz. Onu Alman uçaklarının silüetinin olduğu halk afişleri yapmakla görevlendirir, Ensk şehri çevresinde çukur kazma görevi verirler.

Tanya Sergey'i cepheye uğurlar. Olup bitenlerden çok sarsılan Tanya'nın tüm dünyası adeta başına yıkılır. Sergey ona, onu düşmanlardan korumak ve yakın zamanda zafere kavuşmak için cepheye gittiğini söyler. Romanda savaş öncesi yaşam, kahramanlar arasında geçen diyaloglar ve açığa vurdukları düşünceler aracılığıyla detaylı olarak tasvir edilir. Çağın içinde bulunduğu ruh hali, öne çıkan belirgin özellikleri ve yaşanan düşünsel çatışmalar da eserde geçer. Romandaki tüm tarihi olaylar gerçek yaşamdaki olaylar ile uyumludur.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶ <http://www.yslepukhin.ru/>

Öğle Vaktinde Karanlık (Тьма в полдень), dörtlemenin ikinci kitabıdır. İlk eserin devamı niteliğindedir. Olay süresi 1941 yılı sonbaharından 1943 yılı yazına kadar sürer. Eser, savaşın ilk yılında gönüllüler cephesine katılan Sergey Dejnev'in cephedeki kaderini gösterir. Romanda, o ve onun sınıf arkadaşlarının işgal dönemi yaşadıkları anlatılır. Romanın baş bayan kahramanı Tatyana Nikolayeva'dır. Tatyana Nikolayeva, Ukrayna'daki şehirlerden birinde düşmanın cephe gerisinde yer alan komsomol mahzenindeki kişilerin ortaya çıkışı, faaliyetleri ve ölümleriyle bağlantısı vardır. Romanda, "Almanya Silahlı Kuvvetleri" (Вооруженные силы Германии; ВЕРМАХТ)'nin inşaat firmalarıyla işbirliği yaparak vatanını görme imkanını kullanan Beyaz göçmen Kirill Bolhovitinov ortaya çıkar. Bu karakter daha sonraları dörtlemenin başkahramanlarından biri olacaktır. Eserde, olayların tasvirinde ve kahramanların davranışlarında, 70'li yılların Sovyet Edebiyatı için sıra dışı olan bir yaklaşım görülmektedir. Eser, 1968, 1987 ve 2005 yıllarında *Seçme* kitabının birinci cildinde yayımlanır.⁷⁷⁷

Araştırmacı B. N. Kovalev, yazarın seksen beşinci yıl dönümüne adanmış olan ve Rus Edebiyat Enstitüsü (Puşkin Evi) Rusya Bilimler Akademisi (ИРЛИ РАН; Институт русской литературы (Пушкинский дом) Российской Академии Наук)'nde düzenlenen bilimsel konferansta, *1941-1945 Büyük Vatan Savaşı Yıllarında Arşiv Kaynaklarında ve ve Yuri Slepukhin'in Öğle Vaktinde Karanlık (1968) Romanında İşgal Tanımının Karşılaştırmalı Analizi*

⁷⁷⁷ <http://www.yslepukhin.ru/>

(Сравнительный анализ описания оккупации в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. по архивным источникам и в романе Юрия Слепухина "Тьма в полдень" (1968 г.)) başlıklı bildirisinde şöyle der:

Eğer bir bilim adamı-tarihçi II. Dünya Savaşı ile ilgili olaylar üzerine tüm sanat edebiyatını incelemeye çalışırsa, zamanla bu trajik olaylarla ilgili efsane ve rivayetlerin azaldığı değil çoğaldığı sonucuna varacaktır. Bunun birkaç sebebi var. Yazarlardan biri gerçek belgelerle ilgili bilgi edinme girişimde bile bulunmazken, bir diğeri de metni sadece 'kendi' tarih görüşüne uydurmaktadır. Bu koşullarda Yuri Slepuhin'in romanları, sadece edebi değil aynı zamanda tarihi özel bir değer kazanır. (Если ученый-историк попытается проанализировать весь объем художественной литературы о событиях Второй мировой войны, он придет к выводу, что мифов и легенд об этих трагических событиях со временем стало не меньше, а больше. Причин тому несколько. Кто-то из авторов даже не пытается ознакомиться с подлинными документами, а кто-то просто подгоняет текст под «свое» видение истории. В этих условиях особую не только литературную, но и историческую ценность приобретают романы Юрия Слепухина.)

Araştırmacı, bu değerlendirmesinin ardından, yazarın romanları arasından özellikle de *Öğle Vaktinde Karanlık*'ta Naziler tarafından

kuşatılan SSCB topraklarında Sovyet insanının maruz kaldığı yaşamı, Hitler ve suç ortaklarının tüm dünya nüfusuyla ilişkilerini tüm yönleriyle anlatılışı ve Sovyet vatandaşlarının Almanya'ya çalışmaya gönderilişi gibi konular gerçekçi bir dille anlatılır.⁷⁷⁸

Dörtlemenin üçüncü romanı olan *Tatlı Tatlı ve Saygıyla* (Сладостно и почетно) adlı eserde Tatyana Nikolayeva'nın arkadaşı olan Lyudmila Zemtseva'nın, 1941'de Almanya'ya sürgün edilmesinin trajik kaderi, Hitler Almanyası felaketinin yaşandığı, savaş yıllarının bitmesine yakın bir dönemde anlatılmaktadır. Romanda hayal ürünleri olan kişilerin yanı sıra, "Almanya Kara Kuvvetleri Başkomutanlığı" (Верховное командование сухопутных войск Германии)'nde ve 1944 yılı temmuz ayında Hitler kuşatmasında darbe teşebbüsünde bulunan kurmay subayı Stauffenberg'in çevresindeki subaylar da yer almaktadır. Romanın bu bölümü belgelere dayanmaktadır. Romanda ayrıca Alman Nazi karşıtlığı da detaylı olarak ele alınmıştır. Savaşın insan dışılığı, Lyudmila'nın ve suikastçiler arasında yer alan Alman subay Erih Dornberger'in ilişkileri üzerinden gösterilmiştir. Bu iki kahraman arasında oluşan güçlü aşk, geleceğe taşınmaz. Roman, ilk olarak 1985'te *Neva* dergisinin üçüncü ve dördüncü sayılarında, 1988'de Almanca olarak, 2006'da ise *Seçme* kitabının ikinci cildinde yayımlanır.

Umut Dışında Hiçbir Şey (Ничего кроме надежды), dörtlemenin son cildir. Romanın basılma dönemi *Açıklık* (Гласность) politikasının

⁷⁷⁸ Слепухина, (2014).

uygulandığı döneme denk geldiği için, el yazmaları yayıncıların kısaltmasından kurtulmuş olur. Savaşın son dönemini anlatırken yazar, Berlin operasyonu esnasında, aslında sinsi siyasi hesaplaşmalara maruz kalan yüzbinlerce asker, suçlu buldukları için kurban edilmiştir. Romanda kendi orduları kurtarılmayı beklerken, aslında gerçekleşen olayın başka bir kampa nakledilmek olduğunu öğrenen Nazi kampındaki milyonlarca tutuklunun trajedisi gösterilir. Eserdeki başkahramanların kaderleri beklenmedik bir şekilde sonuçlanmaktadır. Roman otobiyografik özellikler taşır. Eserin oldukça kısaltılmış hali 1991’de *Cesaretin Saati* (Час Мужества) adlı altında derginin altıncı ve sekizinci sayılarında yayımlanır. Eserin tam hali ise 2000 ve 2006 yıllarında *Seçme* kitabının ikinci cildinde yer alır.⁷⁷⁹

Yuri Slepuhin, savaşın insandaki sadece en iyi şeyleri açığa çıkarmakla kalmayıp en kötü şeyleri de gösterdiğini, ruhunda ne varsa ortaya koyduğunu söyler. Yuri Slepuhin’in romanlarında savaş tıpkı bir yaşam gibidir, ancak bu insan yaşamının doğal akışını ortadan kaldıran ve aslında yaşamın tam da karşısında duran, sıra dışı normları olan bir hayattır. Hatta kahramanlar savaş öncesi dönemlerden hatıralarında bahsettiklerinde, sanki aslında o dönemler hayatlarının tuhaf dönemleriymiş gibi gelir onlara. Slepuhin’in keşfettiği şeylerden biri, savaş ve hayatın birbirleriyle uyumsuz oluşudur. Savaş çirkin bir

⁷⁷⁹ <http://www.yslepukhin.ru/>

şekle bürünürken, insanların yozlaşması ve bozulması, sıradan bir hal alır ve buna karşı bir direniş gösterilmez.⁷⁸⁰

Yazarın dörtlemesinin sonunda, yaşanan sıkıntıların anlatıldığı sayfalar, savaştan kaçınılmayacağını gösterir. Savaş dönemi yönetimin etkisi altında kalan kahramanlarımızın sayısı hiç de az değildir. Özellikle İç Savaş yıllarında Bulgakov'un *Beyaz Muhafız* (Белая гвардия), Pilnyak'ın *Sönmeven Ayın Öyküsü* (Повесть непогашенной луны) ve İvan Şmelyov'un *Ölülerin Güneşi* eserleri okunmaz. Bunların yerine o döneme A. Fadeyev, A. Gaydar, N. Ostrovski gibi romantik yazarlar hâkim olur.⁷⁸¹

Sanatçının bir sonraki eseri, *Coanna Alarika* (Джоанна Аларика) adlı uzun öyküsüdür. Öyküde Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş mücadelesi anlatılır. Guatemalalı genç gazetecinin trajik kaderi ve ilk aşkı, eserde 1954 yılı olaylarının, yani bu küçük ülkenin saldırgan ve güçlü çok uluslu ülkelerin kurbanı olduğu dönemdeki tarihsel olayların anlatıldığı bir dönemde gösterilir.

1956'da Buenos Aires'teki Sovyet konsolosluluğuna, yazarın ülkesine geri dönüş belgeleri gelir. 23 Mart 1957'de Yuri Grigoryeviç, not defterine şöyle yazar: "8:00- eşyalarımın limana. 18.00-kalkış". (8:00 – в порт с вещами. 18:00 – отплытие.) 20 Nisan'da ise "11:00 –

⁷⁸⁰ Акимов, В. (2006). Путь, который нужно пройти до конца. О «военных» романах Юрия Слепухина. Слепухин Ю. Г. «Избранное». Том 2. Санкт-Петербург: Ладога.

⁷⁸¹ Акимов, (2006).

Kronstadt. 12:15 – Leningrad.” (11:00 – Кронштадт. 12:15 – Ленинград.)⁷⁸²

Ülkesine dönüp edebi çalışmalarına profesyonel anlamda devam etmeyi düşünen yazar, siyasi faaliyetler içerisine girmez. Sovyet büyükelçiliğinin temsilcileri ile vatanına geri dönüş üzerine yaptığı görüşmelerde, özellikle şu düşüncelerini belirtir: “*Komünist ideolojiye hiçbir zaman sempati duymam ama eğer dönmeye karar verirsem bir zararım da dokunmaz.*” (Я никогда не смогу симпатизировать коммунистической идеологии, но если я решу вернуться, то и вредить не буду.)⁷⁸³

Kruşçev’in yönetimde olduğu ve ülkenin *buzun çözülmesi* politikasıyla dalgalandığı yıllarda, Slepuhin’in Güney Amerika kıtasını okuyucuların gözü önüne seren (*Gün Batımının Kıyısında, Çitin Arkasına Git, Coanna Alarika*) ve savaş öncesi ve savaş dönemini tüm gerçekçiliğiyle anlatan (*Öğle Vaktinde Karanlık, Kavşak*) eserleriyle vatanında üne kavuşan bir sanatçı olur. Dergi ve büyük yayın evleri memnuniyetle onun eserlerini yayımlarlar. Kütüphanelerde yazarın kitaplarına ulaşmak için sıralar oluşur. Hayran okuyucu kitlesinden yüzlerce mektup alır. Birçok yazar

⁷⁸² Слепухина, (2014).

⁷⁸³ Слепухина, Н. А. (2015). *Юрий Слепухин. Возвращение.* Эмигранты и репатрианты XX века: Слепухинские чтения–2014: труды международной научной конференции. Санкт-Петербург: Фонд Слепухина.

tarafından sevilen biri olur. Onunla ilgili eleştiriler ise sessiz ve sönük kalır.⁷⁸⁴

Gün Batımının Kıyısında (У черты заката-1961) ve *Çitin Arkasına Git* (Ступи за оградой-1965), General Peron yönetimi döneminin temel malzemesini oluşturduğu ikilemesidir. İkilemede yazar, sanatsal kişiliği ile içinde bulunduğu çevre arasındaki çelişkiler yüzünden ortaya çıkan toplumdaki yerini arama sorunsalını, yeniden gün yüzüne çıkarır. *Gün Batımının Kıyısında*, yazarın *Arjantin İkilemesi* (Аргентинская диалогия)'nin ilk kitabıdır. Estetik ilkelerin doğal ortamın talepleriyle çatıştığı realist ressam Jerar Byuissone'nin trajik kaderi eserde anlatılır. Kahraman Fransa'dan göç eder. Göç ederken amacı Güney Amerika'da değer görebileceğini düşünmesidir. Ancak Arjantin'de ona karşı tamamen kayıtsız kalınır. Kendi inançlarıyla ters düşen ressam Jerar, zengin bir koleksiyoncunun siparişi üzerine birkaç pornografik tablo çizer. Ahlaksal düşüşünün bilincine vardığı bir dönemde tanışmış olduğu aristokrat Beatris Alvarado, ona yardımcı olur. Beatris Alvarado, Jerar'ı çok sever. Onun olağanüstü sanatsal bir kişiliğe ve yüksek bir ahlaki düzeye sahip olduğunu fark eder. Hayat prensiplerini değiştirmiş olan ressamın ruhsal çöküşü, onu trajik sona götürür.⁷⁸⁵

Arjantin İkilemesi'nin ikinci kitabı olan *Çitin Arkasına Git* adlı romanda yer alan birkaç konu, *Gün Batımının Kıyısında* eserinin

⁷⁸⁴ Слепухина, (2015).

⁷⁸⁵ <https://vsevolgsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

devamı niteliğindedir. Bu kitabın kahramanları ise, antiperonist⁷⁸⁶ eylemlerin aktif katılımcısı olan Arjantinli öğrencilerdir. Bunlar, 1955'teki darbeyi hazırlayan ve gerçekleştirenler arasındadırlar.⁷⁸⁷

⁷⁸⁶Антиперонисты : Земельная олигархия, средние слои города. (Antiperonistler: Toprak oligarşisi, şehrin orta katmanları.)

⁷⁸⁷ Latin Amerika'da İkinci Dünya Savaşı sonrası serbest seçimlerle işbaşına gelmiş bir yönetime karşı ilk ve en önemli ABD destekli askeri darbe, Juan Domingo Peron'a karşı gerçekleşti. Asker kökenli bir siyasetçi olan Perón, 1943 Devrimiyle ortaya çıkan iktidarda Çalışma Bakanı olarak dikkat çekici adımlar atmıştı. Sendikalarla çok yakın ilişki geliştiren Perón, Toplu Sözleşmeyi uygulamaya koydu. Köle şartlarıyla çalışan tarım emekçilerini yasal bir dayanağa kavuşturdu ve emeklilik hakkını genişletti. Bu politikalar geniş emekçi yığınlarında Perón'a karşı sempati uyandırırken büyük toprak sahipleri, tüccarlar ve sanayi patronlarının nefretini çekti. 1945'te Arjantin'e atanan ABD Büyükelçisi Spruille Braden, tüm çabasını Perón'a karşı muhalefeti örgütlemeye verdi. ABD Büyükelçisi Braden, Buenos Aires sokaklarında Perón'un faşist Mussolini'den esinlendiği propagandasını yapıyordu. ABD Büyükelçisinin Perón karşıtlığı, gerçekte bir siyasi hareketi olmayan Perón'a ihtiyacı olan alanı sağladı. Perón, ABD'nin Latin Amerika'daki müdahaleciliğini halka şikâyet etmeye başladı. İngiltere ve ABD, Arjantin'le ticari ilişkisini kestiğini açıkladı. Perón bu baskı sonucu hükümetten düşürülüp bir adaya hapsedildi ama kendisine yönelik halk desteği daha da arttı. 1946 seçimlerinde Perón, başkanlığı ve tüm eyaletlerde valilikleri kazandı. Kadınların seçme ve seçilme hakları, medeni kanun, boşanma hakkı, çalışanların haklarında genişleme gibi birçok alanda yasaları demokratikleştirdi. Sanayiye devlet desteği sağlarken enerji, maden, taşımacılık gibi temel sektörlerde kamulaştırmaları gerçekleştirdi. Perón yönetimine karşı ilk darbe girişimi 1951'de gerçekleşti. Darbe harekâtı Tümgeneral Benjamin Menendez komutasında 28 Eylül şafak vakti başladı. Plan, Başkent Buenos Aires'i çevreleyen Garnizonların ele geçirilmesi, askeri havaalanının kontrol altına alınması ve tankçı birliklerin desteğiyle Başkanlık Sarayının işgal edilerek Perón'un devrilmesinden ibaretti. Fakat Silahlı Kuvvetlerin zirvesinde darbeyle ilgili tam bir anlayış birliği yoktu. Bu nedenle tanklar ele geçirilse de harekâta katılmayan subaylar araçları sabote ederek kullanılmasını engellediler. Askeri Lise ve süvariler darbeye katılsa da zırhlı birliklerin bulunduğu kışlanın ele geçirilememesi, hükümete bağlı kuvvetlerin duruma hâkim olması sonucunu doğurdu. Öğleden sonra üç sularında darbenin lideri Menendez ele geçirildi. Peron başarısız darbe sonucunda yalnızca istediği tasfiyeleri gerçekleştirmeyi, aynı yıl yapılan seçimleri de %62 halk desteğiyle kazandı. 15 Haziran gecesi Savunma Bakanlığı bazı askeri birliklerde ayaklanma olduğu haberini aldı. Hükümet ayaklanmayı ezmek yerine beklemeyi tercih etti. 16 Haziran öğlene doğru Perón, Savunma Bakanlığı'nda bulunduğu sırada hükümeti destekleyen sendikaya bağlı binlerce kişi Mayıs Meydanı'na ilerledi. Bu sırada meydanın ve Başkanlık Sarayı'nın üzerinde seyreden otuz savaş uçağı bombardımana başladı. Uçaklardan şehrin değişik yerlerine atılan on üç ton bomba

Artık büyümüş olan Beatris ve tereddüt etmeden Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasına karşı gelmek için protestolarda bulunup başarılı kariyerinden vazgeçerek hayatını kaybeden Amerikalı uçak mühendisi arkadaşı Frank Hartfield ve diğerleri, yaşadıkları toplumun kusurlarının farkındadırlar. Bu yetenekli Amerikan uçak mühendisi sevgili işini, kariyerini, istikrarlı kazançlarını feda eder ve romanın sonunda kendi ülkesinden ayrılır. Frank'in çalıştığı firmanın mühendisleri, askeri üretime yardımcı olmak için Almanya'ya seyahat ederler. Bir dergi, rızası olmadan Frank hakkında bir makale yayınlamaya karar verir. Frank'in ABD-Almanya müttefikliğine yardım etmek için yurt dışına gönderilenlerden biri olduğunu söyler. Hartfield ikilemde kalır. Kamuoyunun gözünde, ülkesinin iyiliği için her şeye hazır olan akıllı bir adamdır. Ancak Frank Hartfield, Almanya'nın askeri gücünün yeniden canlanması fikrini desteklemez. Askeri bir pilot olan babası Almanya semalarında uçarken hayatını kaybeder ve oğlu bu nedenle faşizmden nefret etmektedir. Frank'in Almanya'ya gitmeyi reddederek işini ve yurttaşlarına olan saygısını korumak gibi bir seçeneği vardır. Fakat Nazizm'e karşı savaşan babasının anısı, Frank'i huzursuz etmektedir. Bir konferansta makalede yer alan cümleleri reddeder ve *Kızıl Hartfield* takma adını alır. Yıllar geçer ve Vietnam'da “kendi ülkelerinin çıkarlarını korumayı” reddetmiş yüzlerce insan Frank Hartfield'in durumuna düşer. Frank ve diğerleri,

sonucu üç yüzden fazla sivil hayatını kaybetti. Akşam saatlerine kadar hükümete bağlı asker ve sivillerle darbeci güçler arasında yoğun çarpışmalar gerçekleşti. Orduda büyük çaplı tasfiye gerçekleşti. Sıkıyönetim ilan edildi. <https://www.bilimveutopya.com.tr/latin-amerikada-abd-destekli-darbeler>

hayatta aktif bir rol alarak kendi ahlaki ideallerini savunmaya çalışırlar.⁷⁸⁸

Kimmerisk Yazı (Киммерийское лето-1978)'nda 1960'ların sonu 1970'lerin başında dörtlemedeki kahramanların çocukları olan, Moskova ve Leningrad'daki genç aydın temsilciler betimlenir. Gençlik, gençliğin sorunları ve onların dünyada olup biten olaylara, eski kuşağa, geçmişin sanatsal mirasına ve vatandaşın toplumdaki rolüne karşı tutumları anlatılır. Bu eserde arkadaşlık, aşk, ebeveynlerle ve akrabalarla olan ilişkiler üzerinde durulur. Başkahraman, onuncu sınıf öğrencisi Nika Ratmanova, varlıklı bir ailenin kızıdır. Bu güzel ve biraz da şımarık genç kız, zengin bir iç dünyası olan, duygusal, hayatı tüm çelişkili ve karmaşık yönleriyle gören biridir. Son sınıfa başlamadan önce Kimmerisk'e gider. Orada arkeologların kamplarına girer. O yaz, hayatının samimi, temiz ve güçlü ilk aşkını yaşar. Değişken Kimmerisk yazı, Nika'nın yaşadığı ilk aşkı daha da etkili kılar.

Moskova'da ise Nika'ya aşık olan ancak Nika yüzünden hep acı çeken bir delikanlı, onu beklemektedir. Bu delikanlı, tesadüfen eski bir aile sırrını öğrenir ve bu durum Nika'yı çok üzer. Nika, ruhsal anlamda olgunlaşırken, zorlu ve hastalıklı bir dönemden geçer. Bu sırrın ortaya çıkmasıyla kahramanın özel yaşamı tam anlamıyla alt üst olur. Yazar, farklı kuşaktan insanların sergilediği davranışlar karşısında aldıkları

⁷⁸⁸ <https://vsevologsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

sorumluluk konusunu ön plana çıkarır. Roman, Hıristiyanlık ahlakına uygun bir anlayışla kaleme alınmıştır.

Bu romanda yer alan tüm karakterler ve bu karakterlerin yaşadığı duygusal hezeyanlar, başarılı bir şekilde tasvir edilir. Burada yazar ahlak, karşılıklı anlayış, bireysellik, umutsuz ve derin ilk aşk gibi karmaşık sorunları gündeme getirir. Romanda dönemin eserlerine özgü olan ideolojiye yer yoktur.⁷⁸⁹

Yazarın bir sonraki eseri ise *Güney Hacı* (Южный крест) (1981)'dir. Bu eserde romanın konusu, insan ve onun vatanıdır. Leningrad'lı bir öğrenci olan Mihail Polunin, 1941'de gönüllü olarak cepheye gider. Esir düşer, ancak kaçmayı başarır. Kaçtıktan sonra Fransız direnişine katılır. Savaştan sonra Arjantin'e "sınır dışı edilmiş kişi" kimliğiyle gider. Alman savaş suçlusu Polunin ve onun Fransız ve İtalyan arkadaşlarının aranış ve yakalanış hikayesi, konuyu daha heyecanlı kılar. Mihail'in Güney Amerika'daki yaşamı mutlu geçse de aslında ruhsal anlamda gerçek bir mutluluğu yakalamış değildir. Her geçen yıl kendini giderek daha da hasta ve insanın doğduğu yer dışında dünyada yerinin olmadığını hisseder. Kahramanın kaderi, vatanına dönmesiyle sonlanır. Eser birçok açıdan otobiyografiktir. Arjantin'deki Rus kolonilerinin savaş sonrası hayatının tasviri niteliğinde bir eserdir.

Yazar, *Güney Hacı* adlı romanının ilk taslaklarını Latin Amerika'da geçen yılları esnasında yazmıştır. *Güney Hacı* Rus halkının zor

⁷⁸⁹ <https://vsevolgsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

kaderini anlatır. “Sınır dışı edilmiş kişi”nin konumu, kahramana “anavatan” kavramının anlamını daha derinden hissettirir. Mihail'in Arjantin'deki hayatı, özel hayatı da dahil olmak üzere, oldukça iyidir, ancak yıldan yıla vatanına duyduğu özlem giderek daha şiddetli ve dayanılmaz bir hale gelir. Mihail, insanın aslî yerinin doğduğu yer olduğunu fark eder. Roman, ana karakterin anavatanına dönüşüyle sona erer. Yazar birkaç yıl kendi topraklarından uzakta, Latin Amerika'da yaşamak zorunda kalsa da, eser birçok açıdan otobiyografiktir.⁷⁹⁰

Sanatçının *Özel Bir Durum* (Частный случай) adlı uzun öyküsü, genç bir yazarın sansür ve ideolojik baskı dönemindeki durumunu anlatır. Başkahraman Vadim Krotov'un kaderi, SSCB'de 1970-1980'li yıllardaki yaratıcı kesimin kaderiyle pek çok açıdan benzerlik gösterir.

Yükseköğrenim görmüş 28 yaşındaki bekçi Vadim Krotov, illegal yollarla sınırı geçmeyi hiç planlamamış, Rus sanat eserlerini yasadışı olarak yurtdışına götürmeyi hiç düşünmemiştir. Sadece öyküler yazar ve bunu şöhret ve para için değil, yazmadan durmadığı için yapar. Krotov'un öyküleri gerçekten başarılı ve yayınlanmaya değerdir. Vadim Krotov, ciddi bir ruhsal bunalım içerisine girer. Her yıl editörlerden öyküleri için ret cevabı alır. Artık eserlerinin bir gün yayımlanacağı umudunu kaybeden yazara, geleceği oldukça karanlık görünmektedir. Hayatta insanlar eserlerinizi okumadığı ve sizi duymadığı sürece, sırf masa üzerinde kalsın diye yazmanın bir anlamı

⁷⁹⁰ <https://vsevologsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

yoktur. Bir süre sonra Krotov, ona yurtdışında eserlerini yayımlamayı öneren Veksler adlı biriyle tanışır. Vadim bunun kınanası bir girişim olacağını düşünse de, Veksler'in teklifini kabul eder. Ancak *Özel Bir Durum* öyküsü, Vadim Krotov'un başına gelen özel bir olay ile sınırlı değildir. Öykü, görüş ayrılığı konusuna ek olarak, çok sayıda yetenekli, zeki ve sosyal olarak aktif (geçmişte) insanlara özgü olan sözde “iç göç” sorununu da kapsar. Öykünün sonu doğaçlamadır. Öyküde gündeme getirilen konular ise tesadüfi değil ve çözüm bekleyen meselelerdir.⁷⁹¹

Yüce (Пантократор) adlı uzun öyküsünde ise Slepuhin, Stalin'in iç politikasının bazı yönlerini açıklamaya çalışır. Slepuhin'in hipotezine göre, 1920'li yılların sonunda Stalin, sosyalizm konusunda büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve partiyi yok etme gerekliliği düşüncesine varmıştır. Üst yönetim her zaman fiziksel bir kıyım maruz kalır. Parti üyeleri ise tarih önünde her daim taviz vermek zorunda kalırlar. Parti üyeleri köylü soykırımına, toplu teröre katılırlar. Stalin'in temel amacı ve en büyük planı, Marksizm'i bitirmek ve teorik anlamda sınıfsız bir toplum inşa etme, böylece tüm dünyaya toplama kampları ve kışlalardan oluşan karma, yeni bir devlet tipi göstermektir. 1941 yılı yazında Stalin'in savaşı yürütürken düşündüğü kendine özgü bir planı vardı. Bu planın temelinde yatan ve Stalin'in emin olduğu konu şuydu ki, Almanya'nın hızlı çöküşü onun siyasi anlamda ölümü demektir. Nitekim bu öyküde düşman, 1941 yazında Moskova, Kiev ve

⁷⁹¹ <https://vsevologsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

Leningrad'a ulaştığında gerçekleşen sınır savaşının gizemi de yeni bir bakış açısıyla yorumlanır.⁷⁹²

Çarın Vaftiz Kızı (Государева крестница-1998) adlı eser ise, Korkunç İvan çağını anlatan tarihsel bir macera romanıdır. Bu eserde yazar yeniden devlet ve kişilik, sınırsız otorite, insanın değeri, entrika ve aşk konularına dönüş yapar. Yuri Slepuhin, Korkunç İvan'la ilgili bu güne kadar bilinmeyen ilginç gerçekleri gün yüzüne çıkarır. Eski Rusya entrikaları, aşkları, trajedileri ve rivayetleriyle adeta canlıymış gibi okuyucuya sunulur.⁷⁹³

Hesaplamadan (Не подводя итогов-2011) adlı tamamlanmayan romanın kahramanı, XX. yy. Rus insanının payına düşen her şeyi yaşamış biridir. Entelektüel bir aileden gelen Nikolay Bolotov, gimnazyumu bitirir bitirmez gönüllüler ordusuna yazılır. Kaderindeki kesin dönüş, onu Sovyet yönetimi döneminde yabancı bir adla yaşamak zorunda bırakır. Kahraman, GULAG, II. Dünya Savaşı ve zorunlu göçü eserde çok yaşlandığı yıllarda hatırlar. Sıra dışı yaşam çizgisini idrak etmeye çalışır. Romanın özelliklerinden bazıları, olayları tarihsel ve felsefi anlamda kavrama, muhalefetin hoşgörüsüzlüğü, Rusya'da olup biten süreçleri kaçınılmaz olma görüşüyle açıklama çabasıdır.⁷⁹⁴

⁷⁹² <https://vsevolgsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

⁷⁹³ <https://vsevolgsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

⁷⁹⁴ <http://www.yslepukhin.ru/>

Yuri Slepuhin'in eserlerinde Rus edebiyatında görülen hümanist gelenekler devam eder. Sanatında aşk ve merhamet konuları önemli bir yer tutar. Yazar birçok olayı kendi sıra dışı kaderinin ve yaşamsal tecrübelerinin prizmasından geçirerek betimler. Eserlerinin konuları büyük bir ustalık ve yetenekle inşa edilmiştir. Yazar, Rus edebi dilinin geleneklerini korur. Derin ve net bir üsluba sahip olan yazar, kahramanların ilişkilerini hassasiyetle ve ince ayrıntılarıyla betimler. Bunların yanı sıra Yuri Slepuhin'in sanatına özgü olan özellikler arasında tarih bilgisi, olayları ve olguları vatandaş olarak değerlendirmenin dışında felsefi bir anlayışla da betimleme sayılabilir.

Eserleri, başkahramanların, onların hayatı ve olayların gerçekçi tasviriyle ayırt edilebilir. Bir romancı olarak Slepuhin'in özellikleri arasında, karakterlerinin psikolojik hallerinin doğru bir şekilde aktarılması ve detaylara ayrıca dikkat edilmesi de yer alır. Yuri Slepuhin, kadın imajı yaratmada oldukça yeteneklidir. Yazar sadece kadın kahramanının profesyonel faaliyetleriyle değil, kadının kendisi ve ruhunun çözülmemiş gizemiyle de ilgilenir.

Slepuhin'in sanatındaki temel konulardan biri de, öncelikle kendi vicdanına karşı duyduğu sorumluluk duygusudur. Eserleri oldukça ahlak düzeyi yüksek eserlerdir. Kitaplarının kahramanları, hareketsizlik, kayıtsızlık ve ahlaksızlığa karşı gelirler. Anavatanlarına

karşı kendilerini borçlu hisseder, kendilerine olan saygıyı yitirecekleri endişesi ve korkusuyla mücadeleye katılmazlar.⁷⁹⁵

Yazar, detaylara ve şivelere oldukça önem verir. Doğru bir yaşam tasviri yansıtmaya çalışırken, kalıpları ve dogmaları kırmaktan korkmaz. Bu nedenle de eserleri uzun süre SSCB’de yayımlanmaz.

Yuri Slepuhin gerçekçi ve titiz bir yazardır. İnsanda insani olanı araması, tıpkı hayatın kendisi gibi sonsuz ve karmaşıktır. Eserlerindeki tüm karakterler dürüst, içten ve samimidir. Çok dürüst ve açık konuşmayı seven kişilerdir. Onların konuşmaları, yazarın kendi iç monologları olarak da düşünülebilir.⁷⁹⁶

Slepuhin, 6 Ağustos 1998’de Leningrad bölgesindeki Vsevolojk şehrinde vefat eder. 2003’te Petersburg’daki yaratıcı yazarlar tarafından Yu. G. Slepuhin adına *En İyi Kitaplar Kütüphanelere* (Лучшие книги библиотекам) hayır vakfı açılır. Bu vakıf eğitim faaliyetlerinde bulunur. Vakfın programlarından biri de Yu. G. Slepuhin’in eserlerinin yayınlanması ve onun sanatsal mirasının öğretilmesidir. 2011 yılında vakıf Yu. G. Slepuhin’in eserlerini içeren *Seçme* (Избранное) adlı bir kitap çıkarır. Bu kitabın çalışmalarına 2005’te başlanmıştır. Kitap, yazarın eserlerinden beş cildi içerir. 2012’de *Yuri Slepuhin. XX. yy. Kaderi. Sanatı.* (Юрий Слепухин. XX. век. Судьба. Творчество.) adlı makale ve materyal derlemesi

⁷⁹⁵ <https://vsevolojk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

⁷⁹⁶ <https://vsevolojk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

çıkar. Bu derlemenin *Hatıralar* (Воспоминания) bölümünde yazarın kız kardeşi olan İ. G. Slepuhina'nın *Erkek Kardeşimle İlgili Hatıralar* (Воспоминания о брате) başlıklı deneme yazısı yer alır. Bu deneme yazısında yazarın hayatı detaylı olarak anlatılır. Slepuhin'in sanatsal mirası, sosyo-politik konulu yazıları, Sovyet ve yabancı basında yer alan makaleleri, radyo ve televizyonlarda yayımlanan programlarıdır. Yu. Slepuhin, Vsevolojk şehrindeki Krasnaya Gorka mezarlığına gömülür. Vsevolojk şehrindeki merkez şehir kütüphanesi, şehirdeki bir sokak ve “St. Petersburg”daki Bilim Adamları Edebiyat Topluluğu Kurulu” na onun adı verilir. Totaliter ve demokrat olmak üzere farklı devlet sistemlerinin olduğu ülkelerin yaşam koşulları altında hayatını sürdürdüğü için, yazarın sıra dışı kaderi ve edindiği tecrübeler, onun iyi bir gözlemci olmasını sağlar. Sanatının temel konusu, kişiliğin devlet ve toplum önündeki ahlaki konumu ve tarihsel süreçlerin derin analizidir.⁷⁹⁷

Gorodskaya Jizn (Городская жизнь) dergisinin 25 Mart 2016 tarihli 11. sayısında, muhabir Svetlana Veretennikova, Yu. G. Slepuhin'in eşi Natalya Slepuhina ile bir röportaj yapar. Bu röportajda muhabir, 24 Mayıs 2016'da “Aleksandr Soljenitsın Rus Göçmen Evi” (Дом русского зарубежья имени Александра Солженицына)'nde 2014'te yapılan *Slepuhin Okumaları – 2014* (Слепухинские Чтения – 2014) adlı uluslararası konferans sonucunda ortaya çıkan *Göçmenler ve Ülkesine Geri Gönderilenler* (Эмигранты и репатрианты) adlı derleme için düzenlenecek olan törenden bahseder.

⁷⁹⁷ <http://www.yslepukhin.ru/>

Sonrasında ise muhabirin *Slepuhin Okumaları 2014* konferansında hangi konuların yer aldığını sorduğunda, Natalya Slepuhina şu cevabı verir:

Slepuhin Okumaları'nda vatan ve vatana dönüş konularına yer verilmiştir. Bu konu oldukça önemlidir. Çünkü gerçek anlamda bunu ancak son yıllarda öğrenmeye başladılar. Yıllarca bu yasaklı bir konuydu. Çünkü I. (1917 yılı sonrası), II. (1945 yılı sonrası) ve hatta III. (1970-1980'li yıllar) göç dalgaları zorunlu göçler olsa da, yıllarca göçmenlere halkın düşmanı gözüyle baktılar, insanları farklı yöntemlerle ülkelerinden kovdular. Ancak yurttaşlarımız gurbette yaşarken Rusya'ya inandılar, Rus kültürünü korudular, büyüttüler ve yaydılar. Bu nedenle Rus göçünün kültür mirasını ve 'dönüş fenomeni'ni öğrenme, oldukça önemli bir görevdir. Rusya dışındayken göçmenlerin çoğu vatanlarına olan sevgilerini korudular, geri dönmenin hayalini kurdular, geçmişe özlem duyarak acı çektiler, ancak eve dönüş genellikle trajediye dönüştü. Geri gönderilenlerin çoğu anavatanlarında ne tür bir "sıcak karşılama" olduğunu bilmelerine rağmen, fiziki anlamda rahat ancak yabancıların malı olan yaşam alanlarını terk ettiler, çünkü geçmişe duyulan özlem daha güçlüydü. Hepimiz ulusal bir fikir, ahlaki bir destek arayışındayız, 'manevi bağlar' dan bahsediyoruz, işte bu destek vatan toprağına duyduğumuz sevgidir. (Слепухинские чтения были посвящены теме Родины и возвращения. Эта тема очень важна, по-настоящему её стали изучать только в

последние годы, много лет она была закрыта, потому что эмигранты долгие годы рассматривались как враги народа, хотя практически и Первая (после 1917 г.), и Вторая (после 1945 г.), и даже Третья (1970–1980-е гг.) волны эмиграции были вынужденными, людей разными способами изгоняли из страны. Но, живя на чужбине, наши соотечественники верили в Россию, сохраняли, умножали и распространяли русскую культуру, поэтому изучение культурного наследия русской эмиграции и «феномена возвращения» – очень важная задача. Находясь вне России, большинство эмигрантов сохраняли любовь к Отечеству, мечтали о возвращении, страдали от ностальгии, но возвращение домой зачастую оборачивалось трагедиями. Однако, несмотря на то, что большинство репатриантов знали, какой «тёплый приём» они могут получить на Родине, люди всё равно покидали комфортные в материальном плане, но чужие места обитания, потому что ностальгия была сильнее. Мы все ищем национальную идею, нравственную опору, говорим о «духовных скрепах», но вот же эта опора – любовь к родной земле...)⁷⁹⁸

⁷⁹⁸ Правда в каждом слове, Городская жизнь, Всеволожск, №:11, 25 Марта 2016 года.

Boris Nikolayeviç Şiryayev (1889-1959)

Boris Nikolayeviç Şiryayev, 27 Ekim (7 Kasım) 1889'da Moskova'da doğar. Bir edebiyatçı olmasının yanı sıra, sosyo-politik konuları işleyen bir yazardır. Büyük toprak sahibi bir ailenin oğludur. Moskova Üniversitesi Tarih-Felsefe Fakültesi (Историко-филологический факультет Московского Университета)'ni bitirir. Almanya'da Göttingen Üniversitesi'nde de öğrenim görür. Daha sonra ise Rusya'da Harp Akademisini bitirir.⁷⁹⁹

Şiryayev, Ekim Devrimini kabul etmez. I. Dünya Savaşı'na katılır. Subay olarak hizmet ettiği Çernigovsk alayından, 1918'de cephesinin dağılması üzerine Moskova'ya döner. Orada güneydeki gönüllüler ordusuna geçmeye çalışır, ancak başarılı olamaz. Sınırdaki alıkonulur ve ihlal sebebiyle tutuklanarak ölüm cezasına çarptırılır. Yazar ölüm

⁷⁹⁹ http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryayev/

cezasından idam edilmesine birkaç saat kala kurtulur. Odessa üzerinden Orta Asya'ya geçer. Orada Beyaz Harekete katılır. 1920'de Moskova'ya döner dönmez tutuklanır. Çarın subayı olduğu gerekçesiyle yeniden ölüm cezasına çarptırılır. Ancak idam kararı son dakikada Solovetsk adalarındaki Sovyet toplama kamplarında on yıl tutuklulukla değiştirilir.⁸⁰⁰ Stalin baskısı dönemini yaşamış kişilerden biri olan Boris Şiryayev'in çalışma kamplarında kaldığı dönemler, bu kampların ilk kuruluş yıllarıdır. 1922 yılında tutuklanıp Solovetsk Kampına⁸⁰¹ düştüğünde yaşadıklarını yazma fikri doğar.⁸⁰² Bu düşüncesini hayata geçirmesi ancak savaş sonrası dönemde, göç yıllarında mümkün olacaktır. Filoloji alanında ilk çalışması olan *Çağdaş Rus Edebiyatına Toplu Bakış* (Обзор современной русской литературы), 1946'da İtalyanca basılacak, Roma'da ise ilk öyküsü olan *Solovetsk'de Sabah İbadeti* (Соловетская заутреня) yayımlanacaktır. Şiryayev için önemli olan, Rusya'nın ruhunun gelecekte yeniden doğuşu ve onun korunması için halkta kalan sağlıklı güçlerin manevi savaşıdır.⁸⁰³ Solovetsk Kampı'nda en çok göze çarpan karakterlerden biri, efsanevi kişiliğiyle "teselli verici rahip" (утешительный поп) lakaplı Peder Nikodim'dir. Şiryayev, gerçek hayatta da bu kişiyle kampta geçirdiği ilk günlerde tanışmış ve pederin hayata ve insanlara bakışı, Solovetsk tarihinde çok şeyin belirleyicisi olmuştur. İki binden fazla insanın doğrudan vapurdan sürüldüğü

⁸⁰⁰ Бабичева, (2005), 369.

⁸⁰¹ СЛОН: Соловецкий лагерь особого назначения (Özel Amaçlı Solovetsk Kampı)

⁸⁰² Бойко, С. С. (2015). «Лагерная проза» как этап формирования литературы нового типа. *Новый филологический вестник*. №3(34). Москва. 73.

⁸⁰³ Бойко, (2015), 74.

Preobrajensk Katedrali'nin kışlasında, tüm tutuklular aynı kişi gibi görünmektedir. Gelenlerden birinin de söylediği gibidir: “*Böyle bir kalabalıkta öz kardeşini de tanıyamazsın...*” (в таком месиве и брата родного не угадаешь...) ⁸⁰⁴

1927’de toplama kampları çok dolu olduğu için Şiryayev’in tutukluluğu Orta Asya’ya sürgünle değiştirilir. Orada kürek mahkumlarıyla beraber kamp tiyatrosuna ve kamp dergisi olan *Solovetskiye Ostrova* (Соловецкие острова)’ya katılır. Bu dergide 1925-1926 yıllarında *1237 Satır* (1237 строк) adlı uzun öyküsü ve *Solovki* (Соловки), *Günümüzde Diyalektik* (Диалектика сегодня), *Türkistan Şiirleri* (Туркестанские стихи) adlı şiirleri çıkar. ⁸⁰⁵

B. Şiryayev’in profesyonel anlamda edebiyat yolu Solovetsk’de başlar. Sonraki tüm yaşamı da az ya da çok bu edebi sanatıyla bağlantılıdır ve eserlerinde de yansımaları bulur. 1927’den 1932’ye kadar sürgün olan Şiryayev, Orta Asya’daki birçok gazetede çalışır. Onun materyalleri oldukça büyük başarı elde eder ve güney Sovyet halklarının dillerine çevrilir. Şiryayev, gazeteciliğinin yanı sıra Taşkent Üniversitesi’nde Rus Edebiyatı dersi verir. Orta Asya sanatı üzerine birkaç broşür yayımlar. Bunlardan en göze çarpanı, Orta Asya kukla tiyatrosuna adanır. Gençler için deneme yazıları ve öyküler yazar. Bu çalışmaları ülkenin önemli dergileri olan *Projektor* (Прожектор), *Ogonyok* (Огонек) ve *Vokrug Sveta* (Вокруг света)

⁸⁰⁴ Захарова, В. Т. (2015). *Лейтмотивная основа повести Б.Н. Ширяева «Неугасимая лампада»*. СПб. : Изд-во4: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 103.

⁸⁰⁵ http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryayev/

gibi dergilerde yayımlanır. Sürgün cezası bitince Şiryayev, memleketi Moskova'ya döner. Ardından hemen tutuklanır ve bu sefer üç yıllığına Rossoş'a gönderilir. Orada işsiz ve evsiz kalır. Hiç kimseyle de iletişime geçemez.

1935-1942 yıllarında Kuzey Kafkasya'da Stavropol ve Çerkessk'te yaşar. II. Dünya Savaşı başlamadan önce zaman zaman öğretmenlik mesleğine geri dönüş yapar. Taşralardaki yüksek eğitim kurumlarında, savaş arifesinde ve savaş başlarında ise Stavropol Pedagoji Enstitüsü (Ставропольский Педагогический Институт)'nde Rus edebiyat tarihi üzerine dersler verir. 3 Ağustos 1942'de Stavropol Alman ve Romen orduları tarafından kuşatıldıktan sonra enstitü kapatılır ve Boris Şiryayev, *Stavropolskoye Slovo* (Ставропольское слово) gazetesinin yazı kurulunun başına geçer. Gazetenin ilk sayısı Almanların şehre gelişinden bir hafta sonra dört sayfa olarak çıkar. Sovyet karşıtı bir yapıda olan bu gazetede, Alman sansürü sadece cepheden gelen haberlerin özetlenmesinde uygulanıyordu. Dört ay sonra gazetenin adı *Utro Kavkaza* (Утро Кавказа) olarak değiştirilir ve tüm Kuzey Kafkasya bölgesinde dağıtılmaya başlanır.⁸⁰⁶

Şiryayev, 1945 başında İtalya'ya gider ve ailesiyle birlikte savaşın sonunu orada karşılar. Ömrünün sonuna kadar İtalya'da yaşar. Bir süreliğine yerinden edilmiş kişiler için kurulmuş olan kampa girer. Şiryayev din eğitimi almamıştır, ancak Solovetsk'de Hıristiyanlığa yönelir. İtalya'da ise Katolik kilisesine gider. Yersiz yurtsuz kişilerin

⁸⁰⁶ <http://people-archive.ru/character/boris-shiryayev>

payına düşen tüm zorlukları çeken Şiryayev, sanatsal eserlerinin ve makalelerinin hemen hemen tümünü İtalya’da yazar. *Vozrojdeniye* ve *Grani* dergilerinde yayımlanan nesir yazıları ve edebi makaleler yazar. 1950’lerin başında göçmen edebiyat çevresinde önemli bir yer edinir. Kitapları New York, Buenos Aires ve Münih’te basılır. Makaleleri ve birbirinden bağımsız eserleri, *Vozrojdeniye*, *Grani* ve *Çasovoy* (Часовой) dergilerinde yayımlanır.⁸⁰⁷

Şiryayev’in oldukça ünlü bir eseri olan *Sönmeyen Kandil* (Неугасимая лампада-1924), 1920’lerde Solovetsk trajedisini sanatsal ve tarihi açıdan betimleyen ilk eserlerden biridir. Yazar, kitabı yazdığı dönemi ve yerleri belirtmiştir. Henüz daha Solovetsk’deyken düşünmeye başladığı *Sönmeyen Kandil* kitabını ancak göç yıllarında İtalya’da yazabilir. 1954’te New York’ta yayımlanan kitabın Rus okuyucularına ulaşması ise ancak 1991 yılında Moskova’da basılan *Stolitsa* (Столица) dergisi aracılığıyla gerçekleşir. Solovetsk yılları ben anlatıyla ve detaylı bir şekilde öykülerde yer alır ve öykülerdeki anlatıcı, yazarla aynı soyadı taşır.⁸⁰⁸

Sönmeyen Kandil, I. Petro döneminden Sovyet toplama kamplarına kadar Solovetsk’te yaşayanları anlatır. Solovetskli tutukluların anlam dolu tasvirleri, efsane ve rivayetlerle ağızdan ağza değişerek anlatılır. Köylü aydınların (öğretmen Klavdiya İzotikovna, Klodya teyze, genç kız ve onun aşık olduğu sevgilisi Alman Avgust Verter, papaz İvan)

⁸⁰⁷ Бабичева, (2005), 374.

⁸⁰⁸ Бабичева, (2005), 369.

karakterlerini ve Rus halk karakterini bir türlü anlayamayan Almanları yazar, başarılı bir şekilde eserinde betimlemektedir.⁸⁰⁹

Sönmeyen Kandil, yazarın Solovetsk'deki mahkumiyeti esnasında başına gelen ilginç olaylar ve görüşmeler üzerine yazdığı bir dizi öyküden oluşur. Şiryayev, eserinde kitlesel şiddete karşı olan, inancını koruyan ve acı çeken yakınlarına yardım ederek kahramanca davranışlar sergileyen, gerçek yaşamdan alınmış farklı sınıflardan insanları okuyucuyla tanıştır. *Sönmeyen Kandil*'de "Rus Kurtuluş Ordusu" (Русская освободительная армия)'na olduğu kadar onun başkumandanı A. A. Vlasov'a da dolaylı bir eleştiri vardır.

Solovetsk'de ve Orta Asya'da çalıştığı dönemlerde yazar, mahpusların çektiği sınırsız acılar ve yapılan kötülükler üzerine yoğunlaşır. Hatta konuyla ilgili şöyle der: "*O zamanlar gözyaşı, kan, acı ve ölüm üzerine yazılar yazmışım. Sadece onlarla ilgili yazılar.*" (Я писал тогда о слезах и крови, страдании и смерти. Только о них.)⁸¹⁰

Şiryayev 1944'ten itibaren bir şekilde Kazak kampında ve *Na Kazaçem Postu* (На казачьем посту) dergisinde çalışmıştır, öncelikle Polonya'da daha sonra ise Kuzey İtalya'da 1943-1945 yıllarında silahlı kuvvetler cephesinde mücadeleye katılmış olan Kazak hareketinin ideolojik anlamda şekillenmesi faaliyetlerinde bulunmuştur.

⁸⁰⁹ Агеносов, (1998), 408.

⁸¹⁰ http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryayev/

Şiryayev'in Solovetsk'i "Son manastır, ilk toplama kampı." (Последний монастырь – первый концлагерь) olarak betimlediği belgesel bir roman niteliğinde olan *Sönmeyen Kandil* eserinde yer alan ithaf yazısında şu satırlara yer verilir: "Hüküm verildiği gün bana 'Solovki'den korkmayın. İsa oraya yakındır.' diyen ressam Mihail Vasilyeviç Nesterov'un temiz hatırasına adıyorum." (Посвящаю светлой памяти художника Михаила Васильевича Нестерова, сказавшего мне в день получения приговора: 'Не бойтесь Соловков. Там Христос близко.)⁸¹¹ Kitap ağırlıklı olarak otobiyografiktir. Yazar, 1922'de Solovetsk cezaevinin olduğu adaya gelen ilk mahkumlardandır.⁸¹² Kitabın başında, keşişlerin Solovetsk manastırından XX. yy.'da Ortodoks inancının koruyucu bekçisi olan Valaam'a gidişleri anlatılır. B. Şiryayev, rahip Zosima ve German'ın adaya gelişlerini anlatır. Dindar Çar Fyodor İoanoviç'in emri üzerine Kremlin'in duvarlarının inşası, I. Petro'nun adayı ziyareti, Solovetsk rahiplerinin Patrik Nikon'un reformlarını reddetmesi de romanda anlatılan konulardandır.⁸¹³ Ayrıca adada özgürlüğün olmamasının yanı sıra eserin metnine Sovyet öncesi dönemde ilk esir siyasetçi Pyotr Andreyeviç Tolstoy'un ve XV. yy.'ın sonu-XVI. yy.'ın başlarında kurulan Ukrayna Kazaklarının sosyo-politik ve askeri-idari bir organizasyon olan Zaporojkskaya Seç (Запорожская Сечь) atamanı

⁸¹¹ <http://people-archive.ru/character/boris-shiryayev>

⁸¹² Краснякова, М. С. (2016). *Современная православная проза: генезис, основные мотивы, типология сюжетов*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Воронежский Государственный Университет, Воронеж, 114.

⁸¹³ Краснякова, (2016), 114.

Pyotr Kalnişevski'nin tutuklanması ile ilgili öykülerin dahil edilmesiyle de güçlendirilmiştir.⁸¹⁴

B. Şiryayev'in hapisane haline gelmiş adayla ilgili eserinde ruhen güçlü bir insanı kırmanın mümkün olmadığını ve bu tür insanların sıra dışı zorlu yaşam koşullarında bile kendini muhafaza edebileceği gösterilir. Kitapta, bu düşüneyi destekleyen çok sayıda örnek bulmak mümkündür: İlk Solovetsk Hapishane Tiyatrosu'nu kurmuş olan taşralı oyuncu Sergey Armanov, piyanistler B. Frolovski ve N. Radko, ressamların, edebiyatçıların, oyuncuların ve müzisyenlerin (ХЛИАМ: Художники, Литераторы, Актеры, Музыканты) yer aldığı tiyatronun kurucusu Mişa Yegorov sayılabilir.⁸¹⁵

Her bir karakter, kendi sanatsal ve bilimsel fikirlerini ifade etme ve onları hayata geçirme yöntemini araştırmış kişilerdir ve eserde şu sözlerle desteklenir: “*O zamanlar için mümkün olan en geniş özgürlüğü Rus kültürünün kırıklarının sıçradığı bir çöplükte, sürgün adasında bulduk.*” (Максимальную из возможных по тому времени свобод мы находили именно на каторжном острове, на свалке, казалось, разбитой вдребезги русской культуры.)⁸¹⁶

B. Şiryayev, ışık sembolüne dayanarak, doğu ve batı kültürünün dini (manevi) köklerinin geleceğini tasavvur etmektedir. B. Şiryayev *Sönmeyen Kandil* eseri dışında *Rus Toprağının Lambaları*

⁸¹⁴ Краснякова, (2016), 115.

⁸¹⁵ Краснякова, (2016), 119.

⁸¹⁶ Краснякова, (2016), 120.

(Светильники Русской Земли-1953) adlı eserinin başlığında da ışık sembolüne yer vermiştir. Işık sembolü ayrıca *İtalya'daki Yurtsuzlar. Kukla Satıcısının Notları* (Ди-Пи в Италии. Записки продавца кукол-1952) eserinde de önemlidir. Kuşkusuz yazar ışık sembolünü İncil'e dayandırmaktadır. Işık ilk olarak İsa peygamber ile ilişkilendirilir. Ayrıca İncil'de yanan mum ile ilgili söylenen sözler ve On bakire ile de alakalıdır. Şiryayev için manevi sorunlar her zaman önemlidir ve onun izlediği Hıristiyanlık yolu sıradan değildir, arayışlarla doludur. Nitekim B. Şiryayev, hayatının son döneminde Katolik inancını benimsemiş, bu da Rus göçmenlerin tepkisine neden olmuştur.⁸¹⁷

Sönmeyen Kandil eserinden Şiryayev'le ilgili öğrenebileceğimiz, Solovetsk'de ilk tutuklananlar arasında yer aldığı ve bir süre ortak işlerde yani fiziksel gücün kullanıldığı işlerde çalıştığı, ormanda ağaç kestığı, sal yaptığı, sonraki süreçte ise idari işlerde çalışmaya başladığıdır. Beş bölümden oluşan *Sönmeyen Kandil* eserinde her bir bölüm dört ile on arası başlık içerir. Bu başlıkların her biri, öykü ya da denemelerin başlıklarıdır. Ancak kitabın üçüncü bölümü olan *Köylü Krallığının Vakayinamesi* (Летопись мужицкого царства), yazarın daha önce *Uren Kralı* (Уренский царь) başlığı altında ayrı olarak yazılmış eseridir. İçerik olarak diğer öykülerle bağlantılı değildir. Kitaba sonraları dahil edilmiştir. Her ne kadar her biri kendine ait

⁸¹⁷ Гладкова, Е. В. (2011). Символика света в изображении Соловков (Б. Ширяев и О. Волков), *Вестник Пермского Университета*. Вып. 3 (15). Санкт-Петербург, 175.

birbirinden bağımsız başlıklara sahip olsa da, toplamda altı başlık içerir ve bunların hepsi birbiriyle bağlantılıdır.⁸¹⁸

Uren Kralı adlı eserde, yeni yönetim Rus topraklarında kalan özgür ve bolluk içerisinde olan adalardan birini yok eder. Uren’de yaşayan bir grup, Solovetsk’e gider. Orada tifüs salgınından dolayı hayatlarını kaybederler. Uzun yıllardır yaşayan köklü ailelerin yerleşik yaşamları yok edilir. Eserde ön plana çıkan karakter, Pyotr Alekseyeviç’tir. Pyotr Alekseyeviç, orta halli bir köylüdür. Ailesine ve evine oldukça düşkündür. Sessiz ve asık suratlı biridir. Hiç kimseyi durduk yere incitmez. Eğitilmiş değildir, ancak adalet ruhuna sahip, bilge bir insandır ve bu nedenle köylüler üzerinde otoriteye sahiptir. Daha sonraları Solovetsk’te ceza aldığı süre içinde sadece kendi köylülerinin değil, hem tutukluların hem de tüm kampın saygısını kazanmış biridir.

Uren’de yaşayanlar gönüllü olarak ve oy birliğiyle, Pyotr Alekseyeviç’i kendi liderleri seçerler. Ona rakip olarak yine başka bir köylü olan Frolka ortaya çıkar. Bu iki kişi, Uren’de yaşayan ve ahlaki açıdan bakıldığında iki uç noktayı temsil ederler. Pyotr, köylüler arasında en iyi denilebilecek ve özenilecek biridir. Frolka ise çocukluğundan beri manevi değerlerini yitiren, sonunda kendi köyüne ihanet eden ve onun yok olmasına sebep olan biri olur. Sadece düşmanlara Uren yolunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda düzgün karakterdeki köylülerin bile ahlaklarının bozulmasına neden olur.

⁸¹⁸ Бабичева, (2005), 370.

Uren'in geçmişi, Frolka gibi insanlarda Ruslara özgü vasıfların yok olmasına sebep olduklarını gösterir. Sovyet yönetimi de bu kiŐilere dayanmaktadır. Sadece Pyotr gibiler onu destekleyenlerin beslediği umutla hem Frolka'dan hem de yönetimden kurtulmayı başarabilen insanlar olur.⁸¹⁹

Şiryayev'in *İtalya'daki Yurtsuzlar. Kukla Satıcısının Notları, Ben Bir Rus İnsanıyım* (Я человек русский-1953) ve *Rus Toprağının Lambaları* adlı kitapları Solovetsk'den mttetiki ve hapishane arkadaşı olan İ. L. Solonevi'in yaşadığı Buenos Aires'te yayımlanır. Şiryayev, Solonevi'in *Halk MonarŐisi* (Народная монархия) kitabından esinlenir. XX. yy.'ın başarılı tarihi-felsefi eserlerinden biri olan *Halk MonarŐisi*, zellikle Rus göçmen okuyucular tarafından yoğun ilgi gören bir eserdir. Rusya'da kim kötü, yönetim mi halk mı? Neden yabancı kelimeler Rusça kelimelerden daha çok hoŐumuza gidiyor? Vatan Savaşı'nın gerçek sebebi neydi? Kızıl Ordunun Beyaz Hareket zerindeki zaferinin sırrı nedir? vs. gibi sorulara cevap veren eserden esinlenen Şiryayev, kitabın içeriğiyle ilgili olarak *Patikalar ve Yollar* (Тропинки и путь) adlı makalesinde Şöyle yazar:

Rus Halk MonarŐisi fikri "ihracat ürünü" değildir. Çok kabileli Rus ulusu tüm yaşamı boyunca onu taşımıştır. Bunu algılayabilecek ve kısmen de olsa gerçekleŐtirebilecek başka bir halk düŐünemiyorum. Bunun için Rus milletinin ruhuna, dinine, tarihine, yüceliğine, okŐne, üzüntü ve sevinçlerine - zaman

⁸¹⁹ Бабичева, (2005), 372.

ve mekândaki trajik görkemli yoluna sahip olmak gerekir. (Buenos Aires, 1951, 9 Şubat) (Идея Российской Народной Монархии — не “экспортный товар”. Она выношена всей жизнью многоплеменной русской нации, и я не представляю себе ни одного другого народа, способного воспринять и хотя бы частично реализовать ее. Для этого нужно иметь Дух Российской Нации: ее религию, ее историю, ее величие, ее падение, ее скорби, ее радости — ее трагический величавый путь во времени и пространстве.) (Буэнос-Айрес, 1951, 9 февр.).⁸²⁰

Şiryayev'in sanatının merkezinde, epik içerikli beş öykü yer alır. Bunlar; *Son Efendi* (Последний барин, *Vozrojdeniye*, 1954, No: 33-36), *Vanka-Vyuga* (Ванька-Вьюга, *Vozrojdeniye*, 1955, No: 37-41), *Koyunun Su Birikintisi* (Овечья лужа, *Grani*, 1952, No 16), *Kudeyarov Meşesi* (Кудеяров дуб, *Grani*, 1956, No:6; 1958, No: 37) ve *Bayraktar Vakulenko* (Хорунжий Вакуленко, *Grani*, 1959, No: 42)'dur. Şiryayev'in *Bayraktar Vakulenko* adlı eseri ölümünden önce tamamlayamadığı bir öyküdür. Bu öykü derlemesi, roman olarak düşünülmüş, tamamlanamamış ve ölümünden sonra eşi tarafından yayımlanmıştır. Bu öyküler aynı türden değildir. Konu olarak ikiye ayrılırlar. Beş öyküyü tek bir sanatsal noktada bir araya getiren bağlayıcı öykü, diğer öykülerden önce yazılmış olan *Koyunun Su*

⁸²⁰ http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryayev/

Birikintisi'dir. *Son Efendi* ve *Vanka-Vyuga*, geçmişe dönüş yapan iki öykü olmaları açısından bir araya gelirler.⁸²¹

Koyunun Su Birikintisi, *Son Efendi*, *Vanka-Vyuga*, devrim öncesi Rusya'sının yaşamına yönelik incelemeler barındırır. Rusya tarihinin zorlu geçen dönemlerine yakalanan Rus insanı imgesi de eserlerde yer alır. *Kudeyarov Meşesi*, otobiyografik unsurlar taşır ve halkı için Almanlarla iş birliği yapan bir kişinin hayatı anlatılır.⁸²² İnceleme yazısı niteliğinde olan *Rus Şiirindeki Dini Motifler* (Религиозные мотивы в русской поэзии-1960) çalışması ise yazarın ölümünden sonra yayımlanır.

Filoloji eğitimi almış, yıllarca SSCB'deki yükseköğrenim kurumlarında edebiyat öğretmenliği yapmış, aynı zamanda profesyonel bir gazeteci olan B. Şiryayev, göç döneminde zaman zaman edebi-eleştirel ve sosyo-politik içerikli makaleleriyle süreli yayınların sayfalarında yer almıştır. Yazarın ölümünden bir yıl sonra onun anısına filoloji alanındaki makalelerin bir derlemesi olan *Rus Şiirindeki Dini Motifler* başlıklı çalışması ortaya çıkar. Yazarın hayatının son yıllarında hazırlamış olduğu bu derlemede yer alan çalışmalar, daha önce yayımlanmamış ürünlerdir. Derleme Lomonosov'dan Sovyet Edebiyatının Pasternak'ına, II. Dalga Rus göçmen edebiyatından D. Klenovski'ye kadar Rus şiirinin tüm tarihi gelişim sürecini mükemmel bir bilgi ve derin bir kavrayışla ortaya

⁸²¹ Бабичева, (2005), 378.

⁸²² Насрутдинова, (2007), 49.

koymaktadır. Yazar her ne kadar ön yargılı olsa da, makaleleri her bir şairin sanatına saygılı, düşünceli ve koruyucu bir yaklaşım sergilediği için diğer eleştirilenlerden farklılık gösterir. Kitapta çok fazla alıntı vardır ve bu alıntılarının toplamı hemen hemen tüm metnin yarısını oluşturmaktadır. Yazar her bir tezini materyallerle kanıtlama gerekliliğini duymuştur. Çok sayıda şiir de kitap içerisinde yer alır.⁸²³

Şiryayev'in ele aldığı konulardan biri, II. Dünya Savaşı esnasında Rus yurtseverlik hareketinin heterojen bir yapıda oluşudur. Büyük Vatan Savaşıyla ilgili Sovyet edebiyatında bu konuya hemen hemen hiç değinilmemiştir. O zamanlar Rusya için birbirinden farklı ve birbirine düşman iki güç savaşmıştı. Bunlardan biri, Sovyet ordusu ve onun tarafından kurulan partizan takımıdır. Bu partizan takımı, emir üzerine bir yerlere gönderilen ya da yerlerinde kalan komünist ve komsomollerden oluşmaktadır. Onlar, Sovyet Rusya için mücadele etmiş ve savaşmışlardır. Faşist istilasında bu insanlar, öncelikle münferit vatandaşların hayatlarını koruma gereksinimi duymayan rejimin (sistemin) tehdidini görmüşlerdir. Bu konuya yazar, *Koyunun Su Birikintisi* öyküsünde yer vermektedir.⁸²⁴

Şiryayev'in sosyo-politik konulu makalelerinin temel konusu, SSCB'deki aydınların durumudur. Periyodik yayınlarda yer alan çalışmalarının yanı sıra yazar, N. Koşevat adlı yazarla beraber, *SSCB'deki Aydınların Sorunları Üzerine. Araştırmalar ve Materyaller*

⁸²³ Бабичева, (2005), 389.

⁸²⁴ Бабичева, (2005), 381.

(К проблемам интеллигенции в СССР. Исследования и материалы-1955) adlı broşürü yayımlamıştır. Bu broşürde Şiryayev, devrim öncesi aydın imgesinin karşısına modern Rus aydın imgesini koyarak, onların sosyo-psikolojik durumlarını betimlemeye çalışmıştır.⁸²⁵

Eleştirmenler, yazarın eserlerini destekleyici yorumlar yaparlar. Rus göçmen süreli yayınlarının sayfalarında da eserlerinin çoğu olumlu yorumlanır. İtalya’da hayatının sonuna doğru Şiryayev, Katolikliğe geçiş yapar. İtalyan rahiplerle görüşür ve bu rahipler, İtalya’da göçmenlere yardımcı olan kişilerdir. Şiryayev, San Remo’da 17 Nisan 1959’da hayatını kaybeder. Şiryayev’in sanatsal eserlerinin konusunu II. Dalga Rus göçmen yazarları için gelenekselleşmiş olan Stalin baskısı ve SSCB’deki toplama kampları oluşturur. Ayrıca II. Dünya Savaşı ve savaş sonrası Rus göçü, devrim öncesi Rusya’dan ayrılmış olan soylu yuvaları da konular arasında yer alır. Bu konuların her birinde yazar, tasvir etiği olaylarda ve anlattığı hayatlarda kendi yaklaşımını öne sürer. *İtalya’daki Yurtsuzlar. Kukla Satıcısının Notları*, oldukça sürükleyici bir dille yazılmış deneme yazısıdır. Bunun yanı sıra “Di-Pi” terimini Rusçaya kazandırır. Bu, oldukça sürükleyici bir dille yazılmış bir deneme yazısıdır. L. Rjevski, kitaba yönelik yaptığı incelemede, eserdeki mekanların yoğun bir gözlem sonucu betimlendiğini, eserde canlı bir mizaha ve çok sayıda genellemeye rastlandığını ifade eder. *İtalya’daki Yurtsuzlar. Kukla Satıcısının Notları* eserin konusu, II. Dünya Savaşı bittikten sonra

⁸²⁵ Бабичева, (2005), 390.

yerinden edilmiş kişilerin zorluklarla dolu yoludur. Kitap, ben anlatıyla yazılmıştır. Başkahramanı aynı zamanda anlatıcıdır ve otobiyografik bir eserdir. Yazarın “Avanti, signori, avanti” olarak adlandırdığı son başlıkta, “İleriye gitmek” (Идти вперед) çağrısı yer almaktadır. Bu, Şiryayev’in tüm geçmiş yaşamından yola çıkarak edindiği, onun dünya görüşünü yansıtan bir çıkarımdır. Romanın metni şöyle başlar: “Ben Rus insanıyım.” (Я –русский человек.)⁸²⁶ Önsöz yerine yazar, Dimitri Semyonoviç Tovdin’e yazdığı “Arjantin’e Bir Yerlere” (Куда-то в Аргентину) adlı mektuba yer verir. Bu, yerinden edilmiş kişiler için Solerno yakınlarında, 1951 yılı Haziran ayında İtalyan kampında yazılmış bir açık mektuptur. Mektupta Şiryayev, modern edebiyatın sorunlarına olan bakış açısını yansıtır, çağın olaylarına kesin bilgilere ve belgelere dayanan bir yaklaşım sunar. Bu çağın olaylarının katılımcıları ise modern yazarlar olur. Şiryayev kitabı ile ilgili olarak, bir adet dahi uydurulmuş ya da genelleştirilmiş bir şahıs olmadığını belirtir.⁸²⁷

B. Şiryayev’in bıraktığı edebi miras, fazla inceleme konusu olmamıştır. Daha ziyade yazarın monarşik görüşleri ve Kazak hareketi ile olan bağlantısı ön plana çıkarılmıştır. A. İ. Filatova, *Sönmeyen Kandil*’in filolojik açıdan analizini yaptığı makalesinde, geçici ve

⁸²⁶ Бабичева, (2005), 376.

⁸²⁷ Бабичева, (2005), 376.

edebi motiflerin Şiryayev'in dini ve felsefi düşüncelerini belirlediğini ileri sürer.⁸²⁸

⁸²⁸ Гладкова, (2011), 175.

Boris Andreyeviç Filippov (1905-1991)

Gerçek soyadı Filistinski'dir. Boris Andreyeviç Filistinski, 24 Temmuz 1905'te Stavropol'da doğar. Yazar, şair, redaktör ve öğretmen kimlikleriyle bilinir. Babası, I. Dünya Savaşı sırasında cephede hayatını kaybetmiş bir subaydır. Annesi ise diş doktorudur. Babasının şehit düştüğü I.Dünya Savaşı başlarında annesi ile birlikte Moskova'ya yerleşir. Moğolca üzerine çalışmalarıyla tanınan akademisyen S. A. Kozin'in yeğenidir.⁸²⁹

1915-1916 yılında Boris, Moskova'da gimnazyumda okumaya başlar. Geleceğin yazarının anılarında da bahsettiği hatırladığı kadarıyla eğitim hayatı pek parlak değildi, gimnazyum derslerine hiç ilgi duymadı. Düzensiz ve dağınık bir eğitim hayatı sürse de tiyatroyu tüm kalbi ile seviyordu ve arkadaşları onu sık sık tiyatroya

⁸²⁹ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

götürüyorlardı. Boris, devrim öncesi Moskova'sını çok sever. Savaş yıllarına rağmen Moskova, onun hafızasında hep bayram şehri olarak kalmıştır. Amerika'da geçen yaşlılık yıllarında, Moskova'da geçirdiği ilk gençlik yıllarını büyük bir özlemle hatırlayacaktır. Devrim yıllarında baş gösteren açlık ve yıkım, aileyi tekrar Stavropol'e taşınmak zorunda bırakır. Boris, eğitimine orada bir Sovyet okulunda devam eder. Bu dönem Filippov'un hayatındaki en parlak olay, 1920 yılı kışından 1922 yılı baharına kadar yer aldığı felsefe çevresinde yaptığı çalışmalar olur. Bu çevre farklı alanlardan filozofların konuşmalar yaptığı konferansları dinleme, klasik felsefe eserlerini seminerlerde inceleme ve felsefi tartışmalara katılma imkanı sunar. Bu çevrenin üyelerinden biri olmak Filippov'un ruhsal gelişimine ve kişiliğinin oluşumuna büyük katkı sağlar.⁸³⁰

Yazar, 1922'de *Yamyamlıkla Mücadele Gençlik Kurulu* (Член комитета от молодежи по борьбе с людоедством) üyesi olur. İç Savaş döneminde oldukça korkunç geçen açlık günlerine tanıklık eden yazar, o günlerde açlıktan insan etinin bile yendiğini söyler. Öyle ki açlıktan insanlar delirme aşamasına gelir. İnsan eti yiyen yamyamlar ise kurşuna dizilir.⁸³¹ 1924-1928 yıllarında “Leningrad Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsü” (Ленинградский Институт Живых Восточных Языков)'nü bitirir. Moğol çalışmaları üzerine yoğunlaşır. Budizm ve Hinduizm'e ilgi duyar. Ayrıca Filippov, farklı doğu felsefe öğretileri üzerine uzmanlaşır. 1927'de S. A. Askoldov'un kurduğu dini-felsefi

⁸³⁰ Бабичева, (2005), 334.

⁸³¹ Глэд, Д. (1991). *Беседы в изгнании*. Москва: Издательство «Книжная палата».

bir topluluk olan “Aziz Serafim Sarovski Kardeşliği” (Братство св. Серафима Саровского)’ne katılır. Felsefe grubunun organizatörü olur. Bu topluluğun yöneticisi ise Sergey Alekseyeviç Alekseyev-Askoldov’dur. Gizlice birbirlerinin evinde toplanır, sorunlar üzerine tartışır, o dönemler SSCB’de felsefi teorileri incelerlerdi. 1927’de bu topluluk Sovyet karşıtı yapı ve görüşte olan bir yer ilan edilir. Filippov da dahil olmak üzere oldukça aktif olan üyelerini Sovyet karşıtı propaganda yapmak suçuyla tutuklarlar, ancak bir süre sonra serbest bırakırlar. Askoldov hüküm giyer. Sonraları kader birçok kez Filippov’la onun yollarını farklı yaşam koşullarında, hem Novgorod’a sürgünde hem de göç yıllarında kesiştirecektir. Hayatının sonuna dek öğretmeni olarak gördüğü bu insana Filippov, anılarında sayfalarca yer ayıracaktır.⁸³²

Leningrad’da yaşadığı yıllarda Filippov, o şehrin zengin kültürel yaşamıyla ilgilenir; tiyatro sahneleri, opera gösterileri, filarmoni konserleri ve sergi açılış törenlerine katılır. Yazar, şehrin tarihine, mimari yapısına, Petersburg ve Leningrad’ın, Rus ve Sovyet Edebiyatının birbirlerinden etkileşimlerine de ilgi duyar. Saatlerce süren gezintiler ve sonraları yıllarca düşüncelerinde yer alan izlenimler, on yıl sonra *Leningrad Petersburg’u* (Ленинградский Петербург) adlı bir kitap olarak çıkar.⁸³³ Enstitüyü bitirir bitirmez Leningrad’ı terk etmemek için, 1929’da girdiği *Leningrad Enstitüsü Endüstriyel Yapı Mühendisliği* (Ленинградский институт

⁸³² Бабичева, (2005), 335.

⁸³³ Бабичева, (2005), 336.

инженеров промышленного строительства)’ni 1933’te bitirir. Hayatının bu dönemini tüm detaylarıyla anılarında anlatır.⁸³⁴

Sanatçı, hayatı boyunca birkaç kez tutuklanır. Bunlardan ilki, üyesi olduğu felsefe grubundan ötürü olur. İlk tutukluluğu, 1922’de Stavropol’dedir. Sonraları 1927, 1929, 1934, 1936 tutuklu olduğu yıllardandır. Kampta kaldığı süre içerisinde pozitif bir ruh haline sahiptir. Çünkü orada ilginç ve etkileyici insanlarla karşılaşır. Kampta yazar, beş yıl boyunca Sergey Sergeyeviç Şukin ile kalır. Şukin kampta *Uluslararası Devrim Sanatçılarına Yardım Komitesi* (Международная организация помощи борцам революции) (МОПР)’ni organize eder. Tutuklular arasında evlerinden koli alamayan çok sayıda kişi vardır. Örneğin; tutuklular arasında tüm ailesi tutuklu ya da tüberküloz ve açlıktan ölmüş olanlar göze çarpar. Kampta gizlice kurulan bu komite, evlerinden paket alanların paket almayanlara üçte birini verme zorunluluğunu getirir.⁸³⁵

Yazarın kampta şanslı olduğu bir diğer nokta ise; kampa düşer düşmez mühendislik ve finans bölümünde çalışmaya başlamasıdır. İnşaatın teknik planlamasında çalışır. 1941 yılında kamptan çıktığında eksi iki yüz günü kalmıştır. Bu, büyük sanayi şehirlerinde yaşamasının yasak olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle yazar yerleşim yeri olarak Novgorod’u seçer. Annesi de oraya taşınır. Novgorod, 16 Ağustos 1941’de Almanlar tarafından işgal edilir. Şehrin teslim olması, çok

⁸³⁴ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

⁸³⁵ Глэд, (1991), 70.

sayıda kişi için büyük bir trajedi olur. Şehirde yazar gibi haklarından yoksun çok sayıda eski tutuklu yaşamaktadır.⁸³⁶

Filippov, sekiz yıl cezaya mahkum edilmiş, eski bir opera sanatçısı olan Viktor’la arkadaşlık yapar. Önceleri teknik dergilerin redaktörlüğünü yapmış olan N. A. Solovyov’un ve eskiden petrol işletmesi şefi olan Galinaytis’in trajik kaderlerine tanıklık eder. Soruşturma esnasında onlarla alay eder, gözlerini lehim lambasıyla, vücutlarını ise iple bağlayıp yakar, Galinaytis’in bedenini Uhtarka bataklığına atarlar. Sakat kalan Solovyov’u ise tımarhaneye kapatırlar.

1938’de tutukluların casusluk, terör, sabotaj ve devrim karşıtı Troçkist faaliyet (контрреволюционная троцкистская деятельность) (КРТД) suçlarında bulunuşlarının yeniden değerlendirilmesi amacıyla Moskova’dan bir komisyon kampa gelir. Yazar, 1941 yılı Mart ayında, üç yıl vatandaşlık haklarından mahrum edilerek serbest bırakılır. Yaklaşık iki yıl, tutukluluk halinden kurtulduğuna dair gerekli bir belgeyi almak için kampın muhasebe ve dağıtım departmanına müracaatta bulunamaz. Serbest kaldıktan sonra birkaç kez otobiyografisini kaleme aldığı düz yazı ve şiirlerini bastırmaya çalışır. Eserlerindeki tüm kahramanların kaderi yazarın kendi kaderidir.

1941’de “*Eski bir tutuklu olarak kısa süreliğine de olsa Petersburg’a gelme hakkım yok. Pasaport rejimini çiğnemekten, basit bir idari*

⁸³⁶ Глэд, (1991), 71.

emirle en az üç yıl kamp cezası alabilirim.” (Как бывший заключенный я не имею права даже на краткое время приехать в Питер – за “нарушение паспортного режима” могу простым административным распоряжением получить не менее трех лет лагерей...) der.⁸³⁷

Yazar, kamp atmosferini ise şöyle betimler: “*Kasvetli kamp kışlası, kasvetli gökyüzü, ranzalar, hırsızlar, bitler, geçilmez toprak yollar. 12-16 saatlik (resmi olarak 10 saat) iş günü, tonla tahtakurusu, soyguncular, komutanlar, bekçi köpeği, konvoy eşliğinde çalışma, aşırı sulu tatsız çorbalar, günlük akşam kontrolleri...*” (Хмурые лагерные бараки, хмурое небо, нары, воры, вши, непролазная грязь дорог. 12-16 часовой (официально 10-ти часовой) рабочий день, океан клопов, грабиловка, коменданты, бушлаты, сторожевые овчарки, работа под конвоем, жидкая баланда, ежедневные вечерние проверки...) ⁸³⁸

Kamptan kurtulur kurtulmaz, büyük şehirlerde yaşama yasağı olduğu için Novgorod’a yerleşir. Leningrad’dan sonra kısmen kendisini yakın hissettiği için bu şehri seçer. Nitekim çok özlediği Leningrad’a yasadışı yollarla birkaç kez gider. Ayrıca Novgorod, ağırlıklı olarak eski başkent aydınlarının yaşadığı bir şehirdir. Tutukluluk sürecinden sonra sürgüne gönderilenler, yönetimden uzak durmak için Novgorod’u seçmekteydi. Filippov’un o şehirde yaşadığı yıllarda

⁸³⁷ <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

⁸³⁸ <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

edindiği çevrede öğretmeni S.A. Askoldof, Zinaida Gippius'un kız kardeşi ve daha çok sayıda önemli isim yer almaktaydı.⁸³⁹

Filippov'un edebiyat hayatına şiirle başladığı dönem, Rusya'nın II. Dünya Savaşı'na girdiği döneme denk gelir. Zorlu göçebe kaderi onun şiirlerinin duygusal tonunu belirlemiştir. Filippov'un şiirlerinde sevinç, eksiksiz bir yaşam, kolaylık gibi hisler pek görülmez. Özellikle 1940'lı yıllardaki şiirlerinde acı, korku ve zaman zaman da gizli bir saldırı görülür. Yazarın yaşı ilerledikçe şiirlerinde sonbahar ve her şeyin solması gibi motiflere sıkça rastlanır. Yazar açıkça “*her şeyi kanıtlamadan ölmek*” (умереть не доказав всего) ten korktuğunu belirtir.⁸⁴⁰

Filippov'un şiirlerinde aşk, sıklıkla müzik veya doğa olaylarıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Yazarın aşk şiirleri basit bir dille, konuşma diline yakın bir üslupta yazılmıştır. Çok sayıda şiiri ve şiir serisi farklı şehir ve ülkelere adanmıştır. *Sayın Yüce Novgorod 1941-1962* (Господин Великий Новгород 1941-1962) adlı şiir serisinde on şiir yer alır. 1943 yılında yazılan bu şiirlerden dördü, Pskov şehrine adanmıştır. Riga ve yıkılmış Köln şehri üzerine yazdığı ayrı ayrı şiirleri mevcuttur. *Yunanistan'la İlgili Hatıralar* (Воспоминания о Греции) ve *İtalya Yazı* (Итальянское лето) adlı şiirleri de vardır. Benzer tüm eserlerinde şair, belirtilen coğrafi bölgelerle ilgili bir takım gerçek

⁸³⁹ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

⁸⁴⁰ Бабичева, (2005), 351.

bilgilere yer vermiştir. Aynı zamanda ziyaret ettiği bu yerlerle ilgili kendi duygularını da yansıtmıştır.⁸⁴¹

Alman kuşatmasından sonra Filippov'da gerçek bir yurttaşlık hissi, Bolşevik rejime karşı nefret dolu bir çatışma oluşur. Sonuç olarak Filippov, Rus Kurtuluş Hareketi (Русское освободительное движение)'ne katılır. Rus Kurtuluş Hareketi başkomutanı Andrey Vlasov ordusunun gazetelerinin birinde redaktörlük yapar. Tam da bu yıllarda şiir yazmaya başlar. Şiirlerinde savaşı toplumun sosyal yaşamının bir faktörü olarak görür ve eleştirir. Vatan topraklarına yapılan yıkımları üzüntüyle saptar.⁸⁴²

Yazar, 1944'te Letonya'ya gider. Riga gazetesi olan *Noviy Put*'da kamp yaşamıyla ilgili anılarını ve şiir derlemesi olan *Görünmez Şehir* (Град невидимый)'i yayımlar. Filippov'un II. Dünya Savaşı esnasında işgalci polislere başkanlık ettiği, kitlesel kıyıma katılarak 150'den fazla kişinin kıyımında yer aldığı gibi bir iddia yayılır. Bu bilgiler gerçeğe uygun değildir. O zamanlar Pskov gazetesi olan *Za Rodinu*(За родину) gazetesinin devamlı yazarlarından biri olduğu ve orada bir dizi makalesinin yayımlandığı kanıtlanır. 1944'de Novgorod'a Sovyet ordusunun gelmesi sonucu şehirden geri çekilen Almanlarla beraber şehri terk eder.⁸⁴³

⁸⁴¹ Бабичева, (2005), 351.

⁸⁴² Бабичева, (2005), 336.

⁸⁴³ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

1945 yılı başlarında annesiyle beraber Letonya'dan Almanya'ya gider. Münih yakınlarındaki mülteci kampında yaşar. O zamanlar Pskov'da çıkan *Za Rodinu*'da birinci ve ikinci dalga göçmen yazarların çalışmaları yer alır. Yazarın Rus edebiyatı üzerine yazdığı makaleleri de söz konusu gazetede yayımlanır. Kimi zaman da yazarın Rus sanatı üzerine makaleleri basılır. Örneğin; *Eski Rus Tapınakları* (Старые русские храмы) başlıklı makalesi, gazetede Rus sanatı üzerine yer alan çalışmalarından biridir.⁸⁴⁴

Filippov, yazarlık faaliyetlerine Boris Filippov takma adıyla devam eder. Alman dergilerinde kamp yaşamı üzerine yazıları yayımlanır. Savaşın sona ermesiyle Bayern'e gider. Her ne kadar Sovyet yönetimi ısrarla Filippov'un savaş suçlusluğu olduğu için iadesi talebinde bulunsa da, Filippov SSCB'ye zorla geri gönderilmemek için kaçır.⁸⁴⁵

Yazar, 1945 yılında evlenir. Eşinin adı Mariya Nikolayevna Buşman'dır. Bu evlilikten kızları Yelizaveta doğar. Bu eşinden ayrılarak şair Olga Anstey ile yeni bir evlilik gerçekleştirir. GULAG üzerine otobiyografik öyküler yazar. Bunlar, *Küçük Tavuk* (Курочка), *Ne Yunan Ne De Yahudi Var* (Несть еллин ни иудей), *Aşk, Kıskançlık, Ölüm ve Diğer Romantik Şeyler Üzerine* (О любви, ревности, смерти и других романтических вещах)'dir.⁸⁴⁶

⁸⁴⁴ Глэд, (1991), 72.

⁸⁴⁵ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

⁸⁴⁶ <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

Filippov, 1950 yılından itibaren Amerika'da yaşamaya başlar. Üçüncü kez evlenir. Yeni eşinin adı Yevgeniya Vladimirovna Jigleviç'tir. İlk olarak New York'ta, 1954'ten itibaren ise Washington'da yaşar. Washington'da öğretmenlik yapar, redaktörlük işleriyle uğraşır. New York, Kansas, Yale ve Vanderbilt Üniversitelerinde dersler verir. Washington'daki Amerikan Üniversitesi'nde profesör olarak çalışır. Çok sayıda bilim enstitüsünün danışmanlığını yapar.⁸⁴⁷

Bir edebiyatçı ve edebiyat eleştirmeni olarak da tanınan Filippov, bu nitelikleriyle 1950'li yılların sonuna doğru Rus göçmen edebiyat çevresinde oldukça iyi tanınan bir isim olur. 1950'li yılların ilk başlarından itibaren Amerika'da Filippov birçok kez Rus yazarların yıl dönümlerinde milli edebiyat üzerine konuşmalar yapmış, bildiriler sunmuştur. Bu sunumlarındaki konuşmaları ileriki yıllarda makale olarak yayımlar.⁸⁴⁸

B. Filippov'un nesri otobiyografik bir temele dayanır. Sanatsal eserlerinde yazarın yaşadıkları kronolojik olarak eserlerinde yer alır. Yazarın devrim öncesi çocukluk yıllarının tabloları *Gnedko* (Гнедко)⁸⁴⁹, *Varka* (Варька) ve *Uzun Zaman Önceki At* (О лошади, которая давно) adlı öykülerinde sergilenir.⁸⁵⁰ Devrimin yıkıcı ortamı ve ilk devrim yıllarında Rusya'nın sıkıntılı yaşamı, *Yastık* (Подушка), *Manastır* (Монастырь), *Aziz Paozerye* (Святое Паозерье) ve

⁸⁴⁷ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

⁸⁴⁸ Бабичева, (2005), 352.

⁸⁴⁹ Конь тёмно-рыжей масти с чёрным хвостом и чёрной гривой. (Siyah kuyruğu ve siyah yelesi olan koyu kıvıllı renkli at. (Lingvo 12)

⁸⁵⁰ Бабичева, (2005), 341.

Bozkırda (В степи) öykülerini doğurur. Yazarın görüşlerini yansıttığı öyküsü ise *Mutluluk* (Счастье)'tur. Öyküde, tutuklulardan birinin nasihatı üzerine nesir yazarlığına başlayan Andrey yer almaktadır. Andrey, yazarın birçok eserinde anlatıcı olarak karşımıza çıkan bir karakterdir. Her öyküsünde insanlar oldukça net, kendine özgü, farklı sınıf ve milletlere aittir. *Tavukçuk* (Курочка) adlı öyküsünde ise bir evde tamirci Pavel Vasilyeviç, kampın merkez eczanesinin çalışanı olan eski başpiskopos Vitali, Suzdallı muhafazakar Arhip Sergeyeviç, saatçi Samuil İsakoviç Perovski, Esperanto dil uzmanı ve proje bürosu teknoloji uzmanı Riçard Tadeuşiyeviç Tsivilski, anlatıcı Andrey ve yaşlı alacalı tavuk Mavra ile Pamva Berında adlı kedi, bir evde toplanmıştır.⁸⁵¹

Ne Yunan Ne De Yahudi Var öyküsünde yazar, sabotaj ve Sovyet karşıtı dini propaganda yaptığı gerekçesiyle beş yıl cezaya çarptırılan Çukotkalı bir şamanı, Profesör Nikolay Borisoviç'i, yaşlı bir Gürcü olan Vasso Grigoryeviç'i, eski bir muhafız subayı olan Nikolay Pavloviç'i, eski komsomol Seryoja Novitski'yi ve tutukluluk yıllarında Vagon Semaforiç olarak adı değişen Ermeni yazar Vagan Hristoforiç'i bir araya getirir. Eserde zaman zaman yer alan karakterler ise, kampın yönetim bölümünde tamirci ve saatçi olarak çalışan Samuil İsakoviç Perovski ve O. Agafangel'dir. Komşular birbirlerini önce Yahudi paskalyasını daha sonra da Ortodoks paskalyasını kutlamaya davet ederler. Yazar sadece dış portreleri oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda karakterlerin alışkanlıklarını ve

⁸⁵¹ Агеносов, (1998), 401.

konuşma tarzlarını da okuyucuya aktarmayı başarır. Bunu yaparken de mizahi detaylara oldukça sık yer verir. Şaman, tutuklanmadan önce Ortodoks bir Bolşevik olduğuna lanet eder. Nikolay Pavloviç ve Vasso Grigoryeviç, Çar ordusunun farklı alaylarındaki nişan ve madalyalar üzerine çekişmeyi çok severler. Vagan Hristoforiçi Vasso *Suliko* adlı şarkıyı söylerken sinirlenir ve şöyle der:

- Vasso, kesin şunu! Bu şarkıyı sizin Stalin sever.
- Peki, sustum. Kusura bakmayın. Ancak Stalin Gürcü değildir. Annesi *sizin* Ermenilerden, babası ise Osetyalı'dır.
- (Вассо, оставьте: эту песню *ваш* Сталин любит.
- Хорошо. Не буду. Извиняюсь. Только Сталин – не грузин. Мать его *ваша* армянка, а отец осетин.)⁸⁵²

Yazar, *Haçlar ve Kavşaklar* (Münih,1957) serisine ilk öykülerinden biri olan *Kurt Pertsel'in Tinsel Şapeli* (Духовая капелла Курта Перцеля) ni de ekler. Bu öyküde savaşın karmaşık haritasından çok daha fazlası gösterilir. Almanların çelişkili yapıları meydana çıkarılır. Savaş sonrası Almanya'sının iyi kalpli ve mizah yeteneği olan Alman orkestra sanatçıları, yazara İkinci Dünya Savaşı'nda Pskov'da bir köye konuşlanmış olan Sovyetler Birliği ordusunu hatırlatır. İyi kalpli Kurt Pertsel, Lyubka adlı Rus kızla sevgili olmakla kalmaz, aynı zamanda onun oğluyla oynamayı da çok sever. Lyuba onunla arkadaşça bir hayat sürer, Almanlar küçük Vovka-Peter'in ağzına şekerler tıktırır, kendi çocuklarını hatırladıkları için ona ilgi

⁸⁵² Агеносов, (1998), 402.

gösterirler. Ancak bu Almanların kendilerini ırk olarak daha üstün hissetmelerine, soğukkanlılıkla ve kayıtsızca tutuklu partizanı öncelikle dövüp ardından asmalarına engel olmaz. Eserde opera grubundan mavi gözlü, oldukça entelektüel bir kişi olan müzisyenin idamına da yer verilir. O, Rusya'ya yoğun ilgi duymuş, L.N.Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ını ve Merejkovski'nin romanlarını Almanca çevirisinden okumuş biridir. Eserin sonunda Almanlar köyü yakar, çalışmaya uygun, gücü kuvveti yerinde olanları ise Almanya'ya gönderirler. Kurt, köy yakılmadan önce Lyuba'yı olacıklardan haberdar eder. Bunun üzerine Lyuba, köy yakılmadan önce oğlunu alıp köyden kaçır.⁸⁵³

Filippov, SSCB'deki Stalin baskısı ve II. Dünya Savaşı konularına nadiren değinir. Ancak sanatında bu konulara yer verdiği *Bayaderka'dan Motifler* (Мотивы из Баядерки), *Babalar ve Çocuklar* (Отцы и дети), *Katyuşa* (Катюша), *Kar Taneleri* (Снежинки), *Yabancı Yuvalar* (Чужие гнезда) eserleri de vardır. Yeni Rus göçü konusu eserlerinde oldukça geniş yer alır. Savaş sonrası harap olmuş Almanya'daki hayatla ilgili "*Geceleme*" (Ночлег) ve *Alacakaranlıklar* (Сумерки) öykülerini, kamplarla ilgili *Di-Pi* (Ди-Пи) öyküsünü, Amerika yaşamına zar zor adapte olma üzerine *Canlı Hayat* (Живая жизнь), *Gidecek Yer Yok* (Некуда),

⁸⁵³ Агеносов, (1998), 404.

Yedek Yollar (Запасные пути) ve *Sihirli Kristal* (Магический кристалл) öykülerini yazar.⁸⁵⁴

Yazar Filippov, *Diller Arası Edebi Bağlantılar* (Inter-Language Literary Associates) yayınevini yönetir. Edebiyat, eleştiri, psikoloji ve felsefe alanında yazılmış, SSCB’de yasaklanmış olan 50’den fazla kitap yayımlar. 30’dan fazla kitap, şiir ve düz yazı, edebi eleştiri ve edebiyat tarihi derlemelerinin yazarıdır. Şiir derlemeleri *Kötü Hava* (Непогодь-1960), *Zamanın Yüğü* (Бремя времени-1961), *Sınırlar* (Рубежи-1962)’da geçmişle bugünün prizmasını ortaya koyar. Eserlerinde Rus folklorunu kullanır. New York’taki *Novoye Russkoye Slovo* gazetesinde çalışır. Amerika’da yaşadığı dönemde *Amerika’nın Sesi* (Голос Америки) adlı radyoda görev alır.⁸⁵⁵

Yazar, 1965-1971 yılları arasında kamp konusuna geri dönüş yapar. *Taygada* (В тайге-1965), *Aşk* (Любовь-1965), *Hintli Profesyonel Dansçıdan Bir Motif* (Мотив из Баядерки-1970) ve *Sevinç* (Радость-1971) eserlerinde bu konuyu işler. Gestapolarla⁸⁵⁶ işbirliği yaptığı gerekçesiyle Sovyet yönetimi tarafından suçlanır. Bu dört eseri, önceki eserlerinden kısa oluşuyla farklılık gösterir. Ancak Filippov, sanatında görülen karmaşık karakterlere olan bağlılığını bu eserlerinde de korur.⁸⁵⁷

⁸⁵⁴ Бабичева, (2005), 342.

⁸⁵⁵ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

⁸⁵⁶ Hitler Almanya’sının gizli siyasi polis örgütü.

⁸⁵⁷ <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

Karakteri Leningrad'da şekillenmiş olan, gençlik yıllarından itibaren felsefeyle ilgilenen Filippov, Dostoyevski'ye daima büyük bir saygı duyar. Dostoyevski üzerine yazmış olduğu *Barış Değil Kılıç* (Не мир, но меч) adlı çalışması, Filippov'un ilk derleme eseri olan *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Статьи о литературе-1981)'de yer alır. Söz konusu makalede “Dostoyevski, kendisini sıkça niteledikleri gibi bir psikolog dahi değildir. O pnömatoloji uzmanıdır. Onu ilgilendiren ruhumuzun üst derisini oluşturan ruhsal deneyimler değil, ruhun, fikrin kendisidir.” (Достоевский не психолог даже, как часто называют его: он – пневматолог, его интересуют не психические переживания, что как бы составляет эпидерму духа нашего, а сам дух, сама идея.)⁸⁵⁸ düşüncesini ileri sürmektedir.

Puşkin'in Neşeli Adı (Веселое имя Пушкина) başlıklı makalesinde ise Filippov, Puşkin'in “tek Rus trajedi şairi” (единственный русский трагический поэт) olduğunu söyler. Eleştirmen yazar Filippov, Puşkin'in trajik olan bir şeyde güzel olanı ve harmoniyi görme yetisini özellikle vurgular ve Puşkin için “yarınımızın ozanı” (певец нашего завтра)⁸⁵⁹ şeklinde yazar.

Eleştirmen ve yazar Filippov, *Unutulan Yıl Dönümleri Üzerine* (По поводу забытых юбилеев) başlıklı makalesinde, Rus edebiyat tarihinde oldukça ün kazanmış çok sayıda şair ve yazar olmasının yanı sıra, hak etmediği halde unutilan ya da zorla susturulan yazar ve

⁸⁵⁸ Бабичева, (2005), 354.

⁸⁵⁹ Бабичева, (2005), 354.

şairlerin de olduğunu hatırlatır. Rus şiirinin gelişiminde Batyuşkov'un, Rus nesrinin gelişiminde ise Leskov'un büyük rolü olduğunu belirtir. Pasternak ve Mandelştam'ın nesrine de büyük bir ilgi duyar. Eleştiri makalelerinde Georgi Petrov, F. Borisov ve sıklıkla da Boris Filippov takma adlarını kullanmıştır.⁸⁶⁰

Edebiyatın dışında Filippov, Rus müzik tarihi ve Rus felsefi düşünce tarihine de ilgi duyar. Tarzları birleştirmeye çalışarak edebi ve müzik eserlerini kimi zaman felsefi görüş açısıyla değerlendirmiş ve felsefi teorileri sanat eserleri çerçevesinde incelemiştir.⁸⁶¹

Her zaman içten bir ilgi, derin bir saygı beslediği ve sanatına önem verdiği filozof Konstantin Leontyev üzerine *Yanlış Adrese Tutkulu Bir Mektup* (Страстное письмо с неверным адресом) adlı bir makale yazar. Filippov, aynı zamanda onun mirası olan felsefi çalışmaları, sanatsal eserleri ve mektuplaşma biçiminde yazılan eserleriyle de yakından ilgilenir. Filippov, Leontyev'i "*belki de Rusya'da yeniden doğuşun tek gerçek kişisi*" (единственный, может быть, в России подлинный человек Возрождения) diye niteler. Ayrıca "*Leontyev'in hayatı romantik bir öykü için malzemedir. Leontyev'in sanatı, detaylı ve tutkuyla yazılmış otobiyografisidir.*" (Жизнь Леонтьева – материал для романтической повести. Творчество Леонтьева – его широко и страстно написанная автобиография.) görüşünü ileri sürer. Filippov, Leontyev'i Dostoyevski ve Tyutçev ile bir tutar. Her

⁸⁶⁰ Бабичева, (2005), 354.

⁸⁶¹ Бабичева, (2005), 355.

üçüne de “Tanrı’nın yeryüzündeki çarlıkları” (царства Божия на земле) der.⁸⁶²

Filippov, *O Artık Hiçbir Zaman Olmayacak* (Ее не будет больше никогда) adlı makalesinde ise, Rus aydınlarını değerlendirir. Makalede, Çehov için “Aydın kesimin gerçek şairi” (Подлинный поэт интеллигенции) ibaresini kullanır. Çehov’la onun sanatı üzerine sohbet eder ve Rusya’nın kaderi üzerine fikir yürütürler. Makalenin yazarı Filippov, “*Rus aydın kesimi, yüce ve oldukça kültürel, Ruslara özgü bir olgudur. Aydın kesim kelimesinin Rusçadaki anlamı başka hiçbir yerde yok ve yoktu da. Şu an Rusya’da da yok.*” (Русская интеллигенция – явление высоко и глубоко культурное, самобытно-русское. Нигде больше интеллигенции в русском значении этого слова нет и не было. Нет ее сейчас и в России.) görüşünü ileri sürer.⁸⁶³

Filippov, *Talep Edilmeyenler Üzerine* (О том, не на потребу) adlı makalesinde, insanların artık gerek nesir türünde gerekse şiir türünde edebiyatı okumayı bıraktıklarından yakınıdır. Daha çok gazete, günlük, anı tarzı okumayı tercih ettiklerini, çağdaş insanın içini kemiren, geçmişe duyulan özlemi dindirmek için klasik eserleri yeni baştan okuduklarını, radyoyu karıştırıp sinemaya gittiklerini ve polisiye roman okuduklarını, günümüz roman yazarlarını okumaktan ise kaçındıklarını söyler. Çağdaş yazarların şiirleri ve nesri, başarılı ya da

⁸⁶² Бабичева, (2005), 356.

⁸⁶³ Бабичева, (2005), 356.

başarısız olarak tartışılabilir onları yazarlardan oluşan sınırlı bir çevrenin okuduğunu belirtir.⁸⁶⁴

Filippov, edebi, felsefi ve sosyo-politik içerikli makalelerinde düşüncelerini açıklamada oldukça net olmaya çalışmıştır. V. Sinkeviç, onu “*Rus göçünün en özgün eleştirmenlerinden biri*” (один из самых самобытных критиков русского зарубежья) olarak niteler. Yazar kendisini hiçbir zaman ne edebiyat ne de felsefe alanında bilim adamı veya kuramcı olarak görmemiştir. Onun kaleminden çıkan makaleler, özenli gözlemleri olan ve daha çok da düşünceli ve bilgili bir okuyucunun derin çıkarımlarıdır. O makaleler, milli edebiyatını iyi bilen, onu güçlü bir bağ ile seven ve onu hissedenden bir insanın notlarıdır.⁸⁶⁵

1984’te Washington’da *Seçme* (Избранное) adlı derlemesi çıkar. Bu eserde kamp öyküleri *Haçlar ve Kavşaklar* (Кресты и перекрестки) başlığı altında toplanır. Yazar, *Novoye Russkoye Slovo* gazetesinin devamlı muhabirlerinden biri olur.⁸⁶⁶

Rus Dili ve Edebiyatı uzmanı, Rus göçmen yazarların eserlerini İngilizceye kazandırmış bir tercüman ve Maryland Üniversitesi Profesörü John Glad, 21 Mayıs 1986’da Boris Filippov’la

⁸⁶⁴ Коростелев, О. А. , Мельников, Н. Г. (2002). *Критика русского зарубежья II*. Москва: Издательство «Олимп», 326-327.

⁸⁶⁵ Бабичева, (2005), 352.

⁸⁶⁶ <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

Washington’da bir röportaj yapar. Röportajda yazar, Şubat ve Ekim Devrimi üzerine düşüncelerini şu sözlerle ortaya döker:

Öncelikle devrimi ayırmak gerekiyor. Şubat Devrimi ve Ekim Devrimi oldu. Şubat Devrimi herkes tarafından tam anlamıyla coşkuyla karşılandı. Bugün buradan çok sayıda kişi devrimi lanetliyor, Şubat Devrimini de lanetliyor. Ancak şunu söylemek gerekir ki, Şubat Devrimi tıpkı paskalya günleri gibi karşılanmıştı. Birbirinden tamamen farklı yönelimli olan insanlar birbirlerini kutluyorlardı. Çünkü monarşistler bile eski rejimin düştüğünü ve artık hiçbir zaman yeniden doğmayacağını görmüştü. (Революцию, во-первых, надо различать: была Февральская и была Октябрьская. Февраль был встречен восторженно буквально всеми. Теперь многие, отсюда, революцию проклинаят, проклинаят и Февраль. Но надо сказать, что Февраль буквально был встречен, ну, как пасхальные дни. Люди поздравляли друг друга, люди самых различных ориентаций. Потому что даже монархисты видели, что старый строй пал и никогда уже не возродится.)⁸⁶⁷

Devrimi derinden yaşayan yazar, o yılları hatırladığında şöyle der:

Halkın ve ülkenin yaşamında onca olay olduğunda, şahsi biyografiler söner, silinir. Bu yüzden ben kendim üzerine değil,

⁸⁶⁷ Глэд, (1991), 68.

hayatın dönüm noktalarındaki karşılaşmalar üzerine yazacağım. Benim Rus tarihinin trajedisi ve kanlı farsın yer aldığı anılarım ister istemez bölük pörçük yapıdadır. Ancak onlar da bir şeyleri anlamada yardımcı olabilirler. (B. Filippov) (Когда в жизни народа и страны происходит столько событий, личные биографии затухают, стираются. Поэтому я буду писать не о себе, а о встречах на перепутьях жизни. Мои воспоминания об участниках трагедии и кровавого фарса русской истории поневоле носят отрывочный характер. Но, может статься, и они помогут что-то понять.) (Б. Филиппов)⁸⁶⁸

Filippov'un eserleri, 1990 yılı Kasım ve Aralık aylarında *Sever* (Север) dergisinde yayımlanmasının ardından vatanında herkesçe bilinmeye başlar. Dergide *Haçlar ve Kavşaklar* adı altında *Seçme* kitabından birkaç başlık yayımlanır. 1990'da Filippov'un son kitabı olan *Bellekte Yüzen Şey* (Всплывшее в памяти) çıkar. Filippov, Amerika'daki Rus Akademi Grubu (Русская Академическая Группа)'nun üyelerindedir. Amerikan vatandaşlığı almıştır.⁸⁶⁹

Yirmiden fazla derleme eser, çok sayıda deneme, öykü ve şiir yazarı olan Filippov, sanatını Rusya'ya adar. *Grani* ve *Posyov* dergilerinde yayımlanan eserleriyle Filippov'un edebi-eleştirel faaliyetleri ve yazarlık biyografisi başlar. *Grani* dergisinin ilk iki sayısında Filipp

⁸⁶⁸ Бабичева, (2005), 333.

⁸⁶⁹ <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

Borisov adıyla eserlerini yayımlar. Ancak derginin üçüncü sayısında takma ad kullanır ve Sovyet kültür tarihine de bu adla girer. B. Filippov adı, gerek Avrupa'daki gerekse Amerika'daki öne çıkan süreli Rus göçmen yayınlarında sık sık görülür olur. Hem kendi başına hem de G. Struve ve Ye. Jigleviç ile birlikte Rus yazarların 70'den fazla kitabının redaktörlüğünü yapar. Bunun yanı sıra önsöz ve yorum yazarlığı da yapar. Gumilyov, Voloşin, Ahmatova, Mandelştam, Klyuyev, Leontyev, Rozanov gibi kimi yazarların vatanında yayımlanmamış eserleri o dönemler tamamıyla yayımlanmıştır.⁸⁷⁰

II. Dalga göçmen yazarlarının çoğunun maruz kaldığı gibi vatanını tekrar görmek yazara nasip olmaz. Kalan tüm yaşamını Rus kültürüne, özellikle de Rus edebiyatına adar. Rus kültürüne hizmetinin çoğunu yayın faaliyetleri oluşturur. Yaşadığı yıllarda otuzdan fazla edebi kitap, şiir, anı, destan, masal, deneme, eleştiri yazısı ve siyasi içerikli makale yazar. Bu kitapların beşte dördü, süreli yayınlarda daha önce yer almış olan eserleridir. Yazar birbirinden farklı ve kendine özgü şiir ve nesri birleştirir. Bazen de kitaplarına birkaç sosyo-politik konulu makale veya edebiyat çalışması ekler. Otuzu aşkın kendi kitaplarının yanı sıra diğer Slavistlerle beraber çalışarak A. Ahmatova, M. Voloşin, N. Gumilyov, N. Zabolotski, Ye. Zamyatin, N. Klyuyev, O. Mandelştam, B. Pasternak, M. Şkapski, G. Adamoviç, N. Arjak, M.

⁸⁷⁰ Синкевич, (2012), №267.

Zoşçenko, K. Leontyev, B. Nartsisszov, A. Remizov, Yu. Terapiano, O. Forş'un derleme eserlerini yayımlar.⁸⁷¹

Uzun bir ömür süren Filippov'un yaşamı, göçmen yazarlarla sık sık görüşerek geçer. Bu nedenle birçok kez yazarların yıl dönümü ve ölümleri üzerine yazılan makaleleri basılmış eserler arasında yerini alır.⁸⁷²

Yazar, ikinci dalga göçünün edebiyat alanındaki yeri üzerine değerlendirme yapar. Her ne kadar birinci göç dalgası kadar çok olmasa da ikinci göç dalgasında da edebi eserler verildiğini, üçüncü göç dalgasında ise yetenekli insan sayısının çok olmasına rağmen kültür eksikliğinin hissedildiğini ve ikinci göç dalgasında da birinci göç dalgasına oranla kültürün yetersiz kaldığını söyler.⁸⁷³

Rus göçmenlerin çoğunda olduğu gibi Filippov için de sanatsal faaliyetleri bir nevi vatanına hizmet etme şekliydi. Ancak o, birçok ikinci dalga Rus göçmen yazarın erişemediği mutluluğa erişir. Yazarın adı Rusya'da tanınana kadar yaşayabilmiş biridir.⁸⁷⁴ 13 Ağustos 1990'da Washington'da yapılan röportajda Filippov, SSCB'de o zamana kadar sadece iki makalesinin yayımlandığını söyler. “*Slovo*” (Слово) dergisi, Ahmatova'nın bir eserine yönelik yazdığı tanıtım yazısını, yazara sormadan basar. Söz konusu yazı, dergide yarı yarıya

⁸⁷¹ Агеносов, (1998), 458.

⁸⁷² Бабичева, (2005), 353.

⁸⁷³ Глэд, (1991), 73.

⁸⁷⁴ Бабичева, (2005), 358.

kısaltılarak yer alır. Yazarın yakın arkadaşı ve meslektaşı, Amerika'daki profesörlerden Vadim Mediş, derginin redaktörüne tanıtım yazısının neden kısaltıldığını sorduğunda, “*Biz onun öldüğünü düşünmüştük.*” (Мы думали, что он умер.)⁸⁷⁵ cevabını alır.

Filippov, ölümcül derecede hasta olduğu zamanlarda Ye. Jigleviç ile söyleşilerin yer aldığı bir radyo programı hazırlar. Bu söyleşilerden ikisi yazıya dökülür. Bunlar, *Boris Pasternak. 1890-1960* (Борис Пастернак. 1890-1960) ve *Rus Aydınları* (Русская интеллигенция) adlı eserlerdir. Boris Andreyeviç Filippov, 3 Mayıs 1991'de Washington'da hayatını kaybeder. Filippov'un sanatına adanan üçüncü eseri ise eşi Ye. Jigleviç, yazarın ölümünden sonra tamamlar. Kendi yazdığı bu söyleşi eserini yazarın şiirleri ve nesirlerinden kesitlerle süsleyerek ortaya koyar.⁸⁷⁶

⁸⁷⁵ Глэд, (1991), 74.

⁸⁷⁶ Бабичева, (2005), 339.

Leonid Denisoviç Rjevski (1905-1986)

Leonid Denisoviç Rjevski'nin gerçek soyadı Surajevski'dir. 8 (21) Ağustos 1905'te Rjev'de doğar, 13 Kasım 1986'da New York'ta vefat eder. Nesir yazarı ve edebiyatçıdır. Ataları arasında Fransa kralı Aziz Lyudovik (1226-1270) yer alır. Çok sayıda akrabası edebiyat faaliyetlerinde bulunmuş kişilerdir. Geleceğin yazarının büyük annesi Lyubov Filippovna Nelidova (Korolivna)'nın ilk kitabı olan *Küçük Kız Lida* (Девочка Лида)'ya, N. Nekrasov hayran kalmıştır.⁸⁷⁷

Rjevski'nin çocukluğu ve gençliği Moskova'da geçer. Yazar, 1920'li yıllarda Moskova'nın fırtınalı kültür yaşamına aktif olarak katılır. Tiyatroda oynar ve davetiyeler üzerine en ünlü gösterilere gider, piyesler yazar, resitallere ilgi duyar ve hatta O. Knipper Çehova'nın takdirini kazanır. Moskova, ileriki yıllarda yazarın eserlerinde sıkça

⁸⁷⁷ <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

yer alacaktır. Hatta eserlerinden birine *Moskova Öyküleri* (Московские повести) alt başlığını verecektir.⁸⁷⁸

1930'da Lenin Moskova Pedagoji Enstitüsü'nde edebiyat ve dilbilim bölümünü bitiren Rjevski, *Rus Dili* (Русский язык) adıyla basılan ders kitabının yazarlarından biri olur. Yüksek lisans yapar. Öğretmenleri arasında V. V. Vinogradov da vardır. Yazarın sözlerine göre, otuzlu yıllarla ilgili anıları, en karamsar geçen yıllarıdır. Para kazanmak için kimi zaman günde on iki saat ders verdiği olur. Akşamları ise *Goslitizdat* (Гослитиздат)'da eleştiri yazıları yazar. Bir yandan geçim sıkıntısı yaşayan Rjevski, diğer yandan da eğitim hayatına devam eder. 28 Haziran 1941'de Rjevski, A. S. Griboyedov'un *Akıldan Bela* (Горе от ума) adlı komedisinin dili üzerine yazdığı tezini savunur. 1 Temmuz'da cepheye gider. İlk olarak tercümanlık yapar, ardından keşif birliği tümeninin başkan yardımcısı olur.⁸⁷⁹

Rjevski'nin bağlı olduğu bölük Desna nehrinden geçerken Rjevski mayına basar ve gözlerini açtığı anda kendini Almanlar tarafından esir edilmiş bulur. 1941-1942 yıllarını savaş esirleri için kurulmuş olan kamplarda geçirir. Bu esnada midesinde ülser oluşur ve tüberküloz olur. 1944 yılı sonunda tüberküloz ilerler ve yazar sesini kaybeder. Tedavi için Almanya'ya geçer. İlk olarak Dresden'e gider. O zaman şehir Amerikalılar tarafından bombalanmaktadır. Ardından Münih

⁸⁷⁸ Агеносов, (1998), 458.

⁸⁷⁹ <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

yakınlarında bir hastaneye yatar. Doktorların az yaşar demesine rağmen Rjevski iyileşir. Oradan çıktığında ise yaşama umudu olmayan, oldukça hasta biridir. Yazarın söylediğine göre bu iyileşme, onu arayıp bulan, ona hem arkadaş, hem yardımcı, hem de hayat boyu destek olan eşi Agniya Sergejevna Şişkova'nın şans eseri onu bulması, yazarı ölümün pençesinden kurtarır. O dönem yaşadıkları gelecekte kaleme alacağı *Bize Işığı Göstermiş Olana* (Показавшему нам свет-1960) öyküsünün temelini oluşturacaktır.

Kendimle İlgili (Про самого себя) başlıklı denemesinde sanatçı, savaş yıllarında esaretten kurtulunca hissettiklerini ve özgürlüğün her şeyden daha üstün olduğunu şu sözlerle ifade eder: “*Birden bu olağanüstü, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak olan özgürlüğü hissettim. İstediyim gibi davranmak, düşünmek, vicdanıyla sohbet etmek, hiçbir zorlayıcı baskı olmaksızın düşüncelerini dışından dile getirmek...*” (Я вдруг ощутил эту великолепную, ни с чем не сравнимую свободу (разрядка автора. – В. С.) – поступать по собственному хотению, думать, беседовать с совестью, высказываться без какого-нибудь принудительного давления извне...) ⁸⁸⁰

1950’de edebi-sanatsal bir dergi olan *Grani*’nin 8.,9. ve 11. sayılarında çıkan *Sığınaktaki Kız* (Девушка из бункера) adlı yazarın ilk öyküsünün düzenlenmiş şekli *İki Yıldız Arasında* (Между двух звезд) adıyla 1953’te çıkar. *İki Yıldız Arasında*, L. Rjevski’nin savaş ve savaş sonrası tecrübelerinin izlerini taşıyan bir romandır. Romanın

⁸⁸⁰ Синкевич, (2012), №267.

merkezinde, otobiyografik bir karakter olan Aleksey Filatoviç Zaryajski bulunur. Zaryajski, seçim yapması gereken durumlarda insanlık ve vatandaşlık değerlerini düşürmemek için nasıl davranması ve nasıl yaşaması gerektiğini iyi bilir.⁸⁸¹ Moskova Pedagoji Enstitüsü'nde öğretmenlik yapan filolog Aleksey Filatoviç Zaryajski, 1941 yılı yazında cepheye gider. Cepheye tercüman ve istihbarat şefi yardımcısı olarak çalışır. Vatandaşlık görevini dürüstçe, sorumluluk bilinciyle yerine getirir. Yaralandıktan sonra esir düşer, bu talihsiz olayı onun savaş yıllarındaki dramatik kaderinin evreleri takip eder. Kampa düşer, tercümanlık yaparak kampın Rus kumandanının yardımcısı olur, kumandan Kojevnikov'la birlikte Alman ve Sovyet esirler arasında aracı olur. O, hain değildir. Aksine ortağı Kojevnikov ile birlikte elinden geldiğince kendi yurttaşlarına yardım etmek ister ve çok sayıda kişiye yardımcı olur. Hemşire Militsa Pavşina gibi cepheye tanıştığı kişileri kurtarır. Konumu nedeniyle çok sayıda olaya tanıklık eder. Farklı farklı karakterlere sahip Alman ve Ruslar tanır, Alman kamp yönetiminin işleyişini görür. Daha önceleri asker olan kamp polislerinin sadistçe keyfi davranışlarına tanıklık eder. Romanın ilk bölümü, kamp cehennemini tasvir eder. Ancak Zaryajski, bu cehennemden kurtulmayı başarır. Tifüs hastalığına yakalanır. Aynı dönemde kamp Rusya'nın iç kesimlerine taşınır. Zaryajski, revirde ölüme terk edilir, kuşatılmış bölgede kalır. Bundan sonra onun için yeni bir hayat başlar. Bu yeni hayatta Zaryajski, Alman propaganda bölümünde konser programı rejisörü olarak çalışmaya başlar. *Atlı Karınca* (Karusel) adlı bir grup kurar ve bu grupla kaybettiği

⁸⁸¹ Матвеева, (2017), 32.

Militsa'ya rastlama umuduyla Stargorod'a taşınan savaş esirleri kampının izinden gider.⁸⁸²

Romanın ikinci bölümü Militsa'yı arayış evreleri ve onların karşılaşması üzerinedir. O eski taşra şehrinde bir araya gelen roman karakterleri, başlarına gelen olup biten olayların değerlendirmesini yaparlar. Militsa, her sorunu kalbinin sesini dinleyerek çözen biridir. Bu nedenle onun bakış açısına göre, Almanlar kadar Sovyet vatandaşlarına da yanlış davranıldığında ya da cinayetle ilgili bir konu söz konusu olduğunda onları yargılarken doğal bir uyum sergiler. Zaryajski ise, Bolşevizm'i ve onların sebep olduğu kötülükleri yargılarken, işgalci Almanlarla işbirliği için ideolojik bir temel bulma çabasına girer.⁸⁸³

Romanın üçüncü bölümünde *Atlı Karınca* grubunun eski oyuncularından olan Volodya Zaryajski'den farklı olarak önceleri teğmen olarak çalışmış, genç, RKO (Rus Kurtuluş Ordusu; Русская Освободительная Армия)'nun yurtseverlik fikirlerine inanmış biridir. Bu inanç, onun Sovyet yönetimine teslim edilmek üzere, eski Sovyet vatandaşları için kurulmuş olan kampa düşmesine neden olur. Ancak bu genç kahraman sonunda tıpkı Zaryajski gibi, yaşam ve ölüm arasındaki sınır nedeniyle, kaderinin karmaşıklığı ve çözümsüzlüğünü iyice idrak eder.⁸⁸⁴

⁸⁸² Матвеева, (2017), 32-33.

⁸⁸³ Матвеева, (2017), 33.

⁸⁸⁴ Матвеева, (2017), 34.

İki Yıldız Arasında adlı öyküde yaşlı bir göçmen şöyle demektedir: *Bu, anavatanlarına dönme düşüncesiyle dünya tarihinde eşi görülmemiş bir insan ürpermesidir. Üstelik bu eşsiz bir şekilde kitleseldir. Herkes ürpermektedir. Sovyet vatandaşı olan herkes. Bu ürperinin doğası, tümüyle kendine özgüdür. Bu, orada herkesin yuttuğu korkunun bir tekrarıdır.* (Это совершенно беспримерная в истории мира дрожь людей при мысли о возвращении на родину, тем и беспримерна, что она массовая. Все дрожат. Все подсоветские. И природа этой дрожи вполне своеобразно. Это – рецидив того страха, которого все наглотались там.)⁸⁸⁵

Yazar ileriki yıllarda sıklıkla *İki Yıldız Arasında* romanının temelinde yatan meseleye dönüş yapacaktır. Bu mesele, kendi kuşağından insanların savaş sonrası Rusya'ya neden dönmediğiyle alakalıdır ve yazar defalarca bu durumun sebeplerini açıklamıştır. Rjevski eserde Almanları betimlerken farklı bir yaklaşım sergiler. Dönemin Sovyet Edebiyatı'nda Almanlar bir düşman, zalim işgalciler ve sadece öldürmeyi bilen kişiler olarak betimlenirken, *İki Yıldız Arasında* romanında Rjevski onları farklı bir şekilde anlatır. Onlar arasında insanlara zulüm ve kıyım yapan SS⁸⁸⁶'ciler, savaşı Bolşevizm'den kurtulmak için yayan ideologlar, sadece görevini yapan sıradan askerler, esirlerle ilgilenip onlara acıyan insanlar olduğunu söyler.

⁸⁸⁵ Бабичева, (2005), 157.

⁸⁸⁶ Schutzstaffel; kısaca SS, Nazi Almanya'sında koruma timi olarak geçen bir birliktir. SS, İlk kurulduğunda polis görevi yapan silahlı parti militanlarından oluşuyordu. Ancak daha sonra Hitler'in kişisel korumalığını yapmak için görevlendirilmişlerdir. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ss-schutzstaffel-287>

Böylelikle Rjevski, Sovyet Edebiyatı'nın kabul etmediği şeyi, onların birbirinden farklı olduğunu ve bireysel değerlendirilmesi gerektiğini göstermek ister. Eserin başkahramanı Zaryajski'nin tanıklık ettiği savaş esirlerinin yaşamından korkunç tablolar, kahramanın eline Kojevnikov adlı birinin günlüğünün geçmesiyle daha da korkunç bir hal alır:

Kısa süre önce Oryol çevresinde bir parti vardı. Tutukluları yük vagonlarıyla götürdüler ve yemek vermediler. Şehrimize yaklaşırken bozuk duran darı açıldı. Herkes olduğu gibi darının üzerine düştü. Darı içlerinde şişti ve bağırsakları tıkanı. Kampa geldiler ve ölmeye başladılar. Yaklaşık üç yüz kişiydiler, ya da biraz daha fazla. Barakalardan sürünerek çıktılar, kurtulmaya çalıştılar ama kurtulamadılar. Kan içerisindeki tırnakları karda çabalarken söküldü. Biz Z. ile beraber hızlıca doktora gittik. Z., uzun süre onları ikna etmeye çalıştı ama bir işe yaramadı.... (Недавно прибыла партия из орловского окружения. Везли их в теплушках и не кормили. Подъезжая к нашему городу, подвернулась неободранная гречка. Все навалились на гречку, как была, сырьем. Она в них разбухла и кишки закупорила пробкой. Приехали в лагерь и стали погибать. Человек триста, не то больше. Выползали из барачков, старались опрастаться – не могли. Ногти в кровь обдирали о

снег в потугах. Мы с З. сунулись к врачам. З. агитировал их долго, но без толку....)⁸⁸⁷

Rjevski'nin *İki Yıldız Arasında* öyküsünde Sovyet edebiyatında savaş üzerine yazılan romanlarda görülen kahramanlık ve coşku yoktur. Rjevski savaşı bir kahramanlık olayı gibi değil trajik bir olay olarak tasvir eder. Bu anlamda yazarın eseri ikinci dalga göçmen edebiyatının temel eğilimleriyle uyum içindeyken, Sovyet nesrine ters düşmektedir.⁸⁸⁸

İki Yıldız Arasında öyküsü *Grani* dergisinde ilk olarak 1951 yılında yayınlandığında Rjevski, öykünün olduğu dergi sayılarını ve ayrıca Bunin'in Amerika'da çıkmış olan *Anılar* (Воспоминания) adlı eserine yazdığı eleştiri yazısını Bunin'e gönderir.⁸⁸⁹ Rjevski ve Bunin'in mektuplaşmalarında temel konular; Rjevski'nin kitapları, Aglaya Şikova'nın şiirleri, Rus dilindeki yenilikler, Bunin'in Rjevski'nin kitaplarını Almanya, İsveç ve Amerika'da bastırarak gözden geçirip değerlendirmesi için üzerine düşen görevlerdir. Eski kuşak göçmen yazar Bunin, Rjevski'yle yazışmalarında Rus göçmen yazarlara yönelik eleştirel düşüncelerini dile getirir.⁸⁹⁰

⁸⁸⁷ Агеносов, (1998), 460.

⁸⁸⁸ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁸⁸⁹ *Русская литература XX века: итоги и перспективы изучения.* (2002). Сб. науч. тр., посвященных 60-летию проф. В.В. Агеносова. Москва. 349-355

⁸⁹⁰ *Русская литература XX века: Итоги и перспективы,* (2002), 349-355.

Bunin, Rjevski'nin *Sığınaktaki Kız* eserini büyük bir ilgi, kimi zaman ise heyecanla *Grani* dergisinde okuduğunda eserin konu bakımından yeni olduğunu, eserde insanın kanını kıpır kıpır yapan mükemmel yerlerin tasvir edildiğini ve eseri etkileyici bulduğunu belirtir.⁸⁹¹ Bunin, eserle ilgili olumlu görüşlerinin yanı sıra Rjevski'ye yazdığı 23.08.1951 tarihli mektubunda, *Sığınaktaki Kız* eseri için ufak bir eleştiride de bulunur: '*Sığınaktaki Kız*' oldukça ilginç, güzel, çok güzel yazılmış ama biraz daha kısa yazılsaydı daha da güzel olurdu. («Девушка из бункера» очень интересна, хорошо, совсем хорошо написана, но была бы еще лучше если бы написана немного более сжато.)⁸⁹²

1952'de Rjevski, şair eşi Agniya Şişkova Rjevskaya (takma adı Aglaya Şişkova) ile birlikte Paris'e gider. Orada B. K. Zaytsev, A. M. Remizov, M. A. Aldanov, G. V. Adamoviç, N. A. Teffi ve V. A. Maklakov'la tanışma imkanı bulur. Bunin ve ailesinin evine bir ziyaret gerçekleştirir. Rjevski çiftinden oldukça hoşlanan Bunin, Offenbah sokağındaki evine öğle ve akşam yemeğine çifti birçok kez çağırır.⁸⁹³

1953'ten 1963'e kadar Rjevski, İsveç'teki Lund Üniversitesi'nde profesör olarak çalışır. Burada çalıştığı yıllarda *Duygusal Bir Öykü*

⁸⁹¹ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁸⁹² Русская литература XX века: итоги и перспективы изучения, (2002), 349-355.

⁸⁹³ Русская литература XX века: итоги и перспективы изучения, (2002), 349-355.

(Сентиментальная повесть - 1954) ve *Taş Üzerindeki İki Şey* (Двое на камне-1960) adlı öykülerinin yanı sıra dilbilim alanında makaleler yazar.⁸⁹⁴

Yazarın erken dönem eserleri arasında *Duygusal Bir Öykü* ve *Taş Üzerindeki İki Şey* yer alır. Göç etmeden önce yazmaya başladığı *Duygusal Bir Öykü*'de yazar öykünün yazım aşamasını düşündüğünde yıllar öncesine gider ve Moskova'ya duyduğu özlemi yaşar:

Bu öyküye Moskova'da başladım. Moskova! Gözlerimi kapadığımda bu adı söylüyorum, Moskova'nın havasını hissediyorum. Dünyayı gezmiş olan bir arkadaşım ve hemşerim, eğer onu örneğin uçaktan her hangi bir başkente indirirlerse, gözleri kapalı o başkenti tanıyacağına beni ikna etmişti. Kokusundan. Moskova'nın havası fevkalade bir şekilde hafif yeni kesilmiş ağaç ve telatin kokar demişti. İlkbaharları leylak ve telatin kokar. Başka hiç bir şehirde olmayacak kadar temiz ve taze kokar. Diğer şehirler konusunda haklı mı bilmem ama Moskova'yı hatırladığımda tam da bu kokuyu soluyorum. Bu öyküyü yazmaya başladığımda onu, o dönemin Moskova'sını görüyorum. Moskova'nın savaş öncesi, Mayıs ayındaki haliydi. (Эту повесть я начал в Москве! Москва! Когда, зажмурившись, произношу я это имя, я слышу московский воздух. Один мой друг и земляк, объехавший мир, уверял, что любую столицу узнает с закрытыми глазами, если

⁸⁹⁴ <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

высадят его в ней, скажем, с самолета. По запаху. Воздух Москвы, говорил он, необыкновенно тонко пахнет свежераспиленным деревом и юфтью. По веснам – сиренью и юфтью. Пахнет чисто, свежо, как ни в одном другом из городов. Не знаю, прав ли он в отношении других городов, но именно такой воздух вдыхаю я, вспоминая Москву. И вижу ее – Москву того времени, когда начинал писать эту повесть. Была эта Москва майская, предвоенная.)⁸⁹⁵

Duygusal Bir Öykü'de anlatıcı kahraman gençliğindeki bir olayı, Maksimalist öğrenci Jenya'ya duyduğu aşkı hatırlar. Cephedeki ve esir düştüğü yıllar da dahil olmak üzere sonraki tüm yıllarda da anlatıcı kahraman duygusal bir yapıya bürünerek Jenya'yı düşünür ve geçmişte kalan bu ilişki için farklı mutlu sonlar hayal eder. Bir defasında Jenya ile *Bolşoy Teatr* (Большой театр)'da karşılaştığını ve anlaşarak yeniden bir araya geldiklerini hayal ederken, bir diğerinde trenlerinin aynı kalkış saatine denk gelmesi sonucu garda karşılaşmalarını, Jenya Moskova'ya giderken kendisinin de cepheye gittiğini ve gelecekteki ortak yaşamın temellerinin atıldığını hayal eder.⁸⁹⁶ Öykü, duygusal bir açıklamayla son bulur: *Sevdiklerimizin bir yerlerde hala yaşıyor olduklarına, bizi hatırladıklarına, hatta beklediklerine inanmak bir yanılsamadır. Ancak böylesi daha*

⁸⁹⁵ Агеносов, (1998), 462.

⁸⁹⁶ Агеносов, (1998), 463.

kolaydır. (Верить в то, что те там, кого мы любили, живы еще и помнят о нас, даже ждут – иллюзия. Но так – легче.)⁸⁹⁷

Yazarın bir önceki eseri olan *Duygusal Bir Öykü*'ye kıyasla, *Taş Üzerindeki İki Şey* öyküsü daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Burada anlatıcı yazarın rolü daha da güçlüdür. O, iki dönemi, geçmişi ve bugünü birbirine bağlar. Tıpkı *Duygusal Bir Öykü*'de olduğu gibi eser okuyucuya uzak geçmişin bir tablosunu sunar.

Yazar, ileriki dönem sanatında savaş konusuna *Bize Işığı Göstermiş Olana* adlı uzun öyküsüyle dönüş yapar. *Bize Işığı Göstermiş Olana* öyküsünde epik konu yerini lirizme bırakır. Savaş olayları eserde betimlenmez. Savaş konusu eserde sadece öykünün başkahramanının payına düşen sıkıntıların sebebi olarak geçer. Ayrıca başkahramanın ölümcül hastalığı ona bu dünyayı sevmeyi öğretir, doğanın ilahi kökenini ve onun ahengini fark etme imkanı sağlar. Sanatçı bu eserde iki sarsılmaz değeri, Tanrı'ya ve sevgiye olan inancı ön plana çıkarır.

1950'li yıllarda Rjevski, yazarlık yönü dışında göçmen çevresi tarafından artık bir edebiyat eleştirmeni olarak da kabul görmüştür. İki kez Paris'e yaptığı yolculuklarda edebiyat üzerine ve SSCB yıllarından itibaren kaleme aldığı tüm eserlerini ve çalışmalarını da yanında götürür. 1953'te Bunin'in ölümü üzerine bir makale (nekralog) yazar. Makalenin başlığı, *İ. A. Bunin'in Hatıraları* (Памяти И. А. Бунина)'dır. Detaylı bir şekilde kaleme aldığı bu

⁸⁹⁷ Агеносов, (1998), 464.

çalışması, *Grani* dergisinde yayımlanmış olan anı, mektup ve fotoğraflarından oluşur.⁸⁹⁸

1963 yılından ölümüne kadar Rjevski, şair eşi A. Şişkova ile birlikte Amerika'da yaşar. Oklahoma ve New York'taki üniversitelerde ders verir. Amerika'da *İki Satırlık Zaman* (Две строчки времени-1976), *Dina* (Дина-1979), *Auçiçeğinin İsyanı* (Бунт подсолнечника-1981) romanlarını ve *Yıldız Kayması* (Звездопад-1983) adlı uzun öyküsünü yazar.

İki Satırlık Zaman'da romanın içeriği, kimi zaman acı çeken, kimi zaman trajik komik bir hale bürünen, hayattaki yerini arayıp bulamayan huzursuz bir bayan kahramanın yaşadıklarıdır. Bu konu *Yarım Düzine Yetenek* (Полдюжины талантов-1958), *Boğazdan* (Через пролив-1961), *Ahududu Reçeli* (Малиновое варенье-1984) adlı kısa öykü, *Moskovalı Bir Delikanlı* (Паренек из Москвы-1957) ve *Auçiçeğinin İsyanı* adlı uzun öykülerde genişletilerek kaleme alınır.

Amerika'ya taşınmasıyla birlikte, eserlerinde yer verdiği kahramanlar her daim yazara yakın kişiler olur. Bu insanlar artık başlarına gelen felaketi kabullenmiş olan ve göçmen yaşamına adeta yeni başlamış gibi, temiz bir sayfa açarak yeni bir hayat kurarlar. Hayatının ilk dönemindeki olumsuz gelişmelere rağmen, yazarın Amerika'da göçmen olarak uzun yıllar yaşadığı hayatının son dönemleri, hem yaşamındaki olayların gidişatı, hem de sanatsal anlamda oldukça

⁸⁹⁸ Бабичева, (2005), 160.

verimli geçer. 1975'te emekliye ayrılır, ancak hayatının son yıllarına kadar düzenli olarak Vermond'daki Norwich Üniversitesi yaz okulunda Rus Dili ve Edebiyatı dersleri verir. Yazarın tüm romanları ve ayrıca birkaç uzun ve kısa öyküsü, Amerika'da yazılmıştır. Filoloji üzerine çok sayıda çalışması da, hayatının Amerika'da geçen döneminde kaleme alınmıştır. Bunlardan iki derleme eserde toplanır. Her iki kitap da Amerika'da yayımlanır. İkinci derleme kitabı ölümünden sonra basılır. Bunların yanı sıra 1972'de Almanya'da Rjevski'nin Dostoyevski ve Soljenitsın'ın sanatı üzerine yazdığı iki kitabı yayımlanır.⁸⁹⁹ Yazarın tarih, edebiyat teorisi ve edebi eleştiri alanında yaptığı çalışmalar şunlardır: *Yaratıcı Sözcüğün Okunması: Edebi Sorunlar ve Analizler* (Прочтение творческого слова: Литературоведческие проблемы и анализы-1970), A. Soljenitsın üzerine yazdığı *Yaratıcı ve Kahramanca Bir Davranış* (Творец и подвиг-1972), *Dostoyevski'ye Uygun Üç Konu* (Три темы по Достоевскому-1972), *Yaratıcı Sözcüğün Doruklarına Doğru: Edebi Makaleler ve Yankılar* (К вершинам творческого слова: Литературоведческие статьи и отклики-1990), ayrıca çok sayıda makale ve eleştiri yazısı.⁹⁰⁰

Rjevski'nin bilimsel çalışmalarındaki konuların seçiminde A. S. Puşkin, F. M. Dostoyevski, L.N. Tolstoy, B. L. Pasternak, A. İ. Soljenitsın ve İ. E. Babel'in eserlerinin etkisi görülür. Yazar, çağdaşları olan D. İ. Klenovskiy, N. N. Morşen, V. A. Sinkeviç ve V.

⁸⁹⁹ Бабичева, (2005), 161.

⁹⁰⁰ Агеносов, (1998), 459.

Ye. Maksimov üzerine yazılar yazar.⁹⁰¹ Yazarın tüm öykülerinde yer alan ortak konu ise ikinci dalga göçmen yazarlara özgü olan 1920-1940'lı yıllarda SSCB'deki baskı ve yaşanan korkudur. *Duygusal Bir Öykü, Çitin Arkasında* (За оолицей), *Dina* ve *Yıldız Kayması*'nda bu konu işlenir.⁹⁰²

İkinci dalga Rus göçünün en parlak ve yetenekli yazarlarından biri olan L. D. Rjevski, adı kendi ülkesinde geç duyulsa da göçmen çevresinde oldukça ünlenir. G. Adamoviç, F. A. Stepun, *Noviy Jurnal* dergisinin redaktörü R. Gul (I. Dalga), V. K. Zavalışin (II. Dalga), V. Sinkeviç ve N. Korjavin (III. Dalga) gibi ünlü isimler, onun eserleri üzerine yorum ve eleştirilerde bulunurlar. Yazılarında Rjevski'nin sanatsal ustalığını ön plana çıkarırlar.

Yurt dışındaki eleştirilenlerin her biri, diğer ikinci dalga yazarların eserleri arasında sadece Rjevski'nin nesrine özgü olan bir özelliği fark etmişlerdir. Onun eserlerini diğerlerinden farklı kılan, eserlerindeki *Ruslara özgü oluş* (русскость)'tur. Bunu özellikle vurgulayanlar arasında V. Sinkeviç, G. Adamoviç, F. Stepun, R. Gul ve N. Korjavin gibi isimler yer alır. V. Sinkeviç, Rjevski'nin eserlerinin bu özelliği üzerine şöyle yazar: “Rjevski'ye gerçekten Moskovalı bir yazar diyebiliriz. Moskova sadece onun memleketi olmakla kalmaz. Göç döneminde de Moskova onun için sanatsal enerjisinin tükenmeyen kaynağı olmuştur.” (Ржевского можно назвать истинно

⁹⁰¹ <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

⁹⁰² <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

московским писателем. Москва не только его родной город: в эмиграции она стала для него неиссякаемым источником творческой энергии.)⁹⁰³

Nitekim Rjevski, sanatının temeline Rus klasiklerini oturtmuştur. Onun nesrinde, birçok açıdan Dostoyevski'nin takipçisi olduğunu gösteren kahramanların psikolojik yönünü ve onların karmaşık iç dünyalarını görürüz. Yazarın tüm eserlerinde Tanrı konusu da yer alır. Öykü kahramanları Rusya ile ilgili sohbet ederken, yazar harfler arasında boşluk bırakarak *diriliş* (воскресенье) kelimesini yazar. *Bize Işığın Göstermiş Olana* eserinde, Tanrı'ya olan inancı Vyatçina'ya yardımcı olur, onun gücüne güç katar ve tüm ölümcül tehlikelerden sağ salim kurtulmasını sağlar. *Çitin Arkasında* öyküsünün kahramanı Batulin, Tanrı ve ölümsüzlük üzerine fikirlerini dile getirir ve *Tanrı uyumdur* (Бог и есть гармония.) der.⁹⁰⁴

Rjevski'nin kitaplarında geçmişe özlem ve göç konuları da yer alır. Kimi kahramanları Rusya'yı özlemelerinin yanı sıra kendinde güç bulup hayattan yine de zevk almayı başarırken, kimi kahramanları ise göçmen hayatında yerini bulamayıp savrulur ve acı çekerler.⁹⁰⁵

Rjevski eser karakterlerini ideolojik farklılıklarıyla, *bizden ya da yabancı, Rus ya da Alman* diye ayırmadan oluşturur. Hümanistik bir

⁹⁰³ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁹⁰⁴ Агеносов, (1998), 460.

⁹⁰⁵ Агеносов, (1998), 461.

yaklaşımıla kişileri seçer. Kimi kahramanları her durumda insan kalmayı başarabilmiş, insani meziyetlerini koruyabilmiş, kendi yaşamları kadar diğerlerinin yaşamlarına da önem veren kişilerken, kimi kahramanları ise bu özelliklere sahip olmayan, bencil bir hayat süren, sadece kendi çıkarları doğrultusunda yaşayan karakterlerdir.⁹⁰⁶

Rjevski'nin eserlerinde aşk, nadiren mutlu aşk olarak okuyucunun karşısına çıkar. Kahramanların ayrılması, onun eserlerinde geleneksel bir hale gelmiştir. Batıda yaşayan karakterlerin ayrılıklarının temel sebebi yaş veya ait oldukları sosyokültürel tabaka farkıdır. Moskova'yı konu aldığı eserlerinde ise ayrılık sebebi direk veya dolaylı yoldan ülkenin içinde bulunduğu siyasi ortamdan kaynaklanmaktadır. İlişkilerin başlama dönemlerinin savaş felaketinin yaşandığı döneme denk gelmesi ise nadir görülen, sıra dışı bir durumdur.⁹⁰⁷

L. Rjevski, yurt dışındaki eleştirmenlerin değerlendirmelerine göre erotik edebiyatın ünlü ustalarındandır. Okuyucuya göre edebiyatın bu alanında Rjevski, Bunin'in en yetenekli takipçilerinden biridir. Hatta erotizm konusunda Bunin'den bir adım daha öndedir. Yurt dışındaki eleştirmenler, Rjevski'nin geçiş için kullandığı aşk konusuna, nesrindeki erotizme ve göçmen yazar İ. A. Bunin'in sanat tarzının onda görülen etkisine vurgu yaparlar. Edebiyatçı S. Krijitski, L. D. Rjevski'yi *Bunin'in en yetenekli takipçisi* (наиболее талантливый

⁹⁰⁶ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁹⁰⁷ Бабичева, (2005), 175.

последователем Бунина) olarak gördüğünü söyler. Rjevski'nin betimlediği en açık sahnelerde bile, içsel bir saflık vardır. Fiziksel yakınlaşma, derin hislerle ya da sıcak duygusal atılımlarla canlandırılır ve bu yakınlaşmaya renk katar. Rjevski, deli dolu bir aşka hayat veren temel şeyi, açlıktan ölen bir insan için bir parça elmanın önemiyle kıyaslayarak anlatır: ... *elmanın kütürtüsü, hem lezzeti, hem suyu, hem yutkunma aşaması, hem de hayattır, hayat...*” (... хруст, и вкус, и сок, и глоток, и – жизнь, жизнь...) ⁹⁰⁸

Roman Gul, New York Üniversitesi'nde 12 Şubat 1967'de L. D. Rjevski'nin sanatına ayrılan gecede şöyle yazmıştır:

Onun sanatında, henüz pek geliştirilmemiş olsa da genel olarak Rus edebiyatında nadiren rastlanan motifler var. Eros konusundan bahsediyorum ama Platon'un geliştirdiği Eros'tan değil, erotik konudan, erotik aşk konusundan bahsediyorum. (...) Bence duygusal aşk konusu, erotik eserler konusu, Rjevski'ye çok yabancı değil. Uzun ve kısa öykülerinde o, Rus nesrinin alışık olmadığı şeyleri verir. (В его творчестве есть мотивы - может быть не сильно еще разработанные - но редко встречающиеся в русской литературе вообще. Я говорю о теме Эроса, но не преображенного эроса Платона, нет, а эротики, темы эротической любви. (...)) Мне думается, что тема чувственной любви, тема эротики Ржевскому

⁹⁰⁸ Бабичева, (2005), 176.

далеко не чужда. И в своих повестях и рассказах он дает то, к чему русская проза не привыкла.)⁹⁰⁹

Yazarın sevdiği leytmotif kelimeler arasında *звезды* (yıldızlar) (yazarın son öyküsünün adının *Yıldız Kayması* olması tesadüfi değildir), *фэн* (dağlık ülkelerde görülen ılık, kuru rüzgâr) ve *пока* (hoşçakal) yer alır. İlk iki kelime, mutluluğu ve sonsuzluğu temsil eden sembolik bir anlam taşır. Sonuncu kelime ise hayatın değişkenliğini gösterir.⁹¹⁰

Yazarın geç dönem eserleri arasında yer alan *İki Satırlık Zaman* romanında ise eski bir Moskovalıyken göçmen hayatı sürmeye başlayan bir aydının on dokuz yaşındaki yarı Rus bir genç kız olan İyey Şor (evde ona Yuta derlerdi) ile tanışması anlatılmaktadır. Romanda anlatıcının savaş öncesi Rusya'daki hayatına yönelik hatıraların yer aldığı başlıklar vardır. Tamamen temiz ve düzenli bir ilişki süren bu sevgililer, Yuta ve ebeveynlerinin tutuklanması neticesinde sorunlarla yüz yüze kalırlar. Tüm düzeni yıkan bu olaydan Yuta'yı kurtarmak için kahraman, NKVD'ye bu genç kızın ailesinden ayrı, eski rejimden kopuk, artık yetişkin bir genç kız olduğunu ve Sovyet okulunda okuduğu, Sovyet gençliğinin bilinçli ve sağlıklı bireylerinden biri olduğu, ebeveynlerinin yaşadığı olaylarla Yuta'nın bir alakasının olmadığını yazması ve onu temize çıkarmak için çaba

⁹⁰⁹ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁹¹⁰ Агеносов, В.В. (2015). «Показавшему нам свет...»: Леонид Ржевский (Суражевский). *Вестник Российской Академии Естественных Наук*, 110.

harcaması gerektiğinin farkındadır. Yuta'nın saflığını ve temizliğini ön plana çıkaran bu öyküde, annesinin tutuklanmadan önce söylediği *metres değil sadece eş olmak* (не стать любовницей, но только женой)⁹¹¹ sözünü hep aklının bir köşesinde tutar. Kampa düşmekten kurtulamayan Yuta, orada tecavüze uğrar ve frengi hastalığına yakalanır. Kamptan çıktıktan sonra ise özgür bir cinsel yaşam sürer. Amerikalı ve kendisiyle aynı adı taşıyan kişiyle beraber olur. Yaşlı yazar ve İya arasında oldukça güçlü bir aşk oluşur. Bunin'in ifadesiyle bu aşk, asil bir aşk olmasının yanı sıra erotik de bir aşktır. Romanın sonunda ise içinde bulunduğu hayattan zevk almayan İya, birden ortalıktan kaybolur. Anlatıcıdaki aşk ve İya'nın kaderi ile ilgili kendini sorumlu hissetme içgüdüğü, anlatıcıyı İya'yı aramaya yönlendirir. Romanın sonunda ise, Rjevski'nin nesrinde görülen karakteristik olay gerçekleşir. Genç kızı bulmak için aralıksız süren girişimler sonucunda anlatıcı fiziksel bir acı çekmeye başlar: *Tanrım! dedim yeniden. Neydi bu böyle? Neydi? Hiç bir şeyi sonuna kadar bilmek bana nasip olmayacak mı? Yoksa bu da bir son muydu? Господи! повторял я снова. Что же это было? Что?.. неужели не суждено мне дознаться обо всем до конца? Или это и был – конец?*⁹¹²

Eserden anlaşıldığı kadarıyla söz konu olan sadece İya değildir. Eser aynı zamanda hayat, onun sonsuz gizemli sırrı, aşksız yaşanamayacağı ve aşkın gücüyle de alakalıdır. *İki Satırlık Zaman* romanında,

⁹¹¹ Агеносов, (1998), 466.

⁹¹² Агеносов, (1998), 467.

huzursuz kahraman imgesiyle yazar, Rus karakterler galerisini tamamlamış olur. Eserdeki bayan kahraman İya üzerinden, kimi zaman acı çeken, kimi zaman traji-komik olan ve hayattaki yerini bulamayan insan tipini gösterir. Bu konu, *Yarım Düzine Yetenek, Boğazdan, Ahududu Reçeli, Moskovalı Bir Delikanlı ve Ayçiçeğinin İsyanı* 'nda da görülür.⁹¹³

İki Satırlık Zaman'dan farklı bir şekilde ele alınan aşk konusu, yazarın geç dönem verdiği eserlerden *Dina* (Дина-1979) adlı öyküde görülmektedir. Rjevski'ye göre aşk duygusu yaş sınırı tanımaz. Ona göre tüm yaşlar aşka uygundur. *Dina* öyküsünün kahramanı olan yaşlı ressam, genç Rus göçmen Dina ile tanıştıktan sonra, sanatsal ve fiziksel gücüyle ilgili gelgitler yaşamaya başlar. Ne yaş farkı, ne Dina'nın evli olması, ne de Dina'nın arkadaşlarının onun KGB ajanı olduğunu söylemesi, ressamı Dina'dan vazgeçirmeye yetmez. Dina'nın ruhen zengin anlatıcı ressam Pyer – Pyotr Petroviç ile olan ilişkisinin aşka dönüşmesi, ressam Andrey, anlatıcının kız kardeşi Mob ve onun arkadaşı olan Burov ile tanışması, kısacası iyi kalpli bu insanlarla gerçekleşen yeni tanışmalarla Dina'da adeta yeni bir hayat canlanır. Mob'un da dediği gibi, *iyiliğin radyasyonu nefretin radyasyonundan daha güçlüdür* (радиация добра оказалось сильнее радиации ненависти). Genelde Rjevski'nin eserlerinin finallerinde olduğu gibi, bu eserde de kahramanlar belki kısa süreliğine, belki de ebediyen ayrılırlar. Ancak anlatıcının aklında kalan, yeni bir hayata başlayan Dina ile son buluşması adeta bir ritüel halinde gerçekleşir.

⁹¹³ Агеносов, (1998), 465.

Sustukları anlarda anlatıcı aslında bir konuşma yapar, ancak bu birbirleriyle değil de üçüncü bir kişiyle yapılan konuşma gibidir. Sanki zamanın -dünün, bugünün ve yarının- üç parçalı tablosu, o üçüncü kişinin ellerindedir.⁹¹⁴ Ayrıca eserde İsveç'in sert, kuru doğasını hissetmek ve İsveç mimarisinin gotik yapılarının betimlemeleriyle karşılaşmak da mümkündür.

Göçmen yazarların sorunlar dizisine baktığımızda *Büyük Ülke* (Большая земля)⁹¹⁵ edebiyatını belirleyen konular; Gulag, Stalin baskısı, totaliter toplumun yasalarını keşfetme, Sovyet rejimine maruz kalan insanların kölelik psikolojisini açığa çıkarmadır. Rjevski'nin eserlerindeki konular arasında ise totaliter toplum ve onun insanı ortadan kaldıran yasalarının doğurduğu korku, suskun kalma ve yapılan kötülöklere karşı direniş gösterememe, kişilerin yaşam ilkelerini koruyamama yer alır.⁹¹⁶ Rjevski'de bir eserden diğere geçiş yapan tipler vardır. Bunlar eserin başkahramanı olan, güçlü, genellikle göçmen yaşamı süren sanat adamı veya sıklıkla bir yazar olur. Rjevski'nin eserleri genellikle otobiyografik özellikler taşır. Psikoloji yazarı olan Rjevski'nin edebi eserlerindeki temel amacı, kişinin iç dünyasını açığa çıkarmaktır. Göçmen yazarın sevilen özelliklerinden bir diğeri de yaşadığı zamanla eserin zamanını eşleştirerek, eserlerde kişilerin günlüklerine ve hatıralarına yer vermesidir.

⁹¹⁴ Агеносов, (1998), 466.

⁹¹⁵ Rjevski'nin göç ölkeleri için kullandığı bir ifadedir.

⁹¹⁶ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

Rus Göçmen Edebiyatı'nın karakteristik özelliklerinden biri, eserlerinin yüksek düzeyde otobiyografik özellik göstermesidir. Bu, Rjevski'nin sanatında da oldukça açık bir şekilde görülür. Tüm eserlerinde otobiyografik bir temel vardır ve eserlerde temel aşamalar bu otobiyografik özelliklerde yansımaları bulur. Birbirinden bağımsız çok sayıda olay, uzun ve keskin kırılmalar ve yazarın kaderindeki büyük dönüşlerle doludur. Tüm yaşadıkları yazara sakin bir durakta bekleyip uzun uzun düşünme ve savaş öncesi Sovyet gerçeklerini devrim öncesi Rusya'sıyla karşılaştırma, diğer taraftan da II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş Batılı ülkelerle ve Amerika'yla kıyaslama yapma imkanı verir. Dahası yazar gözlem ve düşüncelerini sanatsal ve özgür bir biçimde ifade edebilmiştir.⁹¹⁷

Tüm göçmen edebiyatı için ortak olan konulardan bir diğeri de, Rjevski'de de gördüğümüz, özellikle ikinci dalga göçmen edebiyatında karşımıza çıkan geçmişe duyulan özlemdir. Vatanlarına duydukları özlem, Sovyet Rusya'sına dönme korkusu ve bundan duyulan panikle iç içe geçmiş durumdadır. *Yarım Düzine Yetenek* öyküsünün kahramanı, bir yoldaşıyla yaptığı sıcak bir sohbet esnasında adeta haykırarak şöyle der: (...) *beni bu mutsuz ülkeden alıp götürdüğün için sana şükürler olsun Tanrım! O lanetli ülkeden beni alıp götürdüğün için sana teşekkür ederim Tanrım!*" (Благодарю Тебя, Господи, что унес меня из этой несчастной страны!

⁹¹⁷ Бабичева, (2005), 153.

Спасибо Тебе, Господи, что унес меня из той окаянной страны.)⁹¹⁸.

Dostoyevski'nin izinden giden yazar, insanın sıkça yaşadığı kişilik çatışmalarını eserlerinde gösterir. Göçmen hayatı süren Rusların huzursuz karakterlerinin portresini çizer. Eskiden ressam, oyuncu, kimyager ve aynı zamanda filoloji fakültesi öğrencisi olan *Yarım Düzine Yetenek* öyküsünün kahramanı, artık sadece Teodor Şuster ve genç bir kadın olan Erika'nın eşidir. Yaşlı göçmen için sevdiği eşinde mantık, irade, enerji, bağlılık ve kadınlık hepsi bir aradadır. Öykünün sonunda Şuster, eşi tarafından terk edilir. Eşinin yalnız bıraktığı Şuster evinden ayrılır ve yeniden ruhsal ve manevi arayışlara girer.⁹¹⁹ *Ahududu Reçeli* 'nin kahramanı ise şu sözlerle içini döker: *Düşünün, bazen gerçekten geçmişe özlemle doluyorum. Sonra oradan gelmiş birileriyle görüştüğümde onlar öyle şeyler anlatıyorlar ki, korkunç bir hal alıyor. (Представьте, иногда прямо-таки заболеваю ностальгией. Потом встречу оттуда приехавших и расскажут такое, что странно станет.)*⁹²⁰

Derin bir bilgi birikimine sahip olan Rjevski, edebi makalelerinde okuyucuyla tartışmaz, ele aldığı konuyu sohbet havasında okuyucuya sunar. Kendi görüş açısını dayatarak okuyucuyu etkilemeye çalışmaz. Bunun yerine anlatım esnasında bol örnekler vererek yaptığı doğru

⁹¹⁸ Бабичева, (2005), 157.

⁹¹⁹ Агеносов, (1998), 468.

⁹²⁰ Бабичева, (2005), 157.

çıkarımlar sayesinde araştırma konusu aydınlığa kavuşur ve çalışmada her şey yerine oturmuş olur.

Sanatçı, klasik edebiyatta kabul görmüş eserlerden başlayıp Rus edebiyatının Gümüş çağında şekillenen geleneği devam ettirerek metinler arası alanda eser üreten yazarlara kadar çok sayıda yazarın eserlerine sıklıkla başvurur. Çeşitli kaynaklardan, örneğin İncil’de yer alan metinlerden, Rus veya göçmen klasiklerinden, Sovyet veya göçmen yazarların eserlerinden, kendi çalışmalarında kullanmak üzere epigraflar alır. Rjevski eserlerinde A. Puşkin’in, K. Batyuşkov’un, İ. Bunin’in, M. Voloşin’in ve diğer birçok çağdaş yazarın eserlerinden alıntılara ve epigraflara yer verir. Bu epigraflar eserin içeriğini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda anlatıya uygun kısmın atmosferini de gösterir.⁹²¹ Onun edebi kişileri okuyucuya klasik Rus edebiyatındaki kişileri hatırlatır. Metinlerde, şiirler de dahil olmak üzere gizli veya açık alıntılar yer alır. Bazen eserlerdeki şiirler yazarın kendisine ait olsa da, çoğu zaman başka yazarlara aittir. Son dönem eserlerinde sanatçı okuyucuya yönelir, ona yazarlıkta ustalığın sırlarını verir, edebi alıntılar kullanarak okuyucuyla adeta konuşur ve çıkarımlarda bulunur. Rjevski bunu yaparken hayata uyum sağlama, onun karmaşıklıklarını ve belirsizliklerini kabullenme eğilimi gösterir.⁹²²

⁹²¹ Бабичева, (2005), 166.

⁹²² <http://russianemigrant.ru/book-author/rzhevskiy>

Leonid Rjevski, birbirini dışlayan dört farklı dünyada yaşamıştır. İlki, çocukluğunun geçtiği eski Rusya, ikincisi eğitim aldığı SSCB yılları, üçüncüsü cephede, kampta, hastanede geçen savaş dönemi, sonuncusu ise modern Batıyla (Avrupa ve Amerika'yla) tanıştığı göç yıllarıdır. Yaşadığı onca trajik olaylara rağmen, hayatının sonuna kadar hoşgörülüğünü, yaşam sevincini ve sosyal yapısını koruyabilmiş bir sanatçısıdır.⁹²³ Söz konusu, komünist ideolojiye dokunmadan Rus Edebiyatı'nda yer almak olduğunda, Rjevski oldukça dikkatli, özenli ve saygılı bir eleştirmen olur. Sanatçı, bazı yazarlara karşı yoğun ilgi duyar. Bunlar, başta eserlerini oldukça derinlemesine ve ciddi şekilde yıllar boyunca öğrendiği F. M. Dostoyevski olmak üzere, aynı şekilde A. S. Puşkin, L. N. Tolstoy ve A. P. Çehov'dur. Rjevski'yi göçmen eleştiri çevirisinin sürdürücüsü ve mirasçısı olarak gören Bunin'den başlayarak, Sovyet yönetimi ile mücadelesi nedeniyle vatanından sürgün edilen A. Soljenitsın'a kadar çok sayıda farklı kuşaklardan göçmen yazarlar da onun ilgi alanı içindedir.

Yazar Rjevski'nin Sovyet yönetimi ülkede uygulanırken sosyalist realizm koşulları altında zorla da olsa kaçmayı başarabilen Rus yazarlar, özellikle ilgi duyduğu kişiler olur. İ. Babel, M. Bulgakov, İ. Pasternak, A. Voznesenski, B. Ahmadulina ve daha çok sayıda yazarı bu grup içerisinde değerlendirir. Onların eserlerinde Rjevski'nin ilgisini çeken şey, kriptografinin⁹²⁴ estetik bir yöntem olarak kullanılmasıdır. Rjevski, M. Bulgakov ve B. Pasternak'ın belirli

⁹²³ Синкевич, (2012), №267.

⁹²⁴ Şifreleme

eserlerini özellikle bu bakış açısıyla inceleyip değerlendirmiştir. Sanatçı, *Ekim Sonrası Edebiyatında Kriptografi* (Тайнописное в послеоктябрьской литературе) başlıklı makalesinde, Rus Edebiyatında XVIII. yy. başlarından itibaren görülen kriptografinin, kelime özgürlüğünün olmadığı koşullarda ortaya çıktığını belirtir. Yazarın düşüncesine göre bu yöntem, sanatsal bir şekle bürünen *mezburi bir şifreleme* (вынужденная зашифровка) dir. Özgürlük kısıtlaması ne kadar güçlüyse, yetenekli yazarlar kriptografide o kadar zarif ve eksiksiz kelime kalıplarına ulaşıyorlardı.⁹²⁵

1990 yılında, yazarın seksen beşinci yıl dönümünde Norwich Üniversitesi yayınevi, yazarın makalelerinin ve kendisiyle ilgili yapılmış olan çalışmalara verdiği cevapların yer aldığı ve kendisi tarafından bir araya getirilen, *Yaratıcı Sözcüğün Doruklarına Doğru: Edebi Makaleler ve Yankılar* (1990) başlıklı derlemesini çıkarmıştır. Ölümünden sonra yayımlanan bu kitabın içeriğini oldukça iyi bilen ve çok değerli bir çalışma olarak gören II. Dalga Rus Göçmen şairlerden V. Sinkeviç, bu çalışmanın 13 Kasım 1986'da yaşadığı bir kalp krizi sonucu hayattan kopan yazarın bu dünyadaki varlığını devam ettirme girişimi olduğunu ifade etmiştir.⁹²⁶

Roman Gul, yazarın sanatı üzerine şunları söyler: “*Rjevski hakkında konuşmaya değer diye düşünüyorum. Çünkü bence o gerçek ve ilginç olan sanatsal nesri yazan yurt dışındaki nadir yazarlardan biridir.*

⁹²⁵ Бабичева, (2005), 164.

⁹²⁶ Бабичева, (2005), 165.

Bence yeri sadece Rus göçmen yazarlar arasında değil. Vatanında yaşasaydı, orada da bir yer edinirdi...” (Я думаю, что о Ржевском стоит говорить, ибо, на мой взгляд, он один из немногих русских писателей за рубежом, кто пишет настоящую, интересную художественную прозу. И у него есть - по-моему - свое место не только среди русских писателей зарубежья. Живи он у себя на родине, он и там занял бы свое место...) ⁹²⁷

Amerika'daki Yale Üniversitesi'nin arşivinde İ. A. Bunin'in L. D. Rjevski'ye yazdığı 18 adet mektup ve not, Bunin'in el yazısının olduğu sekiz kartpostal ve iki fotoğraf yer alır. ⁹²⁸

Göçmen hayatı süren Leonid Rjevski'den Rusya'da ilk söz ediliş, 1996'da Gleb Struve'un *Sürgünde Rus Edebiyatı: Göçmen Edebiyatını Tarihsel Bir Bakışla İnceleme Deneyimi* (Русская литература в изгнании: Опыт исторического обзора зарубежной литературы) (Kitap ilk olarak 1956'da Amerika'da basılır.) adlı kitap aracılığıyla olur. ⁹²⁹

Yazar Struve, *Sürgünde Rus Edebiyatı: Göçmen Edebiyatını Tarihsel Bir Bakışla İnceleme Deneyimi* kitabının sonsöz bölümünde Rjevski'ye *Savaş ve Savaş Sonrası Dönem* (Война и послевоенный

⁹²⁷ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

⁹²⁸ Русская литература XX века: итоги и перспективы изучения, (2002), 349-355.

⁹²⁹ Букарева, (2004). <http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

период) başlığı altında yer verir. Bu bölümde yazarın *İki Yıldız Arasında* adlı savaş romanını ilginç bulduğunu belirtir.⁹³⁰ Kitabın sözlük kısmında ise biyografisine kısaca değinir. Biyografisinde yer alan bilgiler arasında, Rjevski'nin G. Andreyev (G. A. Homyakov) ve F. A. Stepun ile *Göçmen Yazarların Yoldaşlığı* (Товарищество зарубежных писателей) adlı yayınevini kurduğu, 1975-1976 yıllarında *Noviy Jurnal* dergisinin yayın kurulu ve uluslararası yazarlar birliği olan Amerikan *PEN Kulübü* (ПЕН клуб)⁹³¹ üyelerinden olduğu bilgileri de yer alır.⁹³²

L. Rjevski, eserleriyle vatanına dönen ikinci dalga Rus göçmen yazarlardan biri olur. 1991'de *Sever* (Север) dergisinin birinci ve ikinci sayısında *İki Satırlık Zaman* adlı romanı yayımlanır. Ancak bu roman eleştirmenler tarafından fark edilmez. 2000 yılında, Moskova Pedagoji Devlet Üniversitesi (MPGU) (Московский Педагогический Государственный Университет) (МПГУ)'nde Rjevski'nin sanatını konu alan bir tez yazılır. Aynı yıl ilk olarak ülkesinde kitapları basılır. XXI. yy. başlarında Rus bilimsel süreli yayınlarında yazarla ilgili çok sayıda makale yazılır ve Rus Göçmen Edebiyatı kitaplarında onun için bir bölüm ayrılır.⁹³³

⁹³⁰ Струве, (1956), 259/

⁹³¹ İngilizce “poet” (şair), “essayist” (deneme yazarı) ve “novelist” (roman yazarı) kelimelerinin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. https://w.histrf.ru/articles/article/show/pien_klub

⁹³² Струве, (1956), 353.

⁹³³ Бабичева, (2005), 178-179.

Nikolay Vladimiroviç Narokov (1887-1969)

Nikolay Vladimiroviç Narokov'un gerçek soyadı Marçenko'dur. 1887'de Besarabya'da doğar. Kiev Politeknik Enstitüsü'nde eğitim görür. Enstitüden mezun olunca birkaç yıl Kazan'da çalışır. Rusya'da I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Güney Rusya Silahlı Kuvvetleri (Вооруженные силы юга России) (ВСЮР)'nde subay olarak orduya hizmet eder. Bolşevikler tarafından esir alınır, ancak onlardan kurtulmayı başarır. Savaşın bitmesiyle Rusya'da kalır, yeni hayatına uyum sağlamaya çalışır. 1932'ye kadar ilkokulda matematik öğretmenliği yapar. Denikin Hareketine (Beyaz Hareket) katılır. Kızıl Ordu tarafından tutuklanır, ancak kaçmayı başarır.⁹³⁴

Narokov, 1935-1944 yılları arasında Kiev'de yaşar. Şehir, Alman Askeri Kuvvetleri tarafından ele geçirildikten sonra işgal altında kalır.

⁹³⁴ <http://russianemigrant.ru/book-author/narokov-nikolay-vladimirovich>

1943'te eşi, geleceğin göçmen şairlerinden oğlu N. N. Morşen ile şehri terk eder. II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra zorunlu olarak geri döneceği SSCB'den kaçar. Almanya'nın müttefik işgal bölgesinde olan mülteci kampında yaşar. 1944-1950 yılları arasında Almanya'da geçirdikten sonra, 1950'de Amerika'ya taşınır. N. Morşen ile Kaliforniya eyaletinde bulunan Monterey şehrinde yaşar.

Yazarın en ünlü eseri *Gerçekdışı Değerler*'dir. *Gerçekdışı Değerler* eseri, 1952'de Amerika'da A. P. Çehov yayınevinden çıkar. Romanın SSCB'de ilk olarak yayımlanması, 1990'da *Drujba Narodov* (Дружба народов) dergisinin ikinci sayısında yer almasıyla olur. Aynı yıl aynı bir basımı, Moskova'daki *Hudojestvennaya Literatura* (Художественная литература) yayınevinden çıkar. Eser sonraları birçok kez yeniden basılır.⁹³⁵

Gerçekdışı Değerler, biçim olarak öncelikle F. M. Dostoyevski olmak üzere Rus klasik roman geleneğine uygundur. İçerik olarak ise 1937 yılı Sovyet Rusya'sını anlatmaktadır. Roman iki bölümden oluşur. İlk bölümünde yirmi dört, ikinci bölümünde ise yirmi iki başlık vardır. 16 Temmuz 1937 tarihinde araba kullanan ve kendini Pavel Petroviç Semyonov olarak tanıtan ve parti mensubu olduğunu söyleyen 46 yaşındaki kişi, Yevlaliya'ya arabasıyla çarpar. Yevlaliya'nın iyi olduğundan emin olduktan sonra onu evine bırakır. Kitabın beşinci bölümünde Yevlaliya'nın kaza öncesi yaşamından, aile yapısından bahsedilir. Daktilograf Yevlaliya Grigoryevna Şeptareva'nın annesi

⁹³⁵ <http://russianemigrant.ru/book-author/narokov-nikolay-vladimirovich>

1933 yılı Mayıs ayında ölmüştür. Babası Grigori Mihayloviç Volodeyev, bencil, kaprisli biridir. Genç bir mühendis olan eşi Vadim Nikolayeviç, 1935 yılı sonunda tutuklanmıştır. Yevlaliya işe gittiğinde, 5 yaşındaki oğlu Şurik’e komşusu Sofya Dmitriyevna bakmaktadır.

Kitabın diğer bölümlerinde Pavel Petroviç’in ona olan aşkı anlatılır. Otomobil olayı da Semyonov da bir süre sonra unutulur. Ancak üç hafta sonra Yevlaliya Grigoryevna’ya gelir. Yevlaliya bu gelişin sebebini anlayamaz.⁹³⁶

Eserin altıncı bölümünde ise erkek kahramanın gerçek adının Pavel Petroviç Semyonov değil de Yefrem İgnatyeviç Lyubkin olduğundan bahsedilir. Lyubkin, Yelena Dmitriyevna’ya gider ve ona olan sevgisini dile getirir. Bu sevgi Yevlaliya için hem beklenmedik hem de karşılık bulması imkansız bir histir.⁹³⁷

Eserin son kısmı olan yirmi birinci başlıkta yazarın sosyo-psikolojik ve ahlaki-felsefi görüşleri ortaya konur. Lyubkin, Yevlaliya Grigoryevna’ya itirafta bulunur ve şöyle der: “*Ben Lyubkin’im!.. Semyonov diye birisi yok ve yoktu da. (...) Ben bir insanı öldürdüm. Bir kadını!*” (Любкин я!.. А никакого Семенова нет и не было. (...))

⁹³⁶ Ванюков, А. И. (2017). «Мнимые Величины» Н. Нарокова: Поэтика Заглавия и Структура Романа. *Саратов. Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Социальные, гуманитарные, медико-биологические науки*, т. 19, №1, 51.

⁹³⁷ Ванюков, (2017), 53.

Я человека убил! Женщину.⁹³⁸ Bu itirafın ardından Yevlaliya, aslında kadının tam olarak ölmediğini, asıl ölenin Lyubkin olduğunu görmeye başlar. O, Lyubkin'in bir katil olduğunu, o ellerle kadını öldürdüğünü, üzerinde kan olduğunu bilmektedir. Ancak bunlar Yevlaliya'yı korkutmaz. İtirafının ardından Lyubkin, Yevlaliya'yla ayrılır.

N. Narokov *Gerçekdışı Değerler* eserinde Stalin'in kişiliğine tapınma sorunsalına yoğunlaşır. Sosyalizmin kurulduğu dönemin halk karşıtlığı ve acımasızlığı, eserin temel konusudur. N. Narokov'un romanı, geleneksel Sovyet edebiyatı konusuyla çakışmaktadır.⁹³⁹

Romanda olay İçişleri Halk Komiseri N. V. Yejev'un yönettiği NKVD'de uygulanan kitlesel baskıların görüldüğü dönemde geçer. NKVD bölge yönetimine, Moskova'dan gelen Çek Ye. İ. Lyubkin atanır. Ye. İ. Lyubkin, halk düşmanlarını ve onlarla aynı havayı soluyanları açığa çıkarır ve onları cezaya çarptırır. NKVD'nin çalışma koşulları içeriden gösterilir. Bunlar, geceleri yapılan ve kabus niteliğinde olan aramalar, suçlanan kişilerin kendilerine bir suçlanma sebebi bulmak zorunda oldukları normal dışı boyutlara ulaşan soruşturma sistemi, bunun sonucunda aynı kişilerin farklı komplolara maruz kalışı, uğradıkları işkence ve korkunç hapisane koşullarıdır. Romanda ayrıca elleri dikenli tellerle bağlanan suçsuz insanların kurşuna dizilişi de betimlenir. İdam cezasına çarptırılmış kişilerin

⁹³⁸ Ванюков, (2017), 56.

⁹³⁹ Авраменко, (2012), 445.

kurşuna dizilmeyi bekledikleri an çektikleri acı da eserde yansıtılır. Orada yaşayan kişiler, bir süre sonra içinde buldukları dünyanın gerçek olduğuna inanmakta zorluk çeker ve onlara akıl almaz bir kabusun içindelermiş gibi gelir. Hayatın gerçek dışılığını, zalim kişiliğiyle bilinen Lyubkin de hisseder. Çevresini saran dünyada gerçek bir şeyler bulmaya çalışır. Kader onu genç bir kadın olan Yevlaliya Grigoryevna ile karşılaştırır. Bu kadın, acıma hissine sahip olan, terör yıllarına rağmen insani değerlerini yitirmemiş, romandaki kişilerin ona “güvercin” (голубенка) lakabını taktığı bir kişidir. Kendisini Yevlaliya’ya Semyonov adlı önemli bir şahsiyet olarak tanıtan Lyubkin’in kalbinde, Yevlaliya ile tanıştıktan sonra birtakım çatlaklar oluşur. Hatta romanın sonunda Lyubkin, Yevlaliya’dan ona İncil bulmasını ister. Bu kişi romanın sonuna kadar, Semyonov ve Lyubkin olmak üzere iki role bürünür. Bir tarafta Lyubkin ve omuzlarında taşıdığı işi, zamanla yurt dışına, özgürlüğe kavuşabilme imkânını gördüğü Yevlaliya ile olan aşk ilişkisi, diğer tarafta Yevlaliya’ya en iyi tarafını göstermeye çalışarak onunla ilişkisini sürdüren, ancak Yevlaliya’ya yardım etmek isterken onun babasının hayatını kaybetmesine sebep olması söz konusudur. Bu yöntem eserde B. Brecht’in *Sezuan’lı İyi İnsan* (Добрый человек из Сезуана) adlı piyesinin ve V. Nabokov’un *Kulak Misafiri* (Соглядатай) adlı romanının etkisi olduğunu gösterir. Nabokov’un *Kulak Misafiri* eserinde de iki kahraman, eserin sonunda tek bir kişide birleşmektedir.

Bunların yanı sıra *Gerçekdışı Değerler*’de, F. M. Dostoyevski’nin eserlerinin etkisi olduğu görülür. Romandaki Yevlaliya,

Raskolnikov'u tövbe etmeye zorlayan ve onunla beraber İncil okuyan Soneçka Marmeladova'yı hatırlatmaktadır. Yevlaliya'nın babasının dramatize edilmiş idam sahnesi ise, artık idam cezasına çarptırılmış ancak idam sehvasında cezası kürek cezasına çevrilmiş bir kişinin yoğun hissettiği duygusal kaygılarının anlatıldığı F. M. Dostoyevski'nin *Budala* (Идиот) adlı eserini hatırlatır. *Gerçekdışı Değerler* romanı, psikolojik roman türünde yazılmıştır. Eserin ustası Dostoyevski'dir. Biçim açısından da eser Dostoyevski'nin eserlerini hatırlatmaktadır. Böylece yazar Rus klasik edebiyatının sanatsal geleneklerini eserinde devam ettirmiştir.⁹⁴⁰

Yevlaliya'da yarına duyulan bir inanç, ebediyen geçip giden, ölen, hatta çürüyen geçmişe ise bir minnet vardır. Geçmişin geri getirilemeyişi, eserde kesin bir tarihin belirtilmesi ile vurgulanmaktadır. “16 Temmuz 1937’de saat akşam beş civarı olanlar, Yevlaliya Grigoryevna’nın hayatında önemli bir rol oynadı.” (То, что произошло около 5 часов вечера 16 июля 1937 года, сыграло большую роль в жизни Евлалии Григорьевны.)⁹⁴¹

Gerçekdışı Değerler'de bayan kahraman Yevlaliya'nın mühendis eşi, sabotaj nedeniyle iki yıl önce tutuklanır. Eşi ona cezası nedeniyle sekiz yıl mektuplaşma yasağı olduğunu bildirir. Parlak bir kariyer yapacağı düşünülmüş, eski bir memur olan babası ise, yönetime öfkelenerek görevini icra etmemiş, başka bir iş de aramamıştır. Yalnız

⁹⁴⁰ Авраменко, (2012), 446-447.

⁹⁴¹ Буслакова, (2003), 288.

ve fakir dul bir kadın olan komşuları Sofya Dmitriyevna, oğlunu kaybetmiş, Leningrad'dan yeğeninın gönderdiği parayla geçimini sağlayan biridir. Ekonomik sıkıntı çekmesine rağmen Yevlaliya'nın oğlu Şurik'e baktığı için Yevlaliya'dan para almaz. “*Ben Tanrı'ya şükür, dostluğumu ve hizmetimi satmıyorum.*” (Я, слава Богу, дружбой и услугами не торгую!)⁹⁴² der. Yevlaliya'nın Sovyet dünyası ile olan çatışması, ruhen özgür ve ondan bağımsız kalmak için çaba göstermesine neden olmuştur. Eserde, Yevlaliya'nın komşusu Sofya Dmitriyevna, oldukça inançlı bir kadındır. Lyubkin, onun küçük odasında yaptığı sohbet esnasında kendini çok farklı bir dünyada hisseder. Ona acı veren kafasındaki tüm sorulardan arınır o odada. Lyubkin, kendisine sesli olarak İncil'i okumasını rica eder. Sofya Dmitriyevna ile olan konuşmanın sonrasında da Yevlaliya'ya bir katil olduğunu itiraf eder. Bu sahnenin bir benzeri *Suç ve Ceza* (Преступление и наказание) eserinde de vardır. Yevlaliya ve Sofya Dmitriyevna ile görüşmesi, Lyubkin'in Tanrı'ya inanmanın gerçeğe ulaşma yollarından biri olduğunu, Tanrı'nın ise gerçeğin bir yansıması olduğunu fark etmesini sağlar.

Gerçekdışı Değerler'de Narokov, hapishanede geçen korkunç günleri, özellikle de gece saatlerinde idam edileceklerin hücrelerini betimler. Ayrıca yazar mahkumların kurşuna dizilme anlarını da tüm detaylarıyla eserde anlatır. Eleştirmen R. Gul, roman çıktıktan hemen sonra yazdığı eleştiri yazısında, romandaki bazı olayların adeta sinema veya tiyatrodan alınmış korku sahneleri olduğunu belirtmiştir. Ancak

⁹⁴² Буслакова, (2003), 288.

1937 yılı Rusya'sında yaşananlarla ilgili günümüzde edindiğimiz bilgiler, N. Narokov'un eserinde gerçek olayları yansıttığını, kahramanların yaşadığı ortamın ise Sovyet halkının gerçek yaşam alanı olduğunu göstermektedir.⁹⁴³

Gerek Rus göçmen okuyucusu gerekse eleştirmenler, N. Narokov'un bu romanını başarılı bulur. R. Gul, A. Kestler'in *Gün Ortasında Karanlık* (Темнота в полдень) ve V. Serj'in *Tulayev'in İşi* (Дело Тулаева) romanları ile bu romanı aynı sıraya koyar. Eleştirmen, eserde ön plana çıkarılan sorunların önemine ve boyutlarına dikkati çekerken, aynı zamanda eserin dil yanlışlarına ve kelime kirliliğine de değinir. Dokuz dile çevrilen romanın Rusça basımı yapılmadan önce Amerikan dergisi olan *Saturday Evening Post* (Сатурдей Ивнинг Пост)'da İngilizce ve Alman dergisi olan *Ventbilde* (Вентбилде)'de Almanca yayımlanır.

1990'lı yılların başında *Gerçekdışı Değerler*'in yazarın vatanındaki ilk baskısı, önemli bir edebi olay olur. İki büyük dergi olan *Noviy Mir* ve *Literaturnoye Obozreniye* (Литературное обозрение), romana yönelik detaylı inceleme yazılarına yer verir. Eleştirmen O. Baraş, romanda “gerçek olan” (настоящее) ile “gerçek olmayan” (ненастоящее)'in iyilik ve kötülükle eş anlamlı olduğunu belirtir.

⁹⁴³ Бабичева, (2005), 132.

Ayrıca iyilik ve kötülük arasındaki sınırı yok etmeye çalışan kişinin, ilk olarak kendini, kişiliğini yok ettiğini hatırlatır.⁹⁴⁴

N. Narokov'un diğer önemli eserleri arasında 1961'de yazdığı, devrim öncesi dönemde kadın erkek ilişkilerine değinen *Hiçbir Yere* (Никуда) adlı romanı yer alır. *Hiçbir Yere* adlı romanı sadece dergide yayımlanır. 1961'de *Vozrojdeniye* dergisinin 110-118. sayıları arasında yayımlanan *Hiçbir Yere* romanının kahramanı, toprak sahibi ve halk adamı olan Nikolay Borisoviç Derbişin'dir. Kahraman, hayatını faydalı işlere harcar. Gerçek mutluluğu, ruhen zengin olan Nina Pavlovna'da bulur. Bu bayan kahramanın ölümü üzerine Derbişin, hayatının kalan kısmını yeni bir sevgiye, Tanrı sevgisine adar.⁹⁴⁵

Hiçbir Yere eserinde olay Rusya'da, hayal ürünü bir yer olan Slavgorod'da geçer. Narokov'un tüm eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de olayların başladığı tarih tam olarak belirtilir. Eserde olaylar, 1910 yılı Haziran ayında başlar. Şahıs kadrosu, orta halli, mülk sahibi soylulardan ve ayrıca bu toprak sahipleriyle ilişkisi olan akraba, komşu ve hizmetçilerinden oluşur. Yazar, soylu yuvalarının son yıllardaki yaşam tarzlarını bilgi birikimini ortaya koyarak ve etraflıca anlatır. Sanatçı, bu tür evlerdeki insanlar arasında gördüğü ataerkil yapıya ve ilişkilere hayran kalmaktadır. Bu vesileyle Narokov sadece ataerkil Rus soylusuna olan sempatisini göstermekle kalmaz,

⁹⁴⁴ Бабичева, (2005), 138.

⁹⁴⁵ Агеносов, (1998), 411.

aynı zamanda soylu kesimi nüfusun diğer katmanlarından üstün gördüğünü de ortaya koymuş olur. Eserin ana kahramanı, doğuştan asil, tam bir toprak beyi olan Nikolay Borisoviç Derbişin, eksik yönlerinde bile sempatiklik barındıran biridir. Girgori Girgoryeviç Venedyapın ise çocuğu olmayan bir akrabasından kalan mirasla çiftlik sahibi olmuş, başına gelen her olayda kötü yönünü gösteren bir memurdur. Venedyapın'ın eşi Nina Pavlovna ile Derbişin arasında ortaya çıkan duygusal yakınlaşmayı yazar eserde şiirsel bir dille anlatır.

Nina Pavlovna eşini kendi evinde aldatır. Venedyapın'ı hizmetçi ile evde yakalamış, bunun üzerine skandal çıkarmış ve bu durumdan faydalanarak kendisi için en uygun yaşam koşullarını sağlamıştır. Derbişin ise Nina Pavlovna'yı büyük bir aşkla sevmekte, ancak onun kaderinin sorumluluğunu üzerine almak için kendini hazır hissetmemekte ve onun uğruna kariyerinden olmak istememektedir. Eserdeki bayan karakter, her iki erkek karakter için hayatta gerçeği arama yolunda itici güç olmuştur. Nina Pavlovna uzun süredir boşu boşuna yaşadığını hissederken, aşkta hayatın anlamını bulmuş ve hayat yolunu o yöne çevirmiştir. Nina Pavlovna'yı çok seven Derbişin, ancak onu kaybettikten sonra değer yargısını değiştirebilir.

Romanın felsefi anlamını açığa çıkarmak için, Yelizaveta Petrovna karakteri oldukça önemlidir. Onun hayatı, eserde eklenmiş ayrı bir öykü gibidir. Oldukça güler yüzlü, üstün kabiliyetli, şarkı söylemeyi çok seven ve bunun üzerine eğitim alan ve buna büyük umutlar

bağlayan genç bir kızdır. Liza tutkulu bir aşk beslediği kişiyle evlenir. Ancak evlendikten birkaç ay sonra hamileyken dul kalır. Kaderine sürekli isyan eder, lanetler okur ve zamanla Tanrı'dan uzaklaşır. Liza'nın kızı hem fiziksel hem de zihinsel özürlü olarak doğar. Kızına baktığı süre boyunca bunu Tanrı'ya karşı yaptığı saygısızlığın bedelini ödeme olarak görür. Kızı onun için yüce bir anlam kazanır. Yirmi üç yaşındaki kızını kaybeden anne, bu durumu Tanrı'nın onu affettiğinin belirtisi olarak algılar.⁹⁴⁶

Yelizaveta Petrovna'nın kaderi, romanın başkahramanlarına bir ders niteliğindedir. Kahramanlar, bu bahtsız kadının tüm sorunlarına yardım etmeye karar verir. Bunu yaparken de onun manevi bir üstünlüğünün olduğunu her daim hissederler (Tıpkı *Gerçekdışı Değerler* eserinde her şeye kadir olan Lyubkin'in Yevlaliya'da hissettiği manevi üstünlük gibi).⁹⁴⁷

Narokov'un 1965'te yazdığı psikolojik polisiye romanı *Yapabilirim* de önemli eserleri arasındadır. Yazarın bu üçüncü romanı Buenos Aires'te kaleme alınır. Narokov'un *Yapabilirim* adlı romanı, yazarın *Gerçekdışı Değerler* ve *Hiçbir Yere* adlı eserlerinden sonra yazdığı son çalışmasıdır. Bu üçüncü romanında sanatçı, daha önce totaliter devlet ve totaliter insan, despot ya da demokrat farklı görüşten

⁹⁴⁶ Бабичева, (2005), 139-140.

⁹⁴⁷ Бабичева, (2005), 141.

insanlar üzerine detaylıca düşündüğü her şeyi bu eserinde ortaya koymuştur.⁹⁴⁸

1959 yılı Ekim ayında Amerika’da Rus göçmenlerin yaşadığı evde bir cinayet gerçekleşir. Birileri, hasta, yetenekli bir mühendis olan Georgi Vasilyeviç Potokin’i öldürür. Cinayeti yaptıran ve cinayeti gerçekleştiren olmak üzere iki katil vardır. Bunlar ilk etapta polise şaşırtıcı ipuçları bırakırlar. Öldürülen kırk beş yaşındaki Rus mimar Georgi Vasilyeviç Potokov, kısmi beyin felci geçirmiştir. Onun otuz yaşındaki eşi Yuliya, eşini bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ancak yaşıtı olan Viktor ile bir aşk yaşamaktadır. Bu genç insanlar ilişkilerini saklamayı başaramazlar. Uzun süredir Viktor’un Yuliya’nın sevgilisi olduğunu bilen, Yuliya’nın annesi de dahil olmak üzere çevrelerindeki herkes, katilin Viktor olduğundan şüphelenir. Üstelik cesedin yanında Viktor’un saç teli ve ceketinin düğmesi bulunur. Ancak olaya Viktor’un arkadaşı Boris Mihayloviç Taburin karışır.

Taburin, her türlü şiddeti ve özgürlüğe getirilen kısıtlamaları reddeden bir kişidir. SSCB’den kaçır, çünkü orada hiçbir şekilde nefes alamadığını hisseder. Bu dünyada önemli olan şeyin, vicdan ve adalet duygusu olduğuna inanmaktadır. İv (eski bölge komitesi sekreteri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinden) de bir zamanlar SSCB’den kaçmıştır. Önce Almanya’ya, ardından İsviçre’ye gider. Savaş dönemi oldukça büyük miktarda sermaye elde

⁹⁴⁸ Матвеева, (2017), 30.

eder ve Amerika'ya taşınır. O da yasalara karşıdır ancak onun için yasa, şahsi iradesi ve engel tanımayan sınırsız yapabilecekleridir.

Taburin, resmi delillere değil de Potokovların evine gelen yakınlarının psikolojik karakterlerine dayanan bir inceleme yürütür. İnsan öldürebilecek kapasitede olanlar ve bunu hiçbir koşulda yapamayacak kişiler olmak üzere onların küçük göçmen çevresini oluşturanları ikiye ayırır. Gerçek suçluları doğru kategoriye koymasına rağmen Taburin, uzun süre bu insanların nasıl cinayet işleyebildiğini anlayamaz. Cinayetin işlenmesinin asıl sebebi, romanın ikinci bölümünde anlatılır. Cinayeti yüklü miktarda para karşılığı işleyen yaşlı Rus göçmen Sofya Andreyevna, prensip sahibi olmayan ve ahlaki yasak tanımayan, Yuliya Sergeevna'dan nefret eden ve bu kirli işi memnuniyetle yapmış biridir. Tüm entrikanın asıl merkezi Fyodor İvanoviç İv, karanlık bir geçmişi olan zengin, göçmen belgelerinde soyadı İvanov olarak geçen biridir. Romanda dış görünüşü detaylı olarak tasvir edilen tek kişidir:

İv uzun boylu değildi ama iri, geniş omuzlu ve bodurdu. Kafasını hafifçe öne doğru eğerek, kaşının altından bakar ve ayaktayken ayaklarını yere sert basardı. Baştan aşağı sertti: sert bakar, sert konuşur, yumruklarını sınımsız sıkardı. Sesi sağır ediciydi, kaşları çatıktı ve muhtemelen her zaman dişlerini sıkardı, çünkü elmacık kemikleri gergin ve buruştu. Kısa cümlelerle, sakin, somurtarak ve kendinden emin konuşurdu, üstelik konuştuğu kişiye neredeyse hiç bakmazdı. (ИВ БЫЛ

невысокого роста, но плотный, широкоплечий и кряжистый. Голову слегка наклонял вперед, смотрел исподлобья и крепко упирался ногами в пол, когда стоял. Весь он был твердый: смотрел твердо, говорил твердо, кулаки сжимал твердо. Голос у него был глуховатый, брови насулены, а зубы он, вероятно, всегда крепко сжимал, потому что скулы у него были напряжены и торчали желваками. Говорил он короткими фразами, спокойно, невыразительно и уверенно, причем почти никогда не смотрел на того, с кем говорил.)⁹⁴⁹

Anti kahraman Fyodor Petroviç İvanov, Ekvador vatandaşlığını aldıktan sonra adı İv olur. Romanda bu kahramanın kaderi, yurt dışına kaçmaya karar vermiş olan Lyubkin'in kaderinin başka bir versiyonudur. Savaş öncesi tanınan bir komünisttir. Stalin terörü döneminde Hitler Almanya'sına kaçmayı başarır ve orada gestapoda çalışır. Savaş döneminde İsveç ile finans işlerini yürütür. Çok miktarda para biriktirir ve oldukça zengin bir insan olarak Amerika'ya gider.

İv, kendisini çevresindekilere kanıtlamaya çalışır. Eylem kısıtlaması olmaksızın istediğini yapabilir ve özgür bir iradeye sahiptir. İv'in çocukluğunda yaşadığı bir olay, bu dünya görüşünü kanıtlar niteliktedir. Bir gün bir serçeyi yakalar ve onu elinde olanca gücüyle sıkır. Hayvanın direnci kırıldıktan sonra da onu serbest bırakır. Arkadaşının ona bunu neden yaptığını sorduğunda ise cevabı

⁹⁴⁹ Бабичева, (2005), 142-143.

Yapabilirim! olur. İv, yapabileceklerinin sınırını kendisine ve çevresindekilere göstermek istemiştir. İleriki yaşamında da çevresindeki insanlar üzerinde otorite kurmak isteyecektir.⁹⁵⁰

İv, hiçbir sınır, çerçeve, kural tanımaz. Bu da okuyucuya Raskolnikov karakterini hatırlatır. Raskolnikov gerek ahlaki gerekse hukuki hiçbir yasayı tanımadığını cinayet işleyerek göstermişti. İv'in her şeye gücünün yeteceği ve her istediğini elde edebileceği bilincinde olması, onun sınırsız özgürlük duygusuyla ilişkilidir. Bu yönüyle de İv, Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanındaki Kirillov'u anımsatır. Kirillov'a göre intihar, mutlak özgürlüğe giden yoldur. Ona göre, uyarıcı dış etkenler olmaksızın kendini öldürme korkusunu yenmiş bir kişi Tanrı'nın yerini alır: “*Tam anlamıyla özgürlük isteyen herkes, kendini öldürmeye cesaret etmelidir. Kendini öldürmeye cesaret eden, Tanrı'dır.*” (Всякий, кто хочет главной свободы, должен сметь убить себя. (...) Кто смеет убить себя, тот бог). Ancak Kirillov'un özgürlüğü kişinin kendini yok etmesine, kendi yıkımına sebep olurken, İv'in özgürlüğü başkalarının hayatlarının yıkımına neden olur.⁹⁵¹

Taburin için evrensel yasa vicdanken, İv için bu serbestliktir. İv ve onun suç ortağı Sofya Andreyevna (bu çift Dostoyevski'nin eser kahramanlarından İvan Karamazov ve Smerdyakov'u hatırlatır),

⁹⁵⁰ Сухих, О. С. (2007). Традиции Ф. М. Достоевского в Романе Н. Нарокова «Могу!». *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*, № 6, с. 251.

⁹⁵¹ Сухих, (2007), 253.

ustaca bir cinayet düzenler. Olay yerine Viktor'un ceketinin düğmesini bırakır. Taburin cinayeti araştırmaya başlar. Viktor iyi kalpli bir insandır. İnsan öldürebilecek biri değildir. Görünenlerin aksine kişiye olan inanç gerçeklerin mantığını oluşturur.⁹⁵²

N. Narokov'un romanının ana fikri "insan ruhunu iyiliğe yönlendirmek" tir. Bu nedenle İv yenilgiye maruz kalır. Eserde İv, yüksek ahlaki değerlere sahip kişiler olan Yuliya Sergeevna ve Taburin'e karşı koymaktadır. Ancak sanatsal değeri açısından eser, Narokov'un ilk romanına kıyasla zayıf kalmıştır.⁹⁵³

İv'in hoşlandığı kadına sahip olabilmek için kurduğu tehlikeli plan başarılı olmaz. Onun sadık yardımcısı Sofya Andreyevna, tıpkı Dostoyevski'nin Raskolnikov karakterinde olduğu gibi şöyle der: "öldürmek için gücüm yetiyordu ancak içimde katil bir kişi olarak yaşamaya yetmiyordu." (чтобы убить, сил хватило, но чтобы жить с убийством в душе - нет.)⁹⁵⁴

Narokov'un kitaplarında rüyalar ve kahramanların anlattığı sembolik kıssalar büyük yer alır. Onun süreli göç yayınlarında basılmış bir dizi öyküsü de vardır. 1951-1956 yılları arasında Rus göçmen dergilerinde yer alan öykülerinden en çok öne çıkanlar *Şişe* (Флакон), *Ayna ve Mermi* (Зеркало и пуля), *Kör Kadın* (Слепая), *Alay* (Издевательство), *Yağmur* (Дождь) ve *Geçen Yılki Kar*

⁹⁵² Матвеева, (2017), 31.

⁹⁵³ Авраменко, (2011), 447-448.

⁹⁵⁴ Агеносов, (1998), 410.

(Прошлогодний снег)'dir. Yazar, öykülerini *İlginç Öyküler* (Странные рассказы) adlı derlemesinde bir araya getirmeyi düşünse de, bu düşünce sadece el yazmalarında kalır.⁹⁵⁵ *İlginç Öyküler*'in bir bölümü *Vozrojdeniye* dergisinin 41, 45, 55 ve 58. sayılarında yer alır.

Yazarın psikolojiye ve Rus ulusal karakterine olan ilgisi, tarihi belgelere dayanarak yazılan ve *Vozrojdeniye*'nin 42, 46 ve 50. sayılarında basılan *Камуоуу* (Общественное мнение), *Кültürsüz İnsan* (Некультурный человек) ve *Fatih* (Завоеватель) öykülerinde kendini gösterir.⁹⁵⁶

Narokov'un eserlerinde “O” anlatı görülür. Her üç romanı ve 9 öyküsünden 5'i “O” anlatıyla kaleme alınmıştır. Onun edebi-eleştirel faaliyetleri, sosyo-politik konularla yakından ilişkilidir. Narokov, “Çehov Halk Adamıdır” (Чехов – общественник) başlıklı uzun makalesinde, Çehov'un eserleriyle ilgili şu yorumu yapar: “... Çehov, kalemini kamu hizmetine sunmadı. ... Ancak tüm yaşamı boyunca hem yazar hem de halk adamıydı.” (... своего пера на общественное служение Чехов не отдавал. ... Но и писателем и общественником он был всю жизнь.)⁹⁵⁷

II. dalga Rus göçmen çevresinde “Sovyet dili” üzerine en güncel tartışma konusu olan *Rus Dili Orada* (Русский язык там) adlı araştırmaya Narokov da katılır. Yazar, Rus dilinde önemli ölçüde

⁹⁵⁵ http://hrono.ru/biograf/bio_n/narokov_nv.php

⁹⁵⁶ Агеносов, (1998), 411.

⁹⁵⁷ Бабичева, (2005), 149.

yoksullaşma, biçim bozulması ve tıkanma saptar. Sanatçının düşüncesine göre, bu olayların kökeninde Sovyet Rusya'daki siyasi sistem ve toplumun sosyal yapısı yatmaktadır. Yazar, Sovyet Rusya'da konuşmayı düzeltme üzerine çok sayıda kitap basıldığını, bunun da bu alandaki söz konusu sorunun belirtisi olduğunu vurgulamaktadır.⁹⁵⁸

II. Dalga Rus göçmen nesir yazarlarının çoğunda olduğu gibi, Narokov da hayatının sonuna kadar vatanını seven bir Rus olarak kalmıştır. Uzak diyarlarda ülkesinden koparılmış vatanına duyduğu derin özlem ile ülkede hakim olan yönetime duyduğu nefret arasında kalmış bir yazardır. Tüm gücünü Rusya'nın hizmetine sunmak için çaba göstermiş, bunu da edebi çalışmalarıyla yerine getirmiştir.⁹⁵⁹

Narokov, sadece mantığımızı değil, iç sesimizi de dinlememiz gerektiğini söyler: *“İnsanda sadece akıl yoktur, bir de his ve sezgi vardır ... İlham var mı? Evet, ilham da var! Akıldan daha güçlü bir dünya var. Her zaman aklınızı dinlemeniz gerek, fakat içsel sesleri asla ihmal edemezsiniz.”* (В человеке есть не один только разум, но есть еще чувствование и интуиция... Вдохновение? Да, и вдохновение! Есть целый мир, который сильнее разума. Слушаться разума всегда надо, но пренебрегать внутренними голосами никогда нельзя).⁹⁶⁰

⁹⁵⁸ Бабичева, (2005), 149.

⁹⁵⁹ Бабичева, (2005), 150.

⁹⁶⁰ Бабичева, (2005), 129.

Eleştirmen V. Turbina, Rus klasik eserlerin okuyucu için değerini anımsatırken, söz konusu eserlerin eskisi kadar okuyucular tarafından okunmadığını da belirtir. Eleştirmene göre N. Narokov'un romanları, Rus klasik yazarların romanlarını hatırlatır ve hatta onların kökenlerine iner: *“Bizden önce, kendi dönemlerinde ortaya çıkan L. Tolstoy, Turgenyev, Gonçarov... ‘un eserleri gibi gerçek romanları okuma alışkanlığını kaybettik. N. Narokov’un bizi bu türün kökenlerine geri götürdüğünü belirtmekten sevinç duyuyorum.”* (V. Turbina) (Мы отвыкли от чтения истинных романов, какими в свое время явились перед нами классические произведения Л. Толстого, Тургенева, Гончарова... Радостно отметить, что Н. Нарокков возвращает нас к истокам жанра.) (В. Турбина)⁹⁶¹

Nikolay Vladimiroviç Narokov, 1969'da Monterey'de vefat eder. II. dalga Rus göçmenler arasında vatanında en çok tanınan yazarlar arasındadır. Rusya'da perestroyka dönemine kadar yaşayamadığı için yazarın ünü ve romanlarının popülerliği ancak ölümünden sonra mümkün olur.⁹⁶²

⁹⁶¹ Бабичева, (2005), 129.

⁹⁶² Бабичева, (2005), 129.

Sergey Sergeyeviç Maksimov (1916-1967)

Sergey Sergeyeviç Maksimov, 1 (14) Temmuz 1916'da, Kostrom vilayetinin Çernopene köyünde, köylü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Geleceğin yazarının babası Sergey Nikolayeviç Pashin, köy öğretmenidir. Tversk vilayetindeki Ulyanov Zubtsov ilçesinin yerlilerindendir.⁹⁶³ Pashin, 1918'de Yaroslavl'da solcu SR isyanına katılır. İşkence görmekten korkarak Kostrom'a taşınır, daha sonra 1923'te Moskova'ya taşınır. Yazarın annesi Aleksandra İvanovna ise Çernopeneli, Şirokov yerlilerindendir. Maksimov'un erkek kardeşi Nikolay (1908-1976) da yazardır. Eserlerinde Lunyov ve Vitov takma adlarını kullanır. Diğer erkek kardeşi Boris (1909-1969) ise *Veçernyaya Moskva* (Вечерняя Москва) gazetesinde çalışan bir gazetecidir.⁹⁶⁴

⁹⁶³ http://www.rimis.ru/autor_73.html

⁹⁶⁴ <http://soyuz-pisatele.ru>

Büyük Rus nehri Volga, yazarın ilk çocukluk yıllarından itibaren aklında sanki canlıymış gibi yer etmiş ve “memleket” kavramıyla bütünleşmiştir. Volga ve Rusya, onun gözünde ayrılmaz bir bütündür.⁹⁶⁵

1923'te Pashinler Moskova'ya taşınır ve Kropotkinsk sokağında bir eve yerleşir. Maksimov erken yaşta edebiyata ilgi duymaya başlar. 1931 yılı baharında çocuk dergisi *Murzilka* (Мурзилка)'da ilk öyküsü *Şamandıra* (Бакен) yayımlanır. Bu öykü, Sergey'in ailesiyle birlikte Çernopene köyüne gittiğinde edindiği yaz ayları izlenimlerini anlatır. Gelecek birkaç yılda ise genç yazarın bu öyküsü *Ogonyok* (Огонёк) ve *Yoj* (Ёж) dergilerinde de yayımlanacaktır. Sergey'in çizime karşı da bir yeteneği vardır ve bu nedenle 1934'te Tekstil Enstitüsü'nün sanat bölümüne girer. Eğitimi topu topu iki yıl sürer. 1936 yılı Nisan ayında genç öğrencinin hayatında sorunlu bir dönem başlar. Öyle ki bu sorunlar onu göç yıllarında da takip edecektir.⁹⁶⁶

1936 yılı baharında bir grup öğrenci ile birlikte Moskova'da İçişleri Halk Komiserliği⁹⁶⁷ tarafından Sovyet karşıtı faaliyette bulunduğu gerekçesiyle tutuklanır. Soruşturma, işkence ve hızlıca mahkemeye çıkarılmanın ardından Sergey'in beş yıl özgürlükten mahrum edilmesi ve Peçora'daki kamplardan birine gönderilmesine karar verilir. Maksimov, büyük zorluklarla geçen beş yıllık kamp hayatı nedeniyle tutukluluk yaşamının tüm yükünü taşımak zorunda kalır. Yakın

⁹⁶⁵ Бабичева, (2005), 99.

⁹⁶⁶ http://www.rimis.ru/autor_73.html

⁹⁶⁷ НКВД: Народный комиссариат внутренних дел

arkadaşlarının ölümüne şahit olur. Kendisi de birkaç kez ölümden döner.⁹⁶⁸

Beş yıllık ceza süresince, sanatsal yönüyle üstün kabiliyetini gösteren S. Maksimov, duvar gazeteleri çıkarır, konser gruplarına ve tiyatro topluluklarına katılır. Böylece yorucu genel işlerden kurtularak, fiziki anlamda hayatta kalmayı başarmış olur. 1941 yılı başlarında, beş yıldır kaldığı kamp hayatından Nikolay Virta'nın yardımlarıyla çıkarır. Nikolay Virta, birebir Stalin'le görüşerek Sergey'in özgürlüğe kavuşmasını sağlar. Oyun yazarı olan bu kişi, Sergey'in kız kardeşinin eşidir.⁹⁶⁹

Tutukluluk süresi sona erdikten sonra Maksimov'un Moskova'da hayatını devam ettirmesine izin verilmez. Savaş başladığında Sergey Maksimov, Kaluga'ya gider. Orada Sergey Şirokov takma adı altında bir şiir derlemesi ve *Alacakaranlık* (Сумерки) adlı öyküsünü yayımlar. Bu şehirde geçen hayatını, New York derlemesi olan *Tayga* (Тайга-1952) içerisinde yer alan *Cüzamlı* (Прокаженный) adlı öyküsünde detaylı olarak betimleyecektir. Maksimov 1941'de Kaluga şehrindeki sürgünden kurtulduktan sonra pasaportu olmadığı için şehri terk edemez ve işgal altındaki bölgede yaşamını sürdürmek zorunda kalır. Almanlar Kaluga'ya gelmeden önce akciğer iltihabından dolayı hastalanan ve on yedi gün hastanede yatan Maksimov, mahzene saklanır. İyileştikten sonra tutuklanmamak için işgal altındaki

⁹⁶⁸ http://www.rimis.ru/autor_73.html

⁹⁶⁹ Бабичева, (2005), 100.

topraklardan kaçar. Ancak 1942 yılı Mayıs ayında Smolensk'e gelmeyi başarır ve orada yeniden yazmaya başlar.⁹⁷⁰ Gestapo tarafından tutuklanan Maksimov, altı aylık hapis cezasının ardından çalıştırılmak için 1943'te Almanya'ya gider.⁹⁷¹ Savaş sona ermeden Hamburg'a varır. Böylece ülkesinde göreceği şiddetten kaçmış olur.

Sergey, ilk adı *Smolenski Vestnik* (Смоленский вестник) olan, daha sonra ise *Noviy Put* olarak adı değişen gazetede redaktörlük yapar. Smolensk'te *Sergey Şirokov* takma adı altında yazarın birkaç kitabının ayrı bir basımı çıkar. 1943'te *Alacakaranlıkta* (В сумерках) adlı uzun öyküsünün de ayrı bir basımı okuyucuyla buluşur.

Maksimov'un tüm göç yaşamı, savaş esnasında Kaliningrad'daki Alman toplama kamplarına esir düşen erkek kardeşi Nikolay ile bağlantılıdır. Nikolay, o dönemlerde kardeşi Sergey'in yaşadığını tesadüfen öğrenir. Barakada yerde bir gazete parçası görür. Gazete parçasının köşesinde yazarının Sergey Şirokov olduğu bir yazı yer almaktadır. Yazının içeriğini okuduğunda gözlerine inanamaz. Bu, *Piyanist* (Пианист) öyküsüdür. Bu olayı sonraları Sergey, abisine kamptan döndükten sonra Moskova'da anlatacaktır. Smolensk'teyken Sergey, Almanya'dan *Novoye Slovo* adlı göçmen gazetesinin editörü olan Vladimir Mihayloviç Despotuli'den bir mektup alır. Mektupta, o zamanlar Kaliningrad'da Alman toplama kampında bulunan kardeşi Nikolay'ın onu aradığı yazılıdır. Bunun üzerine Sergey, kardeşini

⁹⁷⁰ http://www.rimis.ru/autor_73.html

⁹⁷¹ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

kamptan çıkarmak için her türlü girişimde bulunma kararı alır.⁹⁷² Nikolay savaşa katılmış ve Almanlara esir düşmüştür. Kardeşi Sergey'in yardımıyla Almanların elinden kurtulur. Birbirlerini bulup, göçmen yaşamının zorluklarının üstesinden birlikte gelirler. Nikolay Sergeyeviç, Sergey Maksimov'un çok sayıda eserinin düzeltmesini yapar. Ancak kardeşine en büyük hizmeti, kardeşinin arşivini saklaması olur.

Maksimov için *Noviy Put* gazetesinde çalışmak tehlikeli bir hal almaya başlar. Birinin ihbarı üzerine tüm yazı kurulu çalışanları Almanlar tarafından tutuklanır, bunlardan birkaçı kurşuna dizilir. Maksimov'u Sovyet istihbarat servisi adına casusluk yapmakla suçlarlar. Şehir hapishanesinde altı ay tutuklu kalır. Maksimov'un özgürlüğe kavuşmasında nişanlısı Sofya yardımcı olur. Savaş öncesi yazarın eşi Sofya Spiridonovna Spitsına, Smolensk Tıp Enstitüsü'nün dördüncü sınıfını bitirmiştir. Almancaya çok iyi hakim olan Sofya, sadece eşi Maksimov'u değil, onun yanı sıra içlerinde yazar Rodion Berezov'un da bulunduğu, Alman toplama kampından birkaç kişinin daha kurtulmasına yardımcı olur.⁹⁷³ Uzun süren tahkiklerden sonra, Sergey'in resmi ricaları özgürlüğe kavuşmasını sağlar. Bu olaydan kısa bir süre sonra 13 Ocak 1943'te Sofya ile Sergey evlenir ve Berlin'e taşınırlar.⁹⁷⁴

⁹⁷² <http://magazines.russ.ru/nj/2009/254/lu13.html>

⁹⁷³ <http://magazines.russ.ru/nj/2009/254/lu13.html>

⁹⁷⁴ http://www.rimis.ru/autor_73.html

1943'te Maksimov, Berlin'de "Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı"⁹⁷⁵ olan *Vineta*'nın doğu şubesinde ve göçmen gazetesi *Novoye Slovo* (Новое слово)'da çalışmaya başlar. Bu gazetede kamp yaşamını konu alan kısa öyküler yazar. Leipzig'de çıkan *Kızıl Kar* (Алый снег) adlı derlemesinin baskısı, şehir bombalanırken kaybolur. Savaş sona ermek üzeredir. Zorla Rusya'ya geri gönderilmekten korkan Maksimov, Hamburg'un İngiliz bölgesine taşınır. SSCB'ye dönmek istemeyen eski Sovyet vatandaşlarına İngilizlerin yaptığı baskıyı görmek zorunda kalır. Bu arada Sovyet ordusunun 1943'te, II. Dünya Savaşı esnasında kurduğu özel karşı istihbarat bölümü olan SMERŞ⁹⁷⁶ çalışanları tarafından takip edildiğinin farkına varır. Yazar, eşiyile birlikte Menhegof'a taşınma kararı alır. Orada 1945'te *Posyov* yayınevi kurulmuştur. Maksimov, bu aylık çıkan dergide çalışmaya başlar.⁹⁷⁷

Menhegof'da yaşarken yazarda Rus göçmen edebiyat ve sanat dergisi çıkarma fikri doğar. Derginin kurucusu Ye. R. Romanov'un söylediğine göre, bu fikir özellikle S. Maksimov'dan çıkmıştır. Yeni başlayan yazar, üst düzeyde toplumsal, siyasi ve sanatsal bir aktivite gösterir. Ye. R. Romanov ve B. V. Serafimov'un dışında *Grani* dergisinin üçüncü yardımcı editörü olur. Derginin ilk üç sayısından başlayıp, yayımlanmasının kesintiye uğradığı döneme kadar tüm eserlerini dergiye koyar. Sergey Maksimov adı ilk olarak *Grani*

⁹⁷⁵ Имперское министерство народного просвещения и пропаганды

⁹⁷⁶ SMERŞ, "Casuslara ölüm" (Смерт шпионам) kelimelerinin kısaltmasıdır.

⁹⁷⁷ http://www.rimis.ru/autor_73.html

dergisi sayesinde duyulur. 1949'da derginin altıncı ve yedinci sayıları *Denis Buşuyev* romanına ayrılır.⁹⁷⁸

Savaş bittikten sonra S. Maksimov, ilk büyük eseri *Denis Buşuyev*'i yazmaya başlar. Roman, 1949'da ikinci dalga Rus göçmen edebiyatı temsilcileri tarafından kurulmuş olan *Grani* dergisinde yer alır. 1946'dan itibaren Maksimov, derginin yayın kurulunda çalışır. 1950'de *Posyov* yayınevi, Almanya'da *Denis Buşuyev* romanının ilk cildini çıkarır. Sergey Sergeyeviç Maksimov, bu kitabıyla üne kavuşur. Onun adına, eserlerini okuduğu sanatsal geceler düzenlenir. *Denis Buşuyev*, Rus göçmenler ve yabancı eleştirmenler tarafından oldukça olumlu karşılanır. Roman Almancaya çevrilir ve 1949'da Almanya'da yayımlanır. İki yıl sonra, 1951'de kitap İngilizceye çevrilir, İngiltere ve Amerika'da da basılır. B. Zaytsev, M. Aldanov ve M. Karpoviç gibi isimler, eserle ilgili olumlu yorumlarda bulunurlar. Hollywood, romanla yakından ilgilenmeye başlar. İ. Bunin, S. Maksimov'a yazdığı mektupta, kitabın ne kadar kaliteli bir eser olduğunu belirterek şöyle yazar: “*Kuşkusuz yetenekli birisiniz. Romanınızda çok sayıda ilginç, özgün sayfalar, orijinal ve başarılı bir şekilde betimlenmiş kişiler var. Tamamen içten dileklerle gelecekteki sanatsal çalışmalarınızda size başarılar diliyorum.*” (Вы несомненно талантливы. В романе Вашем много страниц интересных, своеобразных, есть лица оригинальные и хорошо

⁹⁷⁸ Бабичева, (2005), 101.

изображенные, так что вполне искренно могу пожелать Вам успеха в дальнейшей художественной работе.)⁹⁷⁹

1949'da Maksimov Amerika'ya taşınır. A. P. Çehov adlı New York yayınevinde, Sovyet toplama kamplarındaki tutukluların hayatını anlatan *Tayga ve Mavi Sessizlik* (Голубое молчание-1953) adlı iki derleme öyküsünü çıkarır. Maksimov'un öykülerinin yanı sıra şiir ve piyesleri de çıkar. Arka fonda balta girmemiş tayganın yer aldığı öykülerinde Maksimov, siyasi terör kurbanlarını ve onlara acımasızca işkence edenleri anlatır. 1956'da *Denis Buşuyev'in İsyanı* (Бунт Дениса Бушуева) adı altında *Denis Buşuyev'* in ikinci cildi çıkar. Bu kitapta yazar, yetenekli muhalif Sovyet yazarların trajik kaderi ile ilgili öngörülerde bulunur. Eleştirmenlerin düşüncelerine göre, romanın ikinci cildinde, birinci cilde kıyasla sanatsal değer düşüş göstermiştir. Ancak eleştirmenler her zamanki gibi yazarın eserdeki insanların karakterlerini betimlemede başarılı olduğunu belirtirler.⁹⁸⁰

Nesir türünde verdiği eserlerin dışında Maksimov, oyun yazarlığına da yönelmiştir. 1956'da yazdığı *Şirokov Ailesi* (Семья Широковых) adlı piyesi buna örnektir. Bu piyesin konusu, asılsız bir suçlamayla casusluk yüzünden tutuklanan, baskı altındaki bir generalin ve onun damadının soruşturmasıdır. SSCB'de 1930'ların sonunda aydınların içinde bulunduğu durumun umutsuzluğu, yazarın bu piyesinde ele alınır. Dram türünde yazılmış bir eser olan bu piyesin özünde işlenen

⁹⁷⁹ http://www.rimis.ru/autor_73.html

⁹⁸⁰ http://www.rimis.ru/autor_73.html

konu; her ne kadar tam anlamıyla mutlu ve huzurlu bir aileye sahip olursa da Sovyet yönetimiyle zıt düşüldüğü takdirde eninde sonunda ya mutluluk ve huzur yitirilecek, ya da Sovyet yönetimine karşı durulamayıp pes edilecektir. Tek perdelik *Restoranda* (В ресторане-1956) adlı piyesin asıl konusu ise, göçmen yaşamında yaşanan olaylardır.⁹⁸¹

Maksimov, Gulag'ın çetin gerçeklerine eserlerinde yer veren ilk yazarlardan biridir. Almanya'da farklı Rus göçmen yayınlarında basılan öykülerinin dışında 1944'te Stalin kamplarındaki hayatını anlattığı otobiyografik öykü derlemesi olan *Kızıl Kar* (Алый снег) yayımlanır. Derlemenin kaderi oldukça trajiktir. Eser basım aşamasındayken yayınevi bombalanır ve eserin tüm baskısı yok olur. Maksimov, metnin bir bölümünü yeniden kaleme alır ve bu bölümü *Novoye Russkoye Slovo* gazetesinde *Sovyet Kürek Cezasında* (На советской каторге) sütunu altında yayımlar. Ayrı ayrı basılan bu öyküler, tamamen otobiyografik bir eser olan *Bir Tutuklunun Destanı* (Одиссея арестанта)'nda bir araya gelir. *Bir Tutuklunun Destanı* kapsamlı oluşu, yoğun olay ve gerçekleriyle, *Gulag Takımadaları* (Архипелаг ГУЛАГ) eserini anımsatır. Ancak bir takım açıklanamayan sebeplerden ötürü kitap basılamaz. *Bir Tutuklunun Destanı*, çok sayıda kesintiye uğrayarak, New York'ta, Çehov yayınevinde basılan *Tayga* adlı öykü derlemesine dönüşecektir.

⁹⁸¹ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

Toplama kampları XX. asrın en büyük Sovyet icatlarından biridir. Kanun tanımaz toplama kampları bedava işçi kuvveti elde edip onu en son haddine kadar istismar etmek hedefini güder.⁹⁸²

En gergin zamanlarda Sovyetler Birliğinde ÇEKA, GPU ve NKVD kurulur. Bunlar, büyük halk kitlelerini sorgusuz sualsiz ve mahkemesiz cezalandırmak imkânına sahip oldukları gibi, bir kalem darbesiyle verilen emirlerle binlerce insanı öldürmeye veya uzun süreli sürgüne maruz bırakıyorlardı. 15.04.1919 tarihli kararnamede gittikçe değişerek tamamıyla köle emeği şeklini alan mecburi iş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde devlet hayatının ayrılmaz bir kısmı haline gelir. Mevcut hapishaneler, kamplar ve sürgün yerleri yeterli gelmez oldu. Boş, çorak ve insan yaşamına elverişsiz yerlerde hemen her yıl yeni kamplar inşa ediliyordu. Sibirya'da, Orta Asya'da ve kısa yaz aylarında bile toprağın donmuş olduğu bölgelerde kamplar mantar biter gibi artıyordu. Bu yerlerde hızlıca kulübeler, yeraltı mahzenleri ve barakalar yapılıyordu. Mahkûmlar hemen yıpratıcı işlere sevk olunduğu için, çok zaman barınacak yer inşasına gerek ve vakit bile kalmıyordu. Çünkü insan gücü üstündeki işlere gönderilen mahkûmların çoğu iş mahallinde hayata gözlerini kapıyorlardı. Sovyet Hükümetinin ilk on yılı toplama kampları tarihinin birinci devresi

⁹⁸² Gayev, A. Sovyetler Birliği Toplama Kampları. Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü, (4), 107-122.

olarak kabul edilirse, 1928-1934 yıllarını ikinci, 1934-1938 yıllarını üçüncü devre olarak kabul etmek mümkündür.⁹⁸³

İkinci Dünya Savaşı'na denk gelen 1939-1940 yılları kamplara yeni mahkûm akınının başladığı yıllardır. Savaştan dolayı bir ferahlama beklenirken, aksine mahkûmların sayısı bir kat daha artar. Ağır şartlar 1950 yılına kadar devam eder. Yalnız bu tarihten sonradır ki mahkûmların rejimi biraz hafifler ve mahkum sayısı düşer. Sovyet hükümetini kamplardaki rejimi nispeten biraz hafifletmeğe sevk eden sebeplerin başında, insan azlığı geldiğini tahmin etmek mümkündür.⁹⁸⁴

S. Maksimov'un eserlerindeki temel konu, yetenekli bir sanatçının büyüyen bir totalitarizm koşullarında, daha açıkçası SSCB'de Stalin baskısının olduğu yıllardaki kaderidir. Bu konuyla ilgili yazarın en başarılı eseri olan *Denis Buşuyev* sayesinde S. Maksimov adı yerli edebiyat tarihine girmiş olur. Roman sadece göçmenler tarafından değil, Batı Avrupa'daki okuyucular tarafından da fark edilir. Roman, basında olumlu anlamda ses getirir. Eleştirmenlerin yanı sıra genç yazar, birinci dalga rus göçmen edebiyatının usta nesir yazarları olan B. Zaytsev, M. Karpoviç, M. Aldanov ve İ. Bunin tarafından da fark edilir.

⁹⁸³ Gayev, A. Sovyetler Birliği Toplama Kampları. Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü, (4), 107-122.

⁹⁸⁴ Gayev, A. Sovyetler Birliği Toplama Kampları. Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü, (4), 107-122.

Denis Buşuyev, tarihi bir romandır. Başkahramanı, kitaba adını veren kişi değil, halktır. Eserde geçen olay, Rusya tarihinin trajik bir dönemini kapsar. Olaylar, Kostroma şehri yakınlarında, 1931-1936 yılları arasında geçer. Yazar, detaylı olarak Volga kırsalı Otvajnoye köyünde ve onun alt kısmında nehrin akış yönüne doğru dağılmış olan Tatar köyünün durağan hayatını anlatır. Buranın sakinlerinin kaderleri, karmaşık aile- akraba ilişkileri ile iç içe geçmiş durumdadır. Ancak yüz yıllık gelenekler hala korunmaktadır. Otvajnoye köyü sakinleri, deniz taşımacılığında ve köy dışında yapılan sezonluk işlerde çalışır, tatarlar ise tarımla uğraşır.⁹⁸⁵

Eserde köyün kolektifleştirilmesi anlatılır: “*Köy hızlıca büyüdü ve kolektifleştirme döneminde 105 haneye ulaştı. Kolektifleştirme sonrası hane sayısı biraz azaldı, Alim Ahturov çiftlik başkanlığına atandığı zaman 85 hane vardı.*” (Слобода быстро расло и ко времени коллективизации насчитывала 105 дворов. После коллективизации число дворов несколько уменьшилось, и к моменту назначения Алима Ахтырова на пост председателя колхоза было 85 дворов.) Romanda sıklıkla zor ve ağır işler yapmalarına rağmen, çiftçilerin fakirleştiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca şehirden gelen yetkililer çiftçileri sıkı bir kontrole tabi tutmaktadırlar. Memnuniyetsizliğini belirten Volga kıyısında yaşayan aileler ise tutuklanmakta ve hemen *halk düşmanı* (враг народа) ilan edilmektedir.

⁹⁸⁵ Бабичева, (2005), 102.

Eserde genel olarak yer alan konu, 1930’lu yılların ilk yarısında artış gösteren Stalin baskısıdır. Tüm metne serpiştirilmiş olan bu konunun insanların kaderi üzerindeki etkileri ve insanların siyasi görüşlerini belirtmeyerek geri çekilişinin yer aldığı bölüm, toplumsal durumu gözler önüne seren şu cümleyle sonlanır: *Halkın boğazını demir pensler sıkıyordu.* (Горло народа сдавили железные клещи.)⁹⁸⁶

Maksimov’un eserdeki karakterleri için Volga, büyük önem taşımaktadır. Eserin ilk başlarında, kahramanlardan biri olan Manefa’nın çocukluk yıllarında başından geçen bir olaya yer verilir. Babası Türkistan’a yaptığı bir yolculuğu Manefa’ya anlattığında, küçük kız ilgiyle babasına *Orada Volga daha mı geniş?* (Вольга там шире?) diye sorar. O yerlerde Volga’nın akmadığını öğrendiğinde ise o kadar şaşırır ki, şöyle haykırır: *Peki orada insanlar nasıl yaşıyor? Volga olmadan nasıl yaşıyor?* (А как же там люди –то живут? Как же они без Волги-то живут?)⁹⁸⁷

Maksimov’un karakterlerinin çoğu için güzellik kavramı Volga ile ilişkilendirilir. Volga’nın en mükemmel görüldüğü anlar, baharın sonu, yazın başıdır. Eserde Volga’nın özellikle bu dönemleri coşkuyla ve detaylı olarak anlatılır. Söz konusu Volga olduğunda yazar, bu çok sevdiği nehri sağduyuyla ve sofuluğa varan bir duygu yoğunluğuyla betimler.⁹⁸⁸

⁹⁸⁶ Бабичева, (2005), 103.

⁹⁸⁷ Бабичева, (2005), 103.

⁹⁸⁸ Бабичева, (2005), 104.

Denis Buşuyev, bir aile romanıdır. Eserde olay Stalin döneminde geçer. Ayrıca eserde insanların şahsi yaşamları ve birbirleriyle olan ilişkileri de anlatılır. Bunun dışında kamplarıyla aile için tehlike oluşturan devlet yönetimi de anlatılır. Nitekim yönetim, ailenin parçalanmasına neden olur. İkinci kitap ise birincisinden bağımsızdır. Maksimov, birbirinden bağımsız olay ve konularla sıra dışı kaderleri güçlü bir şekilde betimler.⁹⁸⁹

Denis Buşuyev'de olay, Yukarı Volga'da, Stalin baskısının ve kolektifleştirmenin olduğu dönemde geçer. Eserin temel konusu, büyük Rus nehrinin kıyılarındaki köylerde yaşayan, Moskova aydınlarının temsilcileri olan Buşuyev, Ahtırov ve Beletski ailelerinin dramatik kaderleri yer alır.⁹⁹⁰

Yazar, insanların fikirlerini ön plana çıkarır. Romanın keskin ve ilgi çekici öyküsü, Mustafa Ahtırov, karısı Manefa ve Denis Buşuyev arasında geçen aşk entrikası oluşturur. Eleştirmen Yu. Bolşuhin, *Denis Buşuyev* ve bu eserin yazarı üzerine şöyle der: “ (...) öyküdeki olaylar kendiliğinden gelişim gösteriyormuş gibi, konu doğal ve düzenli olarak akıyor, eserde yer alan kişiler oldukça canlı, konuşmaları da canlı ve yazarın konuşması hiçbir zaman romanı tamamlayan yaşamdan ayrı duyulmuyor...” (...) фабульные перипетии развиваются как бы сами собой, сюжет движется естественно и закономерно, действующие лица — совершенно живые люди, и

⁹⁸⁹ <http://soyuz-pisatelei.ru>

⁹⁹⁰ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

речь их живая, и авторская речь никогда не звучит отчужденно от жизни, наполняющей роман.⁹⁹¹

Eserin sayfalarında Denis Buşuyev'in adı ilk olarak beşinci bölümün ilk kısmında geçer. Ondan önce ise eserde sıradan halktan çok sayıda kişi ve sosyal grupların temsilcileri yer alır. Romanda, Denis'in dış görünüşü ile ilgili olarak şu satırlara yer verilir: “... *esmer, 15-16 yaşlarında bir gençti. Rusların deyimiyle yakışıklı sayılabilecek, biraz kalkık burunlu, biraz geniş elmacık kemikleri olan, kahverengi gözleriyle tatlı tatlı ve düşünceli bakan, sarışın, mavi soluk bir gömlek ve gri gösterişsiz bir pantolon giymiş, çıplak ayaklı...* ” (... смуглый подросток лет 15-16. По-русски грубовато-красивый, немного курносый, немного широко-скулый с карими глазами, смотревшими мягко и вдумчиво, белокурый, в синей выцветшей рубашке и в серых домотканых штанах, босой...) ⁹⁹²

Buşuyev her ne kadar taşralı olsa da, diğer insanlardan manevi gücü ve yaratıcı yönüyle farklılık gösterir. Denis'in kişiliğinin şekillenmesinde, yetiştiği çevrenin yanı sıra çocukluk yıllarından itibaren onda derin izler bırakan, eserin ilk sayfalarında adı geçen, 79 yaşındaki büyük babası Severyan Mihayloviç Buşuyev ve her yazı Otvajnoye'deki yazlığında geçiren, Moskovalı mimar Beletski'nin entelektüel ailesi vardır.⁹⁹³

⁹⁹¹ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

⁹⁹² Бабичева, (2005), 106.

⁹⁹³ Бабичева, (2005), 106.

Büyük baba Severyan, dürüst, herkese karşı güler yüzlü, gerek fiziksel olarak gerekse tavsiyeleriyle yardım etmeye hazır ve göz önünde olma çabası gütmeyen biridir. Bunun yanı sıra Tanrı'nın yasalarının izinden gitmeye gayret eder ve devletin yasalarını kolayca çiğner. Aktif bir protesto girişiminde bulunmasa da, yeni Sovyet yönetimine karşı olan olumsuz düşüncelerini dile getirmekten çekinmez. Sovyet yönetiminin Tanrı'nın emirleri ve geleneksel, yegane dünya düzeniyle ters düştüğünü düşünmektedir. Denis'e yıllardır edindiği birikimleri aktarmaya çalışır ve en önemlisi de kişiliğin olmazsa olmazı saydığı ve onlar olmadan hayatta mutlu olmanın imkansız olduğunu düşündüğü ahlaki temelleri, onun kişiliğine yerleştirmeye çalışır.

Beletski ailesi ise, üstün yetenekleri olan köylü çocuğu edebiyat ve sanat dünyasıyla tanıştırır. Ailenin reisi Nikolay İvanoviç, Denis'in sıra dışı yeteneklerini fark eder ve onu okumaya sevk eder. Ona kitaplar alır ve ondan okuduğu kitaplarla ilgili yorumlarda bulunmasını ister. İki kız kardeşin küçüğü olan Varya, ileride profesyonel piyanist olmak istemektedir. Bu nedenle evde sıkça klasik müzik çalar ve klasik müzik üzerine konuşmalar geçer. Bunun dışında evde başkentin kültür yaşamı üzerine genel konular da konuşulur. Evin sık sık ziyaretçileri arasında mimarın ablasının yetenekli sinema rejisörü olan eşi Aleksey İvaşev yer alır. Denis şiirini ilk olarak bu evin sakinlerine okur. Sonraları bu şiiri dinleyicilerin tavsiyeleri ve yardımlarıyla Moskova'da bir dergiye gönderir.⁹⁹⁴

⁹⁹⁴ Бабичева, (2005), 107.

Denis Buşuyev, kararlı ve güçlü karakteri olan biridir. İçinde bulunduğu durumun yarattığı baskıya ve ebeveynlerinin yoğun karşı gelişlerine rağmen, kitap okuma zevkini asla bırakmaz. Denis'in babası Anani Severyanoviç, fazla eğitim almamış, geçim sıkıntısı nedeniyle çok ezilmiş biridir. Okumayı gereksiz bulmaktadır. 1930'lu yılların başında Volga nehri boyunca uzanan bölgede hakim olan açlık, Denis'i yedi yaşını bitirir bitirmez iş aramaya mecbur bırakır. Farklı işler yapar; gemi tamir atölyesinde çalışır, rıhtımda yük taşır, gemilerde kazanları ateşler ve bir keresinde balıkçı grubuyla Hazar Denizi'ne açılır. Onu en çok tatmin eden şey ise, Gorki Tersane Meslek Okulu'na başlaması olur.

Denis'in ruhsal ve duygusal dünyasındaki büyük değişim, onun Alim Ahtırov'un eşi Manefa'ya duyduğu aşk sonrası gerçekleşir. Manefa, hem Otvajnoye köyünün hem de Tatar köyünün en güzel, kişilik olarak en düzgün kadınıdır. Her ne kadar ikisi de bu ilişkinin başlamaması için çok dirense de karşı koyamaz, suç ve günahlarını güçlü bir şekilde yaşarlar. Bu ilişkiyi sona erdirmeye gücünü kendinde bulan Denis, geçmişinden vazgeçer ve yeni bir hayata atılmaya karar verir. Bunun için memleketini terk eder ve Moskova'ya taşınır.⁹⁹⁵

Denis Buşuyev, çok sayıda aşk entrikası içerir ve Mustafa Ahtırov'un ölümü nedeniyle yarı polisiye bir eserdir. Ayrıca bu romanda kolektifleştirmeye başlangıçta güvenmiş, ardından hayal kırıklıklarına uğramış, yalan ve korkuyla yaşamak istemeyen çiftlik sahibi Alim

⁹⁹⁵ Бабичева, (2005), 109.

Ahtırov'un intihar ederek ölüşünü anlatan trajik kaderi de yer alır. Romanda, Rus kadınının ulusal karakteri, Manefa üzerinden okuyucuya aktarılır. Severyan dedenin ve sessiz adam Grişa'nın portreleri de etkileyici bir şekilde betimlenir. Ancak bazı eleştirmenler, yazarın aşk ve sosyal roman türlerini sentezleyemediğini ve romana adını veren ana kahramanın arka planda kaldığını dile getirirler.⁹⁹⁶

Denis Buşuyev romanı, üç bölümden oluşur. İlk iki bölümde on yedi başlık, üçüncü bölümde ise otuz başlık vardır. Her bir başlıkta ayrı bir olay anlatılır. Bölümlerin ve başlıkların ayrı bir adı yoktur. Romanın ilk baskısında cilt sayısı belirtilmemişken, ikinci basımında birinci cilt olarak belirtilir, çünkü yazar bu süre zarfında romanın ikinci cildi olan *Denis Buşuyev'in İsyanı* (Бунт Дениса Бушуева) romanını kaleme alır. Romanın ikinci cildi, konu olarak birinci cildin devamı niteliğindedir. Yapısal olarak ise romanın ikinci cildi, toplamda üç bölümden oluşur. Birinci ve ikinci bölüm otuz bir, üçüncü bölüm ise otuz iki başlıktan oluşur. Tıpkı ilk romanda olduğu gibi başlıklara özel bir ad konulmamıştır.

İkinci romanın olay örgüsü 1940 yılı baharının başlarından 1941 yılı baharının sonuna kadar yaklaşık bir buçuk yıllık bir süreyi kapsar. Yazar, ilk romanda ön planda olan tüm karakterlerin hayatını bu romanda aile ve akraba ilişkilerini daha karmaşık bir hale büründürüp onları ciddi sorunlarla karşı karşıya getirerek kaldığı yerden devam

⁹⁹⁶ Агеносов, (1998), 396.

ettirir. İlk romana kıyasla ikinci romanda siyasi olaylara daha kapsamlı yer verilir. İkinci romanda destansı türün izleri hiç görülmez. Burada ana kahraman Denis Buşuyev'dir. Toplumun farklı tabakalarının yaşam biçiminin betimlenmesi, eserin temelini oluşturan konudur. Büyük ve önemli bir konu olan tutsaklık, tüm halkın esir olması ise ikinci derece ehemmiyet taşır.⁹⁹⁷

İkinci romanın başında Denis Buşuyev, halk tarafından tanınan ve yönetim tarafından da teşvik edilen ünlü Moskovalı bir yazar olarak okuyucunun karşısına çıkar. Stalin ödülünü kazanmış, Lenin nişanına sahip ve maddi refah içerisinde yaşayan biridir. Moskova'da büyük bir daire, Predelkino'da içinde hizmetçilerinin de olduğu bir yazlığı, yabancı marka bir arabası vardır. Buşuyev, seçkin zümrenin içine girer, çok sayıda sanatçı ve yazarla tanışır. Yazarlık başarısının temelinde sosyal adalet inancı vardır.⁹⁹⁸

Maksimov, okuyucunun dikkatini, çok özel bir dünya olarak gördüğü Moskova yakınlarındaki tatil köyü olan Peredelkino'ya yönlendirir:

Moskova yakınlarındaki Peredelkino denen bu yer ilginç bir adaydı. Tüm ülkede kanın aktığı, yaşayanların korkudan öldüğü otuzlu yılların ortaları da dahil, Peredelkino'da insanlar eğleniyor, içiyor ve dans ediyorlardı. Peredelkino, devlet içinde bir devlettir. Tüm iki yüz milyon nüfusluk ülkeden farklı olarak

⁹⁹⁷ Бабичева, (2005), 111.

⁹⁹⁸ Бабичева, (2005), 112.

kendine özgü, kendi hayatını yaşar. Sadece civardaki gösterişsiz ve fakir köylerin sakinleri değil, Kremlin de, Moskovalı herhangi biri de bu “cennetten bir yer” olan Peredelkino’nun varlığından haberdardır. Yerli çiftlik sahipleri nefret ve kıskançlıkla Peredelkino sakinlerinin gösterişli arabalarına, yüksek duvarlar ardındaki ihtişamlı yazlıklarına bakar ve yaz gecelerinde durgun anlaşılmayan müziği şaşkınlıkla dinlerlerdi. (Странным островком было это подмосковное местечко Перedelкино. Начиная с середины тридцатых годов, когда по всей стране лилась кровь, а живые замирали от страха, в Перedelкино веселились, пили и танцевали. Перedelкино – это государство в государстве, оно живет особой, своей жизнью, иной, чем вся двухсотмиллионная страна. Только жители окружающих убогих и нищих деревень, да Кремль, да кое-кто из москвичей знали о существовании «райского местечка» Перedelкино. Местные колхозники с ненавистью и завистью смотрели на великолепные машины жителей Перedelкино, на богатые дачи за высокими заборами, с удивлением слушали летними ночами томную непонятную музыку.)⁹⁹⁹

Yazar, eserde savaş öncesi Rus aydınların durumunu karamsar bir havada yansıtır. Beyin gücüyle çalışan herkese iktidar iki seçim sunar,

⁹⁹⁹ Бабичева, (2005), 114.

ya komünist düşünceyi yaymak için hizmet etmek ya da sosyal veya fiziksel olarak yok olmak.¹⁰⁰⁰

S. Maksimov'un II. Dünya Savaşı öncesi yazdığı *Alacakaranlıkta* adlı uzun öyküsünde ise sosyal gerçekçilik sınırlamaları içerisinde üretmek istemeyen yetenekli bir ressam anlatılmaktadır. Öykünün başkahramanı ressam İlya Kremnev, maruz kaldığı toplumsal-siyasi durumu kendi algıladığı şekilde ve gerçekçi hislerle tuvale yansıtır. Bunun ardından hemen tutuklanır ve mahkum edilir. Ressamın arkadaşı olan, saf sanata hevesli Goreçka takma adlı yetenekli şair, adeta hayattan dışlanır. Başarılı ancak ideolojik olarak tutarsız bulunan eserleri hiçbir yerde yayımlanmaz. Hiçbir yerde işe alınmaz. Geçinmek için para bulamayan şair, eninde sonunda sarhoş olup alkol komasına girerek ölür. Başkahramanın çevresindeki en başarılı kişi ise fırsatçı ressam Dmitri Bubentsov'dur. Oldukça sıradan meziyetleri olmasına rağmen *sevdiği lider*'in portrelerini çizerek veya başrolde onun yer aldığı, onu *kahraman* olarak gösteren tablolar çizerek yüksek bir sosyal statüye ve mal varlığına sahip olur.

Maksimov, öykülerinde Sovyet toplama kamplarının keyfi girişimleriyle kurban edilmiş kişilerin kaderlerini dokunaklı ve dikkat çekici bir dille yansıtır. Bu öyküleri sonraki yıllarda kamp öyküleriyle öne çıkan V. Şalamov'un öyküleri kadar ilgi görür. Maksimov'un kamp nesri, A. Soljenitsın'ın *Gulag Takımadaları* (Архипелаг Гулаг) ve ileriki yıllarda ortaya çıkan *Kolima Öyküleri* (Колымские

¹⁰⁰⁰ Бабичева, (2005), 118.

рассказы)'nin yazarı V. Şalamov'un nesriyle benzerlik gösterir. Maksimov, olup biten olayların acımasızlığına, insan dışılığına ve sıra dışılığına vurgu yapar. Toplama kamplarındakiler adeta insanlıktan uzaklaşmıştır. Orada yasa ve kurallar yoktur. Tutukluların tek amacı hayatta kalmaktır.¹⁰⁰¹

Şematik düzeni ve aşırı siyasi yönüyle, yazarın ilk öyküsü olan *Alacakaranlıkta* (В сумерках) ve *Şirokov Ailesi* adlı piyesi, *Denis Buşuyev'in İsyanı* adlı eserden farklılık gösterirler. Dramatik şiirlerine ise *Yirmi Beş* (Двадцать пять-1940) ve *Tanyuşa* (Танюша- 1941) örnek gösterilebilir.¹⁰⁰²

Yazarın ustalığını tam anlamıyla sergilediği eserleri *Tayga* ve *Mavi Sessizlik* adlı öykü derlemeleridir. Maksimov, 1952'de Münih'te çıkan *Literaturniy Sovremennik* dergisinin dördüncü sayısında yayımlanan *Tayga* eseri üzerine bir inceleme yazısı kaleme alır. Söz konusu inceleme yazısında verdiği birkaç detayla eseri bütün olarak aktarmayı başarmış ve genel tabloyu nüanslarıyla resmedebilmiştir.¹⁰⁰³ Derlemesinde Stalin baskısının kurbanları olan aydınların kaderini anlatır.

Tayga derleme kitabında yer alan *Piyanist* adlı öyküde, ünlü Moskovalı müzisyen Vsevolod Fyodoroviç, birçok Rus insanının kaderinde maruz kaldığı gibi sebepsiz yere kampa düşmüş olan dürüst,

¹⁰⁰¹ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

¹⁰⁰² Агеносов, (1998), 396.

¹⁰⁰³ Агеносов, (1998), 397.

mütevazi biridir. Vsevolod Fyodoroviç, her türlü ağır işi gayretle yerine getirir. Sadece kurtulduktan sonra tekrar enstrüman çalma hayaliyle, verilen ağır işleri yaparken ellerini korur. Kamp müdüründen başka bir işe geçmeyi rica etse de aşağılayıcı bir ret cevabı alır. Bu olaydan bir gün sonra piyanistin eli ağaç kütüğü yüzünden ağır yaralanır. Maksimov, kamp yönetimindekilerin acımasızlığını ve tutukluların isyanlarını betimlerken, onların iyiliğin kötülüğün üstesinden geleceğine dair inançlarını her daim koruduklarını okuyucuya hissettirir.¹⁰⁰⁴

S. Maksimov'un başka bir derleme eseri *Mavi Sessizlik* ise, farklı tür ve konuları bir arada bulundurur. Derlemede üç kısa öykü, üç şiir, bir uzun öykü ve iki drama türünde yazılmış eser bulunmaktadır. Yazarın erkek kardeşi Nikolay Vitov'a adadığı bu derleme, esere adını veren kısa bir öyküyle başlar. Eserde, savaştan dolayı harap olmuş bir köy evinin yanından geçerken, içinde hastalıktan ölmek üzere olan küçük bir kız gören kişinin, en karmaşık durumlarda ölümün, kişiyi sonsuz özgürlüğe götüren yegane şeyin, Rusya'da yaşayan birçok insanın maruz kaldığı gibi hayat karşısındaki çaresizlikten kurtuluşunun tek yolu olduğunun farkına varması anlatılır. Sanatçının *Yirmi Beş* adlı şiirinde ise, Vatan Savaşı esnasında komünistlerle Don kazaklarının kıran kırana savaşı anlatılır. Yazar, bu şiirini tutuklu olduğu dönemde yazmıştır. *Tanyuşa* şiiri ise adını köyün en güzel kızından almaktadır. Tanyuşa aşk uğruna hayatını kaybeder. Burada yazarın S. Yesenin'in

¹⁰⁰⁴ <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

İyiydi Tanyuša... (Хорошо была Танюша...) adlı satırından esinlendiği düşünülmektedir.¹⁰⁰⁵

İnsanların trajedileri ve onlarla alay edilmesi (*Bir Gece*, Одна ночь; *Prenses*, Княжна; *Eğlence*, Забава) gibi konuları işleyen öyküleri, tutukluların mutlu ve traji-komik günlerini anlatan öykülerle (*Tiyatroda*, В театре; *Mutluluk*, Счастье) konu bakımından yakınlık gösterir.¹⁰⁰⁶ Yazar, *Yüz Altmışınıc Gözcü Grubu* (Сто шестидесятый пикет) adlı öyküde, hırsızlar için şöyle der:

“Burada artık insanlar yoktu. Burada hayvanlar vardı. Tayga korkunç ölü ayini ilahisini söylüyor ve onunla uyumlu olarak hırsızlar da ilahi söylüyor, ölüye duydukları şehveti tatmin ediyorlar.” (Здесь уже не было людей. Здесь были звери. Поет свою страшную панихиду тайга, и в унисон с ней урки удовлетворяют свою похоть в мертвецкой.)¹⁰⁰⁷

Yazarın *Tiyatroda* öyküsünde, aristokrat barakasında yaşayan oyuncuların kaderi, trajik bir sonla biter. Yönetmenlerden Havronski, ilerleyen zamanda barakanın temizlikçisi olur. En iyi oyuncu olan Radunskaya, çamaşırcılık yapar. Oyuncu Frog ise kamp yönetimi bünyesindeki tasarım ofisinde teknik ressam olarak çalışır.

¹⁰⁰⁵ Бабичева, (2005), 123.

¹⁰⁰⁶ Агеносов, (1998), 396-397.

¹⁰⁰⁷ Агеносов, (1998), 397.

Yazarın ilk öyküsünden son öyküsüne, tüm öykülerinde insanın özgürlüğe duyduğu özlem, korkunun ahlaki değerlerden baskın gelmesi endişesi yer almaktadır. Tutukluların ruh hallerinin değişimini ve acıma hislerini kaybetmiş insanların tasvirini derin psikolojik bir hal içerisinde betimleyen *İlkbaharda* (Весной) adlı öyküde, kamp görevlileri tarafından tutuklular, sanatçıların barakalarında düzenlenen konsere zorla götürülürken onlara acımasızca davranılır; verem olan Jenya Malinina'nın emir gereği zorla dans ettirilmesinin ardından bayılması ise kamp görevlilerinde acıma duygusunun uyanmasına neden olur.¹⁰⁰⁸

Yazarın geç dönem öykülerinden biri olan *Karanlık Orman* (Темный лес)'da, insana verilen değer konusu işlenmektedir. Öykünün temel konusu oldukça dramatiktir. Öğrencilik hayatının sona ermesinin ardından teğmen ve bunun yanı sıra partizan istihbaratçısı İrikov, eski haydut Vaska'yı ve İrikov'un nişanlısı Alman hemşire kızı esir alırlar. Komutan, Vaska'dan esir kızı vurmasını ister ve vurmadan önce kızın ırzına geçilmesine karar verir. İrikov, Almanların kasten ırzına geçip dövdükleri kıza yapılan alçaklığa dayanamaz ve haydut Vaska'yı öldürür. Yazar, öyküsünü şu cümlelerle sonlandırır: “*Orman, orman, orman ve ay umursamaz ve yabancı, alabildiğine uzak.*” (Лес, лес лес и луна – безразличная и чужая, безмерно далекая.)¹⁰⁰⁹

¹⁰⁰⁸ Агеносов, (1998), 400.

¹⁰⁰⁹ Агеносов, (1998), 400-401.

Yazarın adı ancak 1960'da *Noviy Jurnal* dergisinde *Foma Pogrebtsov* (Фoма Пoгрeбцoв) öyküsünün yer almasıyla yeniden duyulur. Sonrasında ise Maksimov'un izi adeta kaybolur. Kaliforniya'ya taşınır. Orada yazmayı bırakır. 1950'li yılların sonunda geçim sıkıntısı yaşamaya başlar. Hayatının son yıllarını ağır hasta olarak geçirir. Geçmiş trajik yaşamının sebep olduğu alkolizm hastalığı ve nostaljik yaşamı, yazarın hayattan erken yaşta ayrılmasına neden olur. Yazar, 13 Mart 1967'de Los Angeles'ta vefat eder.

İkinci dalga Rus göçmen edebiyatının öne çıkan yazarlarından olan Maksimov'un adı SSCB'de unutulsa da göçmen arkadaşları tarafından her zaman hatırlanır.¹⁰¹⁰ Aslında Amerikan yaşam tarzını ruhen benimsemediği, yabancı bir toplumda yerini bulamadığı, güçlü bir nostalji yaşadığı ve hayatının son yıllarında alkolizmden dolayı büyük acılar çektiği bilinmektedir.¹⁰¹¹ Sergey Maksimov'un ölümünün ardından Nikolay Sergeyeviç *Novoye Russkoye Slovo*'nun editörü M. Ye. Veynbaum'a yazdığı mektubunda şöyle der:

Her ne kadar sağlığım son zamanlarda oldukça kötüleşse de, yine de kardeşimin ayrıntılı biyografisini hemen ele almak istiyorum. Bu adeta benim görevim. Ne de olsa ben onun hem Rusya'daki hem de yurt dışındaki hayatını aynı derecede iyi bilen tek ve son kişiyim. Eğer ben bunu yapmazsam belki de hiç kimse yapmaz. (6 Nisan 1967) (Хoтя сoстoяниe мoегo

¹⁰¹⁰ http://www.rimis.ru/autor_73.html

¹⁰¹¹ Бaбичeвa, (2005), 101.

здоровья в последнее время очень ухудшилось... я все-таки намерен немедленно взяться за подробную биографию брата. Это просто мой долг: ведь я – единственный и последний человек, одинаково хорошо знающий его жизнь и в России, и за рубежом. Если я этого не сделаю, то не сделает, пожалуй, никто» (6 апреля 1967 г.)¹⁰¹²

Maksimov'un ölümünden sonra, Rus süreli yayınlarında onunla ilgili makaleler ve deneme yazıları çıkmaya devam eder. 1974'te erkek kardeşinin çabalarıyla *Posyov* yayınevinde, Maksimov'un 1950'lerde ünlünen *Denis Buşuyev* eseri yeniden yayımlanır. Ardından yazar yeniden unutulur.

Sergey Maksimov ve onun sanatı üzerine ancak XX. yy.'ın sonlarında yeniden konuşılmaya başlanır. Ancak bu yurt dışında değil, Rusya'da olur. Rus göçmen edebiyatı araştırmacıları Maksimov'un eserleriyle ilgili birkaç inceleme yazısı yazarlar. Göçmen tarihi derlemelerinde yazarın biyografisiyle ilgili kısa bilgiler verilir. Sergey Maksimov'un ve eserlerinin XX. yy. Rus edebiyatına girişi bu suretle gerçekleşmiş olur.¹⁰¹³

Eleştirmen Yu. Ya. Bolşuhin, yazar üzerine şöyle der: “*Sergey Maksimov tamamıyla Rusya'ya aittir. Orada onu şu an tanımıyorlar ama bir gün öğrenecekler. Kitaplarını tekrar tekrar okuyacaklar.*”

¹⁰¹² Любимов, А. (2009). Между жизнью и смертью (Отрывки из очерка), Новый журнал, № 254- № 257 (<http://magazines.russ.ru/nj/2009/254/lu13.html>)

¹⁰¹³ Любимов, А. (2009).

Hüzünlü kaderine üzülecekler.” (Сергей Максимов всецело принадлежит России. Там его нынче не знают, но когда-нибудь узнают. Книги его будут читать и перечитывать, над его печальной судьбой сокрушаться.)¹⁰¹⁴

Demir perdeyle ülkesinde koparılmış, az sayıdaki ikinci dalga Rus göçmen edebiyatı yazarlarından biri olan S. Maksimov, okuyucu karşısına hiçbir zaman sosyo-politik yazar veya edebiyat eleştirmeni olarak çıkmamıştır. Eserleri periyodik olarak okuyuculara ulaşmış ve oldukça başarılı bulunmuştur. Maksimov üzerine yazılar yazan edebiyatçılar arasında L. Rjevski, Yu. İvask, N. Berberova, İ. Saburov, M. Koryakov’u saymak mümkündür. Eleştirmenlerin çoğu onu Rus klasik edebiyat geleneklerini devam ettiren yazarlardan biri olarak değerlendirirler.¹⁰¹⁵

¹⁰¹⁴ Бабичева, М. Е. (2016). *Имена, портреты. Русские писатели в эмиграции: творческий путь С. С. Максимова*, Т. 13, №:6.

¹⁰¹⁵ Бабичева, (2005), 125-126.

III. DALGA RUS GÖÇMEN EDEBİYATI (1960-1990'LI YILLAR)

III. Dalga Rus Göçmen Edebiyatı: Tarihsel, Siyasi ve Kültürel Süreç

Üçüncü dalga Rus göçmen edebiyatını yazar Ye. Zubarevaya'nın da söylediği gibi “*Rus edebiyatının sürgün dönemi*”¹⁰¹⁶ (русская литература периода изгнания) olarak adlandırabiliriz. Üçüncü göç dalgası, 1960'ların sonu- 1970'lerin başında yaşanır.¹⁰¹⁷

Rus göçü üzerine çalışmalar yapan P.V. Basinski ve S.R. Fedyakin'e göre üçüncü göç dalgası Rusya'nın bölünmesiyle değil, sansürle, kişi hakları konusunda yönetimin sergilediği keyfi davranışlarla ve *sosyalist gerçekçiliğin* sanat alanındaki üstünlüğünü kabul etmeyen insanların şahsi tutumlarıyla ortaya çıkar.¹⁰¹⁸

A. Sinyavskiy, *Sosyalist Gerçekçilik Nedir?* (Что такое социалистический реализм?) adlı makalesinde sosyalist gerçekçiliğin temellerini çürütür ve onun temel ilkelerinin mantıksızlığını gözler önüne serer:

¹⁰¹⁶ Смирнова, А. И. (2012). *Литература русского зарубежья (1920-1990)*. Москва: Издательство Флинта, 444.

¹⁰¹⁷ Матвеева, (2017), 41.

¹⁰¹⁸ Байбатырова, Н.М. (2013). *Культурно-исторический феномен Русского зарубежья в концепции публицистического творчества писателей 1970-1990-х годов. Общество: философия, история, культура*,(3), 42-43.

Bu acayip, kulakları tırmalayan söz öbeği ne anlama geliyor? Acaba realizm sosyalist, kapitalist, Hıristiyanlığa özgü, Müslümanlığa özgü olur mu? (...) Acaba bunların tümü Stalin diktatörlüğünün karanlık, büyümlü bir gecede korkutulmuş aydınların gördüğü bir rüyadan mı ibaret? Jdanov'un kaba demagojisi ya da Gorki'nin yaşlılık kaprisi mi? Kurgu, efsane, propaganda mı? (...) Hapishaneler ebediyen ortadan kalksın diye çok sayıda yeni hapishane inşa ettik. Devletler arasındaki sınırlar düşsün diye kendimizi Çin seddiyle çevreledik. Gelecekte iş istirahat ve keyif haline gelsin diye ağır işlerde çalıştık. Artık bir damla bile kan akmasın diye öldürdük de öldürdük. (Что означает это странное, режущее ухо сочетание? Разве бывает реализм социалистическим, капиталистическим, христианским, магометанским? ...) Может быть, это всего лишь сон, пригрезившийся испуганному интеллигенту в темную, волшебную ночь сталинской диктатуры? Грубая демагогия Жданова или старческая причуда Горького? Фикция, миф, пропаганда? (...) Чтобы навсегда исчезли тюрьмы, мы понастроили новые тюрьмы. Чтобы пали границы между государствами, мы окружили себя китайской стеной. Чтобы труд в будущем стал отдыхом и удовольствием, мы ввели каторжные работы. Чтобы не пролилось больше ни единой капли крови, мы убивали и убивали.)¹⁰¹⁹

¹⁰¹⁹ Матвеева, (2017), 42-43.

Geleceğin göçmen yazarları ülkesiyle gurur duymuş ve kayıpları için acı çekmiş kişilerdir. Çoğu göçmen yazar Stalin baskısından nasibini almıştır. Kruşçev'in XX. Parti Kongresi'nde okuduğu Stalin'in suçları hakkındaki gizli raporu, yönetimde bir şeylerin değişeceğinin sinyali olarak görülür ve sanatçılara umut ışığı olur. Kruşçev'in Stalinizmi lanetlediği bu konuşma, Rusya'da *Stalin'den arınma* (десталинизация) dönemini başlatan bir konuşma olur. Ancak zaman, Kruşçev'in yönetimde olduğu süre boyunca Stalin'in gölgesinden kurtulamayacağını gösterecektir.

Aslında altmışlılar kuşağının aklında göç etmek gibi bir düşünce ilk zamanlarda yoktu. Altmışlılar kuşağı Lenin'in parti ve devlet üzerinde uyguladığı kuralların doğruluğuna inanan insanlardı. Ancak o dönemlerde SSCB'de genç kuşak Sovyet oyuncu ve yazarların hayatlarında 1963'te keskin bir değişim yaşanır. Parti, sanata ve genç sanatçıya yoğun bir baskı uygular. Baskı, Moskova'daki sergi salonu Manej'de modernist ve avangardların düzenlediği sergiyle başlar. Kruşçev, yanında entrikacılar zümresiyle birlikte sergiye gelir. Avangard tablolara küçümseyerek ve eleştiri dolu bir bakış atar. Oradaki sanatçıları çalışmalarından ötürü azarlayarak şöyle bağırır: “*Sizi toz haline getireceğiz.*” (Мы вас сотрем в порошок.)¹⁰²⁰ Aslında SSCB'de yankılanan ve *buzun çözülmesi* adıyla tarihe geçen dönemin mimarı olan Kruşçev, sanatçıları yarattığı eserlerde özgür bırakmak ve bir kalıba sokmamak gerektiğini şu cümleleriyle anlatmıştı: “*Edebiyatın, sanatın ve kültürün gelişimini sopa veya*

¹⁰²⁰ ГЛЭД, (1991), 75.

bağrularla yönlendirmek gerek. Bir çizgi çizip ardından da herkesi, tüm sanatçıları çizmiş olduğum çizgiden sapmadan takip etmeye zorlamak olmaz.” (Нельзя направлять развитие литературы, искусство и культуры с помощью палки и окрика. Нельзя проводить борозду, а затем заставлять всех деятелей искусства следовать по ней без каких – либо отклонений.)¹⁰²¹

Kruşçev’in bu sözlerinin aksine *buzun çözülmesi* döneminde yönetimin otoriter konumu yeniden güçlenir. Bu dönemde her ne kadar ideolojik baskı azalıp sansür hafiflemiş olsa da, bu esneklik sadece sosyalizm sınırları içinde serbest olur. Söz konusu sınırların aşılması durumunda sanatçılar sansüre takılır ve özgür düşünceleri susturulur. Resmi ideolojiyle aynı görüşte olmayan aydınların büyük bir kesimi kendini siyasi, ideolojik ve estetik alanda kısıtlanmış hisseder.¹⁰²² Kruşçev, *liberal* ve *Stalin aleyhtarı* gibi sıfatlarla kazandığı ünün tamamen bir yanlış anlaşılardan ibaret olduğu anlaşıldıktan sonra gözden düşen bir siyaset adamı olur. Ham toprak uygulamasında elde ettiği başarısız sonuçlar ve 1962’de Küba’ya füze yerleştirerek Amerika ile SSCB’yi burun buruna getirip SSCB’yi savaşın eşiğine sürüklemesi, Kruşçev’i yönetimdeki koltuğundan eden temel sebepler olarak sıralanabilir.

XX. yy.’ın ikinci yarısında SSCB’de bilim, kültür ve sanat üzerindeki kontrol ve sansürün uygulandığı bu koşullarda *kendi kendine*

¹⁰²¹ Балаян, Л.А. (2009). *Сталин и Хрущев*. Москва: Эксмо:Алгоритм, 222.

¹⁰²² Матвеева, (2017), 41.

yayımlama anlamına gelen *samizdat* ortaya çıkar. 1960’larda eserleri üzerindeki resmi kısıtlamalardan rahatsızlık duyan bazı yazarlar onları karbon kâğıda basılmış şekilde veya daktiloyle yazarak arkadaşları arasında elden ele dolaştırırlar. Bu şekilde basılan ilk eserler, ağırlıklı olarak kısa ve kopyalanması kolay şiirler olur. Şiirler dışında *samizdat* aracılığıyla el yazması dergiler de ortaya çıkar.

Resmi prosedürlere sözsüz bir isyan niteliğindeki samizdatı, yazar V. Bukovskiy, şu cümlelerle tanımlar: “*Kendim yazıyor, tahsis ediyor, sansürlüyor, yayınlıyor, dağıtıyor ve onun için cezaevine kendim giriyorum.*”¹⁰²³

Samizdat’ın yaygın olarak kullanıldığı dönem, Brejnev’in iktidarda olduğu yıllara denk gelir. O dönemde samizdata bağlı edebiyat çevresinde A. Sinyavski ve Yu. Daniel süreci başlar. Edebiyat dünyasındaki takma adları Abram Terts ve Nikolay Arjak olan bu iki yazar, öykülerinde Sovyet karşıtı propaganda yaptıkları gerekçesiyle 1965 yılında tutuklanırlar. Bu tutuklama gerek yurt dışında gerekse SSCB’de büyük tepki görür. Toplum artık yazarların tutuklanmalarını sineye çekebilecek durumda değildir. Bu nedenle yazarları desteklemek için edebiyat çevresinden ve halktan çok sayıda kişi mitingler düzenler ve bu mitingler yüzünden kimi zaman soruşturmalara maruz kalırlar.

¹⁰²³ Hosking, G. (2011). *Rusya ve Ruslar (Erken Dönemden 21.Yüzyıla)* (Çev. Kezban Acar). (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, s.768.

Yazar V. T. Şalamov bu konu üzerine şöyle der: “*Sinyavski ve Daniel neredeyse 50 yıllık bir suskunluğun ardından savaşı kabullenmişlerdir. Onların davaları yüce, kahramanlıkları tartışma götürmezdir.*” (Синявский и Даниэль первыми принимают бой после чуть ли не пятидесятилетнего молчания. Их пример велик, их героизм бесспорен.)¹⁰²⁴ Şalamov bu sözleriyle kısıtlama ve baskıya boyun eğmeyen iki sanatçının bu uğurda verdikleri mücadeleyi desteklediğini göstermek istemiştir. Sinyavski ve Daniel’in yayımladıkları mizah öykülerini dağıtmaları üzerine tutuklanmalarının ardından *samizdat* doğrudan siyasi bir nitelik kazanır. Özellikle de 1960’lardan sonra yer altı edebiyatı, kültür başkenti Leningrad’ta güçlenir. Zamanla edebi, kültürel ve siyasi eserlerin bir kısmı Batı’ya gönderilmeye ve orada yaygınlaşmaya başlar. Avrupa’dan Amerika’ya göç eden ressamlar, yazarlar, gazeteciler, sosyo-politik konulu *samizdat* eserlerinin ve *samizdat* edebiyatının ilerlemesine yardımcı olurlar.

Samizdat yayımlarına rağmen Sovyetlerin durgun lideri Leonid İlyiç Brejnev döneminde edebiyat alanında bir duraklama süreci başlar. Partinin sınırları dışına biraz olsun çıkabilmeyi başaran köy kökenli A. Tvardovski ve ona yakın tüm çalışma arkadaşları Yazarlar Birliği’nden çıkarılır. Kruşçev’in doğrudan onayıyla 1962 yılında yayımlanmış olan, zorunlu çalışma kamplarını konu alan *İvan Denisoviç’in Bir Günü* romanının yazarı Soljenitsın’a karşı bir kovuşturma başlatılır. 1966’dan itibaren yazarın tek bir eseri bile

¹⁰²⁴ Матвеева, (2017), 41.

vatanında basılmaz. Eserlerinin okuyucuyla buluşması ancak yurt dışında mümkün olacak, Sovyetler Birliği'ne ise gizlice sokulacaktır. 1970 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Soljenitsın'ın Stockholm'e gitmesine izin verilmez. Aynı dönemde ünlü yazarlar birer birer ülkeden gönderilir.¹⁰²⁵ V. Nekrasov'u ise partiden çıkarırlar. KGB, sanatçının evinde arama yapar. İ. Brodski¹⁰²⁶ tutuklanır ve zorunlu çalışma kamplarına gönderilir. V. Aksyonov, A. Galiç ve S. Dovlatov, KGB tarafından korkutulur. Sinyavski tutuklanır. Eğer bir sanatçı eserlerinde güncel konuları yazmıyor ve sadece resmi soruşturmalara ilgileniyorsa başı belaya giriyordu. Bu sebeplerden dolayı Sovyet edebiyatının büyük isimleri Sovyet sınırları dışına çıkmaya mecbur bırakılır. Yönetimle uzlaşma içinde olmayan Sovyet kültürünün birçok temsilcisi artık yurtdışındadır.¹⁰²⁷

Geleceğin göçmen yazarları Vasili Pavloviç Aksyonov ve Viktor Yerofeyev, 1979'da *Metropol* (Метрополь) edebiyat yaylığını kurarlar. Bu yıllık *samizdat* olarak çıkar. Derginin devlet kontrolünün üstesinden gelerek sansüresiz bir edebiyat oluşturma girişimi esnasında, SSCB'nin toplumsal ve kültürel yaşamında *buzun çözülmesi* dönemi sona erer. Bunun yansıması olarak *Metropol*

¹⁰²⁵ Öksüz, G. (2017). "Sovyetlerin 'Durgun' Lideri: Leonid İlyiç Brejnev", Ayla Kaşoğlu. (Editör). *Liderlerin Sovyeti Devrimden Perestroykaya*. İstanbul: Çeviribilim, 225.

¹⁰²⁶ İ. Brodski, 1972'de SSCB'den göç etmek zorunda kalır. 1985'te İstanbul'u ziyaret eder. Bu ziyaretten edindiği izlenimlerini *İstanbul'a Yolculuk* (Путешествие в Стамбул) eserinde anlatır. Detaylı bilgi için bkz: Özer, Z. B. (2012). "İosif Brodski'nin İstanbul'a Yolculuk Adlı Eserinde İstanbul", Suzan Gür. (Yayıma hazırlayan). *7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri-III Edebiyat ve Folklor'da İstanbul*. Konya: Atatürk Kültür Merkezi, 525-533.

¹⁰²⁷ Агехосов, (1998), 476.

edebiyat yıllığı katılımcısı olan çok sayıda kişi de göç eden kesime dahil olur.¹⁰²⁸

Üçüncü göç dalgası yazarlarının yoğun olarak göç ettikleri yer Viyana'dır. Kalıcı yerleşim yerleri ise Amerika, Almanya, Fransa ve İsrail olur. Geçmiş yıllarda yaşanan göç dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de edebi yaşam, dergilerde ve yayınevlerinde yoğunlaşır. Dergiler; roman, şiir ve oyunlar yayınlamak dışında, sosyal olguları araştıran araştırmacı ve akademisyenlerin görüşlerini açıkladıkları bir iletişim aracı görevini üstlenir. *Grani*, *Kontinent* (КОНТИНЕНТ), *Noviy Jurnal*, *Novoye Russkoye Slovo*, *Sintaksis* (СИНТАКСИС), *Kovçeg* (КОВЧЕГ), *Eho* (Эхо), *Strelets* (Стрелец) gibi dergiler düzenli olarak okuyucularıyla buluşma imkânı bulurlar.¹⁰²⁹ Amerikan yayınevi olan *Ardis*, göçmen yazarları okuyucularla buluşturmada oldukça önemli bir görev yüklenir. Dergiler arasından ise bu görevi *Noviy Jurnal* üstlenir. B. Pasternak'ın şiirleri ve *Doktor Jivago* romanından bölümler, V. Şalamov'un *Kolima Adaları* romanı, A. Soljenitsın'ın *Sağ El* (Правая кисть) ve V. Yerofeyev'in *Benim Küçük Leninianam* (Моя маленькая Лениниана) adlı kısa öyküleri, B. Ahmadulina, İ. Brodski, D. Dudko ve Yu. Kaşkarov'un şiirleri, kamp şarkıları, SSCB'de yayımlanması yasaklanmış ve batıda basılmış kitap özet ve eleştirileri, *Noviy Jurnal*'da yer alan belli başlı çalışmalardır.¹⁰³⁰ Çok sayıda edebiyatsever daha sonraları bu eserleri defalarca daktiloyla yazarak veya fotokopi çekerek çoğaltırlar ve yıpranmış el yapımı

¹⁰²⁸ Буслакова, (2003), 315.

¹⁰²⁹ Матвеева, (2017), 42.

¹⁰³⁰ Агеносов, (1998), 475.

kitapları *samizdat* aracılığıyla elden ele dolaştırırlar. Yer altı yazarlarının okuyucularla bir araya gelmeleri farklı bilimsel araştırma enstitülerinde, şiir severler kulüplerinde, yükseköğrenim kurumlarında veya kafelerde olur. Hükümet bu süreci durduramaz.¹⁰³¹

Rus yazarların Batı'da yayımlanan kitaplarına ise Sovyetlerde *orada yayımlama* anlamına gelen *tamizdat* denmektedir. Yabancı turistlerin, Sovyet denizcilerinin veya resmi heyetle yurt dışına gidip dönen Sovyet yurttaşlarının Rusya'ya getirdiği bu kitaplar oldukça değerlidir. Daktilo ya da elle kopyalanabilen bu kitaplar, samizdatın zenginleşmesini sağlar.¹⁰³²

Lider Gorbaçov'un yönetimde olduğu 1980'li yılların ikinci yarısında ise edebi eserlere uygulanan kontrol ve sansürde esnemeler görülür ve böylece göçmen yazarların eserlerine tamizdat aracılığıyla ulaşma ihtiyacı ortadan kalkar. Gorbaçov'un ekonomi, siyaset ve kültür gibi alanlarda uyguladığı *perestroyka* (yeniden yapılanma) ve *glasnost* (açıklık) reformları sayesinde 1990'da A. Aksyonov, V. Voynoviç ve A. Soljenitsın'a vatandaşlıkları iade edilir. İnsan haklarını savundukları için hapse atılan veya çalışma kamplarına gönderilen birçok *düşünce mahkûmu* serbest bırakılır. Göçmen yazarların eserlerinin SSCB'de yayınlanmasına izin verilir. Dergiler, Y. Zamyatin'in *Biz* (Мы), B. Pasternak'ın *Doktor Jivago* (Доктор Живаго), A. Soljenitsın'ın *Gulag Takımadaları* (Архипелаг Гулаг),

¹⁰³¹ Агеносов, (1998), 475-476.

¹⁰³² Матвеева, (2017), 42.

M. Bulgakov'un *Köpek Kalbi* (Собачье сердце), V. Grossman'ın *Her Şey Geçip Gider* (Всё течёт) ve A. Platonov'un *Çukur* (Котлован) romanları gibi eserleri yayımlar.

Üçüncü dalga Rus göçmen edebiyatını nitelerken, birinci Rus göçünde olduğu gibi Sovyet edebiyatına alternatif olarak ortaya çıkmış bağımsız ve özgün bir edebiyat olduğunu söyleyemeyiz. Muhalif yazarlar hem şahsen hem de sanatsal olarak Sovyet dünyasının içinde şekillenmişlerdir. Üçüncü dalga edebiyatı hem siyasi (A. Soljenitsın, A. Sinyavskiy, V. Maksimov, A. Zinovyev) hem de estetik (İ. Brodski, S. Sokolov, E. Limonov) anlamda muhalif yapıda bir edebiyat olmuştur. Ancak bu muhalif edebiyat aynı zamanda Sovyet edebiyatının devamı niteliğindedir.¹⁰³³

Hayatlarının sonuna kadar Sovyet yazarı olarak kalacak olan üçüncü dalga göçmen yazarları, insan yaşamına oldukça değer verir ve bu konuyu eserlerinde işlerler. M. Şolohov'un *İnsanın Kaderi* (Судьба человека), V. Aksyonov, G. Baklanov, V. Belov, Yu. Bondarev, V. Bıkov, V. Vasilyev ve A. Soljenitsın'ın uzun öyküleri, V. Şukşin ile S. Dovlatov'un kısa öyküleri, bu konuya örnek temsil eder.¹⁰³⁴

1980'li yılların sonu ve 1990'lı yılların başı, Rus kültüründen adil olmayan bir şekilde silinmiş çok sayıda ismin yerli tarihe dönüş yaptığı dönem olur. Rus basını büyük bir ilgiyle üçüncü dalga

¹⁰³³ Матвеева, (2017), 42.

¹⁰³⁴ Агеев, (1998), 475.

göçmenlerinden bahseder, göçmenlerin çok sayıda eseri basılır. SSCB'nin dağılmasından sonra göç aydınları takdir edilmekle kalmaz, aynı zamanda ulusal kahraman seviyesine yükseltirler. 1990'lı yılların sonunda ise unutulmaya başlanırlar.

Aleksandr İsayeviç Soljenitsın (1918-2008)

Aleksandr İsayeviç Soljenitsın, nesir, oyun yazarı, şair ve sosyo-politik konuları işleyen bir yazar olarak bilinir. Soljenitsın, 11 Aralık 1918'de Kislovodsk'ta doğar. Babası İsaaki Semyonoviç Soljenitsın, eski köylü bir aileden gelir. Filoloji öğrencisiyken I. Dünya Savaşı başlarında gönüllü olarak cepheye gider. Oğlunun doğumundan önce, 15 Haziran 1918'de av esnasında gerçekleşen tatsız bir olay sonunda hayatını kaybeder. Geleceğin yazarı *Kızıl Çark* (Красное колесо-1937, 1969-1973, 1975-1990) adlı büyük eserinde İsaaki Lajenitsın karakterinde babasını anlatacaktır.

Eşinin ölümü ve oğlunun doğumundan sonra anne Taisiya Zaharovna (*Kızıl Çark*'taki Kseniya karakteri), İngilizce ve Fransızca dillerini, ayrıca stenografi ve daktilo kullanımını çok iyi bilmesine rağmen, sosyal kökeni nedeniyle iyi para kazanabileceği sabit bir iş bulamaz. 1914'te oğlunu Rostov'a götürür. 1936'da orta öğrenimini bitiren Soljenitsın, Rostov Üniversitesi'nin Fizik-Matematik Fakültesine girer. 1917 Ekim Devrimi üzerine bir roman yazma düşüncesi ilk

olarak orada aklına düşer. Soljenitsın, üniversite ortamının etkisi altında kalarak Marksist-Leninist bir çizgide kalarak devrimi kabullenir. 1939'da Rostov Üniversitesi'nde eğitime devam ettiği dönemde Moskova Felsefe, Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde uzaktan eğitim görmeye başlar. 27 Nisan 1940'da Rostov Üniversitesi öğrencilerinden Natalya Alekseyevna Reşetovskaya ile evlenir.¹⁰³⁵

1941'de, savaş başlamadan hemen önce üniversiteyi bitirir. Orduda topçu subayı olarak savaşı. 9 Şubat 1945'te okul arkadaşı N. D. Vitkeviç ile yazışmalarında Stalin'e sert eleştirilerde bulunduğu için tutuklanır. 8 yıl çalışma kampına mahkûm edilir. 1947'de Moskova yakınlarındaki Marfino'da yer alan 16 numaralı özel kampa gönderilir. Bu şarışka ileriki yıllarda yazarın *İlk Çember* (В крyге первом, 1955-1968) romanında anlatılacaktır. 19 Mayıs 1950'de Soljenitsın Kuzey Kazakistan'ın Ekibastuz şehrinde bulunan özel bir kampa gönderilir. Bu kamp yazarın *İvan Denisoviç'in Bir Günü* adlı uzun öyküsünde anlatılacaktır. Kampta vasıfsız işçi, duvarcı ve dökümcü olarak çalışır. 1951'de eşi Reşetovskaya, Soljenitsın'dan ayrılır ve bir başkasıyla evlenir. 12 Şubat 1952'de Soljenitsın'da kötü huylu tümör görülür. 13 Şubat 1953'te tutukluluk süresi biter ve Güney Kazakistan'daki Kokterek köyüne ömür boyu sürgün edilir. Kokterek'te ortaokullarda matematik, fizik ve astronomi dersleri verir.¹⁰³⁶ Bu yıllarda içinde bulunduğu ruh halini şöyle betimler:

¹⁰³⁵ Захаренко, Н. Г. (Редактор). (2007). *Александр Исаевич Солженицын, Материалы к библиографии*. Российская национальная библиотека Санкт-Петербург. 8.

¹⁰³⁶ Захаренко, (2007), 9.

“Sürgün yıllarında yerel bir ilkokulda öğretmenlik yapıyordum,”
Çetin ve yalnız bir yaşamdı. Kampta sadece ezberimdeki şiirleri
yazıya dökmeme izin veriyorlardı ama düzyazı kesinlikle yasaktı.
Büyük bir gizlilik içinde yazıyordum. Buna karşın, defterlerimi
saklamayı başardım.”¹⁰³⁷

Hastalığı yeniden nükseden Soljenitsın, 1954 ve 1955 yıllarında
birkaç ay Taşkent Hastanesi’nde midesindeki kanserli tümör
nedeniyle tedavi görür. Başarılı geçen bir tedavi sürecinin sonunda
tümörden kurtulur. Hastanede bulunduğu sürede edindiği izlenimler
Sağ El (Правая кисть-1960) ve *Kanser Koğuşu* (Раковый
корпус,1963-1967) eserlerinde anlatılacaktır. 1956 yılı Nisan ayında
diğer siyasi sürgünlerle birlikte serbest bırakılır. Aynı yılın Ağustos
ayında Vladimir Bölgesindeki Miltsevo köyüne taşınır. Orada bir yıl
öğretmenlik yapar. Yazarın hayatının bu dönemi *Matronina’nın Evi*
(Матренин двор-1959) öyküsünde yansıtılır. 2 Şubat 1957’de
Soljenitsın ve Reşetovskaya yeniden evlenir.¹⁰³⁸

6 Şubat 1957’de itibarı iade edilen Soljenitsın, eşiyle Ryazan’a
yerleşir. 1961’de şarışkadan arkadaşı Germanist L. Z. Kopelev
aracılığıyla *İvan Denisoviç’in Bir Günü*’nü yayımlatmak üzere A. D.
Tvardovski’nin başkanlık ettiği *Noviy Jurnal* dergisine verir. O
zamanlar eserin adı ŞÇ-854. *Tutuklunun Bir Günü* (Щ-854.Один день
одного зека)’dür. 1962 yılı Ekim ayında N. S. Kruşçev’in de izniyle

¹⁰³⁷ Alatlı, A. “Peygamber Yazarlar” ın Sonuncusu. (2008). *Hürriyet*.
<http://www.alevalatli.com.tr/makale.asp?s=detay&ID=269>

¹⁰³⁸ Захаренко, (2007), 9.

öykü *Noviy Mir*'in 11. sayısında yerini alır. Öykü yurt içinde ve yurt dışında oldukça başarılı bulunur. Soljenitsın 30 Aralık 1962'de *Yazarlar Birliği*'ne kabul edilir.¹⁰³⁹

Noviy Mir'de *İvan Denisoviç'in Bir Günü* ve birkaç kısa öyküsünün yayımlanmasının ardından, 1950-1960'lı yıllarda *İlk Çember*, *Kanser Koğuşu* ve *Gulag Takımadaları* (Архипелаг Гулаг, 1964-1968) adlı romanlarının yazılmış olmasına rağmen, Soljenitsın SSCB'de eserlerini yayımlama imkânını tamamen kaybeder. 1967'de SSCB Yazarlar Birliği (Союз писателей СССР)'nin dördüncü kongresine Soljenitsın'ın açık bir mektup göndermesiyle, Sovyet sistemi ile çatışması başlar. Yazar, otobiyografik denemelerinin yer aldığı *Dana Kütüğe Tosladı* (Бодался теленок с дубом) adlı kitabında bunu detaylı olarak anlatır. 1970'de Soljenitsın Nobel Ödülü'ne layık görülür. 1973'te *Gulag Takımadaları* batıda yayımlanır. 1974'de Soljenitsın tutuklanır, Sovyet vatandaşlığından çıkarılarak sınır dışı edilir. Göç yaşamı o dönemden itibaren başlar. 1994'te Sovyet sisteminin çökmesinin ardından vatanına döner. Ülkesine dönmek için koşulu, tüm eserlerinin Rusya'da yayımlanması olur. Vatanına dönmeden önce *Komsomolskaya Pravda* (Комсомольская правда) yazarın *Rusya Nasıl Kurtulur?* (Как нам обустроить Россию?) adlı yazısını yayımlar. Bu yazısında Sovyet vatandaşların dikkatini, Sovyet

¹⁰³⁹ Захаренко, (2007), 10.

sonrası gerçekçiliğin düşünmeye ve yenilenmeye ihtiyaç duyan birçok sosyal, politik, manevi ve ahlaki olaylar üzerine çeker.¹⁰⁴⁰

Andrey Sinyavskiy, *İvan Denisoviç'in Bir Günü* eseriyle ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunur:

Ben, 'İvan Denisoviç'in Bir Günü'nü çok severim. Benim görüşüme göre Soljenitsın'ın en mükemmel eseri. Belki de bir bakıma Soljenitsın'ın bilinen sorunu, gelişiminin en yüksek noktasından başlamış olmasıdır. Yani; en iyi eseri ilk eseri oldu. Bu her zaman zor olandır. Onun sanatsal açıdan iyi olan başka eserleri de var." (Я очень люблю 'Один день Ивана Денисовича'. На мой взгляд, это самое совершенное произведение Солженицына. Может быть, даже в какой-то мере известная беда Солженицына – что он начал с максимальной точки своего развития как бы. То есть лучшая вещь оказалась первой. Это всегда бывает трудно. Другие вещи тоже есть у него хорошие, художественно.¹⁰⁴¹

Soljenitsın, yaşadıklarından yola çıkıp dönemin siyasi olaylarının içinde yer alarak eserlerini ürettiği için, her bir eseri tarihi belge niteliğindedir. Gerçek olaylardan esinlenerek kaleme aldığı eserlerinden biri *İlk Çember* romanıdır. 1947-1950 yılları arasında yaşadığı bilimsel araştırma enstitüsü olan Marfinski Şaraskası'ndaki izlenimlerinden yola çıkarak yazdığı *İlk Çember* adlı eserde, Stalin

¹⁰⁴⁰ Матвеева, (2017), 43.

¹⁰⁴¹ Глэд, (1991), 173.

terörünün aydın kesim üzerindeki yansımalarını anlatır. İlk Çember’de yönetim karşıtı düşüncelerini dile getirdiği için hayatı bir işkenceye dönüşen insanlar betimlenir. Romanda konu Dışişleri Bakanlığı’nda görevli bir memur şefi İnnokenti Volodin’in aile doktorları olan Doktor Dobroumof’un başının derde gireceğini öğrendikten sonra onu uyarmak amacıyla telefon etmesi üzerinden gelişir. Hükümet yetkilileri sıkı denetimin uygulandığı Stalin yıllarında söz konusu telefon görüşmesinin farkına varır. Doktor Dobroumof’un kendi buluşu olan bir ilacı Fransa’ya göndererek Rusya’daki buluşların önceliğini düşünmediği için cezalandırılmasını ister. Şaraşka, telefon görüşmelerinin sırrını çözmek için kurulmuş bir yerdir. Soljenitsın eserinde iki zıt dünyayı, kimi zaman tutukluların şaraşka yaşamını, kimi zaman da bürokratların eğlence gecelerini gözler önüne serer. Şaraşkadaki tutukluların bilgi birikimi ve tecrübelerinden yararlanarak devlet yararına bilimsel çalışmalar yapmak, bu araştırma enstitüsünün temel görevidir.

Şaraşka’daki yaşam koşulları diğer kamplara oranla daha iyidir. Burada bilim adamları, sanatçı ve edebiyatçılar bulunmaktadır. Sosyal yaşamlarından mahrum edilmiş, dış dünyayla bağlantısı kopmuş olan, Şaraşka’daki iki yüz seksen tutuklunun çoğu koşullardan memnundur ve Şaraşka’da yaşamak konusunda hiçbir şikâyetleri yoktur. Kamplardan sonra Şaraşka şartları oldukça rahat gelir. Stalin, Şaraşka’daki dahi kişiler tarafından yapılan buluşların kime ait olduğunun bilinmesini istemez. Burada amaç kişinin bireysel başarısıyla ön plana çıkmasını engellemiş olmaktadır. İnnokenti, telefon

eden kişinin kendisi olduğu anlaşılacak korkusuyla kaygı içinde bir hayat sürer. Hapis hayatı ona hep ölümü hatırlatmaktadır. İnnokenti bir akşam eşiyle tiyatroya gitmeye hazırlanırken, bir tuzakla cezaevine götürülür. Korktuğu olmuştur. Otuz yaşında hayatının sonuna gelmiştir. Kimi zaman çelişkiye düşse de yaptığı telefon görüşmesinden pişman değildir.¹⁰⁴²

Yazara dünya çapında ün kazandıran *İvan Denisoviç'in Bir Günü* adlı öyküde ise olay, 1951 yılı Ocak ayında başlar. Olayın geçtiği yer ise bir toplama kampıdır. Eserin ilk sayfalarından başlayarak tanımaya başladığımız başkahraman Şuhov sayesinde okuyucu kışla, yemekhane ve barakayı tanır. Köylü İvan Denisoviç Şuhov, kampa girmeden önce çiftçilik yapan ve Vatan Savaşı'nda cephe savaşmış biridir. Savaş esnasında Almanlara esir düşer. Esirlikten kurtulur, ancak kendi bölgesine ulaştığında, Almanlarla işbirliği yaptığı düşünüldüğü için kamp cezası alır. Casusluk yaptığına dair olan belgeyi imzalamak zorunda bırakılır, aksi takdirde hayatından olacaktır. Şuhov, kamp süresi boyunca insani özelliklerinden asla taviz vermez. Kampta duvarcı ve kunduracı olarak çalışır. İşini her zaman sorumluluk bilinciyle yapar. Tüm gün çalışmasına rağmen saatlerin nasıl geçtiğinin farkına varmaz. Öyle ki hastalandığı günlerde çalışmadığı için vicdan azabı duyar. Kampta kimseyle kavga etmemesi, gardiyana saygı duyması ve kamp düzeninin dışına çıkmaması gerektiğini iyi bilir. Öyküde yemek ve kıyafet gibi temel ihtiyaçlar üzerinde uzunca durulur, çünkü bu temel ihtiyaçlar kamp

¹⁰⁴² Soljenitsın, A. (1968). *İlk Çember*. (Çev. Hasan Aslan). İstanbul: E yayınları.

ortamında oldukça değerlidir. Şuhov'un yeni çizimleri öyküde uzun uzun anlatılır. Açlığın hat safhada yaşandığı kampta tütün ve kaşık oldukça değerli görülmektedir. Yemeğe verilen değer, Şuhov'un şu cümlelerinden anlaşılır: “*Uykuyu saymazsak, kamp mahkûmu kendisi için sadece on dakika kahvaltı esnasında, beş dakika öğle yemeği esnasında ve beş dakika da akşam yemeği esnasında yaşar.*”

Vicdan sahibi bir insan olan İvan Denisoviç, tutuklulara acımasızca davranan muhafız ve bekçilere bile soğukta kalmak zorunda oldukları için acır. Başkaları için endişelenir. Eşine kampa koli göndermesini yasaklar, çünkü Şuhov başkasının parasıyla yaşamaktan rahatsızlık duyar. Eserde aydın kesimin temsilcileri Sezar Markoviç ve Kaptan Buynovski'dir. Onlar, birçok açıdan diğerlerinden farklıdırlar. Kendileri gibi aydın olmayan insanlara tepeden bakarlar.

Bir köylünün gözünden kamp yaşamının anlatıldığı öyküde birçok detaya erişmek mümkündür. Mahkûmların yemeklerini, tütünü nasıl elde ettiklerini, giydikleri kıyafet ve ayakkabıları, geçmiş yaşamlarını, özgürlük üzerine düşüncelerini, geleceğe dair umutlarını, geride bıraktıkları ailelerini eserden öğrenmek mümkündür. Soljenitsın'ın yaşam tecrübelerinden yola çıkarak kaleme aldığı öyküsü, ülke içinde yayımlanması yasaklandığı için yurt dışında basılır. Eser, sosyo-politik bir olay haline gelerek Sovyet edebiyatındaki yerini alır.¹⁰⁴³

¹⁰⁴³ Soljenitsın, A. (1991). *İvan Denisoviç'in Bir Günü*. (Çev. Mehmet Özgül). İstanbul: Cem Yayınevi.

*İvan Denisoviç'in Bir Günü'*nde köylü Şuhov karakterinin başarılı bir şekilde öyküye aktarımı, eserin başarısını taçlandırmıştır. Yazar, yarattığı roman kahramanlarıyla etkileşimi üzerine şöyle der: “*Ben dışarıdan onların içine girebilirim. Onların tereddütlerini, sabit fikirlerini ve karar verecekleri anı bulabilmek için yeteri kadar bilgim var. Bu kahramanlara kendimden bir şeyler kattığım düşüncesi de doğru. Gerçekte beni etkileyen tek bir kahraman var, o da Rusya.*”¹⁰⁴⁴

Yazarın *Çok Yazık* (Как жаль-1965) adlı öyküsünde Anna Modestovna bir kuruma rapor almaya gider, ancak öğle arasına denk gelir. Öğle arasının bitmesine on beş dakika kalmıştır. Anna beklemeye karar verir. Merdivende beklemek istemez. Sokağa çıkar. Gezerken panoda *Trud* (Труд) gazetesini fark eder. Anna, *Çu Nehir Vadisinin Yeni Hayatı* (Новая жизнь долины реки Чу) başlıklı yetenekli bir gazetecinin yazısını okumaya başlar. Makalenin yazarı, bir kişinin hidroteknik çalışmaları sayesinde, bir zamanlar cansız bir çöle benzeyen tarlalardaki mahsulün şaşırtıcı miktarda sulanarak üretken bir araziye dönüştürme başarısını takdir eder. Makalenin sonunda, ana projenin mimarı olan hidrograf Modest Aleksandroviç'ten bahseder. Bu kişi, Anna Medostovna'nın babasıdır. Modest Aleksandroviç bir zamanlar tüm kaygılarına ve riske rağmen bu büyük işe kalkışır. Ancak projelerini hayata geçirmek, çarlık rejimi döneminde mümkün olmaz. Makalenin sonunda gazeteci, bu yetenekli kişinin başladığı işini tam olarak hayata geçiremeden öldüğünü yazar ve “Çok yazık!” der.

¹⁰⁴⁴ Suver, A. (1976). *Soljenitsin* (2.Baskı) İstanbul: Su Yayınları, 28-29.

Anna dikkatlice ve fark ettirmeden panodan gazeteyi alıp yırtmaya çalışır, ancak polisin düdüğü onu durdurur. Polis yirmi beş rublelik para cezasından bahseder ama Anna'nın durumunu dinleyince onu bırakır.¹⁰⁴⁵

Soljenitsın, 1963-1966 yılları arasında yazdığı *Kanser Koşuşu* adlı romanını Taşkent Onkoloji Hastanesinde kaldığı dönemlerden esinlenerek kaleme alır. Ciddi sağlık sorunlarıyla hastaneye koşan hastalar, kafalarında kanser olup olmadıklarının şüphesiyle gelirler. Her biri kanser hastalığından kurtulmak ve ölüm korkularını yenmek için yaşam tecrübelerinden yola çıkarak mücadele ederler. Eserin başkahramanı Oleg Kostoglotof'dur. Sürgün yaşamı süren Kostoglotof hastalığını hiçbir zaman kabul etmez. Savaşa katılmak için eğitimini yarıda bırakan Kostoglotof, ağır hasta olarak hastaneye ulaşır. Geçmiş yıllarında büyük sorunlar yaşayan kahraman, hastanede kaldığı esnada hastalığını derinlemesine araştırır, anatomi üzerine kitaplar okur ve psikolojik olarak kendini iyileşmeye hazırlar. Hastanedeki tedavinin ardından iyileşme belirtileri gösterir.

Hastalar arasında savaşta yara almış, doktorların yaşama umudu olmadığını düşündükleri halde ölümü asla kabullenmeyen Yefrem, konumu ve karakteri nedeniyle hastaneyi ve çevresindeki hastaları küçümseyen, imtiyazlara alışkın personel müdürü Rusanov vardır. Ancak kanser hastalığı tüm hastaları eşit kılar. Eserde ön plana çıkan diğer hastalar arasında altı yaşındaki korkusuz, hayatla tek başına

¹⁰⁴⁵ <https://wiki.briefly.ru>

mücadele etmiş ve araştırmayı seven, kaybettiği bacağına hayallerinin önüne geçmesine izin vermeyen Demka, baskıdan kaçan ve hayatı boyunca korku içinde yaşayan Şulubin yer alır. Romanın sonunda Kostoglotof iyileşir ve hastaneden ayrılır. Tedavi sürecinde aşık olduğu Doktor Vera Gangart'tan ise vazgeçmeye hazırdır. Çünkü geçmiş yaşamında kamp ve savaş yıllarının üzerinde bıraktığı yük, onda bir ilişkiye başlama gücü bırakmaz.¹⁰⁴⁶

Yazar toplamda 270 tutukluyu dinleyerek kaleme aldığı *Gulag Takımadaları* kitabını 1973'te tamamlar. Eser Sovyet Rusya'nın toplama kamplarındaki baskıyı ve şiddeti tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. Soljenitsın, 1917 Sovyet İhtilalinin Rusya'yı hükmü altına alıp, kasıp kavurduğu günden beri var olmuş ve zamanla Rusya sınırları içine yayılmış, içinde birçok günahsızın kavranması imkânsız işkence ve eziyetlere maruz kaldığı, insanlık için utanç verici sayısız toplama kamplarını ve orada yaşayanların hayatını yansıtan eserine ad takarken, geniş hudutları içinde Sovyet Rusya'yı uçsuz bucaksız bir denize ve toplama kamplarını da bu uçsuz bucaksız denize yayılmış “takımadalara” benzetir.¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴⁶ Soljenitsın, A. (1970). *Kanser Koşuşu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

¹⁰⁴⁷ Şahinkaya, N. (2013). *Aleksandr Soljenitsın'ın İvan Denisoviç'in Bir Günü ve Kanser Koşuşu Adlı Eserlerinde Kişilik Çatışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 19.

Yazar: “*Bu kitabı, her şeyi görmeye, her şeyi belirtmeye, her şeyi bulup çözmeye muktedir olamadığımdan dolayı, kendilerinden af dileyecek kadar yaşayamamış olanlara adıyorum*” der.¹⁰⁴⁸

KGB *Gulag Takımadaları* eserinden haberdar olduğu zaman dönemin Sovyet lideri Andropov tepkisini şu sözlerle gösterir: “ ‘*Gulag Takımadaları*’ bir sanat eseri değil, siyasi bir belgedir. Bu tehlikeli bir şey.” Brejnev de Andropov’u destekler bir düşünce ortaya koyar: “*Bu Sovyet karşıtı kaba taşlamalardan biri. (...) Soljenitsın en kutsal şeylere, Lenin’e, Sovyet düzenimize, Sovyet iktidarına, bizim değer verdiğimiz her şeye saldırıyor.*”¹⁰⁴⁹

Gulag Takımadaları, tüm ülkeye yayılmış bir kamp sistemidir. Buradaki insanların çoğu yanlış mahkemelerde yargılanarak tutuklanmıştır. Genellikle insanları gecenin bir vakti, yarı giyinik, şaşkın, suçlarının ne olduğunu bilmedikleri bir durumda tutuklamışlardır. Arhipelag’ın tarihi 1917’yle, Lenin’in *Kızıl terörü* (Красный террор) ilan ettiği dönemle başlar. Bu olay, yıllardır çok sayıda suçsuz insanı mahkûmiyete sürükleyen kampların çıkış noktası olmuştur. İlk olarak başka partiden olanlar tutuklanır, ancak yönetime Stalin’in gelmesiyle doktorlar, mühendisler, gıda endüstrisi sabotajcıları, din adamları, Kirov’un ölümünde suçlu olanlar da tutuklanmaya başlar. Ayrıca çok sayıda halk düşmanı da tutuklanır. Her milletten insan sürgüne gönderilir. Savaşın başlaması,

¹⁰⁴⁸ Şahinkaya, (2013), 20.

¹⁰⁴⁹ Volkov, S. (2010). *Büyüülü Koro*. (Çev. Sabri Gürses). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 238.

Arhipelag'a olan insan akımını durdurmaz. Aksine casuslar, Ruslaşmış Almanlar da takımadaya katılırlar. Savaş sonrası göçmenler de bu gruba dahil olur. 1937'den itibaren Arhipelag tüm ülkeye yayılır. Kamplar, Sibiryaya, Uzak Doğu ve Orta Asya'da da görülmeye başlar. Tutuklular açlık, soğuk ve sonu gelmeyen işlerle mücadele etmek zorunda kalır. Genellikle ağaç kesim işinde görevlendirilirlerdi. Tutuklular çadırlarda veya yeraltı barınaklarında yaşar ve günlük 12-14 saat çalışırlardı. Her kamp bölgesinin çevresinde bir köy olurdu. Bu köyler zamanla şehirlere dönüştü. Buralarda genelde subaylar, gardiyanlar ve çok sayıda maceracı ve hırsız olurdu. Köle gücü kullanımına rağmen bu kampların kurulumu devlete büyük maddi külfetti.

Stalin kamplarla yetinmez. 17 Nisan 1943'te kürek cezası ve idam cezası emrini verir. Kürek cezalarının kamp yerleri maden ocaklarıydı. Oldukça zorlu bir çalışma ortamı vardı. Kadınlar da kürek cezasına çarptırılıyorlardı. 1946'da kamplarla kürek cezaları arasındaki fark kalkar ve 1948'de ikisinin karışımı bir özel kamplar (Особые лагерь) ortaya çıkar. Tutuklular numaralarına göre çağrılır ve kendilerine oldukça ağır işler verilirdi. Hepsi ünlü 58. maddeden hüküm giymiş kişilerdi. Soljenitsın da ilk olarak Stepnaya, daha sonra ise Ekibastuz özel kampında kalmıştır.

Kamplarda isyanlar ve grevler de yaşanıyor. İlki 1942 yılı kışında Ust-Usa yakınlarındaki kampta yaşanır. Karışıklıkların çıkma nedeni, özel kamplardan sadece siyasi suçluların toplanmış olmasıydı.

Soljenitsın'ın kendisi de 1952'de greve katılmıştır. Her mahkûm tutukluluk süresinin ardından sürgün yerini beklerdi. 1930'a kadar buna yönetim karar verirken, 1930'dan sonra tutuklulara birkaç istisnai şehir dışında kendi sürgün yerini seçme hakkı tanınır.

Sürgüne gönderilen biri her an tekrar kampa düşebilirdi. Soljenitsın bu sürgün sürecini Kazakistan'ın Kok Terek bölgesinde geçirmiştir. 58. Maddeyle sürgün edilenlerin sürgün kararı XX. Parti Kongresi'nin ardından kaldırıldı. Sürgünden ve kamplardan kurtulanların yaşamlarına devam etmeleri de oldukça zordu. Bu kişiler yakınlarına tamamıyla yabancı bir insan haline gelmiş ve geçmişlerini tüm akraba ve arkadaşlarından saklamak zorundaydılar.¹⁰⁵⁰

Ceza Kanunu, Soljenitsın'ın alaycı tanımıyla, 'güçlü, görkemli, bereketli, çok kollu, çok çeşitli, her şeyi kucaklayan bir 58. maddeye sahipti. Bu madde, *karşı devrimci, Sovyet karşıtı* denen etkinlikler için ağır ceza öngörüyordu. Bu maddenin 10. Benti "*Sovyet yönetiminin devrilmesi, çökertilmesi ya da zayıflatılmasına yönelik bir çağrı içeren propaganda ya da kışkırtmanın ... ve aynı şekilde bu tür içeriğe sahip edebiyatın dağıtılmasını ya da hazırlanmasını ya da saklanmasını*" ağır bir şekilde cezalandırmayı öngörüyordu. Bu bent, aşırı esnek bir şekilde yorumlanıyordu: Soljenitsın'a göre, Sovyet döneminde sözlü ya da yazılı olsun hemen her fikir, bu ünlü 58. Maddenin kapsamında yer alabilirdi. Zira herkes bir şekilde *Sovyet karşıtı* içeriğe sahip kitap

¹⁰⁵⁰ https://briefly.ru/solzhenitsyn/arhipelag_gulag/

ya da el yazmaları yüzünden kamplara gönderilmiş birini tanıyordu.¹⁰⁵¹

Soljenitsın'ın tutuklanıp tutuklanmaması konusunda uzunca bir süre kararsız kalan Brejnev, sonunda tutuklanmasını onaylar. 12 Şubat 1974 günü yazar, vatana ihanetle suçlanır ve Moskova'daki Lefortov Hapishanesi'ne gönderilir. Soljenitsın daha sonraları her şeye, kurşuna dizilmeye bile hazır olduğunu hatırlayacaktır. Ancak hem Soljenitsın hem de yazarın tutuklandığını haber veren Batı medyası için beklenmedik bir gelişme olur ve ertesi gün yazar özel bir emirle Sovyet yurttaşlığından çıkartılarak Frankfurt'a giden bir uçağa bindirilir ve yazarın yirmi yıllık göçmen hayatı başlamış olur.¹⁰⁵²

Sanatçı, Sovyet yönetimindeki yanlış uygulamalara yönelik eleştiride bulunur ve şöyle der: *“Sıranın en önünde yürüyen “kayboldum” diye bağıırıyorsa, bizim de muhakkak o noktaya kadar yürümemiz ve ancak ondan sonra yolumuzu değiştirmemiz gerekmez.”*¹⁰⁵³ Yazar, Sovyet yönetim sisteminin yaptırımlarının trajik boyutlarını, İngiltere'de BBC'de yapmış olduğu konuşmasında şu sözlerle anlatır: *“1917-1959 yılları arasında, Sosyalizm Rusya'da tam 110 milyon kişinin hayatına mal olmuştur.”*¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵¹ Volkov, (2010), 197.

¹⁰⁵² Volkov, (2010), 238.

¹⁰⁵³ Aleksandr Soljenitsın, Batıyı Uyarıyorum, Hazırlayan: Yakup Sezer, İstanbul, Otağ Yayınları, 1976,s.28.

¹⁰⁵⁴ Aleksandr Soljenitsın, Soljenitsın ve Batı, Derleyen: Ferda Koray, Ankara, Baylan Matbaası,1997,s.74.

Yazarın yurt dışında geçirdiği yirmi yıl, edebi çalışmaları ve toplumsal faaliyetlerle geçer. 1974-1976 yılları arasında sanatçı İsviçre'nin Zürih şehrinde yaşar. *Gulag Takımadaları'* nin yayımlanmasından elde edilen ücretle *Rus Kamu Esirlere ve Ailelerine Yardım Vakfı* (Русский Общественный Фонд Помощи Заключенным и Их Семьям) kurulur. 1976-1994 yılları arasında Soljenitsın Amerika'nın Vermont eyaletinde yaşar. Bu dönemin ana kitabı, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında 1917 Şubat Devrimi'nin tarihine adanmış olan *Kızıl Çark* olur.¹⁰⁵⁵ Eserde belgelere dayalı bir gazetecilik ilkesi uygulanır, hayali ve gerçek olanla geçmiş yaşamdan kahramanlar bir aradadır.

Soljenitsın'ın göç dönemi sanatında sosyo-politik konulu makalelerin ve anı denemelerinin özel bir yeri vardır. *Dana Kütüğe Tosladı, İki Değirmen Taşı Arasındaki Tahıldan Memnunum* (Угодило зернышко промеж двух жерновов) ve ayrıca *Sovyetler Birliği Liderlerine Mektup* (Письмо вождям Советского Союза), *Harvard'da Konuşma* (Речь в Гарварде) *Şubat Devrimi Üzerine Düşünceler* (Размышления над Февральской революцией) *Rusya Nasıl Kurtulur?* gibi açık mektupları ve makaleleri vardır.¹⁰⁵⁶

Göçmen yazar V. Maksimov, Soljenitsın'ın 1960-1970'li yıllarda Sovyet siyasi sistemine kahramanca direnmesini takdir eder. *Kontinent* dergisinin editörü olan Maksimov, yazarın önemi

¹⁰⁵⁵ Матвеева, (2017), 43.

¹⁰⁵⁶ Матвеева, (2017), 44.

konusundaki genel algıyı şöyle özetler: “*Soljenitsın’ı ister kabul edin ister etmeyin, onu ister sevin ister ondan nefret edin, her koşulda içinde yaşadığımız trajik çağ onun damgası altında yaşanıyor ve biz ne dersek diyelim onun adını taşıyacak.*”¹⁰⁵⁷

Yazar, 1977’de *Tüm Rusya Hatıra Kütüphanesi* (Всероссийская мемуарная библиотека-ВМБ)’ni kurar. 1980’de Soljenitsın’ın o dönem ürettiği iki ciltten oluşan ve kütüphane ile aynı adı taşıyan kitabının ilk cildi *En Yeni Rus Tarihi Araştırmaları* (Исследования новейшей русской истории – 1980), ardından ikinci eşi Natalya Dmitriyevna Svetlova ile beraber yazdığı ikinci cilt olan *Son Zamanlarımız* (Наше недавнее-1984) kitabı basılır. İkinci ciltte *Tüm Rusya Hatıra Kütüphanesi*’ndeki ilginç anıları yer alır. Deneyimlerini ve gözlemlerini kalemiyle canlı tutan bir yazar olan Soljenitsın, 1978’de Harvard Üniversitesi fahri doktora unvanını alır. Harvard Üniversitesinde gerçekleştirdiği *Harvard Nutkunda*, Rusya’da yaşanan zorlu tarihsel sürece rağmen Amerikan toplumunu Rus toplumuna örnek gösteremeyeceğini dile getirir. Amerikan Akademisi’nin üyelerinden biri olur. 1983’te Templotonov Edebiyat Ödülünü kazanır.¹⁰⁵⁸

Andrey Sinyavskiy, Aleksandr Soljenitsın’la ilgili şöyle der: *Aleksandr İsayeviç Soljenitsın bir kuramcı, bir ideologdur, değiştirmedeği fikirleriyle belirli yönü olan bir yazardır.* (Александр

¹⁰⁵⁷ Volkov, (2010), 303.

¹⁰⁵⁸ Захаренко, (2007), 10.

Исаевич Солженицын – это теоретик, это идеолог, это писатель определенного направления, с идеями, которым он не изменит.)¹⁰⁵⁹ Nitekim Soljenitsın kendisi de 1982’de verdiği bir demeçte, “*Sovyetler Birliğini terk edenler, Rus halkının dilinden ve deneyimlerinden uzak düşüyorlar. Eserlerinde uluslararası bir yaklaşıma yeğliyorlar. Oysa ben gelenekçi olmaya yatkın birisiyim.*” Soljenitsın’a Rus Edebiyatının iki büyük yazarı olan L. N. Tolstoy’dan mı yoksa F. M. Dostoyevski’den mi daha çok etkilendiği sorulduğunda, ünlü yazar bu etkileşimi sınıflandırarak şunları söyler:

Dostoyevski’ye yakınım ancak kitaplarımda en çok bahsettiğim yazarım Tolstoy olduğu da doğrudur; nedeni, en önemli nedeni, Tolstoy’un benim anlattığım dönemde, yirminci yüzyılın başlarında, toplumu derinden etkilemiş olması. Roman kahramanlarım sık sık Tolstoy’dan söz ediyorlarsa, 1917 devrimi öncesi Rus liberal ortamının böyle bir ortam olmasındandır. Dostoyevski, devrime karşı olduğu düşünüldüğü için pek sevilmezdi. Nitekim Rusya’da etkin olmasına izin verilmedi, buradan önce Batı’da, özellikle de Almanya ve İngiltere’de tanındı. Bana gelince, manevi değerler bakımından Tolstoy’dan çok Dostoyevski’ye yakınım.¹⁰⁶⁰

Alev Alatlı’ya Soljenitsın hakkındaki düşünceleri sorulduğunda;

¹⁰⁵⁹ ГЛЭД, (1991), 172.

¹⁰⁶⁰ <http://www.alevalatli.com.tr/makale.asp?s=detay&ID=268>

Cesur, yüce gönüllü, soylu, ahlâkçı, muhteşem bir yazar. Dostoyevski'den bu yana Rusya'nın en iyi romancısı. İlahi Komedi'yi gözlemleyen Dante'nin en gerçekçi rakibi. Nefretin ve zulmün cehenneme çevirdiği bir cinnet çukurunda telef olan milyonların hiç değilse insan olduklarının teslim edilmesini sağlayan, onlara isim veren bir yazar. Bir dünya nöbetçisi. der.¹⁰⁶¹

1994 yılında Soljenitsın, Rusya'ya döner. Uzak Doğu'dan Moskova'ya gelip aktif olarak halk yaşamına katılır. Eskiden olduğu gibi komünistlerle işbirliğini bırakmadan Soljenitsın, başkan B.N.Yeltsin'in reformlarını uygun bulmaz ve sürekli iktidarı eleştirir. (1995 yılının Eylül ayında Soljenitsın'ın ORT kanalındaki televizyon programının yayınlanması engellenir.)Bu yıllarda *Sürgün Denemeleri* (Очерки Изгнания) kitabı üzerinde çalışır.

Büyük yazar hayatının son yıllarını Moskova yakınlarındaki müstakil evinde geçirir. Oradan hemen hemen hiç çıkmaz ve halka karışmaz. Kitaplarının yayımıyla ilgili tüm soruları, dış dünyayla ilgili bağlantıları ve işlerinin yürütülmesiyle eşi ilgilenir.

Soljenitsın'ın eserleri birçok dile çevrilir. Sinemaya uyarlanan, çeşitli dünya tiyatrolarında sahnelenen çok sayıda eseri vardır. *Galiplerin*

¹⁰⁶¹ <http://www.alevalatli.com.tr/makale.asp?s=detay&ID=267>

Ziyafeti adlı komedinin Moskova'da Malıy Teatr'da sahnelenmesi özel bir ilgi uyandırır.¹⁰⁶²

Aleksandr Soljenitsın, 3 Ağustos 2008'de doksan yaşında, kalp yetmezliği sebebiyle Moskova'da ölür. Sanatçıyı Çağdaş Rus Edebiyatında profesyonel bir yazar ve bir tarih yazarı olarak nitelendirmek mümkündür. Çağdaş Rusya'da birçok yazar, Sovyet Rusya tarihi üzerine sayısız eser üretmiştir, ama özellikle Soljenitsın, engin tecrübesi ve en önemlisi de yazdıklarının katılımcısı veya tanığı olduğu için diğer yazarlar içerisinde kolayca sıyrılır. Kendi veya yakın çevresinin hayatından kesitler sunduğu eserleri tüm dünya okuyucularının bu eserlere yoğun ilgi göstermesinde etkili olduğu söylenebilir.

¹⁰⁶² Şahinkaya, (2013), 20.

Vasili Pavloviç Aksyonov (1932-2009)

Vasili Pavloviç Aksyonov, 20 Ağustos 1932'de Kazan'da parti işçisi bir babanın çocuğu olarak doğar. Yazar Yevgeniya Ginzburg'un oğludur. Yevgeniya Ginzburg, Stalin toplama kamplarıyla ilgili ünlü anılarını içeren *Dik Rota* (Крутой маршрут) kitabının yazarıdır. 1937'de geleceğin yazarının ebeveynleri Sovyet karşıtı eylemde buldukları gerekçesiyle tutuklanır ve özgürlüklerine ancak 1980'li yılların başında kavuşurlar. Vasili 10 yaşını doldurduğunda, *halk düşmanları*'nin çocukları için ayrılan bir eve götürülür. Çocukluğunun bir bölümünü annesinin sürgüne gönderildiği Magadan'da geçirir.¹⁰⁶³ 1956'da Aksyonov Leningrad Tıp Enstitüsü'nü bitirir. 1960 yılına kadar hastanelerde doktorluk yapar. 1959'dan itibaren kısa öyküleri *Yunost* (Юность) dergisinde yer almaya başlar. Aynı dergide 1960'da *Meslektaşlar* (Коллеги) adlı uzun öyküsü de yayımlanır. Eser, yazar

¹⁰⁶³ Смирнова, (2012), 493.

tarafından tiyatroya uyarlanır ve birkaç tiyatrodaki sahnelenir, bunun yanı sıra filmi de çekilir.¹⁰⁶⁴

1960'lı yıllarda Aksyonov, yeni neslin sorunlarına değinir. *Gençlik nesri* (молодежная проза) türünün öncülerinden biri olur. Kruşçev'in *buzun çözülmesi* dönemindeki genç kuşağın tutumuyla *babalar ve oğullar* konusunu genişletir. Aksyonov'un ilk eserlerinin kahramanları, geleceği belirsiz olan romantik yalnızlardır. Aksyonov, altmışlılar kuşağının sadece vakanüvisi değil, kahramanı, yazarı ve araştırmacısıdır. Aksyonov, *Yunosti* dergisinin diğer yazarlarıyla birlikte eski kuşakla çatışan, bireysellik kültü olan, düşündürücü kahramanı edebiyata geri döndürür. Rus göçü üzerine çalışmaları olan yazar Greta Slobin'in düşüncesine göre; "... dönemin gençliği kolektivist toplumdaki uzaklaşma eğilimi gösterir. Aksyonov, Bitov, Kazakov ve Voynoviç'in sıradan kişileri geleneksel sosyal yükümlülüklerden uzaklaşma çabası içindedirler. Onlar, ebeveynlerinin enkazlarını kabul etmek istemezler ve batılı akranlarıyla, kendilerinden yaşça büyük olan yurttaşlarından daha fazla ortak şeyleri vardır." (... для молодежи того времени вообще характерен отход от коллективистского общества. Типичные персонажи Аксенова, Битого, Казакова и Войновича стараются уйти от традиционных социальных обязанностей, не принимают «жертвы» своих родителей, и с западными сверстниками у них

¹⁰⁶⁴ Буслакова, (2003), 314.

больше общего, чем со своими старшими соотечественниками.)¹⁰⁶⁵

Yıldız Bileti (Звездный билет-1961), *Fas'tan Gelen Portakallar* (Апельсины из Марокко-1963), *Zamanı Arkadaşım Zamanı!* (Пора, мой друг, пора!-) adlı üç eserinde gençlik konusu işlenir. Eserler, komsomol ve parti eleştirisine yönelik bir darbedir. Parti, yeni kuşak kahramanlardan gelen tehlikeyi anlar.¹⁰⁶⁶ *Yıldız Bileti* ve *Fas'tan Gelen Portakallar* romanlarıyla ilgili Sovyet basınında tartışmalar yürütülür. Tartışma konusu, ideolojik ve sanatsal arayışlar ve ilk olarak da yazarın konumunun açığa çıkmasıydı. Bu ve bunun gibi konuları hayata geçirerek yazar, saçma ve gerçek dışılığa varan grotesk ve fantastik öğeler yardımıyla eserlerine derinlik ve güçlü bir anlatı katmaya çalışır.¹⁰⁶⁷ *Yıldız Bileti* ve *Fas'tan Gelen Portakallar*, genç ve yetenekli yazarın ününe ün katar. Dönemin eleştirmenleri yazarda Sovyet yazarına özgü olmayan eğilimler fark ederler. 1962-1969 yılları arasında Aksyonov, *Yunost* dergisinin yayın kurulunda yer alır ve yazarların kongrelerinin delegeliğini yapar.

Yazar, 1963'te avangart akıma yakınlık duymaya başlar. Bilindiği üzere *avangart* askeri bir terimdir. *Ön saflarda yer alan* anlamına gelir. Kruşçev'in avangart sanata karşı olan tutumunun ardından yazar, avangart eğilimli eserler üretmeye nasıl başladığını anlatır. 1963'te Andrey Voznesenki ile birlik yanlısı militanların karşısına, arkalarında

¹⁰⁶⁵ Смирнова, (2012), 495.

¹⁰⁶⁶ Глэд, (1991), 77.

¹⁰⁶⁷ Буслакова, (2003), 314.

yumruklarını sallayan ve tehdit eden Politbüro ve Kruşçev varken kürsüye çıkarlar. O an kendini kötü hisseden yazar bu hissi “*alpinizmle uğraşırken ayaklarının altından kayıp giden bir çığa benzetir. Birden ayaklarının altından kar kayıp gider ve sen hiçbir şeyi durduramazsın. Kendin de eninde sonunda o kar yığınının içine düşersin. O an aslında oldukça absürt bir dünyada yaşadığını, aslında gerçeğin de absürt olduğunu, yazarın absürt ve sürrealist yöntemleri kullanarak aslında edebiyatına absürt olanı sokmadığını, tam tersi bu metotla tıpkı bir çöp çukuru gibi dağılan gerçeğe, çöp yığına uyum sağlamayı denediğini fark edersin.*” Böylece yazar tiyatrodaki sahnelenmesi için ilk absürt eserini üretir. İlk absürt eseri, *Sovremennik* (Современник) tarafından sahnelenen *Her Zaman Satışta* (Всегда в продаже) adlı piyesi olur. Ancak yazar sonraki süreçte avangart metottan uzaklaşmaya başladığını da belirtecektir.

1963’te genç kuşak sanatçılarla yaşadıklarını ve maruz kaldığı kaba kuvveti *Öpücük, Orkestra, Balık, Sucuk* (Поцелуй, оркестр, рыба, колбаса) adlı piyesinde anlatır. Eserde olay Latin Amerika’da, adı belirtilmeyen bir ülkede geçer. Oradaki olaylar, tartışmalar ve atmosfer, sanata yapılan saldırılar gibi yansıtılır. Bu piyes Moskova’da *Leninski Komsomol* (Ленинский комсомол) tiyatrosunda sahnelenmek istenmiş, ancak vazgeçilmiştir.¹⁰⁶⁸

Bizim Altın Demirimiz (Золотая наша железка) eserine yazdığı önsözde Aksyonov, 60’lı yılları *Sovyet Don Kışotluğunun On Yılı*

¹⁰⁶⁸ Глэд, (1991), 75-76.

(десятилетие советского донкихотства) olarak adlandırır. Bunun anlamını, özellikle altmışlı yılları toplumun ve edebiyatın yarısamalarla kaplandığı, Stalin'in karamsar geçmişinden kurtulmanın, ileriye doğru hareket etmenin, liberalizm yönünde, daha mutlu ve daha özgür bir yaşama doğru adım atmanın mümkün olduğu bir süreç olarak değerlendirir.¹⁰⁶⁹

Aksyonov, bir *tamizdat* yazarı olarak ünlenir. *Ne Yazık Ki Bizimle Değildiniz* (Жаль, что вас не было с нами-1965), *Tıka Basa Dolu Variller* (Затоваренная бочкотара-1968), *Dedem – Anıt* (Мой дедушка – памятник-1978) ve *Tür Arayışları* (Поиски жанра-1978) eserlerini kaleme alır. Çoğunluğun görüş açısını yansıtmak için gerekli olan fantastik, ironi ve parodi alanlarındaki arayışları, Sovyet eleştirmenler tarafından düşmanca karşılanır.¹⁰⁷⁰

1979'da Aksyonov, Viktor Yerofeyev ile birlikte *Metropol* (Метрополь) adlı edebiyat yıllığını kurar. Bu edebiyat yıllığına Bitov, İskender, Voznesenski, Ahmadulina, Vısotski, Aleşkovski ve Gorenşteyn de katılır. Yazar, edebiyat yıllığının kuruluş aşamasını ve o dönem karşılaştıkları zorlukları şöyle anlatır:

‘Hadi yeni bir dergi çıkaralım.’ diye ilk söyleyen ben miydim yoksa Yerofeyev mi artık hatırlaması zor. Her hâlükârda fikri ikimiz görüştük. Oldu da. Yeni yeni insanlar katıldı. Tüm yıl

¹⁰⁶⁹ ГЛЭД, (1991), 77.

¹⁰⁷⁰ Буслакова, (2003), 315.

boyunca Metropol olgunlaştı. O bir sır değildi, tüm Moskova konuşuyordu. Galiba sadece Yazarlar Birliği bilmiyordu. Ancak KGB'nin bilmesine izin vermiyordum. O zamanlar beni takip ediyorlardı, çok sıkı takip ediyorlardı. Belki de oradaki birtakım işleri için her şey olsun diye bizi orada daha uzun süre tutmaya çalışıyorlardı. Peki Rus edebiyatı dışında bunu kim kazandı? Sadece edebiyat kazandı. Genel olarak onlar kaybetti, edebiyat yıllığı kuruldu, sanatsal bir olay, edebiyat yaşamından bir olay oldu, birkaç ilginç yazar gün yüzüne çıktı ve hem genç hem de yetişkin kuşakta yani tüm dünyada ses getiren bir olay oldu.” (Трудно теперь вспомнить, кто первый сказал – я или Ерофеев: “Давай устроим новый журнал”. Во всяком случае, мы вдвоем идею обсуждали. Так это и пошло, стали вовлекаться все новые и новые люди. И пока целый год составлялся “Метрополь”, вся Москва говорила, это не было тайной. Только как бы Союз писателей не знал об этом, но я не допускаю, чтобы КГБ не знал: они следили тогда за мной, очень сильно следили. Может быть, они старались нас протянуть подольше, чтобы все это осуществилось для каких-то их там делишек. Ну, и что же, кто от этого выиграл, кроме русской литературы? Выиграла только литература. В общем-то они проиграли, альманах был создан, произошло художественное событие, событие литературной жизни, на поверхность вышло несколько

интереснейших авторов и молодое поколение, и старики, то есть произошло событие, прозвучавшее на весь мир.)¹⁰⁷¹

Metropol edebiyat yıllığında Aksyonov *Dört Mizaç* (Четыре темперамента) adlı piyesini yayımlar. Bu piyesin ana konusu, insanın ölümden sonra var olma sorunsalıdır. Bu konu, eseri sansür sınırları dışına taşır. Sansür izni olmadan, samizdat tarafından yayımlanan edebiyat yıllığı, yönetimi öfkelenir. Bunun sebebi, edebiyatı, devlet ideolojisinin kontrolünden çıkarma girişimi olarak algılanmasıdır. Bir sonraki yıl parti işlerinin ayak tekeri olmak istemediği için ayaklanan çok sayıda yazar, yurt dışına gider. Aksyonov, şair S. Lipkin ve İ. Lisjanskaya ile birlikte Yazarlar Birliğinden çıkar. 1980’de Sovyet vatandaşlığı elinden alınan yazar göç etmek zorunda kalır.¹⁰⁷²

Metropol edebiyat yıllığında yer alan çalışmaların siyasi konulara değinmemesine özen gösterilir. Ancak *Metropol* üyeleri Sovyet edebiyatıyla bir türlü uzlaşa içerisine giremezler. *Metropol*’de çıkan skandalın ardından, yazarın kitapları kütüphanelerden çıkarılır. Üç ay sonra da vatandaşlığı elinden alınır. Ülkeyi terk etmeye zorlanır. Yazar, *Yanık* (Ожог, 1974-1980) eserini bastırıldığı takdirde sınır dışı edileceğine yönelik KGB’den uyarı alır.¹⁰⁷³

Buzun çözülmesi döneminin sona ermesiyle *Metropol* üyelerinin çoğu ülke içindeki baskıya dayanamayıp göç ederler. Aksyonov da bu

¹⁰⁷¹ ГЛЭД, (1991), 79.

¹⁰⁷² Смирнова, (2012), 494.

¹⁰⁷³ ГЛЭД, (1991), 80.

göç eden topluluk arasında yer alır. 1980’de Amerika’ya göç eder ve Washington’da yaşamaya başlar. 1981’den itibaren V. Aksyonov Amerika’da yaşamaya başlar. Washington Üniversitesi’nde Rus edebiyatı dersi verir. Yurt dışında tamamladığı ilk eseri, *Yanık* olur. *Yanık* ve *Kırım Adası* (Остров Крым-1981), V. Aksyonov’un en iyi iki romanıdır. Bu eserler, vatanında yazdığı ama göç yıllarında basılabilen, basıldıktan sonra da yazara büyük bir ün kazandıran iki eserdir.¹⁰⁷⁴

Yanık, 1969-1975 yılları arasında, kurtuluşla uzlaşma arasındaki belirsiz süreçte, umutların hala canlı olduğu bir dönemde, Moskova’da yazılır. Eserde on beş yaşındaki bir genç, daha önce tutuklanmış, şimdi ise sürgün hayatı yaşayan ve uzun yıllar ayrı kaldığı annesiyle karşılaşır. Ancak bu karşılaşmadan kısa bir süre sonra, 1952 yılının sonunda yeniden zorunlu bir tutukluluk yaşanır. Bu genç, Aksyonov’un otobiyografik kahramanı olan Tolya Bokov’dur. Eserdeki anne karakteri ve onun kaderi, Yevgeniya Ginzburg’un gerçek hayatıdır. *Yanık* romanının en acı ve en çalkantılı sayfaları, ona adanmıştır.¹⁰⁷⁵ Yazarın bu çalışması iyimser, sürrealist ve modern bir eser olarak değerlendirilir. Eserin içeriği nedeniyle yazar KGB tarafından resmi uyarı alır. *Yanık* romanı üzerinde yazar on yıl çalışır ve bu eserini *60-70’li yılların haberleri* (новости 60-70-х годов) şeklinde nitelendirir. Eser beş yüz bin baskı sayısına ulaşır.

¹⁰⁷⁴ Смирнова, (2012), 499.

¹⁰⁷⁵ Смирнова, (2012), 500.

İngiliz yazar Francis Henry King, roman için şöyle der: *Sovyetler Birliğinin son 50 yıllık yaşamının ansiklopedisi* (энциклопедия жизни в Советском Союзе за последние 50 лет). Eserde, Aksyonov'un kahramanlarının kaderlerinin iç içe geçişini, B. Pasternak'ın *Doktor Jivago* (Доктор Живаго) romanının şahıs kadrosunun kaderleriyle karşılaştırırlar. King'e göre Aksyonov, Rusya'nın tarihinde elini Batıya uzatan ile ona karşı gelen ve yumruklarını gösterenler arasındaki sürekli bir çatışmanın olduğunu fark etmiş bir yazardır. King ayrıca romanı *zor ama güçlü bir roman* (трудный но сильный роман) olarak nitelendirir.¹⁰⁷⁶

Aksyonov'un 1981'de çıkan *Kırım Adası* adlı eseri, hayali görüntülerin olduğu antiütöpik bir romandır. Roman Rusya'da 8 yıl sonra, yeniden yapılanma yıllarında yayımlanır. Fantastik bir varsayım üzerine kurulan eserde yazar Bolşevikler tarafından 1922'de kuşatılmamış uydurma bir ülkenin bağımsızca gelişimini gösterirken, aralarında göç ve vatanla kurulan bağlantı gibi sorunların da yer aldığı güncel konulara değinir.¹⁰⁷⁷

Kırım Adası, yazarın tamizdattaki göç dönemi eserlerinin ilkidir. Rusya'da perestrojka döneminde yayımlanmıştır. Eserin türünü belirlemek oldukça zordur. Ütöpya ve anti ütöpya arasında, onların karışımı bir sentezdir. Korumasız, çıkar gözetmeyen ve ayrıca klasik bir Rus aydını olan Andrey Luçnikov, eserin başkahramanıdır.

¹⁰⁷⁶ Смирнова, (2012), 504.

¹⁰⁷⁷ Буслакова, (2003), 315.

Luçnikov'da eleştirmenler, Aksyonov'un Amerika'da bulunduğu, erken dönem kariyeriyle otobiyografik benzerlikler bulurlar. Ancak yazarla kahraman bir noktada ters düşer. Luçnikov'un bazı ayırt edici özellikleri vardır. Örneğin; cebinde James Bond berettası taşır. Dış görünüşü Marlboro'nun sinema reklam kovboyuna benzemektedir. Bunlar Aksyonov'un çocukluk dönemi hastalıkları olarak bilinmektedir. Andrey Luçnikov, prensip sahibi, davranışlarında tutarlı, oldukça dürüst, içi dışı birdir. Dekabrist bir kahramandır. Arkadaşları mutlu olmadan mutlu olamayan biridir. Halkın çektiği acılara gözlerini kapayıp kendi cennetinde mutlu olması, ona göre dürüstçe bir davranış değildir. Luçnikovların üç kuşağı, romanda okuyucunun karşısına çıkar. Aksyonov eserde kuşak çatışması konusuna değinmez.¹⁰⁷⁸

Sanatçının *Kırım Adası* ve *Benim Altın Demirim* adlı eserleri *Yunost* (ЮНОСТЬ) dergisinde yayımlanır. John Glad ile 1982 yılı Temmuz ayında Washington'da yaptığı röportajda “*Kırım Adası*” ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

Bu elbette en başından beri bir oyundu. (...) Diğer taraftan, her şey çok gerçekçi, bunu gerçekçi bir şekilde yapmaya çalıştım. Çünkü fikrin kendisi hayal ürünü, böyle bir ada yoktur, bu bir yarımadadır ve böyle bir devlet yoktur. Yani fikir hayal ürünü, sürrealist, nasıl dersiniz, bu nedenle anı tarzının oldukça gerçekçi, tutucu, geleneksel olacağına karar verdim ve tüm

¹⁰⁷⁸ Смирнова, (2012), 508-509.

kitapta bu havayı korudum.” (Это в общем игра с самого начала, конечно, была. (...) А с другой стороны, все это очень реалистично, я старался делать это реалистически. Ибо сам замысел фантастический, нет такого острова, это полуостров, и нет такого государства. Значит, замысел фантастический, сюрреалистический, как хотите его назовите, поэтому я решил, что манера письма будет строго-строго реалистическая, консервативная, традиционная, и всю книгу выдержал в этом духе.)¹⁰⁷⁹

Amerikan yaşamını konu alan ilk uzun öyküsü *Yirmi Dört Saat Durmadan* (Круглые сутки – нон стоп-1976)'dır. *Üzğün Bebeğin Peşinde* (В поисках грустного бэби-1987) romanında ise yazarın kendi gözüyle gurbet tasviri görülür. Eserin anlatıcısı kendini bir göçmen gibi hissetmekten vazgeçemez. Bugün ve geçmiş anıları arasında bir bağlantı bulmaya çalışır. Çevresinde, Amerika topraklarında mezarlıklarına ulaşmak için gidilmesi gereken yolun Bolşevikler tarafından kapatıldığı Sovyet vatandaşlarının hayalet ruhları uçmaktadır. Yazara göre Bolşevikler onun Stalin çocuk evinde geçen yıllarında onda unutulmaz hüzünlü izlenimler kalmasında, anne ve babasının tutuklanmasında ve göçmen yaşamı sürmesinde de tek suçludur.¹⁰⁸⁰

¹⁰⁷⁹ Глэд, (1991), 82.

¹⁰⁸⁰ Буслакова, (2003), 315.

Söyle Üzüm! (Скажи изюм!-1985) romanında yazar, sanatındaki temel konuyu geliştirmeye devam ederek, Stepanida Vlastevna adlı şahsı detaylı olarak anlatır. Taştan, hareketsiz çizgileriyle çocuksu bir yüze sahip olan bu kadın, insani hislerden yoksundur. Romanda, Aksyonov'un muhalif konuya farklı bir açıdan bakışı görülür. Eserde kullanılan yöntemler, okuyucuyu erken dönem eserlerinden olan *Yanık* romanına götürür. Romanda otobiyografik kesişmeler yer alır. Eserin kahramanı, yaratıcı ve dikkat çekici biridir. Bu kişi, fotoğrafçı ve ressam Maks Ogorodnikov'dur. Romanın konusu, *Yanık ve Kırım Adası* kadar metaforiktir. Romanda *Söyle Üzüm!* adlı sembolik bir fotoğraf albümü vardır. Bu ad resmi yönetime karşı düşmanca bir anlam içerir. Fotoğraf çekilirken *üzüm* kelimesini telaffuz ederler. Sansür altında olmayan bu fotoğraf albümüyle yazar fotoğraf çekimlerinde fakirliği, sefaleti ve Taymır¹⁰⁸¹ suratlarını gizler. Dövülen ve takip edilen Maks Ogorodnikov, trafik kazasında hayatını

¹⁰⁸¹ Sovyet döneminde, savaş öncesi ve özellikle de savaş yıllarında Taymır, on binlerce insanın sürgün yeri olur. Dudin limanı, şehir ve Norilski fabrikası, Gulag'ın en kuzeydeki ve en büyük kamplarından biri olan Norillag'daki siyasi tutuklular ve sürgün edilenler tarafından, el emeğiyle inşa edilmiştir. Norillag'da 1935'ten 1956'ya kadar dünyanın 22 ülkesinden binden fazla uyruktan insan tutuklu kalmıştır. Tutukluların % 60'ı Rus'tur. 40 kamp bölgesi ve kamp merkezinde 1942'den 1952'ye kadar her yıl yaklaşık 220-250 bin insan yaşamıştır. Sivillerin sayısı tutukluların toplam sayısının dörtte birini oluşturur. Tutukluların Novilsk'e giden güzergahı Dudinka'dan geçmektedir. Krasnoyarsk'tan insanları Yenisey üzerinden 1936'dan itibaren ise Kuzey deniz yolu üzerinden sandallarla getirirler. En kuzeyde bulunan Dudinka-Norilsk demir yolu hattı da siyasi suçlular tarafından inşa edilir. İnşaat 1936'da başlar. Temel iş aletleri kazma, levye ve el arabasıdır. Yapılar, taşıt, vinç, buldozer ve diğer makineler olmadan, her şeyi insanların taşımasıyla yapılır. Demir yolu işçilerinin çalışmaları ağır ve bıkırtıcı olmuştur. İnsanlar ağır fiziki işlerden, açlıktan, sağlıksız koşullardan ve hastalıklardan dolayı ölürlür. Çok sayıda mahkûm, Taymır topraklarına gömülür. Siyasi tutuklular sayesinde Dudinka 1950'li yıllarda bir şehir özelliği kazanmaya başlar. Çok sayıda tuğla yapı, bu üçra yere sürgün edilen insanların el emeğiyle inşa edilmiş olur. (<http://www.taimyr24.ru/MO/Dudinka/Histori/>)

kaybeder. Ancak dünyadaki varlığını Vadim Raskuladuşkin adlı biri olarak devam ettirir.¹⁰⁸²

Aksyonov, Amerika'da modern Rus edebiyatının en yetkili yazarlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Onun düz yazı eserleri sıkça *Ardis* (Ардис) yayınevinde yayımlanır. 1989'da İngilizce yazılan ve ardından yazar tarafından Rusçaya çevrilen *Yumurtanın Sarısı* (Желток яйца) romanı çıkar. Konunun merkezinde F. M. Dostoyevski'nin Wiesbaden'de K. Marks ile komünizmin özü ve insanlığın doğası üzerine yaptıkları tartışmanın yer aldığı hayali günlüğü vardır.¹⁰⁸³

Yazar Amerikan vatandaşı olur. Yurt dışında siyasi anlamda hiçbir kısıtlama olmadığını, tam bir özgürlük olduğunu her fırsatta dile getirir. Edebiyatla ilgili olarak ise edebiyatı güncel olayların girdabından çıkarmak gerektiğini savunur. Aksi takdirde edebiyatın savrulup dağıldığını düşünmektedir. Güncel konuların eserde yer almasına gerek olmadığını, sakinleşip olup bitenleri bir köşeden gözlemlemek gerektiğini söyler ve şunu ekler: *Politikayla politikacılar ilgilenin. Edebiyatı bu gebelikten kurtarın. (Пусть политики занимаются политикой. Освободите литературу от этого бремени.)*¹⁰⁸⁴

¹⁰⁸² Смирнова, (2012), 511.

¹⁰⁸³ Буслакова, (2003), 315.

¹⁰⁸⁴ Глэд, (1991), 84.

1989'da Aksyonov, Amerika büyükelçisi D. Metlok'un daveti üzerine SSCB'ye döner, ancak Rusya vatandaşı yazara 1991'de iade edilir. 1980'lerin sonunda vatanına dönen Aksyonov'un başarılarının arkasında pek çok etken vardır. Siyasi hicvinin keskinliği, 1970'lerdeki soğukluğun üstesinden gelen Sovyet-Amerika ilişkileri ve sansürlü ilk Rus edebiyat yıllığı *Metropol* çevresindeki sansasyon ve o kadar ünlü bir yazarın SSCB'den gönderilmesi gerçeği, bu etkenler arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra Aksyonov'un eserleri yeni ve güncel fikirleri, imgelerin canlılığı, farklı üslubu, ahlaki ve felsefi meselelerdeki ifade şekliyle kendine çeker.¹⁰⁸⁵

1992'de yazarın üç ciltlik romanı *Moskova Destanı* (Московская цага) tamamlanır. Bu eserin konusu, Rus Doktor Boris Gradov'un üç kuşak ailesinin yaşamının tasviridir. Olay 1920'li yılların ortalarından 1950'li yılların başına kadar, yaklaşık otuz yıllık bir süre içerisinde gelişir. Bu süreç içerisinde Kronstadt Ayaklanması ve Büyük Vatan Savaşından Stalin baskısına kadar çok sayıda tarihsel olay anlatılır. Kahramansı ve trajik olan bu olayların bir araya gelmesi, kahramanların psikolojilerinin bozulmasına, belli başlı noktalarda keskin değişimlere ve hayal kırıklığına uğranmasına neden olur. Romana tarihsellik katan bir başka unsur ise, gazete ilanlarından alıntılarının metne dahil edilmesidir.

1998'de Moskova'da Aksyonov'un *Yeni Tatlı Üslup* (Новый сладкий стиль) kitabı çıkar. Eserde yazarın uygarlığın gelişimindeki

¹⁰⁸⁵ Смирнова, (2012), 495.

sapmalarla bağlantılı XX. yy. insanının bilincindeki değişimlere bakışı yansıtılır.¹⁰⁸⁶

Başka bir göçmen yazar olan Vladimir Maksimov, Vasili Aksyonov için ise şöyle der: *Oldukça samimi ve dürüst biri.* (Он человек очень искренний и честный.)¹⁰⁸⁷

V. Aksyonov'un sanatı üzerine araştırmalar yapan Amerikalı Slavist N. Yefimova, yazarın nesrine yönelik eleştirel makaleler yazar ve incelemelerde bulunur. "Dünya Yazarlar Ansiklopedisi" (Энциклопедия авторов мира)'nde V. N. Aksyonov'a ayrılan bölümde yer alan bilgileri ve yapılan yorumları paylaşır. Bu yorumlardan biri şöyledir:

Aksyonov çağdaş Rus edebiyatının belli başlı seslerinden biridir. Bir yazar olarak ülkesinin ve kendi kuşağının kaderiyle bağlantılı önemli konular ve teknik yöntemlerin çok çeşitliliği, ona özgüdür. Rus modernizmi kökleriyle Nikolay Gogol'a uzanır. (...) Gogol'un üstün yeteneğinin bu sınırları ilk modernist roman olan 'Petersburg' eseriyle XX. yy.'ın önemli sembolistlerinden olan Andrey Bely tarafından genişletilmiştir. Bu gelenek, yaklaşık 1934 yılından beri toplumsal gerçekliğin totaliter dayatmasıyla ihlal edilmiş, Vasili Aksyonov tarafından hayata döndürülmüş ve zenginleştirilmiştir. (Аксенов является

¹⁰⁸⁶ Буслакова, (2003), 316.

¹⁰⁸⁷ ГЛЭД, (1991), 254.

главным голосом в современной русской литературе. Для него как писателя характерны значительные темы, связанные с судьбой своей страны и своего поколения, и огромное разнообразие технических средств. Русский модернизм уходит корнями к Николаю Гоголю (...) Эти грани гоголевского дара были развиты Андреем Белым, ведущим символистом XX века, чей «Петербург» является первым модернистским романом. Эта традиция, приблизительно с 1934 года нарушенная тоталитарным навязыванием социалистического реализма, была обогащена и оживлена творчеством Василия Аксенова.)¹⁰⁸⁸

Aksyonov, ülkede yürütülen sosyal deneyimleri gönüllü olarak destekleyen kalabalığı bağımsız bir kahraman olarak tasvir eder. Örneğin Bulgakov'a göre kalabalık, şeytani güçlerin hükmetmesi için ideal bir ortamdır. Aksyonov da halk yığınlarının, diktalara yenik düşmeyen, hayatta kalmaya çalışan yaratıcı azınlığa saldırarak zarar verdiğini gösterir. Moskova'nın gece hali, eserde Stalin'in emekli generali ve Yalta Komsomol Sekreterinin iki Moskovalı muhalif yazar, onun Amerikalı arkadaşı ve iki hayat kadınıyla beraber içtiği, sosyal sınıflarla siyasi grupların sınırlarının kaybolmasıyla gösterilir.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸⁸ Смирнова, (2012), 512-513.

¹⁰⁸⁹ Смирнова, (2012), 503-504.

Yazar, Rusya’da yazdığı yıllarda eserlerinde jargon kullanımına yer vermiştir. Göç ettikten sonra ise eserlerinde jargon kullanımına devam etmiş, temiz Rus dilini korumaya dikkat etmiştir. Ancak göçmen hayatı sürdüğü için dildeki değişimleri yakalamakta elbette zorluk çektiğini belirtir.¹⁰⁹⁰

Aksyonov’un romanında eleştirilenler Puşkin, Gogol, Dostoyevski, Bulgakov, Faulkner ve Salinger’in geleneğinin devam ettiğini görürler. Dilin zenginliği ve özgünlüğünden övgü ile bahsederler. Seks içerikli anları detaylı bir şekilde işlemesini ise Henry Miller’in tarzıyla mukayese ederler. Amerikalı eleştirilenler Aksyonov için *üstlup dâhisi* (стилистический гений) ve *kelime mühendisi* (инженер слова) tabirlerini kullanırlar.¹⁰⁹¹

Vasili Aksyonov Moskova’da, 6 Temmuz 2009’da beyin kanaması geçirerek hayata veda eder. Ölümünden sonra aynı yıl yazarın tamamlamış olduğu son romanı *Esrarengiz Tutku. Altmışlılar Üzerine Bir Roman* (Таинственная страсть. Роман о шестидесятниках) Moskova’da yayımlanır. 2010 yılında ise tamamlanmamış otobiyografik romanı *Arazi Kiralama* (Ленд Лизовские) da yine Moskova’da basılır.

¹⁰⁹⁰ Глэд, (1991), 81.

¹⁰⁹¹ Смирнова, (2012), 504.

Vladimir Yemelyanoviç Maksimov (Lev Aleksandroviç Samsonov) (1930-1995)

Yazarın gerçek adı ve soyadı Lev Alekseyeviç Samsonov'dur. Bu adı ve soyadı ona yetimhanede verirler. Sonra bu ad ve soyad yasal hale gelir. Geleceğin yazarı Moskova'da doğar. Yazarın babası köylüdür. Sonraları işçi olmuştur. Köyden ayrılıp orduya, savaşa katılır. Ordudan ise geri dönmez. Babası ilk olarak 1927 yılında tutuklanır. Tutuklanma sebebi Troçki yanlısı olmasıdır. Troçki ile birlikte gösterilere katılır. Babası bazen ona *Lev* diye seslenirdi Lev Troçki'ye olan bağlılığından. Babasını birkaç kere tutuklarlar. Son tutuklanma 1937 yılında olur. Ömür boyu hapse mahkûm edilir.

Erken yaşta babasız kalan yazarın annesi sıradan bir işçidir. Sosyal hayatları oldukça zorlu geçer. Çok fazla okur. On iki, on üç yaşlarındayken Gorki'yi okumaya başlar ve ondan çok etkilenir. Hayatını değiştirmeye karar verir. Mutluluk arayışına girer. Güney

Kafkasya'ya gider. SSCB'nin farklı bölgelerinde kolхозlarda ve inşaatlarda çalışır. Hayvan otlatır, hamallık yapar, biçerdöver makinesi kullanır. 1921 yılından itibaren durağan bir hayat sürer ve gazetede çalışmaya başlar. O yıldan itibaren kalemiyle para kazanır. On altı yaşındayken tutuklanır ve yedi yıl hapis cezasına çarptırılır. Bağlantısının olduğu sosyal bir grup yüzünden tutuklanır. Çocuk hapisanesinde sekiz ay geçirir. Ardından altı ay da hastanede yatar. Sonrasında serbest kalır ve normal bir hayat sürmeye başlar. Kuzeye giderek ünlü bir liman olan İğark'ta kulüp müdürlüğü yapar. Piyeslerin sahnelenmesinde görev alır. Kuban'a gider ve orada çiftlikte çalışır. 1950'li yılların başında çiftlikte çalışırken ilk şiirlerini yazar. İlk şiir derlemesi yayına 1954'te hazırlanır. Şiirlerini *Noviy Mir*'in editör kurulundan olan, eleştiri bölümünün başkanı Vasili Litvinov basar. Şiirleri yayımlanır yayımlanmaz yerel gazeteye geçer. Çerkesya'da, Stavropol'daki komsomol gazetesinde ve bölge parti gazetesinde çalışır. O dönemlerde Gorbaçov'la tanışır. Çerkez Özerk Bölgesi radyosunun muhabirliğini yapar. 1956'da *Nesil Nöbette* (Поколение на часах) adlı eseri basılır.

Moskova'ya taşınan Maksimov, edebi çalışmalarından kazandığı parayla kıt kanaat geçinir. *Literaturnaya Gazeta* (Литературная газета)'da çalışmaya başlar. Gazetede çalışırken Naum Korjavin, Bulat Okujava gibi kişilerle tanışır. Paustovski nin düzenlediği *Tarus Sayfaları* (Тарусские страницы) adlı derlemeye katılır. Paustovski'yle tanışması, *Literaturnaya Gazeta* daki arkadaşları Bulat Okujava, Naum Korjavin ve Stanislav Rassadin aracılığıyla olur.

Birlikte Paustovski'yle görüşmeye gittiklerinde ona iki öyküsünün el yazmalarını verir. Bunlardan biri Taymır'da çalıştığı dönemde edindiği tecrübelerle kaleme aldığı *Toprağımızı Yaşanabilir Kılıyoruz* (Мы обживаем землю) ve avare geçen yıllarında izlenimlerini içeren *Bir Adam Yaşıyor* (Жив человек) adlı öyküleridir.¹⁰⁹² 1961'de uzun öyküsü *Toprağımızı Yaşanabilir Kılıyoruz*, K. K. Paustovski tarafından *Tarus Sayfaları* edebiyat yıllığına dahil edilir. Bir sonraki eseri olan *Bir Adam Yaşıyor* adlı uzun öyküsü, 1962'de *Oktyabr* dergisinde yayımlanır. Eser, eleştirmenlerin dikkatini çeker. Yazar o dönem edebiyat çevresinde ortaya çıkan *gençlik hareketi* (молодежное движение)'ne katılır. 1965'de öykü, Moskova tiyatrolarının birinde sahnelenir.¹⁰⁹³

1963'te Maksimov, *SSCB Yazarlar Birliği* (Союз писателей СССР) üyesi olur. Onun düz yazı ve dram türünde verdiği çalışmaları *Oktyabr* dergisinde yayımlanır. 1967 yılı Ekim ayından 1968 yılı Ağustos ayına kadar yazar, derginin yazı kurulu kadrosunda yer alır. 1971 yılı, yazarın kaderinde kritik bir yıl olur. *Eserin Yedi Günü* (Семь дней творения-1971) adlı romanının basımı reddedilir. Eser Batıda Rusça çıkar ve daha sonra çevirileri de yayımlanır. Yazar esere büyük bir okuyucu kitlesi kazandırır ve onun edebiyat çevresinde ünlenmesini sağlar. *Karantina* (Карантин-1973) adlı romanı ise *samizdatta* yayılır. Bu olayın ardından 25 Haziran 1973'te Maksimov

¹⁰⁹² Глэд, (1991), 254.

¹⁰⁹³ Буслакова, (2003), 319.

SSCB Yazarlar Birliği'nden çıkarılır. İki kere psikolojik tedavi görür. 1974 yılı Şubat ayında yazar yurt dışına gider.¹⁰⁹⁴

Maksimov Paris'te yaşarken uzun süre *Kontinent* dergisinin baş redaktörlüğünü yapar. Dergi, kurulduğu 1974 yılından itibaren SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki totaliter rejime karşı toplumsal, siyasi ve kültürel bir çatışma organı olarak değerlendirilir. Avrupa okuyucusuna yönelik olan derginin adını A. İ. Soljenitsın koyar. Dergi sadece Rusça değil, Almanca, Fransızca, İngilizce, Hollandaca, İtalyanca ve Yunanca da basılır. Dergide sanatsal eserler, edebi ve eleştirel makaleler, güzel sanatlar üzerine denemeler, tarih ve din alanında belge ve araştırmalar yer alır. Farklı dönemlerde derginin yazı kurulunda birinci ve üçüncü dalga göçmen yazarları yer alır. Dergi, Gümüş Çağ ülkelerine bağlılığını, bünyesinde yer alan *Kökenler, Edebiyat ve Zaman* (Литература и время), *Gerçekler, Kanıtlar, Belgeler* (Факты, свидетельства, документы) ve *Edebiyat Arşivi* (Литературный архив) başlıklarını taşıyan bölümlerle kanıtlar. Bu yayın organı birinci Rus göçü esnasında Fransa'da yaşayan yazarlara (İ. A. Bunin, V. F. Hodaseviç, M. İ. Tsvetayeva, G. V. İvanov) sıkça yer verir. *Kontinent'* de SSCB'den 1970 sonrası göç eden, sansür uygulayan Sovyet basınında eserleri yayımlanmamış yazarların eserleri de yer alır. Derginin yazarları arasında V. P. Aksyonov, İ. A. Brodski, V. N. Voynoviç, A. A. Galiç, A. T. Gladilin, F. N. Gronşteyn, S. D. Dovlatov, A. İ. Soljenitsın ve daha çok sayıda yazarı saymak mümkündür.

¹⁰⁹⁴ Буслакова, (2003), 320.

Dergi redaktörlük işi Maksimov'un çok fazla zamanını alsa da, Paris'te yaşadığı dönemde yoğun olarak yeni eserler üretmeyi başarır. Bu eserleri *Davetsizler İçin Nuhun Gemisi* (Ковчег для незваных-1976), *Hiçbir Yerden Veda* (Прощание из ниоткуда,1974-1982), *Uçuruma Bakmak* (Заглянуть в бездну-1986), *Ölene Kadar Göçebelik* (Кочевание до смерти-1994) ve öyküleri, ondan fazla piyes ve sosyo-politik konulu yazılardır.¹⁰⁹⁵

Yazar göçü şöyle tanımlar: “*Göç, kişinin kendi üzerinde kontrolünü kaybettiği sıra dışı bir durumdur. İlk olarak sosyal açıdan adaptasyon çok zor. Görüyorsunuz, aşağı yukarı iki ya da üç kişi edebiyatla hayatta kalabiliyor, geriye kalanlar çekilmek, bir yerlerde bir parça ekmek aramak zorunda kalıyorlar.*” (Эмиграция – это такое экстремальное состояние, когда человек теряет контроль над собой. Во-первых, социально очень тяжелая адаптация. Видите, два-три человека могут еще более или менее жить литературой, остальные вынуждены переквалифицироваться, искать где-то кусок хлеба.)¹⁰⁹⁶

Yazarın en iyi romanı, köylü kökenli Laşkovların dramatik kaderini anlatan *Eserin Yedi Günü* (Семь дней творенья-1971) adlı çalışmasıdır. Maksimov bu eserini vatanındayken yazmıştır, ancak eser batıda yayımlanabilmiştir. *Karantina* adlı eseri, kolera salgınının

¹⁰⁹⁵ Буслакова, (2003), 320.

¹⁰⁹⁶ Буслакова, (2003), 258.

yarattığı zor koşullar yüzünden bozkırda birbirinden ayrı kalmış iki sevgiliyi anlatır.¹⁰⁹⁷

Roman, işçi ailesi olan Laşkovların hayatını anlatır. Kitap toplam yedi bölümden oluşur. Her bölüm haftanın bir günüyle adlandırılır. Olay 1960'lı yıllarda geçer, ancak anılar bir önceki 10 yıllık döneme götürür kimi zaman. Romanda çok fazla kahraman ve her birinin ayrı ayrı kaderleri anlatılır. Laşkov ailesinin her ferdi oldukça mutsuzdur. Oysaki büyük, çalışkan ve dürüst kişilerdir Laşkovlar. Mutlu ve rahat bir yaşam sürebilecek durumdadırlar. İlk bölüm *Pazartesi*' de Laşkovların en yaşlısı Pyotr Vasilyeviç'le tanışırız. Pyotr Vasilyeviç gençliğinde Uzlovaya adlı bir demiryolu kenarına kurulmuş şehre gelir, demir yollarında işe girer, bilet satıcısı olarak çalışır ve emekli olur. Severek evlendiği Mariya'dan 6 çocukları olur. Pyotr Vasilyeviç parti mensubu, uzlaşması zor biridir. Sık sık *imkansız* kelimesini kullanır. Üç oğlu ve üç kızı onu terk eder. Pyotr Vasilyeviç inatla bir gün onların suçlarını kabul edip dönmelerini bekler. Ancak çocukları dönmez. Onun yerine ölüm haberlerini alır, iki kızı ölmüş, bir oğlu tutuklanmıştır. Diğer iki oğlu ise savaşta şehit olmuştur. Eşi Mariya konuşmaz olur, içine kapanır. En küçük çocuğu Antonina babasıyla kalır, ondan güzel tek bir kelime duymaz. Yıllarca babası tahta bölmenin arkasından kızının suratına bile bakmamıştır.

Yaşlılık Pyotr Petroviç'i endişelendirmeye başlar. Geçmişini düşünür, korkunç bulanık rüyalar görür. Bu his, Pyotr Vasilyeviç'in tüm

¹⁰⁹⁷ АгеHocoB, (1998), 482.

benliğini sarar. Birden, kırk yaşına geldiği halde hala evlenmemiş olan kızı Antonina'yı özlediğini hisseder. Kızının, Gupak'ın vaaz verdiği bir dua evine gizlice gittiğini öğrenir. Kendisi ile çevresindekiler arasındaki yabancılaşmayı fark eder. Hepsi günahkâr olsa da fanidir. Öfkeli ve körü körüne bir hayat yaşadığını yavaş yavaş fark etmeye başlar. Çocuklarıyla bile araya ince bir sınır koymuş ve onlara hak ettiklerini yaşatamamıştır. Antonina, Nikolay Leskov adlı biriyle evlenir ve eşiyle birlikte kuzeyde bir işe girer. Mütevazi bir düğünleri olur.

Salı başlıklı bölümde Pyotr Vasilyeviç Laşkov'un küçük erkek kardeşinin hayatı anlatılır. Savaş dönemi Andrey, bölgedeki tüm hayvanları Uzlovaya'tan Derbent'e götürmekle görevlendirilir. Andrey bir komsomol üyesidir. Andrey, Aleksandrovna adında bir kadına aşık olur ancak kadın 3 yıldır evlidir, eşi ise cepheindedir. Birbirlerine aşklarını itiraf etseler de bir ilişkiye başlayamazlar. Hissettikleri suçluluk duygusu buna izin vermez. Aleksandrovna trene binerek köyden uzaklaşır. Andrey hayvanları yerine başarıyla teslim ettikten sonra asker kayıt bürosuna gider ve gönüllü olarak cepheye yazılır. Cepheyle Andrey ağır bir travma geçirir ve uzun süre hafızasını kaybeder. Hastane çağrılan kardeşi Pyotr, zar zor onu hastaneden çıkarır. Sonra Andrey, Uzlovaya'ya döner ve orman içerisinde bir kulübede yaşamaya başlar. Aleksandra eşiyle birlikte köyde yaşamaya devam eder. Üç çocukları olur. Andrey ise evlenmez, orman yaşamında huzur bulur.

Çarşamba başlıklı bölümde ise üçüncü erkek kardeş Vasili Laşkov, Vatan Savaşı'nın ardından Moskova'ya yerleşir. Kapıcılık yapar. Sokolniklerin avlusu ve evde yaşayanlardan ibaret bir hayatı vardır. Bir zamanlar evin sahibi yaşlı Bayan Şokolinist'tir. Şimdilerde ise evde çok sayıda aile bir arada yaşamaktadır. Vasili Laşkov'un gözleri önünde önce insanlara baskı yaparlar, sonra tahliye ederler, sonra da tutuklarlar. Kimilerinin durumu iyi olurken, kimileri olup bitenlerden sonra akli dengesini kaybeder, kimileri de fakirleşir. Vasili'ye olup bitenlere tanıklık etmek, anlayışlı olmak, sakinleştirici olmak ve yardım eden kişi olmak düşer.

Vasili Laşkov'un özel yaşamı üzerine inşa ettiği umutları siyaset yüzünden çöker. Güzel ve akıllı Gruşa Goreva'ya aşık olur. Ancak bir gün Gruşa'nın erkek kardeşini tutuklarlar. Vasili'ye bir halk düşmanının kardeşiyle görüşmesinin doğru olmadığı söylenir. Vasili bu durumdan korkar. Gruşa ise onu affetmez ve Avusturyalı Otto Ştabel ile evlenir. Savaş başlamıştır. Alman olmamasına rağmen yine de Ştabel tutuklanır. Zafer kazandıktan sonra Ştabel eve döner, ancak sürgün yıllarında yeni bir ailesi olmuştur.

Vasili, yakın çevresindeki insanların kaderlerini gözlemlerken sürekli içer, geleceğe dair ise bir umut beslemez. Bir gün kırk yıldır görmediği erkek kardeşi Pyotr onu ziyarete gelir. Görüşmeleri gergin geçer. Pyotr abisinin harap olmuş evine kasvet dolu gözlerle bakar. Vasili görüşmelerini kutlamak için bir şişe içki almaya gider, ancak Pyotr gitmesinin daha iyi olacağını söyleyerek evden çıkar.

Sonbaharın sonuna doğru Gruşa hayatını kaybeder. Vasili pencereden dışarıya baktığında kalbinin sıkıştığını hisseder ve o an düşündüklerini dile getirir: “*Buraya gelerek ne bulduk? Sevinç mi? Umut mu? İnanç mı? Ne getirdik buraya? İyilik mi? Sühunet mi? Işık mı? Hayır, hiçbir şey getirmedik ancak her şeyi kaybettik.*” (Что мы нашли, придя сюда, — думал он о своём дворе. — Радость? Надежду? Веру?.. Что принесли сюда? Добро? Тепло? Свет?.. Нет, мы ничего не принесли, но все потеряли...) ¹⁰⁹⁸

Perşembe günü başlığı altında ise Pyotr Vasilyeviç Laşkov’un yeğeni Vadim’den bahsedilmektedir. Vadim yetimhanede büyümüştür. Babasını tutuklayıp kurşuna dikerler. Annesi ise ölmüştür. Vadim Başkurdistan’dan Moskova’ya taşınır. Boyacılık yapar. Yurtta yaşar. Ardından oyunculığa soyunur. Ülkenin dört bir yanına seyahat eder, çok sayıda insanla tanışır ve kısa vadeli kazançlar elde eder. Arkadaşlıkları gelip geçici olur. Karısı bile ona yabancıdır. Karısı onu aldatır ve ona yalanlar söyler. Bir gün turneden döndüğünde içinde daha fazla sabredemeyeceği bir boşluk hisseder. Gazı açar ve intihar eder. Hayatta kalır ve eşinin akrabaları onu şehir dışında bir psikiyatri kliniğine yatırır.

Cuma günü başlığı altında anlatılan olay ise Orta Asya’da bir inşaat sahasında geçer. Antonina Laşkova ve eşi Nikolay, yeni bir işe girmek için oraya gelmiştir. Antonina hamiledir ve tek isteği huzurlu ve sıcak bir yuvadır.

¹⁰⁹⁸ https://briefly.ru/maksimov/sem_dnej_tvorenija/

Antonina hamile ve evli olmasına rağmen yeni çevresinden birine, ekip başı olan Osip Mekler'e aşık olur. Etrafındaki diğer kişilerden farklılık gösteren bu Moskovalı adam eğitimini tamamladıktan sonra ücra köşelerde ağır işlerde kendini eğitmeye karar vermiş biridir. Çalışkan, dürüst ve vicdan sahibidir. Antonina bu aşkını bir sır gibi saklar ve kimseyle paylaşmaz. Sonrasında ise olaylar trajik bir hal alır. Antonina'nın eşi Nikolay bir tartışma sonucu ustabaşını döverek yarı ölü bir hale getirir. Bu sebepten ötürü hapishaneye düşer. Antonina ise yeni doğmuş oğluyla yapayalnız kalır.

Cumartesi başlığı altında, altıncı günün akşamı ve gecesi anlatılır. Pyotr Vasilyeviç her zamanki gibi geçmişten gelen düşüncelere boğulmuş, yaşanmış yıllarının muhasebesini yapmaktadır. Gupak ile yakın arkadaş olur. Onunla sohbet etmek ona yalnızlığını unutturur. Bir gün Andrey ve Aleksandra'nın düğününe davet edilir. Kocasının ölümünün ardından Aleksandra, Andrey ile geç yaşta da olsa bir araya gelerek hayatının ikinci baharını yaşamaktadır. Onların mutluluğu Pyotr Vasilyeviç'i çok sevindirir. Bir haber alır. Kardeşi Vasili ölmüştür. Bu haber üzerine Moskova'ya gider. Orada Vasili'yin çevresindeki kişilerden onun dürüst ve işinde oldukça yetenekli bir insan olduğu doğrultusunda övgüler duyar. Bir gün misafirliğe gitmiş olan Gupak, Antonina'dan mektup aldığını, mektupta inşaat sahasında olup biten her şeyi yazdığını söyler. Pyotr Vasilyeviç kızına torunuyla birlikte onu beklediğini yazar. Kendisi ise tamir işlerine girişir. Kızını garda karşılar ve kucağına torununu alırken çok heyecanlanır. Onun da adı Pyotr'dır. O gün bir iç huzur hisseder kendinde ve "ben" in

aslında geniş ve anlamlı bir bütünün parçası olduğunu anlar. Roman yedinci bölümle biter. Bu bölüm tek bir cümleden oluşur: “*Ve yedinci gün geldi, umudun ve yeniden dirilişin günü...*” (И наступил седьмой день — день надежды и воскресения...) ¹⁰⁹⁹

Dostoyevski, Maksimov için sadece bir edebiyat hocası değildir. Onun sanatıyla tanışmak genç yazarın dünyaya bakış açısını değiştirmiştir. *Hıristiyanlık sorunları*'na olan ilgisini, erken dönem öykülerinde görebiliriz. En çok da *Eserin Yedi Gününü* adlı çalışmasında *Hıristiyanlık sorunları*'na rastlamak mümkündür.

Günahlarını gören ve onları fark eden kahramanlar, yeniden doğuşun eşliğindedirler. Bu nedenle romanda *Diriliş* (Воскресение) bölümü yoktur. Eser, Pyotr Laşkov'un dogmatik, akrabaları da dâhil çevresindeki insanlara karşı duyarsız oluşunu anlatan cümlelerle başlar ve aynı kahramanın her adımıyla kendinde ve onu çevreleyen sonsuzluk ve birlik içinde, giderek daha fazla güven kazandığını ifade eden bir cümle biter. ¹¹⁰⁰

Maksimov'un romanında bir insanın değişimi onun ancak ruhen değişimi sonrasında olur. Bu süreç oldukça uzun ve acı vericidir. Yazar, kahramanın içsel olarak bu dönüm noktasına nasıl hazırlandığını, ondaki zamanla büyüyen ura yük olan eski derisinden nasıl sıyrıldığını gösterir. Vahiy, acıyla ilişkilidir. Temizlenme

¹⁰⁹⁹ https://briefly.ru/maksimov/sem_dnej_tvorenija/

¹¹⁰⁰ Авраменко, (2011), 503.

(arınma) acıdan geçerek olur. Bunu farklı ölçülerde Pyotr, Andrey, Pyotr'ın kızı, güvercin ruhlu Antonina ve oğlu Vadim hisseder.¹¹⁰¹

Maksimov Laşkov ailesini anlatırken, Dostoyevski geleneğini devam ettirir. Bu sadece dış konu düzeyinde değil (her biri acı çekerek hayatın anlamını arayan, aralarında manevi bir bağın olmadığı üç erkek kardeşin, bir ailenin hikâyesidir), aynı zamanda ahlaki ve felsefi sorunların ortaya konuşu, diyalogların gerginliği ve İncil sembollerinin (motifler, isimler, sayılar) taşıdığı özel anlamlarla gösterilir.¹¹⁰²

Devrimci düşüncedeki yaşlı bir Bolşevik'in dini inancının tutucu bir Hıristiyan inancına dönüşmesi, yazarın kendi fikrini gösterir. Ancak bu fikir, yaşlı bir Bolşevik'in manevi arayışlar içinde olma anlayışına uymaz. Romanın Maksimov'un kaderinde sancılı bir rol oynaması tesadüfi değildir. Eserin tamizdat yayını, yazarın hayatında bir kırılma noktası olur. 1970'lerin başında Maksimov, *Eserin Yedi Günü* çalışmasını, sözleşme imzaladığı *Sovetski Pisatel* (Советский писатель) yayınevinde bastırmak ister. Ancak eserin el yazmalarını okuyan yayınevi, eseri kabul etmez. “Bunu basamayız” demekten başka da bir açıklama yapmazlar. Muhtemel sebebi, o yılların nesri için geleneksel olan *Yaşlı Bir Bolşevik* konusu, romanda Hıristiyanlık konusuyla ideolojik olarak geçersiz bir içerikteydi. Vatanında eseri bastırma imkanını yitirince Maksimov, eserin ülke sınırları dışına

¹¹⁰¹ Авраменко, (2011), 503.

¹¹⁰² Авраменко, (2011), 504.

taşınmasına ses çıkarmaz. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, eserin el yazmalarının batıya ulaşması, yazarın katılımı olmaksızın gerçekleşmiştir. 1971’de eser artık Frankfurt’da, *Posyov* yayınevinin elindedir. Yazarlar Birliği yönetiminin eserin basılmasına yönelik tepkisi ise olumsuz olur.¹¹⁰³

Yazarın ilk dönem öykülerinden biri olan *Toprağımızı Yaşanabilir Kılıyoruz*’da, yazarın yalnızlık ve onunla baş etme konusuna ilgi duyduğunu görürüz. Yalnızlık konusu, yazarın sanatındaki baş konulardan biridir. Öykünün başkahramanı Viktor Suhanov, çevresini gözlemlerken, onların yaşamlarını anlamadığını ve yanında yaşayan herkesten ayrıştığının farkına varır. Bu uçsuz bucaksız doğasıyla insan özgür dünyada, özgürlüğe karşı gösterdiği sınır tanımaz hevesin sebep olduğu yalnızlık imtihanından geçer. Maksimov’un yaratıcı dünyasında bireysel özgürlük ağır olmakla kalmaz, aynı zamanda insan için öldürücüdür. Ancak o tutsaklıktan kurtulursa yeniden doğabilir. Yazarın bu düşüncesi *Bir Adam Yaşıyor* öyküsünde işlenir. Öykünün kahramanı Sergey Tsarev, hapishaneden kaçır, taygada kaybolur, ayakları donunca kendini hastanede bulur. Orada yani hastanede dünyaya sarılan insan yalnız olmadığını anlar, hayatına değer veren tek kişinin kendi olmadığını anlar. Tsarev, ona özverili davranan insanları zar zor kabullenir. Onların içten yardımlarına inanmaz. Ruhundaki kötülüğün zayıfladığını hisseder. Öykünün sonunda Tsarev tıpkı onun edebiyattaki öncülü Raskolnikov gibi,

¹¹⁰³ Авраменко, (2011), 505.

sınırsız özgürlüğün yükünü taşıyamaz. Tövbe etmesi, ona yeniden doğuş yolunu açar.¹¹⁰⁴

Kusurlarını itiraf etme ve ruhen yeniden doğuş, Maksimov'un sanatına özgü konulardır. Tam anlamıyla otobiyografik diyebileceğimiz eseri, iki ciltten oluşan *Hiçbir Yerden Veda* (1973-1982)'dir. Eserde eleji (ağıt) hissedilir. Yazarın iki tarihi romanından biri olan *Davetsizler İçin Nuhun Gemisi* (1976), II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kuril Adalarını yeniden inşa etme üzerinedir. Diğer tarihi romanı *Uçuruma Bakmak* ise amiral Kolçak ve Anna Timireva'nın aşkını anlatır. Her iki eser de tarihi detaylar ve olaylarla doludur. Gereksiz dallandırılan konularla okuma zorlaştırarak eserler sıkıcı kılınmıştır. Her iki eser de başarılı eserler arasında sayılmaz.¹¹⁰⁵

Metaforik bir anlam içeren *yol* konusu ise, Maksimov'un erken dönem öykülerinde, örneğin; *Yol* (Дорога) ve *Cehenneme Git* (Стань за черту) öykülerinde ortaya çıkar. Kahramanları, istenen özgürlük arayışında bulunurken, öncelikle kendilerini insanlardan soyutlarlar. Ancak hayatın gizemi onlar için erişilmezdir. Hayatın gizemi onları yalnızlıktan kurtararak dünyaya uyum sağlayabilecekleri tamamen farklı bir yola götürür.¹¹⁰⁶

Vladimir Maksimov'un biyografisinde Maksim Gorki'nin biyografisiyle benzerlikler görülür. Dördüncü sınıftan sonra evden

¹¹⁰⁴ Авраменко, (2011), 502.

¹¹⁰⁵ Агеносов, (1998), 482.

¹¹⁰⁶ Авраменко, (2011), 502.

ayrılması, çocuk bakıcıları, işsiz güçsüz geçen süre, kitaplarla kendini geliştirme ve göç, hayatlarındaki ortak noktalarıdır. Yazar, gençliğinde Gorki ve eserlerine yoğun ilgi duyduğunu söyler. Ancak gezgin hayatı yaşamaya başlayınca, birkaç piyesi dışında Gorki'ye olan ilgisini kaybettiğini belirtir. Hayata dair edindiği tecrübeler onu Dostoyevski'ye yönlendirir. Dostoyevski üzerinden de dine yaklaşır. Maksimov, ateist bir ailede doğmasına rağmen dine yönelir.¹¹⁰⁷

1974 yılı Şubat ayında ülkesinden göç eden yazar şöyle der: “*Benim için ülkeden gitmek bir meydan okuma değildi. Ben umutsuzluktan kaçtım. (...) Bu zamana kadar sadece edebiyatla yaşarken, bir politikacının yerini almak zorundaydım.*” (Для меня отъезд не был вызовом, я уезжал от безнадежности. (...) Я был вынужден занять позицию политического деятеля, хотя до этого жил только литературой.)¹¹⁰⁸

1974'te, *Grani* dergisinde N. Antonov'un, Maksimov'un *Karantina* (Карантин-1973) romanıyla ilgili makalesi yayımlanır. Bu romanını vatanından ayrılmadan önce yazmış, ancak Almanya'da bastırma imkânı bulmuştur. Bu eserde de *Eserin Yedi Günü*'nde olduğu gibi, manevi huzur, ahlak anlayışı edinme konusu işlenmiştir. “Karantina” da olay bir trende geçer. Tren, kolera salgı nedeniyle karantina altına alınarak durdurulmuştur. Yazar, dünyadan soyutlanmış insanlarda hem iyi hem de kötü temel bir başlangıç ortaya çıktığını gösterir.

¹¹⁰⁷ Глэд, (1991), 252.

¹¹⁰⁸ Авраменко, (2011), 506.

Karantina, özgürlüğün kısıtlandığı, belirli çıkarımlar yapma zamanıdır, tehlikeli bir hastalığa yakalanmanın ne demek olduğunu, hatta ölümün hatırlanmasıdır, yaşanan hayatın tüm sayfalarının şerit gibi göz önünden geçtiği andır.¹¹⁰⁹

Hiçbir Yerden Veda adlı romanı ise *Otobiyografik Öykü* (Автобиографическая повесть) alt başlığını taşır. Lirik günlük, itiraf, kıssa ve deneme yazısının tüm özelliklerini barındıran bir eserdir. Eser, Maksimov'un biyografisinin temel taşlarını, dünya görüşünü, antipati ve sempati duyduğu şeyleri yansıtır. Ancak bu belgesel bir çalışma değildir. Romandaki kişiler simgeseldir, durumlar genelleştirilmiştir. *Hiçbir Yerden Veda*, yazar için geçiş dönemi yaşadığı kademeli bir çalışmasıdır. Geç dönem sanatında öykü tarzı değişir. Otobiyografik öğeler alt metinde yer almaya başlar. Yazar kısır konulardan, Tanrı üzerine detaylı monologlardan kaçınır. Metinde yazarın konumunu gizler.¹¹¹⁰

1988'de yazar oldukça başarılı bir piyes olan *Ray Bradbury'den Kim Korkar?* (Кто боится Рэя Брежбери?)'ı yazar. Adını ünlü hayal-kurgu yazarından alan piyeste konu diğer uygarlıklarla iletişim kurabilme olanakları üzerinedir. *Gecenin Sonunda Berlin* (Берлин на исходе ночи-1991), *Orada, Nehrin Ötesinde* (Там, вдали за рекой-1991), *Seni Nerede Bekliyorlar Meleğim?* (Где тебя ждут, ангел?-

¹¹⁰⁹ Авраменко, (2011), 506.

¹¹¹⁰ Авраменко, (2011), 507.

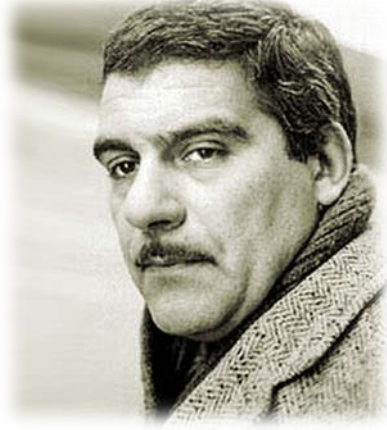
1993) ve *Borsk Sınır İstasyonu* (Борск - станция пограничная -1995) Maksimov'un yazdığı diğer piyesleridir.

Vladimir Maksimov'un edebi sanatında karşımıza çıkan son romanı *Ölene Kadar Göçebelik*, okuyucuya oldukça kötümser ve trajik bir tablo sunar. Eser, yazarın Sovyet toplumu ve batının demokrasi değerleriyle ilgili yaşadığı hayal kırıklıklarıyla bağlantılıdır. Romanın türü farklı türlerin sentezi şeklindedir. İtirafların ağırlıkta olduğu sosyo-psikolojik, felsefi ve mitolojik bir anlatıyla kaleme alınmıştır. Eser Çehov'un *Sahalin Adası* (Остров Сахалин) romanından alıntının yer aldığı bir epigrafla başlar. İnsanın uyuyan vicdanı eserin temel konusudur. Bu roman Maksimov'un dünyanın radikal değişimlerine olan inancını kaybettiği, Ortodoks geleneklerinden uzaklaştığı, hızlıca akıp giden hayatın anlamsızlığı gibi yazarın sanatındaki önemli değişikliklere tanıklık eder.¹¹¹¹

Yazar, 26 Mart 1995'te Paris'te hayatını kaybeder. Oradaki Rus mezarlığı Sainte-Genevieve-des-Bois'e gömülür. 1990 yılında yurtdışına göç ettikten sonra mahrum bırakıldığı Sovyet vatandaşlığı iade edilir. Hayatının son yıllarında uzun bir süre Moskova'da yaşar ve Rusya'da hızlı demokratik değişimler olacağı beklentisine girer. Tanıklık ettiği olaylar bu umutları beslemek için erken olduğunu gösterir niteliktedir. Maksimov'un konuşmalarında, Rusya'nın geleceği konusundaki karamsarlık ve inançsızlık her daim hissedilir.

¹¹¹¹ Смирнова, (2012), 529-530.

Sergey Donatoviç Dovlatov (1941-1990)

XX. yy.'ın en iyi Rus öykü ustalarından biri de göçmen yazar S. D. Dovlatov'dur. Yazar, birinci dalga Rus göçüne oranla daha esnek koşullar altında yaşanan üçüncü dalgaya ait olduğunu şu cümlelerle anlatır:

Ben tam olarak üçüncü dalgaya aitim. Nasıl desem, benimle doğrudan bağlantılı kendine özgü özellikleri var. Elimde silahla Sovyet hükümetine karşı savaşmadım, gönüllü olarak gittim, Vize ve Kayıt Dairesi'ne gittim, herhangi bir İsrail belgem, davetim vs. olmadığı için isteğimi beyan ederek gittim. Hemen hemen tümünün Tambov bölgesine ya da memleketlerine döneceklerinden emin olduğu birinci dalga göçmenlerden farklı olarak, geri döneceğime dair aslında hiç umudum yoktu. Bu tür hayallerim yoktu. Dönmeyeceğimi bilerek gittim Batıya. Tekrar ediyorum, gönüllü olarak gittim. Tam anlamıyla bir göçmen

değilim. Canımı kurtarmadım. Sovyet hükümetinden bir miktar para alarak oldukça rahat bir şekilde uçağa binip gittim. (Я принадлежу именно к третьей волне. Она имеет свои специфические, так сказать, особенности, которые ко мне имеют самое прямое отношение: я не воевал с оружием в руках против советской власти, я добровольно уехал, я явился в ОВИР¹¹¹², и, так как у меня не было никаких израильских документов, вызовов, и прочего, я уехал, изъявив такое желание. У меня не было практически никакой надежды вернуться, в отличие от эмигрантов первой волны, которые были почти все уверены, что они возвратятся в тамбовские поместья или родные города. У меня таких иллюзий не было: я уезжал на Запад, зная, что не вернусь. Я уехал, повторяю, добровольно, я не беженец в точном смысле, я не спасался, я довольно комфортабельно улетел в самолете, получив от советской власти какие-то деньги.)¹¹¹³

Sergey Dovlatov, 3 Eylül 1941'de, İkinci Dünya Savaşı başladığında tahliye altındaki Leningrad'dan gönderilen bir ailenin oğlu olarak Rusya'nın Ufa şehrinde doğar. Rus Yahudisi olan babası tiyatro yönetmenidir. Ermeni kökenli annesi ise tiyatro oyuncusudur. Aile 1944'de Leningrad'a geri döner. Dovlatov'un hayatı yaşlılarından pek de farklılık göstermez. Dovlatov 1959 yılında Leningrad Devlet

¹¹¹² ОВИР: (Отдел виз и регистрации: Vize ve Kayıt Dairesi)

¹¹¹³ Глэд, (1991), 87.

Üniversitesi Filoloji Fakültesi Fin Dili ve Edebiyatı bölümüne girer, ancak askerlik nedeniyle iki buçuk yıl sonra öğrenimini yarıda bırakarak üniversiteden ayrılır. Askerlikten sonra Leningrad Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'ne girer ve o dönemde öyküler yazmaya başlar. *Gorojane* (Горожане) adlı edebiyat topluluğuna katılır. Bu sayede edebiyat çevresinin öne çıkan isimleriyle bir arada olma imkanı bulur. Diğer yandan yazdıklarının ideolojiye muhalif olduğunu söyleyen çağdaşlarının siyasi baskılarını hisseder. Dovlatov 1972'de Tallinn'e yerleşir ve parti gazetesinde muhabirlik yapmaya başlar. *Uzlaşma* (Компромисс-1981) kitabında bir araya getirdiği öyküleri, o dönemde yazılmıştır. Tallinn'e gitmekteki asıl amacı, gazetede daimi işte çalışma düşüncesi değil, orada eserlerini bastırma umududur. Ancak bu umudu gerçekleşmez. Kısa bir süre sonra Pskov yakınlarında yer alan Mihaylovskoye'deki Puşkin Tepesi Milli Parkı'nda tur rehberliği yapar. *Milli Orman* (Заповедник-1983) eserinin çıkış noktası bu iş deneyimi sonucu olur. Leningrad'a dönüp *Kostyor* (Костеп) dergisinde çalışmaya başlayan Dovlatov, öyküler yazmaya devam ettiyse de yazdıkları Sovyet dergilerinde yayımlanmaz. İlk öykü derlemesi olan *Görülmez Kitap* (Невидимая книга)'ın prova baskıları KGB emriyle toplanıp imha edilir. Yazdıkları Rusya'da samizdatta yayımlanır.¹¹¹⁴

1975'de Dovlatov'un öyküleri Rus göçmen yayınlarında yer almaya başlayınca yazar, yönetimin baskıları nedeniyle zorlu bir sürece girer.

¹¹¹⁴ Dovlatov, S. (2016). *Puşkin Tepeleri*. (Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu). (1. Baskı). İstanbul: Jaguar Kitap, 3.

1976'da Sovyet Yazarlar Birliği'nden ihraç edilen Dovlatov, 1978'de Amerika'ya göçe mecbur bırakılır. Daha önce Amerika'ya giden eski eği ve kızıyla New York'ta yaşamaya başlar. Sergey Dovlatov, Washington'da John Glad ile yaptığı röportajda Rusya'dan ayrılma sebebini şöyle anlatır:

Yirmili yaşlarımdan beri az çok düzenli olarak yazıyorum ve yazdıklarımı bastırmaya çalışıyorum. Bir süre sonra öykülerimin Sovyetler Birliği'nde yayımlanmayacağını anladım. Ardından, benim de katılımımla, mantık ve sağduyum doğrultusunda eserlerim Batıya ulaştı ve 1975 yılından başlayarak burada Rusça yayınlarda yayımlandı. Öykülerim yayımlandı ve bu bazı sıkıntılara yol açtı. Bir noktada New York ve hapishane arasında seçim yapma zorunluluğu ortaya çıktı.” (Лет с двадцати я более или менее регулярно писал и пытался печататься. Через какое-то время мне стало ясно, что мои рассказы не будут публиковаться в Советском Союзе. Затем, сообразно логике и здравому смыслу, они оказались на Западе, не без моего участия в этом, и публиковались в русскоязычных изданиях здесь начиная с 1975 года. Мои рассказы печатались, вот это и привело к определенному количеству неприятностей. На каком-то этапе возникла необходимость выбора между Нью-Йорком и тюрьмой.)¹¹¹⁵

¹¹¹⁵ Глэд, (1991), 84.

1979'da Leningrad'dan New York'a taşınan yazar Sergey Dovlatov'un Sovyetler Birliği'nde hiçbir yazdığı basılmazken, Birleşik Devletler'de eserleri peş peşe önce Rusça, sonra da en seçkin Amerikan yayınevlerinde İngilizce olarak yayımlanır. Daha önce Rus göçmenleri arasında sadece Nabokov ve Brodski'ye yer veren *The New Yorker* bile, Dovlatov'un Sovyet *küçük insanların* trajikomik maceralarını anlatan alaycı kısa öykülerinden on adeti yayımlanır. *The New Yorker*'da Dovlatov, Çehov geleneğinden gelen bir yazar olarak anılır. Onun Amerikan edebiyatına olan bağlılığı hemen anlaşılır. Dovlatov, John Glad ile yaptığı röportajda Amerikan nesrini Rus nesrinden daha çok sevdiği konusuna da değinir ve şöyle der: “*İlk sırada Amerikan nesri yer alır, ardından ise her zaman sevdiğim ve değerli gördüğüm, şimdi Batıda yaşayınca daha da yakın hissettiğim Rus nesri vardır.*” (... на первом месте стоит американская проза, а за ней русская, которая мне все-таки нравилась и всегда была дорога, а сейчас стала ближе, когда я оказался на западе.)¹¹¹⁶

İlk sıraya Amerikan, ikinci sıraya Rus nesrini koyan yazar, sonra sırayla Fransız ve en sona da Alman nesrini koyar. Yazarın Alman edebiyatından en çok sevdiği yazarlar arasında Thomas Mann ve Heinrich Böll yer alır.¹¹¹⁷

Dovlatov'un macera dolu bir hayatı vardı. Orduya yazılıp kuzeydeki bir çalışma kampında bekçi olarak hizmet ettikten sonra, rehberlik,

¹¹¹⁶ ГЛЭД, (1991), 86.

¹¹¹⁷ ГЛЭД, (1991), 86.

gazetecilik ve karaborsacılık yapmıştı. Çok içer ve çok kavga ederdi, ama bu arada girdiği dar entelektüel çevrelerde liberalizm ve bireycilik fikirlerine kapılmıştı.¹¹¹⁸

Doğuştan bir gazeteci yeteneğine ve mizacına sahip olan Dovlatov, fikirlerini 1980 yılında, New York'ta somutlaştırarak Rusça haftalık dergi olan *Noviy Amerikanets* (Новый американец)'i kurar. Dergi maddi sorunlar nedeniyle uzun süre varlığını sürdüremez.¹¹¹⁹

İyi bir editör olan Dovlatov, Pyotr Vayl ve Aleksandr Genis adlı genç edebiyat eleştirmenleriyle birlikte, dergisini dogmatik ve en az Rusya'daki Sovyet yanlısı medya vaazları kadar rahatsız edici bulduğu Sovyet karşıtlığından uzak tutar ve şöyle der: “*Fanatiklerin savları birbirine benziyor, ister yandaş ister karşı olsunlar.*” Yazarlardan biri bir çiçek sergisinin açılışını “*komünizm karşıtı bir açıdan*” ele almayı önerdiği zaman, Dovlatov, “*Bunu sen hiçbir açıdan yazma*” diye yanıt vermişti. Ortodoks olmayan tutumu muhafazakâr göçmenlerin birçoğunu gücendirmiş, hatta KGB ajanı olmakla suçlanmasına bile yol açmıştı.

Noviy Amerikanets'ten sonra Dovlatov, Özgürlük Radyosu'nun New York bürosunu açar. Deneme yazarı Boris Paramonov orada çalışmaktadır. Vayl ve Genis de oraya gelince büroda birbirine yakın düşünen küçük bir topluluk oluşur. Dovlatov'un parlak radyo

¹¹¹⁸ Volkov, (2010), 261.

¹¹¹⁹ Volkov, (2010), 262.

yayınları onu Sovyetler Birliği'nde de ünlendirmişti, ama yazılarını ağır ağır, zorlukla, her sözcüğü dikkatle seçerek yazardı. Radyo ileriki yıllarda yazarın ölümü nedeniyle kapanacak ve bunun sonucunda radyodaki Dovlatov grubu da kaçınılmaz olarak dağılacaktır.¹¹²⁰

Dovlatov, New York'ta ağırlıklı olarak göçmenlerin yaşadığı Forest Hills semtinde on iki yıl yaşar. Hayatı boyunca toplam on iki kitap ve iki adet de ortak yazarlı kitap kaleme alır. Uzun ve kısa öyküleri birçok dile çevrilir. *New Yorker* (Нью-Йоркер) dergisinin daimi çalışanlarından biri olur. Oldukça prestijli olan bu dergide çalışma şerefine layık görülen bir diğer yazar da Nabokov olmuştur.¹¹²¹

Yazarın Amerika'da *Ardis* (Ардис), *Ermitaj* (Эрмитаж), *Tretya Volna* (Третья волна), *Serebryany Vek* (Серебряный век), *Russika* (Руссика) ve *Sintaksis* yayınevlerinde eserleri yayımlanır.¹¹²²

Her fırsatta kendisinin bir öykü yazarı olduğunu tekrar eden Sergey Dovlatov, yurt dışında yayımlanan *Bölge* (Зона-1982) ve *Uzlaşma* adlı kısa öykü kitapları, *Milli Orman*, *Bizimkiler* (Наши-1983), *Bavul* (Чемодан-1986), *Yalnızların Marşı* (Марш одиноких-1983), *Zanaat* (Ремесло-1985), *Şube* (Филиал-1989) ve *Yabancı Kadın* (Иностранка-1986) adlı uzun öykülerin yazarıdır. Çehov, Teffi,

¹¹²⁰ Volkov, (2010), 262.

¹¹²¹ Смирнова, (2012), 532.

¹¹²² Глэд, (1991), 88.

Zoşçenko ve Şukşin'in geleneğini devam ettiren Dovlatov, uzun ve kısa öykülerinde fıkra, trajedi, ironi ve liriği bir araya getirir.¹¹²³

Dovlatov'a göre sanat politikadan bağımsız olmalıdır. Kavga da bir nevi bağlılıktır. Bir sanatçı tam anlamıyla bağımsızlığa ancak politikayı, Sovyet iktidarını ya da politikayla bağlantılı herhangi bir şeyi sanki yokmuş gibi gördüğü zaman ulaşır.¹¹²⁴

Yazarın sanatını yakından inceleyen araştırmacı N. Vıgon'un da belirttiği üzere, yazar uzun ve kısa öykülerinde küçük insan konusuna değinir. Bu küçük insan N. Gogol'un bitkin Akaki Akakiyeviç'ine, F. Dostoyevski'nin duygusal Makar Devuşkin'ine ya da M. Gorki'nin büyük işler yapan küçük insanlarına benzemez. Dovlatov'un küçük insanları İncil'e hakimdir ve tamamen dünyevi kaygılarla yaşarlar. Yazar öykülerinde hem mutluluğa hem de hüzne sebep olan çekici, komik ve dokunaklı olayların anlatıcısı rolünde karşımıza çıkar. Hayatın saçmalıklarının üstesinden gelmeyi başaran iyi insanlar, Rus göçünü de konu edinen *Yabancı Kadın* adlı öyküsünde anlatılır.¹¹²⁵ *Yabancı Kadın* öyküsü göç yaşamını tasvir eden, oldukça komik ama genel izlenim olarak hüznü görünen bir eserdir. Yazar, bu romanı üzerine şöyle der:

Halkı neşelendirmek gibi bir amacım olmadı, bilindiği üzere mizah ve hüznün ise paralel hareket eder. Aslında saygı

¹¹²³ Матвеева, (2017), 45.

¹¹²⁴ Мышалова, (1995), 175.

¹¹²⁵ Агеносов, (1998), 484.

duyduğumuz tüm Rus mizah yazarları için gözyaşları aracılığıyla gülme, genel bir durumdur. Kendimi büyük yazarların hiçbiriyle kıyaslamak istemiyorum, ama galiba hüznün ve tebessüm birbirlerine eşlik ediyorlar. (У меня такой задачи веселить публику не было, а юмор и печаль, как известно, движутся параллельно. Практически для всех русских юмористов, которых мы чтим, смех сквозь слезы это обычное состояние. Я не хочу себя сравнивать ни с кем из великих писателей, но, наверное, печаль и улыбка сопутствуют друг другу.)¹¹²⁶

Yabancı Kadın eserinin kahramanı Marusya Tataroviç, iyi bir Sovyet aileden gelmektedir. Marusya okulu bitirip enstitüde öğrenim görmeye başladığında çevresini hayranları sarar. Marusya hayranları arasında bir Yahudiye âşık olur. O zamanlar henüz on dokuz yaşındadır. Marusya'nın ebeveynleri Yahudi aleyhtarı değildir, ancak torunlarının Yahudi olacağını düşünmek onlar için adeta felaketle eş değerdedir. Bu ilişkiye karşı gelen aile Marusya'yı General Fyodorov'un oğluyla evlendirir. Marusya'nın eşi Dima Fyodorov aşırı titiz bir insandır ve bu özelliği Marusya'nın canına tak eder. Sıkıntıdan eşini sürekli aldatmaya başlar. Kısa bir süre sonra genç çift ayrılır. Marusya önce ünlü kondüktör Kajdan'a, ardından ünlü ressam Şarafutdinov'a ve daha sonra da ünlü illüzyonist Mabis'e âşık olur. Hepsi de Marusya'yı terk eder. Hayatında sadece Kajdan'la saygı çerçevesinde ayrıldığını hatırlar. Kajdan, bufa balığından zehirlenerek hayatını kaybetmiştir. O

¹¹²⁶ ГЛЭД, (1991), 86.

zamanlar Marusya otuz yaşlarındadır. İki üç yıl içerisinde çocuk sahibi olmazsa kendisi için geç kalacağını düşünür ve kaygılanmaya başlar. Bu düşünceler içerisindeyken ünlü varyete şarkıcısı Bronislav Razudalov'la evlenir. Marusya, Razudalov ile gayri resmi bir evlilik yaşamaya başlar ve birlikte turnelere çıkarlar. Marusya konserleri yönetir. Bir süre sonra Marusya eşinin onu aldattığını anlar ve bu durumdan Marusya'nın çevresindeki insanlar da farkındadır. Marusya hayatına nasıl devam edeceğini bilemez. Kendini kısır bir döngünün içinde hisseder. Yaklaşık bir yıl sonra Marusya'nın bir oğlu olur. Marusya umutsuzluğa düşer. Tam da bu ruh hali içindeyken Marusya, Tsehnovitser adlı biriyle tanışır. Bu kişi Marusya'ya Soljenitsın'ın *Gulag Takımadaları* eserini okumasını tavsiye eder ve ona göç etmesi için tavsiyede bulunur. O dönemde çok fazla kişi göç etmektedir. Ailesiyle hüznü bir vedalaşmanın ardından Marusya, Tsehnovitser ile Avusturya'ya gider. Kısa süre sonra Tsehnovitser İsrail'e gider. Marusya uzun süre Amerika'ya gitmek için vize bekler. Vizeyi aldıktan sonra Amerika'ya gider. Orada onu kuzeni Lora ve kuzeninini eşi Fima karşılar. Marusya ve oğlu Levuşka onlara yerleşirler. Levuşka kreşe başlar. Marusya ise iş arar ve iş ararken takı kursu reklamını görür ve kursa başlamaya karar verir. New York, Marusya'da hoşnutsuzluk ve korku hissi uyandırır. Çevresindeki herkes gibi kendine güvenmek ister, ancak kendisini bu şehrin bir parçası gibi hisseden herkesi kıskanır. Kurs çok çabuk biter ve Marusya ev hanımı olur.¹¹²⁷

¹¹²⁷ <https://briefly.ru/dovlatov/inostranka/>

Rus göçmen erkekler Marusya ile görüşme çabası içine girerler. İnsan hakları savunucusu Karavayev ona yeni Rusya için mücadele etme teklifinde bulunur. Yayımcı Duker de onu göç birliği için mücadele etmeye çağırır. Taksiciler daha kararlı hareket ederler. Pertsoviç Florida'da bir yere gitmeyi teklif eder. Reddedilen tüm bu erkekler reddedilince rahatlamış görünürler. İçlerinde Marusya'ya karşı en saygın davranan ise Baranov olur. Haftada yedi yüz dolar kazanan Baranov, kazancının yüz dolarını karşılıksız olarak Marusya'ya verir. Din adamı Lemkus ise Marusya'ya İncil'in İngilizcesini hediye eder. Marusya'nın hayatı, her gün birbirinin aynıdır. Kiraladığı bir dairede hemen hemen beş parasız bir yaşam sürer. Bu esnada Latin Amerikalı Rafael (Rafa) ile tanışır. Bu kişi Marusya'ya hayrandır. Aynı evde yaşamaya başlarlar. Rafael kazandığı paranın bir kısmını Marusya'ya verir, ancak ne iş yaptığı bilinmemektedir. Rafa bir görünür bir kaybolur. Marusya'nın oğlunu kendi öz oğlu gibi sever.

Marusya vatanına dönmeye karar verir, ancak Sovyet konsoloslugu yetkilileri ile kavga eder. Tek umudu Razudalov'un Amerika'ya turne düzenlemesidir. Ancak Razudalov oğlunu görmekten korkmaktadır. Vatanına dönme umidini kaybeden Marusya, Rafa ile evlenir. Öykü böyle son bulur.¹¹²⁸

Yazarın öykülerinin her biri birbirinden bağımsız olsa da birbirleriyle bir şekilde aralarında bir bağlantı vardır ve hepsi birlikte bir bütün oluştururlar. Öykülerinin konusunun kaynağı ağırlıklı olarak kendi

¹¹²⁸ <https://briefly.ru/dovlatov/inostranka/>

yaşamı ve bu yaşamda kaderin kestiirdiği kişilerin yaşamıdır. Buna rnek olarak *Zanaat* kitabı verilir. Bu eserde Dovlatov’un edebiyat hayatına nasıl başladığı, bu yoldaki beklenmedik engeller, *Kostyor* (Костер) dergisinde, eserlerinin basım aşamasında dergiden faydalanmak için sıkıcı geçen çalışma suresi boyunca nasıl rkeke girişimlerde bulunduğu anlatılır.¹¹²⁹

Zanaat eserinde konu, yazarın kendisi, kendi özel yaşamıyla ilgilidir. Konu, kronolojik olarak gelişim gösteren bir olay aracılığıyla anlatılır. Her bir olay, kendi içinde kısa bir öykü gibidir. Hayatın tasvirinde bir özgürlük hissi ortaya çıkar. Bu his, hem Sovyet hem de göçmen toplumunun oldukça farklı katmanlarını gösteren çok sayıda örnek verilerek güçlendirilmektedir. Yüksek düzey parti memurlarından, okyanus ötesi ülkede küçük çaplı işlerini yürütme çabasında olan açıkgöz hırsızlara kadar herkes yer alır eserde.¹¹³⁰

Kitapta, diğer göçmenlerle beraber New York’ta kurulan Rus gazetesi *Noviy Amerikanets’* in çöküşü anlatılır. Eserde, yazar için hayattaki en değerli şeyler; nasıl yazmaya heveslendiği, neden herkes tarafından beğeni toplayan öykülerinin vatanında yayımlanamadığı, vatanını terk edip yabancı diyarlarda yerini bulma ümidi taşıyanların kaderinin nasıl olduğu gibi konulardan bahsedilir. Anlatıcının başından geçen olaylar, hem eğlenceli hem de hüzünlüdür.¹¹³¹

¹¹²⁹ Смирнова, (2012), 533.

¹¹³⁰ Смирнова, (2012), 542.

¹¹³¹ Смирнова, (2012), 540.

Yazar, *Zanaat* eserinde, Sovyet yönetimi üzerine şu düşüncelere yer verir: “*Sovyet yönetimi kırılğan bir bayandır. Ona hakaret eden kişiye kötü davranır. Ancak onu yok sayana ise çok daha kötüdür.*” (Советская власть – обидчивая дама. Худо тому, кто ее оскорбляет. Но гораздо хуже тому, кто ее игнорирует.)¹¹³²

Dovlatov’un anlatımında otobiyografik gerçekler, gerçek hayattan kişiler sıkça yer alır. Ancak o, kendi nesri için *sahte belgelere dayanan nesir* (псевдодокументальная проза) der. Eserlerinde, gerçeklerin yanı sıra hayal ürünü çok fazla şey de olduğunu itiraf eder.¹¹³³

Yazarın kısa ve uzun öykülerindeki herkes tanıdık, açık ve nettir. Başkahramanın adı genellikle Sergey Dovlatov’dur. Durumlar herkesçe bilinendir. Çatışmalar sıradandır. Dovlatov kendi gördüğü, işittiği, yaşadığı şeyleri yazar. İçinde yaşadığı gerçek yaşamı (önce Sovyet, ardından da Amerika yaşamını) ve çevresinde olan insanları eserlerinde gösterir.¹¹³⁴ Dovlatov, Sovyet gerçeklerini eserlerine yansıtırken sağduyusuyla hareket eder. Yeni bir bakış açısıyla değerlendirir. Alışılmış Sovyet yaşamının gerçeklerini okuyucuya başka bir yönüyle gösterir. Örneğin Lenin’in anıtı ile ilgili şöyle demiştir: “*Lenin tanıdık bir pozda, otostop çeken turist pozunda resmedilmiştir.*” (Ленин был изображен в знакомой позе – туриста,

¹¹³² Мышалова, (1995), 176.

¹¹³³ Смирнова, (2012), 531.

¹¹³⁴ Мышалова, (1995), 172.

голосующего на шоссе.) Dovlatov Sovyet gerceklerini absürt bir şey gibi gösterir, onunla alay eder, ama asla nefret etmez.

Dovlatov'un kişileri sıra dışı, önemli kişilerdir. Kahramanlarının çoğunun gerçek hayatta prototipleri vardır ve onlarla aynı adı taşırlar. *Bavul* eserinde başkahraman, eşini betimlerken (başkahramanın adı Sergey Dovlatov, eşinin adı ise yazarın gerçek hayattaki eşinin adı Lena'dır.), onun karakterinin temel özelliklerinden bahseder. Duyarsız ve soğukkanlı bir insandır. Duyularını ve çevresinde olup biten olaylara karşı tepkisini belli etmez. Karar almaktan çekinir. Dovlatov okuyucunun ilgisini bayan karakterin üzerine yoğunlaştırır:

Yelena Borisovna itaatkarlığıyla beni şaşırtıyordu. Daha doğrusu itaatkarlığıyla değil de hayatın gerçek yönüne karşı duyarsız oluşuyla. Sanki olup biten her şey ekranda görünüyordu. (...) Sanki hayatı televizyon ekranında geçiyordu. Görüntüler, yüzler, sesler değişiyordu, iyilik ve kötülük ise aynı koşumda koşuyorlardı. Benim sevdiğim ise ekrana bakarak daha önemli işlerini yapıyordu.” (Елена Борисовна удивляла меня своей покорностью. Вернее, даже не покорностью, а равнодушием к фактической стороне жизни. Как будто все происходящее мелькало на экране. (...) Ее жизнь проходила как будто на экране телевизора. Менялись кадры, лица, голоса, добро и зло спешили в одной упряжке. А моя

любимая, поглядывая на экран, занималась более важными делами...) ¹¹³⁵

Dovlatov'u üne kavuşturan *Bavul* eserinin giriş bölümünde, yazarın gerçek yaşamından kesitler yer alır. Napisten yeni çıkmış, otuz altı yaşında, yalnız bir adam olan Dovlatov, kitaplarının çoğu yasaklı kitaplar olduğu için yanına alamamış, kendi el yazmalarını ise gizlice batıya göndermiştir. New York'a göç ettikten dört yıl sonra yazarın bir oğlu olur. Bir gün annesi oğlunu ceza olsun diye dolaba kilitler. Küçük çocuk dolapta geçen sürede hiç sıkılmaz, bavulla oynar. Bunun üzerine yazar, bavulu hatırlayarak onu açar ve içindeki eşyalar onu geçmişe, Rusya yıllarına götürür. Zorunlu göçe giderken yanına aldığı eski bavul içerisindeki her eşya, onda yeni bir anının canlanmasına neden olur. Bu anılar bazen komik ve aynı zamanda da hüznün vericidir. Bu anıların her biri kitapta ayrı bir öykü olarak karşımıza çıkar ve ortak bir kurguyla bir araya gelirler. Bavulda toplam sekiz eşya vardır. Her bir eşya aracılığıyla yazar SSCB'de geçen anılarına yolculuk yapar. ¹¹³⁶

Bavul kitabı, *Krepon Fin Çorapları* (Креповые финские носки), *Sınıflandırılmış Yarım Botlar* (Номенклатурные полуботинки), *İyi Bir Kruvaze Takım Elbise* (Приличный двубортный костюм), (Офицерский ремень), *Fernan Leje'nin Montu* (Куртка Фернана Леже), *Poplin Gömlek* (Поплиновая рубашка), *Kışlık Şapka*

¹¹³⁵ Мышалова, (1995), 177-178.

¹¹³⁶ Смирнова, (2012), 534.

(Зимняя шапка), *Şoför Eldivenleri* (Шоферские перчатки) öykülerini içerir. Eserin başında A. Blok'un şu sözü yer alır: “...işte böyledir benim Rusya'm, tüm diyarlardan daha da değerlidir...” (...но и такой моя Россия, ты всех краев дороже мне...) ¹¹³⁷

Poplin Gömlek öyküsünde söz konusu gömlek, öykünün sonunda ortaya çıkar. Ailede eşlerin birbirleriyle olan ilişkileri oldukça sıra dışıdır. Birbirleriyle nadiren konuşur, birbirlerine karşı oldukça duyarsızlardır. Aşırı üşengeç olan adam, üşengeçlikten birkaç yıl üst üste oy kullanmaya gitmez. Bir gün, gelecekte eşi olacak olan Yelena kapısını çalar, onu seçim sandığına götürmekle görevlendirilmiştir. İşte öyküde adı belli olmayan erkek karakterin Yelena ile evliliği, bu karşılaşmayla başlayan ilişkinin devam etmesiyle olur. Eşler yirmi yıldır evli olmalarına rağmen birbirleri hakkında fazla bir şey bilmezler. Aslında ortak yönü olmayan, çok ayrı dünyaların insanlarıdır. Bir gün, İsrail'e göç etmek için kızıyla birlikte evden ayrılan kadın, kocasını geride bırakır. Kalan parasıyla kocasına gömlek alır. Artık kızından ve karısından ayrı kalmaya mahkum edilen adam, eşinin gömleği hediye etmesinin ardından, üzüntüsünü şu sözlerle belirtir: “*Ancak onu giyip nereye gideyim? Sahiden nereye gideyim?*” (Только куда я в ней пойду? В самом деле –куда?) ¹¹³⁸

Rus eleştirmen Yuri Arpişkin, Dovlatov'un *Bavul* eserine yönelik şunları der:

¹¹³⁷ <http://www.sergeydovlatov.ru>

¹¹³⁸ Смирнова, (2012), 534.

Bu kitaptaki her öykü kendi bağımsızlığını koruyarak bir bütünü oluşturmaktadır. İşte bu bütün, zamana verdiği savaşı yitirmiş bir özgürlük özlemidir. Dovlatov bu eserdeki öykülerinde kuşağına şaşkınlık bakılmasını protesto etmez. Kuşağına daha geniş bir perspektiften bakılmasını ister. (...) ‘Altmışlılar’ kuşağının ruh yapısı kendini anlatacak birini ararken Dovlatov’u buldu. Onun öyküleri, kuşağının yanlı ve naif anlatımıdır.”¹¹³⁹

Bizimkiler adlı eserde ise, komün dairede yaşayanların hayatlarından bazı kesitler yer alır. Üç vardiya yazı düzelticisi olarak çalışan anlatıcının annesi, hiç dilediği kadar uyuyamamış, gürültüye tahammülü olmayan biridir. Bir gün odaların kapılarına “*Burada yarı ölü biri dinleniyor. Sessiz olun!*” (Здесь отдыхает полутруп. Соблюдайте тишину.) yazısını asar. Birden etrafta bir sessizlik hüküm sürer. Bu beklenmedik ve ilginç bir durumdur. Genellikle asker botlarıyla gümbür gümbür yürüyen emekli albay Tihomirov, koridorda çoraplarıyla yürür. Herkesi bir araya toplayarak şöyle fısıldar: “*Sessiz olun! Bir politikacı Dovlatova’da kalıyor!*” (Тихо! У Довлатовой ночует политрук!) Yanlış okunan, Rusçada birbirine benzeyen “yarı ölü” ve “politikacı” kelimelerinin karışması sonucu ortaya komik bir durum çıkar. Bu olay sonucunda kadına duyulan saygı artar. Anekdote tarzı yaşanan bu durum, insanların yönetime karşı olan tutumunu göstermesi açısından önemlidir.¹¹⁴⁰

¹¹³⁹ Dovlatov, S. (2004). *Bavul*. (Çev: Faruk Ünlütürk). İstanbul: Cem Yayınevi, 5.

¹¹⁴⁰ Смирнова, (2012), 537.

Puşkin Tepeleri, Sergey Dovlatov'un Leningrad'da bulunduğu son yıl olan 1978'de yazılmış ve genel hatlarıyla bitmişti. Eser, 1983'te New York'ta tamamlanır ve aynı yıl Rusça kitaplar basan göçmen bir yayınevi olan Ermitaj'da yayımlanır. *Puşkin Tepeleri'* nin, Dovlatov'un vatanında, Leningrad'da yayınlanan ilk kitabı olması önemlidir. 29 Ağustos 1990'da, yani yazarın New York'ta ölümünden beş gün sonra *Vasilyevski Ostrov* yayınevinde kitap dizgiye verilir. Amerika'da geçirdiği on iki yıl içerisinde, Rusya yıllarından izler taşıyan on iki romanı basılır. Kitabı *babamın en şahsi romanı* olarak tanımlayan kızı Yekaterina Dovlatova tarafından 2013 yılında İngilizceye çevrilir.

Puşkin Tepeleri, uzun öykü tarzında yazılmıştır ve tipik Rus sorunlarını ortaya koyar. Anlaşılmamaya mahkûm, yaratıcı bir yazarın dramatik yaşam öyküsüdür. Aslında Dovlatov'un *Puşkin Tepeleri*, onun *Bölge* eseriyle benzerlik gösterir. Yazarın seçtiği dekorlar, yani olayların geliştiği Puşkin'in sürgün yeri, Dovlatov tarafından yetmişli yılların sonuna doğru edinilmiş zihinsel ve ruhsal deneyime uymaktadır. Aynı zamanda Sovyet döneminin gündelik yaşamından bir kültür kesitiyle de uyum içindedir. Dovlatov, kendini hiçbir zaman bu kültürün bir parçası ve parlak bir temsilcisi olarak saymaz. Kitabın ana fikri, bu durumla doğrudan ilişkilidir. Öykünün konusunun sanatsal açıdan inandırıcılığı, kurgu olsa bile, ana kahramanın seçiminden kaynaklanmaktadır. Şair İosif Brodski'nin de Sovyet yazgısının darbelerinden Puşkin Tepeleri'nde korunmaya çalıştığı bir dönem olmuştur. Burada bir kütüphanecilik işi bile olsa bulmak

istemmiştir. Ancak onu ne kütüphaneye ne de başka bir yere kabul etmişlerdir.

Dovlatov'un *Puşkin Tepeleri*'nde takındığı tavrın değeri ortadadır: Yazar, kahramanlarından hiçbirine karşı öfke duymaz, zaman içinde prototip olarak adlandırılan kahramanları onda bir gücenme, kırgınlık yaratmaz. Yazar Dovlatov, herhangi bir toplumsal düşüncenin insan davranışında bir art niyet ve kasıt aradığı yerlerde canlı, ruhu kölelikten kurtaran bir uyarı, insanı gerekliliğe iten bir dürtü bulur. Dovlatov'un düzyazıları bu anlamda gerçekten romantik ve şiirseldir.

Dovlatov'da saçma olanla mantıklı olan, trajedi ile komedi, hüznün ile mutluluk ve ironi ile mizah iç içedir. Dovlatov, "*Anlatıcı, insanların nasıl yaşadıklarını, romancı nasıl yaşamaları gerektiğini, yazar ise ne için yaşadıklarını anlatır*" diyerek edebiyattaki misyonunu *anlatıcı* olarak belirlemiştir. Dovlatov *anlatıcı* konuma sadık kalarak kahramanlarına hüküm vermekten ve insan ilişkilerinin ve davranışlarının ahlaki boyutlarını değerlendirmekten kaçınmıştır.¹¹⁴¹

P. Vayl ve A. Genis, onun nesri üzerine şunları söylerler: "*Sergey Dovlatov'un nesri öylesine ulaşılabilir, konuları öylesine sade, karakterleri öylesine net, öykü kumaşı öylesine şeffaf ki muammalara yer kalmıyor gibi.*" (Проза Сергея Довлатова столь доступна, сюжеты столь просты, характеры столь выжны,

¹¹⁴¹ Şahin, Z. (2014). Bavul: Belleğin Derinlerine Yolculuk. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(3). 80.

повествовательная ткань столь прозрачна, читать его столь увлекательно, что загадке ... вроде бы не остается места.)¹¹⁴²

Sergey Dovlatov, *Altmışlılar* kuşağına aittir. Bu kuşağın insanların özellikleriyle ilgili olarak yazar Yu. Arpişkin onların özgür olmayan bir ülkede özgür yaşayan kişiler olduğunu söyler. Söz konusu kuşak toplumun dayattığı, saçma yasalar üzerine kurulmuş hayali bir dünyanın kurallarına uymak istemediler.¹¹⁴³

Dovlatov, bir mizahçı değildir. Anlattığı olaylar temelde fıkra türüne kaçır, ancak bunun yanında hayatın kendisi gibi hüzün de içerir. Kitapları ard arda çıktığında sevinir, baskı sayısı düşük olduğunda ise hüzünlenirdi. Ancak Rus okuyucularına onun eserleri hep yabancı olmuştur. Yazar henüz hayattayken kitapları İngilizce, Almanca, İsveççe ve Japonca dillerine çevrilir. Dovlatov'un öyküleri, vatanında ancak 1989'da dergilerde yer almaya başlar. Rusya'da kitaplarının yayımlanması ise ancak ölümünden sonra mümkün olacaktır.¹¹⁴⁴

Yaşamı boyunca alkol problemiyle mücadele eden Dovlatov, eserlerinin Rusya'da yayımlanmaya başlamasından bir yıl sonra ve SSCB'nin dağılmasından bir yıl önce, 24 Ağustos 1990'da kalp yetmezliği nedeniyle 48 yaşında New York'ta hayatını kaybeder.

¹¹⁴² Мышалова, (1995), 172.

¹¹⁴³ Мышалова, (1995), 179.

¹¹⁴⁴ Смирнова, (2012), 543.

Saşa (Aleksandr Vsevolodoviç) Sokolov (1943- ...)

Aleksandr Vsevolodoviç Sokolov, Kanada’da bir dönem Sovyet Büyükelçiliği müsteşarlığı yapmış Vsevolod Sokolov’un oğludur. Geleceğin yazarı, ebeveynleri Ottawa’da bir iş gezisindeyken doğar. 1946’da babası ajanlık yaptığı gerekçesiyle suçlanır ve Kanada’dan sınır dışı edilir. 1947’den itibaren aile Moskova’da yaşamaya başlar.

1950’de Saşa ilkokula başlar. Ancak Sovyet eğitim sistemine ve dil farklılığına alışmakta güçlük çektiği için özel bir okulda öğrenim görür. Eğitimini tamamladıktan sonra geleceğin yazarı 1962’de Askeri Yabancı Diller Enstitüsü (Военный институт иностранных языков)’ne girer. Öğrenim gördüğü süreçte Saşa Sokolov’un dünya görüşü şekillenir. Bireysel ve sanatsal özgürlüğe özlem duyar. 1965’de Moskova gayri resmi sanat ve edebiyat topluluğu olan

SMOG'a¹¹⁴⁵ katılır. Bu grubun üyeleri Sovyet sanatçılarıyla bir arada olmaya karşı çıkarlar. Bir buçuk yıl sonra grup yasaklanır.

1965'de enstitüden ayrılarak Moskova Devlet Üniversitesi (Московский Государственный Университет)'ne girmeye çalışır ve 1967'de üniversitenin gazetecilik fakültesinde öğrenim görmeye başlar. Uzaktan eğitime geçiş yapar ve bu sayede gazetecilik yapmaya zaman ayırabilir. 1968'de Orta Volga'da yaşar. *Mariyskaya Pravda* (Марийская правда) gazetesinde üç deneme yazısı yayımlanır. 1969-1972 yılları arasında *Literaturnaya Rossiya* (Литературная Россия) gazetesinin çalışanlarından biri olur. Bu gazetede deneme yazıları, makaleleri ve kısa yazıları yer alır.

1970'li yıllarda bağımsız bir çalışma ortamı yaratmak için prestijli iş yerlerinde çalışmaktan vazgeçer. 1972 yılı Mayıs ayından 1973 yılı Kasım ayına kadar Kalininski Bölgesi Bezborodovski Avcılık İşletmesi'nde görev yapar. Pyatigorsk bölgesinde bulunduğu süre içerisinde *Leninskoye Znamya* (Ленинское знамя) gazetesinde çalışır. Ancak kısa süre sonra redaktörle yaşadığı tartışmadan dolayı gazetenin ayrılma zorunda kalır.¹¹⁴⁶

İlk öyküsü olan *Süt İçin* (За молоком), 1967'de *Novorossiyski Raboçi* (Новороссийский рабочий)'de yayımlanır. Ardından deneme yazıları

¹¹⁴⁵ SMOG – Cesaret, Fikir, Üslup, Derinlik ya da dâhilerin en genç topluluğu. (СМОГ – Смелость, Мысль, Образ, Глубина или самое молодое общество гениев)

¹¹⁴⁶ Буслакова, (2003), 321.

olan *Gökkuşağının Tüm Renkleri* (Все цвета радуги), *Üçüncü Dönemle İlgili Balad* (Баллада о третьем семестре), *Senin Kuzeyin* (Твой север), *Yaşlı Denizci* (Старый штурман) eserleri ortaya çıkar. 1970'li yıllarda, henüz Rusya'da yaşarken *Budalalar Okulu* (Школа для дураков) üzerinde çalışmaya başlar.¹¹⁴⁷ 1973 yılında tamamladığı *Budalalar Okulu* romanının yayımlanması yasaklanır. Sokolov, yeteneklerini vatanında sergileyemeyeceğini anlayınca yurt dışına gitmenin yollarını aramaya başlar. Gelecekte eşi olacak Avusturya vatandaşı İohanna Ştayndl yardımıyla eserin el yazmaları Batı'ya gönderilir. *Budalalar Okulu*, *tamizdat*'ta Rusça olarak basılır. Ardından da 1976-1977 yıllarında eserin İngilizce çevirisi yapılır. Roman çok olumlu değerlendirilir. Esere yönelik yorum yapanlar arasında N. N. Berberova, V. V. Nabokov ve İ. A. Brodski yer alır. V. V. Nabokov'un yorumuyla *etkileyici, trajik ve dokunaklı* kitabın yazarı olarak saygınlık kazanır. Yurt dışına çıkabilmek için vize alır. Bu olay 1975'de Avusturya Sosyal Demokrat Parti Başkanı ve Avusturya şansölyesi Bruno Kreisky'in L. İ. Brejnev ile iletişime geçmesi sayesinde olur. 1975 yılı Ekim ayında eşini ve kızını vatanında bırakarak Viyana'ya gider. Gidişi Rusya'da oldukça tepkiyle karşılanır. Viyana'da İ. Ştayndl ile evlenir.

İlk göç yılları yazar için zorlu geçer. Viyana Mobilya Fabrikası'nda marangozluk yapar. Avusturya'da vatandaşlık alması imkânsızdır. Bu imkânı ancak ona Amerika sağlayacaktır. Kendisiyle Amerika'ya gitmek istemeyen eşinden ayrılır ve tek başına Amerika'ya gider.

¹¹⁴⁷ Смирнова, (2012), 544.

1976'da *Ardis* (Ардис) yayınevinin kurucusu olan ünlü Amerikalı editör K. Proffer, Sokolov'un *tamizdat*'ta yayımlanan *Budalalar Okulu* adlı eseri sayesinde yazarın yeteneğini fark eder ve eser üzerine şöyle der: *Ne çağdaş Rus edebiyatında ne de genel olarak Rus edebiyatında benzeri yok.* (Ничего подобного нет ни в современной русской литературе, ни в русской литературе вообще.)¹¹⁴⁸ N. Berberova ve İ. Brodski ise romanla ilgili olumlu eleştirilerde bulunurlar. Sokolov, bu romanını 1973'te tamamlar, ancak eser 1976'da yayımlanır.

Yazarın ilk romanı olan *Budalalar Okulu*'nda şahsi tecrübe edindiği psikiyatri konusu yansımaları bulur. Sanatçı, ilkokul yıllarında kısa bir süre askeri bir hastanede, ruh ve sinir hastalıkları bölümünde tedavi görmüştür. Yetişkin yaşa geldiğinde ebeveynlerinin girişimleriyle psikiyatri kliniğinde araştırma yürütür. Orada edindiği gözlemleri ve tecrübelerini kalemine yansıtır.¹¹⁴⁹

Roman, İncil'deki şu epigrafla başlar: “*Ama Kutsal Ruh'la dolan Saul, yani Pavlus, gözlerini Elimas'a dikerek, 'Ey İblis'in oğlu!' dedi. 'Yüreğın her türlü hile ve sahtekârlıkla dolu; doğru olan her şeyin düşmanısın, Rabbin düz yollarını çarpıtmaktan vazgeçmeyecek misin? Elçilerin İşleri, 13, 9-10*”

¹¹⁴⁸ Смирнова, (2012), 545.

¹¹⁴⁹ Буслакова, (2003), 322.

(Но Савл, он же и Павел, исполнившись Духа Святого и устремив на него взор, сказал: о, исполненный всякого коварства и всякого злодейства, сын диавола, враг всякой правды! Перестанешь ли ты совращать с прямых путей Господних?

Деяния Святых Апостолов, 13, 9-10)

Budalalar Okulu eserinde kahraman, zihinsel engelli çocuklar için olan özel bir okulda okumaktadır. Fakat hastalığı, sınıf arkadaşlarının çoğunun durumundan farklıdır. O sınıf arkadaşları gibi yangın merdivenine kedi asmaz, saçma davranışlarda bulunmaz, kimsenin yüzüne tükürmez veya idrarını cebine yapmaz. Vodokaçka lakaplı edebiyat öğretmeninın söylediğine göre, kahramanın seçici bir hafızası vardır. Sadece hayal gücünü etkileyen şeyi hatırlar ve böylece başkalarının istediği gibi değil, kendi istediği gibi yaşar.

Kahraman, hastalığını ölen büyükannesinden miras aldığına ve hastalığının kalıtsal olduğuna inanır. Sayfiye yerinde uzun süre anne ve babasıyla yaşar. Çevresini doğanın güzellikleri kuşatmıştır. Onu tedavi eden Dr. Zauze, hastalığın ilerlememesi için şehir dışına çıkmamasını tavsiye eder, ancak kahraman doğanın güzelliklerini görmeden yaşayamayacağını, bunun için gerekirse şehir dışına gidebileceğini düşünmektedir.

Hastalığının en ciddi belirtisi bölünmüş kişilik, öteki ile sürekli bir diyalog halinde değildir. Zamanın göreceliğini hissederek, tıpkı hayatı

elementlerine ayıramayacağı gibi onu *diin, bugün, yarın* gibi zaman dilimlerine ayıramaz.

Özel okul müdürü Perillo okulda oldukça aşağılayıcı bir sistem uygular. Öğrencilerin terliklerini, üzerinde büyük harflerle engelli okulunda öğrenim gördüğünü yazan bir poşette taşımalarını zorunlu kılar. Kahramanın sevdiği coğrafya öğretmeni Pavel Petroviç Norvegov, müdürün bu kararını protesto etmek için genelde ayakkabısız gezer.

Kahraman da Norvegov gibi dürüst bir insan olmak ister. Norvegov ona *genç arkadaşım* diye hitap eder. Okuması için ona kitaplar verir. Kahraman otuz yaşındaki biyoloji öğretmeni Veta Akatova'ya aşık olur. Okulu bitirip mühendislik eğitimi aldıktan sonra Veta'yla evlendiğini hayal eder. Bir yandan da bu hayallerinin gerçekleşmeyeceğini düşünür. Veta onun için hep bir muammadır. Norvegov'dan öğrendiği kadarıyla kadınlarla ilişki kurmak okul tuvaletlerinde yazılanlardan çok daha farklıdır.

Müdür, Norvegov'u isyana teşvik ettiği gerekçesiyle işten çıkarır. Kahraman bunu protesto etmeye çalışır, ancak müdür onu hastaneye göndermekle tehdit eder. Norvegov son dersinde öğrencileriyle vedalaşırken kovulmaktan korkmadığını, sadece öğrencilerinden ayrıldığı için çok üzgün olduğunu söyler. Kısa bir süre sonra Norvegov ölür. Kahraman okulu bitirir ve insanların içine karışır.

Kahramanın günlüğünün sayfaları biter. Böylece yazar eseri sonlandırmış olur.¹¹⁵⁰

1980’de Sokolov’un yeni romanı *Köpek İle Kurt Arasında* (Между собакой и волком) yayımlanır. Eserin kabataslağı henüz yazar göç etmeden önce yazılmıştır. Yazar, 1970’li yılların ikinci yarısı boyunca söz konusu romanı üzerinde çalışır. O dönem yazarın Kanada ve Amerika’da yaşadığı yıllara denk gelir. Sokolov, *Köpek ile Kurt Arasında* romanına bu adı verirken esin kaynağını şöyle anlatır: “Nabokov, Carl Proffer¹¹⁵¹ aracılığıyla bana Puşkin’in köpek ve kurt üzerine ilginç satırları olduğuna dair kopya verdiğinde, ben artık bu adı seçmiştim. Bu satırları aradım ve ‘Yevgeni Onegin’ de buldum. Onları epigraf olarak kullandım. Sonraları onlar benim çok işime yaradı.” (Я уже выбрал это название, когда Набоков подсказал мне через Карла Проффера, что у Пушкина есть интересные строчки по поводу собаки и волка. Я начал искать и нашел эти строчки в ‘Евгении Онегине’, взял их эпиграфом. Потом они мне очень пригодились.)¹¹⁵²

Eserde gizli bir otobiyografik temel vardır. Bu temel, yazarın avcılık işletmesinde, vahşi doğada avcı olarak çalıştığı dönem edindiği gözlemleri ve düşünceleridir. Eserin bir konusu yoktur. Anlatım unsurları, dil yapısı, deyim, atasözü, deyiş, hatıralar ve kinayeli sözler, romandaki karmaşık bağı gösterir. Eserde apokrif kahramanlar

¹¹⁵⁰ https://briefly.ru/sokolov/shkola_dlja_durakov/

¹¹⁵¹ Amerikalı yayımcı.

¹¹⁵² Глэд, (1991), 194.

bulunur. Bunlar kitabın başka dile çevrilmesinde sorun yaratırlar. Yazar, ulusal bilincin belirtisi olarak kitaptaki tüm detayları önemli ve anlaşılır bulan göçmen arkadaşlarına seslenir. Romanın adında içeriğini başka halklardan kişilerin anlayamayacağı, örneğin şivelerin birebir çevirisinin anlamsız olacağına dair imalar vardır.¹¹⁵³

Sokolov'un romanının Rus yaşamına içeriden bakabilenlere ilginç geleceği anlatılmaktadır. Eserdeki anlatıcı kahraman, yazarın avcılık işletmesindeki öncül kişisi, Yakov İlyiç Palamahterov'dur. Romanda toplam on sekiz bölüm vardır. Bölümlerin adlarından konunun hangi anlatıda kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Zaman zaman anlatıcının yazar olduğu hissedilir. Yazar, olup bitenleri değerlendirir, çıkarımlar yapar, izlenimlerini paylaşır. *Avcının Notları* (Записки охотника) olarak adlandırılan bölümlerde şiirler yer alır. Bu başlık, okuyucunun aklına İ. S. Turgenyev'in *Avcının Notları* eserini getirir. Ayrıca eserde A. P. Çehov'un öyküsüyle de benzerlikler görülür. Örneğin; *Kabuğuna Sinmiş Adam* (Человек в футляре -1898)'da geç kalan avcılar birbirlerini farklı öyküler anlatarak eğlendirirler.¹¹⁵⁴

Romanda olay örgüsü Palamahterov'un koltuk değnekleriyle başka bir köyden evine dönerken karşısına bir köpeğin çıkmasıyla başlar. Ancak Palamahterov karanlıkta köpeği kurt sanır. Tasmaından tutarak koltuk değnekleriyle köpeğe vurmaya başlar. Köpek tasmaını koparır ve kaçar. Sonraki günün sabahında avcılar, Palamahterov'un tazı

¹¹⁵³ Буслакова, (2003), 324.

¹¹⁵⁴ Буслакова, (2003), 325.

köpeklerinden birine vurduğunu öğrendiğinde, onun kapı eşiğinde bıraktığı koltuk değneklerini çalarlar. Palamahterov ve avcılar arasındaki düşmanlık, bu olayla birlikte başlamış olur. Sonunda Palamahterov avcılarının iki köpeğini öldürür. Bu sebepten dolayı avcılar Palamahterov'u bir çukurun içindeki suda boğarlar.¹¹⁵⁵

N. V. Gogol'un *Ölü Canlar* (Мертвые души) romanında Rusya, yeryüzünde olan her şeyi alıp götürmek için uçan bir troykaya dönüşmelidir. Sokolov'un romanında da uçma motifi önemlidir. Kahramanlardan birinin ülkesinde kirden geçilemeyen yerlerden havalanarak geçebilsin diye kanatları vardır. Gogol'un eserlerindeki başka bir önemli motif de yol motifidir. Saşa Sokolov'un söz konusu romanında da yol motifi felsefi düşüncelerin temelini oluşturur.¹¹⁵⁶

1985'de ise Sokolov'un *Palisandriya* (Палисандрия) adlı romanı çıkar. Sanatçının bu eserinden finansal beklentileri oldukça yüksek olur. Nabokov'un *Lolita* eserinin yazarın maddi sorunlarını giderdiği gibi, *Palisandriya*'da Sokolov'a aynı derecede olanaklar sağlayabilirdi. Ancak durum yazarın beklentileri doğrultusunda olmaz. Romanın İngilizce çevirisi 1989'da yayımlanır.¹¹⁵⁷

Palisandriya adlı eser dört ciltten oluşur. Ayrıca eserde önsöz ve son söz de yer alır. Romanın kahramanı olan Palisandr Dalberg, Kremlin'de doğar. Ebeveynleri esrarengiz bir şekilde ve erken yaşta

¹¹⁵⁵ Глэд, (1991), 194.

¹¹⁵⁶ Буслакова, (2003), 326.

¹¹⁵⁷ Смирнова, (2012), 545.

ölünce Palisandr adeta Kremlin'in öksüz yavrusu, hükümetin oğlu olur. Bu uzun öykü de Palisandr'ın yaptığı yolculukları anlatır. Eser, kahramanın anılarıyla doludur. Yaşadığı süre boyunca farklı devlet sistemlerine tanıklık eder. Aynı ayrı bölümlere ayrılan eserde ortak nokta, karakterlerin ölmesidir. Romanın prolog kısmında sahte Beriya asılır. *Sürgün Kitabı* (Книга изгнания)'nda pelüş Stalin korkudan ölür. *Cesaret Kitabı* (Книга дерзания)'nda kahramanın isabetli atışı balmumu manken Brejnev'e denk gelir. *İntikam Kitabı* (Книга отмщения)'nda Beriya'nın şüpheli ikizi binbaşı Hekuba'yı vururlar ve son olarak *Mesaj Kitabı* (Книга послания)'nda entrikacı Andropov'un koltuğu boşalır. Eserin anlatımı esnasında Kremlinliler ile ilgili olarak çok sayıda fıkra, söylenti ve dedikodulara yer verilir. Kremlin duvarlarının koruması altında barış içinde yaşayan Palisandr, dolaylı yoldan Stalin'in ölümünden sorumlu tutularak cennetten kovulur. Kurumun manastır baş rahibesi Şagane Homeyni'ye aşık olur. Kahramanın rakibi ise kendi dayısı Lenya'dır. Son kitapta iktidar tarafından yurt dışına gönderilen Palisandr, dünyaca ünlü bir yazar olarak ünlenir ve Rusya'dan ülkesine dönüp hükümdar olmasını teklif eden bir telgraf alır. Kahraman 1999'a kadar devam eden sürgünden döner. Romanda kahramanın çocukluk yılları ve sonrasında da Stalin ve Beriya'nın yönetimde olduğu yıllara denk geldiği dönem, altın çağ olarak adlandırılır. İki yaşlı ilah Stalin ve Beriya'nın ölümünün ardından bu çağ sona erer ve Palisandr'ın yönetimde olduğu yeni bir dönem başlar. Palisandr XXI. yy.'da Rusya hükümdarı olur. Eserin kahramanı Palisandr, zamanla kötü bir insana dönüşür. Eserdeki avukat Pyotr Fyodoroviç Moderati, geleceğin yöneticisi olan Palisandr

ile karşılaştığında onun bu görev için yetersiz kalacağına farkına varır ve onu aynaya bakmaya zorlar. 1999'dan 2044'e kadar ülkeyi yönetmiş olan Palisandr, aynaya baktığında artık o bir zamanların yetim genç Palisandr'ı olmadığını, oldukça yaşlandığını görür. Ancak anlatıcı bu durumun daha önce fark edilmesini istememiştir. Anlatıcı öncelikle Palisandr'ın ilişkilerindeki yakınlaşmalarda gösterdiği başarıya, gücüne ve insanlar üzerindeki etkisine vurgu yapar. Okuyucu da onun bu yönlerine hayranlık duyar. Sokolov, *Lolita* eserinin temel konusunu kendi romanında canlandırarak kahramanı eserin sonunda kendisinden yaşça büyük kadınlara karşı eğilimli biri olarak betimler.¹¹⁵⁸

Sokolov, *Pelesenk* eserinin anıların, tarihi, erotik ve polisiye bir romanın yani modern edebi türlerin tümünün yansıması olduğunu söyler. Eser, Rus edebiyatındaki postmodern eserler arasında yerini alır.¹¹⁵⁹

Göçmen yazar Vasili Aksyonov, 21 Mayıs 1986'da Washington'da John Glad'a verdiği röportajda Saşa Sokolov'la ilgili olarak "... oldukça ilginç bir nesir yazarı yetişiyor." (... очень интересный прозаик растёт.)¹¹⁶⁰ der.

Eleştirmenlerin düşüncelerine göre yazarda Jorge Luis Borges, James Joyce, Nabokov ve hatta Kafka gibi yazarların etkisi olduğu söylenir.

¹¹⁵⁸ Смирнова, (2012), 550-551.

¹¹⁵⁹ Мышалова, (1995), 135.

¹¹⁶⁰ Глэд, (1991), 81.

Yazarın dilinde arkaizm ve geçmişe özlem vardır. Yazar, sıra dışı bir dil kullanır.¹¹⁶¹ Yazar P. Vayl ve A. Genis bu konuda şunları söyler: “*Sokolov, yaşayan ve doğal olan kelimelere güvenir. Sokolov dilin panteizmini bilir. Dil yapılarının herhangi bir kısmına bağımsız bir anlam verebilir. Onda konuşan kelime bilgisi, fonetiği, sözdizimi, dilbilgisi mevcuttur. Sokolov öneki, soneki, fil çekimini, ismin hallerinin son ekini hevesle dinler.*” (Соколов с доверием относится к словам живым, естественным. Соколов исповедует пантеизм языка. Он умеет наделять самостоятельным значением любую часть языковых структур. У него говорящая лексика, фонетика, синтаксис, грамматика. Соколов охотно вслушивается в приставку, суффикс, глагольную форму, падежную флексию.)¹¹⁶²

Kendisi de eserlerinde dile verdiği önemi şu cümlelerle ifade eder: “*Benim için yazarın değeri dilindedir, bana dil gereklidir... Nesir, romanın neyle ilgili olduğu beni ilgilendirmedeğinden en başından sonuna kadar büyülemelidir.*” (Для меня значение писателя – в его языке, мне нужен язык... Проза должна завораживать с самого начала и до конца, чтоб мне было неинтересно, о чем этот роман.)¹¹⁶³

Sokolov, Batı edebiyatına büyük önem verir. Batılı yazarların eserlerini ilgiyle okur. Rus edebiyatına ise daha mesafeli bir duruş sergiler: “*Rus edebiyatını iyi bilmiyorum, hiçbir zaman da merakım*

¹¹⁶¹ Глэд, (1991), 82.

¹¹⁶² *Литературное обозрение*, 1993, No: 1/2, 13-16.

¹¹⁶³ *Октябрь*, 1989, No: 8,199.

olmadı, sıkılırım. Nadir istisnalar dışında Sovyet yazarların yazdığı eserleri okumak ilgimi çekmedi. Zevklerim, neslimin çok sayıda yazarının zevkleri gibi batılı yazarların etkisi altında oluşmuştur.” (Я не знаю русскую литературу хорошо, и никогда ею не увлекался, и мне она просто скучна. Мне не было интересно читать вещи, написанные советскими писателями, за редким исключением. (...) Я ориентировался на Запад. Мои вкусы, как и вкусы многих писателей моего поколения, сложились под влиянием западных писателей.¹¹⁶⁴

Sanatçının eserlerinde olay zenginliği görüldüğü için bu olaylar arasından onun gerçek yaşamına ait olanlarını seçmek mümkündür. Yazar bu konu üzerine düşüncelerini belirtirken şöyle der: “*Kendi biyografimi yazmıyorum. Başkası istediği zaman ona başvuruyorum.*” (Я не пишу своей биографии. Я к ней обращаюсь, когда того требует чужая.)¹¹⁶⁵

Palisandr Ben Miyim? (Palissandre c`est moi?) başlıklı denemesinde yazar söylendiği üzere *Pelesenk* eserinin kahramanının prototipi olmadığını ve eserde otobiyografik öğelerin görülüp görülmediği üzerine şu bilgiyi sunar: “*Beriya`nın yeğenine, Rasputin`in torununa ya da en azından hermafrodite benziyor muyum?*” (... похож ли я на

¹¹⁶⁴ Глэд, (1991), 196.

¹¹⁶⁵ Атрощенко А.С. (2012). Факт личной биографии как материал для формирования удожественного образа в эссеистике Саши Соколова. *Вестник ТГГПУ*. №4., 65.

племянника Бери, внука Распутина или хотя бы на гермафродита?¹¹⁶⁶

1989'da yazarın Rusya'ya dönüşü, planlarını anlattığı birkaç röportajla kutlanır. Yazar, yapılan röportajların birinde, göçmen yıllarının özeti niteliğinde olan şu sözleri dile getirir:

Artık buraya geldikten sonra, bir yazar için Moskova'dan daha ilginç bir yer olacağını sanmam, ben de burada yaşamak istiyorum. Gördüklerim artık bana yeter. Ellinci ülkede de aşağı yukarı aynı şey olacağını, alışıldık Rusya atmosferinin orada da olmayacağını anlamak için beş ülke görmek yeterli. (Теперь, приехав сюда, подозреваю, что для писателя нет более интересного места, чем Москва, и я хочу жить здесь... Мне уже достаточно того, что я видел... Достаточно увидеть пять стран, чтобы понять, что в пятидесяти будет более или менее то же самое, и что привычной российской атмосферы не будет и там.)¹¹⁶⁷

Yazar Rusya'da geçirdiği son yıllarında da eserler üretmeye devam eder. Bu eserleri arasında 1989'da *Yunost*'ın on ikinci sayısında yayımlanan *SMOG'un Genel Defteri veya Grup Portresi* (Общая тетрадь или групповой портрет СМОГа), 1990'da *Literaturnaya Gazeta*'nın on sekizinci sayısında yer alan *Telaşlı Kukla* (Тревожная

¹¹⁶⁶ Атрощенко (2012), 66.

¹¹⁶⁷ Смирнова, (2012), 545.

куколка) ve 1991’de *Oktyabr*’ın ikinci sayısında basılan *Aydınlanma Belirtisi. Öykü Nesri Girişimi* (Знак озарения. Попытка сюжетной прозы) yer alır.¹¹⁶⁸

Uzun süre yeni eser üretmeyen Sokolov, kendi kabuğuna çekilerek sakin bir yaşam sürmeye başlasa da sanatıyla birçok Rus çağdaş yazara esin kaynağı olur. Uzun sessizliğinin ardından 2010’da yazarın *Flornit* (Флорнит) adlı eseri, İsrail dergisi olan *Zerkalo* (Зеркало)’nun otuz beşinci ve otuz altıncı sayılarında yer alır. *Flornit*, yazarın *Akıl Yürütme* (Рассуждение) ve *Gazibo* (Газибо) adlı çalışmalarıyla birlikte 2011’de *Üçüz Tablo* (Триптих) kitabında bir araya getirilir. Her üç metin de kapsamlı, şiir türünde yazılmış ancak ölçü ve kafiyesi olmayan, numaralandırılmış bölümlere ayrılmış olarak verilir.¹¹⁶⁹

Saşa Sokolov, Rus göçünün önde gelen yazarlarından olan Vladimir Nabokov’un övgüsünü kazanmanın yanı sıra, eleştirmenler tarafından da sanatından övgüyle bahsedilen bir yazar olmuştur. Andrey Bitov, Vasili Aksyonov, Mihail Şişkin, Tatyana Tolstaya, Aleksandr Goldşteyn, Aleksey Tsvetkov vs. Sokolov’un eserlerinde yer verdiği figürlerin önemini vurgulamışlardır. Kaliforniya Üniversitesi’nin Saşa Sokolov’a ayrılan bölümünde yazarın *Literaturnaya Rossiya*’da yazdığı makaleleri yer alır. Sokolov’un eserleri İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Yunanca, Lehçe, Korece dillerine

¹¹⁶⁸ Мышалова, (1995), 133.

¹¹⁶⁹ Егоров, М.Ю. (2012). Нарциссическая повествовательная структура «Флорнита» Саши Соколова. *Ярославский педагогический вестник*. №4.

çevrilir. Saşa Sokolov, 1982’de Andrey Belıy, 1986’da *Oktyabr* (Октябрь) dergisi ve 1996’da Uluslararası Puşkin ödülleri kazanır.¹¹⁷⁰ Kazandığı ödüllerle başarısını taçlandıran yazar, göç ettikten sonra vatanına geri dönen üçüncü dalga Rus göçmen yazarlar arasında yerini alır.

¹¹⁷⁰ Диваков, С. В. (2012). *Творчество Саши Соколова (проблемы жанра)*. Тверской государственный университет. научный руководитель: Редкин В. А. Тверь, 2012.

Yuri Vitalyeviç Mamleyev (1931-2015)

Rus yazar ve filozof Yuri Vitalyeviç Mamleyev, 1931'de Moskova'da doğar. Babası bir psikiyatri profesörüdür. Stalin terörünün hüküm sürdüğü yıllarda hayatını kaybeder. 1950'li yılların sonunda, Mamleyev'in Yujin sokağındaki evinde *Yujin Topluluğu* (Южинский кружок) olarak adlandırılan, ezoterikler, yazarlar, ressamlar ve muhaliflerden oluşan resmi olmayan bir topluluk oluşur. Bu topluluğun atmosferini yazar, *Moskova Gambiti* (Московский гамбит) romanında anlatacaktır.¹¹⁷¹

Mamleyev, 1955'te orman mühendisliği enstitüsünü bitirerek mühendis olur. İşçi gençliğe ikinci öğretimde matematik dersi verir.

¹¹⁷¹ Казак, В. (1996). Лексикон русской литературы XX века. М.: РИК "Культура", 250–251.

1953'ten itibaren Hint felsefesi, teosofi ve ezoterik¹¹⁷² öğretiler üzerine çalışır. 1958'den itibaren Moskova'daki evi kendisiyle aynı görüşte olan yazar ve sanatçıların buluşma noktası olur. 1953'ten 1973'e kadar Mamleyev, nesir alanında yüzden fazla eser üretir. Bu eserlerinin sansür nedeniyle SSCB'de yayımlanmayacağını farkındadır. *Samizdat*'ta arkadaşları ve akrabaları arasında metinleri ve okumalarının yer aldığı ses kayıtları yayılır. 1974 yılı yazında yönetim, yazarın göç etmesine izin verir. Bunun üzerine yazar 1975'te eşiyile birlikte Amerika'ya göç eder ve 1983'e kadar orada yaşar.

Mamleyev ismi ilk olarak 1975'ten itibaren *Noviy Jurnal* ve *Tretya Volna* (Третья волна) dergilerinde görülür. Sonraları ise seçme öyküleri M. Şemyakin'in edebiyat yıllığı olan *Apollon*'da yer alır. Ardından *Gnosis* (Гнозис) ve *Eho* dergilerinde de çalışmaları yayımlanır.

Amerikan derlemesinde Mamleyev'in *Cehennem Üzerindeki Gökyüzü* (The Sky Above Hell-1980) (adını yazarın *Cehennem Üzerindeki Gökyüzü*; Небо над адом adlı öyküsünden almıştır) adlı yazısı çıktıktan sonra, yazar *Uluslararası Şair, Deneme, Roman Yazarı Kulübü*; International PEN:Poets, Essayists, Novelists Club)'ne üye olarak kabul edilir. *Gogen'in İçyüzü* (Изнанка Гогена-1982) derleme kitabında Mamleyev'in on öyküsü yer alır. 1985'te *Moskova Gambiti* romanını bitirir. Bu roman 1960'lı yıllarda Moskova'da

¹¹⁷² Ezoterik: Belirli bir insan topluluğunun dışında kimseye bildirilmeyen, yalnızca sınırlı, dar bir çevreye aktarılan her türlü bilgi, öğretisi.

gizemli yeraltı çevrelerinin anlatıldığı bir eserdir. 1966-1968 yılları arasında yazılan *Bağlantı Çubukları* romanı, ancak yirmi yıl sonra yayımcısıyla buluşur. 1990'da Sovyetler Birliği'nde yeniden yapılanma dönemi sayesinde, içinde göç öncesi yazdığı öykülerinin yer aldığı kitabı çıkar.

Amerika'da yaşadığı dönemde Cornell Üniversitesi'nde akademisyenlik yapan Mamleyev, ardından Paris'e yerleşir. 1983'te Fransa'ya taşınır. Meudon Enstitüsü (Медонский институт)'nde ve ardından Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü (Институт восточных языков и цивилизаций)'nde Rus Dili ve Edebiyatı, ayrıca Rus kültürü dersleri verir. *Gnozis* (Гнозис), *Strelets*, *Kontinent* dergilerinde ve *Apollon* ve *Çast Reçi* (Часть речи) edebiyat yıllıklarında çalışır. 1980'lerde göçmen yayınevi olan *Tretya Volna* (Третья волна)'da Mamleyev'in *Gogen'in İçyüzü* (1982), *Canlı Ölüm* (Живая смерть-1986) ve en ünlü eseri *Bağlantı Çubukları* (Шатуны-1988) yayımlanır. Yazarın çok sayıda eseri temel Avrupa dillerine çevrilir ve tüm dünyaca tanınır.¹¹⁷³

Mamleyev, *Bağlantı Çubukları* adlı romanında kullandığı yöntemi betimlerken şöyle yazar: “*Psikopatolojiyle bağlantılı birçok gerçek durumu kullandım. (...) İnsan ruhunun en yasak ve karanlık alanlarına nüfuz etmek için içgüdümü kullandım.*” (Я использовал многие реальные ситуации, связанные с психопатологией. (...) Я

¹¹⁷³ Казак, (1996), 250-251.

использовал интуицию, чтобы проникнуть в наиболее запретные, темные области человеческой души.)¹¹⁷⁴

Bağlantı Çubukları romanının konusu, öldürülen kişinin ruhunun gizemine ve dolayısıyla diğer dünyaya gizlice girmesi uğruna işlenen cinayettir. Mamleyev'in acımasız, çoğu zaman acı çeken nesrindeki arayışların derinliğini gösterir. Yazarın kendisi de bu satırları yeniden okurken bazen dehşete düşer. Mamleyev karanlığa dalarak insan ruhunun ışığını ortaya çıkarmaya çalışır ve o ışığın giderek büyümesini sağlar.

Mamleyev'in tüm eserlerinin manevi temeli, varoluşa dahil birçok reenkarnasyonun bir aşaması olarak dünyevi yaşamın gerçekleştirilmesidir. Ölüm, ölümsüz *ben*'in vücuttan kurtuluşu anlamına gelir. Ancak metafizik üzerine bir dizi makale yayımlayan Mamleyev, bu bilinçle hayatını daha güvenilir ve özgür bir şekilde yönlendirebilen inançlı insanları eserlerinde betimlemez, aksine Mamleyev, şeytani güçlerin hakim olduğu insanları tasvir eder. Onun kahramanları öldürülen, tecavüz edilen, işkence gören kişilerdir, çünkü tamamen maddi ve cinsel çıkarlara kapılıp gitmişlerdir.¹¹⁷⁵

Yu. Mamleyev'in kahramanları, *Sabah* (Утро) ve *Spinoza'nın Son Alameti* (Последний знак Спинозы) eserlerinde olduğu gibi canavara dönüşen ya da insanların ölümünden mutluluk duyanlardır.

¹¹⁷⁴ Агеносов, (1998), 491.

¹¹⁷⁵ Казак, (1996), 250-251.

Dikkat ettiği konu ise, *Kafamı Suyu Sok* (Утопи мою голову) eserindeki gibi bilinçaltı, insan yaşamını etkileyen dünyanın gerçekdışı olaylarıdır. *Budala Yerema ve Ölümler* (Ерема-дурак и смерть) eserinde ise folklorik öğelere yer verir. Bu öğeler bir yandan genelleme yapma imkanı sağlarken, diğer yandan gerçeküstü öykülerde pesimistliği daha iç açıcı hislerle dengeler.¹¹⁷⁶

1974-1993 yılları arasında göçmen hayatı yaşayan yazar, vatandaşlığı iade edildikten sonra 1991’de Moskova’ya döner. Vatanına döner dönmez Moskova Devlet Üniversitesi (Московский Государственный Университет)’nde Hint Felsefesi dersi vermeye başlar. *Voprosı Filozofii* (Вопросы философии) dergisinde çalışmaları yayımlanır.¹¹⁷⁷

Yazarın vatanında yayımlanan ilk kitabı, öykü derlemesi olan *Başımı Suyu Sok* (Утопи мою голову-1990) olur. Ardından *Sonsuz Ev* (Вечный дом-1991), *Hiçbir Şeyin Sesi* (Голос из ничто-1991) ve kapsamlı bir çalışması olan *Seçmeler* (Избранное-1993) gelir. Bu andan itibaren geniş çaplı olarak Rusya’da eserleri yayımlanmaya başlar. 1990’ların başından günümüze kadar felsefi kitaplar da dâhil otuzdan fazla kitabı, çok sayıda makalesi, röportajı ve radyo ve televizyon konuşması çıkar. 1994-1999 yılları arasında Mamleyev Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesi (Философский Факультет МГУ)’nde Hint felsefesi dersi verir. Felsefe alanındaki

¹¹⁷⁶ Агеносов, (1998), 492.

¹¹⁷⁷ http://www.library.ru/2/lit/sections.php?a_uid=91

öne çıkan çalışmaları, *Hayatın Kaderi* (Судьба бытия-1993) ve *Sonsuz Rusya* (Вечная Россия)'dır.

Metafiziksel problemler, grotesk ve kara mizah, Mamleyev'in eserlerinin ayırıcı özellikleridir. Temel motifler; öteki arayışı, absürd, delilik, seks, ölüm ve yoksunluktur. Mamleyev'in yaratıcı yöntemi, eleştirmenler tarafından kavramsalılık, sürrealizm, edebi satanizm gibi çeşitli tanımlarla tanımlanmıştır. *Mamleyevşçina* terimi (*dostoyevşçina* ile benzer şekilde) popülerlik kazanmıştır. Yazar kendine *soyut realist* (метафизический реалист) (Dostoyevski'nin *soyut gerçekçiliği* ile benzerlik gösterir) demeyi tercih eder. Mamleyev'in fikirleri, imgeleri ve üslubu, Rus kültürü üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir ve kendisi hayatının sonuna kadar klasik ve vizyoner olarak tanınmıştır.¹¹⁷⁸

Sanatçı, eserlerinde kahramanlarını ve doğal olarak okuyucuyu nasıl bir atmosferde yaşattığını şöyle betimler: “*Kahramanı ve onunla birlikte okuyucuyu, bazı tüyler ürpertici haramilerin ve garip, bir görünüp bir kaybolan iblislerin ortaya çıktığı, düşmanca ve yabancı bir dünya çevreler.*” (Героя, а вместе с ним и читателя, окружает враждебный и чуждый им мир, населенный какими-то хохочущими харями и странными, то появляющимися, то исчезающими демонами.)¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁸ Казак, (1996), 250-251.

¹¹⁷⁹ Дарк, О. (2000). Маска Мамлеева. *Знамя*. No:4.

Mamleyev, eserlerinde yer verdiği kişileri nasıl seçtiğini belirtirken şöyle der: “ *‘Tipik insanları’, ‘ortalama bir kişiyi’ vs. tasvir etmedim, aksine, genelde istisnai durumlarda sıra dışı insanları anlattım.*” (Я не изображал ‘типичных людей’, ‘среднего человека’ и т.д., наоборот, я обычно описывал исключительных людей в исключительных ситуациях.)¹¹⁸⁰

Yazarın *Siyah Ayna* (Черное зеркало) öyküsünde, “*Odanın ortasında kocaman siyah bir ayna vardı.*” (Посреди комнаты висело огромное черное зеркало.) cümlesine rastlarız. Öykünün kahramanı Semyon İlyiç bu aynada kendi kaderini görmeyi umar, çünkü Tanrı’nın olmadığı düşüncesiyle uzun süredir cebelleşen Semyon İlyiç de dahil olmak üzere, aynaya hiçbir şey yansımıyordur. Aynanın siyah olması veya hiçbir şey yansıtmaması onu şaşırtmaz. Mamleyev’in kahramanları yansımaları reddeder ve bilinçsiz, öznel bir dünyada yaşarlar. Sonuç olarak postmodern bir açıdan bakıldığında, bu dünya normal değildir.¹¹⁸¹

1990’lı yıllarda postmodern edebiyatta mitolojiye eğilim görülür: boşluk, öteki dünya, ölüm. Örneğin; Mamleyev’in *Düğün* (Свадьба) öyküsünde, orman kulübesinde yapılan bir düğün esnasında damat ölür, ancak misafirler çalan şarkıyı yarıda kesmek istemezler. Bu nedenle düğün devam eder. Bu durumda gelin damatsız kalır. Gelinin

¹¹⁸⁰ Дарк, (2000).

¹¹⁸¹ Адамович, М. (2002). Соблазненные смертью. Мифотворчество в прозе 90-х: Юрий Мамлеев, Милорад Павич, Виктор Пелевин, Андрей Дмитриев. *Континент*. No: 114.

yardıma bir ormancı koşar, yani aslında şeytandır o. Ölü damadı masaya oturtup düğüne devam ederler.

Folklorik bir motif olan *ölü misafir* motifi, Mamleyev'in nesrinde oldukça sık karşımıza çıkar. *Para* (Валюта) adlı öyküde yazar, devletin ödemeleri para karşılığı değil de tencere, kitap, gıda ürünü gibi mallarla ödendiği Sovyet dönemindeki duruma değinir. Eserdeki kahramanlar para yerine ödeme olarak tabut alırlar. Tabutlardan biri daha önce kullanılmış, biraz eskimiştir. Onu hiçbir eşya ile değiştiremeyeceklerini anlayan Suçkov çifti, tabutu mobilya haline getirmeye karar verir. (Şunu belirtmek gerekir ki, söz konusu postmodern metin, XX. yy.'ın sonunda gerçek olmuştur. Kanadalı bir dizayner, tabuttan mobilya üretir. Fikri, muazzam bir başarı elde eder.) Mamleyev'in kahramanlarının şansları pek yaver gitmez. Tabuttan, ölmüş olan tabutun gerçek sahibi çıkar. Ölü sahip, başkasının malını almama yasağını çiğnedikleri için Suçkov çiftini cezalandırır.¹¹⁸²

Metafizik Gerçekçilik (Метафизический реализм) edebiyat akımının öncüsü olan Mamleyev, *Gezinme Zamanı* (Блуждающее время-2001), *Barış ve Kahkaha* (Мир и хохот-2003), *Süptil Dünyaya Rus Gezileri* (Русские походы в тонкий мир-2009) (*Rusya İle Baş Başa* (Наедине с Россией) ve *Rusya'nın Metafizik Sureti* (Метафизический образ России) öyküleri de bu kitap içerisinde yer

¹¹⁸² Адамович, М. (2002).

alır) ve *Ruh İmparatorluğu* (Империя Духа-2010), yazarın geç dönem eserleri arasındadır.¹¹⁸³

Felsefi bir kitap olan *Ebedi Rusya* (Россия вечная)'da yazar, Rusya'nın tüm dünyayla ilişkisi, evrensel değeri, Rus kültürü, gündelik hayat ve insanın manevi dünyası gibi konulara değinir. Eserde metafizik gerçekçiliği şöyle tanımlar:

... metafizik gerçekçilik tamamıyla düz yazıdaki belirli bir akımdır. O, dünyanın bir bütün olarak görüntüsüdür. Metafizik, edebiyatta her zaman mevcuttu, çünkü bütün yazarlar manevi hayatla ilgileniyordu. Dante, Puşkin, Goethe ve Dostoyevski'de de durum böyle. Eski edebiyatta efsaneler, mitoloji, Farsça şiirde mistik metinlerin karakterini kazanmıştır. Ancak, özünde, her şey tek bir sisteme bağlandığında, bu, somut metafizik gerçekçilik olarak adlandırılmaz. (... метафизический реализм – это все-таки определенное течение в прозе. Это характер изображения всего мира в целом. Метафизика как таковая присутствовала в литературе всегда, поскольку все писатели касались духовной жизни – это есть и у Данте, и у Пушкина, и у Гёте, и у Достоевского. В древней литературе она приобретала характер легенд, мифологии, в персидской поэзии – мистических текстов. Но, по существу, это нельзя

¹¹⁸³ Семенова, Е. (2011, 17 Şubat). “Метафизический реалист Пушкин”, Независимая газета.

назвать конкретным метафизическим реализмом, когда все сцеплено в единую систему.)¹¹⁸⁴

Yazar, Rus PEN Kulübü (Русский ПЕН-центр), Yazarlar Birliği (Союз Писателей), Oyun Yazarları Birliği (Союз Драматургов) ve Hindistan İle Uluslararası Kültür İlişkileri Derneği Yürütme Komitesi (Исполком Международного общества культурных связей с Индией)'nin üyelerindendir. Mamleyev'in eserleri İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Hollandaca, Yunanca, Çekçe, Romence, Bulgarca, Sırpça ve Çinceye çevrilir. 2007'de Rusya başkanının kararıyla dostluk nişanına layık görülür. Mamleyev'in çalışmaları çeşitli edebi bağışlar ve ödüller kazanır. 2000 yılında Andrey Bely'in adını taşıyan ve uluslararası prestiji olan Puşkin Ödülü'nü (Almanya) alır.¹¹⁸⁵

Yazar ve filozof Yuri Vitalyeviç Mamleyev, 25 Ekim 2015'te, 84 yaşında Moskova'da hayatını kaybeder.

¹¹⁸⁴ http://www.ng.ru/person/2011-02-17/2_mamlev.html

¹¹⁸⁵ http://www.library.ru/2/lit/sections.php?a_uid=91

Andrey Donatoviç Sinyavski (1925-1997)

Andrey Donatoviç Sinyavskiy, yazar, edebiyatçı ve eleştirmendir. 8 Ekim 1925'te Moskova'da doğar. Babası Donat Yevgenyeviç Sinyavski bir asilzadedir. Donat Sinyavskiy, tam bir devrimci ve sosyalisttir. Sonraları Sovyet hükümetine oldukça sadık kalsa da, bu durum onun 1924 yılından 1950 yılına kadar tutukluluk hayatı yaşamasına engel olmaz. Stalin'in ölümünden sonra af çıkar ve bu affın ardından D. Sinyavski'nin itibarı iade edilir.

Devrimin yanı sıra D.Sinyavski'nin başka bir tutkusu daha vardır, o da edebiyattır. Tüm hayatı boyunca şiir, piyes, uzun öykü ve romanlar yazar. 1920'li yıllarda romanlarından biri yayımlanır. Başarısı devamlı olmaz, ancak hayatının sonuna kadar yayınevlerine eserlerini göndermeye devam eder. Düzenli bir çalışma hayatının olmasının onun için pek bir اهمmiyeti yoktur. Üstelik sosyalist devrimci geçmişinden dolayı bulduğu işlerden de onu sürekli çıkarır dururlar.

Aile, çoğu zaman kütüphaneci olan annenin maaşıyla geçinmek zorunda kalır. Babası oğlunu kendi prensipleri çerçevesinde büyütür. Babasıyla ilgili olarak “*benden bir insan yaratmak istiyordu*” (Хотел сделать из меня человека.) diye anımsayacaktır ileriki yıllarında Andrey Sinyavskiy. Nitekim babasının uğraşlarının boşa gitmediği, geleceğin yazarının başarılarıyla kendini gösterecektir. İleride ünlü bir yazar olduğunda Andrey Sinyavskiy, yarı belgesel öyküsü *İyi Geceler* (Спокойной ночи-1984)’in *Baba* (Отец) başlıklı bölümünde babasını anlatacaktır.

A. D. Sinyavski’nin takma adı *Abram Terts*’dir. Yazar, takma adı üzerine şöyle der:

Abram Terts, tabii ki bendeki ‘ben’ in önemli bir tarafını yansıtan bir edebi maske. Sinyavski bir eleştirmen, Sinyavski bir profesör. Genel olarak akademik bir insan, kısmen mütevazî, böyle uzun uzun düşünmeyi seven bir insan türü. Abram Terts ise küstah, haddini bilmez, hırsız herifin teki. (Абрам Терц - это, конечно, литературная маска, выражающая очень важную сторону моего «я». Синявский — критик, Синявский — профессор... Человек, в общем, академичный, сравнительно скромный, такого созерцательного типа человек... А Абрам Терц - это нахал, наглец, это вор.)¹¹⁸⁶

¹¹⁸⁶ Карпов, А. С. (2011). Эстетические отношения искусства к действительности в творчестве А. Синявского, А. Терца. *Вестник РУДН*, серия Теория языка. Семиотика. Семантика. Москва. № 4, с. 6.

Andrey Sinyavski eğitim hayatına Moskova'da başlar, ancak ortaokulu ailesiyle savaş başladığında gittiği Sızran şehrinde tamamlar. 1943 yılında orduya çağrılır. Sağlık durumuna göre Moskova yakınlarındaki havaalanında radyo tamircisi olarak çalışır. 1945'te Moskova Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'nde uzaktan eğitim almaya başlar. 1946'da tam zamanlı gündüz eğitimine geçiş yapar. Mayakovski'nin sanatı üzerine özel bir seminere katılır. 1949'da üniversiteyi bitirir ve yüksek lisansa başlar. 1950'de *Mayakovski'nin Estetiği Üzerine* (Об эстетике Маяковского) ve *Mayakovski'nin Estetiğinin Temel İlkeleri* (Основные принципы эстетики Маяковского) adlı ilk çalışmaları çıkar. 1952'de yüksek lisansını bitirir. Tez konusu, *M. Gorki'nin 'Klim Samgin'in Yaşamı' Romanı ve XIX. yy. Sonu – XX. yy. Başlarında Rus Toplumsal Düşünce Tarihi* (Роман М. Горького 'Жизнь Клима Самгина' и история русской общественной мысли конца XIX — начала XX века)'dur. A. M. Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsü (Институт мировой литературы имени А. М. Горького (ИМЛИ))'nde araştırma görevlisi olarak çalışır. Enstitüde araştırma görevlisi olarak çalıştığı esnada *Rus Sovyet Edebiyat Tarihi* (История русской советской литературы) eserinin ortaya çıkmasına katkı sağlar. Eserde Gorki ve şair Eduard Bagritski bölümleri yer almaktadır. 1960'da İ. Golomştok ile birlikte Sovyet eleştirmenleri tarafından oldukça olumsuz bir biçimde karşılanan *Pikasso* (Пикассо) adlı kitabı çıkarırlar. 1964'te A. Menşutin'le birlikte *Devrimin İlk Yıllarında Şiir. 1917-1920* (Поэзия первых лет революции. 1917-1920) adlı kitabı çıkarır. O yıllarda oldukça gri bir edebi manzaranın olduğu ortamda

bu eser hem içerik hem de üslup bakımından özellikle de sol eğilimli olanların dikkatini çeker. İçerisinde yer alan az sayıdaki edebi terimle geniş bir kitleye hitap eden bir eser olur.¹¹⁸⁷

1957-1958 yıllarında Moskova Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde XX. yy. Rus şiiri üzerine dersler verir. 1958 yılı baharında ideolojik olarak parti çizgisine uymadığı, sosyalist gerçekçilik ilkelerine aykırı olduğu ve öğrencilerin ahlaki eğitimiyle ters düştüğü gibi gerekçelerle söz konusu ders programdan kaldırılır. Aynı yılın baharında Sinyavski Moskova Sanat Tiyatrosu (Московский Художественный Театр (МХАТ)) stüdyo okulunda ders vermeye başlar. Öğrencileri arasında V. Vısotski de vardır.

Sinyavskiy, bir edebiyat eleştirmeni olarak 1950'li yılların sonundan itibaren aktif olarak çalışmalarını yayımlar. Edebi çalışmalarının çoğu, dönemin oldukça liberal dergilerinden olan *Noviy Mir*'de yer alır. Yönetimin saygı duyduğu bir yazar olan A. Sofronov ve eleştiri makalesiyle İ. Şevtsov'un aydın kesimi karalayan *Yaprak Biti (Yergi mi Yoksa Hakaret mi?)* Тля (Памфлет или пасквиль?) adlı yergi romanı üzerine yazdığı eleştiri makaleleriyle öne çıkar. *Piramitleri Koruyalım! Yevg. Yevtuşenko'nun Sanatı ve 'Bratsk Hidroelektrik Güç Santrali' Şiiri Üzerine Notlar* (В защиту пирамиды! (Заметки о творчестве Евг. Евтушенко и его поэме 'Братская ГЭС')) başlıklı makalesi *Noviy Mir*'de yer alacakken, Sinyavski'nin tutuklanmasının ardından *Grani*'de yayımlanır.

¹¹⁸⁷ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

1965'te *Şairin Kütüphanesi* (Библиотека поэта) serisinde, içerisinde A. Sinyavski'nin tanıtım makalesinin yer aldığı B. Pasternak'ın uzun süredir beklenen kitap cildi çıkar. Söz konusu makaleyi el yazısı haliyle gören Pasternak, hiç kimsenin bu zamana kadar böylesine kesin ve detaylı bir şekilde sanatının özünü ortaya koymadığını söyler.

25 Mayıs 1965'te B. Pasternak'ın kitabı basılır. Aynı yılın 4 Eylül'ünde Andrey Sinyavski tutuklanır ve adından bir süre söz edilmez olur. 16 Aralık 1965'te basılan *Şairin Kütüphanesi* serisinden A. Sinyavski'nin tanıtım makalesi kaldırılır ve yeni dizin ancak 1987'de yayınlanır.¹¹⁸⁸

8 Eylül 1965'te Sinyavski'yi *Abram Terts* adı altında Batı'da yayınlanan eserleri ve Sovyet karşıtı propaganda yaptığı gerekçesiyle tutuklanır.¹¹⁸⁹ Akademisyen V. V. Vinogradov'un gerçekleştirdiği bilirkişi incelemesinde Andrey Sinyavski ve Abram Terts'in aynı kişi olduğu ortaya çıkar. Takma ad altında eserlerini Batıda yayımlayan A.D. Sinyavski ve Yu. M. Daniel, 1922 yılından beri açık yargılanmayla suçlarını inkâr eden ilk Sovyet siyasi tutukluları olurlar. Sinyavski'ye verilen hüküm, kendisine yüklenen Sovyet karşıtı propaganda ve fikirlerini yayma maddesinin azami süresi olan 7 yıl hapistir. Gizli bir genelge onun sadece ağır fiziki işlerde kullanılması emrini verir.¹¹⁹⁰

¹¹⁸⁸ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

¹¹⁸⁹ Tutuklamayla ilgili detaylı bilgi, yazarın *İyi Geceler* romanında yer alır.

¹¹⁹⁰ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

Yazar, kamplarda çalıştırılmak üzere Sovyet hükümeti yetkilileri tarafından nasıl tutuklandığını anlatır:

.... Beni er geç yakalayacaklarını anlamıştık, sadece bu hoş olmayan anı ertelemeye çalışıyorlardı ancak tutuklama oldukça beklenmedik bir şekilde oldu. Beni güpegündüz sokakta tutukladılar. O zamanlar saat başı ücretli olarak öğretmenlik yaptığım Moskova Sanat Tiyatrosu'nun okuluna ders vermeye gidiyordum. Arkamdan bir ses duydum. 'Andrey Donatoviç? Böyle soru sorar gibi bir ses. Kafamı çevirip arkaya baktım, kimseyi görmedim, hızlıca yoluma devam ettim. Orada, ne kadar ustalıkla yapabiliyorlar, tek bir hareketle açık olan arabanın içine itildim. İnsanların çok olduğu bir öğle vakti ve çevrede kalabalık bir halk, gelip geçenler olmasına rağmen sokaktaki hiç kimse bir insanı tutukladıklarını fark etmedi bile. Sonra hemen Lubyanka, soruşturmalar....(.... Мы понимали, что меня рано или поздно схватят, только старались оттянуть этот неприятный момент, тем не менее арест произошел очень неожиданно. Меня арестовали на улице, среди бела дня. Я шел на лекцию в студию МХАТ, где преподавал тогда как почасовик. Сзади раздался голос: 'Андрей Донатович?' Такой вопросительный. Я оглянулся, никого не увидел, стал дальше поворачиваться... ну, и тут, настолько ловко это они умеют, одним движением я был запихнут в машину, которая уже стояла распахнутой. Так что никто на улице, хотя это был людный полдень и кругом толпа

народу, прохожих, никто даже не заметил, что арестовали человека. Ну, а потом сразу Лубянка, допросы...)¹¹⁹¹

Sinyavski'nin kampa geleceğini radyo ve televizyon aracılığıyla duyan tutuklular, onu büyük bir coşkuyla karşılarlar. Yazar kampta geçen sürede ağır fiziki koşullar altında çalışmak zorunda kalır. Talaş çıkarıp taşır. Onun dışında da sürekli hamallık yapar. Yazar kampta kalemini yaşatmaya devam eder ve kamp hayatını anlatırken şöyle der: “*Kampta her boş dakikada karyolaya oturarak bir şeyler yazmaya çalışırdım.*” (В лагере каждую свободную минуту я старался, сидя на койке, что-то писать.)¹¹⁹² Tutukluların içinde oldukça ilginç ve farklı bir dünyadır kamp ortamı. Sinyavski Sovyetler Birliğini tam anlamıyla asıl kamptayken tanıdığını söyler. Kamp hayatını savaşa benzetir: Bir savaştan çok değerli deneyimler elde edilir, ama aynı şey ikinci kez yaşanmak istenmez. Kampta tutuklular kategorilere ayrılmıştır. Yazarın dahil olduğu sınıf, “*tehlikeli devlet suçluları*” (опасные государственные преступники) dır. Bu sınıf mensupları propaganda, terör, casusluk, vatana ihanet gibi suçlardan hüküm giymiş mahkumlardır.¹¹⁹³

Sinyavski, kamp ortamında beslenme koşullarıyla ilgili şöyle der:

Sağlık diye bir şey kalmadı. Kampta tüm dişlerimi kaybettim, bu tamamen kötü beslenmeden kaynaklanıyor. Vitamin yok. Fiziksel

¹¹⁹¹ ГЛЭД, (1991), 177.

¹¹⁹² ГЛЭД, (1991), 174.

¹¹⁹³ ГЛЭД, (1991), 179.

olarak oldukça kötüydü. Ağır işler ve kötü, oldukça tekdüze beslenme. Yılda iki kez, Ekim Devrimi ve 1 Mayıs bayramlarında küçük bir parça et verirlerdi. Ancak bu şu kadarlık bir et parçasıydı. Geriye kalan zamanda ise yavan bir çorba ya da yavan çorba benzeri. (Здоровье ничего оказалось. Только в лагере я потерял все зубы, но это просто от плохого питания. Витаминов нет. Так что чисто физически было очень плохо: тяжелые работы и плохое, очень однообразное питание. Маленький кусочек мяса давался нам два раза в год – на праздник Октябрьской революции и на Первое мая. Но это вот такой кусочек мяса. А остальное время – это баланда или вариации этой баланды.)¹¹⁹⁴

Birçok yazar Daniel ve Sinyavski'yi desteklemek için açık mektuplar¹¹⁹⁵ yazar. Sinyavski ve Daniel'in süreci SSCB'deki demokratik (muhalif) hareketin ikinci döneminin başlamasıyla ilişkilidir. Sinyavski ve Daniel'i dilbilimci V. İvanov, eleştirmenler İ. Rodnyanskaya ve Yu. Burtin, şair ve tercüman A. Yakobson, sanat tarihçileri Yu. Gerçuk ve İ. Golomştok, ressam ve restorasyon uzmanı N. Kişilov, SSCB Bilimler Akademisi (Академия Наук СССР) araştırmacısı V. Meniker ve yazarlar L. Kopolev, L. Çukovskaya, V. Kornilov, K. Paustovski desteklerler.

¹¹⁹⁴ Глэд, (1991), 179.

¹¹⁹⁵ Her hangi bir düşüncüyü, görüşü açıklamak, bir tezi savunmak için bir devlet yetkilisine ya da halka hitaben, bir kişi ya da kurum tarafından yazılan, gazete, dergi aracılığı ile yayımlanan mektuplardır. Açık mektuplarda sadece yazanı değil, geniş kitleleri ilgilendiren önemli konular ele alınır. Açık mektubun türü; makale, fıkra, inceleme yazılarından birine uygun olabilir. Açık mektup örneklerine zaman zaman gazete ve sanat dergilerinde rastlanmaktadır. https://www.turkedebiyati.org/yazi_turleri/mektup.html

Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliğinden K. A. Fedin, N. S. Tihonov, K. M. Simonov, K. V. Voronkov, V. A. Smirnov, L. S. Sobolev, S. V. Mihalkov ve A. A. Surkov, Sinyavski ve Daniel'e karşı çıkar. Daniel ve Sinyavski'ye karşı keskin bir yaklaşımla karşı olanlar arasında Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Mihail şolohov da vardı.

5 Aralık 1965'te Anayasa Günü'nde, Puşkin Meydanı'nda Daniel ve Sinyavski'yi desteklemek için miting düzenlenir. Katılanlar arasında Aleksandr Yesenin, Valeri Nikolski, Yuri Titov, Yuri Galanskov ve Vladimir Bukovski gibi kişiler yer alır. Protestocular Sinyavski ve Daniel'in duruşmasının SSCB Anayasa hükümleri uyarınca kamuya açık bir şekilde yürütülmesini talep ederler. Bunun üzerine A. Yesenin ve Yu. Galanskov gibi isimleri hemen soruştırmaya tabi tutmak için meydanda tutuklarlar. Soruşturma iki saat sürer. Sonrasında ise soruştırmaya maruz kalanlar serbest bırakılır.

Samizdatta bilim adamları ve sanatçılar Sinyavski ve Daniel süreciyle ilgili açık temyizde bulunurlar. Bu tür süreçlerin toplum tarafından sessizce onaylanması durumunda Stalin baskılarının tekrarlanabileceği tehlikesine dikkat çekerler. L. K. Çukovskaya'nın M. A. şolohov'a yazdığı açık mektup ise herkesçe bilinen bir mektup haline gelir.¹¹⁹⁶

Sinyavski'nin ilk eserleri *tamizdat*'ta yayımlanır. *Terts* adı altında Sinyavski, fantastik kısa öyküler (*Sirkte*, В цирке; *Sen ve Ben*, Ты и я; *Kiracılar*, Квартиранты; *Grafomaniler*, Графоманы-1961; *Buz*

¹¹⁹⁶ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

Katmanı, Гололедица-1961; *Phents*, Пхенц; *Mahkeme Devam Ediyor*, Суд идет), uzun öykü (*Lyubimov*, Любимов), makaleler (*Sosyalist Gerçekçilik Nedir?*, *Ansızın Düşünceler*, Мысли врасплох) ve birbirinden bağımsız deneme yazıları kaleme alır. 1950’li yılların ortasından itibaren eserlerini Batıya gönderir. Orada eserleri hem orijinal dilinde hem de çevirileriyle basılma imkanı bulur. Söz konusu eserler o yıllarda SSCB’de yayımlansaydı, muhtemelen geniş bir okuyucusu kitlesi edinemezdi, çünkü XX. yy. Batı sanat arayışlarından demir perdeyle koparılarak mahrum kalan Rus okuyucu kitlesi, eleştirel ve sosyalist gerçekçiliğe alışmıştı. Sinyavski Sovyet iktidarıyla estetik anlaşmazlıklar yaşadığında gerçekleri söylemekten çekinmedi. Sinyavski’nin ihtiyacı olan sanat özgürlüğüydü. Özgür bir sanat ise ancak özgür bir insan tarafından yaratılabilirdi.

Sen ve Ben öyküsünde bir yerin optik geçirgenliği anlatılır. Anlatıcı kahraman yaşadığı şehir olan Moskova’da olup biten her şeyi aynı anda görebilmektedir: “*Kar yağıyordu. Şişman bir kadın dişlerini fırçalıyordu. Diğeri de şişmandı, balık temizliyordu. Üçüncüsü et yiyordu. İki mühendis dört elle kuyruklu piyanoyla Chopin çalıyordu. Doğum evlerinde dört yüz kadın aynı anda doğum yapıyordu.*” (Шел снег. Толстая женщина чистила зубы. Другая, тоже толстая, чистила рыбу. Третья кушала мясо. Два инженера в четыре руки играли на рояле Шопена. В родильных домах четыреста женщин одновременно рожали детей.)¹¹⁹⁷

¹¹⁹⁷ Десятов, (2004), 73.

Sen ve Ben öyküsünde intihar gerçekleşir. Bu intihar olayı ancak *sen* ve *ben* in bilinçleri birleştiği anda ortaya çıkar:

Ben senin beynine, iltihaplanmış bilincine girdim ve benim bile bilmek istemediğim son dönem sırlarının tümü önüme serildi. Sandalyeden atladın. Suçunun tanıklarının tümü toplanmıştı. Aaa! Yakalandınız!, Hazırladığın jiletinle benim, Lida'nın, tüm dünyanın üzerine sarkıyordun. (...) Gözlerimi sıkıca kapadım ve bir anda uzun süredir tatmadığım huzur bana geri döndü. Ortalık karanlık ve sessiz oldu. Seni göremiyordum. Artık yoktun. (Я вошел в твой мозг, в твое воспаленное сознание, и все твои последние тайны, которые я и знать не хотел, открылись передо мной. Ты вскочил со стула. Все свидетели твоего злодеяния были в сборе. (...) Я зажмурился. И миг давно не испытанное спокойствие вернулось ко мне. Стало темно и тихо. Я перестал тебя видеть. Тебя больше не было.)¹¹⁹⁸

Her şeyi görebilen gözcünün bu sıra dışı özelliği nedeniyle yazar öyküde İncil'den bir epigrafa yer verir: *...ve Yakup yalnız kaldı ve biriyle şafak doğana kadar savaştı.* (И остался Иаков один. И боролся некто с ним, до появления зари.)¹¹⁹⁹ Dostoyevski ve ona derin saygı duyan Nietzsche'ye göre intihar, Tanrı'ya karşı geliş ve yapılacak son davranıştır. Sinyavski'nin öyküsünde ölüm bile *ben* ve *sen* arasındaki ilişkiyi koparmaz: *Sen gittin, ben ise kaldım. Ölümüne*

¹¹⁹⁸ Десятов, (2004), 77.

¹¹⁹⁹ Десятов, (2004), 77.

*üzülmüyorum. Seni unutmayışıma üzülüyorum. (Ты ушел, а я остался. Я не жалею о твоей смерти. Мне жаль, что я не могу тебя забыть.)*¹²⁰⁰

Sinyavski'ye göre, beş duyuadan en önemlisi görme duyusudur ve dolayısıyla fantastik eserlerinde mekanizmaların görsel algıya dönüşümünü tasvir eder. *Phents* öyküsünde başka gezegenden olan anlatıcının ellerinde, ayaklarında, ensesinde gözleri vardır ve karanlıkta da görebilir. Geniş görüş açısıyla insana özgü olmayan bir şekilde kendini farklı açılardan görebilir. *Buz Katmanı* öyküsünde geçmiş ve gelecek zamanın birbirine nüfus edişi anlatılır. Anlatıcı görülemeyen şeyleri görebilen bir kişidir.¹²⁰¹

Sinyavski için edebiyatın var oluşunun temel ilkesi metafordur. Sanatsal bir metinde fantastik eserler metaforların gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkar. Örneğin *Kiracılar* (Квартиранты-1959) öyküsünde yazar komün bir daire sakinlerine cin, deniz kızı, cadı gibi adlar verir. Ancak sonraları zaman içerisinde metaforlar gerçek olur ve kişiler adlandırıldıkları varlıklara dönüşürler. Metafor, Sinyavski'nin öykülerinin temel anlatım aracıdır. *Grafomaniler* ve *Buz Katmanı* öyküleri ile *Lyubimov* (Любимов,1962-1963) romanında da metaforlara rastlamak mümkündür. Sanat bir tür harikalar diyarıdır. Oraya düştüğünde kişi kendi eseri üzerindeki otoritesini kaybeder. *Lyubimov* romanında anlatıcı şöyle der: *Yazarsın ve sana neler*

¹²⁰⁰ Десятов, (2004), 77.

¹²⁰¹ Десятов, В.В. (2004). Паноптические миры В. В. Набокова и А. Д. Синявского. *Известия АлтГУ.*, 73.

*olduğunu, hem duymadığın hem de yazmayı düşünmediğin tüm bu kelimelerin nereden geldiğini anlamazsın. Пишешь и не понимаешь, что с тобой происходит и откуда берутся все эти слова, которых ты и не слыхивал и не думал их писать.*¹²⁰²

Anti ütöplik bir eser olan *Lyubimov*, yazar Terts'in tutuklanmadan önce erken dönem sanatında en kapsamlı kaleme aldığı eserdir. Tutuklanma aşamasında suçlamaların çoğunun bu öyküden alınan alıntılarla yapılması tesadüfi değildir. Bisiklet ustası Lenya Tihomirov, aniden doğaüstü güçlere sahip olur. Bunun üzerine Lyubimov adlı şehirde şiddete başvurmadan komünizmi inşa etmek ister. Ancak Lenya Tihomirov'un yönetimi de Sovyet gerçeklerine benzemektedir. Çarlık döneminde kendi hayat yolunu kendi başına seçme, kişiliğinin manevi değerlerini bağımsız olarak seçme özgürlüğü yoktur. Eserde karikatürize edilen cennet, öykünün sonunda ortadan kaldırılır.

İyi Geceler romanı ise yazarın kendisinin de belirttiği üzere, *Sinyavski'nin nasıl Abram Terts olduğunu* (как Синявский стал Абрамом Терцем) anlattığı eseridir. Roman, otobiyografik bir temele dayanır. Romanda yazarın biyografisinin temel taşları yer alır: Büyüdüğü yıllar, sanat yolunun başlangıcı, yer altı ve tamizdat dönemi, tutuklanması ve hapiste geçirdiği süre eserde anlatılmaktadır. Romanın adı birçok anlam taşır. Gece, felaketlerin başlangıcı olup bir hayatı ebediyen mahvettiğinde, yazar toplumdaki koptuğunda,

¹²⁰² Авраменко, (2011), 580.

kabuğuna çekildiğinde, korku ve risklerle yaşamak ve düşünmek zorunda kalmamak için geri çekildiğinde gece karanlık bir çağın, Stalin döneminin sembolü olur. Ancak gece, huzurun ve uykunun da sembolüdür, geçen günün ağırlığından kurtulmadır. Kitap, beş bölümden oluşur. İlk bölümde yazarın nasıl tutuklandığı, soruşturmanın nasıl yürütüldüğü ve mahkemenin nasıl geçtiği anlatılmaktadır. İkinci bölümde yazarın eşiyle görüşmeleri, devlet güvenlik organlarının arayışı, üçüncü bölümde Sinyavski'nin çocukluğundan başlayıp 1952'de baskıdan kurtulmuş olan babasıyla ilişkileri anlatılır. Dördüncü bölüm 1953 yılına, Stalin'in ölümüne ayrılmıştır. Son bölümde 1947-1952 yılları arası yaşanan olaylar anlatılır.¹²⁰³

İyi Geceler eseri için yazar şunları der: “*Büyük bir roman. Benim en büyük romanım. Birkaç yıl onun üzerinde çalıştım.*” (Большой роман. Самый мой большой. Я в течение нескольких лет над ним работал.)¹²⁰⁴

Yazarın sanatında postmodernizme eğilim önemli bir rol oynar. XIX. yy. Rus edebiyatında iki yön olduğunu söyler. Bunlardan biri Turgenyev, Lev Tolstoy, Çehov yoluna giden gerçekçi nesirdir. Diğer yön ise yazarın daha çok benimsediği Gogol, Dostoyevski ve

¹²⁰³ Авраменко, (2011), 582.

¹²⁰⁴ Глэд, (1991), 183.

Leskov'un yoluna giden abartılı nesirdir. Bu gelenek XX. yy. başlarında modern edebiyatla yer değiştirir.¹²⁰⁵

1971'de çalışma kamplarından kurtulan Sinyavskiy, çalışma kamplarını şöyle betimler:

Kamp, sonu gelmeyen acılar, bitmek tükenmek bilmeyen tekrarlardır. Ancak özel bir dünyadır, küçük bir evren gibidir. Farklı yönlere döner. Şalamov, Soljenitsın ve diyelim ki Yevgeni Ginzburg'u ele alırsak, o zaman en ilginç kanıtları buluruz. Üstelik tamamen etnografik açıdan değil, evrensel anlamda. (Лагерь – это бесконечные страдания, бесконечные повтрения, но это ведь особый мир, как бы микрокосм. Он поворачивается в разных аспектах. И если мы возьмем Шаламова, Солженицына и, скажем, Евгению Гинзбург, то тут мы находим интереснейшие свидетельства. Причем не в плане чисто этнографическом, а в каком-то общечеловеческом смысле.)

1971'de kamptan kurtuluşunun ardından yazar, vatanında çalışma hakkı olmadığı için Paris'e göç eder ve orada yaşamaya başlar. Çoğunlukla göçmen çevresinden ayrı, yalnız bir hayat sürer. Böyle bir hayatın çalışmak için ona daha fazla boş zaman sağladığını düşünmektedir. Paris'te yaşayan bazı göçmenlerle ve Fransız Slavistlerle görüşüğünü, bu insanların kendisini ait hissettiği liberal

¹²⁰⁵ Авраменко, (2011), 579.

çevreden insanlar olduğunu belirtir. Eşiyle beraber evlerinde bir basımevi bulunduran çift, Rusça kitap ve dergi basar. Batı ülkelerine yaptıkları geziler sayesinde Batı kültürünü ve batı coğrafyasını yakından tanıma fırsatı bulurlar. Özellikle İtalya'yı çok sever ve birçok şehrine giderler. Farklı ülkeler görerek Rusya sınırlarını aşan yazar, Rusya'ya geri dönme fikri üzerine şunları söyler:

Eğer aniden Rusya'ya geri dönme ve orada normal bir hayat sürüp gerek Rusya'da gerekse batıda eserlerimi basma imkanı çıkarsa, ancak hiçbir zaman batıya gitmeme koşulu konsaydı, bunu kabul eder miydim bilmiyorum. Eğer kabul etseydim, galiba batıya şu an Rusya'ya duyduğumdan daha fazla özlem duyardım. (Если бы вдруг возникла возможность вернуться в Россию и там жить нормально и печататься где угодно – в России или на Западе, но поставили бы условие никогда не уезжать на Запад, я не знаю, согласился ли бы я на это. А если бы согласился, то испытывал бы, наверное, ностальгию по Западу большую, чем сейчас по России.)

Sinyavski'nin sanatsal anlamda yoğun geçen kamp yıllarında ürettiği eserler arasında *Puşkin'le Geziler* (Прогулки с Пушкиным) ve *Gogol'un Gölgesinde* (В тени Гоголя) adlı kitapları da yer alır. Ancak bu eserleri göç ettikten sonra, 1975'de Londra'da basılma imkanı bulur. *Puşkin'le Geziler* eserinin *Oktyabr* (Октябрь) dergisinde beş buçuk sayfasının yayımlanmasının ardından eserle ilgili bir skandal ortaya atılır. Dergiye işçilerden redaktörün görevden

alınması ve kitabın yasaklanmasını talep eden mektuplar gelir. Yazar bu olayı Stalinizmin nüksetmesi olarak değerlendirir.¹²⁰⁶

Rus göçmen basınında *Puşkin’le Geziler* kitabına olan saldırıların, Sovyet basınında duruşma esnasında Sinyavskiy- Terts hakkında yazılanlardan aşağı kalır yanı yoktur. R. Gul makalesini *Aşağılık Herifin Puşkin’le Gezileri* (Прогулки хама с ПУШКИНЫМ) diye adlandırır. *Pravda ve İzvestiya*’nın yazarları gibi seçkin Rus yazarlar Sinyavski’yi bütün Ruslardan nefret etmekle suçlar ve bu nedenle onun Rus halkının, Puşkin’in yüce gururunu kasten küçük düşürdüğünü söylerler.¹²⁰⁷

Sinyavskiy, yoğun eleştirilere maruz kalan *Puşkin’le Geziler* adlı kitabı için şöyle der: *‘Puşkin’le Geziler’, mahkemedeki son sözümün devamıdır. Son sözün anlamı ise, sanatın kimseye hizmet etmediği, sanatın bağımsız, sanatın özgür olduğudur. Benim için de Puşkin tam anlamıyla katıksız sanatın bir timsalidir. Sanat bazen birtakım toplumsal eserlere değinebilir ama kendi içinde değerlidir. Ben bu fikir için Puşkin’den daha iyi bir sembol görmedim.* (‘Прогулки с Пушкиным’ – это продолжение моего последнего слова на суде, а смысл последнего слова состоял в том, что искусство никому не служит, что искусство независимо, искусство свободно. И Пушкин для меня как раз образец чистого искусства; искусства, которое может иногда затрагивать какие-то те или иные

¹²⁰⁶ ГЛЭД, (1991), 192.

¹²⁰⁷ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

общественные вещи, но которое самоценно внутри. И лучшего знамени, чем Пушкин, для этой идеи я не видел.)¹²⁰⁸

Sinyavskiy, *Şahsi Bir Tecrübe Olarak Fikir Ayrılığı* (Диссидентство как личный опыт) başlıklı makalesinde özgürlük üzerine şunları söyler: *Kimin özgürlüğe ihtiyacı var? Özgürlük tehlikedir. Özgürlük, otoriter topluluk karşısında sorumsuzluktur. Özgürlükten korkun! Yazarlık özgürlüktür.* (Кому нужна свобода? Свобода — это опасность. Свобода — это безответственность перед авторитарным коллективом. Бойтесь свободы! Писательство — это свобода.)¹²⁰⁹ *Şahsi Bir Tecrübe Olarak Fikir Ayrılığı* makalesi, 1982’de *Sintaksis* dergisinde yer alır. Dergi, 1978’de Sinyavski ve eşi M. V. Rozanova tarafından kurulmuştur. M. V. Rozanova, derginin redaktörlüğünü yapmanın yanı sıra aynı adı taşıyan yayınevini de yönetir.¹²¹⁰ Edebi, eleştirel ve araştırma makalelerinin çoğu bu dergide basılır. Yazar çalışmalarında oldukça farklı konulara değinir. Sanatın özü (*Sanat ve Gerçeklik; Искусство и действительность*), halk sanatı (*Anavatan. Haydut Şarkısı; Отечество. Блатная песня, Nehir ve Şarkı; Река и песня*), Sovyet edebiyatındaki yeni vakalar (*Nesrin Yeri; Пространство прозы*) ve yazarların sanatı (*Aleksey Remizov’un Edebi Maskesi; Литературная маска Алексея Ремизова, Mihail Zoşçenko’nun Mitleri; Мифы Михаила Зощенко, Mihail Kuzmin’in ‘Açıklamalarla Genel Görünüş’; Панорама с выносками’ Михаила Кузмина, Dostoyevski ve Kürek Cezası; Достоевский и каторга,*

¹²⁰⁸ ГЛЭД, (1991), 185-186.

¹²⁰⁹ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

¹²¹⁰ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

Varlam Şalamov'un 'Kolima Öyküleri'; 'Колымские рассказы' Варлама Шаламова) üzerine makaleler yazar. 1973'ten 1994'e kadar Sinyavskiy, Paris Üniversitesi'nde profesör olarak çalışır. Üniversitede her yıl içeriğini yenileyerek Rus edebiyatı dersleri verir. Bu derslere dayanarak *Rus Kültürü Deneme Yazıları* (Очерки русской культуры)'nı kaleme alır. Bunlardan ilki, *V. V. Rozanov'un 'Düşen Yapraklar'ı* ('Опавшие листья' В.В.Розанова -Paris, 1982)'dir. 1991'de *Sintaksis*'de serinin bir kitabı daha çıkar. Söz konusu kitabın adı *Ahmak İvan: Rus Halk İnanç Denemeleri – Sadece Akademik Çalışmaların Değil, Aynı Zamanda Kamp İzlenimlerinin Ürünü* (Иван-дурак: Очерки русской народной веры — плод не только академических штудий, но и лагерных впечатлений)'dür.¹²¹¹

1989 yılından itibaren Sinyavskiy, düzenli olarak Rusya'ya gider. 1991'de resmi olarak itibarı iade edilir. Farklı görüşlerdeki yayın organlarında sosyo-politik konulu makaleleri çıkar. 1993'te Beyaz Saray'ın kurşunlanmasını protesto eder.

Sinyavski'nin son romanı, ölümünden sonra basılan *Kedinin Evi. Uzak Mesafelerin Romanı* (Кошкин дом. Роман дальнего следования, 1998, Moskova)'dır. Eserin adında *Kedinin Evi*'nin yanı sıra *Uzak Mesafelerin Romanı* eş başlığının yer alması birçok anlam içerir. Ölümcül hasta olan yazar, romanın ayrı ayrı bölümleri üzerinde çalışırken artık onu uzak bir mesafenin yani ölümün beklediğini

¹²¹¹ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

bilmektedir. Bu ek başlığın ikinci ve derin anlamı ise tüm eser okunduktan sonra ortaya çıkar. Eserin başkahramanı önceleri edebiyat öğretmenliği yapmış olan Donat Yegoriç Balzanov'dur. Farklı mucizelerin meydana geldiği, yıkılmak üzere terk edilmiş bir evi tesadüfen keşfeden (rastlayan) kahraman, dünyadaki kötülöklere neyin sebep olduğunu bulma ümidiyle evin gizemini çözmeye karar verir. Araştırma esnasında, kötülöklere çoğunun kaynağının yazarlar olduğu ortaya çıkar. Rusya tarihinin trajik seyrinden büyük Rus Edebiyatı sorumlu mudur? İçinde bulunulan yüzyılın düşünürlerinin, filozoflarının, siyasetçilerinin üzerinde düşündüğü bu soru cevapsız kalır.¹²¹² *Kedinin Evi. Uzak Mesafelerin Romanı* kitabını sonuna kadar bitirmek yazara nasip olmaz. Ayrı ayrı parça ve bölümleri bir araya getirip yayımlamak, N. Rubinşteyn'in de yardımlarıyla Sinyavski'nin eşi ve hayat arkadaşı M. V. Rozanova'ya düşer. Sinyavski, 25 Şubat 1997'de Paris yakınlarındaki Fontenay-aux-Roses'de vefat eder.¹²¹³

¹²¹² <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

¹²¹³ <http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

KAYNAKÇA

- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20).
- Alatlı, A. “Peygamber Yazarlar” ın Sonuncusu. (2008). *Hürriyet*.
<http://www.alevalatli.com.tr/makale.asp?s=detay&ID=269>
- Ar, B. (2006). *İşgal Altındaki İstanbul'da Kentsel ve Mimari Ortam*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Averçenko, A. (2012). *Leninname* (Çev: Mustafa Yılmaz). İstanbul: Kibele Yayınları.
- Bakar, B. (2012). *Esir Şehrin Misafirleri: Beyaz Ruslar* (1). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Bostancı, E. (2007). *Aleksandr İvanoviç Kuprin Yaşamı ve Eserleri*. Ankara: Yelkovan.
- Bunin, İ.A. (1986). *Arsenyev'in Yaşamı* (Çev.U. Büke). İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Dovlatov, S. (2004). *Bavul*. (Çev: Faruk Ünlütürk). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dovlatov, S. (2016). *Puşkin Tepeleri*. (Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu). (1. Baskı). İstanbul: Jaguar Kitap.

- Erdoğan, S. (2009). *Boris Konstantinoviç Zaytsev'in Edebi Kişiliği ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erinç, E. (2013). *Göçmen Edebiyatında İstanbul İmgesi*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Erinç, E. (2016). Hatırlama Aracı Olarak Su: Rus Göçmen Edebiyatı Metinlerinde Boğaziçi. *İdil*. 5 (19).
- Figes, O. (2009). *Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi*. (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Figes, O. (2011). *Karanlıkta Fısıldaşanlar*. (1). (Çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gayev, A. Sovyetler Birliği Toplama Kampları. *Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, (4).
- Greene, J. P. (2000). The American Revolution. *Oxford Journals*, (1).
- Hosking, G. (2011). *Rusya ve Ruslar (Erken Dönemden 21.Yüzyıla)* (Çev. Kezban Acar). (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Iswolsky, H. (1942). Twenty-Five Years of Russian Emigre Literature. *The Russian Review*, 1(2).
- Kandemir, H. (2011). *Küçük İnsan Öyküleri. Arkadiy Averçenko ve Mihail Zoşçenko*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Kandemir, H.(2009). *Rus Edebiyatında İstanbul*. (1). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kaşoğlu, A. (2015). *Kamp Gerçeğinden Edebiyata: İlk Çember, İvan Denisoviç'in Bir Günü, Gulag Takımadaları*. V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Mersin Üniversitesi.
- Kaşoğlu, A. (2017). "Gücü Elinde Tutamayan Lider"., *Liderlerin Sovyeti: Devrimden Perestroykaya*. Ayla Kaşoğlu. (Editör). İstanbul: Çeviribilim.
- Kuprin, A. İ., (2009). *Janeta. Dört Sokağın Prensesi* (Çev. Ertuğrul Bostancı). Ankara: Yelkovan.
- Kuprin, A.İ. (1946). *Bahtı Kara Bir Kız* (Çev. Hasan Ali Ediz). İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Kuprin, A.İ. (2004). Tolstoy'u Aziz Nikolay Gemisinde Gördüğüm An (Çev. Altan Aykut). *Littera Edebiyat Yazıları*, (15).
- Küçük, Y. (2010). *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Çözümü*.(1). İstanbul: Mızrak Yayınları.
- Lingvo 12.
- Merejkovski, D. (2005). *Deli Petro*. Ankara: Elips Kitap.
- Mianowska, J. (2007). *Литература русского зарубежья в образцах и с комментариями, (Второе издание)*. Bydgoszcz.

- Nabokov, V. (1996). *Maşenka* (Çev. Esra Birkan). (2). İstanbul: Tels Yayıncılık.
- Nabokov, V. (2013). *Lolita* (Çev. Fatih Özgüven). 15. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nabokov, V. (2013). *Rus Edebiyatı Dersleri* (Çev. Yiğit Yavuz, Fatih Özgüven, Ayşe Nihal Akbulut). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Onay, Y. (2008a). *Batı'ya Direnen Devlet Rusya*. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Onay, Y. (2008b). *Rus Stratejisinin Mimarları*. (1). İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.
- Öksüz, G. (2017). “Sovyetlerin ‘Durgun’ Lideri: Leonid İlyiç Brejnev”, Ayla Kaşoğlu. (Editör). *Liderlerin Sovyeti Devrimden Perestroykaya*. İstanbul: Çeviribilim.
- Öksüz, G. (2017). *Teffi Mizahın Kraliçesi (Hayatı, Sanatı, Öyküleriyle)*. İstanbul: Çeviribilim.
- Özer, Z. B. (2012). “İosif Brodski'nin İstanbul'a Yolculuk Adlı Eserinde İstanbul”, Suzan Gür. (Yayıma hazırlayan). 7. *Uuslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri-III Edebiyat ve Folklorunda İstanbul*. Konya: Atatürk Kültür Merkezi
- Pipes, R. (1967). *Sovyetler Birliğinde Milliyet Meselesi*. *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*, (48).

- Rayevski, N. (2009). *Gelibolu Günlüğü (Zorunlu Bir Gurbetin Öyküsü)*. (1). (Çev. A. İbrahimov, N. Bayraktar Erten). İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Riasanovsky, N.V., Steinberg, M. D. (2011). *Rusya Tarihi* (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Sancak, L. (2013). *Rusya Federasyonu'nda İş Güvenliğinin Gelişimi, İnşaat Sektöründe İş Güvenliği Mevzuatı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, XV.
- Smirnova, A.İ. (2014). *Rus Göçmen Edebiyatı (Düzyazı) (1920-1940), Antoloji*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Soljenitsın, A. (1968). *İlk Çember*. (Çev. Hasan Aslan). İstanbul: E Yayınları.
- Soljenitsın, A. (1970). *Kanser Koşusu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Soljenitsın, A. (1976). *Batıyı Uyarıyorum*, Hazırlayan: Yakup Sezer, İstanbul, Otağ Yayınları.
- Soljenitsın, A. (1991). *İvan Denisoviç'in Bir Günü*. (Çev. Mehmet Özgül). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Soljenitsın, A. (1997). *Soljenitsın ve Batı*, Derleyen: Ferda Koray, Ankara, Baylan Matbaası.

Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü. (1961). *Hruşçov Hakimiyeti Altında Sovyetler Birliğinin İç Siyaset Gelişmesi*. Münih: 7. Yıl, Sayı: 23/24.

Suver, A. (1976). *Soljenitsin* (2.Baskı) İstanbul: Su Yayınları.

Şahin, Z. (2014). Bavul: Belleğin Derinlerine Yolculuk. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(3).

Şahinkaya, N. (2013). *Aleksandr Soljenitsin'in İvan Denisoviç'in Bir Günü ve Kanser Koğuşu Adlı Eserlerinde Kişilik Çatışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Troçki, L. (1976). *Edebiyat ve Devrim*. (1). İstanbul: Köz Yayınları.

Üçgül, S. (2001). *İvan Alekseyeviç Bunin'in "Derevnya" (Köy) ve "Suhodol" (Kurak Vadi) Yapıtlarında Rus Köylüsü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Volkov, S. (2010). *Büyülü Koro*. (Çev. Sabri Gürses). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume.9* (2).

- Авраменко, А.П. (2011). *История литературы русского зарубежья (1920-е начало 1990-х гг.)*. Москва: Алма Матер, Академический проект.
- Агеносов, В. В. (1998). *Литература Русского Зарубежья*, Москва: Терра Спорт.
- Агеносов, В.В. (2015). «Показавшему нам свет...»: Леонид Ржевский (Суражевский). *Вестник Российской Академии Естественных Наук*.
- Адамович, М. (2002). Соблазненные смертью. Мифотворчество в прозе 90-х: Юрий Мамлеев, Милорад Павич, Виктор Пелевин, Андрей Дмитриев. *Континент*. No: 114.
- Акимов, В. М. (2006). Путь, который нужно пройти до конца. О «военных» романах Юрия Слепухина. Слепухин Ю. Г. «Избранное». Том 2. Санкт-Петербург: Ладога.
- Акимов, В.М. (1995). *Сто Лет Русской Литературы*. Санкт-Петербург : Лики России.
- Атрощенко А.С. (2012). Факт личной биографии как материал для формирования удожественного образа в эссеистике Саши Соколова. *Вестник ТГГПУ*. №4.
- Бабичева, М. Е. (2005). *Писатели второй волны русской эмиграции*. Москва: Пашков дом.

Ушинского.<http://www.dissercat.com/content/problematika-i-poetika-voennoi-prozy-ld-rzhevskogo-surazhevskogo>

Бунин, И.А. (1990). *Окаянные дни*. Москва: Издательство Советский писатель.

Буслакова, Т.П. (2003). *Литература русского зарубежья*. Москва: Высшая школа.

Ванюков, А. И. (2017). «Мнимые Величины» Н. Нарокова: Поэтика Заглавия и Структура Романа. *Саратов. Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Социальные, гуманитарные, медико-биологические науки*, т. 19, №1.

Вегнерска, Б. (2003). *Россия в прозе писателей первой волны эмиграции (Б. Зайцев, И. Шмелев, В. Набоков)*. Русское зарубежье – духовный и культурный феномен, Материалы международной научной конференции. Москва: Университет Натальи Нестеревой, Часть 1.

Гладкова, Е. В. (2011). Символика света в изображении Соловков (Б. Ширяев и О. Волков), *Вестник Пермского Университета*. Вып. 3 (15). Санкт-Петербург.

Глэд, Д. (1991). *Беседы в изгнании*. Москва: Издательство «Книжная палата».

- Захарова, В. Т. (2015). *Лейтмотивная основа повести Б.Н. Ширяева «Неугасимая лампада»*. СПб. : Изд-во4: ЛГУ им. А. С. Пушкина.
- Иванов, А.С. (1994). Саша Черный, Библиография. Париж: Institut D'études Slaves 9 rue Michelet, Bibliotheque Russe de L'institut D'études Slaves, Tome ХСVІІІ.
- Игнатъева, С. В. (2003). *Интерпретация Барочных Элементов в Фантастической Дrame Д. С. Мережковского «Сильвио» (1887)*. (ред. Л.Ф. Алексеева, В.А. Скрипкина). Малоизвестные страницы и новые концепции истории русской литературы XX. века. Материалы международной научной конференции. Москва: МГОУ, 24.06.2003.
- Иезуитова, Л. А., Титаренко, С. Д., (Редакторы). (2008) *Литература русского зарубежья (1920-1940-е годы) Взгляд из XXI века*. Материалы Международной научно – практической конференции 4 – 6 октября 2007 года. Санкт-Петербург.
- Казак, В. (1996). Лексикон русской литературы XX века. М.: РИК "Культура".
- Карпов, А. С. (2011). Эстетические отношения искусства к действительности в творчестве А. Снявского, А. Терца. *Вестник РУДН*, серия Теория языка. Семиотика. Семантика. Москва. № 4.

- Любимов, А. (2009). Между жизнью и смертью (Отрывки из очерка), Новый журнал, № 254- № 257 (<http://magazines.russ.ru/nj/2009/254/lu13.html>)
- Марченко, Т.В. (2009, 16-19 ноября). *Венок Лауреата Ему Точно Впору*, От Бунина до Пастернака, Русская литература в зарубежном восприятии, Международная научная конференция. Москва: Русский путь.
- Матвеева, Ю. В. (2017). *Русская литература зарубежья: Три волны эмиграции XX. Века*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета.
- Михайлов, О.Н. (1995). *Литература Русского Зарубежья*. Москва: Просвещение.
- Михайлова, И. (2010). *Принцип двоения в романе Д. С. Мережковского «Антихрист (Петр и Алексей)»*. Судьбы литературы серебрянного века и русского зарубежья, Санкт-Петербург: Петрополис.
- Мухачев, Ю. В. (Редактор). (2006). *Литературное зарубежье России*. Москва: Парад.
- Мышалова, Д. (1995). *Очерки по литературе русского зарубежья*. Новосибирск: РАН ЦЕРИС.

мира «чужбины». Русское зарубежье – духовный и культурный феномен, Материалы международной научной конференции. Москва: Университет Натальи Нестеревой, Часть 1.

Писатели Русского Зарубежья, Литературная Энциклопедия Русского Зарубежья (1918-1940). (1997). Москва: Росспэн.

Полонский, В. В. (2011). *Между традицией и модернизмом, Русская литература рубежа XIX-XX веков: история, поэтика, контекст.* Москва: ИМЛИ РАН.

Правда в каждом слове, Всеволожск: (25 Марта 2016 года). *Городская жизнь*, 11.

Российская Академия Наук. (1993). *Литература Русского Зарубежья (1920-1940)*, Москва: Наследие, Наука.

Русская Литература Рубежа Веков (1890-е – начало 1920-х годов). (2000). Российская Академия Наук. Москва: ИМПЛИ РАН, Наследие.

Русская литература XX века: итоги и перспективы изучения. (2002). Сб. науч. тр., посвященных 60-летию проф. В.В. Агеносова. Moskva.

Руцкий, А.Н. (2010). *К вопросу об историко-литературном контексте «Окаянных дней» И. А. Бунина: Революция и*

Российской Федерации, Волгоградский Государственный Университет.

Смирнова, А.И. (2003). *Литература русского зарубежья («Первая волна» эмиграции: 1920-1940 годы) Часть 1.* Волгоград: Издательство Волгоградского Государственного Университета.

Спиридонова, Л. А. (1993). *Литература русского зарубежья (1920-1940).* Москва: Наследие, Наука.

Столбов, В.П., Амелина, М.Г. (2009). Взгляды П. А. Сорокина и И. А. Бунина На Русскую Революцию. *Общество. Среда. Развитие.(Terra Humana).* (3).

Струве, Г. (1956). *Русская литература в изгнании.* Нью-Йорк: Издательство имени Чехова.

Сухих, О. С. (2007). Традиции Ф. М. Достоевского в Романе Н. Нарокова «Могу!». *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, № 6.*

Трафимова, Л.П. (1973). *К вопросу о романтическом характере рассказа А. И. Куприна «Гамбринус».*, Из истории русской и зарубежной литературы XI-XX вв. Кемеровский Государственный Педагогический Институт.

Трубилова, Е. М. (1993). *Литература русского зарубежья (1920-1940)* (1). Москва: Наследие,Наука.

Трусова, А. С. (2003). *«Вчера ночью выдумал прятать эти заметки...» (О неисследованной проблематике «Окаянных дней» И. А. Бунина.* (ред. Л.Ф. Алексеева, В.А. Скрипкина). Малоизвестные страницы и новые концепции истории русской литературы XX. века. Материалы международной научной конференции. Москва: МГОУ, 24.06.2003.

İnternet Kaynakları

İnternet: <http://bunin.niv.ru/>

İnternet: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/3791/kulak>

İnternet:http://gippius.com/about/terapiano_voskreseniya-u-merezhkovskih-i-zelenaya-lampa.html

İnternet: http://hrono.ru/biograf/bio_a/amfiteatrov.php

İnternet: http://hrono.ru/biograf/bio_n/narokov_nv.php

İnternet: <http://magazines.russ.ru/nj/2009/254/lu13.html>

İnternet: <http://people-archive.ru/character/boris-shiryayev>

İnternet: <http://russianemigrant.ru/book-author/filippov-boris>

İnternet:<http://russianemigrant.ru/book-author/sinyavskiy-andrey-donatovich-abram-terts>

İnternet: <http://ru-wiki.org/wiki/>.

Internet: <http://soyuz-pisatelei.ru>

Internet: http://w.histrf.ru/articles/article/show/prisutstviia_po_kriestianskim_dielam

Internet: <http://www.4pera.ru>

Internet: <http://www.alevalatli.com.tr/makale.asp?s=detay&ID=268>

Internet: <http://www.az-libr.ru/Persons/000/Src/0010/b7703505.shtml>

Internet: <http://www.istpravda.ru/research/15023/>

Internet: http://www.library.ru/2/lit/sections.php?a_uid=91

Internet: http://www.library.ru/2/lit/sections.php?a_uid=91

Internet: http://www.ng.ru/person/2011-02-17/2_mamlev.html

Internet: <http://www.ote4estvo.ru/sobytiya-xviii-xix/939-slavyanofily.html>

Internet: http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryaev/

Internet: http://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/boris_shiryaev/

Internet: <http://www.peoples.ru/art/theatre/critic/volkonski/>

Internet: http://www.rimis.ru/autor_73.html

İnternet: <http://www.sergeydovlatov.ru>

İnternet: <http://www.slovar.info/word/?id=59449>

İnternet: <http://www.taimyr24.ru/MO/Dudinka/Histori>

İnternet: <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ss-schutzstaffel-287>

İnternet: <http://www.yslepukhin.ru/>

İnternet: <http://www.yslepukhin.ru/>

İnternet: http://zarubezhje.narod.ru/texts/chss_0076.htm

İnternet: https://briefly.ru/solzhenitsyn/arhipelag_gulag/

İnternet: <https://ismailhakkialtuntas.com/2014/08/23/bir-pasaport-dahisi-fridtjof-nansen/>

İnternet: <https://vsevologsk.com/tvorchestvo-yuriya-grigorevicha-slepuhina/#>

İnternet: https://w.histrf.ru/articles/article/show/pien_klub

İnternet: <https://wiki.briefly.ru>

İnternet: <https://o-ili-v.ru/wiki>

İnternet: <https://www.bilimveutopya.com.tr/latin-amerikada-abd-destekli-darbeler>

İnternet: <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=2114>

İnternet: https://www.turkedebiyati.org/yazi_turleri/mektup.html

İnternet: <https://www.turkcesozluk.gen.tr/ezoterik.html>

İnternet: www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kapp-darbesi-377

İnternet: www.tarihiolaylar.weebly.com/josef-stalin.html

İnternet: www.litra.ru

İnternet: www.liveinternet.ru

İnternet: www.tdk.gov.tr

978-605-7875-54-9

IKSAD
Publishing House